
D.
HIERONI

Opera Om^a

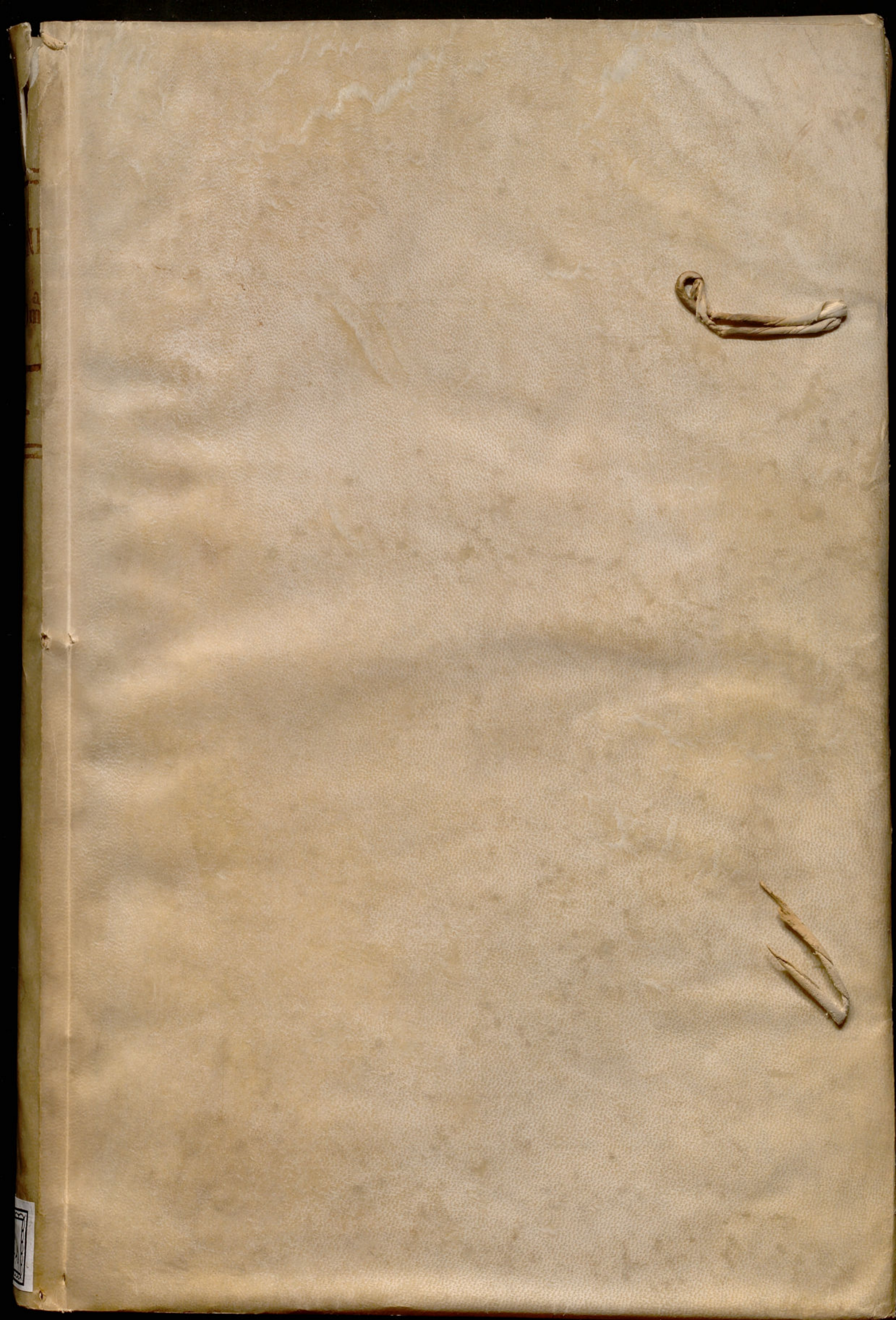

7-8.

A
15-48

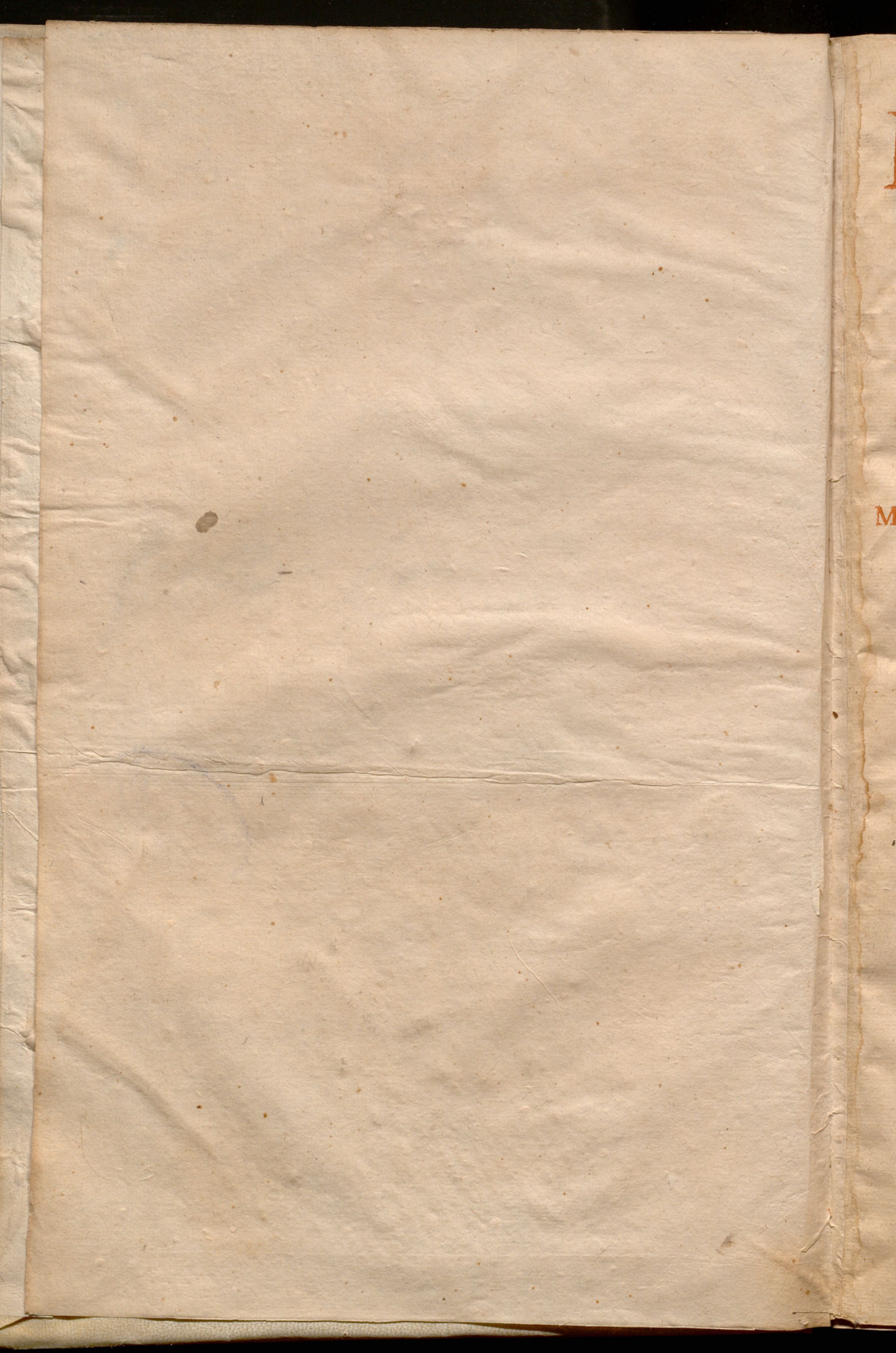
Estadística Universitaria
GRANADA
Sala A
15
18

Z. IV - 3

pa-4-2

1
148

SANCTI

B-5587

HIERONYMI STRIDONIEN- SIS OPERVM. TOMVS VII.

CONTINENS COMMENTARIA
SVPER PSALMOS;

Quibus accessit Pfalterium ipsum ex Hebraico ab ipso Hieronymo Latinitate donatum.

OPERA AC STUDIO
MARIANI VICTORII REATINI, EPISCOPI
AMERINI, MVLTIS IN LOCIS AVCTA, ET EMENDATA.

OPERIS AVTEM CENSVRAM, QVA COMMENTARIOS HOS
D. Hieronymi esse probatur, inuenies statim post sequentem Epistolam.

LVTETIÆ PARISIORVM,
Apud Bibliopolas vrbis Parisiensis Confortes.

M. DC. XXIII.

2287

HERON

STRETON

812 OPERA

TOMAS

COMPTON

Opera in three acts by Thomas Compton

Opera in three acts

VI

Opera in three acts by Thomas Compton

Opera in three acts by Thomas Compton

Opera in three acts by Thomas Compton

HERON

GREGORIO XIII.
PONTIFICI MAXIMO
MARIANVS VICTORIVS
REATINVS, EPISCOPVS
AMERINVS.

Dideram iam ex mandato Pij IV. Pont. Max. à multis erroribus expurgatã tria prima D. Hieronymi volumina: cum morte illo ab humanis rebus suberecto, Pius V. qui ei in Pontificatu summo successit, vt cetera illius opera à mendis expurgarem, mandauit. Quã in re cum diu multumque per aliquot annos laborarim, & tres alios sanctissimi viri tomos, quibus eius Commentarij continentur, absoluerim: ille quoque ad perennem felicemque alterius seculi vitam vocatus, commigravit. Cuius obitum ægerrime profecto boni omnes tulissent, nisi diuino quodam efflatu, & vno cunctorum Cardinalium consensu, statim Tu (quod nemini alij antea contigit veluti de illius manu summam rerum suscepturus, & tanquam magnus alter GREGORIVS Ecclesiæ subuenturus, accessisses. Cuius quantã semper fuerint, quantãque in posterum ad profectum fidelium futura vigilia sint, non tam nomine ipso præterefer, quã rebus ipsis ostendis. Sperant enim omnes per te restituendam fore Ecclesiã, & ad eam vitæ formam qua primi illius GREGORII tempore fuerat (quo quidem præstantius, feliciusque nullum legitur) redigendam. Quam in spem cum alij multis experimentis, quæ de virtute, prudentia, doctrina, & bonitate tua, cognita & explorata habent, deuenerint: Ipse certè ex congressibus illis quos in emendando Gratiani Decreto sæpe sapius simul habuimus, maximè omnium adducor. Didici enim ex his, quantum probitate, & iudicio cunctis præstes, quantum ingenio ceteris antecellas. Diuina igitur quadam bonitate factum est, vt voluntatem animi mei erga Sanctitatem tuam maxime propensam, ostendere aliquo modo nunc possem. Super sunt enim adhuc tria alia volumina, inter quæ est hoc septimum Commentariorum in Psalmos: quod veluti alienum à Hieronymo, falso quidam amouerant: & amplius (quod omnium maximi facio) index, ingenti labore, maximisque vigiliis ex Hieronymi doctrina à me collectus: quæ Beatitudini tuæ dicare possim. Postrema autem omnium licet hæc sint, & aliena à Hieronymo opera aliqua inter se admixta comprehendant, omnem tamen Hieronymi doctrinam indice (veluti Homericã illa nux Iliadem) in fine breuiter collectam continent. Cuius indicis quantã futura utilitas sit, ex ipso facile omnes agnoscent: quippe cum non solum indicis, sed etiam adnotationum vicem præstet. Ego certe non absque diuina prouidentia factum reor, vt nouem volumina operum D. Hieronymi, computatis duobus, quæ illi adscripta sunt, tres per ordinem summi Pontifices æque per me emendata susceperint: Primus tria prima, Mediũ tria media, Postremus tria postrema. Quæ de re eo latior ego nunc sum, quo & ad operis finem peruenisse me video: & postrema illi dicantur, qui me postremo laborantem, ex magnitudine beneficentiæ, & liberalitatis suæ, quæ cunctos complectitur, & à laboribus eximere, & ultimos vitæ meæ annos, etate iam, & valetudine grauescentes sustentare, inuareque præsidio aliquo poterit. Deus Opt. Max. Sanctitatem tuam ad totius Ecclesiæ utilitatem diu nobis seruet incolumem.

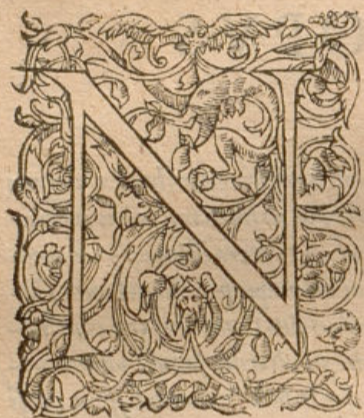

MARIANI VICTORII

REATINI, EPISCOPI

A M E R I N I.

Censura in septimum Tomum horum Commentariorum super Psalmos.

Nihil humana in vita difficilius, quam veritatem inuenire; nihilque periculosius, quam coniecturis incertisque argumentis illam quære-
re, quæsitamque pro certo asserere, & inuulgare: præsertim vbi tem-
pore, cuius filia veritas appellatur, illa obscuratur potius quam clares-
cit. Veterum Ecclesiæ procerum multa ingenij eorum sublimitatem
testantia extant monumenta, plurima interciderunt, nonnulla ita
mentitis titulis obscurata sunt, vt quem olim auctorem habuerint,
quibusque conscripta temporibus sint, inueniri nequaquam possit.
Hac autem in re tanto periculosius peccatum est, quanto ea, quæ ab
inferioris classis hominibus conscripta sunt, doctis principibusque
eloquentiæ viris adscripta fuerunt. Nullus ferme antiquorum pa-
trum est, qui in hanc infelicitatem non inciderit, & qui suo nomine
alienis operibus non legatur. Diuus autem Hieronymus eo amplius hac labe infectus est, quo in-
genij illius sublimitas, doctrinæque magnitudo, ita mirabilem illum toti reddidit orbi, vt eum
imitari certatim omnes contenderint. Hos Commentarios in omnes Dauidicos Psalmos Hiero-
nyimi fuisse, & à Hieronymo editos tota olim, nemine retractante, antiquitas credidit: Inuale-
centibus deinde hominum ingeniis, mentisque aciem acrius intendentibus, doctrinæque gustum
à salua, non ab opinione diiudicantibus, cœptum est negari, quod antea pro vero asserabatur:
vocataque in dubiū quæstione, vtraque sententia propugnatores suos inuenit: eoque cōtendendo,
dubitandoque progressum est, vt potius Hieronymi labores hos non fuisse, quam cuius illi aucto-
ris fuerint, apud doctos eruditosque aliquos inualuerit. Rationes, quæ à Hieronymo opus diuel-
lunt, Sixtus Senensis libro quarto Bibliothecæ sanctæ (vt Erasmus mittam) aliquot non inepte
nec inerudite retulit. Nos alias nihilo imbecilliores inuenimus: sunt autem illæ huiusmodi. Pri-
mo, auctor posthabito historiæ sensu, ipsiusque literæ expositione, contra ipsius Hieronymi per-
petuo retentam consuetudinem, omissa in solis allegoriis tropologiisque versatur: de Christo &
Ecclesia cuncta mystice tantum interpretans, Hebraicam deinde Græcamque eruditionem, qua
omnia D. Hieronymi opera scatent, nullam ferme admiscet: & sicubi eam interponit, aliunde
quam à fonte petitam, & mutuo potius ab aliis acceptam, quam à se ipso proditam, videtur. Ter-
tio multa in his Psalmis auctor interpretatur, quæ cum expositione Hieronymiana, quam alibi il-
le prodidit, ex diametro pugnat: veluti cum Psalmo 104. Cynomyam, caninam muscam exponit:
cum tamen Hieronymus in fine Epistolæ ad Suniam, & Fretellam *κυνόμυαμ* Cænomyam magis
legat, & omne muscarum genus interpretetur, in quem sensum *σαμύδαμ*, id est, omnimodam mus-
cam Aquila vertit: & 8. Exodi capite legitur: Quod si non dimiseris eum, ecce ego immittam in
te, & in seruos tuos, & in populum tuum, & in domos tuas omne genus muscarum: & implebun-
tur domus Ægyptiorum muscis diuersi generis. Psalmum octauagesimum nonum, cuius initium
est: Domine refugium factus es nobis, Moyse esse, & à Moyse editum vna cum aliis decem sequen-
tibus, Hieronymus, dum illum ad preces Cypriani presbyteri exponit (inuenies autem eum vo-
lumine tertio, Epist. 139.) multis contendit. Horum autem Commentariorum auctor Moyse eum
esse apertè inficiatur: in expositione Psalmi decimertii testimonium Pauli in tertio capite ad
Romanos, quod Hieronymus in proœmio libri decimisexti super Esaiam, ex Esaiâ sumptum as-
ferit, hic ex Deuteronomio acceptum asseuerat. In Psalmo sexagesimo secundo, eo versu, vbi
nos legimus: Quàm multipliciter tibi caro mea, hic auctor nihil amplius addit, cum tamen Diuus
Hieronymus expositione super 16. & 44. Ezechielis caput, iuxta alia exemplaria asserat legi:
Quomodo consumpta est, siue contabuit caro mea. Et ne lectorem longius traham, quantum ho-
rum Commentariorum expositio ab ipsius Hieronymi expositione interdum dissideat, non so-
lam

lum ex Psalmis 44. 89. & 126. quos tertio volumine à Hieronymo expositos inuenies, scire quis poterit: verum multo amplius, certiusque ex indice, quem nos ex locis Psalmorum ab ipso Hieronymo sparsim interpretatis in vnum collegimus, deprehendet. Quarto phrasis ipsa, & dictionis genus, quod istis Commentariis continetur, ita à Hieronymiano stylo dissidere videtur, vt Hieronymi opus esse nemo in illius lectione exercitatus affirmare certo possit. Nam præter quod per Homilias Psalmos exponit, & conciso dictionis genere contra Hieronymi consuetudinem vtitur, excurrit sepe in concionum formulas, & auditores ineptis verborum repetitionibus interpel- lat, maioremque Psalmorum partem, prece aliqua ad Deum fusa concludit. Psalmum 118. vti lon- gissimum tribus Homiliis se expositurum pollicetur, & in expositione 111. Psalmi, hora se iam ex- cludi à persequenda expositione asserit. In fine Psalmi 142. se Psalmos per Homilias interpreta- tum etiam eis, qui Latinam linguam ignorabant, ostendit. Dum primum Psalmum interpretatur, ait apud Hebræos primum & secundum Psalmum eundem esse, idque in Apostolorum Actis comprobari prodit, cum tamen Act. 13. Paul. dicat: Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est: quoniam hanc Deus adimpleuit filiis nostris, resuscitans Iesum, sicut & in Psalm. 2. scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. In Psalm. 118. sub litera Nun le- git, Anima mea in manibus tuis semper: secundum quod Græce apud vulgata exemplaria legitur, mox subdit: & in alio loco dicit: Anima mea in manibus meis: tanquam alio in loco testimonium istud reperiatur, cum tamen non alibi illud ponatur, sed ipse idem locus diuersè scribatur: scilicet, vel in manibus meis, vel in manibus tuis. De qua re Hieronymus ad Suniam, & Fretellam ita scri- bit: Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. Pro quo in Græco legis- se vos dicitis ἐν ταῖς χερσὶ σου, id est, anima mea in manibus tuis semper. Sed sciendum est & apud Hebræos, & apud Septuaginta & apud omnes alios interpretes scriptum esse, in manibus meis, & non in manibus tuis: quod Hebraice dicitur כַּפַּי: & omnes apud Græcos Ecclesiastici interpretes istum locum sic edisserunt & est breuiter hic sensus. Quotidie periclitor, & quasi in manibus meis sanguinem meum porto: & tamen legem tuam non obliuiscor. Hieronymi similiter opus non esse ostenditur, ex eo quod in expositione Psalmi decimifexti, dum interpretatur versiculum illum: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum, Eucherium citat: cum tamen Eucherius Lugdu- nensis Ecclesiæ Episcopus, posterior aliquanto Hieronymo fuisse credatur: vtpote qui Petronio Bononiensi antistiti, vt ipse in Epistola ad Valerianum testatur, synchronos floruerit, anno Chri- sti CCCCXXVII. Quamobrem Hieronymus nec in Catalogo, nec alibi Eucherii meminit. Sub initium Commentarii in Psalmum 132. ait se fratrem sæcularem habere (fuit enim monachus ho- rum Commentariorum auctor) cum tamen Paulinianus Hieronymi frater, quem solum eum habuisse proditur, presbyter fuerit, & ab Epiphano Salaminæ Cypri Episcopo, Diaconatus, & Presbyteratus ordinem susceperit. In enarratione eiusdem Psalmi, ait non esse illius temporis de sacerdotalibus dicere vestimentis: cum tamen D. Hieronymus de illis doctè, copioseque ad Fa- biolam scripserit, suosque illos labores, nihil retractans, sæpe referat, vt facit in Commentariis su- per Ezechielem capite 9. & 44. Hieronymus omnes suos labores modo Paulè, & Eustochio: modò Eusebio, & Exuperio, modò aliis dicat. Auctor autem horum Commentariorum nemi- nem, cui illos inscribat, in præmio nominat: Imo hominis opus esse, qui ex Origenis expositio- nibus, aliquibus additis, aut detractis, illos collegerit: & instar eorum qui orbem ipsum in bre- ui tabella depingunt, quicquid ille in tomis vel Homiliis late disseruit, in angustum commenta- riolum retulerit, ex eodem præmio clare diserteque apparet. Qui autem contrarium asserunt opinionem, & Hieronymi opus esse magis contendunt, Augustini testimonium proferunt. Ille enim Hieronymum super Psalmos scripsisse dilucide asseuerat: quod ipsum prodit etiam ipse Hieronymus. Dum enim tertium Abacuc caput interpretatur, & quid Sela, quod Septuaginta Diapsalma verterunt, sit, tractat, ita ait: De Diapsalmate quod Hebraice dicitur סֵלָה in Psalterio plenius disputatum est: de quare Psalmo quarto ab auctore horum Commentariorum per tra- ctatum fuit. Ipse autem Hieronymus in Epistola ad Marcellam, quæ est 138. latius de hac re disse- rit. Rursus præmio in Malachiam Prophetam ita scribit: Tempus quoque, titulusque conue- niunt, quod & in Psalmis diximus: qui titulos non habent, eorum esse credendos, quorum prio- res Psalmi nominibus prænotati sunt. Verum hoc alterum argumentum contrariam potius astruit opinionem: quippe cum hoc ipsum nequaquam in his Commentariis scriptum reperia- tur, sed potius in expositione Psalmi octuagesiminoni ad Cyprianum presbyterum: quam tertio volumine Epistola 139. legere poteris. Magnum autem pro hac sententia argumentum est, quod in expositione secundi Psalmi, dum interpretatur illum versiculum, Apprehendite disciplinam, auctor horum Commentariorum ita scripserit: Pro eo quod in Græco dicitur ἀφοσιώσατε τὸν υἱόν, in Hebræo legitur בְּשָׂקֵי בָר: quod interpretari potest, Adorate filium. Apertissima itaque de Christo prophetia, Adorate filium; ne forte irascatur Dominus, hoc est Pater. Hanc autem Hieronymi versionem interpretationemque esse, negari non potest, ipsomet Hieronymo libro primo ad- uersus Rufinum ita hac de re prodente: illud quoque carpere dicitur, quod secundum Psalmum interpretans, pro eo quod legimus in Latino, Apprehendite disciplinam, & in Hebræo volu- mine scriptum est בְּשָׂקֵי בָר, dixerim in commentariolis meis, Adorate filium: & rursus omne Psalterium in Romanum vertens sonum, quasi immemor expositionis antiquæ, posuerim, Ado- rate pure. Quod vtique sibi esse contrarium omnibus patet: & reuera ignoscendum est ei, si igno- ret linguæ Hebraicæ veritatem, qui interdum & in Latinis hæsitat, בְּשָׂקֵי (vt verbum de verbo

interpreter) *κατασχάσει*, id est, deosculamini, dicitur. Quod ego nolens transferre putidè, scripsimus magis secutus sum: ut dicerem, Adorate. Quia enim qui adorant, solent deosculari manum, & capita submittere, quod se beatus Iob elementis & idolis fecisse negat, dicens: Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clarè: & lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo: quæ iniquitas maxima est, & negatio contra Deum altissimum: & Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem deoscultationem pro veneratione ponunt, id trāstuli quod ipsi intelligunt, quorum verbum est, *בר*. Bar autem apud illos diuersa significat. Dicitur enim filius, ut est illud Bar-Iona filius Columbæ, & Bartholomæus filius Ptolomæi, & Barthimæus, & Bariehu, & Barabbas, Triticum quoque & spicarum fasciculus, & electus ac purus. Quid igitur peccavi, si verbum ambiguum diuersa interpretatione conuerti? & qui in commentariolis, vbi libertas est differendi, dixeram, Adorate filium, in ipso corpore, ne violentus viderer interpres, & Iudaicæ calumniæ locum darem, eixerim, Adorate purè, siue electè. quod Aquila quoque & Symmachus transtulerunt. Quid ergo Ecclesiastica fidei nocet, si doceatur lector, quot modis apud Hebræos vnus versiculus explanetur. Hactenus Hieronymus. Opus autem Hieronymi esse illud quodque confirmat, quod in expositione primi Psalmi auctor asserit se in Casariensi Bibliotheca (in qua versatum Hieronymum nemo ignorat) Origenis exemplar de Psalmis vidisse, quod ipsiusmet Origenis manu exaratum fuisse in expositione quarti Psalmi demonstrat. Fuisse autem Hierosolymis quoque auctorem, ex Psalmo 119. clarè apparet. Congruit quoque auctoris tempus cum Hieronymi tempore: Vixit enim quadringentis annis à Christo nato: & si quadraginta pro quadringentis Psalmo 108. dum exponit, Non sit illi adiutor, in impressis antea codicibus legeretur. Loquens autem de tempore suo Hieronymus ita in expositione tertij capituli Osee scribit: Post passionem Domini Saluatoris vsque in præsentem diem, paulominus quadringentesimus annus expletur: & quantum temporis resideat vsque ad diem iudicii, nec angeli nouerunt, nec filius. Congruit etiam professio, quippe cum auctor horum Commentariorum monachus, sicut Hieronymus, fuerit: quod ipsum tum alibi, tum ex interpretatione Psalmi 119. & 132. clarè apparet. Citat etiam, quæ stant Hieronymi consuetudo est, sæpe non solum Septuaginta, sed etiam Aquilam, Symmachum, & Theodotionem, interdumque quintam, & sextam editionem. Adde quod in expositione Psalmi 133. dum enarrat versiculum illum, Qui statis in domo Domini (loquens de Arrianis, ut reor) ita ait: Ceterum ante annos quindecim, aut viginti, parietes omnes hic Ecclesiarum hæretici possidebant: Ante viginti enim annos omnes Ecclesias has hæretici possidebant: quod tempus cum Hieronymi tempore maxime congruit. Exponens quoque Psalmum 76. id ipsum prodit de Asaph, quod Hieronymus Matthei 13. scribit: scilicet, quod pro Asaph Esaias scriptum esset, vbi dicitur, Ut impleretur quod dictum erat per Esaiam Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum: eructabo abscondita à constitutione mundi. Quod quia in Esaias non reperiatur (Asaph enim nomen ignotum erat) ab Asaph Esaias nomen fuit: sunt autem verba ista in Psalmo 77. qui ab Asaph editus, Asaph nomine inscribitur. Pro eadem sententia facit, quod commentariorum horum auctor semper fere Septuaginta, raro ipsius Hieronymi interpretationem citat. Aliquando vtramque simul admiscet: quod facile ex locis testamenti veteris, dum eos in medium profert, agnoscere quis poterit. His aliisque rationibus in medium adductis, quænam verior sententia sit, doctis viris minime adhuc compertum. Quæ res in causa fuit, ut inter genuina Hieronymi opera, quæ sex voluminibus comprehensa sunt, & inter aliena ab eo quæ duobus postremis tomis clauduntur, hoc super Psalmos volumen, ex sententia felicitis memoriæ Pii V. summi Pontificis, cuius mandato hi omnes labores à nobis in sumpti sunt, veluti dubium locaretur. Si quis tamen sententiam meam scire concupiscat? audiat me illius esse opinionis, Commentarios istos Hieronymi esse: stylum autem propterea variare, saluamque hominis non esse eandem quæ in cæteris illius operibus gustatur, quia per Homilias ab alio expositione collecta, non scripto sint enarrati. Monachis enim qui in Bethlehem Domino seruiebant, illos exposuit: sic autem editum fuisse opus, ex ipsomet multis in locis clare apparet. Quod autem verbo non scripto emittitur, quin in multis ab iis quæ scriptura diligenter produntur, dissidet, nemini ambiguum esse puto. Non enim potest quis, dum extemplo orationem fundit, eum dictionis tenorem seruare quem custoditis qui sedulo ac præmeditate conscribit. Scripturæ etiam testimonia varie, dum memoriter ea refert, huiusmodi enarrator vsurpat: locaque ipsa scripturæ diuersæ ab eo quod alibi factum sit, sæpe ininterpretatur. Spiritus enim sanctus vno fine scripturæ expositionem non claudit: sed ad animarum profectum modo vnam suggerit, modo aliam. Quod si in his Commentariis diuersa interdum probantur ad eis quæ alibi à Hieronymo prodita sunt, hoc expositionem ipsam Hieronymi esse, propterea minime infringit. Quis enim veterum patrum est qui idem testimonium diuersè interdum non interpretetur? & qui modo vnus opinionis fuerit, alterius postea factus non sit? Eucherius quoque, & si iunior aliquanto Hieronymo fuerit, eodem tamen vixit tempore: nec abhorret à vero, ut quod ille iuuenis scripserit, senex iam Hieronymus recensere potuerit: nisi forte, quod sæpe accidit, adiectum ab alio illud testimonium fuerit. Parumque refert, quod nec in Catalogo, nec alibi de Eucherio Hieronymus meminerit: quando alios multos scriptores ab eo in Catalogo, ut est Diuus Augustinus, omissos, constat: idque accidit, vel quia eorum opera minime legerit, vel quia post editum Catalogum in eius manus illa peruenerint. Futilia sunt cætera argumenta, quæ à Hieronymo opus diuellunt. In Psalmis

mis enim mysticus potius sensus, quam historicus quaerendus est: Propterea mirum non est, si historicum sensum in his Commentariolis Hieronymus omiserit, & si per Homilias eos exponens precibus ad Deum fuis illos saepe concluderit. Nec verum est, varias interpretationes, linguarumque diuersitatem raro eum admiscuisse: constat enim ex ipso opere contrarium, & si vulgatam tantum tunc Septuaginta editionem ille interpretari rationabilius esse duxerit, quam ignotas Monachis alias admiscere. Frater quoque illius Paulinianus, & si presbyter fuerit, non erat forte presbyter cum id diceret Hieronymus: aut alium in saeculo habebat fratrem, quem nos ignoramus. Simili facilitate refellitur quod de Cynomyia de testimonio ex Deuteronomio accepto, item de vestibus sacerdotalibus dicitur: sunt enim haec, & huiusmodi argumenta, quae ea facilitate refelluntur qua etiam dicta sunt: imo potius indigna quam tam sanctum ac eruditum opus, dignumque quod Hieronymo adscribatur, in dubium vertant. Potuit enim animaduertere postea non Cynomyiam, sed Cœnomyiam legendum esse, & testimonium quod putauit ex Deuteronomio acceptum, sumptum potius fuisse ex Esaia. Et quatenus ad sacerdotales vestes pertinet, de eis adhuc illum non scripsisse: proptereaue nullam de hoc libro mentionem egisse. Accedit ad sententiam nostram, quod auctor mentionem non facit nisi de illis haereticis qui ante Hieronymum vixerunt: ut puta de Arrianis, Eunomianis, Macedonianis, Nouatianis, Manichaeis, Marcionitis, & similibus: & ex auctoribus testimonia non profert, nisi eorum quorum proferre solet ipse Hieronymus, cuiusmodi est Origenes, Lactantius, Hilarius, & Iosephus, cuius ἀρχαιολογίας ut Hieronymus alibi, libros nominat. Et (quod maxime me mouet) in Bethlehem auctorem horum Commentariorum degisse, ex nonagesimi quinti Psalmi expositione colligitur: Ut omittam Commentarios istos Hebraicae Graecaeque eruditionis splendoribus multis in locis illustratos: fatisque ex illis apparere, eorum auctorem harum linguarum peritiam optime calluisse. Falsum praeterea est, horum Commentariorum expositionem ab expositione D. Hieronymi alibi de Psalmis prodita, dissidere: variat enim interdum potius, non autem dissidet: Imo potius ex Commentario Psalmi 12. apparet, auctorem eadem prodidisse de illis versibus quos is Psalmus in Hebraeo non habet, quod Hieronymus alibi prodidit. Et ex fine Psalmi quadragesimi constat, eadem auctorem tradere de partitione Psalterii, quae Hieronymus ad Sophronii Epistola 134. prodit. Eodem modo legere principium Psalmi 21. quod Hieronymus alibi legit: & Psalmo 41. ad Deum fortem viuum, non ad Deum fontem viuum, similiter ut Hieronymus, legere. Simili quoque modo legit in Psalmo 49. Ad domibus *βασιών* eburneis, quod ille alibi eburneis, seu elephantinis dixit, & non a domibus grauibus. Item in Psalmo 123. legit, ut ipse Hieronymus alibi, Torrēs pertransiit super animam nostram, & aquam *ἀνυπόστατον*, intolerabilem, seu quae non subsistat, ex Aquila, Theodotione, & Symmacho: & in in 131. ex *ἡγεῖν* factum esse *χέειν*, id est, viduam: & in 145. Dominus *σοφοί*, id est, sapientes facit caecos. Similiter ex veteri instrumento testimonia, ut Hieronymus profert, ex editione videlicet Septuaginta interpretum, ut est illud ex Genesi: Ipse obseruabit caput tuum, & tu obseruabis calcaneum eius: & ex Leuitico: Si incesseritis peruersi coram me, incedam & ego peruersus vobis. Et ex Cantico canticorum, Fratruelis, quod est Graece *ἀδελφός*, ut Hieronymus alibi semper. Item ex Esaia: Ego Ciuitas forma, Ciuitas quae oppugnatur: & ex Prouerbiis: Aquilo ventus durissimus, nomine autem dexter vocatur. Rursus ex Ecclesiastico: Beatus, qui in aures loquitur audientis, & cuncta alia similiter. Huius autem meae sententiae, ne temere quis inuentam eam existimet, auctorem habeo ipsummet Hieronymum, qui se Psalmos Septuaginta in conuentu fratrum, qui secum in Bethlehem Domino militabant, quotidie interpretari solitum, in libro secundo aduersus Rufinum his verbis prodit: Egone contra Septuaginta interpretes aliquid sum locutus, quos ante annos plurimos diligentissime emendatos meae linguae studiosis dedi? quos quotidie in conuentu fratrum edissero: quorum Psalmos iugi meditatione decato? tam stultus eram ut quod impueritia didici, senex obliuisci vellem? Vniuersi tractatus mei horum testimoniis texti sunt. Commentarii in duodecim Prophetas, & meam, & Septuaginta editionem edisserunt. Haec Hieronymus. Quod autem ex Hebraico Psalterium ipsum Hieronymus verterit, non solum ipse Hieronymus libro secundo aduersus Rufinum id attestatur, verum etiam multo illustrius, pleniusque in Epistola ad Sophronium id prodit. De qua re D. Augustinus Epistola 140. ad Audacem, ita scribit: Psalterium a S. Hieronymo translatum ex Hebraeo non habeo. Nos autem non interpretati sumus, sed codicum Latinorum nonnullas mendositates ex Graecis exemplaribus emendauimus. Hoc autem illud esse creditur, quod in fine huius septimi voluminis positum fuit, & ita pro eo a cunctis Hebraicae linguae eruditis citatur.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

E

F

Job. 15.

Hier. 15. d

Proc. 3. e

E **DIVI HIERONYMI PRESBYTERI**
IN COMMENTARIOS PSALMORVM

PROEMIVM.

Roxime cum Origenis Psalterium, quod enchiridion ille vocabat, strictis & necessariis interpretationibus annotatum, in commune legeremus: simul uterque deprehendimus, nonnulla eum vel perstrinxisse leuiter, vel inta-
Et a penitus reliquisse; de quibus in alio opere latissime disputauit: quo scilicet, non putaret rem magnam breui sermone concludere. Igitur pro familiaritate, quae inter nos est, studiose & sedule postulasti, ut quaeunque mihi digna memoria videbantur, signis quibusdam potius quam interpretationibus adnotarem. Et quod solent hi facere, qui in tabella terrarum & urbium situs pingunt, & latissimas regiones in modico spatio conantur ostendere: ita in Psalterij opere latissimo quasi praeteriens aliqua perstringerem, ut ex paucis quae tetigissem, intelligantur & caetera quae omissa sunt, quae vim habeant atque rationem. Non quod putem à me posse dici quae ille praeteriit: sed quod ea quae in tomis vel homiliis ipse differuit, vel ego digna arbitror lectione, in hunc angustum Commentariolum referam. Psalterium Graecum est, & Latine organum dicitur, quod Hebraei נבל nebel vocant. Psalmus dicitur, eo quod à psalterio nomen accepit, vel pro psalendo. Quamuis David omnes psalmos cantasset, tamen omnes psalmi in persona Christi pertinent: & qui praetitulati esse non videntur, apud Hebraeos pro vno psalmo habentur. Nam per titulum intelligitur vniuscuiusque psalmi intellectus. Quid est titulus, nisi clavis? Ut ita dixerim in domum non ingreditur nisi per clauem: ita & vniuscuiusque psalmi intellectus per clauem, hoc est, per titulum intelligitur, in cuius persona cantatur: aut in persona Christi, aut in persona ecclesiae, aut in persona prophetae.

LIBER COMMENTARIORVM D. HIERONYMI
PRESBYTERI IN PSALTERIVM.

PSALM. I.

PSALMVS I.

BEatus, a &c.] Quidam dicunt hunc psalmum quasi praefationem esse Spiritus sancti,

& ideo titulum non habere. Alij in eo quod primus sit ordinis sui habere principium, & σπλενας μὲν esse vitium, cum primus dicere, ante quem nullus sit. Aliter. Apud Hebraeos & primus, & secundus & vnus est psalmus: quod in apostolorum quoque Actibus comprobatur. Denique quia à beatitudine coeperat, in beatitudine desinit, dicens: Beati omnes qui confidunt in eum. Aliter.

Beatus qui non cogitauit, non fecit, non docuit mala. Aliter. Beatus qui non est Iudaeus, gentilis, haereticus. Aliter: Tertullianus in libro de spectaculis, asserit hunc psalmum & de Ioseph posse intelligi, qui corpus domini sepeliuit, & de his qui ad spectacula gentium non conueniunt.

b ¶ Et in via peccatorum, &c.] Non dixit, & in via peccatorum non ambulauit: Hoc quippe impossibile est: quia nullus absque peccato, nec si vnus quidem horae fuerit vita eius: nullum sine peccato dicit, sed in via peccatorum non stetit: hoc est, qui non perseverauit in delicto, sed per penitentiam ad meliora conuersus est.

c ¶ Et in cathedra pestilentiae, &c.] Pro pestilentibus in Hebraeo delusores habet: quod scilicet omnes discipulos peruersus doctor illudat. Vnde Hieremias: Non sedi, ait, in consilio ludentium.

d ¶ Sed in lege domini, &c.] Tribus duo retulit, ut habeat voluntatem, & voluntati iungat & studium.

e ¶ Et in lege eius meditabitur, &c.] Meditatio legis est, non solum in legendis scripturis, sed etiam in his quae scripta sunt facienda. Iustus igitur siue manducat, siue bibit, siue dormit, in nomine domini omnia faciens, meditatur legem eius die ac nocte.

f ¶ Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus, &c.] Pro plantatum, transplantatum Aquila transtulit. Lignum autem, cui vir beatus comparatur, sapientiam puto: de qua & Salomon loquitur: Lignum vitae est his qui sequuntur eam.

S. Hieron. Tom. 7.

BEatus a vir qui non abiit in consilio impiorum. b Et in via peccatorum non stetit. c Et in cathedra pestilentiae non sedit. d Sed in lege domini voluntas eius: e & in lege eius meditabitur die ac nocte. f Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. g Quod fructum suum dabit in tempore suo. h Et folium eius non decidet: i & omnia quaecumque fecerit, prosperabuntur. k Non sic impij, non sic: sed tanquam puluis, l quem proiicit ventus à facie terrae.

ita dixit: Si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fiet?

h ¶ Et folium eius, &c.] Verba doctrinae quae ad salutem gentibus proficiunt, iuxta illud Apocalypsis: Et folia ligni huius ad sanitatem gentium.

i ¶ Et omnia quaecumque fecerit, &c.] Iudaei hunc Psalmum dictum esse existimant de Iosia: quod solus inter prophanos reges, non abiit in consilio impiorum, sed sequutus sit legem Dei. Verum hoc quod modo lectum est, & omnia quaecumque faciet, prosperabuntur: non solum de Iosia, sed de nullo sanctorum accipi potest: nisi forte in futuro seculo. Melius igitur de eo intelligimus hominem, qui à Salvatore nostro assumptus est atque saluatus, non quo alium assumpsisse, alium assumptum esse testemur, sed quo vnus atque idem filius Dei & filius hominis, qui ante saecula verbum semper fuit, ipse postea & carnem est dignatus assumere.

k ¶ Non sic, &c.] Id quod secundo dicitur, non sic, in Hebraeis voluminibus non habetur: sed ne in ipsis quidem Lxx. interpretibus. Nam in exemplis Origenis in Caesariensi bibliotheca legens, semel tantum scriptum reperi. Inter impium & peccatorem hoc interest, qui impius est, negat Deum: qui peccator est, confitetur & peccat. Sicut iustus vir comparatur ligno, sic ignis comparatur pulueri. Qui iustus est, ligno paradiſi comparatur: qui autem impius est, pulueri comparatur.

l ¶ Quem proiicit ventus, &c.] Puluis licet de terra sit, tamen desinit esse terra. Tamen infelix erit impius, ut nec terrenus quidem sit puluis. Videtur quidem habere terrae substantiam, sed habet suam substantiam: nihil habet solidum, sed quod

1. Cor. 1. d

Sapientia autem per Apostolum Christus Dei filius declaratur. Christum, ait, Dei virtutem & Dei sapientiam: hoc est, Christo filio Dei, conformis utique factus corpori gloriae eius.

g ¶ Quod fructum suum dabit, &c.] Dabit enim fructum non quocumque tempore, sed praescripto: illo scilicet, cum deuitis potestatibus principatibusque tradiderit regnum Deo

Mat. 23. 6
Luc. 23. c
Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum. Quod lignum

1. Cor. 15. e

H

Mat. 23. 6

Luc. 23. c

Apo. 22.

Iob. 15.

Hier. 15. d

Prov. 3. e

A

A

habet, ad pœnam habet. Huc illucq; dispergitur, nunquã in vno loco est: quocunq; ventus traxerit, illuc eius impetus dirigitur. Sic & impius, qui semel Deũ negauerit: quocunq; illum aura diaboli traxerit, illuc errore perducitur.

a ¶ Ideo non, &c.] Non dixit quia non resurgant, sed quia in iudicio non resurgant: iam enim de his præiudicatũ est.

b ¶ Neque peccatores, &c.] Si non resurgunt peccatores in consilio iustorum, diuersa est peccatorum iustorumque resurrectio.

c ¶ Quia, &c.] Nihil aliud cognoscit dominus, nisi quod notitia eius dignum est. Cognoscit quippe dominus eos qui eius sunt; & si quis nescit, nescietur. Et ad peccatores dicitur: *Discedite à me operarij iniquitatis, non noui vos.* Viam autem iustorum illũ puto esse qui loquitur: *Ego sum via.* De quo & propheta dicit: *Videte quæ sit via bona.*

2. Tim. 2. c

Mat. 11. d
Ioan. 14. a
Hier. 6. d

d ¶ Et iter, &c.] Quã clemēter, nõ impij peribunt, sed impietas. PSALMVS II.

Q Vare, &c.] Audacis est hunc Psalmum interpretari velle post Petrũ: imo de eo sentire aliud quam in Actibus apostolorum dixerit Petrus.

f ¶ Astiterunt, &c.] Non solum Herodes rex, sed etiam illi reges aduersus dominum constiterunt, quorum regna ei in puncto temporis diabolus ostendit.

B

g ¶ Diripamus, &c.] Quatuor præcedentes versus, vel angeli vel prophetae sunt loquuti: imitantes quare humana temeritas aduersus Dei filium confurrexit. A quinto autem versiculo dominus ipse respondet, cohortans populũ gentiliũ, & omnes qui sibi ex Iudæis credituri sunt, vt legalia vincula dissoluant, & graue onus legis abiciant: quod non poterunt portare patres eorum, sed sequantur eum, cuius iugum suaue est, & onus leue.

Act. 17. c
Mat. 11. d

h ¶ Qui habitat, &c.] Per humanæ sermocinationis exēpla, affectus Dei discimus: non quod ille quempiam derideat, sed quod nos derisu digna faciamus.

i ¶ Et dominus, &c.] Subsannatio propriè rugata fronte & contracto naso exprimitur. Absit itaque hoc, nos de Deo corporaliter existimare, quod etiam in grauib; viris quidam reprehensione dignum arbitrantur.

¶ Tunc loquetur ad, &c.] De ira Dei & Lactantius librum pulcherrimum scripsit, & ipse Origenes creberrimè disputat, non tam iram esse quàm necessariam correptionē, vt patris in filium, medici in ægrotum, magistri in discipulum. Ira autem patientibus videri potest: non quod Deus emendet iratus.

Rom. 1. b

l ¶ Et in furore, &c.] Sicut in epistola ad Romanos: *Reuelatur, inquit, ira Dei, vt qui eam venturam intelligunt, studeant deuitare: ita & in præsentiloco benigne, non ait puniet, sed turbabit, vt absq; pœnis qui turbatus est corrigatur.*

¶ Ego autem, &c.] Vox Christi.

n ¶ Constitutus, &c.] Pro parte carnis dicitur.

o ¶ A beo, &c.] Deo patre.

p ¶ Super Sion, &c.] Id est, super ecclesiam. Sion specula vitæ interpretatur.

Esai. 2. a

q ¶ Montem, &c.] Mons est ecclesia, vel ipse Christus, vt illud: *Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium.*

r ¶ Prædicans præceptum, &c.] Hoc est, doctrinam euangelij.

f ¶ Dominus dixit ad me, filius meus es tu: ego, &c.] Iesus Christus est heri & hodie, & in æternum. Rectè autem ei qui natus est in tempore dicitur.

C
Heb. 11.

t ¶ Postula à me, & dabo, &c.] Ac si dicat: dum Iudæi te noluerunt recipere, oēs gentes tibi venient in hæreditatem.

u ¶ Reges eos, &c.] In dura disciplina Romanorum. Vel per virgam ferream, disciplina intollerabilis: quia corda illorum torruosa erant.

x ¶ Tãquam, &c.] Vas figuli antequam intesta fuerit obduratum, si dissipetur, reformabile est. Lege Hieremiam. Si autè semel testa fracta fuerit, nequaquam in integrum compingi potest. Verum quæ apud homines impossibilia sunt, apud Deum sunt possibilia. Figulus, Christus: vias, homo, vt est illud: *Sicut vas in manu figuli, sic vos in manu mea, dicit dominus.* Aliter: Confringitur in pœnitentia hic: vel in die iudicij in ignem.

Hier. 19. a
Matt. 10. d

Ioan. 19

Ibid. 18. a

Zach. 13.

y ¶ Nunc reges, &c.] Reges sæculi omnes, vel reges sancti apostoli, intelligite ista supra dicta.

z ¶ Erudimini, &c.] Hoc est, vosmetipsos, vel alios.

a ¶ Qui iudicatis, &c.] Sanctam ecclesiam.

b ¶ Seruite, &c.] Timore dixit, vt elationem eis tolleret: quia reges eos appellarat.

c ¶ Et exultate, &c.] Vt eos iterum confortaret, vt illud: *Gaudete & exultate.*

Mat. 5. b

d ¶ Cum, &c.] Vt cum tremore essent, id est, tremore corporis, & timore animæ.

D

e ¶ Apprehedite, &c.] Pro eo quod in Græco dicitur *Ἀπὸ τῆς ἐξουσίας*, in Hebræo legitur נִשְׁקָבָר *naskubar*, quod interpretari potest, adorare filium. Apertissima itaque de Christo propheta, & ordo præcepti, adorate filium: ne forte irascatur dominus, hoc est, pater.

f ¶ Et pereatis, &c.] Iudæis qui noluerunt adorare filium iratus est dominus, & perierunt de via recta. Via iusti: vel recta Christus est. In via sumus, quando mandata Dei implemus. De via perimus, quando ab eis declinamus.

g ¶ In breui, &c.] Hoc est, in exitu vniuscuiusque hominis. Vel breui ira in die iudicij, vt illud: *Cum enim dixerint homines, pax & securitas: tunc veniet eis repentinus interitus.*

1. Thes. 5. a

h ¶ Beati omnes, &c.] Non in hominibus, neque in semetipsis, sed in Deum. Iste Psalmus, vt præfati sumus, in beatitudinem terminatur, vnde superior incipit, & ideo apud Hebræos pro vno habentur.

i ¶ Psalmus David, &c.] Iste Psalmus posterior est sequentibus plurimis: qui ad Saulis, videntur historiam pertinere. Antè siquidem David à Saul est passus insidias, quã Absalom aduersus eum arma corripere. Sed quia propositum ei erat, vt non tantum de se referret quæ passus est, quã vt per exemplum sui omnes homines institueret: ideo primis secunda præposuit, vt tentationum ordinem doceat. Si quidem ante propter peccata corripimur, & postea propter virtutem probamur. In David vero tentationum ordo mutatus est. Sub Saul persecutione, innocens fuit: sub Absalom manifestissimè criminis reus tenebatur. Vria interfecto. Lege quinquagesimi Psalmi titulum, & intelliges eum iuxta ordinem priorem esse quàm tertium.

1. Reg. 18.
& seq.
2. Reg. 15.
& seq.

Gen. 30

PSALMVS III.

Domine quid multiplicati sunt qui tribulant, &c.] Potest hic Psalmus & ad David, & ad Christum, & per eum ad omnes sanctos pertinere.

a ¶ Exau-

C
Heb. 11.
E
Esa. 56 c
Ma. h. 4. d
Ma. 5 b

a ¶ *Exaudiuit me de monte, &c.* Montem sanctum puto vnigenitum esse filium Dei, ad quem in nouissimis diebus populi confluentur: Esaia & Michea hoc ipsum vaticinantibus. Sed & de ecclesia intelligitur: quia non potest ciuitas abscondi super montem posita.

b ¶ *Ego dormiui, &c.* Quasi sonus, inquit, & locus eius persecutio fuit.

c ¶ *Non timebo &c.* Et Dauid potest hoc de Abialon & exercitu eius dicere, & dominus de Iudæis fremantibus aduersum se & clamantibus: *Tolle, tolle, crucifige eum.*

d ¶ *Quoniam tu percussisti omnes, &c.* Percutit dominus & vineas alienigenarum in grandine, & Saluator qui pro nobis factus est omnia, percussus à patre scribitur. *Percutiam pastorem, & oves dispergentur.* Pro sine causa autem, maxilla legitur in Hebræo, id est, *מחל* lechi. Et quia maxillam præmiserat, consequenter inferitur.

e ¶ *Dentes, &c.* Respódeat ergo amici solius historiarum: quo modo Deus maxillam percussit, & confringat dentes peccatorum pugilum contra se more certantium. Dentes peccatorum contriuiti. Principes Iudæorum: dentes vel heretici doctores, vel verba ipsorum.

f ¶ *Domini, &c.* Hoc est, non ab homine, sed à Deo. Ipse solus potest, & per ipsum à morte in vitam transire.

g ¶ *Et super, &c.* Hoc est, populum Christianum.

h ¶ *Benedictio, &c.* Populo credentium benedictione infundit: transmittens eis Spiritum sanctum: vel in futuro quando dicturus erit: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.*

i ¶ *In finem, &c.* In finem, id est, in Christo, *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credent.* In carminibus, hoc est, in laudibus, *Psalmus David*, hoc est, laus Christi.

PSALMVS IV.

Cum *inuocarem, &c.* Incongruum est hoc de Dauid accipere: ut qui in superiori Psalmo propter occisionem Vriæ penè est interfectus à filio, nunc audeat dicere: *Exaudiuit me Deus iustitiæ meæ.* Totus itaque Psalmus ad Christum & per Christum ad iustos referendum est. Horum simile quid etiam Iacob locutus est, dicens: *Exaudiet me cras iustitia mea.*

¶ *In tribulatione, &c.* Licet mihi auxilium tuleris, & in tribulatione mea dilatasti mihi: tamen ego misericordia tua semper indigeo.

m ¶ *Vt quid diligitis, &c.* Diapsalma. Verbum *למה* sela, Lxx. interpretes. Symmachus & Theodotus, diapsalma transtulerunt. Aquila verò, semper: & puto musici cuiusdã soni esse signaculum, aut certe perpetuitatem eorum quæ prædicta sunt indicari, ut vbi cum que sela, hoc est, diapsalma siue semper apponitur: ibi sciamus non tantum ad præsens tempus, verum ad æternum, vel quæ sequuntur vel quæ præcesserint pertinere.

n ¶ *Qua dicitis, &c.* Quod in die cogitando peccatis, nocte expiate per lacrymas.

o ¶ *Sacrificate sacrificium, &c.* Sacrificium Deo immolate iustitiam, & consequenter sperabitis in domino.

S. Hieron. Tom. 7.

Hier. 19 d
Matt. 10 d

Ibid. 18 d
Zach. 13. c

Mat. 5. b
D

Mat. 25. c

Rom. 10. a

1. Thef. 5. d

1. Reg. 18.
& seq.
2. Reg. 15.
& seq.

Gm. 30. c

p ¶ *Signatum est super, &c.* In cuius facie lumen domini signatum est: iste reuelata facie gloriam domini contempletur. Tale signum & in gementium frontibus in libro Ezechielis propheta notari dominus præcepit.

q ¶ *A fructu frumenti & vini eorum, &c.* Id quod in plurimis codicibus inuenitur, & olei eorum, cum vetustū Origenis exemplum psalterij reuoluerem, quod ipsius manu fuerat emendatum: nec in Hebræo, nec in cæteris editionibus, nec apud ipsos Lxx. interpretes reperi.

r ¶ *In finem, &c.* De ecclesia quæ in fine & cõsummatione mundi hæreditatem consequutura est vniuersis nationibus Christo credentibus, Psalmus iste contextitur. Denique & ex persona eius oratio ad dominum dirigitur.

PSALMVS V.

Verba *mea auribus, &c.* Nullus habet hæc fiduciam nisi ecclesia. Qui peccator est, non est ausus dicere: *Verba mea auribus percipe dñe:* qui irascitur & maledicit, non est ausus dicere: *Verba mea auribus percipe domine:* sed optat vt Deus claudat aures suas.

s ¶ *Intellige, &c.* Clamor in scripturis non vocis, sed cordis est. Denique ad Moysen dicitur: *Quid clamas ad me?* cum Moyses ante non clamasset. *Intellige clamorem meum.* Et Apostolus: *Clamantes in cordibus nostris, abba pater.* Vtique qui clamat, non in corde clamat, sed in lingua clamat. Et quomodo dicit Apostolus, clamantes in cordibus nostris: Quando igitur gemitus noster, & conscientia deprecatur, istum clamorem intelligit Deus. Vnde dicit & Hieremias: *Non silcat pupilla oculi mei.* Videte quid

dicat: *Nō taceat pupilla oculi mei:* aliquando pupilla oculi clamat ad Deū. Vtique clamat, lingua clamat, non pupilla oculi. Sed quo modo clamamus in cordibus nostris, quando cū gemitu dominū deprecamur: sic quando lacrymas ad Deū fundimus, eo tempore pupilla oculi nostri clamat ad dominum.

t ¶ *Rex meus, &c.* Ille vere ausus est dicere, rex meus & Deus meus, cui non regnat peccatum in mortali corpore, Rex meus & Deus meus: quia regnas in me, & non regnat peccatum: propterea Deus meus es. Tu es Deus meus: quia non est venter Deus meus: quia non est aurū Deus meus: quia non est libido Deus meus, Quonia tu virtus es & ego cupio habere virtutes: propterea tu es Deus meus, hoc est virtus mea.

x ¶ *Mane, &c.* Quidam simplicius interpretantur: hoc est, exurgo diluculo ad orandum & deprecor te. Et quæ est ista interpretatio, qua dicitur: mane nos exaudit, vespere non exaudit, media nocte non exaudit. Sed videte quid dicat: *Quamdiu in tenebris erroris sum, non me exaudit.* Quando verò sol iustitiæ venerit in corde meo, tunc me exaudit: mane exaudies vocem meam, non dixit tertia hora: non dixit, sexta hora: non dixit, plena luce, sed videte quid dicat: *Mane, statim vt tenebræ fugere cõperint exaudis: statim in principio boni operis me exaudis: non quæris finem meum.* Est enim meum velle, tuum perficere.

y ¶ *Mane, &c.* Videte ordinem: mane, non vespere: non in tenebris, sed mane *Mane astabo tibi:* stabo cõstater & imitabor Moysen. *Mane astabo tibi:* ibi astabo, non alii. Cum au-

A s

Ezech. 9. b

Exod. 14. d
H
Gal. 4. b

Thren. 2. f

A tem mane fuerit & stetero, & tibi stetero: tunc merebor te videre.

a ¶ *Et videbo.* Subauditur, te videbo. Multi malè legunt, & dicunt: *επιπροσκειμεν*: sed sciamus errorem esse: sic dicitur, *επιπροσκειμεν*: hoc est, videbo, vt sit ordo, quem diximus: incipiè- te luce virtutū in anima mea, quando stare tibi cœpero, non sedere, non iacere, sed stare, & statues supra petram pedes meos: tunc per istos gradus merebor te videre.

b ¶ *Quoniam tu, &c.* Propterea non me exaudies plena luce, sed mane: quoniam non vis Deus iniquitatem. Cum enim recedere cœpero ab iniquitate, statim merebor exauditionem tuam.

c ¶ *Neque, &c.* Quando aliquis recedit à nobis, qui malè est gratulemur: hoc in nobis fit quod factum est & in dño. Videte enim quid dicat Spiritus sanctus: *Neque habitabit iuxta te malignus.* Quæ enim cōmunicatio luci & tenebris? Qui consensus Christo & Belial?

2. Cor. 6. c

1. Ioan. 11. c

Deut. 4. d

Quando ergo recedūt aliqui ex nobis: dicamus & nos: *Exierunt ex nobis, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Dicitur ad Deum: *Non habitabit iuxta te malignus.* Si enim Deus ignis est, & ignis consumens, quicunque stipula est, quicunque lignum est, fugit ab igne ne consumatur ab igne.

d ¶ *Neque, &c.* Quando dicitur, neque permanebunt, ostenditur quod aliquando manserint. Manserunt autem aliquando iniusti ante oculos dei: manserunt Deo expectante penitentiam ipsorum: sed quoniam permanserunt iniusti, propterea non permanserunt ante oculos Dei.

B

e ¶ *Odisti omnes qui, &c.* Infelix est, quem odit Deus. Quis est ille quem odit Deus? Qui operatur iniquitatem. Si enim omnes peccamus, & quicūque peccat, odio habetur à Deo. ergo odio habemur à domino. Si autem odio habemur à domino, quo modo gratia saluari sumus? *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.* Non dixit, qui operati sunt iniquitatem: sed, qui operātur iniquitatem. Qui perseverant in peccato, illi odio habentur à domino: qui autem dimiserunt, illi amantur à domino.

f ¶ *Perdes, &c.* Rem nouam video: Qui malum operatur, odio habetur: qui mentitur perit. Videamus quid sit plus, odio haberi à domino, an perire. Infelix quidem est qui odio habetur à domino: sed adhuc viuit. Qui autem loquitur mendacium & perit, iam esse desistit. Ergo infelicius est qui mendacium loquitur, quam ille qui operatur iniquitatem. Qui enim operatur iniquitatem, odio habetur: qui autem loquitur mendacium, perit. *Os enim quod mentitur, occidit animam.* Et quo modo scriptum est: vt sit *Deus verax, omnis autem homo mendax.* Si autem quicunque loquitur mendacium, iam perit & occidit animam suam: omnes autem mentimur. ergo omnes peribimus? Hoc autē quod dicit: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium, & ex cōsequentib.* Psalmi, & ex ipso ordine intelligere possumus, quia de hæreticis dicit: *Qui enim operatur iniquitatem, suam tantū animam occidit: qui autem hæreticus est, & loquitur mendacium, tot occidit homines quot seduxerit.*

Sap. 1. e
Rom. 3. a

g ¶ *Virum, &c.* Vir sanguinum, omnis hæreticus est: quotidie animarum sanguinem fundit. Rectè dixit dolum, & homicida est & dolosus.

h ¶ *Ego autem in multitudine misericordie tuæ, &c.* Illi in iniquitate sua egrediuntur de domo tua: ego in tua misericordia ingrediar in domum tuam. Introibo in domum tuam, quæ est ecclesia.

i ¶ *Adorabo ad templum sanctum, &c.* Ipsa est domus quæ & templum.

k ¶ *Domine deduc me, &c.* Ego autem cupio intrare in domum tuam, & volo intrare per viam tuam rectam: sed

quonia cōtinuata semitis scādala ponunt inimici mei, & mihi in domū tuā ire cupiēti, laqueos ponūt in itinere: propterea quæso te, vt tu dirigas pedes meos vsq; ad finē. Meum est pedes ponere in via tua: tuum est corrigere gressus meos.

l ¶ *Propter inimicos, &c.* Hoc est, viam tuam rectam fac propter inimicos meos, qui infidiantur mihi. Quæ est autem ista via? Lectio scripturarum: hoc est, ne in scripturis tuis per quas ingredi cupio in ecclesiā tuam corruam. Omnis enim qui male intelligit scripturas, in via Dei corruit.

m ¶ *Quoniam non est, &c.* Describuntur hæretici, describitur vit sanguinarius & dolosus, quæ abominabitur dominus. Non est in ore eorum veritas. Non habent Christū veritatem in ore suo: quia nec in corde habent.

n ¶ *Cor eorum, &c.* Melius habetur in Hebræo: *קרבם* cir-bom. Vere enim infidiatur cor hæreticorum omnibus quos decipit.

o ¶ *Sepulchrum patens, &c.* Infelices sunt hæretici, qui sepulcra sunt dealbata, plena ossibus mortuorū. Sepulchrum patens est guttur eorum, Arius, Eunomius, & ceteri hæretici linguas sagittas habent: fauces suas sepulchrum habent. Sepulchrum patens est guttur eorū. Et rectè dixit, patens. Quodocunque enim vult aliquis deceptus intrare, paratus est hæreticus, & suscipit. Nunquam hæretici claudunt os suum, sed semper aperiunt os suum.

p ¶ *Linguis suis, &c.* Aliud in corde tenebāt, aliud in sermone pollicebantur. Pietatem loquebantur, & impietatem celabant. Christum loquuntur, & occultant antichristum. Sciunt enim quod nemo possit induci, si proferant antichristum. Lucem proferunt, vt celent tenebras, vt per lucem ducant ad tenebras.

q ¶ *Iudica, &c.* Sciunt te iudicem: sciunt te respicere res humanas. Qui iudicaturus in fine es, etiam in præsentī iudica. Qui generaliter iudicaturus es, nunc ex parte iudica. Qui patrem sentire nolunt, sentiant iudicem. Iudica illos Deus. Quare: Quæ de causa? Sequitur.

r ¶ *Decidant, &c.* Si enim in præsentī reddideris illis quod merentur, incipiunt recedere à malis cogitationibus suis: quamdiu te iudicem non sentiunt, non timent. Decidant à cogitationibus suis. Egrege dixit, à cogitationib. suis. Quotidie enim hæretici immutant dogmata sua. Denique si vir ecclesiasticus de scripturis eruditus contenderit cōtra eos, & scripturis sanctis coarguerit eos, statim requirunt, quo modo aliud nouum dogma reperiant. Non querunt quo modo saluentur, sed quo modo superent. Propterea nunc dixit: *Decidant à cogitationibus suis, & te habeant vnam cogitationem.*

s ¶ *Secundum, &c.* Non dixit, vnde eos expellat: de cælo eos expellat, de terra eos expellat. Vnde eos expellat, scriptura non dicit: sed *επιπροσκειμεν* est, & *εσπερον* *αποτροπον*. Debemus ergo legere: *Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos.* Quod dicit, hoc est: ab impietatibus suis multis propter tuam misericordiam expelle eos: hoc est, non sint in multis impietatibus suis. Potest & aliter interpretari: *Quoniam plurimum impij fuerunt: & noluerunt decidere à cogitationibus suis: & impietates impietatibus augent, & quotidie cōgregant, & plures habent impietates: propterea expelle eos.* Vnde? Ab ea quæ hæreditatem consequitur. Tu expelle eos inde: vt quoniam fidem non habent ecclesiæ, ne versentur in ea.

t ¶ *Quoniam, &c.* Tu domine per naturam dulcis es: sed quicunque peccatores sunt & hæretici, naturam tuæ dulcedinis vitio suo vertunt in amaritudinem.

u ¶ *Et latentur omnes qui, &c.* Illi pereant, & ecclesiastici latentur.

x ¶ *In æternum, &c.* Hic in æternum, non de præsentī sæculo

C

1. Ioan. 4.

Mat. 20.

F

D

Ecl. 10.

Hier. 17.
Sec. 70.

Gen. 7. c
1. Pet. 3.
1. Reg. 10.
1 c

E saeculo debemus dicere, sed de futuro. Denique non dixit, in saeculo exultant, sed exultabunt, de futuro dicitur. Hic enim tristitia est, ibi vero laetitia. Haeretici in praesenti ridet, sed in futuro lugent. Nos vero in praesenti lugemus, ut in futuro rideamus. In aeternum exultabunt. Quae erit exultatio sanctorum virorum:

a ¶ *Et in, &c.*] Felices erunt qui Christum hospitem habere merebuntur: felices qui tabernaculum Christi erant.

b ¶ *Et gloriabuntur, &c.*] Quicumque diligit Deum, gloriabitur in domino. Qui diligunt. Non dixit: qui timet, sed qui diligit. Vbiunque enim timor est, ibi non est dilectio. *Perfecta*, quippe dilectio foras mittit timorem. Quicumque enim diligit nomen dñi, illi gloriabuntur. Gloriabuntur, Futura est beatitudo nostra: totum quod promittitur, de futuro est. Alij regnent, alij possideant, alij gloriantur. Nos hic sumus miseri, ut postea felices simus. Sequamur Christum dñm nostrum:

Qui dicit se in Christo credere, debet quomodo ille ambulavit, & ipse sic ambulare. Christ' dei filius non venit ut ministraretur, sed ut ministraret. Non venit ut imperaret, sed ut seruiret. Non venit ut laueretur illi pedes, sed ut leuaret pedes discipulorum. Nō venit ut caderet, sed ut caderetur. Non dedit aliam, sed accepit. Non crucifixus, sed crucifixus est. Nō alios occidit, sed ipse passus est. Pauper fuit, ut nos diuites faceret. Ille accepit pro nobis plagam, ut nos verbi non doleremus.

F Quotiescunque cadimur, praebeamus maxillam, dorsum opponamus, imitemur Christum, Qui caditur, Christum imitatur: qui cadit, antichristum. Hoc totum quare dico? Ut in praesenti saeculo quod sustinemus, pro Christo glorificemus nomen domini. Dum loquimur, dum ambulamus, repente subtrahimur. Ego ipse qui vobis hodie loquor: die crastina quid de me futurum sit nescio. Si venerit leuis febricula, ubi est ista vox: Vbi est superbia: Repente vertitur in cinerem.

Quid gloriatur terra & cinis? Secundum corporis naturam terra & cinis sumus. Terra est & in terram ibis: & terra gloriatur contra factorem suum. Sequitur:

c ¶ *Quoniam, &c.*] In futurum ergo differtur beatitudo.

d ¶ *Domine ut scuto bonae voluntatis, &c.*] Apud saeculum aliud est scutum, aliud corona; apud Deum vero ipse est scutum, ipse est & corona: quasi scutum protegit, quasi Deus coronat. Ipse est scutum nostrum, ipse est & corona nostra, & ob hoc dicit: Domine ut scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos. Protexisti nos scuto tuo, & protectio tua corona nostra fuit, hoc est corona nostra scutum tuum fuit, id est, nostra victoria. Corona enim victoria interpretatur. Gratias agamus Deo, & deprecemur illum, ut in bona voluntate sua ipse sit scutum, & corona nostra, ut nunquam recedamus ab eo, ut sequamur illum, & dicamus cum Hieremia: Et post te subsequens non laboravi. Domine ut scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos. Scuto protegimur, & cum protecti fuerimus, coronamur.

e ¶ *In finem pro carminibus pro octava, &c.*] Iste & vndecimus Psalmus, pro octava inscriptionem habent, resurrectionis & poenitentiae ac per hoc salutis nostrae mysterium continent. In quo humanum genus postulat, ut corrigamur quidem & iudicemur a Deo, sed non in ira & in furore eius. Longum est de sacramento huius numeri plura exempla reuocare. Octo animae ingressae sunt in arcam Noe, quae in diluuium saluatae sunt. Octauus filius Iesse David fuit: qui & despicitur a patre, & a Deo solus eligitur. Octauo die circumcidi-

duntur primogenita, & immunda esse desistunt. Zacharias quoque pater Ioannis octava die circumcisionis filij sui loquitur. Et post dies octo, siue sex (vtrumque enim in diuersis euangelistis legitur) dominus transformatur in monte, ut sic octonarius in sexto numero

contineatur: quo modo nunc in sexto Psalmo inscriptio ponitur ogdoadis.

PSALMVS VI.

D ¶ *Domine ne, &c.*] Poenitentiae Psalmus est, & non emendari refutat & corripit: sed in furore & in ira, quia infirmus sit, & turbata sint ossa eius. Et aliquando prius furor est, & postea ira: sed maxime vnus est. Tamen furor in praesenti, ira in futuro.

g ¶ *Miserere mei, &c.*] Vox ecclesiae: Miserere mei, quia miser sum. Et ipse misericordiam Dei inuenit, qui se miserum confitetur.

h ¶ *Quoniam, &c.*] Ac si dicat: Infirmus sum pro peccato: sana me, quia medicus es. Ego sum aegrotus, tu es medicus. Ego habeo infirmitatem, tu habes sanitatem. Ego sum infirmus per peccatum, tu sana per misericordiam.

i ¶ *Quonia conturbata, &c.*] Ac si dicat: omnes virtutes quae ossa appellauit, in primo homine transgressus sum, siue perdidit.

x ¶ *Anima mea exinde, &c.*]

Per poenitentiam, ut emendemur.

l ¶ *Et tu, &c.*] Subauditur, vsquequo animam meam quae est conturbata vehementer, non eripis, non corrigis, non emendas? **m** ¶ *Conuertere, &c.*] Nisi animam nostram ante conuerterit, non eam potest eruere de periculo. Vel illud: Domine qui auertisti vultum tuum a nobis, conuertere, & nos videre dignare, & erue animam nostram.

n ¶ *Quoniam, &c.*] Non enim mortui laudabunt te domine: sed nos qui viuentes sumus: quia non est Deus mortuorum, sed viuorum.

o ¶ *In inferno autem, &c.*] Non pro impossibili, sed pro raro posuit. In omnibus enim Dei iudiciis delectatur sanctus, & laudat iudicia eius.

p ¶ *Laboravi, &c.*] Miserere mei, quia haec & haec quae sequuntur, feci.

q ¶ *Lauabo per singulas, &c.*] Qui quotidie lacrymis stratum rigat, non potest in cogitatione eius libidinum pompa surripere.

r ¶ *In lacrymis, &c.*] Quanta multitudo lacrymarum, ut stratum eius lacrymis rigatum sit.

s ¶ *Turbatus est, &c.*] Vbi sunt amici literae? Certe oculus iste corporeus ab ira non conturbatur: nisi forte in tantam rabiem extollimur, ut vultus quoque nostri & ora mutantur. Ille itaque turbato oculus: qui si scandalizatus fuerit, eructur. Non autem ait: Ab ira mea turbatus est oculus meus, sed ab ira tua. O Deus, per quem supplicia mihi timo preparata: turbata est mens mea, & totum cordis mei principale contremuit.

t ¶ *Inueteraui, &c.*] Non noua aduersum me inimici bella gerunt, meus hostis antiquus est. Aliter: Pubertatem eius hominis qui renouatur de die in diem, non possum consequi: quia veterem hominem cum vitis & concupiscentiis eius inimicis meis aduersum me porto pugnantibus.

u ¶ *Discedite a me omnes qui, &c.*] Postquam ipse misericordiam consequutus est, ceteros docet, vel cohortatur, ut a se abeant. Non enim vult iniquorum habere confortium. Simul autem & illud notandum est, quod iam superius diximus, quod non omnes qui operati sunt iniquitatem: sed qui operantur, a se iubeat recedere.

Gen 17. b
Luc. 1. f
Mat. 1. 7. d
Mat. 9. a

1. Ioan. 4. d

Mat. 20. 0

Ecl. 10. b

Hier. 17. c
Sec. 70.

Gen. 7. c
1. Pet. 3. d
1. Reg. 16.
1. c

H

Psal. 113. d

Mat. 9. g

A a ¶ *Conuertantur & erubescant, &c.* Non contra inimicos sed pro inimicis orat, vt conuertantur & erubescant à peccatis suis: & erubescant non leuiter, sed vehementer: nec recraftinato tempore sed cito.

2. Reg. 15. g

2. Reg. 18. b

b ¶ *Psalmus Dauid, &c.* Plerique (& maxime hi qui Hebraei sermonis scientiam non habent) hunc psalmum arbitrantur eo tempore esse cantatum, quo Chusi filius Arachi amicus Dauid destruxit consiliu Achitophel: & ad eum nuntios misit, ne in eremo ultra sederet, sed procul fugeret, ne opprimeretur à filio. Veru sciendu est vehementer errare. Primum quod nomen Chusi per d, samech litteram scriptu est, hic vero per v fin. Deinde, quod nunquam Dauid qui Ioab & ceteris ducibus exercitus sui praeceperat, dicens: *Parcite puero Abessalon, de morte filij loqueretur: Conceptit dolorem, & peperit iniquitate: Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit: maxime qui morte eius audita operuit caput suum, & eiulas clamaret: Filius meus Abessalon, filius meus Abessalon.* Ad extremu quod illic Chusi amicus Dauid filius Arachi scriptu est: hic vero filius Iemini. Sciendu itaque Chusi interpretari Aethiopen, & totu psalmu contra Saul esse conscriptu, qui persequabatur eum, & in foueam quam foderat, ipse incidit. Que Saul Aethiopen vocat propter sanguinarios, & tetros, & crudeles mores, Iemini vero familia, quod ad tribu pertineat Benjamin: de qua Saul ortus est, Regnoru libri testimonio sunt: in quibus scriptura comemorat:

1. Reg. 9. a
2. Reg. 17.

Et erat vir de filiis Benjamin, & nomen eius Cis, filius Abihel, filij Sareth, filij Bechor, filij Aphi, filij viri Iemini, vir potens, & huic filius, & nomen eius Saul. Semei quoque ille qui lapides & puluerem in Dauid iaciebat, de familia Saul, hoc est Iemineus fuit: sicut in eisdem libris scribitur: Egrediebatur vir de propinquitate domus Saul, & nomen ei Semei, filius Gera: de quo postea Dauid loquens inducitur: Ecce filius meus, qui egressus est de ventre meo, quaerit animam meam: & quanto magis nunc filius Iemini? Aquila hunc locum ita interpretatus est. Pro ignoratione Dauid, qui cecinit o pro verbis Aethiopsis: Symmachus in hunc modum: Pro ignoratione Dauid, quod cecinit domino pro verbis Chusi filij Iemini. Hac omnia latius excutus sum: quia eruditissimi viri putauerunt hunc psalmum non contra Saul, sed contra Abessalon esse compositum: quod pro parte non esse monstraui.

PSALMVS VII.

Domine, &c. Non speraui in gladio meo, non speraui in virtute mea: sed speraui in auxilio tuo.

2. Reg. 18. b

d ¶ *Ne quando rapiat, &c.* Hoc conuenit Sauli, Abessaloni non conuenit. Quo modo enim poterat Abessalon leonem vocare, de quo dicit: *Parcite puero meo, Abessalon: Si ibi illum puerum vocat, & quasi infantulum & ignorantem, quo modo hic leonem vocat? Hoc interim secundum historiam & multa sunt quae dicantur, & totus psalmus in persona Saul interpretari potest. Ceterum, quia nobis cura est, non solum secundum historiam, sed & secundum spirituali intelligentiam interpretari: Chusi istum Aethiopen non alium nisi diabolum interpretamur. Quaeritur, iste Chusi quo modo filius sit Iemini, quomodo diabolus Aethiops filius est dexterae? Quod Aethiops vitio suo est: quod filius dexterae est creatus à Deo, recte de isto dicitur, Ne quando rapiat vt leo ani-*

mam meam. Aduersarius noster diabolus quasi leo rugiens, quaerit quem rapiat.

e ¶ *Domine Deus, &c.* Ecce venit princeps mundi istius, & in me non inuenit quicquam.

f ¶ *Si est iniquitas, &c.* Quia peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.

g ¶ *Si reddidi, &c.* Saul bis in manus eius traditus est, quem noluit interficere, dicens: Non tangam Christum dominum. Hoc est ergo non restituere ei pro malis, mala: qui sibi pro bonis mala restituebat. Si, inquit, inimicis meis mala reddidi pro malis non resurgam: & si pro malis mala quaesivi, illi pro bonis mala restituant.

h ¶ *Decidam, &c.* In Hebraeo pro inani קפך recā scribitur. Vnde intelligimus id quod in euangelio continetur: Qui fratri suo dixerit raca & fatue, quam habeat interpretationem.

i ¶ *Persequatur, &c.* Nouissima animae inimica destructa est mors.

k ¶ *Et conculcet, &c.* Non potest conculcari: quia non fecit supra dicta.

l ¶ *Et gloriam meam, &c.* Si, inquit, inimicis meis mala reddidi pro malis, non resurgam.

m ¶ *Exurge, &c.* Quonia te non senserunt per beneficia, sentiant per iracundiam.

n ¶ *Et exaltare in, &c.* Pro inimicis rogat, vt in inimicorum finibus exalteretur. Cum inimici esse cessauerint, tunc tu domine exaltaberis in eis.

o ¶ *Et exurge domine, &c.* Hoc nos dicimus, hoc credentes loquimur. Semper enim personae mutantur in psalmis. Multum est, vnc si velimus dicere in quot, quantae personae mutantur. Exurge domine Deus meus in praeepto quod mandasti: hoc nos dicimus, pro nobis passus es crucifixus es: exurge, & salua nos. Propterea exurge, vt credat in te plurima multitudo. Cum ergo exurrexeris, quid aliud deprecamur, nisi reuertere ad patrem.

p ¶ *Et propter hanc in altum, &c.* Pro qua? pro synagoga populorum. Quod mortuus es, pro nobis mortuus es: quod resurrexisti, nobis resurrexisti: quod ascendisti ad patrem, nobis ascendisti. Et propter hanc in altum regredere. Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit: filius hominis qui est in caelis.

q ¶ *Iudica, &c.* Hoc Dauid dicere non potest: hoc proprie Saluatori conuenit, qui non peccauit.

r ¶ *Consumetur, &c.* Non potest mea iustitia dirigi, nisi illorum iniquitas impleta fuerit, videlicet Iudaeorum.

s ¶ *Nisi conuersi, &c.* Iste locus duplicem recipit intelligentiam. Multi enim putant de Deo dictum vt dicatur ad peccatores. Et quid dicit? Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit, hoc est, nisi egeritis penitentiam, dominus vos gladio suo percutiet. Sed videamus si consequentia aptari pollint personae domini.

t ¶ *Arcum suum, &c.* Hoc potest dici de Deo.

u ¶ *Et in illum, &c.* Hoc difficile est. Dominus enim non habet vasa mortis, sed vasa vitae. Sed & hoc potest intelligi super persona Saluatoris. Hoc vero quod sequitur.

x ¶ *Ecce parturit, &c.* Hoc est, vt haeretici in contemptum Dei concitarentur.

y ¶ *Lacum aperuit, &c.* Quo eos perderet.

z ¶ *Et incidit in foueam quam, &c.* In fouea enim mortis, quam

C
1. Pet. 5. a
Ioan. 14. f

Esa. 53. c

1. Reg. 24. b

Mat. 5. c

1. Cor. 15. d

D

Gen. 3.

Esa. 14.

Ioan. 3. b

E quam patefecerat, ipse prior perit, sicut de Ario scriptum est, hoc est, nisi conuersi fueritis: nisi egeritis penitentiam, semper diabolus paratum habet arcum, emittit sagittas, quibus nos percutiat. Quorum enim corda ardet libidine, vitis, & pallionibus, isti victi sunt a diabolo. Sagittas suas ardentibus effe-

cit. Pulchre dixit, ardentibus: non dixit, arsuris, hoc est, qui arsurus sunt sagittis ipsius: sed quomodo que corda ardere viderit, illos percutit. Dicit enim apostolus ardentibus habere diabolus sagittas. *Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Diabolus sic concipit, sic parturit, sic nutrit, sic exultat. Lacu aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit. Diabolus ipse est lacus, ipse est fouea. Lacu aperuit. Sed quoniam non potest aquam continere secundum Hieremiam: propterea lacus illius versus est in foueam. Omnia conciliabula hereticorum, foueae diaboli sunt. Sed quod superius praeteriimus: *Scrutans corda & renes Deus, iustitiam adiutorium meum a Deo.* In Hebraeo ita scriptum est. *Scrutans corda & renes Deus iustus*, ut postea consequatur. *Adiutorium meum a Deo, qui saluos facit rectos corde.* Numquid irascetur per singulos dies? Melius pro hoc in Hebraeo habetur: *Cominatur in omni die,*

quod Aquila quoque transtulit. Et pulchre ait: *Cominans & infrendens in omni die.* Qui enim propter patientiam suam ita delicta non punit: quasi iratus & comminatus, diem ultionis expectat, ut metu corrigat delinquentem. Exequamur ordinem.

F *a* *Conuertetur, &c.* Quo modo si aliquis mittat in altum lapidem, & non sit cautus, & lapis venerit in caput eius, suo vulnere vulneratur: sic & diabolus occiditur sua superbia, exaltatur, & corrumpitur. Modò exaltare vult caput, & non potest: quoniam conuertitur dolor eius in caput eius: & deprimat illum. Diabolus secundum regulam scripturarum lectus est in Genesi: Ipse est coluber ipse serpens, qui loquebatur ad Euam: quoniam totus terra haeret. Caetera animalia licet ambulent in terra: tamen non omne corpus in terra iaceas habent: licet habeant pedes in terra, tamen aliam partem corporis sursum habent. Caeterum diabolus, hoc est, serpens & coluber antiquus, secundum Esaiam totus in terra est: & caput & reliquum corpus aequale habet. *Reuertetur dolor eius in caput eius: in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* Vide quid dicat: & in caput eius, & in verticem capitis. Cum autem iniquitas caput premit, & verticem premit, ubi est potentia diaboli: Iste finis diaboli: *Reuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.*

b *Confitebor domino secundum iustitiam, &c.* Qui non permittit timentes se disperdi.

c *Et psallam, &c.* Qui nos a lamentis tristitiae, in gaudia sempiterna perduxit.

d *In finem pro, &c.* Tres pro torcularibus psalmi diuersorum hominum praescribuntur: David, Asaph, filiorum Chore, & qui ad mysterium ecclesiae pertinent: propterea octauum & octogesimum numerum tenent. Quod autem octogesimus tertius extremus est psalmus, qui pro torcularibus praenotatur hoc ostendit, in trinitate sacramentum resurrectionis ecclesiae contineri.

PSALMVS VIII.

Domine dominus, &c.] Prius nomen domini apud Hebraeos quatuor literarum est, Iod, He, Vau, He: quod proprie Dei vocabulum sonat: & legi potest Iehoua & Hebraei אֱלֹהִים, id est ineffabile opinantur. Secundum vero אֲדֹנָי, adonai omnium commune est: quod saepe & in hominibus ponitur.

S. Hieron. Tom. 7.

f *Quam admirabile, &c.* Quod pro nobis homo factus es, quod mortuus, quod resurrexisti, in cunctis gentibus est vulgatum.

g *Quoniam eleuata, &c.* Quod post resurrectionem caelos cum triumpho gloriae conscendisti.

h *Ex ore infantium, &c.* Licet per seniores prophetarum doctrinam, multa sint quae domini contineant laudem: tamen hunc versiculum in euangelio completum, ipse dominus esse declarat clamantibus pueris: *O sanna filio David.*

i *Propter, &c.* Ad confusionem Iudaeorum.

k *Ut destruas, &c.* Hereticum, qui cum nequitia sua impugnat ecclesiam, defendere eam tamen assimulat.

l *Quoniam videbo, &c.* Caelos, scripturas intelligimus sanctas: quae per Dei digitum, hoc est, per Spiritum sanctum sunt prolatae. Quoniam videbo caelos, opera digitorum tuorum. Qui se visurum esse promittit: necdum in praesenti videt. Videbo, inquit. Tunc enim etiam rationem operis eius cursumque cognoscam. Aliter videt gubernator nauim, aliter in medicus aegrotantem, aliter picturam pictor, quam im-

peritorum rudes oculi.

m *Lunam & stellas quas, &c.* Ecclesiam vel doctores eius.

n *Quid est homo quod memor, &c.* Quale meritum stat hominis, ut memor eius factus, pro eius redemptione suscipias carnem.

o *Aut filius, &c.* Filius Dei factus est filius hominis, id est, filius virginis Mariae: qui vixit corpus humilitatis nostrae, quod assumere est dignatus.

p *Minorasti, &c.* In Hebraeo pro eo quod est, ab angelis, qui dicunt מַלְאָכִים malachim, Deum habet, hoc est אֱלֹהִים elohim. Hunc locum Apostolus in epistola ad Hebraeos super Christo interpretatur.

q *Gloria, &c.* Gloria, cum in eius descensu inferi clauerunt. Honore, cum vicit mortem, Corona, cum circumdatus sanctorum choro, triumphans rediit ex inferno.

r *Et constituisti, &c.* Ut sint ei subiecta praeter eum qui illa sibi subiecit.

s *Omnia, &c.* Cum ascenderet ad caelos.

t *Oues & boues, &c.* Animas sanctas, fructum innocentiae operantes.

u *Insuper, &c.* Inferioris meriti homines.

x *Volucres, &c.* Qui per superbiam, iniquitatem in excelsis loquuntur.

y *Et pisces maris, &c.* Qui per nimiam curiositatem non contemplantes caelestia, inter huius saeculi fluctus putant esse vitam aeternam.

z *Domine, &c.* De beatitudine incipit, vel de laude, & in laudem terminatur. Hoc admiratur ecclesia, quo modo sancti voluntarii pro nomine Christi patiuntur: vel quo modo sumus omnes a creatore mundi redempti.

aa *In finem pro absconditis filij, &c.* Licet Aquila pro absconditis filij, adolescentiam filij posuerit: tamen sciendum in Hebraeo haberi, pro morte filij Deniq; & Symmachus in hunc modum transtulit, pro victoria de morte filij. Totus igitur psalmus per Tropologiam ad Christi pertinet sacramentum: Vnde & Lxx. interpretes, Christi passionem & resurrectionem, quae ignota prius mundo fuit, per verbum absconditis celare voluerunt: ne a gentibus illo tempore facile nosceretur. Hic de isto filio quod superius dixit, non de illo filio secundum historiam David, id est Abesalon dicitur.

A cuius opera non occulta, sed manifesta & mala fuerunt cōtra patrē: sed hoc de vnigenito Dei patris intelligitur, Scimus duos aduentus primū & secundum. In primo aduentu, & manifestus & occultus venit, Manifestus carne, occultus diuinitate, Et in secundo aduētū, & occultus & manifestus ve-

i ¶ Sedisti super, &c.] Thronus Græcum est, Latine sedes, quia vnusquisque sanctus sedes Dei est, vt ipse ait: *Calum mihi sedes est*. Et alibi: *Anima iusti, sedes est sapientiæ*. Dicit vnus thronus ex ipsis, id est, Paulus? *An experimentum eius quæritis, qui in me loquitur, Christus?*

C
Esa. 66.4
Sap. 7.4
2. Cor. 13.4

PSALMVVS IX.

CONFITEBOR tibi domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Lætabor & exultabo in te; psallam nomini tuo altissime. In conuertendo inimicum meum retrorsum: infirmabuntur, & peribunt a facie tua. Quoniam fecisti iudicium meū, & causā meam: sedisti super thronū, qui iudicas iustitiam. Increpasti gētes, & periit impius: nomen eorū delesti in æternū, & in sæculū sæculi. Inimici defecerūt frameæ in finē: & ciuitates eorum destruxisti. Periit memoria eorū cum sonitu: & dominus in æternū permanet. Parauit in iudicio thronū suū, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia. Et factus est dominus refugiū pauperi adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Et sperent in te qui nouerunt nomē tuum: quoniā nō dereliquisti quæretes te domine. Psallite domino qui habitat in Sion.

x ¶ Qui iudicas, &c.] Hoc est iustitiam, iudicasti iuste tu pater causam meam, vt me refuscitares: quia iniuste me tradiderunt morti.
l ¶ Increpasti, &c.] Per prædicatores, qui idola adorabant, ligna & lapides.
m ¶ Et periit, &c.] Diabolus qui in ipsis lignis vel lapidibus adorabatur: vel per prædicationem apostolicam increpatæ sunt gentes, & ab impio factus est pius.
n ¶ Nomen eorum, &c.] Id est, memoriam eorum. Non memorabitur in his ultra nomen impietatis: quia credentes in te, acceperunt nomen tuum nouum, quod benedicetur in terris.
o ¶ Inimici defecerunt, &c.] Quasi dicat: arma diaboli, quæ erant peccatoribus membra sua, per quos diabolus alios persequatur, defecerunt. Vel aliter: Inimici defecerunt framea, quasi dicat de framea: quod est verbum Dei, in futuro iudicio deficient, quando per ipsum verbum iudicandi erunt.
p ¶ Et ciuitates, eorum, &c.] Id est, peccatores. Quot sunt vitia peccatorum, tantæ & ciuitates, hoc est, munitiones, in quibus diabolus regnabat, ac si dicat: Defecerunt per tuos prædicatores.
q ¶ Periit memoriam, &c.] Sonus doctrinæ illorum, vel hæreticorum mala cum ipsis periit. Vel cum sonitu, id est, a prædicatione euangelij.
r ¶ Et dominus, &c.] Et ipse & sui sancti cum tumulatione sua peribunt in sæcula, domino permanente, vt diximus, & suis sanctis.
s ¶ Parauit, &c.] Omne enim iudicium dedit filio. Parauit in iudicio sedem suam, id est, ecclesiam: de qua ipse iudicabit orbem terræ, quod sunt omnes gentes.
t ¶ In æquitate, &c.] Quod est æquitas, hoc est & iustitia, id est Christus. Vel iterato scilicet aduentu cum iustis præmia, iniustis infernum & pœnam.
u ¶ Et factus est, &c.] Inter pauperem & aduersarium, hoc est, diabolum, iudex erit Christus: qui iudicabit inter ecclesiam & aduersarium, hoc est diabolum. Vnde & in Apocalypsi dicitur: Qui est accusator fratrum nostrorum. Vel illi pauperes, qui propter eum pauperes facti, diuitias suas in cibos distribuunt pauperum.
v ¶ Adiutor in, &c.] Adiutor est ecclesiæ suæ.
y ¶ In tribulatione.] Quando opportunū est, vt ait apostolus: *Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet eū tentatione etiā prouentum vt possitis sustinere*, ne cum peccatoribus in supplicio damnemur æterno.
z ¶ Sperent in te.] Id est non in se, sed in te: & non in concupiscentiis sæculi.
aa ¶ Qui nouerunt,] Siue potentiam, siue magnificentiam tuam. Vel nomen tuum, id est, filium tuum. Quare? propter hoc quod sequitur:
bb ¶ Quoniam non dereliquisti, &c.] Ideo sperant in te, vt illud: Si corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Tamen permittit illos tentari: sed non vlquaque.
cc ¶ Psallite domino.] Id est, cantate domino, prædicate, opere implete.
dd ¶ Qui habitat in Sion.] Siō specula, id est, Hierusalē, hoc est, visio pacis, modo ecclesia hic speculatio: quia speculatur de futuro iudicio Dei. Sed cum venerit ad Hierusalē

PSALMVVS IX.

CONFITEBOR, &c.] Vox ecclesiæ. Trina confessio hic sonat, id est, peccatorum, martyrum, confessorum, gratiarum actio: siue laus, vt in euangelio: *Confiteor tibi pater domine celi & terræ*: & hic trina dilectio intelligitur, id est, diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis.

b ¶ Narrabo, &c.] Quo modo dicit, se omnia mirabilia Dei narrare: quia nullus homo potest nec videre, nec comprehendere Deum? Nam omnia mirabilia Dei si narrare velimus, impossibile est. Cur non possumus? quia alio loco dicit: *Pronuntiabo omnia iudicia*, Nec ipsum potest facere homo. Quo modo non potest: quia dominus dicit: *Omnia quæcumque audivi a patre meo, nota feci vobis*. Sed quare non narrauit diē iudicij, sed dixit: non est vestrū nosse tēpora vel momēta, q̄ pater posuit in sua potestate. Sed in hoc soluitur hæc quæstio, cum subiunxit, omnia iudicia: postea dixit, oris tui: ac si dicat propheta vel vnusquisque sanctus: *Quantū me docuisti, tantū narrabo*. quia si tantum narras quāntum intelligis, omnia mirabilia Dei narras: quamuis in semetipsa plura sint. Vel narrauo omnia mirabilia tua, non illa tantū quod mortui resuscitantur, cæci illuminantur, vel cætera: sed & quod per te animæ perditæ, salutē inspiratæ redduntur.

c ¶ Lætabor, &c.] Lætabor, in spe: & exultabo, in te: iuxta illud apostoli: *Qui gloriatur, in domino gloriatur*.

d ¶ Et psallam, &c.] Psallam, opere compleam. *Nomini tuo*. Nomen patris filius est, altissimus ipse est Deus. Vel psallam nomini tuo: hic laus cum opere.

e ¶ In conuertendo, &c.] Qualem inimicū? Id est diabolū: quia dñs dixit: *Vade retro satana*. Ante aduentū Christi diabolus dux itineris mortis fuit: sed postea retro ecclesiam sequens, est quasi canis. Vnde alibi dicit: *Tu conteres caput illius, & illa calcaneum tuum obseruabit*, hoc est finem vitæ vnus cuiusque. Mulier ecclesia, serpens diabolus.

f ¶ Infirmabuntur, &c.] Impij vtique ab impietate sua peribunt. Vel sicut superius dixit singulariter, ita & hic pluraliter, id est, omnes satellites suos in simul comprehendit, qui perituri sunt in diē iudicij. Quare infirmabuntur? quia prius fortes erant propter peccata nostra: sed modo infirmitas Dei nos fecit fortes, & illos infirmos, vt dicit Apostolus: *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*.

g ¶ Quoniam, &c.] Vox ecclesiæ, ac si dicat: Aperte gentes elegisti, & Iudæos reprobasti. Quando dicit iudiciū meum: hic apparet, quod ecclesia ex gentibus venit.

h ¶ Et causā meā.] Ac si dicat ecclesia: Causasti pro me contra aduersarios, & vindicasti me, & fecisti causam meā bonā.

annun- sua, per quos diabolus alios
persequatur, defecerunt. Vel aliter: Inimici defecerunt
framea, quasi dicat de framea: quod est verbum Dei, in fu-
turo iudicio deficient, quando per ipsum verbum iudicandi
erunt.
p ¶ Et ciuitates, eorum, &c.] Id est, peccatores. Quot sunt
vitia peccatorum, tantæ & ciuitates, hoc est, munitiones, in
quibus diabolus regnabat, ac si dicat: Defecerunt per tuos
prædicatores.
q ¶ Periit memoriam, &c.] Sonus doctrinæ illorum, vel
hæreticorum mala cum ipsis periit. Vel cum sonitu, id est, a
prædicatione euangelij.
r ¶ Et dominus, &c.] Et ipse & sui sancti cum tumulatio-
ne sua peribunt in sæcula, domino permanente, vt diximus,
& suis sanctis.
s ¶ Parauit, &c.] Omne enim iudicium dedit filio. Para-
uit in iudicio sedem suam, id est, ecclesiam: de qua ipse iudi-
cabit orbem terræ, quod sunt omnes gentes.
t ¶ In æquitate, &c.] Quod est æquitas, hoc est & iustitia,
id est Christus. Vel iterato scilicet aduentu cum iustis præ-
mia, iniustis infernum & pœnam.
u ¶ Et factus est, &c.] Inter pauperem & aduersarium,
hoc est, diabolum, iudex erit Christus: qui iudicabit inter
ecclesiam & aduersarium, hoc est diabolum. Vnde & in A-
pocalypsi dicitur: Qui est accusator fratrum nostrorum. Vel
illi pauperes, qui propter eum pauperes facti, diuitias suas in
cibos distribuunt pauperum.
v ¶ Adiutor in, &c.] Adiutor est ecclesiæ suæ.
y ¶ In tribulatione.] Quando opportunū est, vt ait aposto-
lus: *Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod po-
testis: sed faciet eū tentatione etiā prouentum vt possitis sustine-
re*, ne cum peccatoribus in supplicio damnemur æterno.
z ¶ Sperent in te.] Id est non in se, sed in te: & non in con-
cupiscentiis sæculi.
aa ¶ Qui nouerunt,] Siue potentiam, siue magnificentiam
tuam. Vel nomen tuum, id est, filium tuum. Quare? propter
hoc quod sequitur:
bb ¶ Quoniam non dereliquisti, &c.] Ideo sperant in te,
vt illud: Si corpus occidunt, animam autem non possunt
occidere. Tamen permittit illos tentari: sed non vlquaque.
cc ¶ Psallite domino.] Id est, cantate domino, prædicate, o-
pere implete.
dd ¶ Qui habitat in Sion.] Siō specula, id est, Hierusalē, hoc
est, visio pacis, modo ecclesia hic speculatio: quia specula-
tur de futuro iudicio Dei. Sed cum venerit ad Hierusala-
lem

Mat. 11. d
B
P. al. 18. b
Ioan. 13. b

1. Cor. 10. d
M arc. 8. d
Gen. 3. c
1. Cor. 1. d

D

Apoc. 18. d

1. Cor. 10. e

Mat. 10. d

E
1. Cor.
Mat. 11
Luc. 18
F
Ican. 3
2. Tho

C
sa. 66. a
ap. 7. d
Cor. 13. a

E lem celestē, non erit tunc speculatio, sed visio. Vnde dicit Paulus: *Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem.*
a ¶ *Annuntiate inter gentes studia eius.*] Vox prophetae admonet prædicatores vt prædicent. Annuntiate studia eius, hoc est, prædicare madata eius. Fortitan illi dicent: *Moriemur si ad gentes ambulauerimus: sed adiungit propheta.*
Mat. 10. d **b** ¶ *Quoniam requirens, &c.*] Et dominus: Nolite timere: quia si occidunt corpus, animā non possunt occidere.
Luc. 18. b **c** ¶ *Memoratus est dominus, & non est oblitus, &c.*] Ac si dicat propheta: Non est oblitus vindicare sāguinem vestrum. Vnde ipse dominus dixit: *Deus autē non faciet vindictā electorū suorū clamantium ad se die ac nocte?*
d ¶ *Miserere mei domine, &c.*] Vox ecclesie.
e ¶ *Vide humilitatem meam de inimicis meis: qui exaltas, &c.*] Portæ mortis sunt studia partium, qui colebāt diuerfos deos demoniorum. Ipsi erant portæ mortis, quorum doctrina ad mortem ducebat. Aliter. Portæ mortis, hæreticorum doctrina, de quibus portis exaltata est ecclesia, & missa est in portas filie Siō, quæ sunt portæ vitæ. Sicut per malam doctrinā quasi portas mortis intelligimus, quæ nos ad interitum ducunt: ita & portas vitæ intelligimus bonos prædicatores, qui nos per suam doctrinā ad vitā æternā ducūt.
f ¶ *Exultabo, &c.*] Exultabo, id est, gaudebo: In salutari thio, in Christo tuo.
g ¶ *Infixæ sunt gentes, &c.*] Hoc est, in malis operibus quæ fecerunt, ibi infixæ sunt, de quibus iudicandæ sunt.
h ¶ *In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est, &c.*] Quia vnusquisque laqueum quem alteri parat ad cadendum, ipse prius in eo cadet.
i ¶ *Cognoscetur dominus iudicia faciens.*] Cognoscetur, hoc est ad iudicium.
k ¶ *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.*] Quia vnusquisque peccator ipse sibi secum portat & funes & vincula & tormenta, vnde sustineat mala. Nam ab aliis non est necesse præparari vnde torqueatur, cū ipse sibi præparet quæ ad pœnam pertinent.
l ¶ *Conuertantur peccatores in infernum.*] Id est, qui vltra finem sæculi viuere volunt, conuertantur in infernum.
m ¶ *Omnēs gentes quæ obliuiscuntur Deū.*] hoc est, qui dicūt quod Deus obliuiscatur, & non habeat curam de rebus suis, ipsi obliuiscantur à domino: quia non dicunt verum quod Deus obliuiscatur creaturas suas: quia dicit.
n ¶ *Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, &c.*] Quia si differt, non aufert suum auxilium à sanctis suis.
o ¶ *Exurge domine non proualeat homo.*] Vox ecclesie sonat contra antichristum: Exurge in iudicium: non proualeat homo, id est, homo peccator antichristus.
p ¶ *Iudicentur gentes in conspectu tuo.*] Duobus modis. Primum iam in præsentia dei iudicati sunt. Quare? quia ad ecclesiam non pertinent, sed ad antichristum: quia dictum est, *Qui autem non credit, iam iudicatus est.*
Joan. 3. c **q** ¶ *Constituē domine legislatorem super eos.*] Id est, antichristū, qui lator legis malæ doctrinæ est, vt ait Paulus: *Noluerunt recipere veritatem, sed consenserunt iniquitati.*
2. The. 2. c **r** ¶ *Sciāt gentes quoniam homines sunt.*] Cum condemnatæ

fuerint, tunc cognoscent quia spera in homine posuerunt, & non in Deum, qui solus saluare potest.
f ¶ *Vt quid domine, &c.*] Quare elongas salutem tuam cum nos inflammati sumus ab expectatione aduentus tui? Vnde dominus dixit in euangelio: *Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro.*
Mat. 24. b **t** ¶ *Despicis in opportunitatibus, &c.*] Tunc videtur despiciere, quando opportunum tempus est ecclesie vt adiuuet, & non statim occurrat illi in tribulatione. Quare: vt illam exerceat secundum suam voluntatē: quia quanto magis differt, tanto magis ecclesia dilatatur in desiderio suo.
u ¶ *Dum superbit impius, &c.*] Dum superbit impius antichristus: incenditur pauper, ecclesia in tribulatione, à superbia ipsius antichristi.
x ¶ *Comprehenduntur, &c.*] Ab ipsis enim cogitationibus suis alligantur, qui contra Deū sunt.
y ¶ *Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, &c.*] Ab adulatoribus, & non à iustis laudatur peccator, tunc quando peccator peccatorem laudat, alius alium: dum se inuicem laudant, occidunt.
z ¶ *Exacerbauit dominum peccator.*] Ipse antichristus.
a ¶ *Secundum, &c.*] Quia flagella correptionis non accepit.
b ¶ *Non queret.*] Vt se quasi Deum adoret, hoc est, non est dignus vt requiratur, sed vt puniatur.
c ¶ *Non est Deus, &c.*] Quia nihil ei dignum operatur.
d ¶ *Inquinatæ sunt viæ, &c.*] Nō enim per viam rectam graditur, quæ est Christus.
e ¶ *Auferentur iudicia tua à facie eius.*] Quia non credit in se futurum esse iudicium.
f ¶ *Omnium inimicorum suorū dominabitur.*] Christianorū vtique ad probandum, qui eum sequi contemnunt.
g ¶ *Dixit enim, &c.*] Semper enim seducam homines, vt in malis perseverantes voluntati Dei resistent. Dixit enim, hoc est, antichristus: quid dixit? Non mouebo à generatione in generationem sine malo, id est, tanta mala faciam in vna gente, vt antequam veniam ad alteram gentem, antea meam famam audiant & timeant. Aliter: Non mouebo à generatione carnali, in generationem spiritalem, id est, de terra cū corpore in cælum conscendam, sine malo: ac si dicat, sine vlla iniuria. Cum voluerit ascendere ad montem Oliueti, dominus eum interficiet spiritu oris sui. Voluit vnus de membris suis Simon magus cælum conscendere, sed interit.
h ¶ *Cuius os maledictione, &c.*] Ac si dicat: Qui se sua iustitia iactat vt sit Deus, apud Deum maledictus est.
i ¶ *Sub lingua eius.*] Sub corde eius.
k ¶ *Labor & dolor.*] Dolor sibi est, & aliorum temperat laborem & dolorem.
l ¶ *Sedet in insidijs cum diuitibus.*] Id est, diabolus insidiatur per membra sua in quibus præsidet, & aliis nocet.
m ¶ *Vt interficiat innocentem.*] Id est, vt de innocentibus faciat nocentes, & sibi primum noceat.
n ¶ *Oculi eius.*] Id est, oculi antichristi.
o ¶ *In pauperem respiciunt.*] hoc est, in ecclesiam: quæ est corpus Christi, ad nocendum respicit, & non ad adiuuandū.
p ¶ *Insidiatur in occulto sicut leo in cubili suo.*] Diabolus, & leo, & draco dicitur. Potest dici draco, quando occulte nocet: & leo, quando aperto persequitur.

D

Cor. 13. c

Cor. 10. c

Joan. 3. c

2. The. 2. c

H

A v

A

a ¶ *Vt rapiat pauperem.*] Id est, Christianum.
b ¶ *Rapere pauperem, dum attrahit eum. In laqueo suo humiliabit eum: &c.*] Videtur inclinare se quasi ad humilitatem, vt videatur quasi mitis & sanctus, & cum se inclinauerit, tunc casurus est: quia dum sperat longe se esse à morte, tunc repentinus ei superueniet interitus.

c ¶ *Dixit enim in corde suo, Oblitus est, &c.*] Ac si dicat: Mea sunt omnia, quamdiu sæculum fuerit, & in obliuione tradidit illa Deo, & nūquā vsus est illis: sed mea sunt, quia ego Deus sū.

d ¶ *Exurge domine.*] Hoc est, ad iudicium. Ecclesia dicit contra antichristum.

e ¶ *Et exaltetur manus tua.*] Id est, potentia tua: dum antichristus se taliter iactat omnia possidere sine fine.

f ¶ *Ne obliuiscaris pauperum in finem.*] Dum ille se dicit regnare vsque in finem. Propter hoc superius dicit.

g ¶ *Irritauit impius Deum.*] Id est, antichristus.

h ¶ *Dixit enim in corde suo, &c.*] Dicit antichristus: non curat Deus de isto presenti.

i ¶ *Vides quoniam tu laborem, &c.*] Propheta loquitur ad deū. Quia antichristus meditatatur vt noceat, tu consideras.

B

k ¶ *Vt tradas eos in manus tuas.*] Manus Dei illi dicuntur, qui iustam vindictam Dei exercēt super peccatores. Propter hoc manus: quia per illos vindicatur Deus. Aliter: *Vt tradas eos in manus tuas*, id est, in operibus suis, vt digni sint tradi qui indigna gesserunt: quia ipsi sibi suis miseriis tradiderunt: & dimisit illos in omnes voluntates suas.

l ¶ *Tibi enim derelictus est pauper.*] Id est, ecclesia. Ac si dicat: ruā est ad saluandum.

m ¶ *Pupillo tu eris adiutor.*] Pupillus dicitur, qui non habet patrem: orphanus, qui nec patrem nec matrē habet. Pupillus dicitur, qui patrem diabolum non habet, vt in euāgelio: *Nolite vocare vobis patrem super terram.* Et qui non habet matrē, id est, gentilitatem, ac si dicat: ad istum eris adiutor.

Mat. 23. 4

n ¶ *Contere brachium peccatoris.*] Ista ad antichristum pertinent: quia confringet dominus fortitudinem eius.

o ¶ *Et maligni.*] Ipse est malignus.

p ¶ *Quæretur delictum eius, nec inuenietur.*] Hoc est, ad emendationem non est dignus venire. Et aliter: Non inuenietur, vt habeat peccatum: sed sit sicut Deus qui peccatum nō habet quantum apud ipsum.

1. Cor. 15. 6

q ¶ *Dominus regnabit in æternum sine fine.*] Quia tunc erit regnū cum tranquillitate, vt Paulus ait: *Cum tradiderit regnū Deo & patri*, quando erit Deus omnia in omnibus.

r ¶ *Peribitis gentes, &c.*] Qui antichristum receperunt, peribunt ab ecclesia, hoc est de ecclesia, regnante Christo, gentes criminum à corpore humano deperunt.

s ¶ *Desiderium pauperum exaudiuit dominus.*] Id est, ecclesiam suam exaudiuit dominus vt vindicetur. Exaudiuit, vt eis tribueret regna cælorum.

t ¶ *Præparationem, &c.*] Hoc est, clementia tua. Aures domini audire dicuntur, cum exaudire dignatur, id est, æternā vitam, quam ecclesia desiderat cum eam ei dederit, vt quod quondam concupierat in spe, tandem fruatur in specie.

v ¶ *Iudicare pupillo, &c.*] Hic enim datiuo, non accusatiuo casu loquitur, hoc est, non vt pupillum iudicet, sed vt iudicetur pupillo & humili, vt accipiant vitam æternam.

x ¶ *Vt non apponat ultra magnificare se homo super terrā.*] Vt ex hoc non erigatur antichristus super electos Dei, neque

tentet illos: quia oppressus regno filij Dei amplius non erit. Nos quoque oramus dominum, vt nos ab eius operibus custodire dignetur illæsos, vt ab eo pupilli facti, patrem Christum dominum cognoscentes, ipsum sequamur fide, ipsum retineamus corde, ipsum glorificemus in opere: quia ipsi est

C

cū æterno patre & Spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

y ¶ *In finē psalmus David.*] Decimus psalmus cōtra hæreticos & male credentes canitur.

PSALMVVS X.

I N z domo cōfido.] Vox ecclesie contra hæreticos: siue Christi contra demones.

a ¶ *Transmigra in montem sicut passer.*] Vult iustum ad deserta migrare, vt ibi eum facilius elidat. Vel quia hæretici dolosi sunt, de quib. ait propheta: *Væ his qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce: ideo volunt ad se seducere iustum dicētes: ad nos transmigra.* Qui respōdit eis. In domino est spes mea, quomodo, inquit, ad vestros montes, hoc est, ad vestrā superbiam transmigra? Quod autē ait, sicut passer: sæpe passerem loco prudentiæ poni legimus. Ideo isti dicunt: Transi ad nos sicut prudēs, cū eorū prudētia sit stulta.

Es. 5. 6

b ¶ *Quoniam ecce peccatores, &c.*] Id est, hæretici ora illorum cōtra ecclesiam intēderunt arcū, potentiam verbositatis suæ.

c ¶ *Parauerunt sagittas suas.*] Hoc est, verba.

d ¶ *In pharetra.*] In semetipsis. Quia ipsi sūt pharetræ: vbi verba inania & sētērias venenosas,

quas de scripturis sanctis conficiunt, occultas retinent.

e ¶ *Vt sagittent in obscuro, &c.*] Nunquam enim in luce pugnant, sed semper in tenebris. Qua propter iustus aiebat: *Lucecna pedibus meis verbum tuum domine.* Vt sagittent in obscuro rectos corde. Vt cū viderint in ecclesia imperitos quosque, vel simplices, laqueis dolosis, ac occultis, illiceant.

Iud. 6

Psal. 49.

Psal. 61.

Hier. 23. 4

D

f ¶ *Quoniam, &c.*] Quid est quod fecisti? Ecclesiam tuam in vnitatem. Vnde dicit: *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Hæretici destruere volunt, hoc & in se, & in aliis: quia vnitatem scindunt. Aliter: Quem tu perfecisti Christum de Spiritu sancto conceptum, Iudei occiderunt.

g ¶ *Iustus, &c.*] Cū calumniantur hæretici & discordant inter se, hoc respōdat propheta in persona ecclesie. Inter vos discordamini, sed de vobis Christus nō tacet, quia dixit: *Pacem meam do vobis, pacē meam relinquo vobis.* Et aliter: Quid fecit iustus? Hoc est, redemit mundū, & seipsum dedit pro mūdo.

Psal. 17. 9

Psal. 8. 4

Ioan. 14. 27

1. Cor. 6. 4

Es. 66. 4

Ioan. 14.

Mat. 11.

h ¶ *Dominus in templo, &c.*] Ac si dicat propheta: Quamuis vos hæretici auersemini ecclesiam, tamen dominus in templo sancto suo sedet, & in templo erit, hoc est, in ecclesia. Dicit Apostolus: *Vos estis templum Dei viui.* Dominus in templo sancto suo: In ecclesia quam sibi exhibuit sanctam.

i ¶ *Dominus in cælo, &c.*] In cælo, hoc est, in sancto prædicatore. Vnde dicit, *Cælum mihi sedes est:* & anima iusti, sedes sapientiæ, in anima iusti, quæ cælestia meditatatur.

k ¶ *Oculi eius in pauperem respiciunt.*] Oculi Christi, aspectu diuinitatis ad populum Christianum respiciunt. Ad quid respiciunt? Hoc est, ad adiuuandum.

l ¶ *Palpebræ eius interrogant, &c.*] Subtilitas diuinitatis. id est iudicia Dei occulta, in quibus nos interrogat, quia per hoc cognoscit quid habet vnusquisque, quia iudicia Dei occulta sunt. Sicut scriptura aliquando obscuratur vt nos infirmitatem nostram cognoscamus: Iterum alleuamur, nede speremus. Et alio modo: Per prospera & aduersa interrogat: quia per hoc probat Deus qualis quisque fuerit. Alio modo:

do. V

do: Videmus vnam gentem flagellari: & scimus pro qua causa flagellatur: hic manifesta iudicia sunt. Et alio modo: Videmus flagellari, & nescimus pro qua causa: & hic occulta iudicia. Per hæc superius comprehensa.

a ¶ *Iustum & impium interrogat dominus.*] Id est, probat.

b ¶ *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.*] Hoc est, perdit illam.

c ¶ *Pluet super peccatores, &c.*] Hoc secundum historiam factum fuit: quando dominus pluit sulphur & ignem super Sodomam. Ut ait apostolus Iudas, in exēplū ignis aeterni factum fuit. Pluet super peccatores. Duobus modis & hæretici pluuunt malam doctrinā, sicut vna pluuia irrigat terram fecundam & aridam, sic & vna prædicatio est à Deo, quæ infundit terram bonam, id est, sanctos: & terram malam, peccatores: quibus pertinent ista quæ sequuntur. Ignis, cupiditas: sulphur, putredo peccatorum: spiritus procellarum, spiritus tēpestas. Spiritus procellarum, pœnam aeterni iudicij, & verbera indicat peccatorum: quos igne exurit, tēpestas examinat. Et propheta dicit. *In circuitu eius tempestas valida.*

Iud. 2

Psal. 49. 6

Psal. 61. c
H. 47. 25. b

d ¶ *Pars calicis eorum.*] Quare dixit partem. Quia vnusquisque pro parte sua, qua de calice, id est, iusta vindicta recipiet prout gessit miseriam suam, vt ait propheta: *Reddet Deus vnique secundum opera sua.*
e ¶ *Quoniam iustus dominus, & iustitias dilexit, &c.* Quia vnusquisque quasi in speculo cum venerit in cōspectu eius, videbit iniquitatem suam: & ipse præuidet iniquitatem illorum. Vel præsentia Dei videt sanctos ad regendum. Diligit enim iustitiam: quia vnumquemque secundum opus proprium iudicat. Equitatem vidit vultus eius, vt sanctis, præmia: peccatoribus tribuat pœnam. Qui nos vocatione sua dignetur dignos efficere: & non secundum peccata nostra, nobis supplicia inferat, sed secundum magnam misericordiam suam veniam largiatur: quia ipsi est cum aeterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorū, Amen.
f ¶ *In finem pro octaua, &c.*] Iste psalmus de passione Christi cantatur, Pro octaua, sicut superius diximus.

PSALMVS XI.

Aluum me fac domine.] Vox Christi ad patrem pro parte carnis in passione.

h ¶ *Quoniam defecit sanctus.*] Præter te non superest, qui possit saluare.

i ¶ *Quoniam diminuta, &c.*] Quare dixit veritates, dum vnū scimus qui est veritas, vt ait: *Ego sum via & veritas.* Sicut multæ ecclesiæ & vna ecclesia, sic multæ veritates: quia multorum iustorum opera, & multi iusti qui faciunt bonum. Sed quare diminuta? Quia ante aduentum Christi, siue prophetæ, siue patriarchæ: tam bonæ naturæ, quam qui ex parte delictis videbantur seruire, in multis modis diminuti erāt, quia caput, id est, veritas, qui est Christus, nondum venerat. Membra diminuta erant, vsquequo caput eorum quod est Christus, aduenit.

Ioan. 14. a

k ¶ *Vana locuti sunt, &c.*] Primum Petrus, quando dixit: *Et si oportuerit memori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt:* Sed hi omnes vana locuti sunt: dum adimplere quod proposuerunt, non potuerunt. Et hæretici, mali doctores, qui doctrinam peruersam docent, vana locuti sūt vnusquisque ad proximum suum. Christus dominus qui hæc loquitur, est omnium proximus: qui fecit misericordiā, vt morte sua alligaret vulnera nostra. Contra quem Iudæi in vaniloquio exercebantur.

l ¶ *Labia dolosa in corde, &c.*] Symmachus ita transtulit: Labia lubrica, in corde, aliud est, & aliud loquitur. Labia dolosa, bilingues dicuntur: quia duabus linguis loquuntur.

quia aliud dicunt, & aliud retinent. Sic labia dolosa, qui de corde in corde loquuti sunt mala: scelus quod conceperunt corde, protulerunt ore, perfecerunt opere.

m ¶ *Disperdat dominus vniuersa, &c.*] Nunquid maledicendo dicit? Non: quia non est mos sanctorum maledicere, sed

pronunciando quod futurum est dixit, nõ optando, sed prophetaudo. Qui sunt labia dolosa? hæretici & mali prædicatores. n ¶ *Et linguam magniloquam.*] Id est, qui superba loquuntur. o ¶ *Quidixerunt, linguam nostram, &c.*] Hoc est, qui semetipsos in inuicem laudant, & opera sua magnificant.

p ¶ *Labia, &c.*] Ac si dicat: Doctores nostros ex nobis ipsis habemus, non aliunde. Plaudunt enim in vana verbositate, dicentes: *Nos filij Abrahæ sumus: & nemini vnquam seruiuimus.*

q ¶ *Quis noster est, &c.*] Ac si dicant: Nullum habemus dominum, quia omnia scimus. r ¶ *Propter miseriam, &c.*] Vox patris est. Quis erat miser, nisi humanum genus in sæculo, qui in istam miseriam venit, in qua gemebat in peccatis? Et gemitus erat in inferno, in illis qui in pœnis habitabant.

Iob. 8.

s ¶ *Nunc exurgam, &c.*] Hoc est, mittam filium meum qui eos redimat: & illos qui in miseria sunt in mundo, vel eos qui in inferno commorantur.

t ¶ *Ponam, &c.*] Dixit in salutari: & non dixit, quid ponam: subauditur, salutem gentiū. Et adhuc quid ponam? Contra gemitum, lætitiā: & cōtra paupertatē, diuitias spirituales. v ¶ *Fiducialiter agam in eo.*] Vox patris de filio. Ac si dicat: Cum fiducia omnia facio per eum, quia diuinitas firmavit humanitatem, vt scriptum est, libere egit. x ¶ *Eloquia, &c.*] Vtriusque testamenti doctrinam in simul cōprehendit. Tunc casta sunt, si à bonis prædicatores, incorruptibiliter & sine corruptione prædicentur. Tunc erit istud: si quando prædicant non parentū prouocati amore, non potentū timore, non propter dona præsentia, non pro honore vano. Aliter. Qui nec audent addere aliud amplius, nec minuire tã in veteri quã in nouo testam. sed fideliter prædicant, y ¶ *Argentum igne, &c.*] Hoc est, spiritu sancto probatū. Non illi eloquia diuina probant: sed spiritus sanctus illos illuminat, qui ipsa prædicant: sicut in Eisaia ille angelus, quando accepit calculum ab altari, & tetigit labia eius, dicens: *Ecce tetigi hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua: & peccatum tuum mundabitur.* Per argentum, vetus testamentum: per aurum, nouum. Sic est litera & spiritualis intellectus, quasi ex argento producat aurum.

z ¶ *Probatum terra, &c.*] Hoc est, ecclesiæ. Illa eloquia diuina probata sunt per spiritū sanctum, quem accepit ecclesia. Aliter: Probatum terra, id est, Christus dominus: qui venit in humanitate illa pro parte carnis, quam ex Maria accepit, quasi terram dominus suscepit.

a ¶ *Purgatum sepultum.*] Septem dona quæ in Christo fuerunt: non vt ille purificaretur, sed qui ipsa dona accepturi erant, purificarentur.

b ¶ *Tu domine seruabis nos.*] Hoc est, in fide: ecclesia rogat. c ¶ *Et custodies nos, &c.*] Omnium malorum turbam simul comprehendit, hæreticorum, dialecticorum, & reliquorū. Ab istorum generatione dominus sperauit ecclesiam suam. Vnde & in euangelio: *Hæc omnia venient vniuersa generationi illi, à sanguine Abel qui effusus est: vel à sanguine Zachariæ, filij Barabæ, quem occiderunt inter templum & altare.*

Esa. 6. b
Sec. vii.

d ¶ *In circuitu impij, &c.*] Cum transtulerit nos de præsentis sæculo in futurum, tunc impij foris ambulant: nec poterunt intrare cum sanctis, quos tu secundum magnitudinem

Mat. 23. a

A tuā, tua solitudine conseruasti. In circuitu impij ambulanti: quia in aeternam vitam non peruenient. Et aliter: Cum electi recepti fuerint, extra ianuam clamabūt: Domine, domine aperi nobis. Aliter: *In circuitu erūt, & dicetur eis: Nescio vos.*

Matt. 25. 4 **a** *Secundum altitudinem tuam, &c.* Filios Dei. Secundum multitudinem, iuxta abundantiam misericordiae tuae, qua multiplicatur ecclesia, hoc est, de pietate & misericordia ipsius: cū in retributione futurae beatitudinis promissa tua percipiētes, cōformes effecti fuerūt corpori gloriae tuae: in quo tibi est cū aeterno patre, & Spiritu sancto, honor & gloria in saecula saeculorum, Amen.

b *In finem Psalmus David.* Duodecimus psalmus vocem continet animae fidelis, requirētis Deum.

PSALMVS XII.

V *Squequo domine obliuisceris, &c.* Vox ecclesiae. Ac si dicat: *Quamdiu: Quare in finem dicit? Quatuor elementis cōstat homo, igne, aere, aqua & terra. Terra inferior est ab his creaturis: quia finis creaturarū terra est: ideo dicit ecclesia: Et si vilior sū & vilissima quasi terra, vsquequo obliuisceris me? Nō propterea quia infima sum, & finis aliarū creaturarū: nō propter hoc me obliuisceris in fine.*

B

d *Vsquequo auertis, &c.* Ut non habeam notitiam, neque illuminationem cognitionis tuae ante terminum vitae huius.

e *Quamdiu ponam consilia in anima mea.* Patior, hęc inquit, quoad usque per spirituale consilium te requiram.

f *Dolorem in corde meo per diem.* Per illud scilicet lumen notitiae tuae, quod diu perdidideram, apponam dolorem super tenebras peccatorum meorum, hoc est, agam poenitentiam.

g *Vsquequo exaltabitur inimicus meus, &c.* Quamdiu ad te conuersus non fuero, erigitur aduersus me diabolus, qui est humani generis inimicus. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? Quasi dicat. Quamdiu habet aduersarius dominationem ecclesiae? Usque in finem?*

h *Respice & exaudi me domine Deus meus.* Oratio ecclesiae est. De tribus personis potest intelligi: Respice in tribulatione, vel in auxilio: & exaudi me in hoc quod deprecor.

i *Illumina oculos meos.* Id est, oculos cordis.

k *Ne vnquam obdormiam in morte.* Scimus quia non potest homo dormire qui in tormento est, sed dormire pro nocte illa ponit. Vnde superius ait: Mors sine morte, & defectus sine defectu. Et dominus dormiuit in nauī, cum suscitatus est a discipulis. Notandum, quod dominus dormiebat, quando fides apostolorum ritubabat. Vnicuique dominus pro fide sua vigilat: & per fidem excitatur. Et si non habetur fides, quasi dormire videtur. Vnde dicit: Excita fidem tuam, & tunc suscitatus Christum. *Respice & exaudi me domine Deus meus. Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte.*

Ioan. 1. Tu es enim lux vera quae illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum. Tu enim illuminas oculos cordis nostri, ne nos aeternae mortis obrepat somnus.

l *Ne quando dicat inimicus meus, praeualui aduersus eum.* Ne quando, hoc est, in futuro iudicio, dicat inimicus meus, praeualui aduersus eum, id est, seduxi eum ut deciperem. Ac si dicat: Si nos potest aduersarius in somno infidelitatis inuenire, tunc praeualet super nos.

m *Exultabunt si motus fuero.* Ipsi quorū pedes moti: quia in veritate Dei nō steterunt, si meos pedes, hoc est, sensus, de fide catholica potuerunt elongare: tunc exultabunt, id est, gaudebunt, ut ait propheta: Mei autem pene moti sunt pedes: sed ego in tua misericordia spero, ut stabiliari in fide.

n *Exultabit cor meum, &c.* In domino Iesu Christo.

o *Cantabo domino.* Id est, laudabo, predicabo. **p** *Quia bona tribuit mihi.* Hoc est, istius vitae praesentis subsidia, quibus subsistimus, ut despectis popis saeculi, spiritualia mente conspicerem. Aliter: Bona tribuit, virtutes ecclesiae, id est, fidem, spem, & charitatem: & in futuro vitam aeternam.

q *Psallam nomini dñi, &c.* Hoc est, quod cāto & praedico, opere impleā. Merito ergo domine Iesu Christe, nomini tuo psallitur: qui diues pietate, & iustis victoriā praestas: & peccatores ut ad te cōuertantur, inuitas: tibi gloria & honor cum aeterno patre & Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

Tertiūdecimus psalmus non habet inscriptionem, sed redemptionē nostram ex Siō processuram esse pronuntiat. Et primo quidem contra impios loquitur: qui confidentes in diuitiis saeculi, Deum qui has largitur: ignorant.

PSALMVS XIII. **D** *Ixit insipiens, &c.* Pro deo quod est insipiens, in Hebraeo נבל Nabal positū est. Vnde & Abigail de viro suo Nabal ait in monte Carmelo: Vere secundum nomen suum insipiens est. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. hunc psalmū de passione Christi referunt, quando omnes dominum reliquerunt: intantum ut Petrus quoque, qui apostolorum fuit princeps, negauerit. Qui dixerunt in corde suo, non est Deus. In corde dixerunt, non in ore. Quare? Quia nō audi sunt: ne forte deorum suorum numina violarent. Dixit insipiens, populus Iudaicus: qui dicunt in corde, nō est Deus, non est Christus filius Dei. Vnus ex eis non solum pro Deo non habuit, sed nec prophetam credidit, dum dixit: *Hic esset propheta, sciret utique quae & qualis esset mulier quae tangit eum, quia peccatrix est.* Et aliter: *Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus ei.*

r *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis.* non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Dominus de caelo prospexit super filios hominū: ut videat si est intelligens aut requirens Deū. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: nō est qui faciat bonū, nō est vsque ad vnum. Sepulchrū patens est guttur

lorum fuit princeps, negauerit. Qui dixerunt in corde suo, non est Deus. In corde dixerunt, non in ore. Quare? Quia nō audi sunt: ne forte deorum suorum numina violarent. Dixit insipiens, populus Iudaicus: qui dicunt in corde, nō est Deus, non est Christus filius Dei. Vnus ex eis non solum pro Deo non habuit, sed nec prophetam credidit, dum dixit: *Hic esset propheta, sciret utique quae & qualis esset mulier quae tangit eum, quia peccatrix est.* Et aliter: *Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus ei.*

s *Corrupti sunt.* Ab illa integritate bonae naturae degeneres. **t** *Abominabiles facti sunt.* Id est, odidiles. **v** *In voluntatibus suis.* Id est, in factis suis. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in voluntatibus suis. Si enim Dei notitiam habuissent, corrupti & abominabiles non fuissent. **x** *Non est, &c.* Nisi quis cognouerit Christū, qui est vnice patris, bono prorsus esse nō poterit. Nō est qui faciat bonū, nō est vsque ad vnum. hic apparet quod iste psalmus ad passionē pertinet: quia nullus de discipulis, neque Petrus, qui caput ecclesiae est, quia & ipse negauit: nullus de hominibus, quia totus mundus ad inferiorē partē declinauerat, propter vnū hominē, qui est Christus. **y** *Dominus de caelo prospexit.* Salutem generi humano dare. Vel, de caelo, id est, de sanctis.

z *Super filios hominum.* Quos sanctos suos faciat. Vel, de sancto suo. Super filios hominū id est, super genus humanū.

a *Ut videat.* Hoc est, ut videre sanctos suos faciat, per quos respicit, & in quibus habitat. *Dominus de caelo prospexit super filios hominum: ut videat si est intelligens aut requirens Deū.* Prospicit per animas sanctas, quas saepe caelum diximus, ut videat si sit sapiens qui Deum mente requirat: nam apud diuinam potentiam nihil habetur obtectum.

b *Omnes declinauerunt simul.* Declinauerat totum genus humanum ad inferiorem partem.

c *Simul inutiles facti sunt.* Et sibi & aliis. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt.

d *Non est qui faciat bonum, &c.* Dicit, n. hęc de gentibus. Sed quia interponit omnes, adiūgit Iudaeos intelligēdos: qui saepe in voluntatibus atque idololatriis gentium miscuerūt.

e *Sepulchrū patens est guttur eorū.* Ab hoc versu vsque ad eū, ubi dicit: Non est timor Dei in conspectu oculorū eorū: in He-

C

E

Rom 3

Psal. 13

1. Reg. 25. d

D

Luc. 7. f

Mar. 15. g

F

Ioan. 6

Ioan. 11

2. Cor.

Matt. 4

Luc. 24

E

in Hebraeis codicibus non habetur. Quæritur ergo quomodo Apostolus hoc vsus sit testimonio in epistola quã ad Romanos scripsit. Respondemus, Apostolũ de Deuteronom. ac Psalterio & ceteris scripturarũ locis hoc testimoniuũ texuisse. *Ibi timuerunt timore: hoc quod sequitur: Vbi nõ erat timor, in Hebraeis voluminib. non habetur. Sepulcrum patens est guttur eorũ. Per seductiones suas in ora, tãq̃ in sepulcra homines cõgesserũt. Nã & alibi simile huic ponitur: Nisi dñs fuisset in nobis, forsità viuos deglutisset nos. a ¶ Linguis suis dolose agebant.] Corruptetes mores bonos colloquiis malis.*
b ¶ Venenum aspidum sub labiis eorum.] Quia sicut aspides, ita obrurant aures suas, ne præcepta diuinæ legis exaudiant. Venenũ enim, dolus iniquorum colloquiorum intelligitur.
c ¶ Quorũ os maledictione, &c.] Benedictio adulationis, maledictionem infert. Amaritudo enim ad id refertur: quia dulcia eloquia Dei male sentiendo, in suam perniciẽ amara fecerunt. *Quorũ os maledictione & amaritudine plenum est: quia & sibi & aliis nocet eorum doctrina: & in futuro condemnat.*
d ¶ Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.] Et corporaliter & spiritualiter occidunt, dum Christum (qui vita est animæ) ab ipsa effundere desiderant.
e ¶ Contritio & infelicitas in viis eorum.] Contritio corporis, infelicitas animæ. In viis eorum, in operibus eorum. Sæpe peccatores in via sua infelicitate conteruntur.
f ¶ Quoniam viam pacis non cognouerunt.] Quæ est Christus dominus: nec per fidem, nec per operationem. Quare non cognouerunt? Propter hoc quod sequitur.

F

g ¶ Quia non est timor Dei ante oculos eorũ.] Non proposuerunt Deum ante sensus eorum, in memoria & sancto timore. Non est timor Dei ante oculos eorum. Non enim metuunt futurum iudicium, ideo non obseruant mandata eius.
h ¶ Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem?] Veturam ultionem? Ac si dicat: Si modo non cognoscunt, cognoscent in iudicio quando venturus est.
i ¶ Qui deuorant plebem meam, &c.] hæretici populũ Christianum. Sicut panis in omnes cibos currit, & sine ipso satuari non potest, sed cum omnibus cibis sumitur: sic & hæretici numquam satiantur iniquitatibus suis, nisi de plebe Dei, vel de ecclesia, quos possunt capere inde satiantur. *Qui deuorant plebem meam, populum ecclesiasticum, sicut cibũ panis: quia non est panis viuus, nisi qui de cælo descendit.*
k ¶ Dominum non inuocauerunt.] Si enim inuocassent, salui vtique fuissent. Aliter: Deum non inuocauerunt. Quare? Quia multi inuocant, sed non Deum, sed aliam rem quam desiderant habere pro Deo, non ipsum Deum.
l ¶ Illic trepidauerunt, &c.] Et gentes, suos timent deos: & ipsos potentes Iudæi, quando de Christo dixerunt: *Si dimittimus eum viuere, venient Romani, & tollent nostrum regnum & gentem. Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor: In idolis vtique & vanis simulachrorum tribus.*
m ¶ Quoniam dominus in generatione iusta est.] In populo Christiano. Et in Iudæis fuit, quia ex ipsis carnem sumpsit.
n ¶ Consilium, &c.] Christum Iudæi credere noluerunt, hoc est, de aduentu mysterium incarnationis eius credere noluerunt. Inops dicitur Christus, vt ait Paulus: *Quia cum diues esset, inops factus est, vt illius inopianos diuites faceret.* Cõsiliũ inopis confudistis, id est, Christi: non intelligentes eũ à Deo processisse cũ præberet consiliũ, dicens: Pœnitentiam agite.
o ¶ Quia dominus spes eius est.] Pater vtique propter assumptã carnem: quia humanitas confortata est à diuinitate.
p ¶ Quis dabit ex Sion, &c.] Quis nisi Deus qui est in Sion? ille dedit salutem ipsum Christum in ecclesia sancta. Aliter: *Quis dabit ex Sion salutare Israel? Christus dominus, quem*

habitatores illius terræ Sion non crediderunt.
q ¶ Dum auerterit dominus captiuitatem, &c.] Iam redempti sumus de illa captiuitate transgressionis, sed adhuc in captiuitate vitæ istius sumus. Et aliter: De parte Iudæorum, quod ipsa auertatur de captiuitate tempore Eliæ & Enoch, vt Paulus dixit: *Cum plenitudo gentiũ subintrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet.* Aliter: *Dum aduertet dominus captiuitatem plebis sue per propriam passionem.*
r ¶ Latetur Iacob, & exultet Israel.] Ipse est Iacob qui & Israel: sed hic Iacob, & illic Israel. Hic supplantator vitiorum, & illic videns Deum facie ad faciem, quando erit Deus omnia in omnibus, qui relictis sæcularibus, mente dominum cõtuetur. Qui nobis tribuere dignetur, vt nos actu Iacob effecti, supplantatis vitiis, & verè Israelitæ, ipsum mente videre, ipsum corde tenere mereamur, cui est cum æterno patre & Spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.
s ¶ Psalmus David.] Opportune quartusdecimus psalmus lectus est: & secundum ordinem

PSALMVS XIV.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo: aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula:

ita euenit, vt propemodum de industria lectus esse videatur. Secundum ordinem lectus est psalmus. Ex dispensatione Dei puto factum esse, vt quod vobis proderat, in ordine exponendi hodie recitaretur. Quartusdecimus psalmus lectus est, qui præscribitur, psalmus David. David autem noster, Christus est, vt sæpe diximus. Deinde legimus in Exodo: quia quarta decima die agnus immolatur. Quartadecima die immolatur, quando luna plena est, quando nihil deest de lumine. Videte ergo quod Christus nõ immolatur, nisi in perfecto & pleno lumine. Quoniam ergo quartadecima die immolãdus est vobis agnus, nunc propheta miratur & interrogat.

PSALMVS XIV.

Domine quis habitabit, &c.] Vos qui vultis habitare in tabernaculo domini, audite quæ dicit dominus: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Tabernaculum hic pro æternitate accipimus, quamuis in aliis locis ecclesia intelligatur: quia hic in tabernaculo præsentis quod est ecclesia, multi habitant corpore & non fide: quia hic dum inferiores sumus, quasi in tabernaculo consistimus: vsquequo post victoriam in domum perueniatur. Aliter: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Quis, inquit, terrenus poterit templum Dei effici, & habitare in ciuitate viuentis Dei? De qua Apostolus multa loquitur.*
v ¶ Aut quis requiescet in monte sancto tuo?] Quis, ait, dignus erit conformis heri imagini filij Dei, qui sæpe mons dicitur? Hic est lapis excisus de monte sine manibus: hic factus est mons magnus: hic impleuit latitudinem orbis terræ: in hoc sanctorum animæ requiescunt. In hoc ergo nullus accipit requiem, nisi qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiã: qui immunis est ab omni labe peccati, & præcepta Dei inuiolabiliter custodierit. Aliter: *Aut quis requiescet in monte sancto tuo? Non prius in monte, & postea in tabernaculo: sed prius in tabernaculo, & ita in monte.* Tabernaculum non est firma domus: tabernaculum non habet fundamentum, sed huc illucque mutatur, & cum transmigrante migrat: quia tabernaculum non habet fundamentũ, sed est domus incerta: domus autẽ firma habet fundamẽta, Mõs p̃vita & terna ponitur.
x ¶ Qui ingreditur sine macula.] Hoc est, sine mortalib. peccatis: quia sine minutis esse non possumus. Vnde dicitur: *Si dicimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Vel aliter: *Qui ingreditur sine macula.* Videte quid præcipitur, Non dixit: qui peruenit ad finẽ sine macula, sed qui adhuc in itinere est & maculam non habet. Dicere aliquis potest: Non habeo maculam, non feci malũ. Non sufficit nobis malum non facere, nisi fecerimus & bonum. Denique sequitur.

Rom. 3. b

Psal. 123. a

Reg. 23. d

D

6. 7. f

47. 15. g

Ioan. 6. d

Ioan. 11. f

2 Cor. 8. b

Matt. 4. e
Luc. 24. g

Rom. 11. e

Exod. 12. e

H

Heb. 12. f
Rom. 9. f
Dan. 2. g

1. I. 27. i. c

A

a ¶ *Et operatur iustitiam.* Non dixit, operatur castitatem, operatur sapientiam, operatur fortitudinem. Et hæc quidem virtutes optime sunt. Sapientia nobis prodest, fortitudo nobis prodest, ut persecutionibus resistamus. Deinde temperantia & castitas nobis necessariae sunt, ne perdamus animas nostras. Iustitia sola magna virtus est, & mater omnium. Dicat aliquis: Quomodo iustitia maior est ceteris virtutibus? Ceteræ virtutes habent delectationem: iustitia non delectat habentem, sed alios. Si sapiens sunt, sapientia me delectat: si fortis sunt, fortitudo mea me delectat: si fuero castus, castitas mea, lætitia mea est. Ceterum iustitia non prodest habentibus, sed ceteris miseris non habentibus. Vel aliter:

Matt. 19. a

Et operatur iustitiam, hoc est, custodit mandata, ut illud: Si vis ad vitam venire, serua mandata.
b ¶ *Qui loquitur veritatem, &c.* Multi loquuntur veritatem in labiis, sed non in corde: qui videntur vera dicere, sed cor cum

Rom. 10. b

labiis non consonat. Aliter. *Qui loquitur veritatem in corde suo, ut vera de veritate cogitet, qui est Christus: nec se assertionibus hæreticis misceat, quæ falsæ semper inveniuntur ac vacuæ.* Vnde Paulus dixit: *Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem.*

Psal. 33. c

c ¶ *Qui non egit dolum in lingua sua.* Non protulit dolose doctrinam catholicam ad decipiendum: sed quæ loquutus est ore, compleuit opere. Ille dolose agit, qui aliud cogitat & aliud dicit: sicut propheta ait: *Prohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum.*

B

Tob. 4. c

Matt. 23. d

Psal. 36. c

Luc. 10. c

d ¶ *Nec fecit proximo suo malum.* Qui facit misericordiam, ipse est proximus. Christus dominus fecit misericordiam, ut nos sua passione redimeret: cuius doctrinam nullus in malum vertat, sicut hæretici faciunt. Proximus noster omnis homo Christianus est. *Quod tibi non vis fieri, alij ne facias.* Et alibi dicit: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Et iterum dicit: *Declina a malo, & fac bonum.* Quidam putant proximum esse fratrem, aut vicinum, aut cognatum, aut consanguineum. Sed dominus noster docet in euangelio in ea parabola, ubi quidam descendit de Hierusalem in Hiericho: sacerdos transiit, leuita transiit, & non est misertus: Samaritanus transiit, & misertus est: Et interrogat postea dominus & dicit: *Quis horum proximus fuit?* Statim dicit: *qui benefecit.* Et infert dominus: *Ite, & vos similiter facite.* Omnes ergo homines nobis proximi sunt: & nulli debemus malum facere.

e ¶ *Et opprobrium non accepit aduersus, &c.* Nunquam a suis vicinis quasi noxius accusatur. Timentes autem dominum, glorificat. Non diuites glorificat, non potentes, sed eos tantum qui dominum timent. Et opprobrium non accepit aduersus proximos suos. Opprobrium detractionis de fratre tunc non accepit, si prius non credit illa antequam probet. Ac si dicat: *Qui ista custodit quæ superius dixit, ille est sine macula, & operatur iustitiam.* Et iste habitat in tabernaculo, & requiescet in monte sancto tuo, hoc est, in vita æterna.

f ¶ *Ad nihilum deductus est in conspectu eius, &c.* In illius iusti conspectu diabolus. Nam in ecclesia quicumque malus est in conspectu sancti pro nihilo computatur. Ad nihilum deductus est: quia apud talem sanctum pro nihilo habetur: dum angelus fuit, & refuga factus est: & sicut fuit factus ex nihilo, postea quam bona perdidit, redactus est ad nihilum. Et dum nihil est, fortissimi sancti non eum timent.

g ¶ *Timentes autem, &c.* Vox ecclesiæ. Qui timent dominum timore sancto, dominus eos magnificat. Aliter ad seipsum morale: *Timentes autem dominum magnificat.* Scit enim in his habitare Deum, sicut ait dominus: *Qui vos diligit, me diligit.*

Ioan. 14.

h ¶ *Qui iurat proximo suo & non decipit.* Iste iam minor est a perfectione, & si bona facit: quia & si pro iuramento non decipit, tamen vituperatur pro illo præcepto quo dicitur, *Non iurare omnino, neque per cælum, neque per terram: Sit autem sermo vester, est, est, non, non.* Quia ista sententia perfectorum est, non iurare. Quia anima quando promittit Dei præcepta custodire, si proximus corpus est, tunc illum decipit, si hoc

Matt. 5. c

quod promittit, non obseruat.

i ¶ *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* Et si non peccet quis eo quod quantum dat, tantum recipit: tamen perfectio non est: quia dictum est: *Frangere esurienti panem tuum.* Et beatus est magis dare, quam accipere. Vique quo ad ista peruenit, minor

C

Esa. 58. b

Apost. 10. g

est a perfectione. Aliter: Pecunia, domini est prædicatio: multi nolunt illam donare, si exinde pretium non recipiunt. Tamen licet victum & vestitum de ipsa prædicatione accipere, sicut sanctus Paulus dicit: *amplius exinde nihil habere, sicut dicit: Qui euangelium prædicant, de euangelio viuere.* Et dominus ait: *Dignus est operari cibo suo.* Sed qui plus requirere voluerit, in usura reputatur. Vnde Paulus dicit: *Si vobis spiritualia seminauimus, magnū est si vestra carnalia metam?* Ac si dicat: *Non est magnū aduersus illa spiritualia quæ vobis annuntiamus. Habentes autem vestitū & vestitū, his contenti sumus.*

1. Cor. 9. e

Matt. 10. b

1. Cor. 9. b

2. Tim. 6. b

Sicut enim visibilis pecunia prohibetur ad usuram dari, ne is qui commodat, magis spoliatur: ita & verbum Dei, quod est magna pecunia, non tantum diuitibus qui pascunt & inunerant, verum etiam indigentibus & pauperibus gratis debet infinuari, domino sic dicente: *Gratis accepistis, gratis date.*

Matt. 10. a

k ¶ *Et munera super innocentem, &c.* Ut non conturbent iudicium veritatis, munera offerentes. Et aliter: Ne similis Iudæ efficiatur, qui accepto argenti pondere, vendidit innocentem. Sicut propheta dicit: *Qui excutit manus suas ab omni munere iste in excelsis habitabit.*

Esa. 33. e

l ¶ *Qui facit hæc, non commouebitur in æternum.* hæc omnia sicut allegorice retineri, ita & secundum literam exposita custodiri debent in moribus. Quæ si quis irreprehensibiliter custodierit: non solum a commotione æterni iudicis securus erit, verum etiam ipsum montem tabernaculumque cæleste possidere merebitur in Christo Iesu domino nostro: cui est honor & gloria cum æterno patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

D

m ¶ *Tituli inscriptio ipsi David.* Tituli inscriptio in tumulis & in sepulcris est, quæ mortuorum corpora tenent. Pro quo Aquila & Symmachus, humilem & simplicem immaculatumque posuerunt: significantes psalmum ad Christum proprie pertinere, dicentem: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & mansuetus.* Psalmus, ut diximus, regis nostri vocem, quam in assumpto homine profert, sine diminutione retinet deitatis missam a patre, David, id est, ipse Christus. Iste psalmus ad passionem pertinet. Tres sunt tituli, qui scribuntur: Vnus super tumulos mortuorum: alius in liminibus ciuitatis vel domorum: tertius in victoria regis. Hic ergo de titulo victoriae regis dicit, sicut iste rex fuit, hoc est, Christus: & fuit scriptum super caput eius in pascha post victoriam, id est, post victum diabolus, redempto humano genere, tribus linguis, id est, Græce, hebraice & Latine. Vnde & Pilatus dixit: *Quod scripsi, scripsi.* Et posuit super caput ipsius causam Christi: *Hic est rex Iudæorum.*

Matt. 11. d

Matt. 27. d

PSALMVS XV.

¶ *Conserua me domine, &c.* Vox Christi ad patrem in passione in persona hominis assumpti. Ac si dicat: a patre, a quo exiui, in passione custodiat: quia tu es spes mea.

o ¶ *Dixi domino, Deus meus es tu.* Ostendit se hominem in humilitate carnis, cum æqualis sit in omnipotentia maiestatis: quia si dixisset: dominus meus es tu, filium minorem demonstrasset, patrem maiorem. Propterea dixit: *Dixi domino, Deus meus es tu, quia in diuinitate æqualis est patri.*

p ¶ *Quia bonorum meorum non indiges.* Eandem lineam & in Iob scriptam legimus. Quid prodest, si tu simpliciter facias viam tuam? Vniuersa igitur bona quæ dominus secundum formam serui in carne monstrauit: non patri profunt, sed generi humano. Quoniam bonorum meorum non indiges. Vox Christi. Quæ sunt bona Christi? Hoc est, incarnatio, passio, resurrectio & redemptio nostra. Vel aliter: Bona, sunt cæli &

quæ

E quæ in eis sunt: & terra bona, & quæ in ea sunt, quæ Deus creauit. His pater nec postquam facta sunt, indignit, nec antea. Ista patri non sunt opus, nec necessaria. Sed cui?
a ¶ *Sanctis qui in terra sunt eius.*] Istis hæc omnia sunt necessaria. In terra sunt eius, id est, in ecclesia.

b ¶ *Mirificauit omnes voluntates suas, &c.*] Christus per sanctos suos mysteria sua mirificauit, hoc est, magnificauit.

c ¶ *Multiplicatae sunt infirmitates eorum, &c.*] Gentes de quibus nunc ecclesiam congrego, antequam idola eorum multiplicarentur, Deum naturaliter nouerant. Sed postquam multiplicata sunt idola, quod Lxx. infirmitates interpretati sunt: relinquentes ea, ad me celerime sunt reuersi.

d ¶ *Non congregabo conuenticula eorum, &c.*] Quia spiritualis est religio noui testamenti.

e ¶ *Nec memor ero nominum eorum per labia mea.*] Mutamur quippe in lauacro: & ex filiis hominum vocamur filij Dei. Nec memor ero nominum eorum per labia mea. Vox Christi. Nec memor ero istorum apostolorum nominum, quæ prius ante fidem habuerunt, quando infidelitatem habuerunt. Illa non recordabor: quia crescentibus meritis, nomina addita sunt noua, sicut Abraham, sicut & Sara, sicut Petro, & reliquis: qui antea serui peccati, sed postea amici: sicut dominus dixit: *Iam non dicam vos seruos, sed amicos.* Et sanctus Paulus fuerat, quando dicebat: *Fuimus aliquando & nos stulti & increduli, sicut & ceteri: sed misericordiam Dei consequuti sumus.* Et iterum: *Sed abluti estis, sed sanctificati estis.*

f ¶ *Dominus pars hereditatis meae.*] Vox Christi ad patrem. Hereditas Christi, ecclesia est, & dominus est pars corporis sui. Pro parte hominis assumpti dicit: quia ille accepit de nostro humanitatem, & nos de suo immortalitatem.

g ¶ *Et calicis mei.*] Quare dixit calicem? Quia per calicem accipit vnusquisque iuxta mensuram: sed Christus plusquam membra sua, vt ait Paulus: *Qui est primogenitus in multis fratribus.*

h ¶ *Tu es qui restitues hereditatem meam mihi.*] Hoc est quod in euangelio dicitur: *Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum ad se.* Secundum historiam, Christi hereditas Iudæi fuerunt, ad quos Christus venit. Sed tunc dissipata est, quando eum crucifixerunt: sed restituetur in futuro, cum plenitudo gèrium subintrauerit. Aliter, Restituet Deus pater hereditatem Christi, quando electos suos, corpus sanctæ ecclesiæ ad illam integritatem attraxerit, vt post resurrectionem acceptis corporibus suis, incorrupti & immortales uiuant: quia illam immortalitatem in Adam perdiderunt.

i ¶ *Funes ceciderunt mihi in præclaris.*] In optimis. Pro vno Israel, vniuersi orbis hereditatem sum consequutus. Funes in hereditatem dantur: quia quod dixit, ceciderunt mihi in præclaris, tantundem est, ac si dicat, in patriarchis & prophetis atque apostolis: vel quoscunque aduocauerit pater, Christus secum recipit. Propterea dixit in præclaris, sanctis vel apostolis.

k ¶ *Benedicam dominum qui tribuit, &c.*] Vox capitis cum membris. Tribuit intellectum discernendi inter bonum & malum, inter sensum & literam, inter Deum & proximum, inter lucem & tenebras. *Benedicam dominum, qui mihi tribuit intellectum.* Qui sapientia Dei est, non indiget ipsa sapientia: sed secundum illud accipiendum, quod in euangelio dicitur: *Iesus proficiebat etate, sapientia & gratia coram Deo & hominibus.*

l ¶ *Insuper & vsque ad noctem increpauerunt me, &c.*] Noctem, tempus significat passionis: in quo interiori erudita est diuinitate humana fragilitas. Insupèr & vsque ad noctem

increpauerunt me renes mei. Delectationes carnales tunc me increpant, quando mihi suggerunt vt peccem quando delectatur caro. Sed nisi tu fuisses à dextris, forsitan infirmarer.

m ¶ *Prouidebam dominum in conspectu meo semper.*] Filius patrem, ecclesia Christum.

n ¶ *Quoniam à dextris est mihi, &c.*] Ac si dicat: Si tu non fuisses à dextris, forsitan commotus essem de fide ad infidelitatem, de bono ad malum.

o ¶ *Propter hoc lætatum, &c.*] Propter resurrectionem lætatus sum: quia per eam liberatus est mundus. Aliter, Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea. Propter istud, quod me adiuuas, cor meum lætatur, lingua mea prædicat.

p ¶ *Insuper & caro mea, &c.*] Vox Christi. Pro persona corporis requiescit in spe. Ac si dicat: Ecclesia quæ est caro mea modo requiescit in spe, id est, in spe resurrectionis: vt vbi caput præcessit, membra sequantur.

q ¶ *Quoniam non derelinques animam, &c.*] Non derelinques: quia propterea illuc descendit, vt electos suos exinde eiceret, & diabolum ligaret. Diabolus antea se taliter iactabat, vt omnia regna mundi haberet: sed modo non solum illum tenere

non potuit, sed potius à Christo ligatus perhibetur.

r ¶ *Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.*] Quomodo dicit, non dabis videre corruptionem: dum alibi dicit: Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem? Non de corruptione corporis Christi in sepulchro dicit, sed de cæterorum sanctorum.

s ¶ *Notas mihi fecisti vias vitæ.*] Vox capitis pro corpore. Vias vitæ, mandata Christi sunt, vt scriptum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

t ¶ *Adimplebis, &c.*] Tunc erit plena lætitia, cum adunatum fuerit corpus ecclesiæ in regnum Dei, hoc est, cum tradiderit regnum Deo patri suo: tunc erit Deus omnia in omnibus.

v ¶ *Delectationes in dextera tua vsque in finem.*] Dextera patris, filius est. Delectatio vitæ æternæ in dextera, id est, in prosperitate quæ filio datur: vsque in finem, ac si dicat, sine fine: quia finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti: quia plenitudo legis charitas: & finis præcepti charitas. Aliter: Delectationes in dextera tua vsque in finem. In illa delectabili potentia tua, qua tecum sancti sunt regnaturi, quæ nullo fine concluditur. Vnde eos deprecamur, vt ab his nequaquam deiuncti, si non meremur vestiri gloria, non excludamur à venia. Tibi est enim cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in secula seculorum, Amen.

x ¶ *Sextusdecimus psalmus orationem continet personæ dominicæ coniuncto sibi corpore quod est ecclesia.*

x ¶ *Oratio David.*] Ad tres personas intelligitur. Hæc oratio in quatuor psalmis habetur. Iste psalmus cantatur ex persona Christi contra Iudæos, & ex persona ecclesiæ contra hereticos. Exponunt Hebræi, quod quando psalmum David cantauit, quia dixit: Exaudi domine iustitiam meam: pro ipsa præsumptione, qua se exaudiri pro sua iustitia iactabat cecidisset in crimen.

z ¶ *Intende deprecationem meam.*] Differentia est inter orationem & deprecationem. Oratio sanctorum est pro deuotis, vt

Oratio David.
 PSALMVS XVI.

Exaudi y domine iustitiã meam: ⁊ intende deprecationem meam.

n ¶ *Quoniam à dextris est mihi, &c.*] Ac si dicat: Si tu non fuisses à dextris, forsitan commotus essem de fide ad infidelitatem, de bono ad malum.
o ¶ *Propter hoc lætatum, &c.*] Propter resurrectionem lætatus sum: quia per eam liberatus est mundus. Aliter, Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea. Propter istud, quod me adiuuas, cor meum lætatur, lingua mea prædicat.
p ¶ *Insuper & caro mea, &c.*] Vox Christi. Pro persona corporis requiescit in spe. Ac si dicat: Ecclesia quæ est caro mea modo requiescit in spe, id est, in spe resurrectionis: vt vbi caput præcessit, membra sequantur.
q ¶ *Quoniam non derelinques animam, &c.*] Non derelinques: quia propterea illuc descendit, vt electos suos exinde eiceret, & diabolum ligaret. Diabolus antea se taliter iactabat, vt omnia regna mundi haberet: sed modo non solum illum tenere

C
 1. 58. b
 1. 10. g
 Cor. 9. e
 1. 10. b
 Cor. 9. b
 Tim. 6. b
 1. 10. d
 1. 33. e
 D
 Rom. 8. f
 Ioan. 6. e
 1. 11. d
 Rom. 8. f
 Ioan. 6. e
 Luc. 2. g
 1. 27. d

A

perseuerent in bono. Deprecatio, pro peccatis suis, vel aliorum. Totius est deprecatio.

a ¶ *Auribus percipe orationem meam.*] Hoc est, in hoc quod rogo, auribus percipe orationem meam. Orat enim non diminutio Deitatis, sed infirmitas carnis.

b ¶ *Non in labiis dolosis.*] Sed per puritatem quae tibi est placita.

c ¶ *De vultu tuo iudicium meum prodeat.*] Non in labiis dolosis. Ac si dicat, Exaudi orationem meam, quia ex toto corde oro: non sicut illi qui in labiis dolosis: quia aliud loquuntur, & aliud habent in corde, siue heretici, siue Iudaei. De vultu tuo iudicium meum prodeat, non in labiis dolosis. Vox Christi ad patrem. Quia qui labia habet dolosa, me iudicat: sed illos tu iudica in futuro. Propheta non optando, sed pronuntiando dicit. Hoc ostendit quod facturus est dominus in iudicio.

d ¶ *Oculi mei videant aequitatem.*] Oculi Christi, sancti praedicatorum: videant, id est, intelligant: aequitatem, id est, aequalitatem, ut iustitiam quam praedicant, opere impleant.

e ¶ *Probasti cor meum Deus, & visitasti nocte.*] Etiam in angustiis me probasti: quia tristis &

velut in quadam pressura sum noctis tenebrae. Probasti cor meum Deus. Vox Christi ad patrem. Probasti Christum in passione, & ecclesiam in tribulatione.

f ¶ *Igne me examinasti.*] Id est, per ipsam tribulationem peccata mea confundisti.

B

g ¶ *Et non est inuenta in me iniquitas. Ut non loquatur os meum opera hominum.*] Qualia sunt opera hominum? Vanitates quas ipsi amant: vel diuersa negotia, ista sunt hominum opera: sicut in euangelio dominus dicit: Quod si de verbo otioso redditur ratio: quanto magis de operibus hominum, quae ex ipso sensu studiose loquuntur.

Matt. 11. c

h ¶ *Propter verbalaborum tuorum ego custodiui vias duras.*] Propter praedicationem, & propterea ea quae promittuntur in caelis custodiui vias duras. Quomodo dicit hic duras, dum in euangelio dicitur: *Iugum meum suauis est, & onus meum leue.* Suauis est volentibus, durum est nolentibus. Quamuis durum videatur esse ad sanctos, propter corporalem tribulationem, tamen suauis est; quia habent spem vitae aeternae. Vel aliter. Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Ac si dicat: timens futura supplicia, quae legis transgressoribus comminatus es, duris me laboribus exercui, & subieci corpus animae potestati.

Matt. 11. b

i ¶ *Perfice gressus meos in semitis tuis.*] Sensus meos in mandatis tuis perfice. Vox ecclesiae. Quia a Deo est incipere, & a Deo est finire. Gressus, sensus.

k ¶ *Ut non moueantur vestigia mea.*] Ab his quorum moti sunt pedes, id est, quicumque male fecerunt.

l ¶ *Ego clamaui quoniam exaudisti me Deus.*] Quare dixit, clamaui? Quia credidit per fidem, propterea dixit ego clamaui.

m ¶ *Inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.*] Christus aurem inclinat, quando exaudire dignatur. Per similitudinem, infirmus rogat, qui in lecto est, ut veniat medicus, & sanet infirmitates suas. Sic & genus humanum infirmum erat, quando iacebat in lecto, id est, in peccato. Rogabat ut veniret verus medicus, qui est Christus in carne, & sanaret languores suos.

n ¶ *Mirifica misericordias tuas domine: qui saluos facis sperantes in te.*] Nunquid antea non fuerant mirificatae? Sed tunc mirificauit misericordias suas: quando per sanctos apostolos & sanctos suos infirmitates curabat.

o ¶ *A resistentibus dextera tua.*] Saluos facis a resistentibus dextera tua tripliciter: Daemones Deum, Iudaei Christum,

haeretici ecclesiam.

p ¶ *Custodi me domine ut pupillam oculi.*] Vox ecclesiae. Oculus intelligitur corpus ecclesiae, & pupilla humilitas Christi, per cuius exemplum viuimus & videmus. Hoc supplicat ecclesiae, ut possit illam humilitatem obseruare quam Christus docuit.

q ¶ *Sub umbra alarum tuarum protege me a facie impiorum qui me afflixaerunt.*] Inimici mei animam meam circunderunt: ut adipe suum concluderunt, ut os eorum locutum est superbia. Proiicientes me nunc circunderunt me: oculos suos statuerunt declinare in terram. Susceperunt me sicut leo paratus ad praedam, & sicut catulus leonis habitans in abditis. Exurge domine, praueeni eos, & supplantata eos. Erue animam meam

ta, protegunt ecclesiam a miluo, hoc est, a diabolo.

r ¶ *A facie impiorum qui me afflixaerunt.*] Iudaei Christum in passione, & haeretici ecclesiam.

s ¶ *Inimici mei animam meam, &c.*] Iudaei Christum in passione. Animam dixit, non corpus, quia diabolus in anima intrinsecus nescit quid cogitat homo, nisi per exteriores motus intelligat, & in quo unumquemque delectari videt, diuersas suggestiones infert. Istud ad ecclesiam pertinet.

t ¶ *Adipem suum concluderunt.*] Quid per adipem, nisi malitia Iudaeorum designatur? Quae in veteri testamento adipem manducare prohibetur: quia cor eorum incrassatum erat. Unde dixit in cantico Deuteronomio. *Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit.* Quare? Quia incrassatus erat de malitia, & recalcitrauit: quia nolebat mandata Dei obseruare. Dilectus a Deo fuit populus Iudaicus: quia manna diuinum pluit illis: quod ad nos pertinet, quia manducamus Christum. Sed Iudaei contempserunt semetipsos, hoc est, obligauerunt se in malitia.

u ¶ *Os eorum locutum est superbia.*] Os impiorum: quia contra Christum & contra ecclesiam faciunt.

x ¶ *Proiicientes me nunc circunderunt me: oculos suos statuerunt declinare, &c.*] Quando Christus passus est, omnis terra tremuit, & sydera obscurata sunt, & petrae scissae sunt. Sed Iudaei oculos in terram statuerunt, quia hominem solum existimauerunt, & diuinitatem non intellexerunt. Vel oculos suos in terram statuerunt: quia de terrenis actibus cogitabant, sed de caelestibus non meditabantur.

y ¶ *Susceperunt me sicut leo paratus ad praedam, & sicut catulus leonis habitans in abditis.*] Sicut leo paratus est ad praedam, sic susceperunt Iudaei Christum in passione. Et sicut catulus leonis. Leo, diabolus: Catulus, filius eius antichristus. Vel aliud Leo, diabolus: & filij eius, Iudaei. In absconditis, in eorum cordibus quasi in obscuro. Diabolus vel membra illius, in quibus diabolus habitat, appellantur loca abscondita.

z ¶ *Exurge domine, &c.*] Vox Christi loquitur ad diuinitatem, ut praueinat animae suae: ne rapiatur a principe diabolo, quae ita & fecit. Praueinit eum & alligauit, & ad infernum deduxit. Veniet at diabolus aliquid de suo requirere in Christo, sed in eo nihil inuenit, ut dixit in euangelio: *Venit princeps huius mundi, & in me non inuenit quicquam.* Et sancta ecclesia rogat antequam supplantetur a diabolo, & in eius insidiis, qui sunt haeretici: ut veniat catholicus noster, qui est Christus, & subuertat astutias inimici, id est, supplantet.

a ¶ *Erue animam meam ab impio, gladium tuum ab inimicis*

manus

C

Luc. 1. d

Matt. 13.

Matt. 22.

D

Deut. 32. b

Exod. 26.

Ephes. 6. a

Ioan. 14. d

E manus tua.] Oro, gladiū manus tuæ erue ab inimicis tuis. Inimicus enim accepit potestatem, vt propter peccata nos puniat. Quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare, ait Apostolus: Erue animam meam ab impio. Vox Christi ad Deū patrem loquitur: Hoc est erue animā meam à diabolo. Et vox

ecclesiæ ad Christū hoc rogat, vt liberetur à diabolo, vel ab hæreticis, & ab vnoquoq; homine malo.

a ¶ *Frameam tuam ab inimicis, &c.*] Framea de Christo, & de ecclesia intelligitur. Framea Dei patris, anima Christi est, de qua facit iustam vindictam. Diabolus framea eius est, de qua framea vindictam facit in mūdo.

b ¶ *Domine à paucis, &c.*] Vox ecclesiæ. A paucis, à terra. Vult ecclesia separari à carnalibus & à zizania, & à paleis ante diem iudicij, sed sine causa: quia à

Deo accepit responsū, sicut dominus dixit in euangelio: *Sinite vtraque crescere vsque ad messem*, hoc est, vsque in diem iudicij. Quia hic ecclesia commista est cum peccatoribus, rogat pro illis qui prædestinati sunt, vt veniāt,

& separentur ab illis qui non sunt prædestinati, vt dicitur: *Multi vocati: pauci vero electi*. Supplanta eos qui in impietate sunt, vt hic emendari debeant, aut in futuro supplantentur in vindicta.

c ¶ *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum*] Tripliter hic intelligitur venter: Venter, castitas, intellectus, vt dicit Eucherius. Et angelorum venter repletus fuit mysterijs Dei antequam cecidissent, & Iudæorum venter de mysterijs legis, & hæreticorum venter de mysterijs ecclesiæ.

d ¶ *Saturati, &c.*] Iudæi saturati sunt: quia multiplicati sunt in procreatione filiorum, & in rebus sæculi. Quādo dicit, saturati sunt porcina: hoc Iudæorum immunditiam designat.

e ¶ *Dimiserunt reliquias, &c.*] Hoc est illam iustam vindictā quæ illis debetur. Reliquerunt reliquias suas paruulis suis: hoc est, quando dixerunt: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros*. Et hæreticorum filij similiter condemnationem habebunt. Qui sunt reliquie eorum: Ipsorum discipuli, qui de illa mala doctrina eorum regenerati sunt. Saturati sunt filij, & reliquerunt resida paruulis suis. Propter ambiguitatē verbi, quidam pro filiis, porcina, scriptum arbitrantur: quod Symmachus Hebræā exprimens veritatem, translulit: saturantur filij, & relinquent resida paruulis suis. Saturati sunt filij, & dimiserunt reliquias suas, immunditiam & iniquitatem, conculcantes margaritas sermonum tuorum. *Et dimiserunt reliquias suas paruulis suis, clamantes: Sanguis eius super nos & super filios nostros*.

f ¶ *Ego autem cum iustitia apparebo, &c.*] Vox ecclesiæ. Cū iustitia, hoc est mandata tua adimplendo. Apparebo in conspectu tuo, hoc est, in præsentia tua in futuro.

g ¶ *Satiabor.*] Cælesti refectione.

h ¶ *Cum apparuerit gloria tua.*] Filius tuus, qui est salus & vita, & sanctorum omnium gloria: quia Christus & salus & gloria dicitur. *Ego autem in iustitia apparebo*, deuicta morte. In conspectu tuo satiabor, cælos ascendens. Cum apparuerit gloria tua, sanctis & electis tuis, qui per me crediderunt: quia meum est quod illis est præstitū. Nā ego in illis sum, & ipsi in me tecū. Nos vero à te redempti domine Iesu, tantam potentiam pietatemque cernentes, supplices exoramus, vt examinati diuino igne, non simus humanorum operum detractores: sed in te stabiles fixique, tuam gloriam iugiter extollamus in opere, proferamus in fide, laudemus in voce, Amen.

i ¶ *In finem pro puero domini David: qui locutus est domino verba canticum huius, in die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul.*] Totus hic

S. Hieron. Tom. 7.

psalmus sub persona David ad Christum pertinet. David Christi typum tenet, qui est manu fortis, de cuius semine est hoster David, qui est Christus. *Puero domini*, hoc est, Dei patris, sicut ait propheta: *Magnum est tibi vocari filium meum*. Etenim ecce ego & pueri mei quos dedit mihi Deus. Et pro-

pheta Elaias: *Puer datus est nobis, filius natus est nobis*. Quæ locutus est domino verba canticum huius. Et David secundum historiam cantauit istud canticum cum persequeretur ab inimicis, & Christus qui est caput nostrum, ad patrem cantauit in passione: ecclesia in persecutione. Eripuit eum dominus, hoc est, & David à persecutione Saul, & Christum in passione Deus pater eripuit de manu inimicorum, hoc est, de manu Iudæorum, & de manu Saul. Saul appetitio interpretatur, quia contra voluntatem Dei expecterunt eum regem. Iste Saul typum diaboli gessit. Isti inimici inembra diaboli sunt, id est, Iudæi, qui persecuti sunt Christum, & dæmones vel membra eorum qui persequuntur ecclesiam.

PSALMVS XVII.

Diligam te domine fortitudo mea: l domus firmamentum meum m & refugium meum, n & liberator meus. o Deus meus, p adiutor meus: q & sperabo in eum. r Protector meus, s & cornu salutis meæ: t & susceptor meus. u Laudans inuocabo dominum, x & ab inimicis meis saluus ero. y Circumdede runt me dolores mortis: z & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

PSALMVS XVII.

Diligam te domine virtus mea.] Alij dicunt fortitudo mea: sed vnum est virtus, & fortitudo. Totus hic psalmus sub persona David ad Christum pertinet, qui est vera fortitudo. Diligam te virtus mea. Vox Christus. Virtus mea, hoc est, diuinitas: virtus hominis assumpti. Et ecclesiæ virtus Christus est, qui dicit: diligam te domine. Si vox Christi est, cum sint vnum & vna substantia diuinitatis, quia dicitur est: Vna potestas, vna voluntas, vna maiestas patris & filij & Spiritus sancti: quomodo dicit diligam te domine? Pater dicitur, eo quod habet filium, & filius dicitur eo quod habeat patrem. Spiritus sanctus nec pater est nec filius, sed dilectio quam habet pater in filio, & filius in patre. Vnde Paulus Apostolus dixit: *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*.

l ¶ *Dominus firmamentum meum.*] Vox Christi & vox ecclesiæ. Firmamentum, sicut ait propheta: *turris fortitudinis à facie inimici*.

m ¶ *Et refugium meum.*] Vox Christi, & vox ecclesiæ. Refugium Christi in patre, & refugium ecclesiæ in Christo.

n ¶ *Et liberator meus.*] In tribulatione.

o ¶ *Deus meus.*] Qui me creasti.

p ¶ *Adiutor meus.*] De necessitatibus.

q ¶ *Sperabo in eum.*] In ipsum totam spem ponam.

r ¶ *Protector meus.*] Qui me protegit vel defendit.

s ¶ *Et cornu salutis meæ.*] Cornu salutis, quia infirmitatem nostram confortauit. Quia ante aduentum Christi ecclesia infirmata erat per peccatum, sed postea confortata per Christum, sicut ait propheta: *Erexit cornu nobis salutis nostræ*. Ac si dicat: Dedit nobis regnum forte, vt illud: *Et fecit nos regnare Deo patri suo*. Non ergo in cornu illud superbiæ, sed in cornu salutis tuæ, adiutorium habere confido.

t ¶ *Susceptor meus.*] Susceptus est Christus à patre in humanitate, & ecclesia suscipitur in fide.

u ¶ *Laudans inuocabo dominum.*] Iusti laudant: quia de omnibus malis liberauit eos. Pro eo quod sequitur:

x ¶ *Et ab inimicis meis saluus ero.*] Inuocauit dominum, Christus inuocauit Deum patrem: ecclesia, Christum. Et ab inimicis meis saluus ero. Christus à Iudæis, & ecclesia ab hæreticis.

y ¶ *Circumdede runt me gemitus mortis.*] Vox Christi & vox ecclesiæ. Circumdede runt Christum illi qui in inferno gemitabant, qui in inferno erant, & ecclesia similiter.

z ¶ *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.*] Torrentes aquas dicit, quæ pertranseunt. Torrentes dicitur qui non de fonte, neque de viua aqua, sed à pluuiis vel de montibus in-

Esa 49.5
Sec. 70.
Ib. 8.5

1. Reg. 2.

Rom. 5.5

Psal. 60.5

Luct.
1. Thes. 2.6

A

valles descendit. & in mare vadit. Quid per torrentes, nisi vniuersas gentes significat, quæ per montem carnis in mare istud descendit: Vnde scriptum est: *Generatio vadit, & generatio venit.* Et aliter: *Et torrentes iniquitatis cõturbauerunt me.* Turbæ iniquorum, quæ sicut torrentes in hyeme intume-

Ecl. 1. a

scunt, protinus defluentes.
a ¶ *Dolores inferni circumdederunt me.*] Inuidia detrahentiũ, quæ mortem infernalem operantur.

b ¶ *Præuenerunt me laquei mortis.*] Præuenerunt Christũ inimici in passione ante vindictã crucis. Laquei mortis, quos mihi aduersarij intendebant.

c ¶ *Et in tribulatione mea inuocaui dominum.*] Humanitas inuocauit diuinitatem, & ecclesia Christum: non oris voce, sed cordis.

d ¶ *Et ad Deum meum clamaui, & exaudiuit de templo, &c.*] Templum corpus dominicum, vbi exaudita est humanitas à diuinitate, & ecclesia similiter à Christo. In templo, in sancta ecclesia. Et aliud: In corde meo quod sanctificauit, in quo templo sancto inhabitat.

Matt. 11. b

e ¶ *Et clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius.*] Aures eius, hoc est, vim auditionis. Vis fortitudo est, qua sancti fortiter deprecantur, quia dictum est: *Regnum calorum vim patitur, & violenti diripiunt illud.*

B

Exod. 19. d
Matt. 27. f
28. a

f ¶ *Commota est, &c.*] Secundum historiam factum fuit, quando Moyses accepit legem in monte Sina. Terra tremuit, quod præfigurauit passionem Christi: quia in passione Christi omnis terra tremuit: quando noua lex data est populo Christiano. Aliter: Commota est terra, quando de infidelitate ad fidem venerunt: & credentibus terrenis, factum est cœlum.

Eph. 2. d

g ¶ *Fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt.*] Hic montes superbi intelliguntur. Fundamenta eorum, demones sunt: sicut & fundamenta sanctorum, prophetæ & apostoli sunt. Vnde dicit sanctus Paulus: *Ædificati super fundamenta prophetarum & apostolorum. Fundamenta montium conturbata sunt: & commota sunt,* eorum superbia qui in hoc mundo confidunt.

h ¶ *Quoniam iratus est eis Deus.*] Hoc est, eis montibus vel persecutoribus, dissipans spem mundalium voluptatum.

i ¶ *Ascendit fumus in iracundiam, & ignis à facie eius exardescet.*] Fumus ex duabus rebus fit, ex igne & aqua. Per fumum lacrymæ excitantur, & per ignem compunctio cordis intelligitur, & per lacrymas, aqua.

k ¶ *Carbones succensi sunt ab eo.*] Quid per carbones, nisi bonæ naturæ genus humanum extinctum per Adam, in aduentu Christi illuminatum per baptismum, siue per pœnitentiã designatur? Extinguuntur carbones ab aqua quæ est cupiditas: & illuminantur per gratiam, quæ est Spiritus sanctus.

Psal. 71. a

l ¶ *Inclinauit cœlos & descendit.*] hoc est quod in alio psalmo ait: *Descendit sicut pluuia in vellus:* quia humilem se nobis & in forma serui occultum præbuit & latentem. Vel aliud: Cœli, angeli inclinati sunt, quando Gabriel ad Mariam venit, & descendit Christus, & venit in carnem. Vel aliter. Cœli, sancti apostoli vel imitatores eorum. Inclinauerunt ab altitudine, hoc est, de contemplatione, vt doceant brutos & infirmos in ecclesia propter compassionem proximorum. Vel ad coniugatos, vt sanctus Paulus ait: *Vir reddat debitum uxori, & uxor similiter viro.*

1. Cor. 7. d

m ¶ *Et caligo sub pedibus eius.*] Inuisibilem substantiam Dei, & iudiciorũ occulta significat. Vel aliud. Et caligo sub pedibus eius. Caligo, hoc est, profunditas scripturarum, quam dedit Deus pedibus suis: qui sunt sancti sui, id est, ec-

clesiæ suæ: quia in sensu sanctorum, ibi est profunditas scripturarum, & Christus super illos præsidet.

n ¶ *Et ascendit super Cherubim.*] Hoc est, super plenitudinẽ scientiæ: Christus ascendit cum corpore suo super omnes angelos & archægelos. Cherubim, interpretatur plenitudo sci-

C

entiæ, quæ est charitas: quia plenitudo legis est dilectio, hoc est, charitas Christus super hoc ascendit, sicut in euangelio ipse dominus dicit: *Maiorẽ charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Quod ita Christus fecit, qui animam suam pro amicis dedit.

Rom. 13. c

o ¶ *Et volauit: volauit, &c.*] Secundum historiam, quod prius est, volauit super pennas ventorum: quia velocior est ventus omnib. creaturis, & dominus velocior est vento: quia penetrat vsque ad fines terræ, & omnia suauiter disponit: Quia ultra ventum ipse est, ideo velocior. Et ad moralem sensum, animam significare voluit vento. Sicut ventus iste inuisibilis est, ita & anima. Ventus mouet corpus, & anima mouet corpus similiter. Sed cur ventum appellauit animam? Hoc est, quia

Ioan. 15. b

Esa. 57. d

Deus insufflauit in Adam. Non quod corporalis sit Deus pater: sed tunc insufflauit, quãdo animam dedit, vt ait propheta: *Tu domine creas omnem flatum.* Per hæc intelligimus omnes animas à Deo esse creatas. *Et volauit: volauit super pennas ventorum,* hoc est, virtutes sanctarum animarum: quia Christus velocior est vento, & leuior quam anima, & præcellior angelis, & sanctis.

Ioan. 1. b

p ¶ *Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius, &c.*] Latibulum seipsum dixit in scripturis. In circuitu eius tabernaculum eius. Christus in Maria quasi sponsus in thalamo, & corpus Mariæ quasi tabernaculum. Tenebras dicit, eo quod nobis obscura est incarnatio vel natiuitas eius.

q ¶ *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.*] Nubes prophetæ sunt: & aqua, doctrina eorum, quia obscuræ sunt scripturæ prophetarum. Quia sicut nubes pluuiam portant & terram aridam irrigant, sic & prophetæ per eorum doctrinam irrigant corda arida.

r ¶ *Præfulgere in conspectu eius nubes transierunt.*] Fulgura, illuminatio Spiritus sancti. Ipsæ nubes scilicet prophetæ, transierunt de Iudæis ad gentes, Spiritu sancto gubernante. Per fulgura ignis, compunctio cordis intelligitur.

s ¶ *Grando & carbones ignis.*] In grandine, verbera: in igne, charitatis accensio ostenditur: quibus fidelium corda mouentur ad cognoscendum Deum.

t ¶ *Et intonuit de cœlo dominus.*] Per sanctos suos intonuit: quasi de cœlo per iustorum corda euangelizauit.

Psal. 76. d

v ¶ *Et altissimus dedit vocem suam.*] Per euangelistas malitiam humanam disperdidit. Altissimus vocem suam dedit, hoc est, prædicationem, vt ait propheta: *Vox tonitruus tui in rota,* id est, prædicatione eorum in toto mundo.

x ¶ *Misit sagittas suas, & dissipauit eos.*] Misit verba sua sancta quasi sagittas, quæ pleniter & malis & bonis prædicant. Bonos remunerat Deus si faciunt: & malos cõterit, si audiunt & nõ faciunt. Vnde sanctus Apostolus ait: *Aliis quidem sumus odor vitæ in vitam, & alii odor mortis in mortem.* Odor vitæ sunt his, qui audiunt & faciunt: & odor mortis sunt his, qui audiunt & non faciunt. Quia prædicatores nesciunt qui sunt prædestinati: tamen fiducialiter prædicant.

2. Cor. 2. d

y ¶ *Et fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.*] Fulgura, miracula, atque claritas virtutis suæ. Conturbauit illos. Per illa miracula apostolorum compuncti sunt & illi qui dixerunt ad Petrum: *Quid faciemus viri fratres?* Et ille: *Pœnitentiam, inquit, agite: & baptizetur vnusquisque vestrum.*

z ¶ *Et apparuerunt fontes aquarum.*] Fontes apostoli, quasi aquis

Act. 3. f

E aq̄uis de vno fōte potati sūnt. De vno fōte qui est Christus, satiati fuerunt apostoli, sicut in euangelio dominus dixit: *Qui biberit aquam quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Et aliter: Fontes aquarum illi, qui per baptismi sacramenta facti sunt peccatoribus fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam.

Ioan. 4. b

a ¶ *Et reuelata sunt fundamenta, &c.*] Prophetæ atque apostoli, super quos omnium ecclesiarū fundamenta locantur. *Reuelata sunt fundamenta orbis terræ, secundum historiam: quando in passione velum templi scissum est desursum vsque deorsum, & illa quæ in templo erant, apparuerunt. Et ad sensum de litera sēsus spiritualis: quia quod ibidem latebat in figura, omnibus patuit per mysteria.*

Matt. 27. f

b ¶ *Ab increpatione tua domine: ab inspiratione, &c.*] Ab increpatione tua domine, cum dices: Nisi vos filius liberauerit, moriemini in peccatis vestris. *Ab inspiratione spiritus iræ tuæ: promittens in his appropinquare regnum Dei.*

Ioan. 8. d

c ¶ *Misit de summo, & accepit me.*] Vocando me.

d ¶ *Et assumpsit me de multitudine, &c.*] Aduersantium populorum, Vel aliter: Misit de summo & accepit me, & assumpsit me de multitudine aquarum, Deus pater misit filiū suum, sicut dictum est: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Misit sponsus ad sponsam: verū sponsū iunxit sponsæ, hoc est,

Ioan. 1. b

f ¶ *Et factus est dominus protector meus.*] Deus pater filium suum protexit, & filius ecclesiam suam.

g ¶ *Eripuit me de inimicis meis fortissimis.*] Deus pater eripuit Christum à Iudæis & ecclesiam ab hæreticis.

h ¶ *Et ab his qui oderunt me, quia confortati sunt super me.*] Oderunt Iudæi dominum, & hæretici ecclesiam. Quia confortati sunt super me, quasi vincere potuissent.

i ¶ *Præuenerunt me.*] Vt superius diximus, ante vindictā crucis.

k ¶ *Et factus est dominus protector meus.*] Deus pater filium suum protexit, & filius ecclesiam suam.

l ¶ *Eduxit me in latitudine.*] Eduxit ecclesiam de tribulatione, quasi de angustia: In latitudine, quæ est spes futuri, vel remuneratio vitæ æternæ.

m ¶ *Saluum me fecit, quoniam voluit me.*] Vox ecclesiæ. Qui me voluit, vt exhiberet sibi ecclesiam, Quoniam voluit me. Voluntate propria, & non ex meo merito me vocauit, dicente Apostolo: Gratia estis saluari per fidem, & hoc non ex vobis.

Eph. 2. a

n ¶ *Et retribuēt mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam manuum mearum, &c.*] Quæ autem sit iustitia & innocentia manuum eius, audi quid sequitur: Quia, inquit, custodiui, vt viæ Dei custodiantur, & nihil impie de eo cum hæreticis sentiatur.

o ¶ *Quia custodiui vias domini:*] id est, sua mandata.

p ¶ *Nec impie gessi à Deo meo.*] Vt ad idolum conuerterem laudem.

q ¶ *Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo sunt sēper.*] Quatuor sunt iudicia Dei: duo de præsentī, & duo de futuro. In præsentī, prosperitas malorum, & tribulatio sanctorū. In futuro, remuneratio sanctorum, & cōdemnatio peccatorum. Ecclesia adhæret Christo, quia Christus non fecit peccatum: nec inuentus est in ore eius dolus. Et ecclesia Christo adhæret: quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo sunt sēper.

S. Hieron. Tom. 7.

p ¶ *Et iustitias eius non repuli à me.*] Sed amplexus sum eas. q ¶ *Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea.*] Perseuerabo in illa nocentia, in qua vocatus sum. Et obseruabo me ab iniquitate mea: id est, non conuertar ad illam iniquitatem vbi prius fui in infidelitate.

r ¶ *Et retribuēt mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu, &c.*] Per oculos, aspectus diuinitatis intelligitur: quia ipse aspicit quicquid operatur homo in mandatis dei. In retributione beatorum, quia eam per altitudinem sp̄ei considerabo.

s ¶ *Cum sancto, &c.*] Cum eo qui à te sanctificatur.

t ¶ *Et cum viro innocente, &c.*] Cum eo qui non corruerit vitis vitam suam.

u ¶ *Et cum electo, &c.*] Cum illo quem præscitum scis.

v ¶ *Et cum, &c.*] Cum hæretico, qui male intelligendo peruerit diuina eloquia, sicut alibi Iudæis ipse dominus loquitur: *Si inceseritis peruerse coram me, incedā & ego peruersus vobis. Cum sancto sanctus eris.* Tu

Leuit. 26. d
Sec. 70.

Christe sanctus natura es, quæ tu sanctificaueris, ab illo cognoscetis, quoniam tu sanctus es. Vox prophetæ ad Christum. Quem tu innocentem feceris: ab illo cognosceris, quod tu innocens es: quia nulli nocens, ideo innocens. Quem tu elegeris vt sit electus, ab illo cognosceris quod electus es, vt Paulus

H

dixit: *Comprehendam autem à quo comprehensus sum.* Peruersi dicuntur, qui de rectitudine declinant ad peruersitatem, vt diabolus, & Iudas, & hæretici, & omnes superbi. Quoties Deus facit iustam vindictam, reprehendunt illum: cum eligit pauperes & reprobat potentes, cum eligit piscatores, sicut Petrum, & relinquit nobiles. Hoc peruersum videtur esse apud peruersos, vt propheta ait: *Via domini recta, sed via vestra peruersa.*

Phil. 3. e

y ¶ *Quoniam tu populum humilem saluum facies.*] Quod superius diximus.

Osee. 14. d

z ¶ *Et oculos superbiorum humiliabis.*] Quoniam tu populum humilem saluum facies, pœnitentiam agentem, & oculos superbiorum humiliabis: quia elati superbia, pœnitentiam agere dedignantur.

a ¶ *Quoniam tu illuminas lucernam meam.*] Quid est lucerna nisi intellectus animæ? Sicut oculi corporis, si de lucerna exteriori non habent lumen, in tenebris non videt: ita & intellectus animæ nisi illuminetur ab altero, hoc est à Christo, non videt, sicut in euangelio dicit: *Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Ioan. 1. e

b ¶ *Domine Deus meus illumina tenebras meas.*] Hoc est ignorantiam cordis. Vnde scriptum est: *Si lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipse tenebræ quantæ erunt?* Et Apostolus ait: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino.*

Matt. 6. c
Eph. 5. b

c ¶ *Quoniam in te eripiar à tentatione.*] Vox ecclesiæ. Nisi à Deo eripiar, per me nequaquam possum.

d ¶ *Et in Deo meo transgrediar murum.*] Murum dicit ecclesia peccata nostra: quem ædificamus, peccatis peccata augendo. Nisi à Deo destruantur illa peccata, non possumus per nos transire ad Deum.

e ¶ *Deus meus impolluta via eius.*] Impolluta via, hoc est, incarnatio eius: quia non est ex virili semine, sed de Spiritu sancto conceptus. Et aliter: Fides perfecta ecclesiæ, impolluta via eius dicitur, per quam Deus venit ad nos.

f ¶ *Eloquia domini igne examinata.*] Eloquia domini sua mādāta, in hoc Deo sunt placita: non quod ipsa sint exami-

B ij

A

nata ab igne, aut quod fuissent inquinata: sed qui illa acceperit, faciant eum vt aurum mundum, purificatum per ignem.

a ¶ *Protector est omnium sperantium in se.*] Qui in eum credunt. Deus illos protegit qui sancto timore illum timent.

b ¶ *Quoniam quis Deus præter dominum: aut quis Deus præter Deum nostrum?*] Hic trinitas intelligitur. Præter dominum quod dixit, Deus pater intelligitur, Præter Deum nostrum, filius: & tertia persona, id est, Spiritus sanctus: quia Deus pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, vnus est Deus.

c ¶ *Deus qui præcinxit, &c.*] Per similitudinem, sicut homo præcingit vestimenta sua, vt nõ noceant pedibus, qui sunt sensus: & manibus, quæ sunt opera. Præcinxit, hoc est, vt restringat sinus cupiditatis, vt supra dixi, ne impediatur per cupiditatem. Vel aliter: Deus qui præcinxit me virtute: Spiritus sanctus qui nos armat aduersus potestates iniquas secundum Apostolum: Induite vos arma Dei, & gladium Spiritus sancti, vt possitis resistere diabolo. Conticescant nunc hæretici aspicientes hic trinitatem expressam, & cognoscant filium quem minore patre dicunt, primum à propheta prænuntiatum, non quasi priorem, sed nihil inferiorum.

Eph 6.c

B

d ¶ *Et posuit immaculatam viam meam.*] Hoc est, fidem meam: immaculatam viam meam he ab ea violater.

e ¶ *Qui perfecit pedes meos, &c.*] Sicut cerui calcant pedibus spinas, & transiliunt sylvas: ita sancti calcant spinas, id est, peccata: transiliunt sylvas, id est, infidelitatem: & subeunt vsque ad Deum, hoc est, vsque ad altitudinem charitatis. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum, ad transilienda sæculi huius impedimenta.

f ¶ *Et super excelsa statuit me.*] Excelsa, sancta ecclesia est: & Christus super excelsa, & excelsa super excelsa, id est, super sublime ecclesie. Super excelsa statuit me, spem meam in cœlestibus collocavit.

g ¶ *Qui docet manus meas ad prælium.*] Opera mea aduersus diabolum destructorem. Qui docet manus meas ad prælium, ad debellanda facinora.

h ¶ *Et posuit vt arcum arcum brachia mea.*] Arcum arcum, id est, intentio: brachia, fortitudo, hoc est, vt non deficiant bene agere.

i ¶ *Dedisti mihi protectionem salutis tuæ.*] Vox ecclesie ad Christum. Salutis, quia ipse est salus nostra, vt dicit: Domini est salus. Dedisti mihi protectionem salutis tuæ ne opprimar à malis.

k ¶ *Et dextera tua suscepit me.*] Dextera patris Christus est. Suscepit me ecclesiam per incarnationem.

l ¶ *Disciplina tua correxit me in finem.*] Quem enim diligit dominus, corripit. Erigimur ergo qui prius corrueramus, cum cæsi à domino fuerimus.

Heb 12.c

m ¶ *Et doctrina tua ipsa me docebit.*] Necessè est dum sumus hic, sub doctrina esse. Vnde Paulus ait: *Omnis, inquit, doctrina in præsentia non videtur esse gaudij sed mœroris, sed postea in futurum reddit fructum plurimum.*

n ¶ *Dilatasti gressus meos subtus me.*] Sensus ecclesie sub me, sub potestate ecclesie. Dilatasti gressus meos subtus me, in amplitudine charitatis tuæ.

o ¶ *Et non sunt infirmata vestigia mea.*] Vestigia, exemplo ecclesie, non sunt infirmata à successoribus, quia impressi sequentibus me. Hæc vox Christi post resurrectionem.

p ¶ *Persequar inimicos meos, & comprehendam illos.*] Iu-

daos vtique qui ei iniuste inimici sunt facti. Vel aliter: Persequar inimicos meos, affectus carnales. Et comprehendam illos antequam ego comprehendar ab illis.

q ¶ *Et non conuertar, &c.*] Non conuertar pugnare contra illos, vel non conuertar ab hac intentione donec deficiant,

siue à malitia, siue à cogitationibus prauis. Affligam illos in multis malis, sicut iam factum tempore legimus Titi.

r ¶ *Nec poterunt stare.*] Quia iniqui & superbi erecti fuerant.

s ¶ *Cadent subtus pedes meos.*] Siue vt adorent, siue vt conculcentur.

t ¶ *Præcinxisti me, &c.*] Contra mortem, siue ministros eius. Præcinxisti me virtute, id est, fortitudine contra diabolum, vel contra ista supradicta vitia.

v ¶ *Supplantasti insurgentes in me subtus me.*] Illos qui super caput meum erigebantur.

x ¶ *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum.*] Noluerunt enim conuertere faciem suam ad me. Et inimicorum meorum dedisti mihi dorsum. Inimici mei dorsum dant, quando confugiunt, & quando post me vadunt.

y ¶ *Et odientes me disperdidisti.*] Omnes inimicos ecclesie: vel ipsa vitia & peccata disperdidit Deus. Et odientes me disperdidisti. Vnusquisque enim in malitia sua dispersus est.

z ¶ *Clamauerunt, &c.*] Quia indigni erant exauditione eius.

Clamabunt. Qui clamabunt? Impij demones, & Iudæi, & hæretici clamabunt in futuro iudicio: nec erit qui saluos faciat eos: quia quando clamauit Deus ad illos per prophetas, vel per reliquas scripturas, audire noluerunt: propterea illi clamabunt, & non erit qui exaudiat eos, vt Salomon ait: *Vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis: Propterea & ego in interitu vestro ridebo: cum vobis quod timebatis supervenerit. Subsannabo, cum irruerit super vos repentina calamitas. Tunc inuocabitis me, & non exaudiam.*

a ¶ *Et comminuaui illos vt puluerem, &c.*] Comminuaui illos, id est, illos supradictos affectus carnales pro nihilo deducam. Et comminuaui illos vt puluerem ante faciem venti: quia aridi & sine imbre misericordie fuerunt proiecti, & comminuti sunt in superbia sua, & quasi puluis campi dispersi.

b ¶ *Vt lutum platearum delebo eos.*] In modum turbidi luti.

c ¶ *Eripe me de contradictionibus populi, constitues me in caput gentium.*] Vox Christi ad patrem. Eripies me de contradictionibus populi, Iudaici vtique: quia cum aliqui dicerent, verax est: illi contrario dicebant: non, sed seducit turbam. Erue me de illis populis infidelibus, qui mihi contradicunt. Tu erue à Iudæis infidelibus & eorum caput, id est, gentium constitue.

Ioan. 7. b

d ¶ *Populus quem non cognoui seruiuit mihi.*] Id est gentes quæ me non cognouerunt neque per fidem, neque per legem, seruiunt mihi. *Populus quem non cognoui seruiet mihi.* Ignorabam enim eum cum idolis seruiret: nunc credens, cognitus ac seruiens factus est mihi.

e ¶ *In auditu auris obaudiuit mihi.*] Obaudiuerunt mihi aures, quia non viderunt mirabilia, neque meam præsentiam corporalem. Postea audierunt & crediderunt. Imbuentibus prædicatoribus accepit ecclesia aurem spirituale: qua intelligens custodiat præcepta diuina.

f ¶ *Filij alieni.*] Hoc idem & Esaias loquitur: *Va genti peccatrici, filiis alienis, populo pleno peccatis.* Antiquo vocabulo, Iudæi filij Dei appellati sunt: sed alienati, quia filij diaboli effecti sunt. Et idem Iudæi, quorum pater diabolus est.

Esa. 1. a

a ¶ Men-

C

E

Rom 6. b

Luc. 10. c

F

Ioan 19. c

Prou. x. c
Sec. vulg.

Matt. 13. d

E

a ¶ *Mentiti sunt mihi.*] Quia in veritate non steterunt sicut & pater eorum.

b ¶ *Filij alieni inueterauerunt.*] Hoc est, quia noui hominis non receperunt aduentum, in veteri homine permanserunt.

c ¶ *Et claudicauerunt, &c.*] Claudicant: quia patrem credunt, & filium non credunt. Vnu pedem habent, & alium non habent: inde claudicant in legis litera. Vox ecclesie.

d ¶ *Viuit dominus.*] Quem in sepulcro sub signaculorum positione clausurant.

e ¶ *Et benedictus, &c.*] A Deo patre. Viuit dominus, & benedictus dominus Deus meus. Num quid antea non viuebat? Sed hoc pro incarnatione dicit: sicut sanctus Paulus dicit: Qui mortuus est ad tempus ex infirmitate carnis, sed viuit ex virtute Dei. Iam enim non moritur: mors illi ultra non dominabitur.

f ¶ *Et exaltetur Deus, &c.*] Vox ecclesie ad Christum: Quia Christus exaltatus est in ascensione. Vel aliter: Exaltetur Deus salutis meae. In me semper excelsus sit, cuius vocatio salus mea est: ne quicquam de eo uilesentiam.

g ¶ *Deus qui das, &c.*] Subuertendo Iudaeos: vel ipsum traditorem Iudam. Vel aliter. Deus qui das vindictam mihi. Vox ecclesie ad Christum. Dedit Deus potestatem ecclesie ligandi & soluendi, & disciplinam faciendi, ut habuit potestatem Petrus & Paulus per spiritum domini, sicut dixit: *Ecce dedi uobis potestatem calcare super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.*

h ¶ *Subdidisti populos sub me.*] Sub potestate ecclesie ad regendum gentes incredulas.

i ¶ *Liberator meus dominus de gentibus, &c.*] Christus in passione à Iudaeis clamantibus: *Crucifige, crucifige eum*, & ecclesia ab haereticis, & anima ab uniuersis uitiis: quae appellauit gentes.

k ¶ *Et ab insurgentibus in me exaltabis me.*] Id est, à persecutoribus.

l ¶ *A viro iniquo eripies me.*] Id est, à diabolo, ut dictum est, *inimicus homo hoc fecit.*

m ¶ *Propterea confitebor tibi in populis domine.*] Ecclesia dicit: Laudabo te in credentibus. Psalmum dicam tibi inter gentes, id est, laudabo & operabor. *Propterea confitebor tibi in populis domine.*

n ¶ *Psalmum dicam nomini tuo.*] Quia ego in his sum: ego confitebor tibi pater, & psallam. Vox prophetae.

o ¶ *Magnificans salutem regis ipsius.*] Christi domini, quod resurrexit. Vel aliter. Propheta ad Deum patrem loquitur: Quia sanitatem facit, & salutem per singulos: quia animas attrahit per praedicationem, ut sit salus credentium qui credunt in salutem regis ipsius.

p ¶ *Et faciens misericordiam Christo suo Dauid.*] Hoc est, unigenito suo. Dauid manu fortis interpretatur, quod est Christus.

q ¶ *Et semini eius usque in finem.*] Semen eius: hoc sunt sancti eius. Facit misericordiam dominus semper cum sanctis suis sine fine. Et faciens misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius usque in saeculum: Ipsi mediatori Iesu domino, & populo ecclesiastico, qui per verbum eius credit. Ipse fortissimus liberator nos ab hoc mundo dignetur eruere, & in fide stabilire per euangelium: quia ipsi gloria & imperium cum aeterno Patre & Spiritu sancto in cuncta saecula saeculorum, Amen.

r ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Psalmus vocem continet prophetae de Christo loquentis. Iste psalmus in persona Christi cantatur per prophetam, & in persona ecclesie.

S. Hieron. Tom. 7.

Caeli enarrant, &c.] Ex creaturis consequenter creator agnoscitur. Aliter: Caeli enarrant gloriam Dei: Terra non potest enarrare. Secundum historiam caelum & terra cum ceteris creaturis suis gloriam Dei narrant, ut ait Paulus: *Per*

ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, id est, ab intelligentibus intellecta conspiciuntur. Caelum, hoc est firmamentum. Vnde dixit. *Et posuit Deus firmamentum inter medium aquarum*, id est, caelum. Aliter secundum sensum: Caeli apostoli, & quod est gloria, hoc est, opus: & quod est narrant, hoc est annuntiant: quia praedicant gloriam Dei. Et ut sciamus quia hoc est firmamentum quod & caelum, dicit in Genesi: Et appellauit Deus firmamentum caelum Annunciant. Vnde & dominus ad discipulos: *Omnia quaecumque audivi à patre meo, annuntiaui uobis.*

Dies diei eructat verbum, &c.] Paria paribus retulit, & ex ordine temporum, ad Dei magis notitiam perueniamus. Dies diei eructat uerbum: & nox nocti indicat scientiam. Dies hesternus, diem hodiernum annuntiauit: & hodiernus dies, crastinum diem. Secundum

sensum: dies, Christus. Et aliter. Dies, apostoli. Quo modo Christus dies est, sicut dicit: *Ego sum lux mundi*: sic & apostoli dies sunt, sicut ait: *Vos estis lux mundi*. Et vnus dies, duodecim horas habet. Vnde ipse dominus in euangelio dixit: *Nonne duodecim horae sunt diei: ipsae intelliguntur duodecim apostoli. Nox nocti.* Nox, Iudas: nocti, Iudaeis: indicat scientiam, id est, quando dixit: *Quem osculatus fuero, ipse est, tenete eum.* Aliter. Nox profunditas scripturarum in prophetis, nuntiat profunditatem veteris testamenti.

v ¶ *Non sunt loquelae neque sermones, quorum non audiantur uerba eorum.*] Non sunt loquelae, ac si dicat, lingua, neque sermones, quia linguae multi sermones sunt. Siue diuersitates uerborum intelliguntur per sermones, ac si dicat: Non fuerunt ullae locutiones, quas apostoli in uarietate linguarum non acceperint: & ideo non fuerunt ullae linguae quae sermones apostolorum non audissent, dum dicit: *In omnem terram exiuit sonus eorum*, & in fines orbis terrae uerba eorum: Hoc est, in omnes insulas vel fines mundi.

x ¶ *In omnem terram exiuit sonus eorum, &c.*] Apostolorum scilicet atque euangeliorum.

y ¶ *In sole posuit tabernaculum suum.*] In Hebraeo ita habet: *Soli posuit tabernaculum in eis*, id est, in caelis. Deus in sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. In sole, in uero sanctae Mariae uirginis. Maria interpretatur stella maris. Lumen solis magis lucet quam stellarum. Sol iustitiae, dominus, ut ait propheta: *Orietur uobis sol iustitiae*: quod est Christus. Illuminauit sol iste stellam, id est, Mariam, ut esset sicut sol. Ideo posuit tabernaculum suum in sole, quando corpus assumpsit de uero suo.

z ¶ *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.*] Sponsus, uerbum patris: sponsa, caro humana: cum qua de thalamo processit, id est, de uero uirginis.

a ¶ *Exultauit ut gigas ad currendam uiam.*] Per solem mystice Christus intelligitur. *Exultauit ut gigas ad currendam uiam.* Hic gigas pro fortitudine Christi ponitur, eo quod ipse alligauit fortem diabolum, & uasa eius (quae nos fuimus) diripuit. Ad currendam uiam praesentis uita, quia non habuit hic moras. Quomodo? Natus uenit in passionem, resurrexit & ascendit.

b ¶ *A summo caelo egressio eius, & occursum eius usque ad summum eius.*] A summo caelo, id est, à patre, quod est primum.

B iij

Rom 6. b

Luc. 10. c

F

Ioan. 19. e

Mat. 13. d

n. 7. b

Rom 1. e

Gen. 1.

Ioan. 15. b

Ioan. 8. b

Mat. 5. b

Ioan. 11. b

H

Mat. 26.

Malac. 4.

Mat. 12.

A

capale nomen: non ideo quod maior sit filio secundum diuinitatem, sed pro nomine patris. A summo, id est, ab aeternitate egressus eius. *Et occurfus eius vsq; ad summū eius.* Occurfus eius, in coequalitate aeternitatis. Quia ascendit ad caelos, sed ad dexteram patris: vbi antea & semper fuit cum ipso.

a ¶ *Et non est qui se abscondat, &c.*] Nullus quippe est, qui non habeat semina intellectus Dei. Nec est qui se abscondat à calore eius. Nullus est qui de calore suo non habeat aliquid quod ei non dedisset ex multis diuisionibus gratiarum actionum: sicut dixit Paulus: *Alij datur sermo sapientiae, alij sermo scientiae.* Lex domini irreprehensibilis. Lex ipse est Christus, qui non venit legem soluere, sed adimplere. Irreprehensibilis: quia non habuit peccatum.

b ¶ *Lex domini, &c.*] Qui per creaturas Deum ante laudauerat, nunc eum per donationem legis incipit praedicare.

c ¶ *Conuertens animas.*] De captiuitate in libertatem.

1. Cor. 12. d

Matt. 5. b

Matt. 11. d

d ¶ *Testimonium domini fidele.*] Quale testimonium: Nisi quia dixit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Fidele: quia non mentitur.

e ¶ *Sapientiam praestans paruulis.*] Paruulis non sensu, sed humilitate. Vnde scriptum est: *Quia abscondisti haec à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.*

Matt. 10. d

f ¶ *Iustitiae domini rectae, &c.*]

B

Iustitiae, id est, iudicia: Rectae: quia recte iudicat Deus, & à rectis recta habentur. *Latificantes corda, animas sanctorum.*

g ¶ *Praeceptum domini lucidum.*] Nouum testamentum.

h ¶ *Illuminans oculos.*] Hoc est, oculos cordis.

1. Ioan. 4. a

i ¶ *Timor domini sanctus permanet in saeculum saeculi.*] Timor cum charitate: Vnde dixit: *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Timeat non timore gehennae, aut timore poenae, sed timore sancto: sic timeat, vt quem amat non perdat per negligentiam.

k ¶ *Iudicia domini vera iustificata in semetipsa.*] Non ab alio, sed à semetipsis. Neminem enim fallit Deus.

l ¶ *Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum.*] Super omnes thesauros mundiales dilecta.

m ¶ *Et dulciora super mel & fauim.*] Quia nullum metallum pretiosum, iudicis aut sapientiae Dei comparari potest: neque aurum aut lapis pretiosus, neque quod ad ornamentum & vestitum pertinet, neque mel vnde pascitur. His duabus rebus homo vestitur & pascitur, vt Paulus: *Habentes victum & vestimentum, his contenti sumus.* Si fueris lapis pretiosus, & probatus sicut aurum, mereberis intelligere iudicia & sapientiam Dei.

1. Tim. 6. b

n ¶ *Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.*] Propter quid custodit ea, nisi in custodiendis illis retributio multa? *Si custodieritis, inquit dominus, praecepta mea, manebitis in dilectione mea.* Quae maior retributio quam vt quis diligatur à Deo?

Ioan. 15. b

o ¶ *Delicta quis intelligit?*] Qui in delictis est, id est, in peccatis, iudicia Dei non intelligit: neque sua peccata, quamdiu est in delictis. Delicta quis intelligit? Tertia laudis diuino, qua docet impossibile legis, quo per prauaricationem legis peccatum magis apparuerat in mundo, euangelij gratia fuisse completum: neque posse quemquam à cogitationum sordibus liberari, nisi per aduentum Spiritus sancti. *Delicta quis intelligit, nisi scrutator cordium Deus, qui & potest ea dimittere?*

p ¶ *Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo*

tuo.] Ab occultis, id est, praeteritis peccatis: & ab alienis, hoc est, quae futura sunt, & adhuc ad me non venerunt. Vel aliter. Ab occultis, id est, omnibus, quae in me sunt, & ab alienis, peccatis: quia diabolus habuit in occulto superbiam, & proiectus est: postea alienus erat ab Adam antequam ipse Adam

peccasset. Sed postquam consentit ei, superbia & voluntate coniuncti sunt, & de vno peccato fecit sibi duo iudicia diabolus vt dupliciter iudicaretur: quia & se & alium occidit.

q ¶ *Si mei non fuerint dominati, &c.*] Si ista peccata non fuerint mihi dominata, tunc ero immaculatus.

r ¶ *Et emundabor à delicto maximo.*] Id est, à superbia: quia superbia initium est omnis peccati.

s ¶ *Et erunt vt complacent eloquia oris mei.*] Tunc tibi placebunt eloquia mea.

t ¶ *Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.*] Id est, de recordatione humilitatis.

u ¶ *Domine adiutor meus, &c.*] Adiutor in tribulatione, & in necessitatibus. Et redemptor meus: quia tu me redemisti sanguine tuo pretioso. Tu es adiutor humani generis, cum nos ad te accedere facis. Tu es redemptor quia nos tua passione ac resurrectione ab interitu redemisti, qui nos iugiter in lege tua gradientes custodire digneris: quia tibi est cum aeterno patre & Spiritu sancto honor & gloria in saecula saeculorum, Amen.

x ¶ *In finem psalmus David.*] Istum psalmum propheta in persona ecclesiae canit de Christo. Prauidebat propheta Christum ad redemptionem nostram venire in carne, & pro inimicis orare. Inde dixit: Exaudiat.

PSALMVS XIX.

EXaudiat te dominus in die tribulationis.] In die tribulationis pro parte carnis dixit. Quidam hunc psalmum dictum putant ex voce populi ad Christum loquentis vt ad regem pariter & sacerdotem.

z ¶ *Mittat tibi auxilium de sancto.*] Qui formam serui acceperat, recte ei quasi homini imprecatur auxilium. Mittat tibi auxilium de sancto, hoc est, de semetipso: quia illa diuinitas in ipso corpore erat.

a ¶ *Et de Sion suscipiat te.*] Hoc est de ecclesia ipsa Sion, quae & ecclesia, & ipse est in ecclesia.

b ¶ *Memor sit dominus omnis sacrificij tui.*] hoc est, vt redimat per passionem suam. Quia Christus ipse est rex & sacerdos, & hostia: qui semetipsum obtulit in passione, quia pro nobis sanguinem suum dedit.

c ¶ *Holocaustum tuum pingue fiat.*] Id est, acceptabile sit Deo. holocaustum est totum combustum: quia Christus cum corpore & anima ascendit in crucem. Omnes victimae tuae: sacrificium Christi est: siue quod ei omnes offerimus deprecando: siue quod pro omnibus suum ipse sanguinem fudit. Et est sensus: Ne patiaris quemquam perire: cum pro omnibus mortuus sis, & omnem voluntatem tuam impleat pater. Vnde ait: *Volo vt quomodo ego & tu vnum sumus: sic & isti in nobis vnum sint.*

Ioan. 17. d

d ¶ *Tribuat tibi dominus secundum cor tuum.*] Id est, siue pro humanitate carnis Christi: siue pro corpore suo, hoc est, ecclesia, vt exaudiatur optat.

e ¶ *Et omne consilium tuum, &c.*] Id est, consilium trinitatis. f ¶ *Latibimur in salutari tuo.*] Vox ecclesiae. In salutem quam dedisti patiendo.

g ¶ *Et in nomine domini Dei nostri magnificabimur.*] Non in no-

E in nobis, sed in illo: quia in ecclesia in tuo sumus nomine congregati.

Ioan. 17. a

a ¶ *Impleat dominus omnes, &c.*] Vsq̄ huc de passione dixit: modo de resurrectione & ascensione & remuneratione. Duæ sunt petitiones Christi cum dicit: Exaudiat te dominus & impleat omnes petitiones tuas. Quando dixit Christus ad patrem: *Clarifica me pater apud te, ut clarificatus fueris, & tu clarificatus fueris, & tu clarificatus fueris.* Et alibi: *Pater sancte serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut quomodo nos vnum sumus, sic & illi vnum sint.*

Ibidem. d

b ¶ *Nunc cognoui, quoniam saluum fecit dominus Christum suum.*] Nunc dicit propheta ad tempus quando accepit Spiritum sanctum Tunc cognouit, quod saluaret Deus pater filium suum. c ¶ *Et exaudiet illum de celo sancto suo.*] Id est, de semetipso & de sancta ecclesia.

Luc. 10. c

d ¶ *In potentatibus salus dextera eius.*] Potentatibus, sanctæ ecclesiæ: quibus salus facta est per Christum, qui est dextera eius, id est, Dei patris: quia habet ecclesia ligandi & soluendi potestatem & disciplinam faciendi. Et dominus: *Ecce dedi vobis potestatem calcare super serpentes, & virtutes omnes inimici.* Vnde Paulus dicit: *Quid vultis: In virga veniam ad vos, an in charitate?* In potentatibus salus dextera eius. In illa potentia qua victor ab inferis resurrexit.

1. Cor. 4. d

e ¶ *Hi in curribus & hi in equis.*

F Currus & equus semper in Ægyptiis arguuntur. Alij credat idolis atque demonis: nos cõfidamus in Christo. Vel aliter: *Hi in curribus, & hi in equis.* Per currus voluptas mundi, siue mundanorum omnium cupiditas designatur: quia quasi rota quæ instabiles sunt, sic ipsi in mente huc illucque discurrunt. Per equos, superbi, & ipsi sunt cupidi.

Ioan. 18. b

f ¶ *Nos autem in nomine domini Dei nostri inuocabimus.*] Nõ in his supra dictis, sed in nomine domini.

g ¶ *Ipsi obligati sunt, &c.*] Qui viciorum suorum funibus ligati sunt, & in superiora non valent ascendere, sed cadent, vt illud: *Et abierunt retrorsum, & ceciderunt.*

h ¶ *Nos autem resurreximus & erecti sumus.*] Resurreximus ab infidelitate: erecti sumus per fidem: quia tortuosi fuimus in peccatis.

i ¶ *Domine saluum fac regem, &c.*] Saluum fac regem, hoc est, Christum, pro parte carnis. Et exaudi nos. Rogat ecclesia vt exaudiatur tempore opportuno. Domine saluum fac regem, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te. In Hebræo ita scriptum est: *Domine saluum fac regem, qui exaudiat nos in quacunque die inuocauerimus eum.*

PSALMVS XX.

D Omine k in fortitudine tua, &c.] Ille est rex, cui & in superiori psalmo secundum formam ferui oratur salus. Christus rex regum, & dominus dominantium.

l ¶ *Et super salutarium tuum exultabit, &c.*] Id est, in eo quod saluasti homines: filius tuus, qui saluator est, exultabit.

m ¶ *Desiderium cordis eius dedisti ei, &c.*] Nam quippe non sumus ferui, sed amici. Quod petiuit, expletum est. Quomodo ipse & pater vnum sunt: sic & nos in ipso vnum sumus. Vel aliter. *Desiderium animæ eius tribuisti ei.* Desiderauit filius Dei vt veniret genus humanum redimere. Vnde dixit: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam moriar:* voluntate labiorum eius non fraudasti eum. Et hoc

S. Hieron. Tom. 7.

est, quando dominus dixit: *Pacem meam do vobis: pacem meam relinquo vobis.*

G Ioan. 14. d

n ¶ *Quoniam præuenisti eum in benedictionibus, &c.*] Hoc est à longe, quando Melchisedec benedixit Abraham. Et deinde quotquot benedictiones in Patriarchis vsque ad aduentum Christi fuerunt, Christus in ipsis benedictus est. Quoniam præuenisti eum, hoc est, ante præuenit eum in benedictionibus dulcedinis, quã à Iudæis fel porrectum gustasset: quia antea eum istæ benedictiones præuenerunt. Gustauit, & noluit bibere. Gustauit: quia de morte nostra suscepit. *Noluit bibere:* quia die tertia resurrexit. *Noluit bibere,* hoc est, non permansit in morte.

Gen. 14. c

o ¶ *Posuisti super caput eius coronam, &c.*] Corona Dei: ecclesia ex variis gentibus congregatio est. De qua Paulus sub persona credentium ait: *Gaudium & corona mea.* p ¶ *Vitam petiit à te, & dedisti ei.*] Vt homo mortuus est, vt Deus resurrexit. Deus quippe vitam postulare non potuit. q ¶ *Longitudinem dierum, &c.*] Impia synagoga conticeat. Quis hominum viuit in sæculum & in sæculum sæculi? Dauid & Salomon, non amplius quam quadragenis annis regnauerunt.

Matt. 27. d

Phil. 4. a

r ¶ *Magna est gloria eius, &c.*] Impletum est quod ipse in euangelio postulauit: *Pater, glorifica me apud te ipsum.* Magna gloria eius in salutarium tuo, ac si dicat: Magna est gloria eius: magnum est hominem assumptum esse ad dexteram Dei patris.

Ioan. 12. c

& 17. a

H

s ¶ *Gloriam & magnum decorem impones, &c.*] Gloriam, resurrectionis. Decorem, quando in monte resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. t ¶ *Quoniam dabis ei benedictionem in sæculum sæculi.*] Quia omnis creatura benedicit eum.

Matt. 17. a

v ¶ *Latificabis eum in gaudio cum vultu tuo.*] Hoc est, erit tecum semper in cœlis. Latificabis eum in gaudio, cum vultu tuo. Tunc latificabis filium in gaudio, cum adunata fuerit illa multitudo sanctorum, & numerus restitutus ei. Gaudet Christus pro acquisitis, pro quibus passus est.

x ¶ *Quoniam rex sperat in domino.*] Secundum corporis dispensationem: vel homo assumptus in diuinitate.

y ¶ *Et misericordia altissimi non commouebitur.*] Nec humanitas filij, nec ecclesia primitiua, in finem commouebitur. Vsq̄ huc propheta locutus est in persona ecclesiæ ad Deum patrem de humanitate Christi, modo loquitur ad diuinitatem. Vnde dixit.

z ¶ *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis.*] Inueniant inimici tui potestatem tuam, vt reuertantur in bonum. Inueniat potestas Dei illos qui in humilitate noluerunt Christum credere: inueniat illos in vindicta.

a ¶ *Dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.*] Odientes se, nimia clementia Dei vult conuerti, cum etiam inimicos suos inuenire desiderat.

b ¶ *Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui.*] In bonam partem, vt comburantur illorum peccata. Sicut clibanus intrinsecus ardet, sic illorum conscientia intrinsecus ardebit: eo quod bona non fecerunt.

c ¶ *Domine in ira tua conturbabis eos.*] Et hic clementia Dei non punit, sed turbat, vt ad pœnitentiam conuertantur.

d ¶ *Deuorabit, &c.*] A Spiritu sancto illorum peccata. Deuorabit ignis, in tempore vultus Dei cū venerit iudicare mundum.

e ¶ *Fructum eorum de terra perdes.*] Id est ipsos perdes, vel

B iij

C

3

D

Ioan. 17. d

Luc. 11. b

A
Luc. 12 f
Ibid. 24. c

opera ipsorum de sancta ecclesia, *Et comedet eos ignis.* Iste ignis est de quo dominus in euangelio ait: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat?* De hoc igne & duo quibus in itinere scripturas Saluator aperuit dicebant: *Non me cor nostrum ardens erat in via, cum aperiret nobis scripturas?*

a ¶ *Et semē eorum à filiis hominum.*] Semen, id est, filios qui generati sunt in mala doctrina: A filiis hominum, id est à confortio bonorum, perdes illos.

Ioan. 11. f

b ¶ *Quoniam declinauerunt in te mala.*] Iudæi quod super se per iustam vindictam, recipere debuerant, in Christum declinauerunt, quando dixerunt, quod dignus erat morte, & expedit ut vnus moriatur quam vt tota gens pereat.

Mat. 27 g

c ¶ *Cogitauerunt consilium quod non potuerunt,* &c.] Quando dixerunt ad Pilatum: Domine, recordati sumus, quod seductor ille dixit adhuc viuens: post diē tertium resurgam. *Iube ergo custodiri sepulchrum vsque ad diem tertium.* At ille: *Habetis custodiam: ite, custodite sicut scitis.* Et

postea posuerunt sigilla, sed mortui tenere viuentem non potuerunt. Resurrexit: quod illi nec voluerunt, nec crediderunt. Tunc non potuerunt stabilire consilium quod cogitauerunt.

d ¶ *Quoniam pones eos dorsum.*] Duobus modis. Dorsum, quia semper terrena desiderant. Aliter: Dorsum, vt retro cadant, aut quando respiciunt retro.

B

e ¶ *In reliquiis tuis pręparabis,* &c.] Pro reliquiis in Hebręo, in bonis habet. Sensus itaque iste contextur: Ad similitudinem sanctorum, quos tibi de omni orbe seruaisti: etiam eos qui tormentis purgati sunt, esse facias, vt iuxta vultum sanctorum, vultus quoque esse incipiant peccatorum: Hoc est vt tales sint qui peccatores fuerunt, quales & hi qui sancti sunt. Vel aliter. *In reliquiis tuis pręparabis vultum eorum,* id est, prophetas, quos patres eorum occiderunt. Reliquiæ eorum, filij Iudæorum, qui occiderunt caput prophetarum. Vt illa vindicta quę cępit à prophetis, veniat super illos qui dominum occiderunt. Aliter. *In reliquiis tuis pręparabis vultum illorum,* hoc est, per Eliam & Enoch credituri sunt in finem. *Pręparabis vultum illorum,* ad te credentium, vt illud: *Vt conuertat corda patrum in filios.*

Luc. 1. b

f ¶ *Exaltare domine in virtute tua.*] Vox ecclesię. Exaltare in virtute tua, id est, demonstra tuam potestatem, & maiestatem: quia prius venisti in humilitate, sed modo veni in maiestate.

g ¶ *Cantabimus, & psallemus,* &c.] Cantabimus in corde psallemus in opere, virtutes tuas annuntiabimus.

h ¶ *In finem pro assumptione matutina psalmus David.*] Matutina assumptio, resurrectionis dominicę, & ascensionis ad patrem significat sacramentum. Hanc inscriptionem Hebręi aliter habent: Pro ceruo maturino, & interpretatione peruersa putant de hester totum vigesimum primum psalmum esse compositum: quod videlicet ipsius periculo & intercessione apud regem, sit de periculo Israeliticus populus liberatus. Sed nos ceruum qui interficiat serpentes, & venena consumat, nullum alium nisi Christum intelligimus, sicut totius psalmi contextus ostendit.

PSALMVS XXI.

D^eus i Deus meus respice, &c.] Hoc versiculo dominus in cruce pendens vsus est. Ex quo animaduertimus, totum psalmum à domino in cruce posito decantari. Quod autem habet in medio, intende mihi: in Hebręis codicibus non habetur, & appositum vox domini declarat, quę etiam illud in euangelio prætermisit: Ac si dicat: Quare me dereliquisti? Hic humanitas loquitur, quomodo derelicta fuit in Adā, quando præceptum transgressus est. Vel in passione derelictus Christus pro parte carnis.

k ¶ *Longe à salute mea verba delictorum meorum.*] Lon-

ge: Hic diuinitas loquitur. Verba delictorum meorum: quia nostra peccata sua reputat. Nam in salute sua nullū est peccatum: sed à peccatore longe est salus. Vel aliter. Lōge à salute mea verba delictorum meorum. Aquila hūc locum sic interpretatus est: *Longe à salute mea verba gemitus mei:* Sym-

machus, *verba gemituum meorum.* Quinta & sexta editio: *verba clamoris mei:* Et est sensus iuxta ceteros interpretes: Gemitus mei atque conatus, quibus semper populum Israel saluare quæsiui, longe facti sunt à salute mea, quam populo tribuere cupiebam: quia ipsi noluerunt recipere sanitatē. Iuxta Lxx vero interpretes iste sensus est: Hoc quod salutem deprecor, quod me cōqueror derelictum: non ex propria persona loquor, sed ex populi, cuius peccata in meo corpore ipse suscepi. Vnde dico: *Longe sunt à salute mea, verba ista quę fūdo.* Non enim tam mihi salutē postulo, qui Deus sum, quam populo qui salute indiget.

l ¶ *In finem psalmus David pro assumptione matutina.*]

PSALMVS XXI.

D^eus i Deus meus respice in me, quare me dereliquisti: k lōge à salute mea verba delictorum meorum. Deus meus i clamabo per diē & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiā mihi. m Tu. a. in sancto habitas: laus Israel. n In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt, & liberaisti eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te sperauerunt, & nō sunt cōfusi. o Ego. a. sūvermis, & nō homo. Poppobriū hominū & abiectio plebis. q Omnes vidētes me deriserunt me

a locu-

dens non exauditur à patre: nocte resurgit ab inferis victor. Aliter. Qui in gaudio non exauditur, exauditur in lacrymis. Vnde ait: *Non in stultitiam mihi,* id est, non frustra clamauit. Et Aquila transtulit ex Hebręo, dicens: *Et nocte, & non tacebis:* Id est audies me, respondebis mihi, facies quod orauit. Deus meus clamabo per diem, nec exaudies, & nocte. Clamauit Christus in cruce, & orauit pro suis: exauditus, & non exauditus. Exauditus pro prædestinatis: sicut in octo millibus, vel pro illis centum viginti, & quingentis fratribus. Et non exauditus, hoc est, pro illis qui non erant prædestinati. Vnde dixit euangelista: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Ergo dies hic pro bonis, & nox pro malis intelligitur. Vel dies & nox, prosperitas & aduersitas in ecclesia. Ecclesia non exauditur in prosperitate, vt non se extollat, & nō exauditur in aduersitate vt amplius mundetur. *Et non ad insipientiam mihi,* id est, filius cōternus patri, scit omnia, cur non sit exauditus in die passionis, id est, pro filijs mortis, & prosperitate & tribulatione ecclesię suę.

m ¶ *Tu autem in sancto habitas:* &c.] Vox prophetę in sancto habitas, hoc est, in suo corpore, vel in cęlo, siue in ecclesia.

n ¶ *In te sperauerunt patres nostri domine,* &c.] Sperauerunt Patriarchę & Propheta, vel reliqui, & liberaisti eos, id est, de Agypto vel de Babylonia. Nō sunt cōfusi, quia quod promissisti, adimplesti: hoc est, terram repromissionis & vitam longam. Aliter. In te sperauerunt patres nostri, doctores ecclesię. Non sunt confusi: quia spes ipsorum semper es.

o ¶ *Ego autem sum vermis, & non homo.*] Hoc propter humilitatem assumpti corporis loquitur, Elaiā quoque eadem concinente: *Ne timeas vermis Iacob.*

p ¶ *Opprobrium,* &c.] Quod maius opprobrium quàm crucis? *Et despectio plebis,* id est, Iudaici populi derisus. Cur vermis & non homo: dum dicit in euangelio: *Veni filius hominis redimere quod perierat:* Christ⁹ & vermis dicitur, & homo. Vermis, vt ait propheta: *Noli timeere vermis Iacob.* Et homo, quia ex Maria natus, assimilatur sua natiuitas vermi, qui a vermibus qui in ligno nascitur, non habet patrem nisi matrem. Et Christus ex Maria est natus absq; coitu viri. Duo habitacula fecit Deus, cælū & terram. Cælum habitatio angelorū & terra habitatio vermiū. Fecit Deus vermē ascendere in cælū, & angelū in terrā descendere. Christ⁹ per humilitatē super omnes angelos ascendit, & diabolus per superbiam proiectus est in terrā, *Opprobriū hominum & abiectio plebis.* Opprobrium, quādo dixerūt Iudæi: *Tu discipulus illius sis.* Abiectio, quādo eiecerunt eum extra ciuitatem, & crucifixerunt eum.

q ¶ *Omnes videntes me deriserunt me.*] Pro parte malorum dicitur, sicut & ipsi Iudæi dixerunt: *Si filius Dei es, descende de cruce:* vel, *Aue rex Iudæorum.*

Act. 2. & 4
Ibidem 2.
D
Mat. 17. 6

Esa. 41. d

Luc. 16. b

Ioan. 9. f

Mat. 2. 5

a ¶ Lo-

E

a ¶ *Locuti sunt, &c.*] Locuti sunt labiis, quia quod habebant in corde, hoc loquebatur in verbis. Mouerunt caput, id est, reliquerunt vnum caput quod est Christus, & fecerunt multa sibi capita demoniorum.

b ¶ *Sperauit, &c.*] Vox prophetæ de humanitate loquitur.

Sperauit in domino, hoc est humanitas in diuinitate. Eripiat eum, id est, de Iudæis. Quoniam vult eum, id est, Deus pater voluit talem filium habere sine peccato, per quem peccata mundi tolleret, vt ait propheta: *Ipse infirmitates nostras accipit, & aegritudines nostras portauit.*

c ¶ *Quoniam, &c.*] Vox humanitatis: *Eduxisti me de ventre, id est, de vtero sanctæ Mariæ, vel de synagoga, quia per vaticinium prophetarum conceptus est, & ad sensum spiritualem, quasi de ventre educus est.*

d ¶ *Spes, &c.*] Id est, vbera matris non dedignatus est sugere Christus, id est ab vberibus Mariæ. Vel vbera matris: lex synagogæ. Duo vbera habere dicuntur, quia litera & sensum habent: Sed ipsi, id est, Iudæi, vna vbera susceperunt, hoc est, quia literam legis tantummodo obseruant.

e ¶ *Deus meus es tu, &c.*] In die passionis.

f ¶ *Quoniam, &c.*] Vt ipse dixit: *Surgite eamus: ecce appropinquabit qui me traditur est.*

g ¶ *Non est, &c.*] Neque angelus, neque homo, nisi tu pater.

h ¶ *Circumdedeunt, &c.*] Vituli lasciuientes, id est, Iudæi qui lasciuientes & incontinentes erant.

i ¶ *Tauri, &c.*] Pro pinguibus Symmachus altiles interpretatus est. In Hebræo verbum ponitur תור, quod & ignominia transferri potest: quia circumdedeunt me. Tauri dicuntur propter superbiam illorum, id est principes illorum Anna & Caiphas, vel reliqui, Pingues, propter crassitudinem malitiæ.

k ¶ *Aperuerunt, &c.*] Quando dixerunt, crucifigatur.

l ¶ *Sicut leo, &c.*] Id est, quando de illo cogitabant quomodo eum interficerent. Rapiens, quando cum gladiis & fustibus eum comprehenderunt.

m ¶ *Sicut, &c.*] Sic voluerunt Iudæi Christum extinguere quasi aqua, quæ hauritur & dispergitur, & non reuertitur. Dispersa sunt omnia ossa mea. Ossa Christi, apostoli dicuntur: quia sicut caro ab ossibus roboratur: ita & corpus Christi, quod est ecclesia, ab apostolis vel doctoribus firmatur.

n ¶ *Factum est cor meum.*] Cor Christi, ecclesia intelligitur, antequam Christus ascenderet in crucem, quæ dura videbatur esse: quia pauci pro nomine illius patiebantur. Vnde dicitur: *Pro iusto quis moritur?*

o ¶ *Tanquã, &c.*] Quia postquã Christus ascendit in crucem: postea omnes sancti ceperunt tribulationem pro ipso sustinere propter spem retributionis futuri muneris.

p ¶ *In medio, &c.*] Hoc est, in medio ecclesiæ. Factum est cor meum tanquam cera liquefcens in medio ventris mei. Sapientia mea quæ prius non intelligebatur, accensa igni passionis incaluit: & suscepta est ab ecclesia.

q ¶ *Exaruit, &c.*] Testa antequã in igne ponatur, infirma est: postquã in igne ponitur, roboratur. Et Christus postquam in patibulum crucis ascendit, suam ecclesiam roborauit. Ergo non aruit sicut fœnum vt caderet: sed quasi testa vt firmaretur.

r ¶ *Lingua mea adhæsit, &c.*] Id est, linguæ apostolorum obmutuerunt tempore passionis: licet vnus locutus

est, tamen negando nõ confitendo, id est, Petrus. Nam discipuli seruantes præcepta mea, de me in posterum loquuntur.

s ¶ *Et in limum, &c.*] Hoc est, in incarnationem vel in infernum, quando animas sanctorum exinde deduxit secum. Et in limum mortis deduxerunt me. Sicut impios quos

uentus proiecit: ita me existimauerunt in mortem decidere: tanquam si resurgere non valerem.

t ¶ *Quoniam, &c.*] Canum proprium est, vt domino suo congaudeat, & latronem allatrent. Canes hic Iudæi intelliguntur, qui allatruerunt Christum, & latroni cõgauri sunt, hoc est Barrabæ: quãdo illũ petierunt, & Christũ occiderunt. Quoniam circumdedeunt me canes multi: non loquentes recta, sed latrantes iniqua.

v ¶ *Concilium, &c.*] Congregatio Iudæorum. Canes multi. Pro canibus in Hebræo habet chelabim חלבים, quod Aquila & Theodotio venatores interpretati sunt. Concilium malignantium obsedit me. Iudæi obsederunt, id est, circumdedeunt Christum.

x ¶ *Foderunt, &c.*] Præteritum pro futuro ponitur. Foderunt, clauos fixerunt: & fructum magnum inuenerunt, id est, salutem gentium.

y ¶ *Et dinumerauerunt, &c.*] In cruce distenta conspexerunt membra sua.

z ¶ *Ipsi vero, &c.*] Dicente: *Alios saluos fecit, seipsum non*

potest saluum facere.

a ¶ *Diuiserunt, &c.*] Facientes vnicique militi partem suam.

b ¶ *Et super, &c.*] Tractantes de tunica Non scindamus eam: sed sortiamur de ea cuius sit. Vel aliter: *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Quod quatuor milites fecerunt quatuor partes, & tunicam non diuiserunt: significabãt vnitatem ecclesiæ, quod nõ scinderetur. Volunt hæretici eam scindere, sed non possunt.

c ¶ *Tu autem domine non elongaueris, &c.*] Humanitas ad diuinitatem loquitur, vt auxilietur ei in tempore passionis. *Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum à me, sed protinus me resuscita.*

d ¶ *Ad defentionem meam, &c.*] Ne quid mihi pars inferni illa voracis præualeat.

e ¶ *Erue, &c.*] Erue à gladio vel malitia Iudæorum. Vel erue animam meam de illa potestate, quæ seducendo iugulat.

f ¶ *Et de manu canis, &c.*] Canes, Iudæi. Vnica, id est, anima Christi. Vnica dicitur, quia non habet peccatũ illa anima: & aliæ animæ ab ipsa mundantur. Vel vnica, ecclesia: & de manu canis, de ore inferni: qui more canino auide deuorat.

g ¶ *Saluum me, &c.*] Os leonis, populus Iudaicus, propter fortitudinem malitiæ suæ.

h ¶ *Et à cornibus, &c.*] Vnicornis, ipse populus Iudaicus intelligitur: quia vnum cornu habet, id est, vnã legem: vnde ventilabat omnes gentes, ante præuaricationem illorum. Et à cornibus vnicornium humilitatem meam. A satellitibus satanæ, per quos homines singulariter in superbia exaltantur. Vsq̃ue huc de passione dixit: iam de resurrectione loquitur, cum dicit:

i ¶ *Narrabo, &c.*] Vox Christi. Fratres, apostoli, postquã resurrexit, vt ipse ait: *Itenuciate fratribus meis, vt eant in Galileam, ibi me videbunt.*

k ¶ *In medio ecclesiæ, &c.*] Hoc est, in vnitatem ecclesiæ: in medio credentium populorum. Laudabo te, prædicabo te.

l ¶ *Qui timetis, &c.*] Omnes sancti qui timore sancto illum timent, laudant eum.

Es. 53. b

Ioan. 14. d

F

Rom. 5. a

1. 16. b

1. 9. f

1. 2. f

G

Ioan. 18. g

Mat. 28. e

H

Mat. 24. s

A
Gen 28. c

a ¶ Vniuersum semen, &c.] Id est, populus minor, sup- plantatores vitiorum magnificate illum: Christianorum vti- que semen, cui seruiet maior.

b ¶ Timeat eum, &c.] Hoc est, omnes videntes Deum, qui renati per baptismum, videtis mente Deum.

c ¶ Quoniam non spreuit, &c.] Meam, qui pro vobis fa- ctus sum pauper. Vel populos Christianos non spreuit Deus, sed exaudiuit.

d ¶ Neque auertit faciem suam a me.] Sed resuscitauit me a mortuis.

Io an. 12. c

e ¶ Et cum clamarem, &c.] Respondens: Et clarificauit, & iterum clarificabo: Christus exauditus est in passione, & ecclesia in tribulatione.

Ioan. 10. c

f ¶ Apud te laus mea.] Id est, apud patrem, vt dixit: Ego & pater vnū sumus. Apud te laus mea in ecclesia magna, que per omnem orbem terrarum cre- dultate diffusa est.

g ¶ Vota mea domino, &c.] Vota Christi, natiuitas vel pas- sio: vota ecclesie, opera bona. Vel mysterium corporis ac sanguinis mei offeram, cum his qui in eius timore hac ce- lebrant.

h ¶ Edet pauperes, &c.] Pau- peres, apostoli: edent corpus Christi.

B
Ioan. 6. d

i ¶ Laudabunt, &c.] Per fi- dem & opera cognoscentes, quod ipse est panis viuus qui de celo descendit.

k ¶ Viuent corda eoru, &c.] Cor, anima ipso. Sine fine, quia qui manducauerit ex hoc pane, viuet in eo spiritualis sensus in sempiternum.

l ¶ Reminiscentur & conuertentur, &c.] Hoc est, fecit dominus Deus populum Christianum, vt recordaretur in eum: & reuertetur de viis suis prauis. Omnis multitudo gentium recognoscunt se in tenebris inuolutos: ideo acce- dunt vt illuminentur.

Philip. 2. b

m ¶ Et adorabunt in conspectu eius vniuersa, &c.] Et hic adorant, & in futuro: Quia iuxta Apostolum ipsi flectentur omnia genua.

n ¶ Quoniam domini est regnum, &c.] Regnum diaboli cecidit: & regnum Christi aduenit. Ascendente eo in caelis, omnia subiecta sunt ei.

o ¶ Manducauerunt, &c.] Id est, apostoli vel ceteri sancti, manducauerunt corpus Christi, vt dixit superius. Diuites terræ, hoc est in fide & opere vel virtutibus: cognoscentes, quia suauis est dominus.

p ¶ In conspectu eius cadent vniuersi qui descendunt in ter- ram.] Procident, id est, peccatores in die iudicij in conspe- ctu Dei erunt. Descendent a superbia sæculi, vt adorent in sensu humilitatis puræ.

Rom. 8. b

q ¶ Anima, &c.] Ecclesia, quæ iam non sibi viuit: viuit autē Christus in ea. Vel aliter. Anima Christi viuit Deo patri: & mors ei ultra non dominabitur. Vel ecclesia viuet Christo. Semen meum, filij ecclesie: seruiet ipsi, populus credentium.

r ¶ Annuntiabitur domino generatio ventura.] Propheta dicit. Generatio ventura, hoc est, populus gentium: qui ven- turyerant antequam Christus veniret in mundum ad cre- dendum ei. Vel generatio ventura, hoc est, in diem iudicij to- ta integra claritas.

s ¶ Annuntiabunt, &c.] Hoc est, apostoli vel doctores. Iu- stitiam eius hoc est, mandata illius.

t ¶ Populo, &c.] Hoc est, per verbum prædicationis.

v ¶ Quem fecit dominus.] Hoc est, prædestinauit ante sæ-

cula. Populo qui nascetur, que fecit dominus. Qui per fidē accedens, per baptismum est renatus in Christo. Qui nobis præstare dignetur in conspectu nostro habere vulnera eius: & cum Thoma palpantes fixuram clauorū illius: vel de om- ni humilitate passionis eius iugem memoriā facientes: cum

C
Ioan. 20. f

suspicio etiam cum pro peccatis nostris inferna penetrasse reco- lētes, ea semper agamus in hoc corpore terreno, vt ipsi copula- ri mereamur in regno, Amen.

x ¶ Psalmus iste continet vocē ecclesie, collaudantis Christū.

PSALMVS XXII.

Dominus y pascit me, &c.] De isto pastore & Eze- chiel loquitur: Suscitabo pasto- rem, & pascet eos seruus meus David. Vel aliter: Pastor bonus, qui animā suā pro me posuit, æquo me moderamine regit: ideo nullius ego. Vel aliter: Regit me: Ecclesia fiducialiter loquitur per fidem: quia ante aduentum Christi diabolus re- gebat mūdum: sed modo Chri- stus regit ecclesiā suam. Quod nos dicimus: Dominus regit me: Hebræi dicūt, sicut superius est scriptū: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Qui Deum ha- bet, & qui Deo adhæret, nihil boni deest ei, vt ait propheta: Nihil deest timentibus eum.

Ecc. 34. f

Ioan. 10. b

Psal. 13. b

z ¶ In loco, &c.] Ac si dicat: In vnitatem fidei, in vnitatem ecclesie. In loco pascuæ ibi me collocauit: In futura beatitudi- ne composuit spem meam. Pas- cua enim futura intelligitur beatitudo.

D

a Impin- do per baptismum me enutriuit: vel doctrina Patriarcha- rum, & Prophetarum, siue Apostolorum.

b ¶ Animam meam, &c.] Ad se cognoscendum, id est, ani- mam ecclesie: quia antea ad infernum descenderat per cul- pam primi hominis Adæ: sed modo ad Christum conuersa est per fidem.

c ¶ Deduxit me super, &c.] Id est, super semitam manda- torum per artem viam.

d ¶ Propter, &c.] Non propter meum meritum.

e ¶ Nam & si ambulauero in medio, &c.] Per huius sæculi obscuritates.

f ¶ Non timebo, &c.] Domine, te corde retineo. Vel aliter: Umbra duobus modis, id est, a corpore, & a lumine fit. Per corpus, mors intelligitur: per umbram, peccata & ignorantia. Et tamē quamuis ecclesia inter hæc supradicta ambulet, non timet: quia dominum apud se habet, vt ipse dixit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Propterea ecclesia non timet.

Mat. 28. 10. 3. b

g ¶ Virga tua, &c.] Quem enim diligit dominus corripit. Per virgam intelligitur tribulatio, vel disciplina patris, aut persecutio ecclesie. Et baculus tuus quo filios castigas spiri- tuales. Vel per baculum sustentatio & consolatio futura in- telligitur. Ipsa me consolata sunt. Erudierunt me consolando, non afflixerunt mortificando.

h ¶ Parasiti in conspectu, &c.] Vt iā nō lacte quasi paruulus alar, sed solido cibo, id est, vt spirituali dēte ruminās scriptu- ras sanctas possim peruersis resistere. Parasiti in cōspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Mensa, id est, scriptura diuina. Sicut post laborem, in mensa inuenitur consolatio & refectio: sic & sancti per mensam, id est, per scripturam di- uinam habent consolationem & refectioem, id est, spem, fidem, & charitatem. Aduersus eos qui tribulant me. Perse- cutores ecclesie: qui sunt dæmones, Iudæi, & hæretici. Cō- tra istos omnes in scripturis sacris inuenimus consolationē.

2 ¶ Impin-

E a ¶ *Impinguasti, &c.*] Per caput, id est, principale mentis, ecclesia intelligitur. Mens etenim caput vocatur: quia sicut à capite reguntur membra: ita cogitationes mente disponuntur. Per oleum intelligitur consolatio: quia sicut per oleum consolatur corpus: ita & per consolationem scripturarum, mens ecclesie. *Impinguasti in oleo caput meum*: Latificasti spiritali letitia mentem meam, quæ caput est totius corporis.

b ¶ *Et calix meus, &c.*] Calix intelligitur verbum Dei. Inebrians, quia per prædicationem compungitur homo in mente, quando separat hominem, id est, patrem à filio: filium à patre suo: matrem à filia, & filiam à matre sua: & nurum aduersus socrum suam. Tunc nos inebriat, quando ista facit. Per calicem, mensura intelligitur: quia unicuique iuxta quod meretur vel potest capere, sic illi diuidit Deus, id est, dat. Vel mystico me calice inebriasti, ut obliuioni traderem delectationes prioris vitæ.

c ¶ *Et misericordia, &c.*] Vox ecclesie ad Christum. Misericordia Dei, & præuenit & subsequitur. Præuenit, per fidem: subsequitur, in custodiendo mandata Dei.

d ¶ *Omnibus, &c.*] Quamdiu in hoc corpore dego.

e ¶ *Et ut inhabitem, &c.*] Ecclesia hic quasi in tabernaculo consistit. Quia sicut tabernaculum mutatur de loco in locum: sic & ecclesia de isto tabernaculo transfertur in domum, hoc est, in vitam æternam siue perpetuam: vbi sine fine habitabunt sancti.

f ¶ *In longitudinem dierum.*] Diebus sine fine. Ut inhabitem in domo domini in longitudinem dierum, id est, cælestem Hierusalem communiter cum omnibus sanctis congregatis in me per fidem inhabitem.

g ¶ *Psalmus David, &c.*] Psalmus iste continet interdum vocem prophete de ecclesia loquentis.

PSALMVS XXIII.

Domini h est terra, &c.] Cum conuersi fuerint qui terrena sapiunt. Domini est terra, hoc est, totus mundus: & plenitudo eius, hoc est, habitatores mundi istius. Vel domini est terra, hoc est, ecclesia: & plenitudo eius, id est, omnes sancti.

i ¶ *Orbis terrarum, &c.*] Clarificato Iesu, omnium gentium fides fit vna ecclesia.

k ¶ *Ipsè super, &c.*] Per maria intellige fluctuationes istius mundi: quia calcant & superant ecclesiam ab initio fluctuationes sæculi. Sed fundauit, hoc est, corroborauit ecclesiam suam in fide. Super fluctus huius sæculi stabiliiuit eam, ne ab his dilabatur.

l ¶ *Et super flumina, &c.*] Per flumina intelliguntur potentes sæculi, vel cupidi, ut ait Salomon: Omnia flumina intrans in mare. Sic & ipsi potentes licet magnum habeant censum, numquam satiantur. Super ista flumina est ecclesia, ut illis prædicet, & conuertantur qui potestatem habent. Si audire noluerint, super flumina præparauit illam. Super cupiditates huius sæculi constituit eam, ut ipsa superior esset, munda sine macula & ruga.

m ¶ *Quis, &c.*] Vox prophete interrogantis, id est, in cælestem Hierusalem: Quis, pro raritate ponitur. Vel mons hic pro alta iustitia, ut illud: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cælis.

n ¶ *Aut quis stabit in loco sancto eius.*] Super altissimam iustitiam eius, ac si dicat: qui perseuerabit: Quia multi ascendunt, & non perseuerant.

o ¶ *Innocens manibus, &c.*] Purus in opere: quia per manus opera intelliguntur: & mundo corde, id est, mundi, sermonibus. Vel mundo corde, sanctus in cogitatione.

p ¶ *Qui non, &c.*] Qui nullis eam fecibus peccaminum post baptismum maculauit. Ille in vanum non accepit animam suam, qui opera bona agit.

q ¶ *Nec, &c.*] Ille in dolo non iurat proximo suo, qui quæ cogitat, hæc prædicat: & in opere implet. Multi sunt enim qui dolose iurant, ut decipiant proximum: quod abominatur pater luminum Deus, dicente Petro: *Non es hominibus mentitus, sed Deo.* Ergo qui se ab his custodierit maculis:

r ¶ *Hic accipiet benedictionem, &c.*] A Christo æquali patre, cuius morte saluatus est. Vel aliter: *Hic accipiet benedictionem à domino.* De isto supradicto dicit: *Qui non iurat in dolo proximo suo, accipiet benedictionem à domino, quando dicturus erit: Venite benedicti patris mei, percipite paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Et misericordiam à Deo salutari suo. Misericordiam à Deo consequitur, qui se putat esse miserum.

s ¶ *Hæc est, &c.*] Superius singulariter dixit, hic accipiet benedictionem: modo pluraliter, quia ecclesia ex pluribus personis congregatur: & tamen vna dicitur, propter vnitatem fidei. Generatio hæc, id est, populus Christianorum: quæ in tenebris iacens, verum dominum Saluatoremque quæsiuit.

t ¶ *Requirentium faciem, &c.*] Id est, populus Christianus requirit faciem Dei Iacob. Vnde dictum est: *Maiores seruiet minori:* quia posterius nato primatum dedit. Intercedit diapsalma, ut immutet personam. Ipse enim dominus nunc cælestia regna repetens, nuntiatur. Ascendente ergo cum angelis, hi qui præcedebant siue comitabantur, aliis eorum principibus acclamabant.

v ¶ *Tollite portas principes, &c.*] Hoc est, reserate cælestes aditus, pateat æternalis ingressus. Vel tollite portas principes vestras. Vox angelorum bonorum, ad angelos malos, quorum princeps diabolus est.

w ¶ *Portas principes vestras, id est, cupiditatem & timorem.* Bene coniunxit cupiditatem & timorem: quia quicumque per cupiditatem congregat, per timorem & malitiam custodit, ut non perdat. Et qui timorem & cupiditatem & malitiam habet, spiritum malignum de se non deiicit. Et *eleuamini portæ æternales*, id est, fides & charitas. Æternales dicuntur: qui ab Adam vsque Christum in imo iacuerunt: & ideo eleuari dicuntur.

x ¶ *Et introibit, &c.*] Hoc est, Christus, quia per fidem & charitatem introiuit Christianam ecclesiam. Et introibit rex gloriæ: Christus dominus immensæ claritatis retinens regnum. Hi quoque artoniti, & mentis stupore percussi dicunt.

y ¶ *Quis est iste rex gloriæ?*] Vox maiorum dæmonum. Ac si dicerent: Nos nostrum regem habemus diabolus: iste rex gloriæ quis est? Quis, inquit, est iste rex gloriæ? Respondet qui loquitur:

z ¶ *Dominus, &c.*] Vox angelorum bonorum. Fortis est, qui alligauit fortem principem vestrum. Fortis, cum suscepit mortem: potens, cum vicit infernum.

a ¶ *In prælio.*] Cum spoliato Tartaro, reduxit secum multitudinem captiuorum. Clamat iterato, & dicit:

b ¶ *Tollite portas, &c.*] Eleuentur æthereæ ianæ: aperiantur æternarum ædium valuæ.

c ¶ *Et introibit, &c.*] Quia non solum post resurrectionem, immensam possedit claritatem: verum etiam &

10 f

14 f

16 b

13 b

D

F

11 b

Ecd. 1. b

Lur. 18. d

Act. 5. a

Mat. 25. g

H

Gen. 25. g

Mar. 3. c

A

illam quam æqualem cum patre habuit priusquam fieret mundus. Adorantes igitur hi tantæ gloriæ vnicam singularemque potentiam, aiunt:

a ¶ *Quis est iste rex gloriæ?* Respondetur his:

b ¶ *Dominus, &c.* Pluraliter hic virtutum, Christus intel-

ligitur: quia super nouē virtutes calorū sedet. Vel virtutum dicit: quia super omnes virtutes diaboli, dominus est. Vel virtutū dicitur: quia diabolus nouē ordines angelorum sub sua habuit dominatione, siue bonos, siue malos. *Tollite portas.* Vox angelorum bonorū. Vel vox dominica ad angelos bonos. *Tollite portas,* hoc est, quia quando Adam peccauit, portæ paradisi clausæ fuerant: & data est romphæa ignea angelo Seraphim, vt eum custodire deberet. Sed postquam Christus venit in mundū, & luctauit cum diabolo, aperuit infernum: & animas sanctorum secum eduxit: & cum angelis bonis ad cælestia remeavit. Tunc portæ paradisi quæ ante clausæ fuerant, apertæ sunt. Vel portæ æternales, angeli dicuntur: per quorum custodiam ad cælestia conscendimus. Eleuata dicuntur: quia antea omnes animæ sanctorū ad infernum descendebant. Sed postquam Christus ascendit vna cum corpore suo super omnes virtutes calorū, postea angelilati sunt: quia animas sanctorum apud se illuc deduxit. *Quis est iste rex gloriæ?* Vox angelorum, qui apud patrem semper fuerant. Ac si dicerent: Nos patrem & filium semper in simul esse videmus: iste rex gloriæ quis est? Pro parte carnis dicebant, *Tollite portas.* Vox prophetæ de Iudæis, *Tollite portas,* id est, superbiam, & cupiditatem, & auaritiam: quia per has tres portas omnis homo ad infernum descendebat. Vel *eleuate portas principes vestras:* pro quo in Hebræo positum est: *Leuate porta capita vestra:* recto ferantur itinere. Ad perfectum munditiæ dicit hominem venire non posse: & quenquam ad perfectum munditiæ venire nō valere. Portæ æternales quas dicit eleuari, fides, charitas, & castitas est: quia per has tres Christus ecclesiā ingreditur. *Quis est iste rex gloriæ?* Humana fragilitas respondit. *Quis est iste?* Ac si dicat: Iste est quem nos crucifiximus & impropetrauimus, ac pro nihilo habuimus. Respondent: *Dominus virtutum,* id est, qui mortuus est ad tēpus ex infirmitate carnis: sed nunc viuuit ex virtute Dei. Vel virtus fuit, quando dixit Thomæ: *Infer digittū tuum in locum clauorum: & mitte manum tuam in latus meū, & noli esse incredulus, sed fidelis.* Dominus virtutum dicitur, sicut Paul⁹ ait: *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, & reliqua.* Item: *Tollite portas principes vestras.* Vox angelorum, qui cum Christo ad infernum descenderunt, ad subiectos diaboli dicunt. Ostendunt se principem illorum ligatum ducere. *Tollite portas:* quia fractæ sunt portæ, id est, potestas illorum tunc abstracta est. *Et eleuamini portæ æternales.* Et tunc eleuatae sunt portæ æternales, id est, animæ sanctorum de inferno. *Æternales* dicuntur: quia semper sine fine apud Deum regnaturi sunt. Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. Pro domino virtutum, in Hebræo legitur, dominus sabaoth: quod in alio loco Septuaginta interpretes, omnipotentem transtulerunt. Merito virtutum dominus, qui pro nobis homo factus est: morti traditus, infernalibus est tenebris addictus: quod clementer suscepit patienter tolerauit, fortiter vicit, mirabiliter cōsummauit. Qui cum virtute propria calcans inferos, cum triumpho rediens ad superos, cum gloria ascendit ad cælos: sedet nunc ad dexteram Dei patris omnipotentis, interpellans nostris iugiter pro delictis, Amen.

c ¶ *Vigessimus quartus psalmus mediatoris nostri missam ad patrem continet vocem: interdum habet ecclesiæ supplicantis clamorem.*

Gen. 3 d

B

Ioan. 20 g

Rom. 8 g

G

A *D d te domine, &c.* Hic vox ecclesiæ intelligitur ad Christū. Leuauit dicit, id est, eleuauit: quia prius in valle lacrymarum, vel in imo iacebat ecclesia, antequam Christus veniret in mundum. In quid eleuauit? Hoc est, in spe, fide, & charitate per sanctificationem: quia triticum si in imo iaceat, computrescit: si fursum eleuatur, custoditur. Sic & anima si in peccatorū putredine, hoc est, si in imo iaceat, & cōputrescit & perit. Nam si fursū eleuatur in his supradictis, spe, fide, & charitate, custoditur a Deo. Vel ad te domine leuauit animam meam, per crucem.

e ¶ *Deus meus, &c.* Ecclesiæ confessio est. In te confido, non in me, sed in te.

f ¶ *Non erubescam.* Quia in homine non confido: de quibus dictū est: *Maledictus homo qui spem suam ponit in homine.* Et *Benedictus vir qui confidit in domino.* Non sit dilatio resurrectionis, quæ opprobrium generet inter credentes.

g ¶ *Neque, &c.* Qui me irriserant prius cum dicerē: *Possum destruere templū, & hoc in triduo reedificare.* Neque irrideant me inimici mei, id est, illi qui in homine tantummodo confidunt: quia posteaquam ille defectus fuerit, inimici ipsorum irrident ei: & inimici ecclesiæ, sunt dæmones, hæretici, vitia & peccata.

h ¶ *Etenim, &c.* Qui te sustinent.

i ¶ *Non confundentur.* Neque hic, neque in futuro: apostoli, vel hi qui credituri sunt per verbum eorum in te.

k ¶ *Confundantur, &c.* Propheta non optando, sed prophetando dicit: *Confundantur in die iudicij illi, qui vsque in finem in malitia ipsorum perseuerant: illi qui super perpetratum in scelus illud addiderunt, vt sigillis tumulum cōmunirent.* Vsque huc dominus de passione sua: hinc vox succedit ecclesiæ, quæ post resurrectionem dominicam se supplicat edoceri.

l ¶ *Vias tuas domine demonstra, &c.* Illas per quas venit in regnum tuum. Vel vias tuas, hoc est, mandata tua: notas fac, hoc est, demonstra mihi. *Semitas tuas edoce me.* Semita minor est quam via, per semitam intelligitur arcta & angusta via, quæ ducit ad vitam.

m ¶ *Dirige, &c.* Vox ecclesiæ. Dirige me, quia ego tortuosus sum pro peccato. In veritate tua, hoc est, in Christo tuo: edoce me, vt nihil peruerse agam.

n ¶ *Quia tu es, &c.* Tua enim resurrectione, meum salutare mihi collatum est.

o ¶ *Et te, &c.* Hoc est, toto tempore. Videbant me pro te sustinere omne vitæ huius tempus. Audieram enim per voces prophetarum te venturum esset in mundum. Sustinui autem per lumen fidei, donec me vocares.

p ¶ *Reminiscere, &c.* In quibus vt nos redimeres, homo factus es. Vel populus Christianus loquitur, vt rectos eos faciat de sua miseratione, vt illud: *Misericordiæ tuæ multæ sūt domine.* Et: *Misericordiæ tuæ à sæculo sunt.* Et: *Misericordias tuas ab initio sæculi promissisti nobis.*

q ¶ *Delicta iuuentutis meæ, &c.* Illa quæ in adolescentia gessi, priusquam de domo patris iniqui procederem. Aut delicta iuuentutis, ante baptismum: & ignorantia meæ, hoc est, post baptismum.

r ¶ *Secundum, &c.* Id est, non secundum merita, sed secundum tuam misericordiam. Immensa est enim misericordia tua: *qui vocas ea quæ non sunt tanquam quæ sunt.*

s ¶ *Propter bonitatem tuam, &c.* Qua vocas peccatores ad pœnitentiam.

t ¶ *Quia dulcis, &c.* Dulcis, quia est panis vitæ. Dulcis, quia promittit præmia futura. Rectus, quia reddit vnicuique secundum opera sua.

2 ¶ Pro-

Luc. 11

Hier. 17. a
Psal. 33. b

Mat. 26. f

Mat. 27. g

Mat. 7. b

Psal. 118. n
Psal. 24. b

Deut. 3

Ecd. 2

Rom. 4.

Esa. 5
2. Cor.

4. Reg.
Ier. 1

E a ¶ *Propter hoc legem, &c.* Legem charitatis: per quam dimittentes offensas, reconciliamur deo. Delinquentibus in via, peccatoribus in ista vita.

b ¶ *Diriget, &c.* Mites & humiles corde diriget in iudicio, hoc est, discretionem facit hic in presenti inter corpus & a-

nimā, vt se inuicē corrigant in viis mandatorū Dei. Vel illud quod superius scriptū est: Peccata adolescentiā meā & ignorantia meā ne memineris. Istū & atas excusat, & ignorantia. Vnde intelligimus, eū qui peccat in adolescentia, & nō ignorat, veniā non habere. *Seruus quippe qui nouit voluntatem domini sui, & non facit, vapulabit multum. Omnes via domini, misericordia & veritas: quia & ipsa misericordia, a quis est librata ponderibus.*

c ¶ *Docebit, &c.* Misericordia & veritatē, & vt se ex toto corde diligant, quæ est vera via. Sic enim sequitur:

d ¶ *Vniuersa via, &c.* Misericordia, quia nos redemit: & veritas, quia impios iudicabit. Dulcis & rectus dominus: quia qui se miserum confitetur, miseretur illi Deus.

e ¶ *Requirentibus, &c.* Illis facit misericordiam, qui requirunt nouum testamentum, quo nos sanguine suo reconciliauit Deo patri.

f ¶ *Testimoniū eius.* Prophetas & apostolos quorum testimoniis est ecclesia congregata.

g ¶ *Propter nomen tuum, &c.* Non propter mea merita, sed propter tuam misericordiam.

h ¶ *Multum est enim.* Grande est peccatum meum. Grande est, inquit, generale peccatum: quod nisi Deus per baptismum delere dignetur, aliter non abutetur.

i ¶ *Quis est homo qui timet dominum: legem statuit ei, &c.* Vt ad ea quæ elegit, deflectatur: simile huic per Moysen ad populum dominus protestatur, dicens: *Ecce hodie statui ante oculos tuos ignem & aquam, bonum & malum, vitam & mortem: elige vitam, & viues.*

k ¶ *Anima, &c.* Si elegerit vitam.

l ¶ *Et semen, &c.* Per opera iustitiæ, hæreditatem capiet in regione viuorum. Vel anima eius in bonis demorabitur, id est, sperabit in præmiis futuris: & semen eius hæreditate possidebit terram. Semen eius, opera eius: possidebunt terram, id est, vitam perpetuam.

m ¶ *Firmamentum est dominus timentibus eum.* Nos infirmi & imbecilles sumus: sed ab illo hortamur, ne ab huius sæculi fluctibus quatiamur.

n ¶ *Et testamentum ipsius vt manifestetur illis.* Hoc est nouum testamentum. Lex quæ eum annuntiauit per literam veleta, in Christo manifestatur.

o ¶ *Oculi mei.* Oculi cordis intenta mente ad Deum: de quibus dicitur: *Oculi sapientis in capite eius.*

p ¶ *Quia ipse, &c.* Hoc est, de laqueo diaboli sensus meos, a quo prius per voluptates sæculi capiebar.

q ¶ *Respice in me, & miserere mei.* Respice, in adiutorium: & miserere, quia miser sum.

r ¶ *Quia vnicus, &c.* Ad Christū pertinet, quia Christus vnicus sine peccato, vt ait propheta: *Qui peccatum non fecit.* Pauper pro nobis, vt Paulus dicit: *Qui cum diues esset, pauper factus est, vt illius inopia, nos diuites essemus.* Vel vnicus, populus Christianus. Sed bene se vnicum dicit, quia vnigenitus est patris. Qui pauper natus in carne, factus est vnicum pretium mundi. *Quia vnicus & pauper sum ego.* Sic & Elias solus remansit: & Hieremias solus se-

dit & fleuit, a malis hominibus separatus. Vnde & Dauid a-

libi dicit: *Habitare facit vnus moris in domo.*

s ¶ *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.* Per passionem.

t ¶ *De necessitatibus, &c.* Necessitates meæ sunt, vt homo pro hominibus moriar: & ideo a te eripiar, vt resurgam.

v ¶ *Vide, &c.* Per quā carnem suscepi.

x ¶ *Et laborē meū.* Quo mortis subdor. Vel aliter: Vide humilitatem meam & laborem meū, Ecclesia loquitur ad Christum. Humilitatem: quia humiliant eam peccatores. Laborem, in tribulatione.

y ¶ *Et dimitte omnia, &c.* Populi delicta, quæ in me suscepi.

z ¶ *Respice, &c.* Iudæos utique vt confundantur.

a ¶ *Respice inimicos meos, &c.* Vox ecclesiæ de persecutoribus.

b ¶ *Odio iniquo, &c.* Iniquū odium, ad distinctionem iusti dicitur. Si enim non odissent me, non utique condemnassent morte.

c ¶ *Custodi animam meam, &c.* Ecclesia supplicat vt custodiatur, & eripiat ab omni malo.

d ¶ *Non confundar, quia, &c.* In manus tuas commendo spiritum meum. Non confundar, neque hic, neque in futuro, quia inuocauit te.

e ¶ *Innocentes, &c.* Innocentes, qui puritatem vitæ ab exordio natiuitatis custodierunt. Sicut collo adhæret caput, & membra in eodem corpore continentur: sic & ecclesia per iustitiam adhæsit Christo, & membra eius in eodem corpore continentur. Innocentes, id est, successores apostolorum, vel ceteri sancti & recti, quorum cor non fuit peruersum post Deos alienos. Adhæserunt mihi, reuertentur ex inferis.

f ¶ *Quoniam, &c.* Impleui pater voluntatem tuam.

g ¶ *Libera me, &c.* Vt mihi mors vltra non dominetur: sicut Apostolus ait: Scitote, quia Christus resurgens ex mortuis, iā nō moritur: mors illi vltra non dominabitur. Sciendum tamen quod humilitas orationis non ad diuinitatem, sed ad humilitatem assumptæ carnis est referenda. Nos vero deprecemur dominum, vt viuentes immaculati, ab infernalibus angustiis liberari mereamur. Quia sustinuit te domine. Libera me Deus Israel. Israel, id est, animarum videntium Deum. Ex omnibus angustiis, ex omnibus tribulationibus meis.

h ¶ *In finem, &c.* Psalmus iste de homine & Christo testatur: & omnis ecclesiæ in Christo perfectæ continet vocem.

PSALMVS XXV.

Iudica, &c.] Vt sit mihi per iudicium tuum misericordia: quoniam per innocentia gradior viam. Superius dictum est: Iudica me domine. Vox ecclesiæ ad Christum. Iudica me, non quod iudicium futurum rogat a Deo, sed discretionem: de qua in alio psalmo legimus: *Iudica me Deus, & discerne causam meam:* hoc est, vt non me iudices in futuro, sicut ceteri peccatores iudicandi sunt. Quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Pro parte sua dicit ecclesia. Ac si dicat: Parata sum innocenter viuere: quia nulli nocuit, nec nocere desiderat ecclesia. Ingressus sum, id est, inter peccatores: vbi vsque in finem habitabit.

k ¶ *Et in domino, &c.* Sed firmor in fide. Nou infirmor, id est, inter hos peccatores: propterea quia in te spero, non in me.

Luc. 12. f

17. d
33. b

26. f

27. g

Deut. 30. e

7. b

Psal. 118. n
24. b

Ecl. 2. b

Rom. 4.

Esa. 53. c
2. Cor. 8. b

4. Reg. 18. d
Hier. 1. 5. d

Psal. 67. e

Psal. 30. b

Rom. 4. d

Psal. 42.

A

a ¶ *Prohabe, &c.*] Probari se rogat ecclesia, vt se noscat, & ab aliis cognoscatur probata. Sicut Iob probatus est, vt se cognosceret, & alij eum cognoscerent: sicut illi reges fecerunt qui eum visitauerunt. Proba me domine, in tentationibus: & tenta me, ne aliquid in me delicti remaneat.

b ¶ *Vre renes, &c.*] Quid renes sonent, in corde significat: quia misericordia tua in conspectu oculorum meorum est. Sic petit iudicium, vt misericordiae recordetur, Vre renes meos & cor meum, Spiritum sanctum adhibe delectationibus & cogitationibus meis, qui vtraque exurens, me dignum efficiat. Vre, hoc est, igne Spiritus sancti: de quo igne dicit: *Ignem veni mittere in terram.*

c ¶ *Quoniam misericordia, &c.*] Vt ab hoc igne arguar, & non exurar.

d ¶ *Et complacui, &c.*] In Christo tuo, vt non in meo mendacio, sed in tua veritate placerem.

e ¶ *Non sedi, &c.*] Non sum coniunctus his qui contra te Christum meum vanum agebant conciliū. Non sedi in concilio vanitatis, id est, qui de terrenis cogitant semper, non sedet ecclesia in eorum concilio.

f ¶ *Et cum, &c.*] Non posui cum his absconditam conscientiam meam.

g ¶ *Odiui, &c.*] Iudaeorum siue haereticorum.

h ¶ *Ei cum impiis, &c.*] Pactum cum his non inibo. Et cum impiis non sedebo, id est, non solum cogitauerunt in verbo, sed perfecerunt in opere.

i ¶ *Lauabo inter innocentes, &c.*] In bonis operibus lauo manus meas, quae peccatis ante fordebant. Manus lauo, id est, opera. Lauat per lacrymas, per baptismum, & penitentiam.

k ¶ *Et circumdabo altare, &c.*] Amplectar sublimia tua, & discam laudare te Altare, id est, fides. Circumdabo, id est, operibus bonis. Vnusquisque sanctus altare domini in se habet: quod est fides.

l ¶ *Vt audiam vocem laudis tuae, &c.*] Vt cum didicero, exponam ceteris miraculum illud: qualiter pro nobis vel passus es, vel resurrexisti. Et enarrem vniuersa mirabilia tua, laudis tuae: id est, quicquid boni agimus, à Deo reputatur esse: & quicquid mali facimus, à nobis est. Laus Dei perfecta est: & laus hominum imperfecta.

m ¶ *Domine dilexi decorem domus, &c.*] Pulchram effeci mentem meam, vt esset tibi commoratio digna, in qua habitans glorifices me gloria tua. Domus domini, est ecclesia. Sacerdotes & habitatio gloriae tuae, ipsi sunt in quibus habitat Deus.

n ¶ *Ne perdas, &c.*] Cum his qui per impietatem, mitem tradiderunt.

o ¶ *Et cum viris, &c.*] Qui dolose insidiantes, effuderunt sanguinem tuum.

p ¶ *In quorum manibus iniquitates sunt.*] Hoc est, in operibus eorum.

q ¶ *Dextera eorum, &c.*] Abstinentium à muneribus docet, culpans eos qui accipiunt munera: qui iniquitatem agentes, quæstum huius impietatis lucrum aliquod arbitrati sunt: sicut ipse proditor Iudas fecit. Dextera eorum repleta est muneribus. De sinistra fecerunt sibi dexteram: quia vita futura, dextera dicitur: & sinistra, vita praesens. Illi pro dextera habuerunt sinistram, vt est illud: Est munus à lingua: & est munus à manu: & est munus ab obsequio. A lingua, laus: hoc est, fauor humanus. A manu, à re-

bus terrenis. Ab obsequio, seruitium indebite impensum. Sed melius est, quod ait propheta: *Qui excurrit manus suas ab omnimunere, iste in excelsis habitat.*

r ¶ *Ego autem in innocentia mea ingressus sum.*] Ecclesia loquitur pro parte bonorum: Per studium sanctae viae à prioribus delictis. Ingressus, inter peccatores.

s ¶ *Libera me.*] De tribulatione.

t ¶ *Et miserere mei.*] Quia miser sum.

u ¶ *Pes enim, &c.*] Sensus meus in Christo: quia ipse est via. Pes enim meus (ne mihi praeualeant) stetit in via recta: ille scilicet, in quo ad te accedere coepit per iustitiae viam.

x ¶ *In ecclesiis, &c.*] De unitate congregationis dicit. In ecclesia, non in latebris, sed in cōuenticulis populorum te benedicēs. Prædicabo dilectionē illā, qua tuo me sanguine redemisti: baptismo abluiisti: ac pane caelesti & sacris dapibus, adimpletum innocentiae me melioris vitae restituisti.

y ¶ *In fine, &c.*] Ter vnctus est Dauid: Semel sub patre suo Iesse in Bethlehem: secundo, in Hebron: tertio, quando regnavit super omnē Israel in Hierusalē. Quare ergo cui potissimum hic psalmus conueniat vnctioni. Sciendū autē quod anteq̄ vngeretur, in Hebraeis voluminibus nō haberetur. Sed de

istis tribus vnctionibus, media ad istum pertinet psalmum. Dauid figuram Christi tenet: quia & ipse vnctus est in baptismo, quando in specie columbae Spiritus sanctus super eum venit. Dauid à prima vnctione non accepit regnum: sic nec Christus secundum carnem tempore passionis accepit regnum, nisi posteaquam ascendit.

PSALMVS XXVI.

Dominus illuminatio mea: & salus mea, &c.] Nullis tenebris obtegi formidat, quae dominus illuminat semper & saluat. Dominus illuminatio mea: & salus mea quem timebo. Vox ecclesiae ad Christum. In omnibus psalmis verba Spiritus sancti sunt. Sicut oculi corporis illuminantur ab alia luce: sic & oculi cordis nostri à virtute fidei, hoc est, à Christo illuminantur. Vnde dictum est: *Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

a ¶ *Dominus defensor vitae meae, à quo trepidabo.*] Ipse est enim fidelis animae protectio: ideo non metuit inimicum. Defensor est ipse qui & salus: sed tamen defensor, adiutor dicitur. A quo trepidabo? Dicit ecclesia: A nullo, nec à diabolo, neque ab haeretico, neque à persecutore, dum ipsum habeo defensorem.

b ¶ *Dum appropiant super, &c.*] Accedunt, vt excitatis in me prioribus delictis, corpus meum rabido dente dilacerent. Vel dum appropinquant super me nocentes, vt edant carnes meas, id est, daemones vel persecutores. Carnes vero, id est, affectus carnis: quia hoc est cibus ipsorum. Et tamen dantur illis carnes edere, id est, corpora sanctorum ad persequendum. Sed habent sancti consolationem à domino, vt ait in euangelio: *Nolite timere eos qui occidunt corpus: animam autem non possunt occidere.*

c ¶ *Qui tribulant, &c.*] Quia dominus illuminatio mea est: qui tribulant me inimici mei, daemones, vel persecutores: ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Tunc infirmati sunt, quando Christus nostram suscepit humanitatem.

d ¶ *Si consistant, &c.*] Dominus enim bellator fortis, ipse pugnabit pro me. *Si consistant aduersum me castra,* id est, fortitudo daemoniorum, vel persecutorum. Castra dicit, secundum illud: *Castrametati sunt. Non timebit cor meum.* Ecclesia dicit propter

L. 11. f

B

C

Esa 33. c

1. Reg. 16. c

2. Reg. 2. a

Ibid. 5. a

D

Matt. 3. d

Ioan. 1.

Matt. 10. e

Num. 33.

E propter illud quod dominus dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi.*

a ¶ *Si exurgat in me, &c.*] Et si moueantur aduersus me pugnae, confidens sum in his: eo quod possit Deus (qui est spes mea) iniqua tela inimicorum ora detorquere. *Si in-surgat in me praelium.* Ista supra dicta praelia, pugna demoniorum Ego (dicit ecclesia) in auxilium tuum & defensionem tuam sperabo.

b ¶ *Vnam petij, &c.*] Quidam putant vnam charitatem siue gratiam, aut certe vnam petitionem dici: cum *אחת*, ahat verbum Hebraeum, absolute vnum neutrali genere sonet: & legatur: Vnum petij a domino, id est, ipsum dominum. Hunc requiram, id est, ipsum dominum.

c ¶ *Ut inhabitem, &c.*] In domo dñi, in vita perpetua: quia quauis ecclesia hic dicatur domus, tamen non proprie, sed nuncupatiue. Vnde dicit: *Beati qui habitant in domo tua domine.*

d ¶ *Vt videam, &c.*] Id est, dilectionem Dei, vt illud: *Videbimus eum sicuti est: sed hic per speculum.* Vnam petij a domino, hanc requiram. Videamus quae est vna petitio: *Vt inhabitem,* inquit, *in domo domini omnibus diebus vitae meae,* vt in hac vita mortali, templum sanctum efficiat: in quo Deus inhabitare dignetur.

e ¶ *Et visitem, &c.*] Eis qui in terra positi, caelestem vitam agunt, particeps fiam. Et protegar in templo sancto eius, id est, protectionem ab ipso supra dicto habeam.

f ¶ *Quoniam abscondit, &c.*] In quo per fidem inhabitet mecum: ne mihi tentationum obuiant procellae. Tabernaculum diuinitatis, humanitas Christi est. Abscondit ecclesiam in tabernaculo suo: quia caput nostrum Christus est, & nos membra illius. Abscondit ergo ecclesiam apud se, vt dictum est: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.*

g ¶ *In die malorum.*] Nunquid dies mali sunt? Non, sed in nostris operibus mali dicuntur, vt Paulus dicit: *Quoniam dies mali sunt.* De istis praesentibus diebus dicit. Quia quamuis caput sursum sit, membra tamen adhuc deorsum sunt vsque in finem. Quia & hoc puto significari, quando ipse solus in monte, nauicula in mari iactabatur fluctibus: & ideo ab ipso protectione indigent. In die malorum, in insidiantium felicitate.

h ¶ *Protexit me in abscondito tabernaculi sui.*] In corde credenti ad iustitiam.

i ¶ *In petra exaltauit me.*] In Christo exaltauit per fidem. Petra, Christus, vt Paulus ait: *Petra autem erat Christus.* In petra exaltauit me: In se, qui est stabilis petra, ac verissimum fundamentum.

k ¶ *Et nunc exaltauit caput meum super, &c.*] Nunc, in praesenti: super inimicos, id est, super istos supra dictos, exaltatum est caput nostrum, quod est Christus: super omnes inimicos ecclesiae. Et nunc exaltauit caput meum, super inimicos meos super motus carnales, qui me saepe humiliabant, ne caelestia contemplerer.

l ¶ *Circuibō & immolabo in tabernaculo eius, &c.*] Circuibō, id est, exercitabor in creaturis Dei: considerans orbem in Christo credentem. Quia considerat creaturas Dei: cum aliquis caelum & terram, vel mare cum suis ornamentis conspexerit, inuenit quid immolet Deo, hoc est, laudem. Circuibō, hoc est, per quatuor partes mundi exempla sanctorum inquirō, & ibi inuenitur laus Dei. Et immolabo in tabernaculo eius hostiam vociferationis. Quod pro nobis ad tempus humilitatem sustinuit, gaudens praedicabo, quia

talibus hostiis delectatur. Hostiam iubilationis, hoc est, praedicationis. Iubilus dicitur, qui nec per literas, nec per syllabas, nec verbis potest comprehendere magnitudinem laudationis Dei. Hostia dicitur, quae per partes diuiditur, & sanguis circa altare effunditur: & ipsa hostia foris comburitur.

Sacrificium dicitur vinum & oleum, & medium animal. Et holocaustum, totum combustum: & victima, antequam occidatur. Vnde Paulus: *Hostiam vitam.*

m ¶ *Cantabo, &c.*] Cantabo, praedicabo: psalmum dicam, opere compleam: vel laudes spirituales mente concinam dilatata.

n ¶ *Exaudi, &c.*] Per interioris enim hominis clamore deprecor vt exaudias me.

o ¶ *Tibi dixit cor meum, exquisiuit, &c.*] Merito cor iusti, vultum viuientis Dei requirit: quia cum videre posse confidit. *Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Quasiuisit faciem tuam, hoc est, ecclesia mea faciem suam requisit, hoc est, praesentiam tuam.

p ¶ *Ne auertas, &c.*] Alibi dicit: *Auerte faciem tuam a peccatis meis.* Et hoc orandum est.

Sed hic dicit: *Ne auertas faciem tuam,* id est, ne dimittas me in propria voluntate, sicut dictum est: *Tradidit illos deus in reprobum sensum* hoc est permisit.

q ¶ *Ne declines in ira a seruo tuo.*] Seruus si dominum terrenum ostendit, cum pauore & metu est: quanto magis homo, si Deum caelestem ostendat? Ergo hoc rogat ecclesia, vt illam hic corripiat: & illam videat. Vt non ab illa cum ira discedat, sed vt illa gerat ea a quibus non declinet: sed facie propitiata respiciat.

r ¶ *Adiutor meus esto domine, &c.*] Adiutor in praesenti. Esto tam de praesenti, quam de futuro pertinet. *Ne derelinquas me:* neque hic, neque in futuro. Neque despicias me Deus salutaris meus. Salutaris noster Christus est: & hoc rogat ecclesia, vt non despiciatur ab illo, id est, non committat illud peccatum per quod a Deo despiciatur. Ne derelinquas me: cum crucifigo carnes meas cum vitiis & concupiscentiis. *Neque despicias me Deus salutaris meus:* quia etsi mortalis sum, tamen caelestia quaero.

s ¶ *Quoniam pater meus, &c.*] Pater, diabolus: mater, Babylonia vel gentilitas, antequam Christus veniret in mundum, parentes nobis fuerunt. Modo pater noster, Deus est: & mater nostra, Hierusalē caelestis, vt ait Paulus: *Hierusalē quae est mater nostra.* Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me: dominus autem assumpsit me. Regnum mundi & ciuitates huius saeculi, quae me genuerunt, & caduca promittebant, reliqui: & a te assumptus, ab his sum derelictus. Quia pater meus & mater mea dereliquerunt me. Potest & de Dauid simpliciter accipi, quod minimus inter fratres a parentibus contemptus, a Deo electus est per Samuelem. In commune vero, parentum in filiis amor morte finitur: Dei amor crescit in tempore.

t ¶ *Legem mihi constitue domine.*] Legem, temetipsum quia ipse est lex.

v ¶ *In via tua.*] Id est mandatis tuis. Quae sunt illa mandata: Vt non declines ad dexteram, neque ad sinistram, & non respicies retro, vt illud: *Nemo ponens manum suam in aratro & aspiciens retro, aptus est regno caelorum.* Et item. *Memores estote uxoris Lot* Et ea quae sutsum sunt quaerite, non quae super terram. *Legem pone mihi domine in via tua.*

x ¶ *Et dirige me in semita recta.*] Vt non declinem a dextris & sinistris, sed tua sequens mandata, viamque regiam gradiens, terram repromissionis ingrediar.

Mat. 11. v. 1.
33. c.
Psal. 83. a.
1. Ioan. 3. a.
Reg. 16. c.
Reg. 2. a.
Iud. 5. a.
D
Mat. 3. d.
F
Coloss. 3. a.
Eph. 5. d.
Mat. 8. c.
1. Coor. 10.
Matt. 10. c.

6
Rom. 12. a.
Mat. 5.
Psal. 50. b.
Rom. 1. d.
H
Gal. 4. d.
Luc. 9. g.
Luc. 17. g.

A

a ¶ *Propter, &c.*] Carnales motus, dæmones, hæreticos persecutores.

b ¶ *Ne tradideris, &c.*] Vt non fatietur anima eorum de aduersitatibus, quæ accidunt mihi.

c ¶ *Quoniam insurrexerunt in me testes, &c.*] Insurrexerunt in me, dicentes mendaciū;

sed cum in te considerem, destructi sunt in mendacio suo.

Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. Contra Christū

Mat. 26 f

testes iniqui surrexerunt, quando dixerunt Iudæi: *Hic dixit: destruite templum hoc: & in triduo reedificabo illud.* Vel contra ecclesiam dicunt aduersarij Mērita est iniquitas sibi: id est, sibi metipsis mentiti sunt, & nō mihi: quia vniuersiūque vitiū in suum recurrit auctorem. Et mentita est iniquitas sibi. Testes flagitiosi, in eo quod contra alios mentiuntur, sibi mentiuntur, dum in se supplicia præparant: putantes Deum non vendicare mendacia.

d ¶ *Credo videre, &c.*] Vox ecclesiæ *In terra viuentiū*, quia pignus nostrum illuc sursum habemus, quod est Christus, Ille accepit de nostra terra mortale corpus, & nos ab ipso accepimus spem & fidē, & per spem & fidem credentes, peruenimus in terram viuentiū: in qua sancti capient hæreditatem regni cælorum.

B

e ¶ *Expecta, &c.*] Id est, vsque in finem seculi quicquid tibi accesserit, pro Christo patienter sustine.

Luc. 1. b

f ¶ *Viriliter age.*] Id est, fortiter age, vt dixit angelus ad Iesum: *Confortare & esto robustus.*

g ¶ *Et confortetur, &c.*] Hoc est, anima tua.

h ¶ *Et expecta dominum.*] Hoc est, sustine dominum. Propheta hic hortatur fidelem illum, qui vsque nūc locum dicens: *Expecta primum, vt contra certamina mundi conforteris. Expecta deinceps, vt victor ab eodem domino coroneris: quia non coronabitur, nisi qui legitime certauerit.* Nos vero deprecemur dominum, vt ipso confortante, sustinendo viriliter mundialium fluctuum procellas expectemus per fidem, quoad usque veniat reddere, quæ dignatus est polliceri.

Marc. 15. c

i ¶ *Psalmus ipsi David.*] Psalmus vocem habet ipsius mediatoris, passionis in conflictu loquentis ad patrem. Quæ autem inimicis optantur, non malitiæ est, sed ratio prophetiæ prædicentis, quæ eis pro malis suis imminet. Vel vox hominis assumpti in diuinitate: Clamauit Iesus in cruce, & dixit: *Eli. Eli.*

PSALMVS XXVII.

Ioan. 18. c

A D te domine clamaui, &c.] Vt me clarifices illa claritate quam habui apud te prius quam mundus fieret, quia nunc hominem assumpsi.

l ¶ *Ne fileas à me.*] Sed loquaris: quia æqualem tecum habeo aternitatem. Ne fileas à me, hoc est, non me derelinquas.

m ¶ *Et ero similis, &c.*] Id est, in miseriam istius vitæ, quia si diuinitas ab eo recessisset, similis nobis in miseria fuisset. Si silueris, ero similis pereuntibus: tamen si taceas, non cognosceris.

n ¶ *Exaudi vocem, &c.*] Orauit Christus in cruce pro toto mundo, & pro Iudæis & pro apostolis.

o ¶ *Dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum,*

Ex tollo manus meas, id est, extendi eas in cruce. Ad tēplū sanctum, id est, ad hoc extendi, vt tēplum tibi præpararem, hoc est, corpus ecclesiæ. *Et assimilabor descendentibus in lacū.* Lacus significat infernum: locū videlicet eorum qui sub custodia retinentur. Et alibi scribitur: *Vsq; ad captiuitatē quæ erat in lacu.* *Exaudi vocem deprecationis meæ, dum oro ad te, dum extollo manus meas ad tēplum sanctum tuum:* in cruce scilicet pro credentibus, qui templum tuum futuri sunt.

Ezod. 12. d

p ¶ *Ne simul, &c.*] Peccatores, latrones, inter quos pendebat, vt ait propheta: *Et inter iniquos deputatus est.*

Luc. 22. d

q ¶ *Cum, &c.*] Id est, in die iudicij cum eis latronibus, aut cæteris malis. Hoc tam ad Christum quam ad ecclesiam pertinet, vt non sic peream, mortem suscipiens, sicut operarij iniquitatis.

r ¶ *Cum his qui loquuntur pacem cum, &c.*] Loquebantur Iudæi pacem cum Christo dicentes: *Magister scimus quia verax es, & quia à Deo venisti magister: & viam Dei in veritate doces.* Mala autem sunt in cordibus eorum, quando interrogabant eum: *Licet tributum dari cæsari, an non?*

Mat. 22. b

s ¶ *Da illis, &c.*] Qui te non intelligunt per beneficia, intelligant per cruciatum: vt male agentes, bona tua inuenire nō possint. Propheta non optādo, sed pronuntiando, dicit. Ac si dixisset: *Daturus es illis vindictam in die iudicij.*

Mar. 12. b

t ¶ *Et secundum nequitiam, &c.*] Studia eorum sunt, vt mihi noceant, & laqueos tentationum intendant: ideo iustum est, vt in his ipsi deficiant.

v ¶ *Redde retributionem, &c.*] Ipsi enim reddiderunt mala pro donis, te non intelligentes.

x ¶ *Quoniam non intellexerunt opera domini, &c.*] Machinæ eorum quæ contra ecclesiam meam eriguntur, nihil præualeant.

y ¶ *Benedictus dominus.*] Pater.

z ¶ *Quoniam, &c.*] Respondens ante passionem: *Et clarificauit, & iterum clarificabo.*

Ioan. 12. b

a ¶ *Dominus adiutor meus.*] In passione.

b ¶ *Et protector meus.*] In morte.

c ¶ *Et in ipso, &c.*] Humanitas in diuinitate.

d ¶ *Et adiutus sum.*] In tribulatione, vt resurgerem.

e ¶ *Et resloruit, &c.*] Caro Christi in resurrectione resloruit. Vel floruit caro mea, resloruerunt apostoli: quia post negationem ad fidem venerunt: *Resloruit caro mea.* Proccedēs è tumulto incorrupta. *Et resloruit caro mea.* Pro carne, Theodotio, cor interpretatus est. Aliter: quippe resloruimus cum Christo. Et de resurrectione dicitur: *Ossa vestra vt herba orientur.*

f ¶ *Et ex voluntate, &c.*] Ipsi patri, vt illud: *Confiteor tibi pater, domine cali & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Et ecclesia Christi: vt illud, *Prouidentes gregem, non coacte, sed voluntarie.* Et item: *Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo.* Et ex voluntate mea confitebor ei, non ex necessitate. Confitebor tibi per baptismum.

Esa. 66. c

g ¶ *Dominus, &c.*] Populo Christiano.

h ¶ *Et protector saluationum, &c.*] Quicumque in Christo baptizatus est, & ipse Christus vocatur. Sciendum autem, quod & iste psalmus, excepta vna litera, in Hebræis volumi-

Mat. 11. d

Mat. 11. d

1 Pet. 5. a

Mat. 11. d

Psal. 53. b

Mat. 11. d

Mat. 3

Mat. 3

volumi-

volumi-

voluminibus scriptus sit secundum ordinem literarū. Protector, hoc est, defensor. Salutariū Christi sui est. Pluraliter dicit: quia omnes virtutes Christi diuinitas custodit.

a ¶ *Saluum fac, &c.*] Hoc est populum Christianum. Vel saluum fac plebem tuam domine, quam morte mea redemi.

b ¶ *Et benedic, &c.*] Quam per corporis & sanguinis mei mysterium in ecclesia congregasti. Hereditas Christi, sua ecclesia, de qua dixit: *Dabo tibi gentes in hereditatem tuam.*

c ¶ *Et rege, &c.*] Rege illos, ac si dicat. Tu rege, nō diabolus, nec peccatū. *Et extolle eos vsq; in seculum,* hoc est, defēde eos vsque in seculū, in vita aeterna. Tu domine rege & eleua nos: quia populus tuus sumus, vt in hac vita quę tibi sunt placita facientibus ab hac mortalitate in immortalitatem te cōmutante extollamur: id est, in cōlestibus eleuemur, regnaturi cum sanctis tuis.

d ¶ *In finem psalmus David, &c.*] Quando arca de captiuitate Philistinorum reducta est, pro qua multa mala habuerūt, dimissa est in Silo, & David ædificauit ei tabernaculum: in quo hortatur populum, vt offerant sacrificia Deo. David apertissime figuram Christi tenet, & arca figuram ecclesię. Sicut David reduxit arcam de captiuitate, sic & Christus reduxit arcam, hoc est, sanctam ecclesiam de captiuitate, id est, de potestate diaboli. Psalmus ergo vocem continet prophetę, loquentis de perfectione ecclesię in hoc seculo congregatę.

PSALMVS XXVIII.

F ¶ *Afferte, &c.*] Qui per gratiam in adoptionem filiorū vocati estis. Vox Christi prædicatores admonet: Afferte prædicationem & exemplum vel fidem & opera.

f ¶ *Afferte domino, &c.*] Quos per euāgelium duces gregum apostoli genuerunt. Arietes, apostoli dicuntur. Arietes in capite duo cornua habent. Et sancti apostoli duo cornua habuerunt, id est, duo testamenta prædicauerunt. Filij arietum, successores apostolorum sunt, quos generauerunt per verbum prædicationis. Consummatio tabernaculi, secundum sensum, perfectio ecclesię est, coniuncta de Iudæis & gentibus hic in præsentem.

g ¶ *Afferte domino, &c.*] Vt per opera vestra glorificetur æternus Deus per verbum & exemplum. Vnde dicit: honorificabant & glorificabant. Filios generāt (vt diximus) per prædicationem, vt Paulus dixit: Per euāgelium ego vos genui. Hoc est gloria & honor Dei.

h ¶ *Afferte domino gloriam, &c.*] Gloriosum per vos nomen eius in cunctis innotescat. Nomen patris, filius est: gloria Christi, ecclesia est.

i ¶ *Adorate dominum, &c.*] Dilatate cor vestrum in sanctificatione perfecta, in qua Deus habiter, id est, in ecclesia, vel in conscientia, vbi vnusquisque ipsum adorare debet.

k ¶ *Vox domini.*] Prædicatio domini.

l ¶ *Super quas.*] Super populos, Vt illud: *Aquę multe, populi multi.* Vel vox domini super aquas, id est, in baptismo super Christū, vt dicit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Super aquas: quia populus, qui ibidē aderat, vocem audiuit. Vel super aquas, vt apostolus ait: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris & filij & Spiritus sancti.*

m ¶ *Deus maiestatis.*] Deus potestatis.

n ¶ *In tonuit, &c.*] De tabernaculo corporis assumpti, terribiliter populis conuersionem prædicauit, dicens: *Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.* Sicut tonitruum à nube procedit, ita & Christus in tonuit à nube, hoc est, de corpore suo, quando dixit: *Penitentiam agite.*

o ¶ *Vox domini in virtute.*] In credentibus potens facta, S. Hieron. Tom. 7.

quando dixit: *Lazare veni foras,* Vel in virtute, qua in vnoquoque sancto loquitur.

p ¶ *Vox domini, &c.*] Quando magnificatur per opera sanctorum. Magnificentia, ecclesiis dilatata.

q ¶ *Vox domini, &c.*] Cedri dicuntur oēs sublimes, & excelli, vel superbi. Confringet illos, aut per penitentiam, aut in die iudicij in vindicta. Cedros, superbos quosq; *Eccę securis ad radices arborum posita est.* Confringentis cedros, humilians superbos. Sciendum, quod Cedrus duas habeat intelligentias, sicut & vnicornis hoc est, si ad bonam partem, iustos: si ad malam, peccatores ac superbos ostendit.

r ¶ *Et confringet, &c.*] Conteret per penitentiam elationes eius: ac collidet dum ignobilia elegit, vt fortia conterat & confundat.

s ¶ *Et comminuet, &c.*] Ramus earum & virgulta calcibus verberans. Pro hoc in Hebræo habet, & vitulus Libani. Excisa superbia ac petulantia, adducit eos ad imitationem humanitatis suę: quia tanquam vitulus immolatus est. Iste vitulus est saginatus, qui occisus est, hoc est, Christus pro salute mundi. Sicut confringit vitulus de cornibus virgulta tenera: ita Christus confregit Iudæos. Vnde dixit: *Iam securis ad radices arborum posita est.*

t ¶ *Et dilectus, &c.*] Factus es dilectus filius Dei per assumptionem corporis, filius Iudæorum, & contriuit eos qui per superbiam singularem, suam erigere iustitiam conabantur. Christus est filius Iudæorum: quia ex stirpe eorum secundū carnem fuit. Iudæi vnicornes dicuntur, pro vna lege quam habuerunt, per quam in superbiam se extulerunt.

u ¶ *Vox domini, &c.*] Penitentiam Ioannes in deserto prædicans, omnem gehennę restinguere ardorem. Intercidentis, id est, diuidentis persecutorum furentem iracundiam: cum alij dicerent, hic est Christus: alij autem dicebant, non sed seducit turbam. Ille vero præcidens hunc furorem, res ascium charitati suę: incredulos autem reliquit.

v ¶ *Et comminuet, &c.*] Intercidentis, id est, auxilium illius inter persecutores: quia suis sanctis subuenit. Intercidentis flammam: illam flammam idoli, vbi tres pueri fuerunt. Vel quotidie in vnoquoque nostrum, flammam libidinis per confessionem & gratiam Sancti Spiritus intercudit, id est, per orationem sacerdotis facit cessare: sicut legimus per Aaron, Deum fecisse in deserto.

x ¶ *Vox, &c.*] Anima quę deserta fuerat occupantibus ante se vitis, ad verba penitentię commouebitur: vt ex vitibus vitis ab illa, habitabilis Deo fiat. Vox domini concutiētis desertum. Ad fidem commouens gentes desertas, in quibus nullus sulcus prædicationis impositus erat ad suscipiendum verbum Dei. Vel gentes quę deserte erant, conuersę sunt de infidelitate ad fidē per verbum prædicationis.

y ¶ *Et commouebit dominus, &c.*] Tunc celebrabuntur hac mundi solitudine verba sancta legis, quę prius à Iudæis non intelligebantur: quia Cades, interpretatur sancta. Vel aliter: Commotio tineę. Benē illos tineę comparauit: quia sicut tineę pannos comedit: sic conscientia eorum eos comedit: Commotio tineę dicitur: eo quod commouit illos de illorum conscientia praua, ad fidem ecclesię.

z ¶ *Vox, &c.*] Ceruos volunt quidam quasi superatores venenosarum linguarum in ecclesia. Cerui, prædicatores. Præparauit illos, quando misit ipsos prædicare. Cerui transeunt & calcant spinas vel serpentes: sic & prædicatores venena diaboli, & spinas peccatorum transeunt, & ad altiora fugiunt, id est, ad theoreticam vitam.

a ¶ *Et reuelabit condensā.*] Obscura diuinarum scripturarum siue mysteriorum cælestium, per Spiritum sanctū patefecit,

A
Luc. 24. c

Vnde in euangelio illi duo quibus ipse apparuit, dicebant: *Nome cor nostrum ardens erat in nobis cum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?*

a ¶ *Et in templo eius.*] Hoc est, in ecclesia.

b ¶ *Omnes dicent gloriam.*] Collaudant claritatem Dei. Vel gloria Patri, & filio & Spiritui sancto.

c ¶ *Dominus, &c.*] Aridam terram Deus non possidet. Simul attende viam verbi, quod non dixerit aquas, sed diluuiū, vt abundantiam gratiæ spiritualis ostenderet: tanquam in arca Noe sanctos à fluctibus sæculi huius protegens. Et modo inhabitat diluuium in conscientia per abundantiam Spiritus sancti, per quem delentur peccata.

d ¶ *Et sedebit, &c.*] In ecclesiis, vel in sanctis, qui sedes eius effecti sunt: vel humanitas Christi ad dexteram Dei patris. Reges, sancti dicuntur, qui se regunt.

e ¶ *Dominus, &c.*] Id est virtutum fidei. Populo suo, populo Christiano, dimicanti cōtra huius mundi turbines ac procellas.

Mat. 25. c
Eph. 2. c

f ¶ *Et benedicet, &c.*] Populo Christiano benedicet & hinc & in futuro, quando dicitur erit: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c.* In pace, in semetipso: quia ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. In seipso nos benedicet pax vera Christus dominus: qui sumus ecclesiastica plebs.

g ¶ *Psalmus, &c.*] Psalmus cantici, laus cum opere: dedicatio domus Dauid, resurrectio Saluatoris intelligitur: in qua omnia vitæ corpora dedicantur. Dauid figuram Christi tenet. Domus Dauid, domus Christi, id est, humanitas, domus est diuinitatis. Tunc ædificauit domum, quādo humanitatem carnis assumpsit. Et tunc dedicauit, quando à mortuis eum resurgere fecit. Et modò ædificatur domus Dauid, id est, Christi: hoc est, ecclesia vsque in finem ædificatur: sed in resurrectione dedicatur, quando immortalitatem acceptura est. Vocem redemptoris nostri continet: per resurrectionem corporis sui ecclesiam (quæ mater est) acquisitam, suo nomini dedicauit.

B

PSALMVS XXIX.

Exaltabo, h &c.] Excelsè te glorificabo pater: quoniam suscepisti me de morte. Exaltabo te domine. Vox Christi ad patrem & vox ecclesiæ ad Christum. Exaltabo te, laudabo te. Quoniam suscepisti me, id est Christum ad dexteram patris. Et Christus suscepit ecclesiam, quando humanitatem carnis assumpsit.

Luc. 4. d

i ¶ *Nec, &c.*] Vt meo iucūdarentur interitu. Quo modo dicit, nec delectasti inimicos, dum & Iudæi Christum crucifixerunt, & conspuerunt, & flagellauerunt, & persecutores delectantur super ecclesiam, quando persequuntur? Sed nec Iudæi delectati super Christum fuerunt: quia non potuerūt eum extinguere sicut voluerunt. Sed hic non intelligendum de hominibus, sed de dæmonibus: quia delactari cœperunt, quando æstimauerunt eum cum latronib. ad infernum ducendum: sicut in montè se permisit ab eodem duci: Sed non fuerunt delectati dæmones: quia tunc & principem & suos subiectos ligauit: ita nec super ecclesiam erunt delectati in die iudicij, quando dicituri erunt sancti: *Vbi est mors aculeus tuus: vbi est mors victoria tua? Absorpta est mors in victoria,* id est, in victoria sanctorum disrupta est.

1. Cor. 15. g

k ¶ *Domine, &c.*] Domine Deus meus. Oratio Christi siue ecclesiæ. Sanasti me, resurgere me fecisti, vt corpus mortalitati obnoxium non corrumpetur à morte.

l ¶ *Reuocasti ab inferis, &c.*] Id est, animam Christi cum aliis animabus sanctorum Deus de infero reuoca-

uit. Ipse se resuscitatum à patre pronunciat, sicut ait Apostolus: *Qui crediderit quod Deus illum suscitauit à mortuis, salus erit.*

C
Rom. 4. d

m ¶ *Saluasti me, &c.*] Id est, de miseria istius vitæ presentis. Vel de lacu inferni, vbi animæ peccatorum sunt: ne sicut illi, præceps caderem in mortem. Hinc tam immensum miraculum propheta cernens, exultat & dicit.

n ¶ *Psallite domino, &c.*] Quod memoratus vestri sanctificauit vos, vocando ad agnitionem nominis sui. Psallite domino sancti eius. Propheta hortatur sanctos, vt laudent illum à quo saluati sunt. Et confitemini memoriæ sanctitatis eius. Memoria, id est, vt memores sitis beneficiorum eius, qualiter vos de peccato redimere venit.

o ¶ *Quoniam ira in indignatione, &c.*] Non quod ira aut indignatio in Deo sit, sed iusta vindicta. Indignatio Dei fuit, quando Adam peccauit. Ira, iusta vindicta intelligitur: quando eum à paradiso deiecit. Et vita in voluntate ipsius, id est, sicut per Deum iusta vindicta

super ipsum Adam venit, ita per ipsum, id est, Deum, vita restituta est, quando humanitatem carnis assumpsit. Quoniam ira in indignatione eius, cum se de impiis vindicat. Et vita in voluntate ipsius, vt qui fecerit voluntatem eius, maneat in æternum.

p ¶ *Ad vesperum, &c.*] Cum in passione eius in tenebris oblecta omnia essent, apostoli in fletu & gemitu morabantur.

q ¶ *Et ad, &c.*] Futuram domini gloriā, quæ matutina eius resurrectione præfloruit, figurauit. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Vesper post meridiem dicitur. Post meridiem Adam in paradiso vocem domini audiuit deambulantis, & sub arboris folijs se contextit: tremefactus, eo quod pactum transgressus esset. Vespera, tota ista vita præfens intelligitur: quia per peccatum Adæ, omnes vsque in finem sæculi gemunt. Fletus, quia fletum habet homo, quando recordatur bona paradisi quæ perdidit in Adā. Et ad matutinum lætitia, id est, in resurrectione quando simuliam ad libertatem restitues. Vel vesperum, quando flebat Maria & apostoli in passione domini. Et mane lætitia, quando resurrexit, vt dictum est mulierib. Ite nunciate fratribus meis vteant in Galilæam, ibi me videbunt. Et dixerūt mulieres ad apostolos: *Vidimus dominum, & hæc dixit nobis.* Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Poteest hoc & de tempore passionis (sicut superius) & de resurrectione, & consummatione sæculi accipi.

D
Gen. 3. b

Mat. 26. d
Gen. 28. c
Ioan. 20. f

r ¶ *Ego autem dixi in abundantia, &c.*] Hæc redemptus populus dicit: Iam nullam à te satiatus patior egestatem: neque in te defixus, commoueor. *Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebo in æternum.* Vox Adam in paradiso: quia sine fine ibidem se putabat esse. Et dum sic cogitasset, & tanta bona ei dedisset, cœpit cogitare quid esset causæ cur præcepisset ei Deus ne contingeret de pomo vetito. Hoc vero, inquit, probare volo. Ei contigit, & probauit: quia proiectus est.

s ¶ *Domine in voluntate tua præstitisti decori meo, &c.*] Et ipsa est vox Adæ postquam proiectus est de paradiso pro sua culpa. Tunc cognouit quod sapientia lucis ab eo recessisset: & quod à Deo in paradiso collocatus fuerat abundantia, non à semetipso.

t ¶ *Auertisti faciem tuam à me, & factus, &c.*] Tunc auertit faciem suam Deus ab Adam, quando peccauit. Et tunc conturbatus est, quando sub maledictione de paradiso proiectus est. Et vnusquisque homo quando de suis conturbatur peccatis. Vel aliter Domine in voluntate tua, &

non ex

E/a. 53

E

non ex mea præstitisti decori meo, corpori assumpto virtutem, vt te cognoscerem. Auertisti faciem tuam à me, cum peccarem, & factus sum conturbatus. Ignorabam enim adhuc lumen veritatis tuæ.

a ¶ *Ad te domine clamabo, & ad Deum, &c.*] Christus dominus hoc dicit, qui pro redempto populo interpellat ad patrem. Christus clamauit in cruce, & ecclesia in persecutione.

b ¶ *Quæ utilitas in sanguine meo, &c.*] Si non resurrexero: nam quia effusus est sanguis meus, surgam & sit utilitas, vt acquiram omnes gentes resurrectione mea. Humanitas Christi ad patrem loquitur: ac si dixisset: Nulla est utilitas quod sanguinem effudi, nisi resurrexero à mortuis. Vel *quæ utilitas in sanguinem meo, id est, in gente mea?* Iudæorum nulla est utilitas: quia non credunt, nisi hominem purum tantum. Non solum crediderunt, sed etiam latus eius aperuerunt.

c ¶ *Nunquid, &c.*] Non poterit turba impiorum, quæ adhuc velut puluis omni vento doctrinæ mouetur, iustificari, si ego non resurgam. Si ego non resurrexero, non confitebitur tibi puluis. Puluis, id est impij vel infructuosi.

d ¶ *Aut annunciat, &c.*] Id est, Christum tuum, ac si dicat: Si non resurrexero, non annunciant.

F

e ¶ *Audiuit dominus & misertus est mei.*] Audiuit dominus Deus pater, & misertus est mei. Vox Christi, quia resurgere me fecit à mortuis.

f ¶ *Dominus factus, &c.*] Defensor meus, qui me fecit primogenitum mortuorum.

g ¶ *Conuertisti, &c.*] Cum dicerem: Tristis est anima mea vsque ad mortem.

h ¶ *In gaudium mihi.*] Cum resurgens dixi: Ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Sed hæc sicut à Christo, ita etiam ab ecclesia dicuntur: cuius planctus resurgente domino, in gaudium est conuersus, & quæ deinceps cum ipso domino, & ad ipsum dominum iam mundata agni sanguine dicit.

i ¶ *Conscidisti, &c.*] Velamentum peccatorum meorum: quia saccus & cilicium ad peccatores pertinet. Dum ergo dicit: conscidisti saccum meum, & alibi dicit: *Induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam,* & quidem Christus nõ est vsus isto indumento. Quid est saccus Christi, nisi mortalitas quam de nobis assumpsit: Tunc conscissus est iste saccus quando resurrexit & immortalis effectus est. Et licet habuit saccum, sed non habuit opus sacci, id est, peccatum: de quo scriptum est: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.* Nobis ergo necesse est saccum & cilicium induere: quia opus sacci habuimus, id est, peccatum.

k ¶ *Præcinxisti, &c.*] Id est, lætitia resurrectionis, siue Christum, siue ecclesiam in futuro, induens me stola prima immortalitatis per resurrectionem tuam.

l ¶ *Vt cantet tibi gloria mea.*] In his qui crediderunt gloria resurrectionis.

m ¶ *Et non, &c.*] A stimulis peccatorum. Neque Christus quia nullum habuit peccatum.

n ¶ *Domine Deus meus in æternum, &c.*] Id est, sine fine laudabo te: In his (vt iam dixi) tibi concinam atque confitear: qui in me congregati sunt per resurrectionem meam. Omnia enim quæ in hoc psalmo humiliter de Christo dicuntur, ad assumptionem corporis magis referenda sunt, quam ad potentiam deitatis. Nos quoque supplices deprecemur, vt conuertat dominus in gaudium planctum nostrum remissa mole facinorum: ac mysterio resurrectionis suæ lætificatos, attollere dignetur in cælum: pro quibus descendere digna. S. Hieron. Tom. 7.

tus est in infernum.

o ¶ *In finem psalmus, &c.*] Psalmus ipsius mediatoris initio continet vocem: deinde redempti sanguine eius populi, gratias agentis, ex ipsius interponitur persona propheta: Ait ergo redemptor ad patrem.

PSALMVS XXX.

¶ *In te domine speravi, &c.*] In te pater spes est corroborationis meæ, dum mihi tanquam cæteris hominibus insultant aduersarij vel illudunt. Vel vox propheta ex persona ecclesiæ dicit, non confundar: quia recte confiteor fidem trinitatis. In te domine speravi: In te, non in me. Non confundar in æternum: quia qui illum integrè confitentur, non confundentur neque hic, neque in futuro.

q ¶ *Et in iustitia, &c.*] De fouea quam statuerunt animæ meæ Quia nisi à Deo iustificemur, per nos non possumus iustificari. Vnde scriptum est. *Qui se iustificat, ipse se condemnat.* Vnde & Paulus de quibusdam dicit: *Suam querentes statuere iustitiam, iustitiæ Dei non sunt subiecti.*

r ¶ *Inclina ad, &c.*] Vox ecclesiæ ad Christum. Per aurem benignitas Dei intelligitur. Inclinat Christus aurem, quando exaudire dignatur. Vel tunc inclinauit Deus aurem suam, quando misit verbum suum, & nos exaudiuit in mundo: & intantum inclinauit, vt nostra peccata digito in terra scriberet.

s ¶ *Accelera, &c.*] Accelera, id est, festina, vt eripias me. Vult sancta ecclesia liberari de corpore, vt ait Paulus: *Cupio dissolui, & esse cum Christo.*

t ¶ *Esto, &c.*] Vox ecclesiæ. In Deum, protectorem, in Deum defensorem: quia multi sunt dii nociui qui non profunt. Vnde Paulus dicit: *Sunt quidem dii multi, & domini multi: nobis tamen vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Esto mihi in Deum protectorem* tanquam proximus.

u ¶ *Et in domum refugij, &c.*] Quia ecclesia tempestate persecutionis, ad Deum habet refugium. Vt saluum me facias à peccatoribus. Domus autem refugij ipse est in quo pater inhabitat. Multi volunt fugere à presentia Dei: sed non possunt euadere, vt ait propheta: *Et à facie tua quo fugiam?* Sed nos (dicit ecclesia) in simul in domo habemus refugium, hoc est, in ipso qui est Deus.

x ¶ *Quoniam, &c.*] Ad sustinendos eos qui in me sauiunt. Vel firmamentum fidei, & refugium meum es tu: refugium meum dicit: quia ecclesia in Christo habet refugium, vt ait propheta: *Domine refugium factus es nobis.*

y ¶ *Propter, &c.*] Vt hoc notum faciam gentibus credituris. Propter nomen tuum dux mihi eris. Quando ego facio aliquid boni, nomen domini ex hoc glorificatur.

z ¶ *Et enutries me.*] Aggregatis paulatim sanctis educas ecclesiam tuam, quæ in me fundatur. *Et enutries me.* Tunc enutrit ecclesiam, quando nostram carnem suscepit. Vnde & Paulus: *Nemo enim carnem suam odio habet, sed nutrit & fouet.* Et enutrit nos, vt fortes simus.

a ¶ *Et educes me de laqueo, &c.*] Laqueus dicitur captio: quia quam diu in via es, hoc est, in Christo, non times in laqueum cadere: quia laquei secus viam ponuntur. Via Christus es, sicut ipse ait: *Ego sum via.* Et tu si es in via, hoc est, in Christo, non times cadere in laqueum diaboli: quia omnis laqueus ab ipso est.

b ¶ *Quoniam, &c.*] Vox Christi ad patrem in passione, quando commendauit animam suam, & dixit: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Quod commendatur, saluum recipitur. Et ipse dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Tu es protector meus. Vox ecclesiæ:

C ij

C

Gen. 4. d

D

Gen. 3. b

Mat. 6. d

Marc. 14. d

Psal. 34. b

Mat. 26.

28. c

Ioan. 20. f

Esa. 53. c

G

Iob. 9. e

Rom. 10. a

Ioan. 8. a

H

Phil. 1. c

1. Cor. 8. a

Psal. 138. b

Psal. 89. a

Eph. 5. f

Ioan. 14. a

Luc. 23. f

Ioan. 20. d

A *In manus tuas commendo spiritum meum:* hoc est, in potestatem tuam commendo animam meam. Hoc exemplum accepit ecclesia à Christo. Hoc & sanctus Stephanus fecit: hoc & sancti orant, quando exeunt de corpore, ut illud: Fidei creatori commendant animas suas in benefactis. Hoc in cruce positus dominus dixit, quod in patris manus spiritum commendauerit: cito eum ipso resuscitante sumpturus. Dicit nunc populus redemptus sanguine agni.

a ¶ *Redemisti, &c.* ¶ Qui es veritas & vita, quia quod promisit Deus, non mentitur. Sicut promisit per seruos suos prophetas: ita & venit, & redemit nos sanguine suo. Vnde & Paulus dicit: *Empti enim estis pretio magno.*

1^a Cor. 6.4

b ¶ *Odisti omnes, &c.* ¶ Superuacue dicit: non quod Deus odiat quemquam. Absit hoc sentire. Sed qui istam tantummodo vitam presentem amant, & caelestia contemnunt, sperantes inaniter in beatitudinem saeculi seducentis, odit illos Deus. Non quod odium (sicut dixi) in Deum cadat: sed odire Deus, qui sic faciunt, dicitur, id est, repudiare: quia repudiat illos Deus.

c ¶ *Ego autem, &c.* ¶ Vox ecclesiae. Non in me sed in te speravi & spero, expectans resurrectionem tuam.

d ¶ *Exultabo, &c.* ¶ Pro quo exultabo, & pro quo letabor: Pro hoc quod sequitur.

B

e ¶ *Quia, &c.* ¶ Exultabo corpore, letabor mente. Tunc respexit, quando carnem suscepit: quia contemptibilis, & captiua, & despecta erat ecclesia. Exultabo & letabor in misericordia tua, pro tanta pietatis commodo, ut me tua morte redimeres, quia respexisti humilitatem meam, in spe illa positam, per quam ea quae non videntur desiderantur.

f ¶ *Saluasti, &c.* ¶ Necessitates corporis multae sunt, id est, manducare, bibere, dormire: vel aliud quod necessarium est faciendum: sed necessarium animae, omnino vnum est, id est, vita aeterna. Saluauit Deus animam de sua necessitate: quia dedit ei vitam aeternam, quod est sua necessitas. Proinde saluasti de necessitatibus mortis perpetuae animam meam, quae tibi erat charitate deuincta.

g ¶ *Nec, &c.* ¶ Illi concluduntur in manus inimici, qui perseverant in peccatis suis. Sed ego (dicit ecclesia) non concludar: quia non volo perseverare in malis.

h ¶ *Statuisti, &c.* ¶ Dilatasti vnitatem ecclesiae in toto mundo. Quo modo dicit, in loco: Nūquid localis est Deus? Et localis, & non localis. Localis est ad se venientibus, & non localis, quia ubique est, sed inuenitur in loco pure querentibus. Ut illud: *Et motus est locus in quo erant sedentes.* In loco spatioso pedes meos. Pedes, sancti praedicatores, qui portant verbum praedicationis in toto mundo: vel in ecclesiam, quam tua resurrectione dilatasti in amplitudinem libertatis.

A^a 45

i ¶ *Miserere mei, &c.* ¶ Miserere mei, ac si dicat: Fac in me misericordiam, quoniam tribulor. Illorum vox qui tribulantur à qualibet tribulatione. *Miserere mei domine, quoniam tribulor.* Non iam mortem timens, sed infectionem metuens victorum.

k ¶ *Conturbatus, &c.* ¶ Ecclesia conturbatur de vitiis & peccatis, tam de suis, quam & de aliorum. Sed orandum est, ut ira non vertatur in odium, neque de festuca fiat trabs. Vel conturbatur oculus de futuro iudicio. Conturbatus est in ira oculus meus, quo te mente cernebam.

l ¶ *Anima mea.* ¶ Qua te diligebam.

m ¶ *Et venter meus.* ¶ Quo tui recordabar. Haec omnia conturbata sunt, propter priora delicta.

n ¶ *Quoniam defecit in dolore.* ¶ Ideo in dolore: quia ecclesia

non potest emendare malos, nec segregare malos à sanctis usque in finem. Vnde dominus dixit: *Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum & ianua, & colligate fasciculos ad comburendum.*

Mat. 13.1

o ¶ *Vita mea, &c.* ¶ Quamdiu est hic in praesenti vita, habet gemitum & fletum vnusquisque homo. *Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus:* Donec persecutionem patior propter nomen tuum. Praesens vita deficit, quia mihi tempora sunt, perpetuitatem confiteri.

p ¶ *Infirmata, &c.* ¶ Vox ecclesiae. Infirmata est ecclesia inter homines malos, inter quos habitat hic in praesenti vita: quia plures sunt peccatores, & pauci sunt sancti. Vel aliter: Infirmata est in paupertate virtus mea. Sanitas huius corporis, inter cruciatus passionum.

q ¶ *Et ossa, &c.* ¶ Fortitudo virtus mea. Ossa, fortes sancti: vel ossa, virtutes ecclesiae, vel sanctorum. Conturbata sunt, ab illo. Vnde superius dicit secundum Apostolum: *Scimus quia omnis creatura congemiscit: non solum illa, sed & nos intra nos gemimus:*

Rom. 8.9

r ¶ *Super omnes inimicos meos factus sum, &c.* ¶ Qui me propter tuum nomen persequuntur. Factus sum opprobrium vicinis meis. Vox Christi, & vox ecclesiae. Domino Iudaei multa opprobria dixerunt: & haeretici, & persecutores, dicunt ecclesiae.

s ¶ *Et vicinis, &c.* ¶ Qui ad credendum appropinquabant.

t ¶ *Et timor notis meis.* ¶ Quia amici mei propter metum inimicorum, à me longe recesserunt. Totus psalmus, & super David iuxta historiam, & super dominum iuxta prophetiam intelligi potest. Et timor notis meis, id est, apostolis, qui timuerunt in passione. Vel noti, mali Christiani: qui dicunt se credere in Deum, & operibus negant, & despiciunt vitam sanctorum: Vicini dicuntur per fidem, & noti propter Christianitatem.

u ¶ *Qui, &c.* ¶ Id est, apostoli: qui viderunt Christum comprehendere in passione, & relicto eo, fugerunt. Vel Iudaei fugiunt sacramenta mysterij ecclesiae: id est, corpus & sanguinem Christi. *Omnes qui videbant me, foras fugerunt à me:* non intelligentes interiorem spem meam, pro qua patior, ad exteriora visibilia fugiebant.

Mat. 26.8

x ¶ *Excidi, &c.* ¶ Obliti sunt me corde, tanquam si fuero iam defunctus. *Excidi tanquam mortuus à corde:* Id est, sic habuerunt Iudaei Christum, quasi hominem mortuum pro nihilo.

y ¶ *Et factus, &c.* ¶ Sic habuerunt Iudaei Christum, quasi vas perditum, id est, hominem mortuum in suo peccato. Sic sunt sancti apud haereticos, velut homo perditus.

z ¶ *Quoniam audiui vituperationem multorum.* ¶ Id est, Christi à Iudaeis, & ecclesiae ab haereticis.

a ¶ *In circuitu, &c.* ¶ Id est, in circuitu Christi, & in circuitu ecclesiae, quos ipsi supradicti circundederunt. Quoniam audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu. Erant vituperantes me, positi in peregrinatione huius terrae: sequentes circuitum temporum, & ad patriam aeternam redire nolentes.

b ¶ *Dum conuenirent simul, &c.* ¶ Congregati sunt persecutores, & fecerunt consilium, ut acciperent animam meam, ad consentiendum sibi in sceleribus mortis. Ut acciperent animam meam, id est, Iudaei Christum: & haeretici ecclesiam. Consiliati sunt mala consilia, & non bona. Consiliati sunt, ut quaerent: & ut tollerent animam Christi, Iudaei: & haeretici, animam ecclesiae.

c ¶ *Ego autem in te speravi domine: dixi Deus meus, &c.* ¶ Qui solus fortis es ad liberandum. Vel vox ecclesiae. In te speravi:

raui:

E

raui: in te, non in me. Et peccatores dicunt: In te speravi. Sed sancti & fidem, & opera habent. Peccatores sperant in Deum, & non timent illum.

a ¶ *In manibus, &c.* Id est gratia Spiritus sancti. Non per memetipsum, sed à te actio vitæ huius, quæ in hoc sæculo geritur.

b ¶ *Eripe me de manu inimicorum meorum, &c.* Ne mihi præualeant.

c ¶ *Illustra faciem, &c.* Illustra, hoc est, cerne & discerne quicumque sit melior de sanctis tuis.

d ¶ *Et saluum me fac in misericordia tua: domine, &c.* Illuminatio respectus tui super me resulget, ut non confundar, sed saluer ab his persecutoribus.

e ¶ *Erubescant impij, &c.* Erubescant impij demones, hæretici, vel qui non credunt resurrectionem. Erubescant tunc, quâdo illos sanctos quos in despectionem habuerunt videbunt coronatos, & se cõdemnatos. Vel qui relinquentes verum Deum, ligna adorât ac lapides venerantur.

f ¶ *Muta: fiant labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem: in superbia, &c.* Crucifixum irridetes, & ignorantem resurgentem. Ista cernens propheta, exclamat exultans & dicit.

F

g ¶ *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, &c.* Quia multifarie copiosa dulcedo tua est, quam seruasti timentibus nomen tuum. Nec eam in his tentationibus ostendisti: ne accepta securitate, excederemus à via iustitiæ. Vel quâ magna multitudo dulcedinis tuæ domine: id est, quantam gloriam, quanta præmia præparasti ecclesiæ tuæ, ut esset semper cum angelis sine fine in æternum mansura. Quam abscondisti timentibus te, id est, bona sanctorum in temetipso abscondisti.

h ¶ *Et perfecisti eis qui sperante in te.* Perfecisti, ac si dicat: perfecturus eris.

i ¶ *In conspectu, &c.* Qui non erubuerunt cõfiteri quod crederunt, ante reges & potestates, ut ait ppheta: *Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regū, & non confundebat. Quâ abscondi timentibus te:* Quia hic per tribulationem pleniter nõ accipiunt præmium, sed in futuro expectant. Et perfecisti eis qui sperant in te. Consummata spe retribuisti expectata in specie. In conspectu filiorum hominum: qui humana & non cælestia quæsierunt. Vel cum ibunt in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

k ¶ *Abscondes eos in abscondito faciei, &c.* Illuminatio enim vultus tui teget eos, ne ab humana malitia conturbentur. *In abscondito vultus tui,* scilicet iustitiæ tuæ abditis, hoc est in secreto tuo, sicut Iob: & ipse & omnia quæ habuit, absconsa fuerunt in Deum. *A conturbatione hominum,* à persecutione peccatorum.

l ¶ *Proteges, &c.* In tabernaculo fidei: à strepitu malorum linguarum velantur, qui dicunt: Quis nouit hæc: aut quis rediit ex inferis?

m ¶ *Benedictus dominus.* Cui benedicit omnis creatura. Quo modo dicit: *Benedictus dominus?* Nunquid illi opus est nostra benedictio? Non, sed ut nos ab ipso benedictionem accipere mereamur.

n ¶ *Quoniam mirificauit misericordiam, &c.* In ciuitate Hierusalem, in medio mundo. In ciuitate munita dicitur, eo quod firmata vel robusta sit, & in gyro omnes gentes illam circundant. Ibi mirificauit misericordiam suam do- S. Hieron. Tom. 7.

minus: quia ibi natus, ibi passus, ibi resurrexit, & inde ascendit ad cælos, ut ait propheta: *Operatus est salutem in medio terræ.* Vel aliter: Munita, id est sancta ecclesia, ciuitas, ut diximus, firmata vndique per fidem contra omnem impugnationem aduersariorum, vnde dixit. Fundata enim erat supra firmam petram Vel aliter: Hierusalem cælestis munita de congregatione angelorum & hominum.

o ¶ *Ego autem dixi in, &c.* Ecclesia quando recordatur de paradiso quo modo immortalis poterat esse, & cogitat qualiter ibidem poterat esse: & meminit qualis est, & qualiter Deus per angelum Adæ loquebatur, & quo modo oculis interioribus Deum videbat: quâdo ista cogitat, tunc in excessu mentis est ecclesia.

p ¶ *Ego autem dixi in excessu mentis meæ: proiectus, &c.* Populus hæc dicit ille conuersus ad Christum: Existimaui me, inquit proiectum esse à contemplatione luminum tuorum, & expaui, cum me tanta propter nomen tuum pati permitteres. Vel proiectus sum à vultu oculorum tuorum. Adâ, quando transgressus fuit mandatum Dei, tunc proiectus est à facie Dei: & ipse, & nos, & omnis posteritas sua post eum.

q ¶ *Ideo, &c.* Ideo, dicit ecclesia, exaudisti vocem orationis meæ: quia cognoui, vbi poteram esse, & cognosco, vbi modo sum Exaudisti vocem interioris hominis, te in mentis splendore precantis, & amouisti horribiles tribulationes.

r ¶ *Diligite dominum omnes sancti eius, &c.* Humiliatis his, statuet sanctos suos in magna constantia: *Diligite dominum omnes sancti eius.* Diligite, id est, amate illum. Quoniam veritatem requirit dominus, qui perseverant vsque in finem in bonitate, ut dictum est: qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit.

s ¶ *Viriliter agite.* Hoc est, immobiliter.

t ¶ *Et confortetur cor vestrum, &c.* Cor vestrum, hoc est anima vestra: in domino semper. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in domino.* Fortiter atque constanter custodite propositum. Ut fructum metatis in Christo. Quæ supplices deprecamur, ut insinuet meritis nostris curam se diligendi, pro nobis passum iugiter confiteri, ut mereamur cõtra iniquam superbiam, humilitatis armis viriliter repugnare.

v ¶ *Intellectus David.* Intellectus Christi. Duplex intellectus est in isto titulo, maxime de illo publicano & pharisæo qui in templo orabant: quia vnus se iustificabat, & alius se cõdemnabat, id est, accusabat. Psalmus vocem continet propheta, ostendentis hominem non propriis meritis, sed Dei gratia posse saluari, si confiteatur admissa.

PSALMVS XXXI.

BEati quorum remissa sunt iniquitates, & Beatus immortalis, laudabilis siue gloriosus. Sed tamen nullus potest apud se esse beatus, nisi ab illo accipiat qui iustificat impium, hoc est, Deo. Vnde & Paulus dicit: *Credenti autem in eo qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam.* Beati quorum remissa sunt iniquitates: quorū peccata per confessionem à domino diluuntur: Quibus modis remittuntur peccata? Tribus. Remittuntur per baptismum: teguntur per charitatem: nõ imputantur per martyrium. *Et quorum tecta sunt peccata,* per charitatem, secundum illud: Charitas operit multitudinem peccatorum. Vel *quorum tecta sunt peccata:* hoc est, ut hic velentur per pœnitentiam, ne in iudicio reuelentur.

y ¶ *Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum.* Qui

G Psal. 73. e

Gen. 3. e

Ibid. s

H

Mat. 24. c

Luc. 18. b

Rom. 4. d

Iacob. 5. d

C
Cat. 13. d

Rom. 8. g

D

Mat. 26. f

Al. 118 f

A

se in hoc saeculo diligenter potuerit expurgare, vel per martyrium. Quod tegitur, non videtur: quod non videtur, non imputatur: quod non imputatur, nec punietur.

a ¶ *Nec est, &c.*] Hoc est in illius ore qui se confitetur esse peccatorem, sicut Nathanael. Vnde dominus dixit: *Ecce*

vere Israelita, in quo dolus non est. Et de illo publicano, de quo superius diximus: qui se confitebatur esse peccatorem dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Nec est in ore eius dolus, sed in veritate credens Deum. Hoc corde retinuit, quod ore confitebatur.

b ¶ *Quoniam, &c.*] Non protuli confessionem ad salutem: ideo omnis fortitudo mea in carnis infirmitate consenuit. Quoniam tacui inueterauerunt in me omnia ossa mea dum clamarem tota die. Tacui, vox malorum est. Tacui, id est, tacent illorum peccata, & in confessione nolunt dicere. Inueterauerunt ossa, id est, virtutes quas debuerant habere, inueterauerunt per peccatum. Dum clamarem, id est, clamant. Si aliquid boni habent, per vanitatem demonstrat, vt ille pharisaeus impius faciebat qui dicebat: *Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines: raptores, adulteri.* Dum clamarem tota die: in istius vitae momento.

c ¶ *Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua.*] Potentia tua. Cum essem impius & blasphemus, grauata est super me manus tua, id est, potestas tua: quia qui hic non emendant, grauatur super illos manus Dei, id est, potestas vindictae in die iudicii.

d ¶ *Conuersus sum in arumna.*] In assidua tribulatione flagellorum tuorum.

e ¶ *Dum configitur, &c.*] Stimulus conscientiae peccatricis. Conuersus sum in arumna dum configitur mihi spina arumna, id est, miseria. Dum configitur mihi spina, id est dum pungit me conscientia peccati.

f ¶ *Delictum meum, &c.*] Sed confessus sum, & patefecit omnia. Scio enim te cito remittere delicta, cum tibi fuerint integre referata, & ideo dixi:

g ¶ *Confitebor aduersus me iniustitias, &c.*] Non enim aduersus dominum, sed aduersus me has pronunciaui vt iustificarer. Dixi pronunciaui aduersus me iniustitias meas domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei. In persona illorum dicit propheta qui conuertuntur, sicut ille filius qui peregre profectus est, & dixit: *Ibo ad patrem meum.* Dixit in corde, vbi Deus videtur.

h ¶ *Et tu remisisti impietatem peccati mei.*] Quae prius geferam, misericorditer indulsisti.

i ¶ *Pro hac impietate orabit ad te omnis, &c.*] Tempus opportunum ad exorandum pro peccatis haec vita est: in qua ideo sancti orant, quia nemo est a peccatis immunis. Pro hac iniquitate, vel pro hac remissione: quod superius dixit: *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum repta sunt peccata.* Omnis sanctus, hoc est, per baptismum, & qui post baptismum peccat, postea dimittitur illi per poenitentiam, aut per martyrium.

k ¶ *Veruntamen in diluuiio aquarum multarum, &c.*] Multi fluctus diluuiorum in iudicio impios vallabunt, qui sanctis nocituri non erunt. Veruntamen in diluuiio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Sine angustiis, ait: quae quasi aquis inundantibus comparantur, ad Deum sancti appropinquare non poterunt: quia qui sustinuerit vsque in finem, hic saluus erit. Vel in diluuiio aquarum, id est, varietate doctrinarum haereticorum: per hoc ipsi ad Deum non approximabunt.

l ¶ *Tu es mihi refugium a tribulatione qua circumdedit me.*] Vox ecclesiae ad Christum. De huius saeculi pressuris haec dicit.

m ¶ *Exultatio mea.*] Quia in te gaudeo.

n ¶ *Erue me, &c.*] Vel ab inimicis publicis, vel a peccatis.

Dum dicit exultatio mea redime me a circumdantibus, me: quo modo dicit, redime: cum ille qui redimitur in captiuitate est, & illi qui exultant, redemptione non indigent? Hoc ad sensum pertinet. Vox illorum est, qui cum Deo sunt & rogant pro illis qui in ista captiuitate tribulantur.

o ¶ *Intellectum tibi, &c.*] Qualem intellectum dat Deus ecclesiae suae. Vt intelligat pro qua causa anxietur sanctus, & facit prosperare peccatores. Intellectum dabo tibi, & instrua te in via hac qua gradieris. In via sc. confessionis istius doceam te sapientiam, vt non recedas ab ea. Intelligere te faciam, & docebo te in via hac qua gradieris. Vox domini loquentis inducitur, & docetis, quo modo homo suam mereatur auxiliu, si Dei videlicet praecpta custodiens, recto feratur itinere. Itaque ad perfectum munditiae dicit hominem venire no

a In fi-

posse, Et quamquam ad perfectum munditiae venire non valeat: tamen in animalium modum pronus non feratur in vitia.

p ¶ *Firmabo super te oculos meos.*] Vox Christi ad ecclesiam. *Firmabo super te oculos meos*, id est aspectum diuinitatis. *Firmabo super te oculos meos*, vt in dilectione luminis mei permaneat.

q ¶ *Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus, &c.*] Qui non Dei voluntate, sed proprio motu se regere volunt, & effrenes in luxuriam decidunt, hos propheta coercet verbis terribilibus dicens:

r ¶ *In camo, &c.*] Freno & camo moderationis suae, Deus coartat impiorum superuacuas blasphemias. Equus indomitus: mulus, piger. Hoc rogat ecclesia Deum patrem, vt per frenum, id est, praedicationem, populum gentilem, quos equos nominauit, de lata via & spatiosa saeculi huius, faciat ad se appropinquare: & populum Iudaicum, quos mulos nominauit, qui piger est ad Deum credendum, per camum, id est, contritionem cordis, faciat ad se venire.

s ¶ *Qui non proximat te.*] Sed per superbiam elongantur.

t ¶ *Multa flagella, &c.*] Quia aliqui peccatores sunt, quorum in ista vita inicianur flagella, quae postea in futuro habebunt sine fine. Multa flagella peccatorum: quia poenitentiam agere noluerunt.

u ¶ *Sperantes autem in domino, &c.*] Illa misericordia, vt vitam mereantur aeternam. Qui rectam spem, & fidem in Deo habent, ipsos misericordia Dei circumdat, vt illud: *Misist angelum dominus in circuitu timentium eum.* Et alibi: *Custodit dominus omnes diligentes se.*

x ¶ *Latamini, &c.*] Propheta hortatur ecclesiam latari de spe vitae aeternae & regenerationis: Tamen latatur & hic ecclesia in tribulatione.

y ¶ *Et gloriamini, &c.*] Vt Paulus: *Qui gloriatur, in domino gloriatur.* Recti corde dicuntur, quibus omnia iudicia Dei placent, & seiplos accusant de suis peccatis: & Deum siue in prosperis siue in aduersis semper laudant. Latamini in dno & exultate iusti, & gloriamini oes recti corde. Vt gloria vestra ad eum referatur, sicut ait Apostolus: *Qui gloriatur in dno gloriatur.* Quae supplices deprecemur, vt obiectis per indulgentiam peccatis, nec reputatis vltra delictis, mereamur sanctorum exultationis perpetuae esse participes.

z ¶ *In*

Ioan. 1 g

Luc. 18. b

B

Luc. 15. d

C

D

Psal. 33. b
Ibid. 144. d

1. Cor. 1. d

E

a ¶ *In finem psalmus David.*] Psalmus iste vocem continet prophetæ ad Deum hortantis populos, atque monentis iustos in quem debeant exultare.

PSALMVS XXXII.

Exultate ^b iusti, &c.] Propheta hortatur sanctos ut laudent Deum. Exultate iusti. Alibi dicit: Gaudete: sed vnum est. Alij exultant in rebus huius sæculi, alij in circo, alij in theatro: Sed tu (dicit propheta unicuique sancto) in domino exulta, & non in prosperitatibus mundi.

c ¶ *Rectos decet collaudatio.*] Rectos dicit, qui in regulam veritatis corda illorum dirigunt, non iniquos, dicente propheta: *Vobis qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce.*

Isa. 5. c

d ¶ *Confitemini, &c.*] Cithara deorsum habet cauam, & sex chordas habet. Opera sanctorum intelliguntur per citharam, quæ sunt sex opera misericordiæ. Et de illis chordis aliæ bene cantant, aliæ murmurant. Sic & sancti, alij sic: alij vero sic. *Confitemini dño in cithara.* In carne, vitii & concupiscentiis mortificata per crucem dominicam.

Isa. 1. c

e ¶ *In psalterio, &c.*] In decalago mandatorum. Psalteriũ desursum habet cauam: prædicatio cælestis, vel mandata intelliguntur in sanctis, quæ de supernis veniunt. Vnde dicit: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, vel vicissitudinis obumbratio.* Decem chordarum, id est, decem verba legis. Tria mandata in vna tabula, quæ ad fidem trinitatis pertinent, hæc sunt. Primum: *Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est.* Secundum: *Non habebis nomen Dei tui in vanum.* Tertium: *Obserua diem sabbati.* Septem in altera tabula, ad dilectionem proximi pertinent.

D
F
Deut. 6. a

f ¶ *Cantate, &c.*] Id est, psallite ei nouum canticum, id est, nouam vitam: quia nouus homo venit in mundum: nouam legem instituit nobis, & nouam ecclesiam per baptismum. *Cantate ei canticum nouum:* quia resurrexit, quia sedet ad dexteram patris.

g ¶ *Bene psallite ei.*] Ille bene psallit, qui implet in opere quod cantat, id est, prædicat.

h ¶ *In iubilatione.*] Iubilus dicitur: quod nec verbis, nec syllabis, nec literis, nec voce potest erumpere aut comprehendere quantum homo Deum debeat laudare. Bene psallite ei in vociferatione. Per iubilationem quondam sacerdotum, Hiericho mundi figuram retinens corruit: nunc per nostram orationem, eius concupiscentiæ eliduntur.

Ios. 6.

i ¶ *Quoniam, &c.*] Nec in aliquo curuatur, sed prosperabitur in his ad quæ diligit illum.

Mat. 17. c

k ¶ *Et omnia, &c.*] Sicut ait in euangelio: Si habueritis fidem integram, & dixeritis huic monti: transfer te & mitte in mare, fiet. Et omnia quæcunque fideliter petieritis, credite, quia accipietis, & venient vobis. Quia rectus est sermo domini, & omnia opera eius in fide. Rectus est in rectis. Opera eius in fide, in fide sanctorum: quia quod promittit Deus sanctis suis, non mentitur.

Exod. 23. a

l ¶ *Diligit, &c.*] Quo modo dicit, diligit misericordiam, cum in alio loco dicat: Ne miserearis pauperi in iudicio, id est, non propter pauperem, nec propter diuitem, non propter proximum & longinquum, non propter cognitum & incognitum declines à recto iudicio: sed prius iudica rectum iudicium, & postea subueniat misericordia. Diligit misericordiam, qui nos assumpta carne redemit: & iudicium, qui inter impios iustosque discernit.

m ¶ *Misericordia domini plena, &c.*] Totus mundus. Vel terra, sancta ecclesia de misericordia Dei plena est: quia sicut ille vbique est, & sua misericordia cum illo & ab illo in-

S. Hieron. Tom. 7.

separabilis est: quia non tantum ut iustos custodiat descendit, sed ut peccatores redimeret, vel saluos faceret.

n ¶ *Verbo, &c.*] Verbum patris, filius est. Cæli firmati sunt: sancti apostoli per ipsum in fide. *Verbo domini cæli firmati sunt.* In ipso verbo, quod erat in principio apud Deum: siue visibiles cæli, siue apostoli sunt creati: *Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Trinitatis maiestas manifestissime declaratur: dominus, verbum, spiritus domini.

o ¶ *Et spiritu oris, &c.*] Paraclito scilicet cooperante, horum virtutes cælorum creatæ sunt. Nam in domino pater, in verbo filius, in spiritu oris, Spiritus sanctus declaratur. Et quia dicit, oris eius: non procedens quasi minor credatur. Nam sicut filius à patre, & æqualis patri: ita & Spiritus sanctus æqualis patri habetur ac filio. Vel spiritu oris eius omnis virtus eorum: Id est, per Spiritum sanctum virtutes illorum. Quia per Spiritum sanctum habuerunt diuersas gratias, id est, virtutes. Nam per nos nihil boni habuimus nisi per ipsum.

p ¶ *Congregans, &c.*] Clausum litoribus mare ostendit. *Congregans sicut in vtre aquas maris.* Per aquas, sæculi tribulationes significat, & persecutiones sanctorum: quia sicut homo in vtre aquas stringit, & quando vult spargit: sic dominus tribulationes ecclesiæ, ut ait Paulus: *Fidelis Deus qui non patietur vos tentari super id quod potestis ferre, sed faciet etiam prouentum ut possitis sustinere.* Congregans sicut in vtre, in nouo ecclesiæ homine: aquas maris, sæculi populos, ut sint vinum nouum, sicut dominus ait, in vtres nouos, id est, euangelicum præceptum, reconditum in cordibus credentium.

1. Cor. 10. b

q ¶ *Ponens, &c.*] Omnia creatoris potentia, recondens in thesauris abyssos: producens de thesauris ventos. Tamen hic abyssos, mysteriorum cælestium altitudinem intelligimus, iuxta illud apostoli: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.* Vel in thesauris, id est, in absconditis Dei. Thesaurus, id est largitas, hoc est profundum scripturarum. Vnde in alio loco dicit: *Qui producit ventum de thesauris suis.* Nam quantum voluit per seruos suos nobis demonstrare, tantum per nos intelligere potuimus: ipsam profunditatem scripturarum nequaquam possumus.

H
Mat. 9. b

r ¶ *Timeat dominum, &c.*] Qui terrena sapiunt, ipsum potius & non creaturam adorent.

s ¶ *Ab eo, &c.*] Hæc quidam de futuro arbitrantur iudicio, sed ad sequentem expositionem magis respiciunt. Ab ipso autem commoueantur vniuersi, omnes qui inhabitant orbem. Ab ipso Deo commoueantur vniuersi, id est, de infidelitate ad fidem. Vel vniuersi: omnes creaturæ ab ipso veniunt, & non sicut peccatores dicunt, quod tempus illas adducit & non Deus: quia & tempora, & dies, & annos, vel etiam momenta Deus constituit.

Rom. 11. d

t ¶ *Quia ipse dixit & facta, &c.*] Ideo ipsum cuncta timeant: quia ab ipso vel facta sunt, vel creata. Ipse dixit, hoc est, per filium, qui verbum est, dixit: Mandauit per imperium, hoc est, inenarrabiliter.

Psal. 134. d

u ¶ *Dominus dissipat, &c.*] Secundum illud: *Non est consiliũ, non est prudentia, non est sapientia, non est fortitudo contra Deum.* Dominus dissipat consilia gentium: Iudæorum scilicet, qui tanquam increduli contra Deum Christum susurrant. Vel dissipat consilia, ut eorum, qui turrim ædificare voluerunt: destruxit, secundum illud: *Venite descendamus, & confundamus ibidem linguas eorum.*

Prōu. 21. d

x ¶ *Reprobat, &c.*] Hoc est Iudæorum consilia, quia non poterunt illa facere, nisi quantum à Deo præfinitum fuit. Reprobat autem cogitationes populorum. Phariseorum & Sadducæorum, vel reliquarum potestatum genera.

Gen. 11. b

A

a ¶ *Et reprobat consilia principum.*] Hoc est Annæ & Cai-phæ, quia ipsi principes erant ipsorum sacerdotum, qui primatum tenebant huius sceleris. Hos omnes cum suis consiliis, dominus resurgendo destruxit.

b ¶ *Consilium vero domini, &c.*] Consilium domini fuit, ut resurgeret à mortuis, sicut & fecit. Istud cōsiliū, Iudæi, vel principes illorum destruerent non potuerunt.

c ¶ *Cogitationes cordis eius in generatione & generationem.*] Nihil ex eis diminuetur, iuxta illud: *Calum & terra transibunt: verba autem mea non prateribunt.*

d ¶ *Beata gēs, &c.*] Hoc est, qui credunt quod dominus creauit illas creaturas, vnde superius mentionem fecit, non quod tempus illas adducat. Vel beata gens Christianorum, cuius dominus Deus eius. Dominū enim elegit habere Deum, idolis derelictis.

e ¶ *Populus quem, &c.*] Ipsū populum Christianum in hereditatem sibi, ut dixit in alio psalmo: *Dabo tibi gentes in hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra.* Et alibi: *Dominus pars hereditatis meæ: Et item: Portio meo domini.* In hereditatē sibi. Repulsis Iudæis nos sumus in hereditatem ascēti.

f ¶ *De celo, &c.*] Ut omnibus misereatur: quia nunquam respectus eius sine misericordia fuit. Vel dominus de celo prospexit, hoc est, misertus est nobis. Super filios hominum: Filij hominum: filij Adam. Vel filij hominum, successores apostolorum.

B

g ¶ *De preparato habitaculo suo respexit super omnes qui inhabitant, &c.*] Ut alij detur sermo scientiæ: alij interpretatio sermonum, alij genera linguarum, & reliqua, quæ operatur vnus atque idem spiritus. Vel qui finxit per singulos corda eorum, Quidam hunc locum mendaciter ad illud referunt, quod animam ex anima existiment esse generatam, & in Adam omnium animas contineri: quia id quod Græce dicitur *κατανοω*, non vnum, sed per multos quemque significet. *Qui finxit singillatim corda eorū.* *Qui finxit,* id est, fecit. *Singillatim.* Per singulos omnes intelligit, & in simul omnes recognoscit. Corda illorum: opera illorum.

h ¶ *Qui intelligit, &c.*] Ipse est enim speculator prospiciens de die in diem actus humanos. *Qui intelligit omnia opera eorum,* hoc est, qualiter donum Dei vnaquæque anima habeat, ipse dispensat.

i ¶ *Non saluatur rex per multam virtutem, & gigas non, &c.*] Sed per iustitiam & auxilium Dei. Nam & Goliæ fortitudinem confudit Deus per manum Dauid pueri sui. Non fuit saluus rex per multitudinem virtutis suæ. *Quare?* quia alibi dicit: *Domini est salus.* Nec gigas saluus erit in multitudine fortitudinis suæ. Gigas pro sua fortitudine dicitur. Nec ipse saluus esse potest per fortitudinem suam, sicut superius de Golia & Dauid.

k ¶ *Fallax equus ad salutem, in abundantia autem, &c.*] Nisi Deus fuerit ascensor eius. Fallax equus ad salutem. Equus, corpus humanum, impedimentum est animæ, ideo fallax. In abundantia autem virtutis suæ non erit salus, id est, nec gigas nec rex.

l ¶ *Ecce oculi domini super timentes eum.*] Oculi Dei, aspectus diuinitatis. Super timentes eum, qui eum timent timore sancto. Deus enim sperantes in se inspectione cœlesti protegit ac defendit.

m ¶ *Et in eis qui sperat in misericordia eius.*] Ut eruat à morte animas eorum. Id est, in hoc sperant in misericordia eius, id est Dei, ut à morte perpetua eruat animas eorum. Vel

à morte, hoc est à diabolo.

n ¶ *Ut eruat, &c.*] Et alat eos in fame. Cum alij verbi Dei penuriam patiuntur, isti ab eo viuificantur.

o ¶ *Anima, &c.*] Id est, patiens est in domino. Quicquid accesserit ei siue bonum siue malum, sustinet propter Deū,

ut ait Paulus: *Omniamibi placeat.* Vel alat eos in fame, id est, pascat eos. Vnde dixit: *Et aluit eos quadraginta annis in deserto.* Quia quotiescunque homines habent famem, Deus pascit seruos suos: licet de cibo terreno, sed tamen plus est, vnde pascit eos de cibo spirituali, id est, de sua doctrina & suo verbo. *Anima autem nostra sustinet dominum: quoniam adiutor & protector noster est. Et in ipso letabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperauimus.* Scimus enim quod nullus sperauit in eum, & confusus abcessit.

p ¶ *Quoniam, &c.*] Hoc est, quia ipse est & adiutor & defensor ecclesiæ.

q ¶ *Et in ipso letabitur cor, &c.*] Id est, anima nostra letabitur de spe futuræ remunerationis: & letabitur ecclesia in tribulatione.

r ¶ *Et in nomine, &c.*] Nomen patris filius est.

PSAL-

s ¶ *Fiat misericordia tua domine supernos, &c.*] Oratio ecclesiæ est: tamen istum versiculum cogitare debet vnusquisque antequam legatur, ut fideliter dicat: sicut sperauimus in te, ne alibi vacet mens sua. Fiat domine misericordia tua super nos, sicut sperauimus in te. Ut qui nos per baptismum abluisti, Spiritus sancti infusione confirmes, sicut in Actibus apostolorum cernimus esse factum. *Quinunc in nobis venire dignetur, ut per eius lumen effici mereamur heredes gloriæ sempiternæ, Amen.*

t ¶ *Psalmus David cum, &c.*] Mutatio faciei, in verborū mutatione monstratur: quando à Saul se missum esse simulauit. Aut si veram mutationem vultus volumus intelligere, Abimelech sciamus dictum esse pro Achis. Nec in nomine error est, cum ex patre generatus, etiam Abimelech potuerit appellari. Abimelech quippe interpretatur pater meus. Quomodo dicit, commutauit vultum suum coram Abimelech? Quia in Regum sic legimus: quod in Geth ciuitatē ad regem Achis fugit in Philistiim. Vel quomodo ausus fuit ibidem ambulare, quia inimicus illorum erat, & ipse interfecit antea Goliath principem illorum? Propterea illuc ambulauit pro hoc quod mulieres dixerunt: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia: & postea intrauit diabolus in Saul per inuidiam, & dixit: *Quid superest ei, nisi tantum ut regnū habeat?* Et peruenit Dauid ad regem Achis. Sed postea Achis misit missos suos ut Dauid ad se ducerent, ut eum interficeret. Et cum inuenisset eum ad portā ciuitatis, cognouit Dauid quod ipsum interficere volebant, necessitate compulsus ad arcē declinauit. Misericordia Dei prouidente cecidit Spiritus sanctus super ipsum, & cœpit labi, & saluam mittebat super suam barbā. Et cum adduxissent eum ad regem, dixit illis rex: *Pro qua causa adduxistis istum hominem arreptiuū & furibundum super me?* Dauid pulcher homo erat, & qñ eū apprehenderunt, tympanizabat ad portam ciuitatis, & in manib. suis ferebatur. Et cum eum dimisissent, & fugisset, istum psalmum cantauit: qui totus circa pietatē, totus circa inspectionem diuinam, totus circa cōpescendas sanctorum tribulationes cōmemoratur. Dauid figurā Christi tenet: Saul figuram diaboli. Abimelech interpretatur regnū patris mei. Achis inrerpretatur, quomodo est, vel ignorantia, vel niger. Dauid venit in Geth ad regē Achis, & dominus venit in regnum patris sui, hoc est, ad regnum Iudæorū. Mutauit vultum suum coram Abimelech, hoc est, corā regno patris sui.

Vnde

Mat. 24. c

Psal. 2. b

Ibid. 15. b

Ibid. 118. b

1. Reg. 17. Psal. 3. b

1. Cor. 10. g
Exod. 16. g
Psal. 36. d

D

Act. 2. a

1. Reg. 21. b

1. Reg. 18. b

Esa. 6

2. Reg.

Mat. 11

E Vnde sanctus Paulus dixit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed formam serui accepit: in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliavit semetipsum factus obediens patri usque ad mortem. Vel aliter: Mutauit vultum suum, id est, in sacerdotium. Tunc commutauit, quando Melchisedech obtulit panem & vinum. Immutauit vultum: quia quantum aduentus Christi appropinquabat, tantum illae figurae aperta erant: quia antea hostias offerebant, sed postea spiritualiter impletum fuit in nouo testamento secundum ordinem Melchisedech: non dixit, secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. Tympanizabat ad portam ciuitatis. Tympanum de corio extenditur. Et dominus extendit manus suas in cruce. Porta ciuitatis, initiū fidei nostrae intelligitur, quando credimus incarnationē Christi. Per saluam, infirmitatem carnis quā dignatus est suscipere. Illa barba, fortitudo diuinitatis. Dimisit eū & abiit. Dimisit Christus Iudaeos, & venit in gentibus. Vnde dictum est: *Quia indignos vos iudicastis vitae aeternae, nos ex hoc ibimus ad gentes.**

F *Benedicam a dominum, &c.*] Cum ait, omni tempore & semper, docet nos nec in aduersis succumbere debere, nec in secundis extolli, sed tam prospera quam contraria aequanimiter ferre: ac beatum ante oculos proponētes, in omnibus quae acciderint, Dei benedicere nomen. Benedicam dominum in omni tempore. Benedicam, id est, laudabo dominum. In omni tempore, in prosperis & aduersis. Fecit hoc Dauid, & modo ecclesia. Semper laus eius in ore meo. In ore & corde, intenta mente Deum semper laudare.

b *In domino laudabitur anima mea.*] Hoc est, vita mea. Cum huic studio anima dedita, aspera mundi a quo animo sustinuerit, ab his qui sunt domini, collaudatur.

c *Audiant mansueti.*] Id est, sancti.

d *Et latentur.*] Non de terrenis, sed de caelestibus, qui non habent pugnam vitiorum in se, illi qui glebam corporis sui tali tentamento coercent. *Beati enim mansueti, quoniam ipsi possidebunt terram.*

e *Magnificate, &c.*] Patrem dominum laudate.

f *Et exaltemus nomen eius in idipsum.*] Ac si dicat propheta quo modo ego amo, & vos sic facite. Vel, exaltemus nomen eius in idipsum, Filium cui pater dedit nomen, quod est super omne nomen.

g *Exquisiui dominum.* Spiritum sanctum.

h *Et exaudiuit me: &c.*] Consumens corruptelam carnis, quae mihi tribulationes peccaminum ingerebat, ne eum attentius deprecarer.

i *Accedite ad dominum.*] Credite in eum. Accedite ad dominum, non loco, sed fide & opere.

k *Et illuminamini.*] Id est, in mente intelligite: quia nisi credideritis, non intelligetis.

l *Et facies vestrae non, &c.*] In iudicio quo impij confundentur in condemnationem, in die iudicij.

m *Iste pauper clamauit.*] Christus dominus, qui pro nobis pauper factus est, ad patrem in passione clamauit. Vel, iste pauper, id est, Dauid clamauit quando dixit: *Domine Deus, vanum fac consilium Achitophel.* Et ecclesia clamat modo.

n *Et dominus exaudiuit eum: & ex omnibus tribulationibus, &c.*] Resuscitans illum a mortuis.

o *Emittet angelum dominus in circuitu timentium eum, &c.*] Hoc est, angelum magni consilij dedit illis. Haud dubium est, timentes dominum ab angelis custodiri: sicut ipse dominus per euangelium docet: *Amen amen dico vobis: quia*

angeli eorum quotidie vident faciem patris mei qui est in caelis. Vallantur ergo praesidio angelico, qui de cordis puritate timuerint Deum.

p *Gustate & videte, &c.*] Gustus per fauces discitur, visus per oculos: quia per oculos videtur. Propheta dicit, gustauit. Et quo modo gustauit, sic inueni per fidem, per spem, & per opera bona.

q *Beatus vir qui, &c.*] Quare beatus. Quia illū habet qui omnia habet, hoc est, Deum. Ergo hic dicitur gustus, ut cum quis cognouerit Deum, timeat illū: quia tanquam de gustu ita alibi dicit: *Initium sapientiae timor domini.* Cum autem timere ceperit, tunc praeccepta custodit, & tunc sciet quia suavis est dominus: quia ipse est panis viuus qui vitam dat huic mundo. Beatus vir qui sperat in eum, & non in incerto diuitiarum.

r *Timete dominum omnes sancti eius.*] Qui firmi statis in promissis eius timete, ne accepta securitate decipiamini.

s *Quoniam nihil deest, &c.*] Quorum Deus est Christus, nihil deest eis, id est, nihil boni deest eis. *Querite regnum Dei & iustitiam eius, & cetera apponentur vobis.* Iustitia enim Dei omnia praestat.

t *Diuites egerunt, &c.*] Multi sunt mundi locupletes, & egent gloria Dei: de quibus fuit & diues ille, ante cuius ianuam Lazarus decumbebat: qui sitiens in tormentis, quia non fecerat misericordiam, non meruit accipere guttam. Inquirens autem Lazarus non purpuras, sed caelestia regna, meruit in sinu Abrahae bonis omnibus adimpleri.

v *Venite filij audite me: &c.*] Mos est propheticus, ut discipulos filios nuncupet, sicut Paulus: *Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Hos docet, ut primo omnium sapientia, id est, timore domini imbuantur. *Venite filij audite me.* Vocat Christus ecclesiam ad se. Venite, id est, per fidem, Sancti filij Dei dicuntur: iuxta quod dictum est in euangelio: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et Ioannes dicit in epistola sua: *Nunc filij Dei sumus.* Timorem domini docebo vos. Ut illud: *Initium sapientiae timor domini.* Et alibi dicit: *De timore nascitur compunctio salutaris.* Ad hoc debet vnusquisque venire, ut timorem domini debeat habere.

x *Quis est homo, &c.*] In quibus cum sanctis iocundetur in regno Dei. Vel vox prophetae interrogando: & alius dicit, ego volo, & ille dicit: Si vis, fac ergo quod sequitur, & videbis vitam, hoc est, habebis vitam aeternam: & dies bonos, hoc est, dies aeternos.

y *Prohibe, &c.*] Prohibe linguam tuam, id est, a detractio- ne vel ab amaritudine: quia dictum est: *Mors & vita in manibus linguae.* Quia qui custodit linguam suam, custodit animam suam. Et alibi dicit: *Custos iustitiae, silentium & pax.* Si quis putat se esse religiosum non refrenans linguam suam, huius erit vana religio. Et labia tua ne loquantur dolum: ne aliud ore assimules aliud corde retineas.

z *Diuerte, &c.*] Hoc est, destrue vitia, & aedifica virtutes. Nihil prodest, si destruis, & non aedificas, hoc est, si destruis vitia, & non aedificas virtutes. Ac si dicat: Quis est homo qui sine his velit vitam? Nullus. Quia in eo nullum bonum est, qui nullum malum destruit. Diuerte a malo, & fac bonum. Mala omnia a diaboli instinctu procedunt, sicut bona a Dei. Relinque ergo quae instigat diabolus, & operare quae praecipit Christus.

a *Inquire pacem & persequere eam.*] Secundum apostolum pacem sequimini & sanctificationem, sine qua nemo videt regnum Dei. Vel Iudaei quae fuerunt pacem, id est, Christum ad occidendū, non ad imitandum: quia sequi, imitari dicitur.

10. g
16. g
6. d

Act. 13. g

D
1. 2. a

g. 1. b

Mat. 5. a

g. 18. b

Esa. 6. b

2. Reg. 16. g

Mat. 18. b

Psal. 119. e

Mat. 6. a

H

Luc. 16. e

Gal. 4. o

1. Ioan. 1. i

1. Ioan. 3. a

Eccl. 1. b

Pro. 18. d
Esa. 32. d
Lat. 1. m

Heb. 12. d

A
Luc. 9. c

Inquire pacem, & sequere eam, id est, Christum: quia ipse est pax nostra. Vel sequere, imitare. Vnde in euangelio dictum est: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Inquire pacem & sequere eam.* Non sufficit malum fugere, nisi bonum quoque feceris.

a ¶ *Oculi domini, &c.*] Pietatis enim inspectione eos iugiter contemplantur.

b ¶ *Et aures, &c.*] Quia quae iusta sunt postulant. Oculi domini, id est, aspectus diuinitatis super iustos. Et aures eius ad preces eorum. Quicquid rogat sancti de bono, exaudit illos: quia Deus & audit, & videt nos, propterea nos faciamus voluntatem illius.

c ¶ *Vultus autem domini super, &c.*] Iste psalmus in persona bonorum, & in persona malorum currit. Propter quid vultus Dei super eos qui mala faciunt?

d ¶ *Vt disperdat, &c.*] Hoc est, de terra viuentium, vt ait propheta: *Deleant de libro viuentiu.* Vultum hic furorem intelligimus, qui minando iram, memoriam peccati a terra disperdit, vt radices benignitatis suae (vnde eam exciderat) plantet. Quae de auribus, oculis, ac de vultu dicuntur, non ad corporationem deitatis, sed ad maiestatis potentiam referenda sunt.

Psalm. 68. c

e ¶ *Clamauerunt, &c.*] Quia de puritate cordis integra clamauerunt. Vel tres pueri inter flammam clamauerunt: & dominus exaudiuit eos. Filij Machabaeorum, vel modo vnusquisque sanctus: & illos, & modo vnumquemque ex omnibus tribulationibus liberat.

Dan. 3.

B

f ¶ *Iuxta est dominus his qui tribulato sunt corde.*] Nunquam elongatur ab eis qui propter illum sustinent. Cum ipsis est in tribulatione: non loco, sed auxilio: quia Deus non est localis. g ¶ *Et humiles, &c.*] Vt eis regna caelestia largiatur. Humiles spiritu, id est, mitis, vt illud: *Discite a me: quia mitis sum & humilis corde.* Vel illud: *Beati enim pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum caelorum.*

Matt. 11. d
Ibid. 5. a

h ¶ *Multa, &c.*] Ergo qui tribulationem non patitur, iustus non est. Mors peccatorum pessima est, iustorum tribulatio morte finitur: peccatorum vero supplicia post mortem incipiunt. Vel multae tribulationes iustorum: & de omnibus his liberavit eos dominus. Tentantur enim, vt probati manifesti fiant. Sed in tempore erit respectus ipsorum, cum iudicauerint nationes, & dominati fuerint populis.

i ¶ *Dominus custodit, &c.*] Id est, virtutes eorum. k ¶ *Vnum, &c.*] De sanctis suis in futuro iudicio, quomodo dicit: vnum ex his non conteretur: quia multi habent ossa fracta, sicut legimus de sanctis martyribus. Sed hic ossa, firmamentum vel virtutes animae intelliguntur. Dominus custodit omnia ossa eorum: vnum ex his non conteretur. Aternitatem perpetuae vitae dicit, quam per spem fidei gerunt, siue fortitudinem quam in ipso habent Deo custodire: ne in his tribulationibus tepescant, aut conterantur in aliquo.

l ¶ *Mors peccatorum, &c.*] Quia & hic initiantur, & in futuro sine fine torquentur.

m ¶ *Et qui oderunt iustum, &c.*] Christum vel testamentum eius Iudaei oderunt. Oderunt iustum, id est, Christum & sine causa. Delinquent, hoc est, peccabunt. Vel qui odit modo iustum, hoc est, vnumquemque sanctum, peccat.

n ¶ *Redemit dominus animas, &c.*] Redemit nos Christus sanguine suo pretioso: & modo per singulos dies redimit. Vel redemit dominus animas seruatorum suorum, de potestate secunda mortis.

o ¶ *Et non derelinquet omnes qui sperant, &c.*] Qui in Deo sperant, non derelinquet eos neque hic, neque in futuro: sed cum ipsis est, secundum promissionem suam vsque ad

consummationem saeculi. Qui nobis prestare dignetur, vt sit iugiter laus eius in ore nostro, eiusque doctrina mediocriter videntes, nec extollere prospera, nec incommoda valeant inclinare. p ¶ *In finem, &c.*] In finem, id est, in Christum, vt illud: *Finis legis ad iustitiam omni credenti.* Vel finis, perfectio Christi. Vnde & apostoli dixerunt: *Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis.* Et dominus: *Qui me videt, videt & patrem meum: quia ego in patre, & pater in me est.* In hoc est perfectio Christi. David, fortis manu interpretatur, siue desiderabilis. Et dominus manu fortis: quia tetigit loculum, & surrexit iuuenis filius viduae. Vel fortis, per quem facta sunt omnia, desiderabilis, quia intantum desiderant sancti videre Christum, vt etiam corpora sua pro ipso tradant in martyrium. Vel passionis dominicae psalmus continet sacramentum. In quo notandum est, quod ea quae in humilitate, fletu, ac lamentatione dicuntur: non diuinitati, sed assumptae carni conueniunt. Orat ergo dominum patrem, dicens.

Rom. 10. d

Ioan. 14. a

Luc. 7. d

¶ In finem Psalmus ipsi David.
PSALMVS XXXIV.

Iudica q domine nocentes me: expugna impugnantes me. Apprehende arma & scutum: & exurge in adiutorium mihi. Effunde frammeam, & concluda aduersus eos qui persequuntur me, dic animae meae, salus tua ego sum. Confundantur & reuereantur quarentes animam meam. Auertantur retrorsum, & confundantur

nocere voluerunt. Iudica domine nocentes me. Vox Christi in passione, & vox ecclesiae in tribulatione. Iudica, hoc est, iudicio discretionis. Vel iudica, id est, discerne inter me & Iudaeos: inter ecclesiam & persecutores. *Expugna impugnantes me.* Ac si dicat: Tu fac vindictam pro me: sicut dicitur per sanctum Paulum: *Mihi vindictam, & ego retribuam.* Et item: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?*

Rom. 12. d
Ibid. 8. f

r ¶ *Apprehende arma, &c.*] In armis, caelestia adiutoria: in scuto, diuinam protectionem designat, quam secundum infirmitatem carnis sibi postulat ministrari. Sed & nos spiritualibus defendit armis ac munit, secundum Apostolum: *Induite vos arma Dei: Arma domini, protectio diuinitatis. Quid fortius, quid pulchrius quam Christum armatum stare pro suis sanctis: sicut sanctus Stephanus vidit quando dixit: Ecce video caelos apertos, & filium hominis statem a dextris Dei patris.* Stare, pugnantis, vel adiuuantis est. Tu non potes mutare tua arma: Dominus accedens de armis facit scutum. Et nos debemus arma accipere, vt possimus resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

D

Ephes. 6. d

Act. 7. g

s ¶ *Effunde frammeam & concluda aduersus eos, &c.*] Vt effusus irae tuae gladius super eos decidat, eosque concludat: ne ad nocendum valeant euagari. Per frammeam intelligitur anima dominica, per quam facit Deus pater iustam vindictam. Vel framea intelligitur anima vniuscuiusque sancti: quia Deus per animas sanctas facit vindictam: sicut per Petrum fecit de Anania & Sapphira, & per Eliam de quinquagenariis viris.

Ephes. 6.

Act. 5. a
1. Reg. 1. b

t ¶ *Domine dic animae meae, &c.*] Vox ecclesiae. Dic animae meae, vt te intelligat, quod tu es Deus meus: tu es salus animae meae. Dic animae meae, salus tua ego sum. A me erit, inquit, post mortem vitificanda.

vt ¶ *Confundantur & reuereantur quarentes animam meam vt auferant eam.*] Cum me resuscitaueris, tunc hi confundantur.

x ¶ *Auertantur retrorsum & erubescant qui volunt, &c.*] Non vt proficiant in ante, sed retrorsum conuertantur, vt pereant, id est, daemones Iudaei, vel persecutores ecclesiae, auertantur in futuro iudicio. Confundantur & reuereantur gentiles de idolis: confundantur de infidelitate ad fidem Christi. Vnde Paulus dicit: *Qualem ergo fructum habuistis tunc in bis, in quibus nunc erubescitis?* Vel, reuertantur retrorsum, id est, qui malum cursum habuerunt: sicut dominus ait ad Petrum: *Vade post me satana.*

Rom. 6. d

Mat. 16. d

¶ Fiant

E a ¶ *Fiant tanquam puluis ante faciem venti* : &c.] Id est, angelo persequente disperdantur, vt nihil prorsus ex his vel exiguum relinquatur. Puluis, leues & infructuosi homines dicti sunt: quia sicut puluis ante ventum, sic peccatores ante sententiam diuinam in die iudicij. Et angelus domini persequens eos. Angelus domini, id est, spiritus malus. Si malus, cur domini? Si domini, cur malus? Domini: quia dominus illum creauit: & dominus illum habet in potestate. Malignus non natura, sed sua adiuuentione. Diabolus habet voluntatem nocendi, sed non habet potestatem faciendi, vt ait propheta: *Immissiones per angelos malos*, id est, tantam habet potestatem, quantum dominus ei permittit.

Psal. 77. c

b ¶ *Fiant via eorum tenebrae & lubricum*.] Tenebrae ignorantiae. Lubricum, id est, luxuria. Quia qui istis mēte est deditus, diabolus illū persequitur. Vel aliter: Non cognoscant veritatis lumē, nec firma statione consistant: sed lubrici fiant gressus eorum, qui in hac passione grafsantur, atq; ab angelo claritatis dominicæ affligantur.

c ¶ *Quoniam gratis absconderūt mihi interitum*, &c.] Bene sui: quia quem putabāt domini interitum, eorum effectus est la-

F

queus. Quoniam gratis absconderunt mihi interitum. Gratis, id est, sine causa: tam Iudæi Christum, quam persecutores ecclesiam. Ipsi semetipsos laqueauerunt in vindictam.

d ¶ *Superuacue exprobrauerunt animam meam*.] Nihil enim vtile habuit exprobatio eorum.

e ¶ *Veniat illis*, &c.] Excidium illud minatur, quod temporibus Vespasiani super eos aduenit. Vel vnusquisque peccator funiculis vitiorum suorum constringetur in die iudicij.

Psal. 56. b
Prov. 16. d

f ¶ *Et captio quam*, &c.] In mortem vtique repentinam: quā occulte ipsi domino nostro moliebantur, vt illud: *Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam*. Et item dicit: *Foueam quam fratri tuo paraueras, in eam cades*.

g ¶ *Anima autem mea exultabit in domino*.] Et Christus, in patre, & ecclesia in Christo.

h ¶ *Delectabitur super*, &c.] Cum ab eo resuscitatus fuerit. Vel delectabitur, hoc est lætabitur super salutari eius. Salutaris noster Christus est: quia in ipso delectatur ecclesia, vt ait Salomō: *Quæ est ista quæ ascendit dealbata & innixa super fratrum suum*.

Cant. 3. e

i ¶ *Omnia ossa mea dicent*: &c.] In ossibus, æternitas siue fortitudo intelligitur, quod ad apostolos refertur, vt quibus visa fuerint primum verba resurrectionis quasi deliramenta, nunc collaudent & dicāt: *Quis similis tibi*: hoc est, quis vt tu potuit de morte reuocare? Vel ossa, fortiores sancti, vel virtutes sanctorum. *Quis similis tibi*: Ac si dicat, nemo. Alio loco dicit: *Deus quis similis tibi*, id est, nullus.

Psal. 70. d

k ¶ *Eripiens inopem de manu*, &c.] Inops Christus pro nobis, vt illius inopia nos diuites faceret. *De manu fortiorum*, id est, de manu Iudæorum liberauit eum Deus pater. Inops Christus, ex persona membrorum suorum loquitur.

2. Cor. 8. b

l ¶ *Egenum*, &c.] A potestatibus tenebrarum. Quorum maxima virtus est vt possint diripere pauperes tuos.

m ¶ *Exurgentes*, &c.] Euangelium falsos testes dicit: propheta iniquos. Et falsi quos euāgelium vocat, interrogātur: de quibus verō propheta loquitur, interrogant. Vnde intelligendum est quod principes sacerdotum sunt iniqui testes: qui interrogauerunt quæ nesciebant, dicentes: *Adiuramus te per Deum, vt dicas nobis si tu es filius Dei*. Dicente autē illo, ego sum, sciderunt vestimenta sua, & quasi in testimonium clamauerūt: *Ipsi audistis blasphemiam, quid adhuc querim⁹ testes*: Falsū enim erat testimonium, vt dicerent eū blasphemasse, qui

Matt. 27. f

n ¶ *Et retribuēbant*, &c.] Exhibente me vitam, condemnauerunt me morti: & fecunditatem bonorum celestium promittenti, vitæ penuriā intulerunt. Sic fecerunt Iudæi, Christo pro nobis mala reddiderunt. Sterilitatem animæ meæ, id est, quomodo illorum animæ steriles erant de bono, & plenæ de peccato: sic voluerunt vt anima Christi fuisset.

dixerat veritatem.

o ¶ *Ego autem cum mihi molesti essent, induēbar*, &c.] Hæc sunt arma sanctorum. Totus autem psalmus ex persona Christi est: & per Christum ad omnes sanctos referri potest.

p ¶ *Induabar cilicio*, &c.] Legimus illius ieiunium, non legimus cilicium. Sed cilicium conuenit peccatoribus, quia vestitus penitentiæ est. Induebar cilicio. Ac si dicat: *Induit se diuinitas carne & de peccato damnauit peccatū*: *Ego autem cū mihi molesti essent, induēbar cilicio: & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur*. Induit enim dominus asperitatem passionis, & luctum de duritia populi non credētis: celebravit ieiunium vsque ad vesperam, cum in vespera mundi oblatus est pro mundi salute. Conuersa est oratio eius in sinu

Matt. 4. d

q ¶ *Et oratio*, &c.] Hoc est, in secreto Dei patris agebat. Et sancti orant in secreto, id est, in corde, vbi Deus videtur, vt in euangelio: *Cum oras, intra in cubiculum tuum, & ora patrem tuum in abscondito*. Et Anna orabat in templo.

r ¶ *Quasi proximum*, &c.] Si ex persona Dauid psalmum accipimus, proximum accipimus Saulem, Si ex Christi, Iudam proditorem proximum vocat. Vel proximus & frater Christus Iudæis: quia de ipsis humanitatem attraxit.

s ¶ *Ita complacebam*.] Id est, Deo patri: frater ac proximus erat propter generationem corpoream.

t ¶ *Quasi*, &c.] Lugebat enim, cum confortante angelo: guttæ sudoris eius tanquam sanguis defluebant ad terrā. Et contristatus est cū diceret: *Tristis est anima mea vsq; ad mortem*: Tanquam lugens & contristatus. Lugebat Christus pro parte nostra, vt illud: *Vidēs, inquit, ciuitatem fleuit super eā*. Ita humiliabar: quia Christus humiliatus est in passione. Vel sic complacebam: quia complacebat patri per fidem & spem.

u ¶ *Et aduersum me lætati sunt*.] Lætati sunt Iudæi, quando Christum apprehenderunt, vt eum crucifigerent.

x ¶ *Et conuenerunt*, &c.] Ad hoc conuenerunt, vt Christū crucifigerent, non vt crederent. Vel aduersus me cōgregati sūt & conuenerūt cū traditionis meæ promissionē haberēt.

y ¶ *Congregata*, &c.] Flagellauerunt Christum, sicut dixit: cum gladiis & fustib. ad me venisti. Et Pilatus dixit: *Dimittam eum emendatum, id est, flagellatum dimittam*.

z ¶ *Et non*, &c.] Quid non cognouerit, quæritur: Quidam putant dolorem vulnere quæ patiebatur in cruce. Sed melius ad peccata refertur, quod non habuerit conscientiam peccatorum, quare crucifixus sit. Et ignorauit, non quod ignoret Christus aliquid, sed ignorauit, quia propter quod istud mihi accidit, non commisi. Vel ignorauerunt, quod Deus sub carnis velamento lateret.

a ¶ *Dissipati sunt*.] A vinculo charitatis.

b ¶ *Nec compuncti*.] Vt agerent penitentiam.

c ¶ *Tætauerūt me*.] Multis modis tentauerūt Iudæi Christum,

est, quomodo illorum animæ steriles erant de bono, & plenæ de peccato: sic voluerunt vt anima Christi fuisset.

o ¶ *Ego autem cum mihi molesti essent, induēbar*, &c.] Hæc sunt arma sanctorum. Totus autem psalmus ex persona Christi est: & per Christum ad omnes sanctos referri potest.

p ¶ *Induabar cilicio*, &c.] Legimus illius ieiunium, non legimus cilicium. Sed cilicium conuenit peccatoribus, quia vestitus penitentiæ est. Induebar cilicio. Ac si dicat: *Induit se diuinitas carne & de peccato damnauit peccatū*: *Ego autem cū mihi molesti essent, induēbar cilicio: & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur*. Induit enim dominus asperitatem passionis, & luctum de duritia populi non credētis: celebravit ieiunium vsque ad vesperam, cum in vespera mundi oblatus est pro mundi salute. Conuersa est oratio eius in sinu

q ¶ *Et oratio*, &c.] Hoc est, in secreto Dei patris agebat. Et sancti orant in secreto, id est, in corde, vbi Deus videtur, vt in euangelio: *Cum oras, intra in cubiculum tuum, & ora patrem tuum in abscondito*. Et Anna orabat in templo.

r ¶ *Quasi proximum*, &c.] Si ex persona Dauid psalmum accipimus, proximum accipimus Saulem, Si ex Christi, Iudam proditorem proximum vocat. Vel proximus & frater Christus Iudæis: quia de ipsis humanitatem attraxit.

s ¶ *Ita complacebam*.] Id est, Deo patri: frater ac proximus erat propter generationem corpoream.

t ¶ *Quasi*, &c.] Lugebat enim, cum confortante angelo: guttæ sudoris eius tanquam sanguis defluebant ad terrā. Et contristatus est cū diceret: *Tristis est anima mea vsq; ad mortem*: Tanquam lugens & contristatus. Lugebat Christus pro parte nostra, vt illud: *Vidēs, inquit, ciuitatem fleuit super eā*. Ita humiliabar: quia Christus humiliatus est in passione. Vel sic complacebam: quia complacebat patri per fidem & spem.

u ¶ *Et aduersum me lætati sunt*.] Lætati sunt Iudæi, quando Christum apprehenderunt, vt eum crucifigerent.

x ¶ *Et conuenerunt*, &c.] Ad hoc conuenerunt, vt Christū crucifigerent, non vt crederent. Vel aduersus me cōgregati sūt & conuenerūt cū traditionis meæ promissionē haberēt.

y ¶ *Congregata*, &c.] Flagellauerunt Christum, sicut dixit: cum gladiis & fustib. ad me venisti. Et Pilatus dixit: *Dimittam eum emendatum, id est, flagellatum dimittam*.

z ¶ *Et non*, &c.] Quid non cognouerit, quæritur: Quidam putant dolorem vulnere quæ patiebatur in cruce. Sed melius ad peccata refertur, quod non habuerit conscientiam peccatorum, quare crucifixus sit. Et ignorauit, non quod ignoret Christus aliquid, sed ignorauit, quia propter quod istud mihi accidit, non commisi. Vel ignorauerunt, quod Deus sub carnis velamento lateret.

a ¶ *Dissipati sunt*.] A vinculo charitatis.

b ¶ *Nec compuncti*.] Vt agerent penitentiam.

c ¶ *Tætauerūt me*.] Multis modis tentauerūt Iudæi Christum,

Matt. 21. b
Matt. 11. b
Ioan. 4. a
Marc. 14. f
Luc. 23. e
H

Matt. 6. a
I. Reg. 1. d

Matt. 26. d
Luc. 19. f

Matt. 26. e
Luc. 23. e

A
Matt. 22. d

ficut dixit vnus ex ipsis: Magister, quod est primū mādatum. a ¶ *Subsannauerunt me subsannatione.*] Deludentes atque dicentes: Aue rex Iudæorum.

b ¶ *Frenduerunt super me dentibus suis.*] Clamātes, crucifigē eum. Per motus corporis ostenditur motus animæ Per dentes intelligitur malitia: quia per malitiam ipsum crucifixerunt, & in hunc dentibus striderunt. c ¶ *Domine quando, &c.*] Propheta ex persona ecclesiæ dicit. Ac si dicat: Respice malorū iniquitatem, & meam iustitiam ab ipsis discerne.

d ¶ *Et restitues animam meam à malignitate eorum, à leonibus, &c.*] Leones ipsos persecutores dicit, qui animam eius deglutire ore nitebantur: sed eius resurrectione confusi sunt. Ecce cōuersa est oratio eius in sinum eius, cum vnica, id est, ipsa anima integra corpori restituta est. Et quis, inquit, eā restituit? Ipse cum paterna volūate, qui dixit: *Potestatem habeo tollendi animam meam, & potestatem habeo iterū sumendi eam.* Et à leonibus vnica meam. Leo ipse populus Iudaicus, propter fortitudinem malitiæ suæ intelligitur. Vnicam meam: quia vnica fuit anima Christi sine peccato, secundum prophetam: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.*

Ioan. 10. d

Esa. 53. c

e ¶ *Confitebor tibi domine in ecclesia magna.*] Id est, in toto mundo diffusa.

B

Psal. 1. b

f ¶ *In populo graui, &c.*] Id est, in populo Christiano, ibi te laudabo. Grauis dicitur: quia non est leuis ad peccandum. Non leui, quem ventus vt puluerem à facie terræ proiciet: sed in graui & supra petram fundato firmiterque præcepta custodiente. Hinc iterum recordatur passionis suæ, quo potius eis iudicium mortis annuntiet, dicens.

g ¶ *Non supergaudeant mihi qui aduersantur, &c.*] Iudæi Christo, & persecutores ecclesiæ.

h ¶ *Qui oderunt me gratis, &c.*] hæc dicit vt non sit iterata passio: quia nec redemptio veniet iterata. Et annuerunt oculis: quia nihil boni in opere ostenderunt.

Matt. 22. b
Ibidem.

i ¶ *Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur.*] Vt illud: Magister licet tributum dari Cæsari an non? Vel quando dixerunt: *Magister, scimus quia verax es, & in veritate viam Dei doces.* Sed hæc pacifica, plena erant dolo & ira.

Iac. 1. e
Psal. 4. a
Eph. 4. f

k ¶ *Et in iracundia dolos, &c.*] Sic loquebantur, sed cogitabant vt apprehenderent eum, & ligarent eum: sicut postea fecerunt. In ira hoc fecerunt, sicut Iacobus ait: *Ira viri iustitiā Dei non operatur. Et sicut alibi dicit: Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram.*

Matt. 27. e

Luc. 19. e

l ¶ *Dilatauerunt super me os, &c.*] Dilatauerunt, quando accusauerunt in blasphemiiis. Et dilatauerunt super me os suum: quia non solum peccauerunt in me, sed etiam insultauerunt, dicentes: *Si filius Dei est, descendat de cruce, & credimus ei.*

m ¶ *Dixerunt euge euge*] Sicut dicit in euangelio: *Euge serue bone & fidelis.* Vel vox Iudæorum est: ac si dicat: Bene, bene: videmus quod expectauimus, illæ virtutes quas faciebas, q̄ nihil erant. Vel dixerunt bene bene: sed dolose.

n ¶ *Viderunt oculi nostri.*] Quia non accipis personam hominis: nec est tibi cura de aliquo.

o ¶ *Vidisti domine.*] Pater, illusiones eorum. Ac si dicat: Vidisti illos ad iudicandum.

p ¶ *Ne sileas domine.*] Ne taceas. Tacet modo, & non tacet, id est, non tacet mandatum, tacet iudicium. Te in testimonium aduoco, cum iudicauero mundum.

q ¶ *Ne discedas à me.*] Quia pater à filio non discessit in

passione. Sed tuæ adhæream dexteræ, donec digna vltione puniantur.

r ¶ *Exurge domine, exurge.*] Hoc est, in adiutorium.

s ¶ *Intende iudiciū meum.*] Id est, discerne inter me & Iudæos. Intende iudiciū meum: quia par est pœna, & dispar est culpa. Id est, quando cum illis latronibus pendeat: quia ipse innocens pendeat. Exurge & intende iudiciū meum, qualiter iudicantes condemnauerunt me morti.

t ¶ *Deus meus & dominus, &c.*] Vox humanitatis ad diuinitatē: pro parte carnis loquitur. Iudica me secundum magnam misericordiā tuā. Vnde dixit, intende iudiciū meum, id est, fac discretionem inter me & illos. v ¶ *Iudica me secundum iustitiā tuam, &c.*] Iudicavi ego adulteram, vt non condemnaretur, iudicauerunt & isti me innocentem, dignum morte: ideo vnusquisque secundum opus proprium iudicium mereatur. x ¶ *Non supergaudeant mihi inimici mei: ne dicant in cordibus suis, euge euge animæ nostræ: nec dicant, &c.*] Non patefiat vltra os eorum ad me deuorandum: ne dicant, deuorauimus eum. Deuorat homo quod in os mittit. Sed in hoc dicit deuorare: quia peccatores volunt illos sanctos deuorare, id est, vt vnum corpus efficiantur.

¶ *In finem seruo domini psalmus Dauid.*

PSALMVVS XXXV.

Dixit in iustus, vt delinquat sibi: & non est timor Dei ante oculos eius.

¶ *Quo*

gratulantur malis meis, hoc est, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

z ¶ *Induantur confusione & reuerentia qui maligna loquuntur aduersum me.*] Isti supradicti confusione æterna. Vnde dicit: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Vt qui me quasi hominem iudicauerunt, vt Deum videant iudicantem. hinc propheta ad patrem loquitur.

a ¶ *Exultent & lætentur, qui volunt iustitiam meam.*] Christum expectantes, qui est iustitia patris. Vel exultent & lætentur qui volunt iustitiam meam, id est, sancti qui volunt iustitiam Dei implere, ipsi exultent & lætentur de remuneratione vitæ æternæ.

b ¶ *Et dicant, semper magnificetur dominus, &c.*] Ipse dominus est pax nostra, iuxta Apostolum. Serui eius, id est, Christi: qui est seruus Dei patris. Vnde dicit: *Magnum est tibi vocari seruum meum:* pro parte carnis.

c ¶ *Sed & lingua mea, &c.*] Lingua mea sancti sunt, qui meditantur mandata Christi.

d ¶ *Tota die laudem tuam.*] Tota die, toto tempore laudate Deum. Sed & lingua mea meditabitur iustitiam tuam: quia pro vita populi mortuus, non es in tartaro derelictus. Tota die laudem tuam: quia deuicta triumphans morte in cælis es susceptus à patre: cum quo tibi & Spiritu sancto est honor & gloria, Amen.

e ¶ *In finem, &c.*] Iste psalmus personam peccatoris designat, superbiam notat, fontem æterni luminis monstrat.

PSALMVVS XXXV.

Dixit in iustus, &c.] Id est, sibi metipso. In iustus, hoc est diabolus cum suis satellitibus, id est, populis Iudæorū, vel reliquis suis membris, sibi deliquit. Nec alius quisquam per iniustitiam sic loquitur vt peccet: sicut ille qui dixit: *Ponam solium meum super sidera, & ero similis altissimo.* Semper enim iniquitas proprio se confodit iaculo, iuxta illud: *Filij, si malus euaserit, solus hauries mala.* Vel aliter: *Dixit iniquus vt delinqueret sibi,* id est, decreuit se peccare debere.

g ¶ *Non est timor Dei, &c.*] Si enim timorem Dei ante oculos

Matt. 25. a

Eph. 2. a
Esa. 49. b
Ser. 70.

Esa. 24. a

E oculos haberet, nunquam execrabilia & abominanda committeret. Non est timor Dei ante oculos eius, id est, ante populum Iudaicum: quia si timorem domini habuissent ante oculos cordis, nunquam tanta mala fecissent.

a ¶ *Quoniam dolose egit, &c.*] Diabolus & Iudæi ante conspectum Dei. Vel, dolose egit in conspectu eius, iniquæ concupiscentiæ flamma stimulatus.

b ¶ *Ut inueniatur iniquitas eius ad odium.*] Dum concupisceret contra iustitiam iniquitatem, dum auferre non potest, odium possedit. Sed & ad Iudam proditorem hæc pertinere sequentia docent.

c ¶ *Verba oris, &c.*] Dixit autem: Aue rabbi: & osculo magistrum tradidit inimicis. Ecce verba oris plena dolo atque iniquitate. *Verba oris eius iniquitas & dolus, & in diabolo & in populo Iudæorum.*

d ¶ *Noluit, &c.*] Id est, diabolus & sui satellites: quia aliud est non posse, aliud est nolle. Et Iudas videbat quotidie cum apostolis Christum multa mirabilia operantem, sed non intelligebat. *In maliuolam enim animam non ingreditur sapientia.*

e ¶ *Iniquitatem meditatus est in cubili suo.*] In cordis secreto, in quo compungi debuit, iniquitatem meditatus est, unde iam superius mentionem fecimus. In cubili, id est, in corde eorū.

f ¶ *Astitit omni viæ non bonæ.*] Quia ibi astitit, ideo ad nullum iustitiæ fructum potuit peruenire.

g ¶ *Malitiam autem non odiuit.*] Sed dilexit: quia non solum non oderunt, sed amplexati sunt.

h ¶ *Domine, &c.*] Id est, in sanctis angelis, qui ibidem firmati fuerunt, & non ceciderunt. Vel in cælo misericordia tua, id est, in sancta ecclesia. Domine in cælo misericordia tua. Christus dominus qui humanos miseratus labores descendit de cælo, ut alligaret vulnera nostra.

i ¶ *Et veritas, &c.*] Veritas, Christus est, ut illud: *Ego sum via & veritas*: Nubes, sancti prædicatores. Unde dicitur: *Mandabo nubibus meis ut non pluant imbrem super eam.* Quia sicut nubes pluuiam portant, & irrigant terram: sic sancti prædicatores pluuiam, id est, doctrinam euangelij portant, & irrigant corda amentia: *Et veritas tua usque ad nubes.* Qui spiritualiter scripturas nolunt intelligere: querendum est ab eis, quomodo veritas Dei sit usque ad nubes.

k ¶ *Iustitia, &c.*] Mons Dei sapientia, mons Dei iudicium, mons Dei sanctificatio est. Sunt & huiusmodi montes pluri, in quibus recõduntur arcana Dei: quæ difficile humanitas potest inuestigare, iuxta apostolū: *Quæ inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.* Vel aliter. *Iustitia tua, mandata tua.* Mõtes Dei, sancti maioris meriti: sicut sanctus Ioãnes, vel ceteri apostoli. Mõtes prius à sole illuminatur, & postea valles. Sed mõtes, id est, sancti, nõ à semetipsis nisi à sole, id est, à Christo. Unde dixit: *Orietur vobis sol iustitiæ.*

l ¶ *Et iudicia, &c.*] Abyssus multa, iudicia Dei occulta: quia vnū reprobatur, & alium assumit: sicut dixit: *Iacob dilexi, Esau odio habui.* Vel iudicia sunt, quibus vel iustis beatitudo, impiis pœna infertur. Quæ ideo abyssõ cõparantur: quia in noui veterisque testamenti profunditatibus contemplantur.

m ¶ *Homines & iumenta saluos facies domine.*] Rationabiles & irrationabilesque personas: iuxta illud apostoli: *Sapientibus & insipientibus debitor sum.*

n ¶ *Quemadmodum multiplicasti misericordiam, &c.*] Ab initio quidem profusa fuit misericordia tua: sed tunc multiplicata est, cum nos cruore proprio redemisti.

o ¶ *Filij autem hominum, &c.*] Non progenies viperarum: sed illi qui ad imaginem Dei mente perfecti sunt, sperant sub crucis tuæ defensione muniri. Vel filij hominum, id est, filij

Christi: quia ipse hominis filius est, & sancti filij hominum: In protectione alarum tuarum, vel in tegmine. Duæ alæ, duo testamenta: quia inde teguntur sancti à Christo.

p ¶ *Et, &c.*] Id est, ipsi filij: inebriabuntur quidem ab vbertate domus tuæ, à pinguedine gratiæ Spiritus sancti, Domus tuæ, sanctæ ecclesiæ. Vel inebriabuntur, ut oblitis flagitiis, virtutibus copulentur.

q ¶ *Ab vbertate domus tuæ.*] Ab intellectu dogmatum ecclesiasticorum.

r ¶ *Et torrente voluptatis tuæ potabit eos.*] Torrens voluptatis Dei, Spiritus sanctus est: qui irrigat omnem animam spiritualibus fluentis, ut fructum exhibeat sanctitatis.

s ¶ *Quoniam apud te domine, &c.*] Et tu es, & apud te est origo omnium bonorum: & tunc præstas baptismum, per quod ablutis facinoribus, vitam largiaris æternam. Vel fons vitæ: quia doctrina Dei, animæ vita est.

t ¶ *Et, &c.*] Lumen patris Christus est. In Christo patris lumine: lumē Spiritum sanctum videbimus. Lumen tuum pater est: cuius voluntatem faciens, venisti illuminare occulta tenebrarum, ut in te, qui es lux mundi, mereremur illud lumen cere-

nere in gratia mentis puræ. Sic enim ait ad Philippum: *Qui videt me, videt & patrem meum.* In lumine eius, id est, in Christo: videbimus lumen, id est, Spiritum sanctum, qui super apostolos in specie ignis illuminantis apparuit. *Et in lumine tuo videbimus lumen,* id est, à Christo illuminabimur, ut ait in euangelio: *Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

v ¶ *Prætende, &c.*] Qui te venturū in mundum nouerunt, illis præte, & ostende. De quibus postmodū in euangelio dicit: *Multi iusti & propheta cupierunt videre quæ videtis, & nõ viderunt.* Nõ superbis & subdolis, sed mundis corde. Vel, ostende misericordiam tuā scientibus te, id est, qui te sciunt & te intelligunt, ipsis ostende misericordiam tuam domine.

x ¶ *Et iustitiam, &c.*] Iustitiam tuam, mandata tua. Qui recto sunt corde, id est, qui non habent duplicitem cordis.

y ¶ *Non veniat, &c.*] Ne elatus vanitate, incidam in laqueū diaboli, & euadere non possim.

z ¶ *Et manus, &c.*] Id est, opera malorum me non moueat de bono in malum. Non me moueat, ut à te diuellar.

a ¶ *Ibi ceciderunt, &c.*] In hac superbia atque vanitate, contra quam stare debuerant, ceciderunt.

b ¶ *Expulsi sunt.*] A regno Dei.

c ¶ *Nec, &c.*] Expulsi sunt demones de cælo: nec potuerunt stare. Cælum eos non potuit tenere: quia in pedes superbiæ iam corruerant. Nos vero oremus dominum, ut nobis nominis sui timorem insinuet, misericordiam de cælo solitā largiatur: superbiæ à nobis bonis suis inimicam auferat, atque omnem dolum auertat: nosque sacro sancti luminis sui cognitione illuminatos, regno suo dignos efficiat, Amen.

d ¶ *Psalmus David.*] Trigesimus sextus psalmus personam iusti glorificat, iniusti notat: mores instituit, bonitatem Dei docet: prauitatem euellit.

PSALMVS XXXVI.

Noli æmulari, &c.] Multas habet æmulatio interpretationes, quæ loco suo debent vel intelligi vel exponi. Nam hîc dicit: noli particeps esse malignis: neque ad zelum, neque ad inuidiam, quia zelus ira est, secundum illud quod per prophetam dominus ait: *In indignatione magna zelatus sum Sion.* Inuidia autem liuor est: iuxta illud: *Occidi adolescentulum in liuore meo.*

f ¶ *Neque zelaueris facientes iniquitatem.*] Non imiteris eos

Mat. 26. a

Sap. 1. a

F

Ioan. 14. a
Ela. 5. b

Rom. 11. d

Malac. 4. a

Ibid 1. a

Rom. 1. a

Ioan. 14. b

Act. 2. a

Ioan. 1. a

H

Mat. 13. b

Zach. 3. a

qui per iniquas fraudes diuitias congregant, honoremq; requirunt: sed Deū attendens, bonitatem apostolicam quare.

a ¶ *Quoniam tanquam fœnum velociter arefcunt: & quemadmodum holera, &c.*] Recte hæc carnalis gloria & mundana potentia, fœno, iuxta Efaiam, comparatur. *Omnis, inquit, caro fœnum, & omnis gloria eius flcut flos fœni, Aruit enim fœnum, & flos eius decidit.* Huic fententiæ addidit Iacobus apoftolus: *Ita & diues in itineribus fuis marcefcet.* Simili ratione & de holeribus fentiendum eft: quia non omnia holera infirmis funt opportuna.

b ¶ *Spera in domino, &c.*] Tanquam ægro tibi loquitur fermo diuinus, vt inter reliquas gratias, quæ funt fructus fpiritus, exhibeas bonitatē. Spera in domino: fperem habes femper in domino. Et fac bonitatem, hoc eft, adimple mandata.

c ¶ *Inhabita, &c.*] Sanctam ecclefiam, vel corpus tuum. Tu dominare carni, non caro tibi.

d ¶ *Et pafceris, &c.*] In facris voluminibus. Si hæc terra fructū exhibeat fanctitatis, tunc & tu iocū daberis in diuitiis Dei.

e ¶ *Delectare in domino, &c.*] Cor femper fapientiam petit. Ergo fi admiffis his iocunditatibus in domino delecteris, dabit tibi thefauros fapientiæ fuæ, vel quicquid petieris per fidem. Vnde dixit. *Quia fi duo ex vobis conferuerint fuper terram de omni re quam petierint à patre meo, fiet eis.*

f ¶ *Reuela domino, &c.*] Quomodo dicit, reuela: numquid aliquid nefcit Deus? Non, fed tu quod habes in corde, patefacere debes Deo in fermane per confessionem tuam. Confitere ei actiones tuas, & fpera in eum femper: & ipfe tibi dimittet peccata tua.

g ¶ *Et fpera in eum.*] Quod poffit remittere delinquenti.

h ¶ *Et ipfe faciet.*] Et quid inquis, faciet.

i ¶ *Et educet quafi lumen, &c.*] Ad claritatem qua eum credidifti Iuftitiam tuam, id eft, in claritate opera tua.

k ¶ *Et iudicium tuum.*] Quo ea quæ bona funt elegifti.

l ¶ *Tanquam, &c.*] In pleno fplendore gratiæ fuæ, cū reuelat corā angelis fuis. Vel meridies, opera fanctorū intelligūtur.

m ¶ *Subditus efto domino.*] Non peccato, fed humilis efto coram domino.

n ¶ *Et, &c.*] Pro delictis præfentibus & antiquis Vnde Paul' dixit: *Primo omnium fieri orationes, obfecrationes, pofulationes, gratiarū actiones, pro regibus & omnibus qui in fublimitate funt.*

o ¶ *Noli, &c.*] Non inuidus ei fis: ficut fuperius. *Et iudiciū tuum tanquam meridies.* Tunc enim iufti fulgebunt ficut fol in regno patris eorum: & erunt clara omnia quæ nunc abfcondita funt. Vel noli emulari in eo qui profpere agit in via fua. Non te terreat impij felicitas breuis. *Quietfe ab ira, & derelinque furorem. Noli emulari vt malefacias.* Depone iram, ne iniqua patiens, vicem reddere compellaris.

p ¶ *Qui profperatur, &c.*] Qui feliciter agit in hoc fæculo.

q ¶ *In homine, &c.*] Ipfe enim fe peccando præcipitat, ne cum illo efferdes, qui iniquitatem facit.

r ¶ *Define, &c.*] Quæ Dei iuftitiam non operatur.

s ¶ *Et derelinque, &c.*] Qui fecundū Salomonē etiā fapientes perdidit. Vel define, celfa ab ira animi, & furore corporis.

t ¶ *Noli emulari, &c.*] Ne alios prouocando ad nequitiam, ipfe nequam efficiaris.

v ¶ *Quoniam qui malignantur, &c.*] Quia non habent rationem pietatis. Vel exterminabuntur de terra viuentium.

x ¶ *Sufinentes autem dominum, &c.*] Id eft, terram reponiffionis, quæ fluit mel & lac.

y ¶ *Adhuc, &c.*] Modice expecta, & non erit peccator, qui tolletur hinc: quia diuina opprimetur vltione.

z ¶ *Et quæres locum, &c.*] In futurum non erit: neque locum quietis accipiet. Et quæres locum eius & non inuenies. Si locus diaboli peccatum eft, erit tempus quando peccatum non erit. Hoc autem tunc erit, cum exultaueris in multitudine pacis.

a ¶ *Manfueti autem, &c.*] Quos nullus turbo furoris exagitat: neque concupifcentiæ ignis inflammabit. Hereditabunt terram illam viuentium: quia mites & humiles poffidebunt terram, hoc eft vitam æternam.

b ¶ *Et delectabuntur, &c.*] Delectabuntur: id eft, lætabuntur in multitudine pacis, id eft, in Chriſto: cum in regno Chriſti coniuñti fuerint, qui eft pax noſtra.

c ¶ *Obferuabit, &c.*] Vt inuenito loco noceat ei: quia per illa opera fanctorum ipfi cruciantur & torquentur in ifta præfenti vita, id eft, in mente intus malitia & inuidia quam habent.

d ¶ *Et ftridebit fuper, &c.*] Nequitia & malitia dentibus, quibus eum nititur deuorare. Per motum corporis, vt diximus, oftendit motum animæ.

e ¶ *Dominus autem irridebit eū: quia profpicit quod veniet dies eius.*] Dies vltionis iræ Dei. Numquid dominus aliquem irridet? Non, fed quia digni funt ipfi vt irrideantur in vindicta. Quoniam profpicit quod veniant dies eius, hoc eft, dominus fcit quando veniet perditio eius.

f ¶ *Gladium, &c.*] Gladius fiue fagittæ peccatorum, verba feductionis funt. Arcus vero vel vagina, mens eft eorum de quibus proferuntur. Vel gladium euaginauerunt peccatores, id eft, gladium perfecutorum in perfecutione. Intenderunt arcū, id eft, tendicula ipforum contra fanctos.

g ¶ *Vt decipiant pauperem, &c.*] Non diuitē mundi, fed pauperem Chriſti.

h ¶ *Vt trucidet, &c.*] Vt eos, qui bene credunt, feducendo interimant. Quia tunc animæ fanguis funditur, cum quis blande feducitur, & cadit in peccatum. Sed hæc ad hæreticos referenda funt, contra quos debemus fortes ftare, vt eis quod propheta adiecit, adueniat.

i ¶ *Gladius eorum intret, &c.*] Vnufquifque enim qui contra Deum loquitur, aut cuius mens in ftulta arrogantia vanitate fuperfluit, nec ſcripturis ſpiritualiter intendens, vltiofa eas interpretatione corrumpit, ipfe fe proprio interimat pugione. Et ficut ad apoftolos pax eorum, fi indigna fit domus, reuertitur: ita & in corda iftorum gladius, fi contra infontem euaginetur, infigitur. Vel gladius eorum intret in corda ipforum, hoc eft, vindicta in animas ipforum. *Et arcus eorum confringatur*, tendicula ipforum.

k ¶ *Melius eft modicum, &c.*] Metuit. n. illud quod dominus ait in euangelio: Quid prodeft homini fi mundum vniuerfum lucretur, animæ autem fuæ detrimētum patiat? Modicum autem quod dixit, fides eft. Quæ quanquam grano finapis compareretur, magnam tamen habet virtutem. *Melius eft modicum iufto, fuper diuitias peccatorum multas.* Quamuis parua fint, meliora ſūt, quia dixit Salomō: Melior eft exigua portio cum requie, quam plena manus cum iniquitate.

l ¶ *Quoniam brachia peccatorum contereuntur.*] Brachia, id eft, fortitudo illorum contereatur in vindicta, ne innocentib. noceant.

m ¶ *Confermat autem iuftos dominus.*] In fide conuerfantium infirma corroborat.

n ¶ *Nonit dominus vias immaculatoꝝ.*] Id eft, conuerfationē illorum

Efa. 40. b
Sec. 70. b

Iaco. 1. b
Rom. 14. a

Matt. 15.

1. Tim. 2. a

Matt. 13. f

Ia. 6. c
Prou. 19. b

Matt. 10. b

Matt. 16. d

Luc. 17. a
Eccl. 4. b

1. Tim. 2. f

E
1. Cor. 14. 3

illorum. Nouit dominus qui sunt eius: immudos autem & eos qui eum ignorant, nescit. *Omnis enim ignorans ignorabitur.*
a ¶ *Et hereditas eorum, &c.*] In Christo, qui est perpetuus & aternus. Vel in aeternum erit, hoc est, in vita aeterna.

Lu. 6. d

b ¶ *Non confundentur in tempore malo, & in diebus, &c.*] Tempus malum, iudicij tempus ostendit: in quo cum iusti non patientur famem, de peccatoribus dicitur: *Va vobis qui saturati estis: quoniam esurietis. Non confundentur in tempore malo.* In tempore discussionis, quod impiis malum erit. *Et in diebus famis saturabuntur:* & si definat esse ministratores verbi Dei, hi in Christo qui panis est viuus, reficientur. Vel in diebus famis saturabuntur, hoc est, quando illi peccatores erunt vacui, tunc sancti saturabuntur de gratia Dei.

c ¶ *Quia peccatores peribunt.*] Quia non custodiunt mandata Dei, si non emendauerint.

d ¶ *Inimici vero domini, &c.*] In potestate terrena.

e ¶ *Et exaltati.*] In vana gloria.

f ¶ *Deficientes quemadmodum fumus deficient.*] Adueniente autem morte, omnis gloria eorum tanquam fumus aut nebula tabescet: quia cito omnia transeunt.

g ¶ *Mutuabitur peccator, &c.*] Quia non restituet pecuniam domini cum vsuris. Mutuum accepit a domino, id est, quinq; sensus corporis, vel diuitias: & non gratias agit Deo.

Luc. 19. d

F h ¶ *Iustus autem, &c.*] Id est, & in se facit misericordiam & in aliis, hoc est, discernit ipsos quinque sensus corporis. Vel iustus miseretur & commodat. Accipit verbum, & spiritualibus spiritualia subministrat, vt non solum se, sed alios lucrificat. In hoc vero versiculo, etiam miseratio pauperum intelligenda est.

i ¶ *Quia benedicentes ei hereditabunt terram.*] In qua bona Dei reposita sunt. Qui semper Deum laudant, & ipsi possidebunt terram, id est, & istam terram solent possidere: & postea terram viuentium possidebunt.

Exod. 23. c

k ¶ *Maledicentes autem ei disperibunt.*] Promittente domino: *Inimicus ero inimicis tuis: & affligam affligentes te.*

Gen. 24.

Exod. 3. c

l ¶ *Apud dominum gressus hominis diriguntur.*] Quibus ad cum transire conatur. Sic & Rebecca abiit interrogare, non de loco ad locum, sed de vita ad vitam: & Moyses solutis vinculis pedum, transiit videre rubum. Et tu si apponas animu vt traleas a morte ad vitam: non pedum gressibus, sed animi virtute, diriguntur a domino gressus tui. *Ad dominum gressus hominum diriguntur,* sensus vnus cuiusque, vt ait Salomō: *Homini est preparare viam suam, sed dominus dirigit gressus suos.*

Pro. 16. b

Eccl. 10. d

m ¶ *Et viam eius volet.*] Vt ad se veniat qui est via, veritas & vita. Vel mandata eius desiderat.

Ioan. 14. a

n ¶ *Cum ceciderit, non collidetur.*] Quare?

o ¶ *Quia dominus firmat manum eius.*] Id est opera eius. Cū ceciderit propter infirmitatem carnis: quia septies cedit iustus & resurgit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Agenti pœnitentiam statim miseretur. Sic & Dauid & Petrus, cognitum lacrymis purgauerunt delictum, & a domino confirmati sunt.

2. Reg. 12. c

Mat. 26. c

Marc. 14. a

1. Cor. 14.

p ¶ *Iunior fui, & senui: & non vidi iustum derelictum.*] *Nolite,* inquit Apostolus, *pueri effici sensibus vestris, sed malitia paruuli estote.* Ergo iste ab initio aetatis suae paruulus in malitia, sed senex in virtute diuina, intellexit nunquam posse iustum a domino derelinqui, nec semen eius quærens panem doctrinæ cœlestis: de qua verbum insipientibus præbuit.

q ¶ *Nec semen eius quærens panem.*] Semen eius, opera eius. Quærens panem, id est, verbum Dei.

r ¶ *Tota die miseretur, &c.*] Dies est cum vnusquisque bonum exercet. Iste ergo omnibus diebus vitæ suæ fœnerat domini sui pecuniam, non ad lucra mundana, sed ad cœlestia

conquirenda. Tota die, omni tempore. Miseretur a Deo, id est, qui aliis ministrat doctrinam Dei.

s ¶ *Et semen eius in benedictione erit.*] Opera quæ gessit, vel doctrinam quæ docuit, a domino benedicentur. Sed semen ad Christianum refertur populū: qui in ecclesia allidua benedictione ditatur. Et semen eius in benedictione erit, in abundantia & gloria.

t ¶ *Declina a malo.*] Opere. *v Et fac bonum.*] Quod Deus præcepit. Declina a malo, & fac bonum. Declina a malo, a diabolo, vel a peccato: & fac bonum, hoc est, imple mandata.

x ¶ *Et inhabita in seculum seculi.*] In ecclesia in vnitatem fidei, esto cum eo perpetuus.

y ¶ *Quia dominus amat iudiciū.*] Rectum iudiciū, quo iustos impiosque discernit.

z ¶ *Et non derelinquet sanctos suos.*] Qui in eum totam spem locauerunt.

a ¶ *In aeternum conseruabuntur.*] Hoc est, in perpetuum: quia aeterna concupierunt.

b ¶ *Iniusti, &c.*] In vindicta.

c ¶ *Et semen impiorum peribit.*] Semen impiorum, hoc est, ope-

ra illorum cum ipsis punientur in tormentis, & omne opus eorum disperdetur, quia iniquum est.

d ¶ *Iusti autem hereditate, &c.*] Terram viuentium.

e ¶ *Et inhabitabunt in seculum seculi, &c.*] Super illam quæ est sine fine, de qua fugit dolor & gemitus.

f ¶ *Os iusti meditabitur, &c.*] Id est, Christum: vnde dicit: *Et in lege eius meditabitur die ac nocte.* Cum ait, meditabitur, futurum significat tempus quod in regno Dei intelligitur agendum: in quo non vino luxuriæ, neque cibus voluptuosus, sed sapientia Dei, iustorum ora replebuntur.

g ¶ *Et lingua, &c.*] Cum omnia ponderate & non fraudulenter, neque cum ira, sed iusto iudicio, quæ de Deo sentit, enarrat. In quo enim abundat gratia spiritualis, omnia perscrutatur etiam alta Dei.

h ¶ *Lex Dei, &c.*] Hoc est in mente iusti. Non solum in ore ac lingua, sed etiam in alto cordis eius fructificabunt per legem Dei, opera sanctitatis.

i ¶ *Et non, &c.*] Ab aduersario.

k ¶ *Gressus, &c.*] Quibus ad Deū peruenire nititur. Vel non supplantabuntur gressus eius. Sensus eius a diabolo, vel a peccato.

l ¶ *Considerat, &c.*] Intuebatur. n. populus Iudæorum iustum filium Dei, & stridebat in eū: quia grauis ei erat etiā ad videndum. Sic & nunc inimicus considerat vnūquemq; nostrum vt perdat. Sed si vigilanter resistat, eueniet q̄ sequitur. m ¶ *Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius.*] In potestate vtique illius.

n ¶ *Nec damnabit eum cum, &c.*] Dat iudicium impius vt pereat iustus, & dominus non damnat eum: quia custodiuit legem eius. Sed illum iustum non condemnat in die iudicij cum impium iudicat.

o ¶ *Expecta, &c.*] Per sp̄ firmā & indeficientē mandatorū custodia expectatur Deus: ideo non debemus confundi in diuersis mudi tentationib. Expecta dominū: *Quicquid tibi accidat in prosperis & in aduersis, patienter expecta.* i. sustine.

p ¶ *Exaltabit te, &c.*] Illam vtique aeternæ beatitudinis telurem: in qua iusti post terminatos labores exaltabuntur.

Psalm.

H

A

a ¶ Cum perierint peccatores videbis.] Tunc iusti peccatores perire videbunt, cum fructum mercedis domino tribuente percipient.

b ¶ Vidi impium exaltatum, & eleuatum super cedros Libani. Et transiui, &c.] Cum mundi huius pelagum transierimus, tunc videbimus non esse diabolum: & locum eius nequam apparere peccatum. Cedrus duas habet interpretaciones, sed in hoc loco eius explanatio hæc est. Sicut. n. cedrus super excelsos montes apparet exaltata, & impulsu ventorum sæpe delabitur: ita & impius, qui relicto Deo in diuitiis mundi confidit, quilibet extollatur, & eleuetur, nõ inuenietur, cum ab hoc mundo migrauerit. Sed & ad Iudã traditorẽ ista referuntur. Vel cedri Libani, sancti propter altitudinem meritorum ipsorum, & sacros odores boni operis. Impij super ipsos sunt: quia calcant & opprimunt illos. Transiui, &c. ecce non erat. Dicat hoc apostolicus cætus: quia transiui procllam passionis Iesu: & illo resurgente, hic Iudas non erat: quia abiit, & laqueo se suspendit.

Mat. 27. d

c ¶ Quasiui eum, & non est inuentus, &c.] Quod autem non sit inuentus locus eius, & habitatio eius desolata remaserit, Petrus in actib. apostolicis prodidit, cum Matthiam in eius ordinem subrogauit. Vel, transiui &

Act. 1. d B

ecce non erat: quasiui eum, & non est inuentus locus eius, id est, ipsius impij. Non est inuentus locus eius: pro tanta velocitate qua deficiunt.

d ¶ Custodi innocentiam, & vide, &c.] Si nulli noceas: si cum nullo litigiosus sis, videbis Christum: quia sicut via, veritas & vita: ita & æquitas intelligitur.

1. Cor. 15. g

e ¶ Quoniam sunt, &c.] Qui hic pacifice vixerit, vt filius Dei vocetur, huius reliquiæ, hoc est, corpus mortale reseruat ad gloriam resurrectionis: iuxta illud Apostoli: Oportet mortale hoc induere immortalitatem. Reliquiæ impiorum peribunt. Pro reliquiis in Hebræo, nouissima habet.

f ¶ Iniusti autem, &c. reliquiæ impiorum peribunt.] Non reseruantur eorum reliquiæ ex superbia, vt in æternum uiuant: sed vt in pœnam gehennæ ignis intereant.

g ¶ Salus autem iustorum à domino.] Per quem & præsentẽ vitam capiunt, & adipisci præstolantur æternam. Salus autem iustorum à domino. Ipse est nostra salus.

Mat. 7. b

h ¶ Et protector eorum est in tempore tribulationis. Adiuuabit eos & liberabit eos à peccatoribus. Saluos faciet eos, quoniam, &c.] Propterea saluos faciet eos, & protector eorum est in tempore tribulationis: cum per artam viam, quæ ad vitã ducit, incedunt, plenam doloribus & ærumnis. Et adiuuabit eos dominus, & liberabit eos à peccatoribus: saluos faciet eos quia sperauerunt in eum, cum ad perfectionem puræ mentis perducit. Ad eum venire meruerunt, quoniam sperauerunt in eum. In omnibus enim angustiis in eum spem locauerunt, qui dixit: Ego sum Deus, & absque me non est alius. Ego occidã, & viuere faciam: percutiam, & ego sanabo. Qui sanet omnes infirmitates mentium nostrarum: nobisq; præstet toto corde erigere spem nostram, & in se tribuat collocari, vt à peccatis liberati, mereamur ipso distribuente etiam æternitatis præmium adipisci.

Deut. 32. f

i ¶ In fine Psalmus David, &c.] Sabbathum, requies interpretatur: hoc est, quando requiescunt sancti, id est, quando requiescit ecclesia in illa requie paradisi, quam perdidit in Adam. Iste psalmus ostendit, vt si accidat infirmitas corporis fragilitati, non desistat requiri medicina cœlestis.

C

Domine ne in furore tua arguas me: neque in ira, &c.] Totus Psalmus ex persona pœnitentis est, sed ad Christum referri potest, sicut & sexagesimo octauus. Domine ne

in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripas me. Ira est, vt sæpe diximus, cõmotio animi. Furor vero vindicta irrationabilis cum fellis amaritudine. Ideo iste qui se peccatorũ scit, non ira, sed per misericordiam: nec in furore, sed per patientiã se argui postulat.

¶ Quoniam sagittæ tuæ, &c.] Verba doctrinæ quæ vt iaculũ transuerberant cor meum, vt agerem pœnitentiam.

¶ Et confirmasti super me manum tuam.] Vt tanquam bonus magister verberibus castigationis afflictum redderes emẽdatum.

¶ Nõ est sanitas in carne mea, &c.] Vidi faciem iræ tuæ, & non ipsam iram: hoc est, intellexi per scripturas sanctas, quãta minabaris peccatoribus: & extabui, petens ne ipsa super me ira descenderet.

¶ Non est pax ossibus meis à facie peccatorum, &c.] Nullam quietem indulsi, vel ossibus, vel membris meis, donec ea pœnitendo purgarem.

¶ Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.]

Inualuerunt enim mihi, vt sequitur.

¶ Sicut onus graue grauat e sunt, &c.] Non est enim mihi leue peccatum meum, sed recognosco quia graue mihi iudicij pondus imposuit: & super verticem capitis mei excreuit. Sicut pondus grande, sic peccata mea super me.

¶ Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ.] Porcorũ mos est cœno, aut stercorebus pro bonis odoribus vt: nec intelligunt se in his sordidissime volutari. Nam mihi foetent & cõputrescunt vulnera peccatorum, desideranterque expeto medicum. Et cur, inquis, computruerunt?

¶ A facie insipientiæ meæ.] Quia nolebam agere pœnitentiam, a facie insipientiæ meæ. Per hoc putruerunt, scilicet, per insipientiam meam: vt Paulus dicit: quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

1 Cor. 1. d

¶ Miser factus sum & curuatus sum usque in finem.] Vsq; dum confitendo purgaret: quia sine confusione & mœstitia non dimittuntur peccata.

¶ Tota die contristatus ingrediebar.] Indignum me esse iudicans, qui vel oculos ad cœlum leuare auderem: sed percussus pectus meum, aiebam: Deus propitiu esto mihi peccatori.

¶ Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas, &c.] Illis illusionibus se profitetur esse infirmatum, atque repletum, quibus diabolus humanum genus allicit vt delinquat. Deus tu cognouisti insipientiam meam: quia lumbi mei impleti sunt illusionibus. Se vnusquisque consideret, & titillantem corporis intelligat voluptatem: & tunc dicere potest cum Paulo apostolo: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et illud: Neq; enim quod volo hoc cio, sed quod nolo.

Luc. 18. e

¶ Incuruatus sum & humiliatus sum nimis.] Ad pœnitentiam.

¶ Rugiebam à gemitu cordis mei.] Petes cum luctu remissionem. Aliud est gemitus corporis, & aliud gemitus cordis. Gemitus corporis, est propter res terrenas: vel propter mortem gemere. Gemitus cordis propter sua peccata, vel aliorum

Rom. 7.

Mat. 2.

F

Luc. 23.

Luc. 22. Marc. 1.

Mat. 2. Ioan. 8.

Luc. 11.

Ioan. 29.

Luc. 18. e

Luc. 18. e

Rom. 7.

liorum. Sed Christus non habuit quod gerneret: quia non fecit peccatum.

a ¶ *Et gemitus meus non est, &c.*] Id est, quicquid habet homo, Deus scit. Quicquid deliqui, quicquid mali gessi, omnia tibi cum gemitu referavi: sciens quia tibi non occultantur occulta.

b ¶ *Cor meum conturbatum est in me, &c.*] Quia iram quam superius memoravi, incurrere expauesco.

c ¶ *Et lumen, &c.*] Quia postposito veritatis lumine, in tenebras decideram peccatorum. Sic enim prophetam omnem ordinem huius psalmi expectatoris persona persecutum fuisse, anteriores nostri docuerunt. Sentiant illi quodlibet. Ego vero ab illo loco, ubi ait: Amici mei & proximi mei, usque ad finem psalmi, video dominum meum Iesum Christum à Iudæis circumdari, in cruce suspendi, & ex inferno resurgere. Ait ergo ipse dominus de passione sua.

d ¶ *Amici mei & proximi mei, &c.*] Amici dicuntur Iudæi propter Abraham. Proximi, eo quod ab eorum generatione assumptis carne: qui appropiaverunt ei, ut comprehenderetur. Amici mei & noti mei contra me steterunt. Potest & de discipulis accipi: qui in passione metu territi, à domino recesserunt intantum, ut etiam eum Petrus denegaret. Vel steterunt, causantes contra eum.

e ¶ *Et qui iuxta me erant, &c.*] Apostoli vel reliqui discipuli, de quibus ait Euangelista: *Cum autem apprehendissent eum, stabant omnes noti eius à longe.*

f ¶ *Et vim faciebant qui, &c.*] Faciebant vim, non noti, sed Iudæi: vel Petro, cum dicerent: Nam & tu ex illis es. Vel Iacobo, qui cum traheretur relicta syndone nudus aufugit ab eis. *Et vim faciebant qui quærebant animam meam:* scilicet Iudæi quasi illorum fortitudo esset, & à Deo ipsam potestatem non accepissent.

g ¶ *Et qui quærebant mala mihi locuti sunt vanitates, & dolos tota die, &c.*] Multos quidem dolos meditati sunt: cum interrogarent, si deberent dare censum Cæsari an non: aut si mulier deprehensa lapidaretur. Sed tunc aperte dolum ingerunt, cum falsos testes adducunt. Vel qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitatem, quando dixerunt: *In Beelzebub eiecit demonia.*

h ¶ *Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non, &c.*] Semper quæ exprobrabant, sustuli, & iugiter silui. Hoc & Pilatus manifestat, cum dicit: *Mihi non respondes? An nescis quia potestatem habeo dimittere te? Ego autem tanquam mutus non aperiens os suum.* Et apud Pilatum dominus non est locutus. Et Esaias de eodem loquitur: *Tanquam agnus ad victimam ductus, non aperiens os suum.*

i ¶ *Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore, &c.*] Nam cum me sputis linirent, arundine verberarent, illuderentque genu flexo, nihil eis motus respondi. Et non habens in ore suo redargutiones. Sic tacui accusatus, quasi non habens quid pro me respondere deberem. Christus in omnibus exemplum dedit, ut homo flagella & correctione patienter portare debeat.

k ¶ *Quoniam in te domine speravi, tu exaudies me domine Deus meus.*] Ut me resuscites Vel tu exaudies me, hoc est: vide illorum superbiam, & meam humilitatem.

l ¶ *Quia dixi ne quando supergaudeant mihi inimici mei, &c.*] Hieron. S. Tom. 7.

Pedes Christi in passione: Vel sancti Apostoli, qui pedes Christi esse debuerant, commoti sunt de fide ad infidelitatem. Commoveri possunt pedes mei à stabilitate sua, & inimici in me insultare, si in hac crucis morte humiliatus, non resurrexero.

m ¶ *In me magna locuti sunt.*] Dicentes: Si filius Dei es, descende de cruce. *Matt. 27. 6*

n ¶ *Ego, &c.*] Præparo me ad sustinendam crucem, lanceam, fel, acetum, ut per hanc mortem meo sanguine redimam populum pereuntem: quia Christus ad hoc venit, ut passionem sustineret.

o ¶ *Et dolor meus in conspectu, &c.*] Donec eiiciam victoriam in iudicium.

p ¶ *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, &c.*] Sicut enim maledictioni subiicitur, ut nos à maledicto legis erueret: ita & peccatorem se profitetur, qui peccata nostra portavit, ut pro cogitatu ac misericordia consilio, nos ab eisdem erueret. Et sollicitus ero pro peccato meo. Peccatum Christi, humani delicta sunt generis: propter quæ & patri dicitur nunc esse subiectus.

q ¶ *Inimici autem mei viuunt.*] Quia non sunt statim ultione diuina puniti.

r ¶ *Et confirmati sunt super me.*] Confirmati sunt in legis litera, in qua spiritualiter nuntiatum non intellexerunt.

s ¶ *Et multiplicati sunt qui oderunt, &c.*] Certè iniquè & non rationabiliter: quia in hac litera, semen suum, ceu astra cæli

à gemitu cordis mei. Domine ante te omne desiderium meum: & gemitus meus à te non est absconditus. Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea: & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Amici mei & proximi mei, aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Et qui iuxta me erant, de longe steterunt: & vim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens: & non habes in ore tuo redargutiones. Quoniam in te domine speravi, tu exaudies me domine Deus meus. Quia dixi ne quando supergaudeant mihi inimici mei, & dum commouentur pedes mei super me magna locuti sunt. Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo. Inimici autem mei viuunt, & confirmati sunt super me: & multiplicati sunt qui oderunt me iniquè. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem. Ne derelinquas me domine Deus meus, ne discesseris à me. Intende in adiutorium meum, domine Deus salutis meæ.

a In finem pro idithun canticum Dauid.

PSALMVS XXXVIII.

Dixi custodiã vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam,

multiplicari credebant.

t ¶ *Qui retribuiebant mihi mala pro bonis.*] Dulcedinem æternæ vitæ afferentem, aceto potauerunt, ac felle.

v ¶ *Detrahebant mihi.*] Dicentes: *Alios saluos fecit: semetipsum non potest saluum facere.*

x ¶ *Quoniam sequebar bonitatem.*] Ut implens voluntatem patris, pro vita populi susciperem mortem.

y ¶ *Non derelinquas me domine Deus: ne discesseris à me.*] Cui profunda inferni penetrauero.

z ¶ *Intende in adiutorium meum, &c.*] Manifestum est Domine Iesu, quia intendit in te pater, suscitans te à mortuis tertia die, & collocans ad dexteram suam in cælestibus super omnem principatum & potestatem: dans tibi nomen, quod est supra omne nomen. Ergo, quia graues sunt pugne carnis, tu domine intende in adiutorium nostrum, & esto nobis salus in tempore tribulationis.

a ¶ *In finem, &c.*] Idithun, transiliens eos interpretatur. Iste psalmus patientiam docet, ut refrenans homo os suum, obseruet ne per fatuitatem verborum, incidat in peccatum: quia scit propheta etiam de verbis otiosis rationem esse reddendam. Docet etiam ut ea thesaurifemus in sæculo, quæ ad profectum pertineant animarum.

PSALMVS XXXVIII.

Dixi custodiã vias meas, ut non delinquam, &c.] Non aliter scio vitæ meæ custodire vias: nisi ut non loquar fatua, ac diuersa, siue otiosa. Ex verbis, inquit dominus, tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Dixi custodiã vias meas, id est, disposui custodire opera mea, scilicet quinque sensus corporis. *Ut non delinquam in lingua mea.* Non delinquam, non peccem: quia qui custodit linguam suam, custodit animam suam: quia mors & vita in manibus linguæ. Et item: *Cultus iustitiæ, silentium & pax.*

c ¶ *Posui ori meo custodiã.*] Iuxta illud: *Pecuniam & aurum*

D

Matt. 26. f

Luc. 23. f

Luc. 22. f
Marc. 14. c

Matt. 22. b
Ioan. 8. a

Luc. 11. b

Ioan. 19. b

Esai. 53. e

Matt. 27. 6

Luc. 23. d

Matt. 12. c

Prov. 18. d

Esai. 53. d
Eccl. 28. d

A *tuum alliga bene: & facito ori tuo ostium & seram.* Beatum enim hominem, oris custodia facit cum non profert inania: sed quæ Deo sunt digna.

a ¶ *Cum confisteret peccator aduersus me.* Id est, diabolus qui iustis maledicit ac detrahit: & instigator eorum est, qui sanctis insidiatur.

Esai. 53. e

b ¶ *Obmutui.* Ne obiurgantibus me obstreperem. *Obmutui, & non aperui os meum: quia tu fecisti.* Ideo patienter fero: quia te scio ad probationem me tentationibus reliquille.

c ¶ *Et humiliatus sum.* Ad sustinenda eorum impropria.

d ¶ *Et filii à bonis.* De bona cōscientia procedebat mihi securitas: ideo me non iustificati coram hominibus: neque bona quæ in me erāt, diuulgavi: quia scio quod pater qui videt in absconso, reddet mihi.

Matt. 7. a

e ¶ *Et dolor meus, &c.* Non dum enim veneram ad perfectum virum. Nam & si sustinebam cum dolore impropria, non tamen sciebam maledicentibus benedicere: Vel *dolor meus renouatus est.* In hoc dicitur dolor Christi: quia illi non fuerūt digni audire verba mysterij, vt ait propheta. *Vt mibi quia tacui.* Vel illud: *Adherere faciam linguam tuam palato tuo, quia domus exasperans est.*

Coloss. 1. d

f ¶ *Concaluit cor meū intra me.* Dicit ecclesia: A recordatione delictorum priorum.

Esai. 6 b

Ezech. 3

B

g ¶ *Et in meditatione mea, &c.* Quid inquis meditaberis? Illud nempe, qualiter ignem illum repetere possim, qui peccata confumeret, mentem illuminaret: qui est Spiritus sanctus, de quo Cleophas, & qui cum eo erat, dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas.*

Luc. 24.

Ezech. 3

h ¶ *Locutus, &c.* Hoc est, prædicati omnibus hominibus, vt illud: Si non annuntiaueris iniquo iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram.

i ¶ *Notum fac mihi domine finem meum. Et numerum, &c.* Non istius vitæ finem quærit sibi notum fieri propheta: sed illum in quo euacuat potestatis, ac destructa morte, Christo iungatur, qui est finis legis. Neque istorum dierum numerum vult scire, sed illorum de quibus dicit Dominus: *Apud patrem meum mansiones multe sunt. Et numerum dierum meorum quis est?* Hoc est, numerus sine numero, dies sine die, tempora sine tempore. Quis est? Qui semper est.

Isai. 14. a

k ¶ *Vt sciam, &c.* Hoc est, vt me facias intelligere omnia bona: vt cum hæc nota habuero, sciam quid adhuc in sæculo degenti desit ad palmam beatitudinis consequendā. Perfectus enim erat Paulus qui dicebat: *Certamen bonum certavi, cursum consummaui. Nunc autem deest mihi corona iustitiæ, quam dominus retribuet mihi.* Quod autem non de suis diebus hæc loquatur, sequentia docent.

1. Tim. 4. b

l ¶ *Ecce mensurabiles, &c.* Secundum veterem hominem vique nunc fuerunt: nunc nouum desidero, illum quem Abraham vidit, & gauisus est. In quo alibi hortamur lætari, in quo Deus dominus illuxit nobis. Qui non à sole, neque à luna illuminabitur: sed ab ipso domino perpetua luce refulget.

Ioan. 8 g

m ¶ *Et substantia mea tanquam nihilum ante te.* Suscipiens altiori mente claritatem tuam, pro nihilo iudicauit substantiam meam.

n ¶ *Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens.* Si peccator est, & in delictis fluxerit, vanitati subsistit: Si iustus, & desiderat dissolui, & cum Christo esse: vana est ei nihilominus vita præsens.

o ¶ *Veruntamen in imagine Dei pertransit homo, &c.* Omnis homo ad imaginem Dei factus est. Si ergo in ea ambulante videatur, & in rapinis versetur atque concupiscentiis, conturbatur in actione.

p ¶ *Theaurizat, & ignorat cui, &c.* Sæpe enim plerique thesaurizat, & congregat multa, quæ aut desidia filiorum euerit, aut fiscus occupat, aut diripiunt alieni. Beatus autem ille est, qui ibi thesaurizat, vbi fures non effodiunt, nec furatur: vbi audire mereatur. *Quam diu fecistis mi ex minimis istis, mihi fecistis.*

Matt. 6. d

Matt. 23. d

q ¶ *Et nunc quæ est expectatio mea, nonne dominus? & substantia, &c.* Relictis omnibus, te domine præstolabor: quia substantia vitæ istius non comparatur ad illā beatitudinem sempiternam.

Luc. 10

r ¶ *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.* Præteritis, præsentibus, & futuris.

1. Cor.

s ¶ *Opprobrium insipienti dedisti me.* Dum peccator fui opprobrium factus sum insipienti diabolo, qui est omnium criminum & inceptor, & accusator. Ideo, purgari cupio in hoc sæculo, ne ille me accuset in iudicio tuo.

t ¶ *Obmutui, & non aperui os meum: quoniam tu fecisti.* Cum me conuitis, iracundiis, ac diuersis improprietis lacefferet, cogitans me à te factum: nihil

D

ad ea quæ inferebantur, respondi.

u ¶ *Amoue à me plagas tuas.* Quia me sentio emendatum.

x ¶ *A fortitudine manus tuæ ego defeci.* Incumbente manu vindictæ, virtus delicti defecit, sicut Paulus Apostolus ait: *Cum autem infirmor, tunc potens sum.*

2. Cor. 12. d

y ¶ *Ab increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominem.* Increpat omnem hominem propter iniquitatem, quæ perdere non vult diuina maiestas. *Flagellat autem omnem filium quem recipit.*

Heb. 12. b

z ¶ *Tabescere fecisti sicut araneam animā eius.* Tabescit anima, cum caro à luxuriis & concupiscentiis refrenatur. Hoc est tabescere, obstupescere de anterioribus delictis. Ille vero qui ea agit quæ mundanæ vanitati sunt apta, telas texit araneæ, iuxta Esaiam prophetam, hoc est, die noctuque in opere vano vocat: & non vtilia, sed dissolubilia & corruptibilia operatur. Sed quia propheta animam ceu araneam tabescere dicit: hoc intelligendum est, vt ad tantam subtilitatem per abstinentiam decoquatur, vt ad instar filiorum illorum deducatur: scilicet vt nihil crassum durumve peccati contineat.

Esai. 59. a

Ecl. 1

a ¶ *Veruntamen vane conturbatur omnis homo.* Viuens in vanitatibus huius sæculi. Sed & qui in Deo viuunt, vana est ei & inutilis hæc mundana conturbatio.

Gal. 5

b ¶ *Exaudi orationem meam domine, & deprecationem meam: auribus percipe lacrymas meas.* Pro eo quod à te peregrinor, & desiderium habeo dissolui, & ad te transire.

Matt.

c ¶ *Ne fileas, quoniam aduena sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei.* Incolam atque peregrinum se dicit, sicut omnes Sancti: quia sicut & illi dum erant in corpore, peregrinatur à domino.

d ¶ *Remitte mihi vt refrigerer prius quam abeam, & amplius non ero.* Hic remitte domine si quid deliqui: quia in inferno nulla est remissio: quia nec confessio valet. Qui nos ab huius sæculi ereptos peregrinatione, facere digneris ciues Sanctorum & domesticos Dei patris, vt ædificati super firmissimum fundamentum in templum sanctum, effici mereamur conformes corpori gloriæ tuæ, Amen.

Heb. 10

E a ¶ *In finem psalmus David.*] Hic psalmus in exordio vocem habet populi ex gentibus in hereditatem vocati, inde ipsius mediatoris ad patrem.

PSALMVS. XXXIX.

Expectans b expectavi, &c.] In promissionibus prophetarum, in quibus me illuminavit: quia praeuidebat propheta Christum per Spiritum sanctum venturum esse in carne.

c ¶ *Et intendit mihi.*] Per splendorem euangeliorum, in quibus me illuminavit.

d ¶ *Et exaudiuit preces meas.*] Quia Prophetis & Patriarchis se abdidit, sicut ipse postmodum dixit: *Quia multi propheta & iusti cupierunt videre quae videntis, & non viderunt.* Ipse mihi in nouo testamento refulget.

Luc. 10 d

e ¶ *Et eduxit me de lacu miseriae, & de luto fecis.*] In quibus immersus eram, cum simulachra multa adorarem. Vel de luto fecis: quia adhaeram terrenis desideriis.

f ¶ *Statuit supra, &c.*] Supra petram, hoc est, super Christum. Pedes meos, sensus meos, ut illud: *Petra autem erat Christus.* In se, qui est stabilis petra confirmavit me: ne ab huius saeculi nutarem impulsibus.

1. Cor. 10. n

g ¶ *Et direxit, &c.*] Ne ad eum venies, post tergum respicerem. *Et direxit gressus meos,* id est, sensus bonorum operum Ecclesiae dirigit: quia vnusquisque per se tortuosus est.

F

h ¶ *Et immisit in os meum canticum nouum.*] Laudem utique suam: quia nouus homo venit in mundum, nouam legem dedit mundo.

i ¶ *Carmen Deo nostro.*] Laudem Deo nostro, ut iam non sonos turpes & theatrales concinam, sed in Dei viuientis hymnis per harmoniam noui testamenti delecter.

k ¶ *Videbunt multi.*] Annunciatum venisse.

l ¶ *Et timebunt.*] Qui se intelligunt peccatores.

m ¶ *Et sperabunt in domino.*] Ut eis pristina remittantur delicta.

n ¶ *Beatus vir cuius est nomen domini spes ipsius.*] In qua bonis omnibus impleatur. Felix illa anima, quae habet fidem firmam, & spem directam in Christo.

Ecc. 1 d

o ¶ *Et non respexit in vanitates & insanias falsas.*] Omnia quae in mundo sunt, iuxta Salomonem, vanitas est. Insanias autem falsae sunt, irae, rixae, direptiones, & reliqua: in quibus homines insaniunt ut peccent: quae Apostolus opera carnis esse dicit.

Gal. 5. e

p ¶ *Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua, &c.*] Ostendisti patribus nostris mirabilia tua multa, quae non crediderunt. Reuelasti eis te venturum in lege, & non intellexerunt: nos vero credidimus. Usque huc credentium populus: hinc ipse dominus ad patrem ita exorsus est.

Matt. 3. a

q ¶ *Annuntiaui & locutus sum.*] Dicens: *Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum.*

r ¶ *Multiplicati sunt super numerum.*] Iudaei in malitia sua. Vel, super numerum, hoc est, peccatores super numerum, & foris numerum sunt: quia non sunt digni numerari in numero iustorum.

Heb. 10. a

s ¶ *Sacrificium & oblationes nolui: aures autem perfecisti mihi. Holocausta & pro peccato non postulasti.*] Aperte haec Apostolus declarat: quod adueniente domino, cessauerint sacrificia Iudaeorum. *Impossibile est,* inquit, *sanguine hircorum, aut tanrorum auferri peccata.* Ideo ingrediens mundum dicit:

Hieron. Tom. 7.

Hostiam & oblationem nolui: corpus autem aptasti mihi. Holocaustum & pro peccato non tibi placuit: nisi me ipsum pro totius mundi delicto, tibi sacrificium exhiberem.

t ¶ *Tunc dixi, &c.*] Quia sacrificia & ceremonias Iudaeorum, & sabbatha, & superstitiones legis veteris, spiritualis euangelij religione mutasti: propterea letus in mundum venio, & de me scribitur: *In principio erat verbum: & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* Tunc dixi, ecce venio, ut assumam carnem in qua patiar. In capite libri scriptum est de me. Caput libri testamenti veteris, tale sumit exordium: *In principio fecit Deus caelum & terram,* id est, in Christo domino. Hoc mysterium & Ioannes cernens, sic euangelium inchoauit: *In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat Deus.* Nam & ipse interrogantibus Iudaeis quis esset, respondit: *Principium.* Caput ergo libri intellige principium: quod est Christus Iesus, qui in hoc libri capite nuntiat

G

tus est

Ioan. 1.

Ioan. 8 d

v ¶ *Vt faciam voluntatem tuam Deus meus volui.*] Descendi enim de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed tuam pater. Non voluntas est carnis, sed patris, ut pro vita hominum moriar.

Ibid. 6. d

x ¶ *Et legem tuam in medio cordis mei.*] Quam non veni soluere, sed adimplere.

H

Matt. 5. b

y ¶ *Annuntiaui iustitiam tuam in Ecclesia magna.*] Gratias tibi ago saluator mundi, quod magnam fecisti ecclesiam tuam a

per quatuor mundi partibus euangelica praedicatione vocatam, tua passione collectam, tua resurrectione mundatam. In ecclesia magna, in toto mundo diffusa.

z ¶ *Ecce labia mea non prohibebo: &c.*] Non silui, nihil clam locutus sum, sed omnem virtutem tuam quod iustus, quod verax, quod misericors, quod salus omnium es: non solum in Ecclesiis populorum, sed etiam in synagogis Iudaeorum incessabiliter praedicaui. *Ecce labia mea non prohibebo.* Labia Christi, sancti sunt. Non prohibet illos praedicare, sicut sanctus Paulus dicit: *Verbum Dei non est alligatum.* Tu cognouisti: tu scis quod non feci, id est, non prohibui. *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo,* hoc est, mandata tua. *Veritatem tuam & salutare tuum dixi.* Veritas & salutare, Christus est: hoc praedicant sancti. Non celauimus misericordiam tuam, & veritatem tuam synagogae multae, id est, in tota plebe annuntiaui.

1. Tim. 2. b

a ¶ *Tu autem domine ne longe facias miserationes tuas a me: misericordia tua & veritas tua semper susceperunt, &c.*] Quod misericordiam patris postulat, quod a Iudaeis se circumdatum, & iniquitates super se multiplicatas dicit: quod a corde derelictus, rursus patris praesidium deprecatur: omnia ad infirmitatem carnis sunt referenda: ut sicut verus Deus, ita verus homo credatur. *Tu autem domine ne longe facias misericordias tuas a me.* Ne longe, sed prope. Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me. Misericordia facit peccata dimittere. Veritas reddit unicuique quod fecit. Comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui ut viderem, id est, genus humanum circumdatur originalibus peccatis, & non potui ut viderem: quia abstracta fuerat illa lux veritatis. Vnde dictum est: *De terra excaberis, & de terra illuminaberis.* *Multiplicatae sunt super capillos capitis mei:* id est, ipsae iniquitates super genus humanum. *Cor meum dereliquit me.* Quando homo peccat, cor suum non habet. Vnde David dixit: *Inueni-*

D ij

A
s. Reg. 7. d

seruus tuus cor suū. Ergo antea quando peccauit, non habuit illud. *Complaceat tibi domine, libera me domine.* Ecclesia rogat ad Christum: Hoc tibi complaceat, vt me liberares. In auxiliū meum respice. Infirmas voluntatem habet impetrandi, non potestatem habet.

a ¶ *Confundentur.*] In cogitationibus prauis, vt ea quæ sunt recta, percipiant: Aut hinc emendent, aut in futuro.

b ¶ *Et reuerentur.*] Hoc est, vt reuerentiam habeant.

c ¶ *Auertantur retrorsum.*] Qui malum cursum habuerunt.

d ¶ *Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi euge, euge.*] Misericorditer eos deprecatur confundi, vt confestim cognoscant iustitiam. Portent confusionem suam, qui se non emendauerint. Qui dicunt mihi euge, euge. Duos hostes habet ecclesia, adulationes, & blasphemationes.

e ¶ *Exultent & latentur qui volunt iustitiam meam.*] Hoc est, fidem & opera.

Mat. 5. b

f ¶ *Et dicant semper magnificetur dominus.*] Magnificetur popul^o sanctorum. Vnde dixit: *Videat vestra bona opera & glorificent patrem vestrum qui in caelis est.*

g ¶ *Qui diligunt salutare tuum.*] Id est, Christum tuū. Hæc propheta dicit de his, quibus ipse dominus per Euangelium ait: *Si dilexeritis me, & verba mea in vobis manserint: omnia quæcūque petieritis, sient vobis.*

Ioan. 15. a
B

h ¶ *Ego vero egenus & pauper sum, Deus adiuua me.*] Egenus & pauper Christus: cum diues esset, egenus factus est. Egenus dicitur, qui aliquid habet, & aliquo indiget. Et pauper dicitur, qui nihil habet. Inops, id est, sine ope.

i ¶ *Adiutor & liberator meus esto domine, Deus meus ne tardaueris.*] Et hæc ad trepidationem corporalem sunt referenda. Nam diuinitas quæ fuit in assumpto homine, nulli est obnoxia passioni, sed in eadem potentia qua fuit, & permanet, & permanebit: & nunc, & tunc in sæcula sæculorum, Amen.

k ¶ *In finem psalmus David.*] Istum psalmum propheta per Spiritum sanctum in persona Christi cantauit. Psalmus vocem continet prophetæ de Christo pronuntiantis in initio: deinde ipsius mediatoris loquentis ad patrem, quæ maximè sunt in euangelij impleta.

PSALMVS XL.

Luc. 9. b

Beat^{us} ¹ qui intelligit super egenum, &c.] Qui cognoscit Christum in assumpta carne venisse, in qua pro nobis pauper factus est & egenus, hic beatitudinem caelestium opes capit. Ipse autem dominus factus est pauper, cum non haberet, vbi caput reclinaret. Egenus, cum se in egentibus re-fici demonstrauit. *Beatus qui intelligit.* Beatus & felix qui intelligit super egenum & pauperem Christus egenus & pauper factus est pro nobis, vt illius inopia nos diuites faceret. Qui intelligit, id est, qui intelligit illum verum Deum, & verum hominem esse.

m ¶ *In die mala liberabit eum dominus.*] In die iudicij, in qua Iudæos non intelligentes, damnabit Christus. Aderit tibi dies mala, si non intellexeris super egenum & pauperem.

n ¶ *Dominus conseruet eum.*] Ne ab hoc intellectu recedat in presenti.

o ¶ *Et viuificet eum.*] In hac sapientia perseverantem, transferat à morte in vitam.

p ¶ *Et beatum, &c.*] Cum sanctis suis in regno caelorum.

q ¶ *In terra.*] In sancta Ecclesia, vel in die æternitatis.

r ¶ *Et non tradat eum in manus, &c.*] Id est, in potestatem diaboli, qui credulitati nostræ semper inimicus existit.

s ¶ *Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius.*] Opem ferat illi, hoc est, adiutorium præstet illi. In lecto doloris, in infirmitate carnis. Vel de illo paralytico potest intelligi, quando dominus dixit: *Surge, tolle lectum tuum:* quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & inhabitatio terrena deprimit sensum multa cogitantem. In huius corporis agrotatione, in quo anima tanquam in lectulo requiescit, ope dominici præsidij consoletur.

Mat. 9. d
S. p. 9. d

k ¶ *In finem Psalmus David.*

PSALMVS XL.

Beat^{us} ¹ qui intelligit super egenum & pauperem, ^m in die mala liberabit eum dominus. ⁿ Dominus conseruet eum, ^o & viuificet eum, ^p & beatum faciat eum ^q in terra, ^r & non tradat eum in manus inimicorum eius.

^s Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: ^t vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. ^u Ego dixi, domine miserere mei: sana animam meam quia peccaui tibi. ^x Inimici mei dixerunt mala mihi: quando morietur & peribit nomen eius. ^y Et si ingrediebantur vt viderent, vana loquebatur cor eorum: ^z congregauerunt iniquitatem sibi. ^a Egrediebantur foras: & loquebantur in idipsum. ^b Aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi. ^c Verbū iniquum constitue-

t ¶ *Vniuersum stratum eius versasti, &c.*] Corpus, vt diximus, quod pro strato accipitur, in diuersis tribulationibus inquietasti, vt probatum atque ab illecebris expurgatum assumeres. Hic propheta immutat ordinem, & profert vocem dominici hominis dicentis.

u ¶ *Ego dixi, domine miserere mei: sana animam meam, &c.*] Quæ mæsta vsque ad mortem, non ab originali facinore, sed pro delictis populi contristatur. Vel miserere mei, ecclesia dicit: quia multi sunt qui peccata committunt, sed verba excusationis prætendunt. Vnde ecclesia dicit: Ego me accuso pro meis peccatis, quia ego peccaui.

x ¶ *Inimici mei dixerunt mala mihi, &c.*] Quando videbant cæcos illuminari, leprosos mundari, sabbatha dissolui, Lazarum resuscitari, quando dicebant: *Ecce mundus totus post eum abiit:* quid aliud poterant cogitare, nisi vt morte eius hæc virtus eriperetur? Nam & vnus ex illis Caiphas nomine, licet nesciens quæ diceret, aiebat: *Expediit vt vnus moriatur pro populo, vt non tota gens pereat.* Quando morietur? Hoc est, quod in Euangelij parabola scribitur, colonis dicentibus: *Iste est hæres, venite interficiamus eum, & nostra erit hæreditas, & non memoretur nomen eius amplius.*

Ioan. 12. d

Marc. 12. d

y ¶ *Et si ingrediebantur vt viderent, vana loquebatur, &c.*] Introeuntes prætorium, loquebantur de corde malo, dicentes: *Omnis qui se facit regem, contradicit Cæsari.* Vel ad hoc ingrediebantur, vt extinguerent ecclesiam, & explorarent, sicut Paulus dicit: *Falsi fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram. Vana locutum est cor eorum: lingua ficta in dilectione, vt illud: Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces.* Hoc vanum est.

Ioan. 19. d

Gal. 2. a
Mat. 22. b

z ¶ *Congregauerunt, &c.*] Clamantes, quid ad nos? Tu videris. Sanguis eius super nos, & super filios nostros.

a ¶ *Egrediebantur foras.*] Foras, cum Pilato.

b ¶ *Et loquebantur in idipsum. Aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi.*] Adhibentes testes iniquos, & quærentes me interficere. Aduersum me susurrabant, id est murmurabant. Omnes inimici mei cogitabant mala mihi: supradicti Iudæi, vel modo contra ecclesiam hæretici.

c ¶ *Verbū iniquum constituerunt, &c.*] Aientes: Nobis non licet occidere quenquam: sed tu accipe, & crucifige eum. Vel quando dixerunt: *In Beelzebub eijcit demonia, & nō solū super viuum, sed etiam super mortuū falsos testes miserunt.*

Ioan. 18. f

Luc. 11. b

a ¶ Nun-

Hier. 8

Ioan. 1

F

Ioan. 3. a

Nun. 1. a
Philip. 2.

E a ¶ Nunquid qui dormit, &c.] Sic me interficere festinabant, quasi post mortem resurgere non haberem. Hoc est dicere: Qui ab iniquis iniuste somno mortis opprimitur, non resurget? Sicut alius propheta dixit: Nunquid qui cadit, non resurget? Cecidit enim granum frumenti, & mellis copiosa surrexit.

Hier. 8. b b ¶ Etenim homo pacis meae in quo speravi: qui edebat panes meos, magnificavit, &c.] Manifestissime hic Iudam denuntiat proditorem, sicut ipse dominus in Evangelio ait: Cui ego panem intinctum dederam, ipse est. Et a-

Ioan. 13. c libi: Leuabit aduersum me calcaneum. Quod autem ait: qui edebat, hoc est, qui caelestem cibum, vitam huic mundo dantem sumebat, & aliis distribuerebat, cum esset Apostolus, ipse hanc vitam morti propter cupiditatis premium destinauit.

c ¶ Tu autem domine miserere mei, & resuscitame, &c.] Resuscitatus est dominus noster virtute paterna, ad cuius dexteram sedet. Antequam resurgeret, anticipauit vltio Iudam, cum eum interitus debitus suggillauit. Quod autem ait: retribuam illi, futurum ei iudicium comminatur.

d ¶ In hoc cognoui quoniam voluisti me.] Resuscitans me.

F e ¶ Quoniam non gaudebit inimicus, &c.] Diabolus, cuius instinctu haec Iudaei sunt operati, non est gauisus eum retinendo in inferis.

f ¶ Me autem propter innocentiam, &c.] Maxima est haec innocentia, cum iustus pro impiis moritur: qui non sua, sed nostra peccata portauit. Propter quam innocentiam, & a patre deuicta morte, cum assumpta carne susceptus est in caelestibus.

g ¶ Benedictus dominus Deus Israel a seculo, &c.] Pro fiat, fiat, in Hebraeo scribitur ברוך ה' אמן, amen, amen: quod Aquila, *πρωτοουινος*, id est vere, siue fideliter transtulit. Et sciendum, primum librum psalterij hic esse finitum. Secundum vero esse a quadragesimo primo, vsque ad septuagesimum primum. Tertium a septuagesimo secundo, vsque in octogesimum octauum. Quartum ab octogesimo nono, vsque in centesimum quintum. Quintum vero a centesimo sexto, vsque ad finem.

h ¶ In finem intellectus, &c.] In finem, in Christo: intellectus, hoc est intellectus spiritualis. Filiis Core, id est filiis Christi, qui sunt credentes. Psalmus vocem continet Ecclesiae, siue fidelis viri Deum desiderantis.

PSALMVS. XLI.

Quemadmodum i desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat, &c.] Primum enim intelligendum est, quare vel qualiter desiderat ceruus ad fontes aquarum. Mos est enim eius, vt inuentum serpentem naribus hauriat: & post haec exardescens, extinguat sitim. Ergo homo Ecclesiae, qui diu in actu venenoso degebat, vbi se perspicit caeno fornicationis, idololatriae faetore repletum, desiderat venire ad Christum, in quo est fons luminis, vt ablutus baptismo, accipiat donum remissionis. Scit enim quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non habebit vitam aeternam. Sed & si quis hodie nostrum extinctis vitiis ignescat in desiderium dominicae contemplationis, potest & ipse dicere: quia desiderat anima mea ad te Deus, hoc est, relicto saeculo, ad te desidero transire.

k ¶ Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum.] Non ad mortua simulacra, sed ad illum qui dixit: Viuo ego dicit dominus, quia mihi flectetur omne genu. Viuus, quia ipse dicit: sicut Hieron. Tom. 7.

misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui credit in me, & ipse viuet propter me.

l ¶ Quando veniam & apparebo, &c.] Ac si diceret: Quando erit tempus, vt illa gloria qua efficiuntur sancti conformes gloriae tuae, ego in claritate cum illis appaream? Vel quando veniam, id est, quando erit illud tempus, quo ecclesia vult dissolui a corpore, & esse cum Christo: Et apparebo ante faciem Dei mei, id est, ante conspectum diuinitatis, & tunc videbimus cum sicuti est.

m ¶ Fuerunt mihi lacrymae meae panes, &c.] Quomodo potest de lacrymis panis fieri? Potest: quia sicut corpus satiatur de pane, ita anima de lacrymis: quia exinde sperat remissionem peccatorum habere. Fletus ac gemitus erant mihi ac lamentatio, ob desiderium tui.

n ¶ Dum dicitur mihi quotidie, &c.] Siquidem pagani deos suos digito ostendunt, & ob hoc ingerunt mihi improperia. Unde sciant, quia ego mente Deum meum reconditum teneo: & per interiorum hominum cum ipso habito.

o ¶ Haec recordatus, &c.] Dum hoc improperium quotidie sustinens memorarem, liquefacta est in me anima mea, & tabui in tractatu: cum neque in caelo, neque in terra Deum meum cernere possim visibiliter: sed inueniens eum in mente mea gubernantem me, ac dirigentem in illo tabernaculo sempiterno, de quo loquor.

p ¶ Quoniam transibo, &c.] Tabernaculum Dei, ecclesia est, qua adhuc peregrinatur a domino: per quam ad aeterna tabernacula, id est ad caelestem Hierusalem (qua est mater omnium nostrum) venit. In qua sunt multi admirabiles, & virtutibus sacris pollentes: quia aedificati super fundamentum Apostolorum, tanquam vna domus habentur. In quam iste mente ingrediens, qui relicta idololatria, iam cognouerat baptismi sacramenta admirans harmoniam cantici spiritualis, per suauitatem aeternae dulcedinis, accessit ad domum Dei, quod est sancta sanctorum. Et quasi diceretur ei: Quis te huc adduxit: vel qualiter huc venisti, vel quo delectatus es, vt huc accederes? Respondit:

q ¶ In voce exultationis, &c.] Exultatio confessio, & epulatio haec, non musicis artibus adimplentur, neque inchoatur, & praetereunt: sed iugiter angelicis vocibus & sanctorum concentibus celebrantur. Quod dum iste adhuc in saeculo positus, mente suspiceret: ingemiscens cur ab eo haec differtur habitatio, meste animae ait:

r ¶ Quare tristis es anima mea, &c.] Quia inquit, suauitatem hanc praesens nondum accepi, & insidiator meus adhuc contra me vigilat, adhuc mihi laqueos intendit. Et ille inquit:

s ¶ Spera in domino.] Per patientiam sustine. Vel spera in Deo. Anima semetipsam hortatur: vel interior homo hortatur exteriorem.

t ¶ Quoniam adhuc confitebor illi, &c.] Confessus sum iam delicta confitebor deinde laudem eius, per quam me saluauit a morte perituram: vel allicit ad aeterna.

u ¶ Ad, &c.] Ob recordationem delictorum priorum.

x ¶ Propterea, &c.] Iordanis pro baptismo accipitur: Hermon, anathema interpretatur. Igitur iste qui erat peccator: qui sicut ceruus desiderabat fontes aquarum, memor fuit in humilitate poenitentiae, & baptismi ablutione abluuit vetera delicta: anathematizauit peccata sua, & non se extulit magnum gloriando, sed effecit paruulum poenitendo.

y ¶ Abyssus abyssum, &c.] Multae sunt de abyssu opinio-

A

nes, quæ oportunitis locis explanabuntur. Nam hic abyssus abyssum inuocat, cum vel vetus testamentum nouum annuntiat, vel nouum vetus in testimonium vocat. Vetus annuntiat nouum, cum dicit Moyses: *Prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris*. Nouum verò vetus in testimonium vocat, cum dicit Paulus: *Bibebant de sequenti petra: petra autem erat Christus*. Propter profunditatem enim intelligentiæ, dicuntur abyssus.

Deut. 18. c

1. Cor. 10. a

a ¶ *In voce, &c.*] In voce prophetarum, quæ aduentum domini annuntiauit. Ideo enim cataractæ dicuntur, quia obscurus in eorum prophetia aduentus domini fuit, nec à Iudæis est intellectus. Annuntiauit enim hæc vox iudicium futurum, vel de beatorum meritis, vel de suppliciis impiorum.

b ¶ *Omnia, &c.*] Excelsæ sunt atque potentes hæc minæ, per quas mortis iudicium minabatur: quia non statim decidunt propter immensam patientiam tuam. Fluctus autem sunt, dum ea adueniunt, quæ fuerunt comminata. Ideo iste dicit ea super se ingressa: cum in desideriis mortalibus degens, verberatus plagis, eruditus est, ut desideret dominum viuum.

c ¶ *In die mandauit dominus misericordiam suam.*] Quia per lucem eam scripturarum sanctorum promisit.

d ¶ *Et nocte, &c.*] In tribulationibus posito eam ostendit.

e ¶ *Apud me oratio.*] Mea, & non extra me.

f ¶ *Deo vitæ meæ.*] Ut ei merear liber ab hoc sæculo quandoque coniungi.

g ¶ *Dicam Deo, susceptor, &c.*] Licet in tribulationibus exercear, semper tamen à te peto protegi ac defendi.

h ¶ *Quare oblitus es mei?*] Et quare me repulisti? Cur tam diu differis, ut non inducas me in illum locum tabernaculi admirabilis.

i ¶ *Quare contristatus incedo, &c.*] Diabolus, qui multas mihi tetendit insidias: vel persecutores Ecclesiam.

k ¶ *Dum confringuntur ossa mea.*] Dum fortiores Ecclesiæ, scandalis ac diuersis iurgiis cedere video. Vel ossa, virtutes Ecclesiæ: quasi confringuntur per illas tribulationes, quas sustinent sancti.

l ¶ *Exprobrauerunt inimici mei.*] Vel in martyribus, vel in aliis confessoribus.

m ¶ *Dum dicitur mihi per singulos dies: vbi est Deus tuus?*] Cum ego te per penitentiam & afflictionem corporis animæque placare desiderarem, inimici mei quasi incassum hæc facerem, dicebant: Vbi est Deus tuus? nescientes illa occulta, quæ præparauit Deus diligentibus se.

n ¶ *Quare, &c.*] Quia meum desiderium prolongatur.

o ¶ *Spera in Deo, &c.*] In ipso nostra sit spes semper attentata: ipse omnes fluctus mitiget: ipse nos in tentationibus conseruet: ipse sitim nostram sua contemplatione satiet, nosque vultus sui saluari viuificet.

p ¶ *Psalmus David.*] Iste psalmus, licet in aliquibus versiculis passionem dominicam signet: tamen vocem habet animæ fidelis, lucem huius mundi, id est, Christum desiderantis.

PSALMVS XLII.

Iudica quæ me Deus, & discerne causam meam, de gente, &c.] Expeto iudicium tuum, quia misericors es. Tu autem discerne me à paleis, inter quas in hoc sæculo ingemisco, superuestiri cupiens, ut absorbeatur quod mortale est à vita. Sed & domini vox est, quibus prius dixerat: *Sancti*

Leuit. 10. b

estote, quoniam ego sanctus sum, & non impleuerunt.

r ¶ *Ab homine iniquo, &c.*] Nemo magis iniquus atque dolosus, quam ille qui iniquitatis inuentor, atque amulator est sanctitatis, id est, diabolus: qui introiit in cor Iudæ ut traderet Christum. Sed & homo ille fidelis, quem prius

diximus, hæc ait. s ¶ *Quia tu es Deus, &c.*] Scio me infirmum & fragilem: nec sentio me aliquam habere fortitudinem in qua eruar, nisi tu saluaueris.

t ¶ *Quare me repulisti?*] Fortitudo nostra, Christus est: qui tunc nos repellit, cum peccauerimus.

u ¶ *Quare tristis incedo dum affligit me inimicus.*] Tristis sum propter peccata mea, & ideo affligor in tentationibus variis ab ipso inimico: qui superius homo iniquus dictus est. Vnde quia me conturbant tenebræ peccatorum, ad te qui lux es mundi, confugio supplex.

x ¶ *Emitte lucem tuam & veritatem, &c.*] Tu es lux, qui dixisti: *Ego sum lux mundi*. Tu es veritas, qui dixisti: *Ego sum via, & veritas, & vita*: qui nos illuminare digneris, ut relinquentes mendacium diaboli, sequamur veritatem tuam.

y ¶ *Ipsa me deduxerunt.*] Ab errore peccati.

z ¶ *Et adduxerunt in montem, &c.*] In ecclesiam tuam.

a ¶ *In tabernaculum tuum.*] In illam cælestem Hierusalē, de qua alius psalmus ait: *Quam dilecta sunt tabernacula tua domine.*

b ¶ *Et introibo ad altare Dei.*] Mei, vbi non iam vitulos & arietes, sed meipsum exhibeam

hostiam viuam, placentem illi.

c ¶ *Ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.*] Cum expurgato fermento veteri in nouo me homine tanquam iuenculum consolatur.

d ¶ *Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus.*] Per mortificationem carnis: quia crucifixus est mihi mundus, & ego mundo.

e ¶ *Quare tristis es anima, &c.*] Quia desidero videre, in quo spem posui.

f ¶ *Spera in Deo quoniam, &c.*] Ipsum confitetur, qui ab ipso peccata sua dimitti postulat. Ipse salutare vultus sui dicit, ipsum inuocat & adorat. Quem & nos confitentes exposcimus, ut mereamur eius luce illuminari, via dirigi, veritate corrigi, vita locupletari. Vel salutare vultus mei Deus meus. Saluatio animæ Deus meus est: & vultus, hoc est, aspectus animæ meæ meæ Deus meus est.

g ¶ *In finem, &c.*] Core interpretatur decaluatio, & dominus in monte Caluarie fuit crucifixus. Filij Core, filij Christi: sancti Apostoli, vel Martyres sūt. Vnde dictum est: *Nō possunt filij spōsi lugere, quādiu cū illis est spōsus*. Intellectus, hoc est ut intelligamus illū qui in initium sup̄sit secundū carnem ex tempore, & ante sæcula est genitus. Vel intellectus est, ut intelligamus de prosperitate presenti peccatorū, & de tribulatione presenti sanctorū. Psalmus nō anteriora facta docet, sed Ecclesiam in Christo renasci pronuntiat: ac fideles in ea prouocat ad agonē: ostendens neminem posse nisi qui legitime certauerit, coronari: in quo etiam plerumque voces martyrum proferuntur.

PSALMVS XLIII.

Deus hauribus, &c.] Per spirituale sensum cognouimus, iuxta illud domini: *Qui habet aures audiendi audiat.*

i ¶ *Et patres nostri.*] Apostoli & Prophetæ: quorum prædicatione renati sumus ad vitam.

k ¶ *Annuntiauerunt nobis. Opus quod operatus es in diebus eorum,*

¶ in

Ioan. 8. b

¶ 14. a

D

Psalm. 83. d

Matt. 9. b

Luc. 8. a

Et in diebus antiquis.] Annuntiauerunt prophetae quae sunt gesta illorum tempore. Annuntiauerunt Apostoli, quae te viderunt operantem.

a *Manus tua gentes disperdidit, &c.*] Disperdisti ab Ecclesia onera vitiorum, & plantasti ornamenta virtutum, id est, homines iustos, qui fructum exhibeant sanctitatis.

b *Affixisti populos & expulisti eos.*] Illos, qui te relicto ad idololatriam declinabant.

c *Non enim, &c.*] Sed in mansuetudine mentis: quia beati mansueti, ipsi haereditabunt viuentium terram.

d *Et brachium eorum non saluabit eos: sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio faciei tuae.*] Dextera patris Christi est, ut illud: *Dextera. n. sua exaltauit nos*, id est, brachium: sicut alibi: *Et brachium domini cui reuelatum est: Ipse & illuminatio*, ut ibi: *In lumine tuo videbimus lumen.* Hic est igitur missus a patre, ut liberaret suos. Et cur eos liberauerit, adiecit.

e *Quoniae complacuiisti in eis.*] Vult enim Deus, ut sicut ei beneplacitum est in filio, ita & nos beneplacites simus in ipso, si volumus liberari.

f *Tu es ipse rex meus.*] Qui in me regnas, & non peccatum.

g *Et Deus meus.* A quo sum acquisitus.

h *Qui mandas, &c.*] Hoc est, populo Christiano: qui supplicato seniore, mandatum salutis per doctrinam propheticae atque apostolicam suscepit.

i *In te enim inimicos nostros ventilabimus cornu: & in nomine tuo spernemus, &c.*] A cornibus aliquid ventilatur, ut Sedechias: qui factis duobus ferreis cornibus dicebat: *Sic ventilabis totam Syriam.* Cornu vero nostrum, Christus est. Idem & nomen Patris, in quo aduersarij nostri vel ventilantur, vel spernuntur.

k *Non enim in arcu meo sperabo, &c.*] Sed virtus tua.

l *Saluasti. n. nos a tribulantibus nos.*] Quia in armis meis sperare non debeam, haec causa est, quod saluasti nos semper a persecutentibus, & absque nostra virtute, nostroque gladio custodisti. Saluasti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti: auerſae sunt potestates, quibus confusis, a Christo Domino liberati sumus.

m *In Deo laudabimur tota die.*] Quia ipse est laus & gloria nostra.

n *Et in nomine tuo confitebimur tibi in saeculum.*] Quod a te Christo, Christiani vocamur.

o *Nunc autem repulisti, &c.*] Cum ait nunc, praesens tempus ostendit. Ergo in praesenti tempore ad exercitationem repellimur, ut in aeternum glorificemur. Saep̄ enim & martyres in tempore dicunt.

p *Et non egredieris Deus in virtutibus nostris.*] Ut nos in posterum perpetua virtute corroborares.

q *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros.*] Sic & Petrum dominus retrorsum conuertit, ut in melius repararet. Ergo & nos debemus retrorsum conuerti, ne in viis prauis perduret iter nostrum. Debemus & inimicos nostros ante nos habere, ut sciamus quid cauere debeamus. Quod & si post Christum conuertimur ut Petrus: habentes eum ante nos, nihil ultra metuemus.

r *Et qui, &c.*] Propter nomen enim tuum, diripiebant nos: cum in carceribus, in plagis, in reliquis nos vexarent tormentis. Sed non nos separauit a charitate tua illa tribulatio.

Hieron. S. Tom. 7.

s *Dedisti nos, &c.*] Sicut enim dominus tanquam ovis ad occisionem ductus, datus est esca populis, cum dicit: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis:* ita & sancti (sicut superius diximus) in multis tribulationibus dati, facti sunt pabulum gentibus, vel cum ali-

menta aeternae vitae ministrant: vel dum rapacitatem eorum de suis aerumnis exantiant.

t *Et in nationibus dispersisti nos.*] Ut ad tempus dominarentur nostri.

u *Vendidisti populum tuum sine pretio.*] Vtique nunc de se locuti sunt martyres: nunc de Iudaeorum populo dicitur, quibus dictum est: *In peccatis vestris venditi estis.* Et ideo sine pretio: quia non est effusus agni sanguis pro eis.

x *Et non fuit multitudo in commutationibus nostris.*] Viliore enim erat merces, quae fuit vendita: ideo non est commutatio facta. Nam dominus populum quem emit, non auro neque argento, sed pretioso ac proprio eum sanguine comparauit: sicut ait Petrus Apostolus.

y *Posuisti nos opprobrium vicinis nostris: subsannationem & derisum his qui in circuitu, &c.*] Vicini dicti persecutores, propter cohabitationem mundanam, qui saepe exprobrant irridendo, dicentes: *Veniat Deus vester, & eruat vos de manu nostris.*

z *Posuisti nos in similitudinem gentibus.*] In tuam utique similitudinem, ut sicut te mundus odio habuit prius, ita & nos deinceps odiret.

a *Commotionem capitis in populis.*] Sicut enim in passione tua transeuntes mouebant capita sua, ita & in martyribus tuis faciunt. Sed & si quis nunc in te pie voluerit viuere, protinus iniqui blasphemant cum irrisione, vel capitis commotione.

b *Tota die verecundia mea contra me est: & confusio, &c.*] Dominus haec in assumpta loquitur carne, qui pro nobis verecundiam patitur, maledicitur, atque confundimur, vsque ad ipsum etiam patibulum crucis.

c *A voce exprobrantis & obloquentis.* Cum ei diceretur: Si filius Dei es, descende de cruce.

d *A facie inimici.*] Iudae.

e *Et persequentis.*] Populi Iudaici.

f *Haec omnia venerunt super nos, &c.*] Martyres ista dicunt: quia omnia quae tu Domine Iesu pertulisti, & nos eadem pertulimus: sed te semper confessi sumus.

g *Et inique non egimus in testamento tuo.*] Sed veraciter te praedicauimus.

h *Et non recessit retro cor nostrum.*] Ut errores phanaticos vnde digressi fuimus, sequeremur.

i *Et declinasti semitas nostras a via tua.*] Actio nostra non est a tuis iustificationibus separata.

k *Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis.*] In corpore isto, in quo versamur & affligimur propter te.

l *Et cooperuit nos umbra mortis.*] Beneumbra mortis in hoc saeculo opprimit, & non ipsa mors: quia Martyres vel reliqui sancti, & si affliguntur, & si morti destinantur, viuunt tamen Deo: & haec mors, umbra eis est, & non veritas mortis.

m *Si oblitus sumus nomen Dei nostri.*] Id est, Christum.

n *Et si expandimus manus nostras ad Deum alienum.*] Ad idolum.

D iij

A
Luc. 5. e
 a ¶ *Nome Deus requiret ista: ipse enim nouit abscondita, &c.]* Quod cognoscat Deus cogitationes hominum, ipse in Euangelio prodit ad Phariseos dicens: *Quid cogitatis nequam in cordibus vestris?* Sic & martyres dicunt: Si alicubi excessimus à viis Dei: ipse qui arcana cordis nouit, inquirat.

Mat. 10. b
 b ¶ *Quoniam propter te mortificamur, &c.]* In diuersis tribulationibus opprimimur propter te: sed sponte præbemus colla cædentibus.

Mat. 2. a
 c ¶ *Æstimati sumus vt, &c.]* Dixeras enim, quod misurus nos esses tanquam oues in medio luporum: Nunc autem quia ab his tentationibus elongatus es, & tanquam si in naui dormiens, non nos à tempestate defendis, excitamus te domine, confessione supplici deprecantes.

d ¶ *Exurge, quare, &c.]* Vt qui mortuus es pro nobis & resurrexisti, exciteris in cordibus eorum, qui te mortuū confitentur, & resurrexisse nō credunt, vt tandem desinentes nos persequi, non vsque in finem æternæ mortis intereant.

e ¶ *Quare faciem tuam, &c.]* Anertit enim Deus faciē ad tempus, vt probet electos suos.

f ¶ *Obliuisceris, &c.]* Patimur inopiam, pro nihilo habentes huius mundi diuitias, regnum cæleste desideramus. Tribulamur enim, cum elongatur desiderium nostrum.

B
 g ¶ *Quoniam humiliata est in puluere anima nostra.]* Vt ab illis inclinaremur, quos ventus vt puluerem à facie terræ proiicit.

h ¶ *Conglutinatus est in terra venter noster.]* Ac si diceret: Caro infirmatur, sed sensus in cælestibus est attentus.

i ¶ *Exurge domine adiuua nos, & redime nos propter, &c.]* Iam tuum in tribulationibus auxilium mereamur, vt liberemur ab his pressuris: non propter meritum nostrum, sed propter nomen tuum.

Mat. 17. d
 k ¶ *In finem pro his qui commutabuntur, &c.]* Pro quo in Hebræo ita habet: למצא על ששנים לבני קרח כשכל שרר Lamnatzeah al sofannim libne corah malkil fir Ididoth: quod nos in Latinum vertimus. *Victori pro filiis liliorum Core, eruditionis canticum amantissimum.* Quod autem ait, pro dilecto, totus psalmus refertur ad Christum: de quo pater loquitur in Euangelio: *Hic filius est meus dilectus, in quo mihi complacui.* Vel psalmus spiritualium nuptiarum continet sacramentum, id est, coniunctionem Christi cum Ecclesia. Initiatur ergo à voce paterna.

PSALMVS XLIV.

Ioan. 1. a
 E *Ructauit i cor meum, &c.]* Non de coniunctione corporea, sed de corde protulit æquale sibi verbum, per quod facta sunt omnia. Bonum est enim hoc verbum: quia quod factum est in eo, vita est.

m ¶ *Dico ego opera mea regi.]* Loquor ipsi verbo, regi filio, & cuncta perficiuntur.

n ¶ *Lingua mea calamus scribæ, &c.]* Sicut enim quæ scribuntur, non sunt leuia neque facilia, sed vtilia atque salubria: sic & Dei eloquium tanquam scribatur, ita perficitur. De velocitate vero: hoc est, quod non tardantur quæ dixerit, sed velociter adimplentur: ideo calamus dicitur. Et ad quid pertinet calamus? Aut quomodo comparatur calamus Christo: Quia sicut pertinet petra ad Christū, leo, dextera, mons, vel alia his similia: sic pertinet & calamus, scilicet quia mēsurator & scriptor est. Vnde dixit in propheta: *Surge & accipe calamum, & metire templum & ciuitatē.* Calamus scribæ: Scriba ipse est Christus. Vnde dixit in Euangelio: *Omnis scriba doctus in regno calorum, similis est patri familias.* Velociter

Ezech. 40. j

Mat. 13. g

scribentis. Quia nullus tam cito scribit, sicut ipse dominus in cordibus sanctorum scribit. Quid scribit, nisi fidem, spem, & charitatem suam, verbum prædicationis tribuit?

o ¶ *Speciosus forma, &c.]* Vt non ex æquo vt alius homo, sed cum homine Dei filius intelligatur: & ideo, pulchrior dicitur præ aliis filiis hominum. Forma autem de qua loquitur, non magnitudini deputada est, sed decori. Vel quomodo speciosus, cū Esaias dicit: *Vidimus eum non habentem speciem neque decorem, sed quasi despectum, & humiliatum, & percussum, & flagellatū à Deo?* Propheta Esaias ex persona Iudeorum dicit hoc: quia illi humanitatem carnis, quasi purum hominem esse crediderunt. Sed hic propheta secundum diuinitatem loquitur. Item Esaias propheta præciebat per Spiritum sanctum illam humanitatem à foris quam viderunt Iudæi: sed intrinsecus diuinitatem non potuerunt intelligere.

Esa. 53. d

p ¶ *Diffusa est gratia, &c.]* Cū morbos verbo curas, cum mare quiescere facis, cum ventis silentium indicis, cum febrem discedere iubes: cum Lazarum vocas, & venit: patrem interpellas, & audit: & non solum audit, sed etiam responderet: & omnia quæ

loqueris, gratia labiorum tuorum perficiuntur. Diffusio gratiæ in Scripturis sanctis, gratia Spiritus sancti est, vel Christi. Diffusa est gratia Spiritus sancti in baptismo, in specie columbæ: cum descendit in capite, venit in barbâ: deinde in oram vestimenti eius. Caput nostrum, Christus est: barba, sancti Apostoli: ora vestimenti eius, sancti prædicatores, sicut ait propheta: *Sicut unguentum in capite quod descendit in barbâ Aaron: & quod descendit in oram vestimenti eius.* Gratia in labiis tuis: quia *lex per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est.*

Psal. 132. e

Ioan. 1. b

q ¶ *Propterea benedixit te Deus in æternum.]* Ob hanc gratiam. Nam cum semper Christus dominus in patre fuerit benedictus, in assumpta benedicitur carne, cum descendente Spiritu sancto super eum in baptismo, dicit pater: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Vel benedixit pater Deus filium suum, & Christus suam Ecclesiam.

Mat. 3. d

r ¶ *Accingere gladio tuo super fœmur tuum potentissime.]* Gladium circa fœmur. Per gladium, verbum: per fœmur, incarnatio. Accingit homo gladium ad pugnandum. Sed accingere gladium potentissime. Ac si dicat propheta: Tu Christe indue carnem, pugna contra diabolum, & libera genus humanum de inferno. Accingere gladio, verbo prædicationis, qui diuisit filium à patre: filiam à matre, nurum à socru. Circa fœmur tuum, super carnem assumptam. Potentissime, non segniter neque leuiter, sed viriliter.

s ¶ *Specie tua & pulchritudine tua.]* Sanctitate atque iustitia: vel ad diuinitatem pertinet.

t ¶ *Intende, &c.]* Si tibi intendis, semper tibi prospera erūt. *Procede, id est, de cælo veni. Et regna: quia regnum diaboli antea erat.* Vnde dicimus in oratione dominica: Veniat regnum tuum in nobis, & discedat regnum diaboli. *Intende prospere, vide feliciter. Procede, de thalamo veteri virginâlis: & regnâ, oppresso mortis imperio.*

Luc. 11. f

u ¶ *Propter veritatem, & mansuetudinem, &c.]* Veritas, ipse Christus: quia ipse est veritas. Vnde de illa muliere dixit ad Iudæos: *Qui sine peccato est vestrum, prior in illam lapidem mittat.* Mansuetudo, quando dixit: *Nec ego te cõdemnabo.* Iustitia, quando dixit: *Vade mulier, & amplius noli peccare.* *Propter veritatem:* quia illa, quæ per prophetas promissæ, adimplesti. *Et mansuetudinem:* quia sicut ovis pro vita populi immolaris. *Et iustitiam,* cum non potestate, sed humilitate eripuisti hominem.

Ioan. 8. e

Et

Heb. 1

Mat. 7

Caui. Ser. 7. Mat. 1

a ¶ *Et deducet, &c.*] Potentia siue virtus. Vel potestas deducet te, scilicet in cœlum.

b ¶ *Sagittæ, &c.*] Prædicationes, corda hominum transfigentes. Acutæ: quia vsque ad interiora cordis penetrant.

c ¶ *Populi, &c.*] A compunctione prædicationis, in corde corruunt, vt non superbiant, sed humiliter credant. Qui fuerant non credendo inimici regis, fiant credendo amici. Quia qui Christi inimici erant, postea amici effecti sunt.

d ¶ *Sedes tua Deus, &c.*] Non temporalis, sed æterna. Vel sedes Dei, sancta ecclesia est, aut anima: quia anima iusti, est sedes sapientiæ.

e ¶ *Virga, &c.*] Per virgam, correctio disciplinæ: quia per ipsam ad regulam veritatis corda illorum diriguntur, quæ tortuosa erant.

f ¶ *Dilexisti, &c.*] Id est, mandata Dei patris impleuisti. Et odisti iniquitatem, non quod odium cadat in Deum: sed odire Deus dicitur, id est, repudiare. Iniquitas, ipse diabolus intelligitur. Vel virga, disciplina cœlestis accipitur: per quam iniquam tortuositatem nostram quam odiuit, ad suam direxit iustitiam.

g ¶ *Propterea vnxit te Deus, &c.*] Deum, inquit Apostolus, & Christum: Deus illum fecit.

h ¶ *Oleo, &c.*] Alij reges qui typum illius prætulērunt, & regnando consortes dicti sunt, oleo corruptibili sunt inuncti: hic vero filius Dei à Deo patre, oleo exultationis, hoc est, resurrectionis, ascensionis, dominationis quæ est delibutus: quia Christus natura vnctus, nos per gratiam: quia in illo pleniter fuit diuinitas: nam in sanctis per partes datur.

i ¶ *Mirrha, &c.*] Mirrha pro sepultura ponitur: gutta contra venena accipitur. In casta, homo qui saepe arbor dicitur, demonstratur. Ergo defluerunt hæc à vestimentis eius, id est, ab assumpta carne, qua velut vestimentum se diuinitas circumdedit. Stillauit odor mirrhæ, cum est traditus sepultura. Fluxit gutta, cum compresso serpentis veneno, tartarea restrinxit incendia. Prodiuit & casta: cum in eo homine, per quem euicit inferos, ascendit in cœlos.

k ¶ *A domibus, &c.*] Domus eburneas, propter magnitudinem elephantorum, domus amplas accipimus. Ampla est enim via quæ ducit ad perditionem. Sed ebur nisi radatur limis, diuidatur ferris, ac subulis perforetur, obscurum & horribile est: sic & apostoli erant antequam vocarentur & inhabitarentur. Sed postquam vocati sunt, ferris secti, vngulis rasi, scalpellis scalpti, flammis igniti, ac diuersis suppliciis elimati, facti sunt domus Dei: in qua ipse Christus dignaretur inhabitare. Horum exempla sequentes martyres, effecti sunt suorum corporum reges. Istorum regum sunt filia, animæ sanctæ: quæ Christum delectatæ sunt, honorando nomen maiestatis eius, & præconando misericordiam eius. A domibus eburneis, de quibus lætificauerunt te. Multi per errorem pro domibus, graues dicunt: quia apud Græcos, verbum *βασίλειον* vtrunque significat.

l ¶ *Astitit regina à dexteris tuis.*] Quia nihil est in regno tuo sinistrum.

m ¶ *In vestitu, &c.*] Spiritualis credulitatis ornamento.

n ¶ *Circumdatus, &c.*] Gentium ac populorum. Ipsi nunc ecclesiæ propheta loquitur. Regina, ecclesia est. Vnde dicit in Cantico canticorum: *Quæ est ista quæ ascendit dealbata, innixa super fratrualem suam?* Regina dicitur: quia regit sua vitia & peccata. *A dextris tuis.* Vt illud: *Statuet quidæ oues à dextris suis,* quando diciturus erit: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* In

vestitu, id est, non nuda, sed vestita sensu spirituali. *Circumdatus* varietate. De septuaginta & duabus linguis, id est, de diuersitate gentium, vel gratiarum actione.

o ¶ *Audi, &c.*] Crede vt munderis. Filia, quia ab eo renata. Sponsa, quia ipsi es sociata. Vel Christus vocat ecclesiam suam per fidem filiam. Filia dicit, vt casta sit mente & corpore.

p ¶ *Et inclina, &c.*] Humiliter ac sapienter ausculta, vel desiderata. Et audi, aure cordis, vt illud: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Et vide, hoc est, oculis cordis, vnde Deus videtur, vt ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

q ¶ *Et obliuiscere, &c.*] Confortia demoniorum, vel vitia, & peccata, & domum patris tui diaboli, qui te prius genuerat: quia totus mundus in maligno positus erat: ideo inclina aurem tuam.

r ¶ *Quoniam, &c.*] Christus Iesus à quo regeris, quia nigra eras in domo patris: nunc autem ascendis post baptismum, vel vitis abluta, vel gratia fidei candida.

s ¶ *Quia ipse, &c.*] A quo redempta es.

t ¶ *Deus tuus.*] Quem nunc relictis simulacris excolis, & adoras. Quomodo dicit specie

& pulchritudinem tuam: cum non tam pulchra, nec speciosa, quam antea fœtida & deformis erat ecclesia? Sed postea pulchra & speciosa per lauacrum baptismi: quia iustus pro impiis mortuus est, id est, Christus: mundans eam per lauacrum sanguinis sui, vt ait Apostolus: Non habentem maculam aut rugam.

v ¶ *Et adorabunt, &c.*] Tyrus interpretatur, angustia. *Filia Tyri,* filia angustia. Ipsi adorant Christum, qui sunt in angustia. Vel animæ credentes ex gentibus.

x ¶ *In muneribus, &c.*] In te recondetes thesauros suos, de corde te mundo requirunt: quia vbi sunt thesauri eorum, ibi erit & cor eorum. Fecerunt hoc magi, qui cum thure, & mirrha, & auro venerunt: quia non tantum verbis, sed etiam muneribus adorauerunt Christum.

y ¶ *Omnis gloria, &c.*] Anima fidelis.

z ¶ *Abintus, &c.*] Superius diximus, varietate gentium: hic, gratiarum. Omnis gloria eius filia regis abintus, id est, seniores ecclesiæ, vel reges & potentes: qui habent modo spem, fidem, & charitatem: ipsi obtulerunt abintus, hoc est, in conscientia ecclesiæ. In fimbriis aureis circumamicta varietate. Non solum litera, sed etiam sensu spirituali, illi qui intrant, obtulerunt: vel varietate virtutum repleti sunt.

a ¶ *Adducentur, &c.*] Per vnâ ecclesiam, apostolica institutione fundatam multi conuertuntur ad Christum.

b ¶ *Afferentur tibi, &c.*] Non in tristitia peccati neque in lacrymis pœnitentiæ: sed in lætitia virtutum, & exultatione gratiarum.

c ¶ *Adducentur, &c.*] Vidit enim Ioannes Hierusalem ciuitatem sanctam descendentem de cœlo, habentem claritatem Dei: sed templum in ea non vidit: dominus inquit, est templum eius. Inducentur ergo in hoc templum virgines istæ, hoc est, animæ sanctorum, vt conformes efficiantur corpori gloriæ eius.

d ¶ *Pro, &c.*] Fuerunt o ecclesia apostoli patres tui: quia ipsi te genuerunt. Nunc autem quia illi recesserunt à mundo, habes pro his episcopos filios, qui à te creati sunt. Sunt enim & hi patres tui: quia ab ipsis regeris.

e ¶ *Constitues, &c.*] Constituit Christus sanctos suos super omnes populos. In nomine Dei dilatatum est euangelium in omnibus finibus mundi: in quibus principes ecclesiæ, id est, episcopi constituti sunt.

2.53. d

D

sal. 132. d

can. 1. b

Mat. 7. b

Mat. 7. b

Can. 8. b

Sec. 70.

Mat. 25. e

Luc. 8. d

Mat. 5. s

H

Eph. 5. f

Mat. 6. b

Ibid. 6.

Apo. 21. a

A ^a ¶ Memores erunt nominis tui, in omni generatione & generatione.] Ideo memores erunt : quia nunquam obliuiscuntur, sed semper te prædicabunt, siue ædificabunt in generationibus sanctorum.

b ¶ Propterea populi confitebuntur, &c.] Ob eorum prædicationem semper tibi delicta populi confitebuntur : tuam gloriam enarrabunt, tuam laudem annuntiabunt.

c ¶ In finem pro filiis Core, &c.] Pro arcanis, id est, pro occultis de uocatione gentium, & de reprobatione Iudæorum. Psalmus docet nos spem nostram in illum debere ponere, qui solus potest de tribulationibus liberare.

PSALMVS XLV.

D^eus d^o noster, &c.] Plerumque enim mundus ærumnis atque pressuris : Ideoque quia sunt alia adiutoria regum, virtutes potentium refugia ciuitatum : nostra munitione Christus est, qui nos ab his potenter eripere potest.

e ¶ Propterea, &c.] Quia in ipso credulitatem habemus.

f ¶ Dum, &c.] Generatio Iudæorum, quia terrena sapiunt.

g ¶ Et transferentur, &c.] Prædicationes apostolicæ in corda gentilium huius mundi, sicut in euangelio : Si habueritis, inquit, fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti : transi, & faciet. In corde maris, id est, in gentilitate.

h ¶ Sonuerunt & turbata sunt, &c.] Aquæ, populi : motus, dæmones intelliguntur. Qui tunc turbati sonum dederunt : cum euerforibus simulacrorum, vel resisterunt, vel mortem parare uoluerunt.

i ¶ Conturbati sunt montes in fortitudine eius.] Excelsiores sæculi potestates.

k ¶ Fluminis, &c.] Post euerfos cultus dæmoniorum, ablutio baptismi vel irrigatio Spiritus sancti lætificat animam ciuitatem Dei, siue ecclesiam, quæ est ciuitas Dei, quæ super montem posita, non absconditur.

l ¶ Sanctificauit, &c.] Congregationem fidelium, in qua per fidem habitat.

m ¶ Deus in medio, &c.] Sed firmatur, ut ait : Ne timeas Maria : vel ecclesia in tribulatione.

n ¶ Adiuuabit eam Deus, &c.] Inspectione sancta, qua mundum promerebitur cor. Beati enim mundo corde : quoniam ipsi Deum uidebunt.

o ¶ Conturbata, &c.] Vitiourum ac criminum.

p ¶ Et inclinata sunt regna.] Potestates dæmoniorum, sub potestate Christi.

q ¶ Dederunt, &c.] In prædicationibus.

r ¶ Mota, &c.] Obstupuerunt gætes in incredulitate sua, hoc est, gentilitas de infidelitate ad fidem Christi.

s ¶ Dominus, &c.] Per assumptionem carnis, particeps factus est nobis. Ideo & Emanuel, hoc est, nobiscum Deus Dominus virtutum, angelorum & hominum.

t ¶ Susceptor, &c.] Ipse virtutum dominus, qui vicit diabolum. Ipse susceptor noster, ut nos in æternum conseruet. Adiutor Deus Iacob Per Iacob, supplantatio vitiourum.

u ¶ Venite, &c.] Christus vocat suam ecclesiam ad fidem, vel ad credulitatem. Videte, id est, intelligite : opera domini, virtutes domini. Vel opera domini : quia iuxta Danielelem, lapis excisus de monte sine manibus ; comminutis regnis mundi occupauit latitudinem omnis terræ.

x ¶ Quæ, &c.] Multa enim signa vel ante aduentum corporeum, vel post illum ostendit in populis.

y ¶ Auferens, &c.] Omnia bella in aduentu domini quiescunt, multorum narrat historia. Sed & nunc in ecclesia sua quotidie bella coërcet, ut non sciant vel hæretici, vel Iudæi. Vel auferens, tollens bella, hoc est, pugnas : quia semper est pugna vitiourum & peccatorum. Usque ad fines terræ, usque ad finem sæculorum. Dominus aufert à nobis istam pugnam : nam per nos non possumus.

z ¶ Arcum, &c.] Occultas malorum insidias.

a ¶ Et confringet arma.] Præsentis pugnas.

b ¶ Et scuta, &c.] Insanas diabolicæ protectionis phantasias : quæ omnia illo igni spirituali consumit, de quo ait : Ignis veni mittere in terram, hoc est, in ecclesiam.

c ¶ Vacate, &c.] Ego feci, & ego feram : ego creauit, & ego sustineam : redimam vos, & dimittam peccata vestra, ait dominus. Vacate ergo ut me cognoscatis : & non in aliud conturbemini.

d ¶ Exaltabor, &c.] Quæ fuerint ad credulitatem conuersæ.

e ¶ Et exaltabor, &c.] Si ex Iudæorum gente ad me reuersi fuerint : quos non terrena sapere manifestum est.

f ¶ Dominus, &c.] Sæper enim cum credentibus dignanter inhabitat : sicut apostolis post resurrectionem polliceri dignatus est, dicens : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.

g ¶ In finem, &c.] Filij Core, filij calui. Vox deridentis est. Hoc de illis quadraginta duobus pueris dicit, qui Heliseum deriserunt, & dixerunt : Ascende calue, ascende calue : & male dixit eos in nomine domini. Et egressi duo vrsi, comederunt eos. Heliseus figuram Christi tenet : illi pueri figuram Iudæorum, qui dixerunt : Aue rex Iudæorum. Vnde Paulus dicit : Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Venit medicus sanare ægros, sed ægroti occiderunt medicum. Vrsi propriè dæmones intelliguntur : quia deuorauerunt corda illorum. Psalmus vocem continet apostolicam, admonentem, ut in ipso solo lætemur, cuius sumus sanguine liberati.

PSALMVS XLVI.

O^mnes h^g gentes plaudite, &c.] Spiritus sanctus per prophetam vocat ad fidem omnes gentes venire. Omnes gentes, id est, totus mundus, simul plaudite manibus. Plaudere, laudare. Plausus namque laus dicitur. Gaudete, in bonis operibus.

i ¶ Iubilare, &c.] Voce sublimi dominum confitemini in ipso corde : & omni membrorum officio exultate. Propter magnitudinem lætitiæ dicit. Vox exultationis est, quod nec verbis, nec literis, nec syllabis potest homo comprehendere, quantum Deum laudare debeat.

k ¶ Quoniam, &c.] Ille qui quondam irritabatur à Iudæis, obtentis gentibus excelsus cælos ascendens, terribilis factus est, residens ad dexteram patris.

l ¶ Et rex, &c.] Non solum super Iudæorum gentem, sed super omnes nationes terræ. Vel super omnem terram, id est, super omnem ecclesiam : quia ecclesia terra dicitur. Christus super eam : quia data est ei potestas in terra & in cælo. Vel de quo nunc apostoli dicunt.

z ¶ Subie-

B
Mat. 17. c

Mat. 5. b

Luc. 1. c
Mat. 5. a

Dan. 2. g

Dan. 2. g

Luc. 12. f

Es. 46. b

Mat. 21. i

4. Reg. 2. d

1. Cor. 14. d

a ¶ *Subiecit populos nobis, & gentes, &c.*] Subiectas cibi à Christo gentes, & populos dicunt: quorum malitia conculcata, dignos in hereditatem Christi fecerunt. Vel hereditas Christi, sancta ecclesia est. Vnde dixit in alio loco: *Dominus pars hereditatis meae.* Et nos sua, & ille nostra, secundum illud: *Portio mea dominus.*

Psal. 15. b
Ibid. 118. a

b ¶ *Speciem Iacob, & c.*] De puritate enim Iacob elegit apostolos: qui ab eius stirpe descendentes, hæc dicunt. Quod autem eum diligat, audi prophetam: *Iacob dilexi, Esau autem odio habui.*

Mat. 1. a

c ¶ *Ascendit Deus, & c.*] Clariuit enim ascensio eius: in qua multitudo angelorum cum magna iubilatione dicebat: *Tollite portas principes vestras: iam redit victor ex præliis.*

Psal. 23. b

d ¶ *Et, & c.*] In qua duo angeli tanquam tuba, illo ascendente apostolis clamauerunt: *Hic Iesus qui receptus est à vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum.* Vel post victoriam, qua vicit diabolum, sic ascendit. Vnde dicit in alio psalmo: *Tollite portas principes vestras, & eleuamini portae aeternales: & introibit rex gloriae.*

Act. 1. a

Vel sicut legimus in actibus apostolorum, quando ascendit de monte Oliueti: *Viri Galilaei quid statis aspicientes in caelum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in caelum: sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum.*

Act. 1. b

e ¶ *Psallite Deo nostro, psallite: psallite regi nostro, & c.*] Qui oppresso mortis dominatu, carnem cum qua iacuit in tumulo, euexit ad caelum.

Psal. 23. b

f ¶ *Quoniam rex omnis terrae Deus.*] Quia iam non solum in Iudaea & Hierusalem notus, sed in omni terra fidei lumine declaratus.

Psal. 2. b
Ibid. 112. a

g ¶ *Psallite sapienter.*] Vt quæ canitis per literam, intelligatis spiritualiter dicta.

h ¶ *Regnabit, & c.*] Quas in hereditatem accepit à patre. Vnde & in alio psalmo dicit: *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae.* Vel *excelsus dominus super omnes gentes, & super caelos gloria eius.*

Reg. 2. d

i ¶ *Deus sedet super sedem sanctam suam.*] Ad dexteram patris. Vel angeli, pro innocentia eorum dicuntur sedes: quia non peccauerunt. Inde dixit: *Caelum mihi sedes est. Deus sedet super sedem sanctam suam,* hoc est, in ecclesia. Vnde dictum est: *Anima iusti, sedes est sapientiae.*

Esa. 66. c
Sap. 7. d

k ¶ *Principes populorum.*] Apostoli.

l ¶ *Congregati sunt.*] Ad iudicandum. Vel principes populorum, id est, seniores Christianorum: quorum figuram tenebat centurio: Vel modo illi qui tenent ipsam fidem, quam habuit Abraham. Vnde dictum est: *Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob in regno caelorum.*

Mat. 8. b

m ¶ *Cum Deo, & c.*] Deus Abraham, Deus verus est, Deus videntium, cum quo iusti iudicium facient. Sic enim & dominus in euangelio ait: *Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae: sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.*

Mat. 19. d

n ¶ *Quoniam dii fortes terrae vehementer, & c.*] Dii sancti sunt: sicut ait idem propheta: *Ego dixi dii estis, & filij excelsi ois.* Eleuati sunt vehementer. Eleuati sunt per fidem & prædicationem. Vel illi qui eleuati sunt in superbia, & relictis caelestibus, terrena concupierunt, quibus dicitur: *Sicut homines moriemini: isti à Deo Abraham, vel apostolis eius sunt iudicandi.* Nos vero oremus dominum, vt deposito omnium tumore superbiae, ita illi coniungamur in hoc saeculo, vt in

Psal. 118. b

iudicio à sinistra parte disuncti, non inueniantur in nobis quod damnet in poenam: sed quod pietate multiplici prouehat ad coronam.

o ¶ *Psalmus, & c.*] Per Psalmum, opus vel prædicatio intelligitur. Per canticum, scientia & laus. Filij Core, sancti Apostoli vel martyres. Prima sabbati, fecit lumen: secunda sabbati, fecit firmamentum. Lucem, angelos: firmamentum, homines: Habet inde aliquid in nouo testamento. Prima sabbati, resurrexit lux Christus. Vnde dixit in euangelio: *Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Secunda sabbati, firmata est ecclesia in fide, quando dixit dominus: *Et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.* Psalmus totus circa sanctam plebem, totus circa ecclesiastica mysteria commoratur.

Ioan. 1. d

Mat. 16. g

PSALMVS XLVII.

Magnus p dominus & laudabilis nimis: in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Fundatur exultatione vniuersae terrae: mons Sion, latera Aquilonis: ciuitas regis magni. Deus in domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam. Quoniae ecce reges terrae congregati sunt: & conuenerunt in vnum. Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt: tremor apprehendit eos. Ibi dolores vt

partu ma sancta, cuius ciues atque domestici, iboni actus intelliguntur.

PSALMVS XLVII.

Magnus p dominus, & c.] Vox ecclesiae. Magnus dicitur, non pro comparatione, sed pro magnitudine gloriae suae: Quasi interrogaretur, vbi magnus, vbi laudabilis? Respondet:

q ¶ *In ciuitate Dei nostri.*] Ani-

r ¶ *In monte, & c.*] In assumpto dominici hominis corporis. **s** ¶ *Fundatur, & c.*] Terram quæ prius peccatis & maledictionibus subiacebat, ascensione sua occupauit: atque in ea credulitatis suae exultationem ac lætitiā dilatauit. Vel fundata fuit & est ecclesia, in toto mundo in fide.

t ¶ *Mons Sion, & c.*] Ad hunc montem, id est, ad Christum dominum, accesserunt duo populi ex Sion: vnus de lateribus Aquilonis, qui est ex præputio: alter ex circuncisione. Christus ergo dominus qui est pax nostra, abstulit maceriam inimicitiae de medio, & fecit vtraque vnum: & collocauit in ecclesia sua, quæ est ciuitas regis magni, hos populos per fidem. Vel mons Sion, hoc est sancta ecclesia. De lateribus Aquilonis, quia de malis est congregata. Vnde dictum est: *Ab Aquilone exorientur mala quæ sunt super terram.* Hic Aquilo diabolus, cui dicitur: *Veni Aquilo, perfla hortum meum,* hoc est, ecclesiam tentationibus. Vnde Apostolus dicit: *Oportet hereses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Vel ciuitas regis magni, hoc est, sancta ecclesia.

Hier. 1. c
Can. 4. d
1. Cor. 11. d

v ¶ *Deus in domibus eius, & c.*] Suscepit eam per gratiam. Cognoscitur autem in gradibus eius, id est, in Apostolis vel reliquis prædicatoribus, per quos ecclesiae fides annuntiata est. Gratia enim sumus saluati per fidem: & hoc non ex nobis Dei donum est, vt nemo de se gloriatur. Vel in domibus, id est, in sancta ecclesia. Cum suscipiet eam in fide: quia antea inter malos erat.

x ¶ *Quoniam ecce reges terrae congregati sunt.*] Principes saeculi, quorum regnum in cultu idolorum atque demoniorum erat. Ex lateribus Aquilonis, id est, diaboli accedentes. Vel congregati sunt, & conuenerunt in vnum, id est, in vnitatem ecclesiae.

y ¶ *Conuenerunt in vnum.*] Lapidem summum angularis in fundamento fundatum.

z ¶ *Ipsi videntes, & c.*] Gloriam ac potentiam redemptoris. Vel virtutes apostolorum admirati sunt, & commoti sunt de infidelitate ad fidem.

a ¶ *Conturbati sunt & commoti sunt, tremor apprehendit eos.*] A conscientia delictorum: quia dictum est: *A timore tuo concipimus & peperimus spiritum salutis.*

Esa. 26. g

b ¶ *Ibi dolores, & c.*] Cum corpora coerceri per abstinentiam ceperint, in spiritu fortissimo, id est, sancto,

A

a ¶ *Conterens, &c.*] Humilians superbiam gentium: quia Tharsis in principio suo à navigatione negotiatorum superba ac præcellens facta est. Ideo hic comparantur huic nauigio, qui in huius sæculi fluctibus circumferuntur omnivento luxuriæ atque vanitatis: Ipsi nunc in ea credentes dicunt.

b ¶ *Sicut audiuimus.*] Per prophetas.

c ¶ *Sic vidimus in ciuitate domini, &c.*] Vidimus in euangelio, quæ est ciuitas virtutum. Vidimus in ecclesia, quæ est ciuitas Dei in illo regno magno fundata.

d ¶ *Suscipimus Deus misericordiam tuam, &c.*] In ecclesia tua suscepimus sanctum spiritum, sicut & illi prius super quos in Actibus apostolorum est effusus.

e ¶ *Secundum nomen tuum Deus: sic, &c.*] Cum accepto spiritu sancto, cunctarum gentium locuti sunt linguis. Sed & in amplitudine fidelis populi, semper tua laudatio commoratur.

f ¶ *Iustitia plena, &c.*] In his qui in iudicio, in dextera parte sunt collocandi.

g ¶ *Lætetur mons Sion.*] Ecclesia in Christo.

h ¶ *Et exultent, &c.*] Animæ confessorum: quia Iudas confessio interpretatur.

i ¶ *Propter, &c.*] Quia custodierunt ea vt pœnitentiam agerent. Vel iudicia tua, iudicia Dei occulta: quia reprobatum sunt Iudæi, & electæ sunt gentes in fide.

k ¶ *Circundate Sion.*] Id est, defendite ecclesiam in credulitate vestra.

l ¶ *Et, &c.*] In charitate.

m ¶ *Narrate, &c.*] Laudem & gloriam Christi. Narrate, hoc est, prædicate. Turres, hi sunt principes ecclesiæ tuæ: quia turris fortis est, & vndique specularur. Sic & sancti & fortes, & speculariores debent esse in gente humana.

n ¶ *Ponite corda, &c.*] Ne separemini à charitate quam docuit. Ponite, hoc est intelligite. In virtute eius, in charitate eius: quia non solum docere, sed etiam quod prædicant, opere debent implere.

o ¶ *Et, &c.*] O vos doctores ecclesiarum, distribuite gradus ordinationum, canonicæ & sancte: non præmiis corrupti, non personarum acceptione per adulationem decepti.

p ¶ *Vt enarretis, &c.*] Non solum his qui credunt, sed & his qui credituri sunt. Sed quid iniquis enarremus?

q ¶ *Quoniam, &c.*] Deus, quia per ipsum facti sumus. Rex, quia ab ipso regimur. Ipse, n. lubricos & tortuosos gressus nostros direxit in se: qui est via pacis, & pax nostræ salutis.

r ¶ *In finem, &c.*] Filij Core, sancti apostoli vel martyres sunt. Istum psalmum spiritus S. per prophetam in persona prædicatorum cantauit. Vel ideo iste psalmus, eo quod doceat mundi diuitias cum vanis honoribus spernendas: cauedas etiam serpentis astutias, & omnem orbem ad audiendum Dei verbum instanter admonet, dicens:

PSALMVS XLVIII.

Avdite hæc omnes gentes: auribus percipite qui habitatis orbem. Sapienter intelligite in spiritualibus auribus, quas dominus ad audiendum elegit. In euangelio aurem cordis requirit, vnde Deus auditur. Qui habitatis orbem, id est, corpora vestra.

r ¶ *Quique terrigenæ & filij hominum, simul in vnum, &c.*]

Intelligendum est quod oēs habitatores terræ ad audiendum Dei verbum vocati: scilicet, vt nulli hominum occultentur diuina vel iudicia, vel mandata. Vel simul in vnum diues & pauper, hoc est, seruus & liber. Vel pauper, vnde dixit: *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

Mat. 5. b

v ¶ *Os meum, &c.*] Loquetur illam sapientiam quæ occulta est ab huius sæculi sapientibus, & reuelata est paruulis, hoc est, vt cognoscant paruuli ecclesiæ, quia Christus est sapientia patris: de quo omnes prophætæ loquuntur. Vel os meum loquetur sapientiã, id est, Christum quem prædicat ecclesia.

x ¶ *Et meditatio, &c.*] Semper in corde meditabar, vt relinquentes homines stolidam vanitatem, Christi prudentiam sequerentur.

y ¶ *Inclinabo, &c.*] Quia sciebat propheta Christum dominum venturum in mundum, qui in similitudine loquatur: ideo se ad audiendum præparat, id est, spiritualiter intelligendum. Vel inclinabo aurem cordis ad humilitatem. In parabola, id est, in similitudine intelligam.

z ¶ *Aperiã, &c.*] Hoc propono, vt quod ille decalogus prædixit, si custodiatur, cælestia regna largiantur. Vel quod proposui in corde, prædicabo in sermone, & intelligam.

a ¶ *Cur timebo in die mala?*] In die iudicij.

b ¶ *Iniquitas, &c.*] Quia in calcaneo quisquis peccauerit, labitur. Sed & iniquitas calcanei, originale peccatum accipitur ex Adam, vt dictum est ad mulierem: *Inimicitias ponam inter te & serpentem, & semen tuum*

Gen. 3. 8

& semen illius. Tu obseruabis, id est, conteres, caput suum, & ipse calcaneum tuum.

c ¶ *Qui, &c.*] Isti labuntur in calcaneo: quia per illum nõ incedunt, qui est via veritas & vita: vel qui confidunt in virtute sua, quique in abundantia diuitiarum suarum gloriantur.

d ¶ *Frater, &c.*] Si Christus non redemit qui se fratrem dixit apostolorum, & resurgendo factus est primogenitus resurgentium, non redimet Adam, quia primus homo mortuus non resurrexit. Nam frater noster Christus est Deus & homo, quinos redemit. Vel, quod non redemit Moyses, redemit Christus.

e ¶ *Non dabit, &c.*] Qui non agit pœnitentiam, per quam placatur Deus.

f ¶ *Et pretium, &c.*] Non fecit eleemosynam, per quam peccata delentur.

g ¶ *Laborauit, &c.*] In tormentis perpetuis positus.

g ¶ *Et viuet in finem.*] Quia non interficitur, sed semper reparatur ad pœnam.

i ¶ *Non, &c.*] Non intelligit imminere sibi mortem.

k ¶ *Cum viderit, &c.*] Si viderit hominem sapientem in Deo ab hoc mundo migrare, dicit: Quid huic ieiunia? Quid castitas? Quid eleemosynæ profuerunt? Nonne & ipse mortuus est? Tale quiddam & redemptori nostro Iudæi insultantes, dicebant: *Nunquid tu maior es patre nostro Abraham qui mortuus est: & prophætæ mortui sunt?*

Ioan. 8. g

l ¶ *Simus insipiens, &c.*] Insipiens est, qui Dei notitiam habere contemnit, de quo Apostolus ait: *Omnis ignorans ignorabitur.* Stultus verò est qui in diuitiis & non in Deum sperat. Perdunt ergo ambo diuitias: quia ibi congregant, vbi fures effodiunt & furantur.

1. Cor. 14. 8

m ¶ *Sepulcra eorū domus illorū in eternū. Tabernacula eorū in progenie*

E progenie & progenie.] Hæc illis erit perpetua habitatio: quia non resurgent vt habeant æternam vitam, sed vt damnentur in pœna.

a ¶ *Vocauerunt, &c.*] Sæpe enim pagani super defunctorum epulantes sepulchra, atque in nomine eorum qui mortui sunt bibentes, inania cum quodam modulamine cantât: sed nihil prodest in inferno damnatis.

b ¶ *Homo cum, &c.*] Esse se ad imaginem Dei formatum.

c ¶ *Comparatus est iumentis insipientibus, &c.*] Deposita forma cœlesti, factus est in similitudinem insipientium iumentorum.

d ¶ *Hæc via illorum scandalum, &c.*] Quia de iudicio ad pœnam eos deducit.

e ¶ *Et postea in ore suo, &c.*] Sed nihil proficit confessio in inferno.

f ¶ *Sicut oues in, &c.*] Merito à morte depascitur, qui Christum noluerunt habere pastorem.

g ¶ *Et dominabuntur, &c.*] In resurrectione.

h ¶ *Et auxilium eorum, &c.*] Habuerunt diuitias, sed cum descenderent in infernum, euauerunt.

i ¶ *A gloria sua.*] Quia non quaesierunt gloriam Christi, qui nunc de se loquitur.

k ¶ *Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, &c.*] Homo Deus non rapinâ arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit, formam suscipiens serui. Suscepta etiam morte resuscitatus paterna virtute, hominẽ qui corruerat, reparauit.

l ¶ *Ne timueris cum diues factus, &c.*] Diues effectus est Iudas proditor vendendo magistrum: sed nihil pretij quod assumpserat, secum cum moritur deportauit. Sic ergo nunc vnusquisque oppresso paupere diues efficitur & multiplicatur. Noli timere, cito præterit, & nihil secum de his quæ rapuerat, tollit: domino in euangelis sic dicente: *Stulte hæc nocte animam tuam repentem à te: quæ autem parasit, cuius erunt?*

m ¶ *Quia anima eius in vita ipsius benedicetur.*] Benedicitur à stultis propter potentiam: sed victus affluentia ac potus, proferunt non de bene viuente, sed de bene pascente sententiam Sed non hæc excusant à pœna.

n ¶ *Confitebitur tibi cum, &c.*] Tunc gratias agit, quando aliquid lucri conquirat.

o ¶ *Et introibit vsque ad progenies, &c.*] Magis in diuitiis quam in Deo sperauit, sicut parentes eius: ideoque de eo dicitur: *Eiicite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.*

p ¶ *Homo cum in honore, &c.*] Non cognouit, quia hæc omnia ei à Deo fuerant attributa: idcirco insipientia eius iumentis insensibilibus comparatur. Nos vero deprecemur dominum, vt ipse nobis tribuat intellectum, vt dum ea quæ videntur abiicimus, illa quæ non videntur adipisci mereamur.

q ¶ *Psalmus Asaph.*] Asaph interpretatur congregatio. Psalmus discernit iustos ab impiis, cœlestes à terrenis, sanctos à peccatoribus protestatur. In quo non propheta se locutum, sed ipsum dominum pronuntiat dicens:

Deus & deorum, &c.] Deus in trinitate, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vnus Deus, Deorum Deus: quia credentes Deos voluit nuncupari. *Dedit enim eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* Dominus autem est, eo quod omnium dominatum dominetur. Et vtiq; ipse, qui dudum in Patriarchis loquebatur atque prophetis, ipse nunc loquitur. Et quid inquis loquitur?

f ¶ *Et vocauit, &c.*] Non partẽ aliquam: sed audi quid adiecit: **r** ¶ *A solis, &c.*] Nihil reliquit, quod non sua vocatione faceret dignum.

v ¶ *Ex Sion, &c.*] Quæ est fides atque credulitas, quæ ex Sion incipit. Vnde dominus in euãgelis: *Oportebat enim hæc Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes: incipientibus ab Hierusalem, quæ est Sion.*

x ¶ *Deus, &c.*] Non occultus. Vel De^o manifeste veniet, hoc est, in die iudicij: quia omnis homo eum videbit, vt in Apocalypsi ait: *Et videbit eum omnis oculus.*

y ¶ *Deus, &c.*] Quia ad iudicandum veniet, iuxta illud: *Tacui, nunquid semper tacebo? Modo tacet. Tamen & si tacet iudicio, non tacet mandato. In primo aduentu tacuit: quia humilis apparuit.*

z ¶ *Ignis, &c.*] Duplicem hic ignis intelligitur habere virtutem. Illuminat enim, & exurit. Gaudeant iusti: quia illuminantur ex eo. Timeant peccatores: quia exurendi sunt ab eo.

a ¶ *Et in circuitu, &c.*] Quæ flagellat & corrigit peccatores, triticumque secernit à paleis. Et quos ignis exurit, tempestas inuoluit. Et in alio loco dicit: *Purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.*

b ¶ *Et vocauit, &c.*] Apostolos, vel reliquos sanctos, qui despectis terrenis quæ sursum sunt sapiunt.

c ¶ *Et terram discernere, &c.*] Discernit autem & terrenos, vt cum cœlestes ponuntur ad dexteram, hi ad sinistram collocentur. Vel discernet populum suum, in futuro iudicio quando dicturus erit. *Ite maledicti in ignem æternum.* Et ad sanctos: *Ite in vitam æternam.*

d ¶ *Congregate, &c.*] O quam mirabiliter hæc euangelio sancto conueniunt. Dominus enim post dispositionem finis, audi quid dicit: *Mittet filius hominis angelos suos cum tuba, & virtute magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summo cœlorum.* Et hic dicit: *Congregate illi omnes sanctos eius.* Intelligite ergo per hæc, vnum veteris nouique testamenti esse dispositorem.

e ¶ *Qui ordinant, &c.*] In quorum miserationibus Deus super omnibus sacrificiis delectatur. Vel ordinant, prædicant, & implent testamentum nouum super vetus: quia transeunt vetera, & ecce facta sunt omnia noua.

f ¶ *Et annuntiabunt, &c.*] Euangelistæ, vel lex Moysi.

g ¶ *Quoniam Deus, &c.*] Qui separate facit bonos à malis. Vel cœli, sancti: annuntiabunt, prædicabunt, vt illud: *Cæli enarrant gloriam Dei, iustitiam eius, mandata eius. Quoniam Deus iudex est: quia ipse est iudex viuorum & mortuorum.*

1. Cor. 1. b

Luc. 24. g

Apoc. 1. b

Esa. 43. b

H

Luc. 5. d

Mat. 25. d

Mat. 24. e

1. Cor. 5. d

Psal. 18. a

F
Phil. 2. a

Luc. 11. c

Mat. 25. c

3. g

14. g

A

Et advocatus noster est, & iudex est, & Deus noster est.

Psal. 84. b
Deut. 6. a

a ¶ *Audi populus, &c.*] Vox Dei patris, ad populum Iudaicum loquitur: Audi populus meus. Aurem cordis requirit. Vnde ait propheta: *Audiam quid loquatur in me dominus Deus: Et alibi: Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est.* Vel accipe aures audiendi, vt intelligas Israel.

Exod. 3. d

b ¶ *Et testificabor tibi.*] Si me-
te spirituali perspexeris. Vel testificabor tibi, id est, per Patriarchas, & prophetas, sicut dixit: *Ego sum qui sum.*

c ¶ *Quoniam Deus Deus, &c.*] Deus sum omnipotentia: tuus sum autem Deus per gratiam, non simulacra muta, & surda, quæ hæctenus veneratus es. Velego sum qui semper sum ipse.

d ¶ *Non in sacrificiis tuis, &c.*] Quia corde contrito delector.

e ¶ *Holocausta autem tua in conspectu, &c.*] Si odorem rectæ orationis tanquam suavitatis incensum ad me vsque direxeris.

f ¶ *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de, &c.*] Ista enim spreui: quia sanguis veri agni effusus est pro peccatis populi mei. Vel non accipiam de domo tua vitulos, id est, incontinentes & superbos. Neque de gregibus tuis hircos: Hircos, qui fætidus sunt in peccato.

B

g ¶ *Quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum: iumenta, &c.*] Irrationabiles & diuersis moribus vacantes homines, quos oportet vocatione filij Dei saluos fieri.

h ¶ *Cognoui omnia, &c.*] Siue hæreticos, siue diuites huius mundi: qui per mundanam superbiam & irrationabilem scientiam extolluntur.

i ¶ *Et species, &c.*] Quia vbi volucro, rerum omnium copia veldiffunditur, vel negatur. Vel species agri mecum est, virtus sanctæ ecclesiæ. Volatilia cæli quæ mihi offers, turtures & columbas, ego tibi dedi, & omnia antequam fiant apud Deum viuunt: & quali loco essent, & quali tempore venerint, & in pondere & in mensura omnia apud Deum sunt, vt ait in euangelio: *Nam & capilli capitis vestri omnes numerati sunt.* Vel volatilia cæli, sancti angeli.

Luc. 12. a

k ¶ *Si esuriero, non, &c.*] Esurire Dei est, non in escis corruptibilibus, sed vt faciat quis voluntatē eius: sicut ipse ait in euangelio: *Meuscibus est vt faciam voluntatem patris mei.* Ergo tacet Christus suam esuriam: quia expectat peccatores ad penitentiam.

Ioan. 4. c

l ¶ *Meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius.*] Totus mundus. Vel orbis terræ, & sancta ecclesia. Ac si diceret, suo eam esse sanguine redemptam.

m ¶ *Nunquid manducabo carnes, &c.*] Vetera hic sacrificia euacuanda esse declarat: Ideoque in moribus bonis sacrificium requirit, dicens:

n ¶ *Immola Deo, &c.*] Hoc est sacrificium acceptabile, hoc est, holocaustum pingue, vt laudetur Deus ab homine quem creauit, quem redemit: cui & regnum cæleste promittit. Vel vox prophetæ ammonet sanctos immolare spiritualiter, & vota reddere, vt ait: *In me sunt Deus vota tua: quæ reddam laudationes tibi.*

o ¶ *Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eruam, &c.*] Tentamur vt probemur: perfeueremus in fide, inuocemus in tribulatione, magnificemus eum cum fuerimus à periculis liberati.

p ¶ *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum, &c.*] Audiant hæc doctores,

vel Episcopi ecclesiarum, qui peccata populorum refecant prædicando. Vnde sanctus Paulus dicit: *Manifesti sunt qui præceptum CHRISTI non sustinuerunt, id est, non implent in opere quod prædicant.* Vnde dominus dixit apostolis: *Quæ dixerint vobis, facite: secundum opera vero illorum nolite facere.*

C

1. Tim. 5. d
Mat. 23. a

q ¶ *Tu vero odisti, &c.*] Quæ prædicabas in ecclesia, non custodiebas in vita.

r ¶ *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum, &c.*] Currebas cum fure, participatus es adultero: quando eis vel in adulatoriis laudibus, vel in consentaneis voluptatibus es adiunctus. Quod dixit superior, portionem tuam ponebas, id est, portionem quam cum Deo & angelis habere debueras, ponis illam in inferno.

s ¶ *Ostium abundauit malitia, & lingua tua, &c.*] Illo male agente, tu nequiter ac dolose bene agere collaudabas. Vel lingua tua concinnabat dolum, id est, Iudas contra Christum. Os suum abundauit nequitia, quando consilium fecit cum Iudæis, vt eum crucifigerent.

t ¶ *Sedens aduersum fratrem tuum loquebaris, & aduersum filium, &c.*] Filius dicitur Christus: quia de synagoga processit. Vel Iudas frater domini dicitur, vt ait propheta: *Narrabo nomen tuum fratribus meis.*

D

Psal. 22. d
Rom. 15. d

u ¶ *Sedens aduersum fratrem tuum loquebaris, & aduersum filium matris tuæ ponebas scandalum:* quem ecclesia Dei sicut te ipsum per fidem exhibuit Christo.

v ¶ *Hæc, &c.*] Quia examinanda ea in futuro iudicio reseruari. Et tacui: quia non statim vindicaui, sed sustinui.

x ¶ *Existimasti inique quod ero tui similis.*] Dum non vindico in præsentia, arbitratus es ea mihi placere, sicut tibi placent tua mala aliorum.

y ¶ *Arguam te.*] Cum in sinistra parte sedis fueris collocatus, in futuro iudicio.

z ¶ *Et statuam, &c.*] Vt his confusus damneris in morte perpetua, hoc est, per illa mandata quæ non custodisti: vel tua peccata & aliorum, quæ post te reliquisti, vt illud: *Quia si non annuntiaueris iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram.* Vtinam nos in hoc sæculo poneremus ante nos peccata nostra, & non Deus ea in iudicio statueret ante faciem nostram: vbi iam non castigatio, sed iudicium mortis accedit.

a ¶ *Intelligite nunc hæc qui obliuiscimini Deum.*] Vox prophetæ ammonet vnumquemque, vt non ponat dominum in obliuione, nec sua mandata.

b ¶ *Ne quando, &c.*] Ne quando rapiat ad mortem vel ad diem iudicij: vnde dixit: *Et non est qui de manu mea possit eruere.* Vel rapit ille, hoc est in mortem præcipitat obliuiscetes se, & nemo eripere potest.

Iob. 10. e

c ¶ *Sacrificium laudis, &c.*] Quia de omni bono quod sancti faciunt, Deus honoratur. Vnde dixit Paulus: *Omnia quæcumque facitis in verbo aut in opere: omnia in gloriam Dei facite, vt & in euangelio: Vt videant vestra opera bona, & glorificent patrem vestrum qui est in cælis.* Ob hoc me honorat ille coram angelis: quia ego eum honorificaui coram hominibus in sacrificiis laudis, impleuitque quod in euangelij est locutus: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, ego eum confitebor coram patre meo & angelis eius.*

1. Cor. 10. g
Mat. 5. b

Lus. 12. a

¶ Et

a ¶ *Et illiciter est.*] Christi iter per opera sanctorum est.
b ¶ *In quo, &c.*] Salutaris Dei patris, filius est. In hoc sacrificio indicat viam quæ ducit ad vitam, id est; ad Christum. Qui nobis præstare dignetur, vt discreti à paleis, impleti fructu sanctificationis, offeramus ei sacrificium laudis, vt ipso illuminante intelligere mereamur viam nostræ salutis, Amc.

c ¶ *In finem psalmus Dauid cum venit, &c.*] Iste quinquagesimus psalmus vocem continet penitentis personæ: ostendens, vt qui ceciderit in crimine, confitendo mala sua redeat ad salutem.

PSALMVS L.

Miserere d mei Deus, &c.] Confiteor imensam miseriam, ideo peto magnam misericordiam. Quia qui se miserum putat esse de suis peccatis, cum illo facit Deus misericordiam magnam. Quia minor misericordia est hic in presenti, hoc est, quia homo cum non esset, ex nihilo creauit illum Deus vt esset, & regit & gubernat. Maior misericordia dicitur: quando ipsum hominem quem creauit, in futuro remunerat.

e ¶ *Et secundum multitudinem, &c.*] Confugio ad miserationes tuas, vt grauibus vulneribus theriacam remissionis infundas. Miserationum dicit: quia multa sunt peccata mea, & miserationes tuæ multæ. Vnde dicit propheta in alio loco, *Miserationes tuæ multa sunt domine.*

f ¶ *Amplius laua me, &c.*] Expeto vt mea peccata abluas fonte misericordiarum: qui non vis in æternum peccati vulnera referuare. Ac si dicat: Tu potes plus mihi remittere quam ego intelligam rogare.

g ¶ *Quoniam iniquitatem, &c.*] Ante faciem enim meam eas pono. Si tu pronuntias in confessione tua peccata, Deus ignoscet tibi.

h ¶ *Et peccatum, &c.*] Quia mea peccata à tuæ bonitatis diuitiis me separant. Quia non trado illud in obliuionem, propono illud semper ante oculos meos. Quia si tu ponis illud ante te, Deus illud non ponit ante se.

i ¶ *Tibi soli, &c.*] Tibi enim delinquit quisque cum peccauerit: quia tu solus sine peccato es, dicente Apostolo: *Est Deus verax: omnis autem homo mendax.* Vel dicit Dauid: *Ego peccaui, & tu solus sine peccato es, sicut dicit Esaias: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est in ore eius dolus.* Vel illud: *Quis arguet me de peccato? Et item dicit: Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam.*

k ¶ *Vt iustificeris, &c.*] Quia tu rectum iudicium iudicas. Propter nos transgressores & peccatores ille fuit iudicatus & damnatus. Vnde dictum est: *Iustus ab iniquis iudicatus est.* Sed ille in futuro iudicio erit alios iudicaturus & condemnaturus. Iustificatus es domine Iesu in sermonibus tuis, cum ductus pro populi peccatis ad mortem, non est inuentus dolus in ore tuo. Vicisti iudicatus, cum in te nihil dignum morte princeps tenebrarum inuenit. Consuetudo prophetæ est, vt acta pro agendis loquatur.

l ¶ *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis, &c.*] Hic versiculus totius generis humani casum exponit, sicut in Iob: *Nec si vnus diei sit super terram, potest esse mundus à sorde peccati.* Concipitur autem & nascitur in originali peccato, quod ex Adam trahitur: sed baptismo per gratiam Christi purificatur. *Vel vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.* Hunc locum diligentius in epistola ad Romanos Paulus edisserit: quod Deus cum possit

de nobis iudicis auctoritate discernere, nõ hoc facit: sed nobiscum vult iudicari, vt magis iustitia appareat iudicantis. In peccatis concepit me mater mea. Obscurus locus, & alius retractandus.

m ¶ *Ecce, &c.*] Cum per prophetam peccantem famulum increpasti, veritatem dilexisti. Veritas Christus est: quia pater diligit filium suum, vel diligit confessionem ex ore peccatoris.

n ¶ *Incerta, &c.*] Hoc est, quod in alio loco ait: *Reuela oculos meos; & considerabo mirabilia de lege tua.* Incertum & abditum mihi erit, si remittis tale facinus. Sed manifestum est, cum ignoscere dignatus es delinquenti. Sapientia enim tuæ est vt prius increpes, sic remittas. Nam & Niniuitis occulta erat sapientia pietatis tuæ, cum dicerent: *Quis scit si conuertatur Deus à furore suo, & non peribimus?* Vel Deus per Nathan prophetam incerta & occulta manifestauit, id est, narrauit Dauid, quando dixit: *Dimissum est peccatum tuum:* sicut Niniuitæ conuersi sunt de malo in bonum, per prædicationem Ionæ.

o ¶ *Asperges, &c.*] Sicut enim hyssopus terrenus, curandis pulmonibus aptus est, vt auertat inflationem: ita cælesti quis resperfus hyssopo, id est, humilitate cordis, ab omni superbia malignitate purgatur.

p ¶ *Lauabis me, &c.*] Vt quia peccata mea sunt phæniceo stimilia, quasi nix dealbentur. Tu, inquam, domine potens es peccatum picetum in lacteum candorem transferre: fuliginosumque hebenum in crystalli fulgorem conuertere. Vel, lauabis me, hoc est, per penitentiam & baptismum. *Et super niuem dealbabor,* sicut dixit Esaias: *Si fuerint peccata vestra sicut phæniceum, velut niuem dealbabor.*

q ¶ *Auditui meo dabis gaudium, &c.*] Cum iacens in infirmitate peccati, audire meruero: *Homo, dimissa sunt tibi peccata tua,* Vel auditui dicit, quando dixit Nathan: *dimissum est peccatum tuum.*

r ¶ *Et exultabunt, &c.*] Id est, virtutes quæ prius fuerant peccatis humiliatæ. Vel æternitas spei meæ, quæ peccante me humiliatæ fuerat, te indulgente persultat.

s ¶ *Auerte, &c.*] Nec ea sic aspicias vt reuertantur in commemorationem tuam. Auerte faciem tuam, Ac si dicat: ne videas, nec recorderis illa.

t ¶ *Et omnes iniquitates meas dele.*] Præteritas, præsentis, atque futuras.

v ¶ *Cor, &c.*] Quo te videam, Sicut rogabat Dauid: ita & vnusquisque debet facere. Cor mundum crea in me Deus. Propterea rogabat vt mundus fieret à peccato.

x ¶ *Et spiritum, &c.*] Quo te recte confitear. Vel spiritum rectum ad videndum & discernendum: sicut antea rectus fuit in me.

y ¶ *Ne proicias, &c.*] Sicut Cain vt exul à te efficiar. A facie tua, id est, à præsentia tua.

z ¶ *Spiritum sanctum, &c.*] Sed ab eo consumptis delictis, tuo me stultas conspectui. Spiritum sanctum tuum ne auferas à me: Id est, spiritum prophetiæ.

a ¶ *Redde, &c.*] Christi tui, illam exultationem quam in eo habui prius quam peccauerim. Salutaris Dei patris, Christus est. Ac si dicat: sicut antea prauidebam per spiritum, Christum in carne venturum: & modò sic faciam.

b ¶ *Et spiritu, &c.*] Vt ipse in me, & non vitia principentur. Tu verò qui legis sanctam scripturam, sanctam hic trinitatem intellige. Vel confirma me, in regno. Spiritum rectum,

C

Tim. 5. d
Mat. 23. a

D

Psal. 22. d
Rom. 15. d

Ezech. 3. a

Iob. 10. b

1. Cor. 10. g
Mat. 5. b

Luc. 12. a

G

Psal. 118. g

Ioan. 3. d

2. Reg. 13. d

H

Esa. 1. c

Mat. 2. e
Luc. 5. d

Genes. 4.

Iob. 14. b
Sec. 70. c
25. b

Rom. 3. a

A hoc est, innouando Spiritum sanctum, hoc est spiritum prophetiae: spiritum principalem, patrem: spiritum rectum, filium: spiritum sanctum, ipsum Spiritum sanctum.

a ¶ Docebo iniquos, &c.] Vt declinantes a viis prauis, penitentiam agentes misericordiam consequantur: sicut & ego a te misericordiam consecutus sum. Docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur, hoc est, ponam me ipsum vt meum exemplum alij imitentur.

x. Cor. 15. f
b ¶ Libera, &c.] De peccatis multis: De quib. & Paulus ait: Quia: caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.

c ¶ Deus, &c.] A quo post peccatum viuificor. Quia alius nullus potest hoc facere.

d ¶ Et exultabit, &c.] Per quas punito in me peccato, misericordiam praeuisti. Vel praedicabit mea lingua mandata tua.

e ¶ Domine labia mea, &c.] Si aperias os meum sicut Moyfi quondam, ego praekonabo: quia sanctus, quia pius, quia misericors es. Vel causa erant per peccatum, nec locus erat, nec tempus, nec persona, nec exemplum poterant dare, quia non est pulchra laus in ore peccatoris.

Eccl. 15. e
f ¶ Quoniam si voluisses sacrificium, &c.] Audiant Iudaei sacrificia tua cessasse: intelligant etiam per alium prophetam Deum loquentem: Sabba-

B
Esa. 1. d
ta, holocausta, neomeniasque vestras odiuit anima mea. Quid ergo tu homo offeres? Audi quid subiecit:

g ¶ Sacrificium Deo, spiritus, &c.] Merito inter reliquas beatitudines euangelicas, beatitudo haec continet principatum. Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum caelorum. Qui non in vanitatibus saeculi inflantur: sed a Deo accipiunt spiraculum vitae, atque contritionem anxij cordis in eum refundunt, qui pro nobis humilis factus est. Vel multi habent cor contritum, sed non habent humiliatum: quia plangunt quod fecerunt, & postea ad ipsum reuerti desiderant, quod antea fecerunt: & de praeterito nolunt penitere.

Mat. 5. a

h ¶ Benigne, &c.] Hoc est, placitam fac spem nostram.

i ¶ In bona, &c.] Qua te contemplamur.

k ¶ Et edificentur, &c.] Munitiones fidei charitatisque illius, quas in ecclesia positi in te collocauimus.

l ¶ Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes, &c.] Cum vel te pro nobis offers patri: vel a nobis laudes & gratiarum accipis actiones. Vel muri Hierusalem, virtutes animae vel ecclesiae. Tunc acceptabis sacrificium, id est, confessionem ex ore peccatoris. Oblationem, hoc est, laudationem, & holocausta.

Ro. 11. a & h. 4. d
m ¶ Tunc imponent, &c.] Altare, fides: quia quicquid offers, per fidem offerre debes. Vitulum, laudes vel cogitationes, vel victimas, scilicet vt me ipsum offeram hostiam viuam, sanctam, placentem tibi. Nos quoque famuli tui supplices deprecamur domine Iesu Christe, vt pietatis consilio magnis facinoribus nostris, immensam misericordiam largiaris: nosque per contritionem cordis humiliati, mactando vitia, iugulando delicta, dignum tibi acceptabileque praepares holocaustum.

n ¶ In finem intelletus Dauid, cum venit ad eum Doec Idumaeus, & annuntiauit Sauli & dixit: Venit, &c.] In Regnorum libro, & in ipso Hebraico psalterio Achimelech, scriptum est: sed quoniam bet כ & caph כ apud Hebraeos litera, modico apice distinguuntur: ideo error facilius obrepit. Abimelech interpretatur regnum patris mei, Dauid inter-

pretatur fortis manu. Venit in domum Abimelech: & Christus venit in regnum Iudaeorum. Per Saul intelligitur mors: per Dauid vita. Quid est quod mors persequitur vitam: nisi quod ab initio saeculi semper mors persequitur vitam nostram? Quia qui ista praesentia amant, persequantur sanctam ecclesiam, id est, illos qui caelestia diligunt. Psalmus vocem continet prophetae peccata Iudaici populi exprobrantis: ad ipsum enim haec loquitur, dicens:

PSALMVVS LI.

Q Vid, o & c.] Cur monitis diuinis obuians, prophetas interficis?

p ¶ Qui, &c.] Na cum ope Dei crescens, interficis prophetas eius, hoc ad cumulū auxisti malitiae, vt ipsum dominum traderes neci. Vel quid gloriaris in malitia, hoc est, Adam & diabolus: quia quod Deus edificauit, illi destruxerunt in semet ipsis: imaginem Dei & angelorum. Qui potens es in iniquitate. Non in bonitate, sed in iniquitate.

q ¶ Totadie.] Omne tempus vitae tuae, in quo haec malitia vsque ad effusionem dominici sanguinis propagata est.

r ¶ Iniustitiam, &c.] Cogitatio sapientium, corde concipitur, & ore profertur. Nam in ore stultorum, cor eorum. Ac si diceret: Non tractauit lingua

Eccl. 21. 4

D

Esa. 14. 4

Psal.

Psal.

Hier. Rom.

1. Thes. 4. 6

Gen. 3. 1

Psal. 9. 8

1. Cor. 15. 6

Q Vid, o gloriaris in malitia: p qui potes es in iniquitate? q Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua: r sicut nouacula acuta fecisti dolum. s Dilexisti malitiam super benignitatem: iniquitatem magis quam loqui aequitate. t Dilexisti omnia verba praecipitationis lingua dolosa. x Propterea Deo destruet te in fine: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: & radicem

quod vomit ex ore: ideo haec ad cogitationem detulit lingua. Vel hic lingua pro corde ponitur, secundum illud: Tu qui dixisti in corde tuo, in caelum ascendam, super astra caeli ponam sedem meam, in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo.

¶ Sicut, &c.] Dolus est cum aliud agitur, aliud simulatur. Et nouacula si assimulet agere vultus nitorem, & genas vulnere suo sauciet, dolum faciet. Quia cum ait acutam, indicauit dolo versutam. Sic & Iudaei dominum, quem colere debuerant, non solum non coluerunt: sed diuersis dolis superare nitentes, interfecerunt. Vel aliter: Nouacula persecutores intelliguntur: quia nouacula capillum incidit, sed per capillum superfuitas diuitiarum intelligitur. Sicut nouacula acuta fecisti dolum. Ille facit dolum, qui in negotio circumuenit fratrem suum. Vnde Paulus ait: Nemo circumueniat aut superegrediatur in negotio fratrem suum: quia de his omnibus vindex est dominus.

¶ Dilexisti, &c.] Dilexit populus ille malitiam, cum eum qui benignitate propria ad liberandum venerat, interemit. Sed & nuncijs Iudaei falsa de eo in quem non crederunt, proloquuntur.

v ¶ Dilexisti omnia verba praecipitationis, &c.] In excelsum enim iniquitatem loquentes, ipsi se praecipitant in laqueum damnationis. Verba praecipitationis dicit, quia semetipsum praecipitauerunt: sicut diabolus de caelo, sicut & Adam de Paradiso. In lingua dolosa: quia aliud habuerunt in sermone, aliud in corde.

x ¶ Propterea Deus destruet te in finem: & euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, &c.] Omnia haec in Iudaico impleta sunt populo: quia & a legis litera destructus, & euulsus de ciuitate, migratusque est de tabernaculo Dei. Sed & de his haec intelliguntur, qui non credunt dominici corporis tabernaculum: quia exterminabuntur a consortio claritatis eius, ac de beata sedis habitaculo: vel de viuendum terra, quam sancti haereditabunt. Vel destruet te Deus in finem, hoc est, memoriam diaboli. Vt alibi: Vt non apponat ultra magnificare se homo super terram. Vnde sanctus Paulus apostolus dicit: In fine saeculorum inimica destruetur mors,

Ge

Gal

Eccl

Ibid

Luc

Luc

Psal

Psal

Hier. Rom.

תתת

1. Cor.

Gal. 4

E mors, id est diabolus: Euellet te & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra uiuentium. Vt mors in Adam data est: ita omnibus eius filiis dominatur. Vnde dictum est: terra es, & in terram ibis. Diabolus & Adam eradicauerunt se, & vnusquisque sic faciat quando peccat.

a ¶ *Videbunt iusti & timebunt*] Ne talia appetant.

b ¶ *Et super eum, &c.*] De uisione calamitatis eius. Videbunt, hoc est, intelligent eorum poenam, & timebunt sicut sanctus Paulus dicit: *Vide ne etiam tu tenteris.* Vel timebunt, id est, nescient exitum illorum. Vnde dictum est: *Nescit homo finem suum.* Adhuc: *Et super eum ridebunt.* Duo tempora sunt: *Tempus flendi, & tempus ridendi.* Hic habent sancti tempus flendi, & in futuro tempus ridendi.

c ¶ *Et dicent, &c.*] Ideo super eum haec vindicta descendit.

Vel de illo diuite dicit, qui in inferno torquebatur: quia bona receperat in vita sua, & de illo alio, cui dicit: *Stulte hac nocte animam tuam reperit: te: quae autem paraasti cuius erunt?* Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. Non quod malum sit diuitias habere, tantum ut de iusto habeantur: & Deo gratiae referantur qui eas dedit. Non, sed malum est spe in diuitiis ponere: cum in alio psalmo dicat: *Diuitiae si affluant, nolite cor apponere.* Diuitias licet habere ad necessitate, & non licet possidere ex amore. Nam & Abraham & reliqui boni diuitias habuerunt: sed spem in diuitiis non miserunt.

d ¶ *Ego autem, &c.*] Comparat se propheta oliuae fructiferae per pinguedinem sapientiae, ut in ecclesia Dei collocatus, viues in legis allegoria, euangelica proferat poma. Vnus est. n. Deus veteris nouique testamēti prolator. Oliua fructifera sancta ecclesia est, ut illud: *Promptuarii eorum plena, eructantia.* Hic in bonam partem. Item oliua non fructifera, sicut ait propheta: *Vocauit dominus nomen tuum a voce loquelae grandis, exarsit ignis in ea, & combusta sunt fruteta eius.* Et illud: *Oliuam vberem pulchram, fructiferam, speciosam sed conuersa es in oleastrum.* Item in bonam partem dicit: *Tu autem cum oleaster esses, infertus es in bonam oliuam,* id est, in finem Patriarcharum.

e ¶ *Sperauit, &c.*] Quia non est humanae fragilitatis facultas, ut per se quis saluus fiat, sed per misericordiam Dei.

f ¶ *Confitebor, &c.*] Deprecans ut in hoc saeculo, quod verbo creasti, confessionem merear, & illud clementia solita largiatur.

g ¶ *Et expectabo, &c.*] Nomen illud ante cuncta saecula benedictum, quod reddit sanctis debitum praemium. Quod propheta sitiens postulat, ut in conspectu eius aeternae beatitudinis accipiat sortem. Qui nobis praestare dignetur, ut ab omni dolo liberi, ab omni iniquitate mundati, filium Dei aequalem patri spirituique sancto confessi, mereamur sicut oliua fructifera in Hierusalem caelesti plantari.

h ¶ *In finem pro Amalech, intellectus ipsi David.*] Amalech interpretatur dolens, siue parturiens, corpus Christi intelligitur. Et dominus doluit pro peccatis nostris: quia verum corpus fuit & parturiuit filios. Et ecclesia corpus Christi, dolet pro peccatis suis & aliorum, & parturiuit filios per verbum praedicationis, ut illud: *Per euangelium ego vos genui.* Et item: *Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis.* Hic psalmus vocem continet prophetae, peccatores atque impios increpantis.

i ¶ *In finem intellectus ipsi David.*] Amalech interpretatur dolens, siue parturiens, corpus Christi intelligitur. Et dominus doluit pro peccatis nostris: quia verum corpus fuit & parturiuit filios. Et ecclesia corpus Christi, dolet pro peccatis suis & aliorum, & parturiuit filios per verbum praedicationis, ut illud: *Per euangelium ego vos genui.* Et item: *Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis.* Hic psalmus vocem continet prophetae, peccatores atque impios increpantis.

k ¶ *Corrupti sunt, &c.*] De lege bonae naturae.

l ¶ *Abominabiles, &c.*] Hoc est, odibiles facti sunt.

m ¶ *In, &c.*] Hoc est, in desiderii suis. Deum stulti cum ore negare ausi non sunt, corde tamen dicunt eum non esse, in quo malo horribiles & abominabiles Deo fiunt.

Dixit insipiens, &c.] Dixit insipiens populus Iudaicus siue diabolus, non est Deus. Ac si dicat, non est Christus filius Dei.

a Videbunt iusti & timebunt: **b** & super eum ridebunt, & dicent: ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum. Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & praualuit in vnitae sua. **c** Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei: **d** speraui in misericordia Dei in aeternum, & in saeculum saeculi. **e** Confitebor tibi in saeculum quia fecisti, **f** & expectabo nomen tuum: quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

h ¶ *In finem intellectus David pro Mahalath.*

PSALMVS LII.

Dixit insipiens in corde suo: non est Deus. **k** Corrupti sunt, **l** & abominales facti sunt in iniquitatibus: **n** non est qui faciat bonum. **o** Deus de caelo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum. **p** Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: **q** non est qui faciat bonum, non est usque ad vnu. **r** Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem: qui deuorant plebem meam ut cibum panis. Deum non inuocauerunt: **s** illic trepidauerunt timore ubi non erat timor. **t** Quoniam Deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placet: **u** confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. **x** Quis dabit ex Sion salutare Israel: **y** cum auerterit

Deus **z** etos: quia ille praedicat & loquitur per illos, ut dominus ait: *Non enim vos estis qui loquimini: sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.*

p ¶ *Omnes, &c.*] Hi insipientes, quia non requirebant Deum, omnes declinauerunt in passiones, simul inutiles facti sunt. Inutilis dicitur qui non operatur aliquid boni. Vnde dicitur in euangelio: *Tollite talentum ab eo, & inutilem seruum proiците in tenebras exteriores, ibierit fletus & stridor dentium.* Sibi metipsis sunt inutiles, qui mandata Dei adimplere non volunt.

q ¶ *Non, &c.*] Nullus enim ex his implet voluntatem patris caelestis.

r ¶ *Nomen, &c.*] Cognoscunt enim se impie agere, & non solum non emendant, sed etiam Dei populum deuorant dentibus malitiae suae: Deumque inuocare contemnuunt.

s ¶ *Illic trepidauerunt, &c.*] Idola ac simulacra mortua timuerunt, qui Deum timere debuerant.

t ¶ *Quoniam, &c.*] Conteret enim spem aeternitatis eorum Deus, qui in eius contumeliam magis sibi quam illi placuerunt. Sibi placentes confusi sunt, id est, qui hominibus placent & non Deo.

u ¶ *Confusi, &c.*] Merito spernitur a Deo qui reliquerit Deum: & qui eum relinquit, dignè tanquam ignotus ab eo confunditur, dicente Apostolo: *Omnis ignorans ignorabitur.*

x ¶ *Quis dabit, &c.*] De Sion, ut ait propheta, exiit lex, & verbum domini de Hierusalem. Quis dabit? Deus pater dedit filium suum in Sion, hoc est in sanctam ecclesiam. Salutare Israel. Salutaris noster Christus est. Quis dabit nisi dominus in aduentu suo, per quem gloriam aeternitatis speculamur?

y ¶ *Cum auerterit, &c.*] Ipse quoque auersa captiuitate vitorum, erexit nos in libertatem virtutum. De qua captiuitate dicit: *Iam redempti sumus de peccato Adae: sed tamen adhuc in captiuitate detinemur, quia non est integra libertas: quia dum sumus in corpore, peregrinamur a domino.* Et item dicit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum.*

1. Cor. 15. e

Sed in die iudicij quando inimica destruetur mors, tunc erit vera redemptio.

Gen. 27. b

a ¶ *Exultabit, &c.*] Vtrumque Christianus populus audit: qui est Iacob, dum supplantat Iudaicum populum, benedictionemque eius accipit, & Israel, dum Deum fidei oculis

intuetur. Igitur & nos supplices deprecemur Deum, vt declinantes à loquacitate superflua, ipso instructe intelligamus omnia in eius dominatione consistere: qui dignetur ablata captiuitate vitorum, erigere nos in libertatem virtutum.

b ¶ *In finem in carminibus intellectus Dauid, &c.*] Ziph vicus est, & inde Ziphæi dicuntur Ziphæi interpretantur florentes, id est, peccatores, qui quasi florentes & virides sunt in præsentis vita, vt ait propheta: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos agri: quia quod siccum est, igni referuatur. Isti deputantur in pœnam: sancti ad regnum. Sicut herba hodie quasi viridis videtur esse, vsquequo fuerit æstus: sic peccatores qui videntur florere, in die iudicij arefcunt: & sancti qui hic videntur quasi aridi & sicci, tunc erunt flores & virides. Vnde dictum est: *Iustus vt palma florebit.* Dauid fuit absconditus in inferiori parte terræ: & dñs in vtero sactæ Mariæ, & in vna gente Iudæorum, & diuinitas in carne Christi. Iste psalmus orationem dominici hominis continere dignoscitur, formam serui accipientis, accidentisque ad passionem in forma serui.*

Esai. 40. b

Psal. 91. c

B

PSALMVS LIII.

D EUS in nomine, &c.] Postulat hæc à patre, vt ostendat carnis infirmitatem. In nomine tuo, hoc est, in illo nomine humilitatis quod est salutatio.

Phil. 2. b

d ¶ *Et in, &c.*] Vult se iudicari, vt illud honorabile maiestatis nomen diuinitate conscendat. Humilitas fuit, quando venit de cælo in vterum, de vtero in præsepe, & sustinuit multa, id est, alapas, sputa & reliqua. Virtus fuit, quando resurrexit & ascendit in cælos quadragesimo die, & quinquagesimo die venit Spiritus sanctus super apostolos, & prædicauerunt doctrinam euangelij in toto mundo. Vnde dictum est: *Et dedit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.* Et qui mortuus est ad tēpus ex infirmitate carnis, viuit ex virtute Dei. Et item dicit Apostolus: *Nihil existimauit me scire inter vos nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum.* Vel iudica me. Vox ecclesiæ, discretionem rogat.

1. Cor. 2. a

e ¶ *Deus exaudi orationē meam.*] Et hoc rogat, vt mereatur à Deo exaudiri. Nouerat enim ille solus orare cōstanter, nec ignorabat vt homo quid peteret: iuxta illud Apostoli: *Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus.*

Rom. 8. e

f ¶ *Auribus, &c.*] Vox ecclesiæ. Aures domini dicuntur, quando exaudire dignatur.

Psal. 17. g

g ¶ *Quoniam, &c.*] Hoc est Iudæi, qui cum peculiare Dei essent, alienos se per transgressionem ab eo fecerunt: non cognitione, sed vita & operibus. Vnde dicit: *Filij alieni mentiti sunt mihi.* Et si filij, quomodo alieni? De vna tribuerant: sed alieni erant, quia eius vitam, qui illos venerat viuificare, volebant tollere.

Ioan. 19. b

h ¶ *Et fortes, &c.*] Herodes principesque sacerdotum mundanam habentes fortitudinem. Et dominus dicit: *Non haberes in me vllam potestatem, nisi tibi desuper datum fuisset.* Sic & hæretici persecutores super sanctam ecclesiam.

i ¶ *Non proposuerunt, &c.*] Non intellexerunt sub personâ corporea latere diuinitatem. Diapsalma interpositum, orationem immutat, vt eum qui prius precabatur quasi homo, ostendat effectum orationis obtinuisse. Ideoque subiecit.

k ¶ *Ecce enim, &c.*] Quia dominus descendit in mortem.

l ¶ *Et dominus, &c.*] Citò eam redditurus. Vel Deus pater suscepit filium suum, & Christus suam ecclesiam in fide.

m ¶ *Auerte mala, &c.*] Qui me non intellexerunt per malitiam suam, dispergantur in veritate tua: sicut nunc cernimus factum. Dispersi sunt enim in regionibus. Veritatem dicit: quia verus est, id est, reddet vnicuique secundum opera sua. Disperde illos in die iudicij & in tua iusta vindicta: hoc est, diabolum & membra sua.

n ¶ *Voluntarie, &c.*] Bene voluntarie: quia propria voluntate ipse sacerdos & hostia pro delictis populi se obtulit patri, vt hoc sacrificium vitam tribueret mundo. *Voluntarie sacrificabo tibi.* Vox ecclesiæ. Voluntarie dicit, id est, non necessitate aut coacte, sed voluntarie, secundum illud: *Providentes gregem non coacte, sed spontanee.*

o ¶ *Et confitebor nomini tuo*

quoniam bonum est.] Confessus sum in mundo: quia descendit de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed tuam, quia bona est. Confitebor, hoc est, laudabo nomen tuum: hoc bonum est.

p ¶ *Quoniam, &c.*] Quia orationem mundam fudit in principio psalmi: ideo vt Deus omnia præuidens, ereptum se à tribulationibus, & inimicos despectos in despectione paterna pronuntiat: scilicet, vt illa cum intelligas regnare potentia, qua post resurrectionem victor remeavit ad astra. Quem nos supplices deprecamur, vt eius adiutorio ab inimicis saluati, à tribulationibus mundanis erepti, ipsum caput nostrum dominum Iesum Christum, quem in cælis suscipimus, mente & opere prosequamur.

q ¶ *In finem, &c.*] In finem, in Christo; vt illud: *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.* In finem: semper de Christo intelligitur. Vnde & sancti apostoli dixerunt: *Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis.* Non potes legem implere, nisi ab ipso impleatur. Omnis scriptura sancta de illo est. In carminibus, id est, in laudibus: Sicut carmina sæculi sunt, sic & carmina ecclesiæ: vnde laus Dei cantatur, & consolatio sanctorum est: quia dictum est: *Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum: æquales angelis.* Psalmus vocem continet mediatoris, qui cum Deus esset, formam seruilem pro nostra libertate suscepit.

PSALMVS LIV.

E XAUDI DEUS, &c.] Triplex hæc deprecatio ideo ostenditur: quod primam homo Deus in statu seruili manens, à conscientia sanctitatis emittit. Secundam, quia se scit iustum, obedientiam non despici postulat. Tertiam, propter infirmitatem carnis, vt sibi intendatur, exorat. Qua ratione intellige o homo: quia nisi pura conscientia depreceris, à Deo prorsus non exaudieris.

r ¶ *Contristatus, &c.*] Quam pro mundi vita suscepi: quia semper exercitatio ad res vtilis ac necessarias agitur.

s ¶ *Conturbatus sum, &c.*] Qui me Samaritanum & demonium habentem, cum Deus essem ante sæcula, increpabat. Vel

Rom. 10. a

Ioan. 14. d

Ioan. 14. e

Mat. 13. f

D

E Vel vox ecclesie. Duos inimicos habet ecclesia. Vnu aperte, & vnum occulte. Vnum debet diligere, & alium odire. **Luc. 6. d** Diligere proximum, vt illud: *Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos.* Et alium contemnere & odire: id est, diabolum qui occulte venit per suggestiones & delectationes.

a ¶ *Et à tribulatione, &c.* Qui mihi semper tribulationum insidias intendebat. Propter hoc tribulat Deus peccatores: aut vt emendentur, aut vt per illos corrigat bonos.

Mat. 12. b

b ¶ *Quoniam, &c.* Populus vtique declinat ad iniquitatem, qui mendacium profert super proximum. Vel Iudæi super dominum, sicut dixerunt: *In Beelzebub principe demoniorum eicit demonia.*

Psal. 6. b

c ¶ *Et in ira, &c.* Persequentes me in inuidia sua. Et in ira molesti erant. Molestus, id est seuuus. In ira, festuca, trabs, odium. Ira conturbat: trabs excæcat, vt illud: *Turbatus est præ ira oculus meus.*

Pet. 5. a

Luc. 22. e

d ¶ *Cormeum, &c.* Secundum hominem, sed virtute diuina confortatum est. Nam & angelus, inquit euangelista, accedens confortabat eum.

e ¶ *Et formido, &c.* Timor animæ, & tremor corporis.

D

Mat. 26. d

f ¶ *Timor, &c.* Siquidem ipse dixit, *Tristis est anima mea vsque ad mortem.*

1 Ioan. 2. b

Ioan. 1. b

Ioan. 10. d

g ¶ *Contexerunt, &c.* Tenebræ dicuntur mali homines, qui persequuntur ecclesiam, & qui tegunt ipsam in odio: quia qui odit fratrem suum, in tenebris est. *Et contexerunt me tenebræ:* sed quia lux eram, non me comprehenderunt.

Rom. 10. a

Ioan. 14. a

Psal. 118. u

n ¶ *Et dixi, &c.* Non ab alio sumam euolutionem euadendæ mortis, nisi à me ipso. *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam:* vt de tenebris ad cælestia reuertar. In columba autem spiritualem naturam designat, sicut in baptismo ostensum est. Columba simplex animal est absque felle, & à malitia fellis alienum: quia osculum charitatis animæ significat: quia ecclesia duas pennas habet, hoc est, duo præcepta charitatis, dilectionem Dei videlicet, & proximi.

Ioan. 14. a

Mat. 13. f

Esai. 35. a

i ¶ *Ecce elongaui fugiens.* A Iudæis. Longe est enim à peccatoribus salus.

k ¶ *Et mansi, &c.* Cum gentibus incredulis: quas aduentu meo florere feci. De quibus alius ait propheta: *Lætetur & floreat desertum. Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.* Columba fugit à conuersatione humana, & sancti fugiunt à consortio hominum, non corporaliter sed spiritua-liter, hoc est, in conscientia: quia cogitant quomodo se contra suggestiones diaboli, vel hæreticorum defendere debeant.

Gen. 7. Ibid. 11.

l ¶ *Expectabam, &c.* Expectat in corpore positus, non solū saluationem patris, vt à diuersis tempestatibus eruatur: sed etiam vt vltionem de inimicis accipiat. Sequitur:

m ¶ *Præcipita, &c.* In aqua aliquis sæpe præcipitatur. Ergo hi ita demergantur sicut in diluuiio: & dispergantur diuisis linguis, ceu factum est in ædificatione turris. Sed cur ista fiant adiecit.

Mat. 6. a

n ¶ *Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate.* Iniquitatem, cum non crediderunt. Contradictionem cum exprobrant, contradicentes: *Nonne hic est filius Ioseph fabri?* Et alia multa.

o ¶ *Die ac nocte.* Id est, omni tempore. Die, cum doceret S. Hieron. Tom. 7.

turbas, & illi non crediderunt. Nocte, cum pateretur, & illi blasphemaret. Ergo taliter circumdata repletaque est eorum ciuitas, id est, Hierosolyma, vt supra muros redundaret iniquitas eius.

G

Dan. 23. d

Hier. 16. e

Mat. 6. b

Ioan. 8. e

Luc. 10. a

H

Mat. 26. b

Num. 16. b

Eph. 2. e

p ¶ *Et non, &c.* Omnia enim quæ in lege prohibita sunt, ad augendi peccati cumulum excreuerunt. In lege enim vsuræ accipi prohibentur. Vsura est plus accipere quam dare. Vnde propheta dicit: *Non feneraui neque feneraui mihi quisquam.* Et si vis quod tibi dimittatur, dimitte.

q ¶ *Quoniam, &c.* Non hic tantum de passione dominus queritur: sed & de discipulo proditore. Nam legimus in euangelis: quia absconderit se à Iudæis. A Iuda autem non se abscondit, sed eum etiam conuiuio sancto asciuit, sicut sequitur.

r ¶ *Tu vero, &c.* Qui cum aliis coniunctus eras apostolis.

s ¶ *Dux meus.* Ad prædicandum cum cæteris missus.

t ¶ *Et notus meus.* Quia me per legis mysterium cognoueras esse venturum. Dux meus & notus meus. Vox Christi de Iuda. Vnanimis dicit: quia videbatur ab aliis quasi bonus. Dux dicit, propter quod Christum tradidit, dux mortis fuit. Notus, quando misit eos binos ante faciem suam in prædicatione.

u ¶ *Qui simul, &c.* Cum mādatis vitæ & voluntate patris plerunque refectus es. Cibus enim dulcis est, patris facere

voluntatem, vt illud: *Qui intingit mecum manū in paropside, leuabit contra me calcaneum suum.* Vel cibus dulcis, id est, corpus & sanguis Christi, quod ipse accepit indignus.

x ¶ *In domo, &c.* Sæpe enim cum ipso domino in templo Salomonis cum prædicationis consensu abiit.

y ¶ *Veniat mors, &c.* Vt maiorem sui cordis dolorem secundum hominem ostenderet: ideo quasi in maledictione quæ eis erant ventura prædixit. Veniat mors super illos, & descendant ad infernum viuentes. Factum fuit hoc de Dathan, & Core, & Abiron, & simul venit ignis & mortui fuerunt, & terra absorbit eos viuos.

z ¶ *Quoniam nequitia, &c.* Etenim tam opere quàm cogitatione, nequitia pleni sunt.

a ¶ *Ego autem, &c.* Vespere, cum passionem suscepit: mane, cum resurrexit: meridie, cum omni claritate virtutis suæ adimpleta, cælos ascendit, sedet ad dexteram patris.

b ¶ *Narrabo & annuntiabo, &c.* Narrat scilicet, quod eum velociter pater exaudiuit, quod eum de tribulationibus mortis eripuit, quod in pace animam eius ab inimicis, qui ei ob inferendam mortem propinquauerant, liberauit. Vel narrabo, quasi minora: & annuntiabo, quasi maiora. Liberauit in pace animam meam: In pace, hoc est, in semetipso, vt Paulus dixit: *Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Ab his qui appropinquant mihi. Appropinquant corpore, non vita, nec merito.

c ¶ *Quoniam inter multos erant mecum.* Inter multos, sed non in paucis. In multis verò, id est, in baptismo & in fide non ficta. In paucis non sunt, hoc est, in fide firma & spe & charitate. Inter multos credentes erant mecum, & non credebant.

d ¶ *Exaudiet Deus.* Me benedicentem, non illos maledicentes. Exaudiet Deus, sanctos suos.

A

a ¶ *Et humiliabit eos.*] Hoc est, superbos.
 b ¶ *Qui est, &c.*] Pater utique, quem in me manere non cognouerunt, qui est ante secula & manet in æternum. Ille qui initium sumpsit ex Maria, ante secula genitus est.
 c ¶ *Non est, &c.*] De malo in bonum, non commutantur,

non transferuntur secundum euangelium de morte in vitam.
 d ¶ *Et non timuerunt, &c.*] Ideo causa ad ultionem descendit, sicut sequitur.

e ¶ *Expandit, &c.*] Quia cum eis ad auxilium porrecta fuisset, non eam receperunt. Non timuerunt Deum: propterea non declinauerunt de malo in bonum, quia non cognouerunt. *Et extendit manum suam in retribuendo illis.* Extendit manum suam, ut ait propheta: *Tota die expandi manus meas ad populum, non credentem, & contradicentem mihi:* ideo quia non credit opera mea & potentiam meam. In retribuendo illis, hoc est, in vindicta in die iudicij: præsertim cum Abraham dixit: *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, id est, in Christo, & in alio loco: Et dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Christus per nouum testamentum acquisiuit hereditatem suam.

Isa. 64

Gen. 22. d
Psal. 2. b

B

f ¶ *Contaminauerunt, &c.*] Quia non intellexerunt dñm Iesum sanctorum virorum præconio repromissum.
 g ¶ *Et diuisi, &c.*] Ab spiritali prouidentia, diuisa est contemplatio eorum: ideo pars eorum cum infidelibus posita est. Post eorum exprobrationem ad Iudam sermo refertur dicens: *Et appropinquauit cor illius, ut impletus à diabolo traderet Christum.* Contaminauerunt testamentum eius, & diuisi sunt ab ira vultus eius, id est, hæretici, qui voluerunt contaminare testamentum Dei, diuisi erunt in die iudicij quando accipient sententiam damnationis: *Itē maledicti in ignem æternum.*

Mat. 35.

1. Cor. 1. d

h ¶ *Et appropinquauit, &c.*] Voluntas eius: quia quod intelligit de scripturis, in malum vertunt, quia de fide trinitatis non rectè credunt. Vnde dictum est: *Oportet esse hæreses, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.*

Mat. 26. c

i ¶ *Molliti sunt, &c.*] Cum ait molliti sunt, de pluribus dicit, cum prius de vno locutus fuisset. Ergo intellige diabolum nuncupatum, & Iudam, qui leniores oleo fecit sermones suos cum ait: *Aue rabbi, & osculatus est eum.* Tale oleum renuentes, ut in tribulationibus positi, Dei petamus auxilium, ipse nos Deus suo exemplo docuit dicens.

k ¶ *Iacta in dominum, &c.*] Ut ab eo educatus inimicis fortis resistas.

l ¶ *Non dabit, &c.*] Si enim iustus fueris, non te patitur ab iniquis fluctibus fatigari. Qui fluctuat, in mari est. Per mare, mundus iste intelligitur in quo sancti fluctuant.

m ¶ *Tu vero, &c.*] Ut qui noluerunt bibere de fonte aquæ viuæ, in puteum interitus demergantur. In puteum interitus, hoc est, in infernum, iusta vindicta super illos.

n ¶ *Viri sanguinum, &c.*] Qui sunt effusores sanguinis redemptoris nostri.

o ¶ *Non, &c.*] Non solum non impleuerunt aternitatis dies, sed nec ad dimidium temporis eius venire meruerunt. In modico enim spatio in ultione dominica ab hostibus trucidati sunt.

p ¶ *Ego autem, &c.*] Ut pleni inueniantur dies mei, Et nos supplices deprecamur, ut à te domine exauditi, nec peccati oleo delibuti, à te enutriti, à te ab huius sæculi fluctibus liberati, à te mereamur longitudinem dierum pro bonis actibus adipisci, Amen.

q ¶ *In finem, &c.*] In Hebræo ita habet. Pro columba muta longitudinum David humilis atque perfecti, cum tenuissent eum Philistiim in Geth. Columba muta, & David humilis atque perfectus, Christus in passione monstratur.

PSALMVS LV.

Miserere mei Deus, &c.] In homine atque bellante, diaboli vel reliquarum nequitiarum spiritualium ostendit immisionem, quorum instinctu dominus passus est. In die autem corporalem ætatem monstrat. Miserere mei domine. Ac si dicat: Fac in me misericordiam. Quoniam conculcauit me homo, id est, Christus à Iudæis in passione conculcatus est, & ecclesia à persecutoribus. Homo vnus pro multis dicitur, & plures pro vno dicuntur. Vnus hoc est, pro vnitae malitiæ. Duæ ciuitates sunt in mundo: Babylon, & Hierusalem. Per Babyloniam intelliguntur mali qui persequuntur sanctos: Sic & Hierusalem, id est, anima ele-

D

sta, non cessat orare pro inimicis. Tota die impugnans tribulauit me. Tota die, toto tempore pugna.

r ¶ *Conculcauerunt, &c.*] Iudæi utique.

t ¶ *Tota die.*] A tempore carnis assumptæ.

v ¶ *Quoniam, &c.*] Ab altitudine dici timebunt: quia non in Deum, sed in rebus transitoriis posuerunt spes suas.

x ¶ *Ab altitudine, &c.*] Duos sensus habet hic. Vnum quasi dicat ecclesia in rogando: non timebo altitudinem superbiorum. Alium affirmando: timebo altitudinem, hoc est, altitudinem diuinitatis: quia qui non timet, præsumptuose agit.

y ¶ *Ego vero, &c.*] Quia in eius ope præsidioque confido, sicut dominus dixit: *Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit patris.* Quanto magis nos qui omnia ab illo accepimus, & illum accepimus, ipsum semper laudare debemus.

Ioan. 7. 8

z ¶ *In Deo sperabo, &c.*] In ipso confirmatus, non timebo bella quæ mihi aduersarius mouet: quia dictum est: *Si corpus occidunt: animam autem non possunt occidere.*

Mat. 10. d

a ¶ *Tota die, &c.*] Cum dicerent: non est hic propheta, sed seducit turbam.

Ioan. 7. b

b ¶ *Omnia, &c.*] In malum enim eis conuersa sunt: cum eos diuina ultio post dominicæ passionis scelera verberauit. *Omnia consilia eorum in malum.* Iudæi contra Christum, & peccatores contra sanctos.

c ¶ *Inhabitabunt.*] Vnanimiter.

d ¶ *Et abscondent.*] Laqueos nequitiae suæ.

e ¶ *Ipsi, &c.*] Ut me supplantare possint, sicut voluerunt: vel in nufismate census: vel in muliere deprehensa. *Ipsi calcaneum meum obseruabunt.* Iudæi finem CHRISTI, & peccatores finem ecclesiæ: quia septies in die cadit iustus & resurgit. Vel, calcaneum meum obseruabunt: sicut dictum est de illa muliere & serpente. Per caput, initium suggestionis malæ: & per calcaneum, finem vitæ. Vel hæretici in qualicumque sermone, finem obseruare quærunt.

Luc. 20. c
Ioan. 8. a

Prov. 24. c
Gen. 3.

2 ¶ *Sicut*

a ¶ *Sicut sustinuerunt, &c.*] Ut captum in verbis accusarent apud principes.

b ¶ *Pronihilo saluos, &c.*] Saluantur enim pro nihilo, cum non commutantur ad gloriam: sed ad supplicia transferuntur. Pro nihilo saluos facies illos: quia non fecit Christus propter quod sustinuit, sed expetierunt Iudæi ut illum interficerent.

c ¶ *In ira, &c.*] Quia impacti sunt in petram offensionis, & lapidem scandali. Post hanc vltionem propheta gaudens, præuidens futura decantat.

d ¶ *Deus, &c.*] Tu es enim vita mea, omnisque populi, qui ad redemptionem venturus es mundi. Vnusquisque debet nutrire per confessionem: sicut Paulus fecit, quando dicebat: *Qui prius fui blasphemus & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Et item dicebat: Viuo autem iam non ego: viuit vero in me Christus.*

e ¶ *Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo, sicut, &c.*] Promissiones tuæ erant, ut veteres lacrymas, conuersis post tergum inimicis, in gaudia nouella transferres: meque cum sanctis cæteris tua gloria munereres. Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo: hoc est, audisti & vidisti. Sicut in promissione tua. Deus promisit sanctis suis bona: sed tamen dicit: *Confite-*

re tu prius iniquitates tuas, ut iustificeris. Tunc conuertentur inimici mei retrorsum. Optando dicit ecclesia, ut qui currunt ad infernum, conuertantur ad Deum.

f ¶ *In quacunque, &c.*] In omni enim necessitate tu Deus assistis, misericordiam præstans tuis. In quacunque die inuocauero te, id est, aut in prosperis, aut in aduersis. *Ego cognoui quoniam Deus meus es tu.* Vox ecclesiæ. Aliqui cognoscunt per creaturam cæli & terræ: sicut sanctus Paulus dicit: *Per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* Et alij per Deum, qui inspirat in animas illorum: sicut Thomæ dixit: *Infer digittum tuum huc, & mitte manum tuam in latus meum, & cognosce loca clauorum, & noli esse incredulus, sed fidelis.* Et ipse recordatus dicit: *Dominus meus, & Deus meus.*

g ¶ *In Deo laudabo, &c.*] Laudat iterum propheta verbum illud, siue sermonem qui erat in principio apud patrem: quia sperans in eum non metuit aduersarij minas, dicens:

h ¶ *In me sunt Deus, &c.*] Hæc sunt vota prophetæ, ut laudem dominicam celebret: sicut alibi dicit: *Immola Deo sacrificium laudis.* Et cur hæc faciat adiecit.

i ¶ *Quoniam, &c.*] Secunda vtique.

k ¶ *Oculos meos à lacrymis.*] Ne iam necesse esset peccata deffere, ut illud: *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum in die iudicij: quia dictum est: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

l ¶ *Pedes meos à lapsu.*] Ne vltra labentur in peccata. Pedes meos, hoc est, sensus: à lapsu, quia non erit tunc suggestio mala, nec tribulatio.

m ¶ *Vt placeam, &c.*] Lumen viuentium Christus est: secundum illud: *Ego sum lux mundi.* Et item: *Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Sicut in Apocalypsi de illa sancta ciuitate: *Lucerna non erat ibi: quia dominus Deus omnipotens illuminauit eam: & lucerna eius est agnus, quo sancti ab huius mundi tenebris*

S Hieron. Tom. 7.

eruti clarificantur. Hæc propheta non pro se tantum, sed & pro nobis orat. Vnde nos deprecemur, ut compressis bellis corporeis, superatis sæculi tentamentis, mereamur Iesu Christo in ipso lumine complacere, Amen.

n ¶ *In finem, &c.*] Ipsi Dauid in tituli inscriptione ne disperdas: hoc est, ne corrumpas tituli inscriptionem: quando scripsit Pilatus super domini crucem linguis tribus: Iesus rex Iudæorum. Et illi: *Noli scribere rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum.* Et Pilatus dixit: *Quod scripsi, scripsi.* Dauid in spelunca absconditus, hoc est, in inferiore parte terræ: præfigurabat corpus humanum, vbi illa maiestas fuit abscondita in corpore Christi, ut illud: *Traditus sum, & non egrediebar.* Et Paulus dicit: *Si enim intellexissent, nunquam dominum gloria crucifixissent.*

perdas: hoc est, ne corrumpas tituli inscriptionem: quando scripsit Pilatus super domini crucem linguis tribus: Iesus rex Iudæorum. Et illi: *Noli scribere rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum.* Et Pilatus dixit: *Quod scripsi, scripsi.* Dauid in spelunca absconditus, hoc est, in inferiore parte terræ: præfigurabat corpus humanum, vbi illa maiestas fuit abscondita in corpore Christi, ut illud: *Traditus sum, & non egrediebar.* Et Paulus dicit: *Si enim intellexissent, nunquam dominum gloria crucifixissent.*

PSALMVS LVI.

Miserere o mei, &c.] Geminata postulatione misericordiæ, confidentiam suam, quam in parte habet, adiungit, ut facilius audiat. Quoniam in te confidit anima mea. Quasi vnus homo dicit: sed vnus pro multis, quia dictum est: *A finibus terræ ad te clamauit domine.* Et alibi: *Erat illis anima vna & cor vnum.*

p ¶ *Et in vmbra, &c.*] Id est, in protectione paterna. A calore vmbra quæritur: sed per calorem persecutio vel tribulatio intelligitur, & per vmbra protectione diuinitatis: vbi semper confugere debemus. Sed duæ alæ, duo testamenta, vel duo præcepta charitatis.

q ¶ *Donec, &c.*] Insultatio iniquorum. Docet enim per hæc in spiritualium alarum sperare protectionem. Hinc propheta loquitur.

r ¶ *Clamabo, &c.*] Hæc sunt quæ post dinumerata bona sequuntur. Donec transeat iniquitas: hoc est, diabolus cum suis membris, vel suis satellitibus. Clamabo ad Deum altissimum. Clamauit Christus ad Deum patrem, & orauit pro falsis fratribus. Et ecclesia pro inimicis orat. Et ad Deum qui benefecit mihi id est, fecit me ex nihilo ad suam imaginem, & dedit mihi omnia bona præsentis vitæ, & postea in futuro vitam æternam promisit.

s ¶ *Misit, &c.*] Misit filium suum de cælis, ut hominem à peccato erueret: vel genus humanum de potestate diaboli, vel de inferno.

t ¶ *Dedit, &c.*] Impios & peccato obnoxios, qui verbum propheticum negligebant. Velut alibi: *Dedit apostolis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.*

v ¶ *Misit, &c.*] Misericordia & veritas Christus est. In vno continetur: nec vna sine altera. Si sola misericordia fuisset, licetia fuisset peccare & si sola veritas, non potuisset homo sustinere.

x ¶ *Animam, &c.*] Leones principes Iudæorum catuli, plebs subiecta, qui clamabant: crucifige eum. Leo diabolus, iuxta epistolam Petri: *Aduersarius vesper diabolus circuit quasi leo, quærens quem deuoret.* Propterea ipse dominus misericordia ac veritas intelligitur, qui missus à patre, animas nostras eripuit de dæmonum potestate: qui nos ceu sæui leones deuorare nitebantur. Qui & nunc loquitur, dicens:

y ¶ *Dormiui, &c.*] Dormiuit enim in summo passionis, cum diceret: *Nunc anima mea turbata est: quia dictum est: Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi: quoniam dominus suscitauit me, secundum illud: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem iterum sumendi eam.*

E ij

E
1. Pet. 2. b
1. Tim. 1. c
Gal. 2. d
B
Esa 43. d
Sec. 70.
Rom. 1. c
Ioan. 20. g
Ioan. 7. e
Psal. 49. c
Mat. 10. d
Ioan. 7. b
Apo. 7. d
Mat. 5.
Luc. 20. c
Ioan. 8. b
Ibid. 1. a
Apo. 21. g
Prou. 24. c
Gen. 3.

Ioan. 19. d
1. Reg. 30. a
Psal. 87. b
1. Cor. 2. b
Psal. 6. a
Apo. 4. f

Luc. 10. f
Ibid.
1. Pet. 5. b
Psal. 3. b
Ioan. 10. g

a ¶ *Filij hominum dentes eorum*, &c.] Inimicorum dentes quasi arma impugnantium esse dicit, quos dominus sua resurrectione confregit.

b ¶ *Exaltare*, &c.] Nullus est modus exaltationis diuinæ. Nos vero nihil aliud de cælis quam quæ vidimus nouimus.

Nam cum ait, super cælos, notitiam excedit humanam. De gloria autem quæ super terram est, illud intelligitur quod alibi ipse dominus ait: *Eccc ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Hinc iterum dominus.

c ¶ *Laqueum*, &c.] Cum mihi interrogationes inferebant dolosas.

d ¶ *Et incuruauerunt*, &c.] In morte, sed non fuit perpetua-liter subdita morti. Sic voluerunt Iudæi Christum incuruare, vt non nominaretur nomen eius.

e ¶ *Foderunt*, &c.] Cum post resurrectionem inimicis traditi, capti, interfecti, atque dispersi sunt.

f ¶ *Paratum cor meum*, &c.] Exultat & concinit de triumpho mortis illius liber. Cætabo, prædicabo: psalmum dicam, opere complebo.

g ¶ *Exurge gloria mea, exurge psalterium*, &c.] Diluculo enim resurrexit, mane cum adhuc tenebræ essent super terram. Sic enim psalterium & cithara: hæc enim dictio Dauidica cecinerat: exurge psalterium & cithara. Quid significant ista organa? Vnum de supernis, aliud de terrenis. Quid intelligitur psalterium? Christus intelligitur, vt illud: *Ite dicite Ioanni quæ vidistis & audistis: Ad lumen redeunt cæci, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur; & beatus qui in me non fuerit scandalizatus: hoc est, diuinitas operata per carnem.* Cithara de terrenis: hoc est, lassescere, dormire, egere, esurire, sitire vel cetera. Aliter. Psalterium ad nos pertinet: spes, fides, charitas, longanimitas, bonitas, vel alia his similia. Per citharam, sex opera misericordiæ intelliguntur, quæ debemus implere, id est, esuriui, sitiui, hospes eram, nudus, infirmus, in carcere. Item psalterium, id est, in tribulatione gratias agere Deo; de supernis venit, per quem sustines. Cithara, persecutio & tribulatio, quam in corpore sustines. *Exurgam diluculo.* Respondit Christus ad patrem. Vnde superius dixit: exurge gloria mea.

h ¶ *Confitebor tibi in populis*, &c.] Quas per prophetas, vel per apostolos vocaui. Confitebor tibi in populis domine: hoc est, postquam resurrexero. Psalmum dicam tibi inter gentes, id est, prædicare, opere implere.

i ¶ *Quoniam magnificata est vsque ad cælos misericordia tua.* Mea enim resurrectione pacificata sunt omnia tibi, quæ in cælo & quæ in terra sunt.

k ¶ *Et vsque ad nubes veritas tua.* Complens per prophetas quæ nobis prædixeras. Cæli sunt sancti, quando de supernis contemplantur: nubes, quando irrigant corda humana de prædicatione.

l ¶ *Exaltare super cælos Deus.* Propheta hæc dicit de gloriosa Christi ascensione.

m ¶ *Et super omnem terram*, &c.] Cum effuderis donum Spiritus sancti in omnem carnem. Quod & nunc nobis præstare digneris, vt in cunctis pressuris ac tribulationibus vnuerfis mittas spiritum tuum sanctum: cuius ope ac præsidio

sive munitione protecti, ad æterna gaudia præparari, & ad cælestia transferri præmia mereamur, Amen.

n ¶ *In finem*, &c.] Vos suggeritis falsitatem, ego non corrumpam veritatem: quod scripsi, scripsi. Psalinus vocem continet Prophetæ de iudicio atque iustitia commonentis,

PSALMVS LVII.

SIo vere vtiq̄ue, &c.] Edo-
scet vt quisque mortalium iudicio vtatur publico, si verū loquitur, & verum iudicet: nec ponat blanditiis sermonum muscipulam deceptionis, per quam occulte interimat innocentes. Si vere vtiq̄ue iustitiam loquimini iusta iudicate filij hominum. Iudæi iusta loquebantur ad Christum, quando dicebant: *Magister scimus, quia verax es, & in veritate viam Dei doces.* Non iudicabant iusta, quando petierunt Barrabam filium mortis, & interfecerunt Christum filium vitæ: Vel aliter. *Iusta iudicate.* id est, vos qui iudicatis iustitiam bonam esse, recta iudicate, hoc est, quod tibi non vis, alteri ne facias.

p ¶ *Etenim*, &c.] In hac terra quam habitatis, cogitatione mala, dum bona videmini loqui.

q ¶ *Iniquitatem*, &c.] Opera enim vestra quæ secundum allegoriam manus accipiuntur, iniquitate repleta sunt.

r ¶ *Alienati sunt*, &c.] Quidam de descensu animæ in corpus: alij verò de Iudæis intelligunt, quod ab alienati sunt à Deo: ex

quo Maria genuit Saluatorem.

s ¶ *errauerunt* &c.] Præsciis futurorum Deus, iniquitatem ipsam, prius quam nasceretur exterminat. Ideo peccatores falsa loqui dicit, eosque errare atque alienari prophetat: sicut quondam de Esau, qui prius quam gigneretur, ab hereditate Dei est repulsus.

t ¶ *Furor*, &c.] Illis qui obiter per iram deuorare veneficis moribus Dei famulos volunt, & poenitentiam negligunt.

u ¶ *Sicut aspidis*, &c.] Diabolum, vel satellites eius dicit: qui cum quotidie noceant, & eis vtiq̄ue qui canticum per inuocationem dominici nominis indicamus: illi obturato aurium auditu, scire non desinunt. Aspis genus serpentis. Ille homo qui incantat, Marfus dicitur, & trahit illas de tenebris ad lumen.

x ¶ *Deus conteret*, &c.] In dentibus, aperta persecutio: in molaribus significatur abscondita. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, ne lacerare valeant iniquis moribus seruos eius. *Molas leonum confringet dominus.* Malarum nequitiarum insidias: qui quasi molares leonum dentes ad validiorem morsum habentur.

y ¶ *Adnihilum*, &c.] Sicut enim aqua decurrens, aut absorbetur à terra, aut in mari deficit: ita & isti ad hoc deducuntur vt pereant. Sicut aqua quæ ab initio sæculi in gyro vadit: ita ipsorum est doctrina. Aqua decurrens, quod est torrens: hoc est, aqua quæ de montibus decurrit in valles. Vel sicut aquæ hyemales cum veniunt, statim siccantur: sic isti cito transeunt. Vnde dictum est: *De torrente in via bibit.* Dominus de torrente in via bibit: quia de nostro accepit.

z ¶ *Intendit arcum suum donec*, &c.] Per arcum, iræ & cō-
minationes Dei intelliguntur. Vnde dixit: *Nisi conuer-
sueritis, id est, de superbia ad humilitatem: arcum suum vi-
brauit, sicut Paulus audiuit: Saule, Saule quid me persequeris?*
Intendit

Mat. 23. 13.

Ioan. 19. 8.

Mat. 22. 6.

Ioan. 18. 6.

B

Mat. 11. 10.

D

Mat. 1. 6.

Et Ro. 9. 4.

Psal. 109. 6.

Mat. 18. 6.

Psal. 7. e.

Et 9. 6.

E Intendit arcum suum, futurum iudicium: donec infirmen-
tur, hoc est, vsque dum euanescent insidiae eorum.

a ¶ *Sicut, &c.* Sicut enim cera igne dissoluitur: ita & isti
futuro iudicij igne perdentur.

b ¶ *Super, &c.* Iudicium mortis.

c ¶ *Et non, &c.* Non intelle-
xerunt Christum dominum,
qui est sol iustitiae, de quo in iu-
dicio dicturi sunt impij: *Et sol
iustitiae non luxit nobis.* Ceci-
dit ignis, & non viderunt so-
lem. Peccatores Christum igne
vident, iusti solem iustitiae. A-
liter: *Qui* comminationibus
scripturarum territus agit pœ-
nitentiam: hic per ignem sup-
pliciorum, sol verus ostendi-
tur.

Sap. 5. b

d ¶ *Antequam, &c.* Quasi vi-
uos, quasi in ira absorbet eos.
Antequam peccata vestra ad
finem vsque perueniant, & co-
gitationum spinæ in arborem
ebulliant peccatorum, Deus
vos corripiet non iratus, sed
quasi iratus. Non est quippe
Dei ira, sed emendatio, & cor-
ripiet vos nõ vt viuos, sed qua-
si viuos. *Qui* enim spinas ha-
bent delictorum, viui non me-
rètur vocari. Priusquam intel-
ligerent spinæ vestræ rhamnū,
Hæc ad populum peccantem
loquitur. Rhamnus, sentiū ge-
nus est asperissimum aculeis, &
flore gratissimum. Vnde intel-
ligitur duplam habere virtutē,
vltionis, & bonorum retribu-
tionis, id est, iustis floret ad or-
natum, peccatoribus præbet spinas ad confringendum.

e ¶ *Sicut viuentes, sic, &c.* Velociter eos absorbet pœna:
quia qui non crediderit, iam iudicatus est. Viuentes, id est,
sapientes mundi: qui per illorum sapiētiam purant se quasi
viuentes sint. Sed *sapientia huius mundi, stultitia est apud
Deum.* Sed ira Dei quam dicit, iusta vindicta est.

Ioan. 3. b

1. Cor. 1. c

f ¶ *Lætabitur, &c.* Impiorum: quia quando illi damnantur
in pœnis, isti lætificantur in præmiis.

g ¶ *Manus lauit, &c.* Quia difficilis est hic versiculus ad
intelligendum: ipsa verba quæ anteriores tractauerunt, edu-
cam. Hilarius beatus antistes, & vt ita dicam, inter procel-
las mundi magnus sustentator ecclesiae, ita de eo dicit: Iustus
manus suas, non peccatorum sanguine abluuit, sed cum pec-
catores in sanguine stant, quia rei sunt sanguinem: manus
suas ille ab omni reatu sanguinis continebit ablutas. Tunc
lauat iustus manus in sanguine peccatorum, cum vindictam
de ipsis viderit non procurantibus sanctis; & tunc lætabi-
tur, cum post exitum eorum, eius opera gloriose re-
fulgent.

h ¶ *Et dicet, &c.* Tunc enim erit eius fructus, cum ei Chri-
stus dominus cœlorum regna participauerit.

i ¶ *Vtique est Deus iudicans eos in terra.* Illi ante iudi-
cium finis in hac terra iudicantur, de quibus superius dixi-
mus: *Qui* non crediderit, iam iudicatus est. Et nos si in præ-
ceptis Dei, aures non obturamus: si sanctorum monita, cum
innocentia exequamur: si nostrorum spinis facinorum non
affligamur: si manus ab omni sanguine immunes cum in-
nocentibus abluamus: honorabit nos Iesus dominus di-
gnis præmiis, quibus sancti cum ipso perpetualiter colla-
tantur, Amen.

k ¶ *In finem ne disperdas, &c.* Iste psalmus, quia Dauid do-
cet per titulum custodire, dominicæ passionis declarat my-
sterium, dicens:

S. Hieron. Tom. 7.

PSALMVS LVIII.

Eripe me, &c.] Per hos inimicitarum gradus vsque ad
effusionem ascenditur sanguinis. Inimici etenim fuerunt
Iudæi Iesu Christo domino nostro, cum ei inuidebant oc-
cultè. Insurrexerunt contra eum, cum præceptis eius obuia-

uerunt. Operarij iniquitatis
effecti sunt, cum manus arma-
uerunt ad interfecionem. Viri
sunt facti cruoris, cum sangui-
nem iusti super se suosque fi-
lios futurum esse dixerunt.

m ¶ *Quia, &c.* Vt me tra-
derent morti.

Mat. 27. g

n ¶ *Neque, &c.* Non hæc Da-
uid de se dicere potuit, qui se in
alio psalmo plenum peccatis
esse cognouit: sed de eo qui
peccata nostra portans, sine vl-
lo iniquitatis pondere vsque ad
exitum corporeæ mortis cu-
currit. Sine iniquitate cucurrit,
& direxi. Et iste psalmus ex
persona domini intelligi po-
test. Ait quippe: *venit princeps
mundi istius, & inuenit in me
nihil.* Vel certè cucurrit, id est,
de cœlo venit in vterum, de v-
tero in præsepe, de præsepi in
crucem, de cruce in sepulcrum,
de sepulcro ad inferos, de infe-
ris victor remeavit ad cœlos.
Et direxit, non sensus suos, sed
nostros: quia prauis erant &
tortuosi. Vnde propheta dixit:
*Et erunt praua, in directa: & a-
spira, in vias planas.*

Ioan. 1. 4. d

Esai. 40. d

o ¶ *Exurge in occursum meum.*
Ad patrem hæc loquitur, à quo
se in euangelis clarificari præ-

H

cat. Qui & tanquam occurrens, manumque porrigens,
respondit dicens: *Et clarificauit, & iterum clarificabo.* Quem
occursum vsq; ad visitationē gentiū extēdi postulat, dicens:
Sed exurge in occursum mihi, id est, fac illos intelligere de illo
cursu quem habui, quod ego æqualis sum tibi. Vnde ait: *A
summo cœlo egressio eius, & occursum eius vsque ad summum
eius,* hoc est, Deus pater super omnes creaturas spirituales.
p ¶ *Et vide.* Ac si dicat, vt facias tu eos videre, id est, vt cre-
dant me æqualem tibi.

Ioan. 12. 6

Psal. 18. 6

q ¶ *Et tu domine, &c.* Vt cum iustos visitatio diuina respi-
cit, illos peccati pœna constringat. Et tu domine Deus vir-
tutum, id est, angelorum & hominum Deus Israël, hoc est,
Deus animarum videntium Deum. Christus ad patrem: In-
tende ad visitandas omnes gentes: non solum in Iudæa, sed
etiam & in gentibus.

r ¶ *Conuertantur ad, &c.* Vsq; ad exitum vitæ suæ, fa-
mem verbi Dei patientur: nec arguuntur in diuersis malis,
vt pœnitentiam agerent.

s ¶ *Et cir. &c.* Sed nullā solennitatū iocunditatem ac sa-
crificiorum in ea reperient. Vel de his loquitur, qui in fine
ex Iudæis credituri sunt. Cum enim subintroierit plenu-
do gentium, tunc omnis Israel saluus erit.

Rom. 11. 9

t ¶ *Ecce loquentur, &c.* Blasphemæ & infidelitates eorum,
gladio comparatæ sunt.

v ¶ *Quoniam, &c.* Nemo enim hominum audit, cum hi à
domino iridentur, sicut sequitur:

x ¶ *Et tu, &c.* Qui te in risu & despectu habent.

y ¶ *Pro nihilo deduces, &c.* Illas quæ te resurrexisse nõ cre-
dunt. Nam sunt in his multi credentes, qui non iridentur
à Deo. Vel omnes gentes, qui ligna & lapides adorabant:
nullis meritis præcedentibus, adducit illos Deus ad cogno-
scendam veritatem.

z ¶ *Fortitudinem meam ad te, &c.* Id est, omnes virtutes

E iij

Ioan. 19. d

Mat. 22. f

Ioan. 18. g

Mal. 1. b

Et Ro. 9. d

Psal. 109. 0

Mat. 18. 6

Psal. 7. c

Act. 9. 4

1. Cor. 4. b
Ioan. 10. d

meas ad te custodiam: non ad me, sed ad te: quia semper in
ipsis tibi laudes refero, non meis viribus. Vnde Paulus dicit:
Si enim accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

a ¶ *Fortitudinem meam ad te custodiam, quia, &c.* Fortitu-
dinem illam custodiam dicit: quia animam eius nemo aufer-
re potuit, ipso dicente: *Nemo
eam auferet a me: sed ego pote-
statem habeo ponendi, resumen-
dique eam.*

Mat. 15. d

b ¶ *Deus meus, &c.* Præuenit
illum misericordia patris: cum
prius centurio eum Deum cõ-
fessus est, quam viderit ab in-
feris resurrexisse. Sed & multi
percutientes pectora sua, re-
uertebantur dicentes: *Verè fi-
lius Dei erat iste.*

Luc. 3. b

c ¶ *Deus ostendit mihi super,
&c.* Vt & si non credant, ta-
men intelligant eum esse Deum,
iuxta illud: *Et videbit omnis
caro salutarem Dei nostri.* Et non
occidas illos, ne forte obliuif-
cantur nominis tuis,

d ¶ *Disperge eos, &c.* Noli pe-
nitius delere Iudæos: quia po-
pulus tuus semper est appella-
tus, sed in toto eos orbe disper-
ge, vt saltem sic emendati, su-
perbire desistant, vt vel in hac
dispersione scelus suum pœni-
tendo deplorent.

Ioan. 2. c

e ¶ *Et depone eos protector
meus domine, &c.* Destruan-
tur in malitia sua propter
verba, quibus Christum tu-
um negauerunt, & tamen fi-
lios Abrahæ se esse iactitant.

f ¶ *Comprehendantur, &c.*
Hoc est, humiles fiant.

Mat. 6. a
Mat. 9. b

g ¶ *Et de execratione & men-
dacio, &c.* Execrabantur e-
nim dominum: cum eum fi-
lium Ioseph fabri dicebant. Innectebant mendacium: cum
eum demonium habere aiebant:

h ¶ *In ira consummationis, &c.* Vt non possint perseuera-
re in malitia sua, sed in ea consummantur.

i ¶ *Et scient quia Deus, &c.* Nam sunt nonnulli qui se de-
scendere ab Iacob genere gloriantur. Et finium terræ, id est,
omnium gentium.

k ¶ *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur, &c.*
Post diapsalma, iterat sententiam, qua inimici famem pa-
tientur vt canes: dum legis literam cum circuncisione car-
nali, & sacrificia de nece pecudum prosequuntur. Sed quia
in peregrinatione hæc celebrant, nec ab his reficiuntur spi-
ritualiter, murmurant contra Deum. Hinc propheta
dominicæ mysterium resurrectionis contuens, exultat
& dicit.

l ¶ *Ego autem cantabo fortitudinem tuam domine.* Quia
viciisti mortem. Vel fortitudinem diuinitatis: quomodo vi-
cit diabolus, hoc prædicabo.

m ¶ *Et exultabo mane misericordiam tuam.* Quia diluculo
surrexisti. Mane, hoc est, quando conuertit in iuuentute.
Vel mane, initium fidei catholicæ: vel mane, vt dixi, resurre-
ctionem.

n ¶ *Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die
tribulationis meæ.* Suscepisti me protectione præsidij tui:
ne cum his coniungeretur conscientia mea.

o ¶ *Adiutor meus tibi psallam: quia Deus susceptor meus es:
Deus, &c.* Ipsi se domino propheta pollicetur iugiter

psallere, cuius ope adiutus atque susceptus est. Qui & nobis
præstare dignetur, vt adiutorio eius muniti, misericordia ad-
iuti, resurrectione glorificati, mereamur in ecclesia sancta,
laudes eius immaculatis sensibus exaltare, Amen.

p ¶ *In finem, &c.* Queritur vbi hæc historia scripta sit. In

regiorum libris, quæ hic ma-
nifestissime legitur. Sed ibi
pro valle Salinarum, Lxx. in-
terpretes ipsa Hebræa verba
posuerunt, מלח גע melach.
Sed quia interpretatum non
est ab his qui Hebræi sermo-
nis non habent notitiam, quid
significet, ignoratur.

2. Reg. 2. d

PSALMVS LIX.

D *Eus repulisti, &c.* Per-
tinet ad populum Iudai-
cum. Quando illum permitte-
bat Deus tribulari: quasi tunc
videbatur repellere. Et modo
ecclesiam videtur repellere,
quando illam permittit tentari
per tribulationem. Nam aliter
non repellit: quia dixit sanctus
Paulus: *Non repellit Deus ple-
bem suam, quam præsciuit.* Vn-
de & vox ad Hieremiam pro-
phetam ait: *Vade, & destrue, &
dissipa, & euelle, & ædifica.* Ac
si dixisset: *Destruere vitia & pec-
cata, & ædificare virtutes.* Re-
pellit nos ac destruit, cum pec-
camus. Miseretur & ædificat,
cum ad eum pœnitendo reuer-
timur.

Rom. 11. d

Hier. 1. b

r ¶ *Iratu es, &c.* Ira Dei, iu-
sta vindicta dicitur.

s ¶ *Commonisti, &c.* Corporis
vitiis nostri.

t ¶ *Et conturbasti eam.* Cū tri-
bulos produceret & spinas.

v ¶ *Sana contritiones, &c.*
Mota est enim a malitiis, vt
fructum exhibeat sanctitatis.

x ¶ *Ostendisti populo tuo dura.*

Vt te attentius quæreret. Castigas enim omnem filium
quem recipis. Ostendisti populo tuo dura, hoc est, tribu-
lationem. Vnde S. Paulus dicit: *Qui volunt pie viuere in
Christo, persecutionem patiuntur.*

Heb. 12. b

2. Tim. 3. d

y ¶ *Potastinos, &c.* Vt confusi in facinoribus, compun-
ctio sit ad te reuertendi. Per vinum, lex populi Dei intelli-
gitur, & ipsa compunctio gratia Dei est.

z ¶ *Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant,
&c.* Præbuiisti baptismum: quo abluti, fugerimus a futu-
ra ira: per quod non solum peccatores, sed etiam dilecti tui
liberantur.

a ¶ *Saluum fac, &c.* Christo tuo, qui est salus nostra.

b ¶ *Et exaudi me.* Cum te inuocauero. Dextera patris: filius
est. Saluum fac. De illis dicit qui saluandi erunt: quando fi-
lius tuus mittet me in dexteram tuam in die iudicij. Vnde in
alio loco dicit: *Dextera domini fecit virtutem.*

Psal. 17. c

c ¶ *Deus locutus est in sancto suo.* Patet in Deo homine, de
quo Gabriel ad Mariam ait: *Quod nascetur ex te sanctum, vo-
cabitur filius Dei.* Vel vt sanctus Paulus dicit: *Deus erat in
Christo, mundum reconcilians sibi.*

Luc. 1. d

2. Cor. 4. d

d ¶ *Latabor & disidam, &c.* Quidam Sicemam Samaritanam
putant: conuallem verò tabernaculorum, hanc habitatio-
nem terrenam. Ergo cum venerit dominus in latitia splen-
doris æterni iudicare mundum, diuidet Samaritanam, a con-
uallem tabernaculorum dimetietur. Tunc aliam partem ad
beatitudinem transferet: aliam verò quam iniustam repe-
riet, cum infidelibus puniet.

2. ¶ *Meus*

a ¶ *Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim. &c.*] In Galaad atque Manasse, totum sibi subiectum indicat mundum. In Ephraim vero populi futuri, id est, Ecclesie congreganda speciem signat, propter benedictionem Iacob, quam in eum effudit. Fortitudinem autem ipsam, ecclesiam dicit,

Gen. 48. c

cuius factus est caput. *Meus est Galaad, meus est Manasses.* Vniuersa hæc de gentium uocatione dicuntur: quarum diuersas virtutes, sub singulorum nominum interpretatione referenda erunt.

Gen. 49. b

b ¶ *Iuda, &c.*] Quia ex tribu Iuda ortus est Christus. Quia non deficiet princeps de stirpe eius, donec veniat dominus, ut dixit Iacob: *Iuda te laudabunt fratres tui: manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum.* Tu dominaberis super fratres tuos.

Apo. 5. b

Christus intelligitur per Iudam, ut illud: *Vicit leo de tribu Iuda.*

Gen. 19. g

Deut. 23. d

c ¶ *Moab, &c.*] Moab in Genesi maledictionis suscepit opprobrium: qui post decem generationes recipitur in Ecclesia Dei. Ideoque & olla spei, quasi post conuersionem vrens crudelitate peccati, spes enim Dei de peccatoribus hæc est, ut de coctis peccatis, conuertantur & viuant. Inde dicit Hieremias propheta: *Vidi ollam succensam,*

Hier. 1. e

Ibidem

& facies eius a facie Aquilonis. Et alibi dicit: *Ab Aquilone exardescunt mala, quæ sunt super terram,* id est, tribulationes veniunt a diabolo super terram, quæ est Ecclesia, sicut Paulus dicit: *Tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem: probatio vero spem: spes vero non confunditur: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

Num. 1. d

Rom. 10. c

d ¶ *In Idumæam extendam, &c.*] Usque in regionem Esau, Apostolorum pedes dirigendos esse pronuntiat: quia in calciamenti, pedes: in pedibus vero gressus Apostolici intelliguntur, iuxta illud: *Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bonam.* Idumæa interpretatur, sanguinea, siue terrena. Ac si dicat: In istos tales ostendam calciamentum meum, id est, mea exempla.

1. Cor. 10. d

e ¶ *Mihi, &c.*] Alienigenæ, id est, gentes, subditæ sunt Ecclesie. In Allophylis, alienarum gentium prauitates ostendit, quæ usque ad aduentum Christi, in ignorantie tenebris residebant. Nunc autem subditæ, id est, humiliter auscultantes prophetiam, quæ Christum annuntiat: per fidem suam, lucem vident magnam.

Esai. 9. a

f ¶ *Quis deducet me in ciuitatem, &c.*] Christus dominus, qui auertit impietatem ab Iacob, ipse deducet nos in ciuitatem Hierusalem: in qua sancti diuinam circumstant maiestatem. Vel in ciuitatem munitam, hoc est, in Ecclesiam: quæ munita est per fidem.

g ¶ *Aut quis, &c.*] Ille qui se superius calciamenta extendere repromisit. Ipse enim prophetiam, id est, prædicationem propheticam dirigi iubet in eam.

h ¶ *Nonne tu Deus qui repulisti nos?*] Ut probatos agnosceres. Repulisti propter transgressionem nostram: vel peccatum Adæ, hoc est, destruxit idololatriam: vel nostra vitia & peccata.

i ¶ *Et non egredieris Deus in virtutibus nostris.*] Quia peccatis infirmi sumus.

x ¶ *Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana, &c.*] Audiunt hæc qui spes suas in potentatibus hominum, vel in terrenarum diuitiarum splendoribus ponunt: quia vana est salus hominis; & Deus solus, opportunum tribulationibus nostris præstat auxilium.

l ¶ *In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.*] In ipso sit virtus nostra: in ipso omnis gloria, & ipse ad nihilum rediget tam vitia, quæ nos tribulant: quam

S Hieron. Tom. 7.

inimicos, qui nos impugnant, & a spe æternitatis reuocare conantur.

m ¶ *In finem in hymnis, &c.*] Vocem continet gratulantis propheta de æternitatis beatitudine.

PSALMVS LX.

E *Xaudi Deus, &c.*] Fiducialiter se audiri postulat: quia scit se sanctum.

o ¶ *Intende, &c.*] Ac si diceret: Vide eam si iusta vel pura sit, vbi tu solus audis & vides in corde, sicut ad Moysen dictum est: *Quid clamas ad me? Nunquid voce clamoris dicit? Non: sed voce cordis clamat.*

Exod. 14. c

p ¶ *A finibus terræ ad te clamaui: dum, &c.*] Non de extremis terræ terminis, sed de huius corporis habitaculo quod superindui cupit: & ex intimi cordis dolore clamauit, ut absorbeat hoc quod mortale est a vita. A finibus, id est, a quatuor partibus mundi, quasi vnus homo clamat. Vel vnus homo, est vna Ecclesia. Propter vnitatem dicitur vna. Vnde & in Canticum canticorum dicitur: *Vna est columba mea,* id est, ecclesia in toto mundo diffusa. Dum anxietur, id est, propter transgressionem aliorum. Vel finem meum, dum nescit homo exitum suum.

Cant. 6. g

q ¶ *In petra, &c.*] In Christo se exaltatum dicit, qui secundum Apostolum, & petra stabilis, & credentium spes nominatur. *In petra exaltasti me,* hoc est, in temetipso, ut illud: *Petra autem erat Christus.* Petrus de petra: vnde Dominus dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam.* Et alibi: *Venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra firmam petram,* quæ est Christus. Deduxisti me, id est, in temetipso: quia tu es dux meus, tu es viator meus. *Quia factus es spes mea.* Vox ecclesie ad Christum. Ac si dicat: *Quomodo tu resurrexisti immortalis, & nos sic credimus resurgere.*

1. Cor. 10. a

Matt. 16. c

Ibid. 7. d

r ¶ *Turris fortitudinis, &c.*] Hæc enim spes, Christus Dominus: turris nobis factus est a facie diaboli, vel nequitiarum eius, ut nos ab eius insidiis munit ac defendat. Sed & Deus pater factus est nobis turris fortitudinis: exaltans nos in petra, id est, in Christo suo. Tu Christe turris fortitudinis: qui vicisti diabolium, & dignatus es pati propter nos. Sunt ergo turres infirmitatis, id est, illi qui confidunt in virtute sua, sicut in Euangelio dicitur: *Si quis vult turrem ædificare, & non prius computat sumptus eius, & reliqua: postea qui viderint, illudent ei dicentes: Hic homo cepit ædificare, & non potuit consummare.*

Luc. 14. f

s ¶ *Inhabitabo, &c.*] In illo utique, vbi sine fine mansuri Deum iugiter contemplabimur.

t ¶ *Protegar in velamento, &c.*] Dum adhuc commoror in hoc corpore, tua muniar protectione. Protegar, id est, defendar. In velamento alarum. Alæ duæ, duo testamenta sunt: quibus protegitur Ecclesia. Vel sub protectione diuinitatis.

u ¶ *Dedisti, &c.*] Id est, in regno cælorum præstitisti eis, ut vitam æternam hereditent.

x ¶ *Dies, &c.*] Regi æterno, id est, Christo domino, dies æterni sunt, qui quotidie super dies augentur: eo quod claritatem eius nulla disciminet nox.

y ¶ *Adiicies annos eius usque in diem generationis, &c.*] Generatio igitur huius regis prima est, qua de Deo patre ineffabiliter nascitur. Secunda, qua factus est primogenitus mortuorum, quæ extenditur usque ad illam generationem futuri iudicij, de qua dominus ait: *Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis*

Matt. 19. d

E v

A sua, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ergo adiciuntur inter istas generationes regis huius, & dies & anni: cum congregatis electis, supplantantique inimicis sub pedibus, tradiderit regnum Deo patri, ipsis simul congregatis sanctis, sicut sequitur:

a ¶ *Permanet in aeternum, &c.*] Manebit enim aeternus in his, quos tradidit Deo patri in regnum caelorum, & fecit cohaeredes & conformes ac participes sibi, nullo iam in his mortis dominio dominante. In conspectu Dei, id est, ubi non erit mutabilitas.

b ¶ *Misericordiam, &c.*] Misericordia est: quia indulget nostra peccata. Veritas, ut amplius non peccemus, ut peccatum super peccatum non inducamus. Quis, propter quid hic dicit? Quia pauci sunt, qui aliquid boni habeant, & Deum requirant: sed plus dicunt eorum virtute vel suis viribus, quam Dei donum. Misericordiam & veritatem quis requiret eius? Non eius requiritur misericordia ac veritas ab eis, qui in plenitudine Dei consistunt: Sed nec his quicquam deest, iuxta illud oraculum Saluatoris: *In die illa nihil rogabitis patrem.* In hac ergo plenitudine propheta spem ponens, subiecit:

c ¶ *Sic psallam nomini tuo Deus, &c.*] Vox Ecclesiae. Psallam, praedicabo, & opere complebo.

d ¶ *Vt reddam vota mea de die, &c.*] Vt reddam vota mea, id

est, quicquid spopondimus Deo custodire. *De die in diem*, hoc est, & hic te semper laudare, & in futuro sine fine. Psallet assidue, & vota iugiter reddet, cum corruptio corporis huius induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, & refusserit. Quod & nobis praestare dignetur, ut conformes facti gloriae suae: eruti a corruptione mortis secunda, psallere mereamur nomini eius in spiritualium oblatione votorum.

e ¶ *In finem pro Idithun psalmus David.*] Iste psalmus plenus in Deo affectum propheta edocet, dicens:

PSALMVS LXI.

Nonne e Deo subiecta erit anima, &c.] Potest hoc & homo ille dicere, qui relictis vanae delyramentis philosophiae, ac erroris idololatriae caeno, mundo se corde domino subdidit.

g ¶ *Nam & ipse, &c.*] Scit enim salutare mundi, Iesu Christum hominis formam suscepisse, qui se transferat a morte in vitam. Ab ipso enim Deo salutare meum: sicut dixit Simeon: *Quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Et in alio loco dicit: *Salutare vultus mei Deus meus.*

h ¶ *Adiutor, &c.*] Firmiter enim se in eo staturum confidit. Adiutor meus in praesenti, susceptor in aeternitate. Ipse postea non timet cadere. Non habet ubi currat amplius, nisi usque ad Deum. Apostoli dixerunt ad Christum: *domine, ostende nobis patrem & sufficit nobis.*

i ¶ *Quousque irruitis in hominem, interficitis uniuersi vos: tanquam parieti, &c.*] Non vult acquiescere iniquis, qui tenues hominum ac vitiosas mentes, in noua facinora inclinare compellunt. Interficitis vos omnes. Qui voluntatem habet occidendi, etiam si non percutiat, occidit. Quasi parieti inclinato & maceriae depulsa. Cum ego passionem pati aduenerim, vos quasi inuitum mori cogitis. Aliter (iuxta Symmachi tamen interpretationem) Naturalis in vobis inuersus est sensus, ut cum recti sitis creati, prouisi ad ruinam feramini.

diem generationis & generationis. **a** Permanet in aeternum in conspectu Dei: **b** misericordiam & veritatem eius quis requiret? **c** Sic psalmum dico nomini tuo in saeculum saeculi: **d** ut reddam vota mea de die in diem.

e ¶ *In finem pro Idithun, psalmus David.*

PSALMVS LXI.

Nonne e Deo subiecta erit anima mea: ab ipso enim salutare meum. Nam & ipse Deus meus & salutaris meus: **h** susceptor meus, non mouebor amplius. **i** Quousque irruitis in hominem, interficitis uniuersi vos: tanquam parieti inclinato, & maceriae depulsa. **k** Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere, cucurri in siti: **l** ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. **m** Veruntamen Deo subiecta erit anima mea: quoniam ab ipso patientia mea. Quia ipse Deus meus & Saluator meus: adiutor meus non emigrabo. In Deo salutare meum & gloria mea: Deus auxiliij mei, & spes mea in Deo est. **n** Sperate in eo omnis congregatio populi: **o** effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in aeternum. **p** Veruntamen vani filij hominum: mendaces filij hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

q Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: diuitiae si affluant, nolite cor apponere. **r** Semel loquutus est Deus duo: **s** haec audiui, quia potestas Dei est, & tibi domine mi-

sericor-

stra: Deus adiutor noster in aeternum.] Si cum fletu ei occulta cordium referamus, ut omnes faciunt sancti, adiutoria eius adipiscemur. Nam quia haec peccatores omittunt, adiecit.

p ¶ *Veruntamen vani filij hominum: mendaces filij hominum in stateris, ut decipiant, ipsi in vanitate in idipsum.*] Qui sub iustitiae ponderatione atque eloquentiae vanitate, decipiunt innocentes. Filij hominis, filij Adam, filij transgressoris. Vnde dicit: *Filij hominum usquequo graui corde.* Mendaces filij hominum in stateris. Salomon dicit: *Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrumque abominabile apud Deum.* Et alio loco dicit: *Statera dolosa abominabilis domino, & pondus aequum voluntas eius.*

q ¶ *Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: diuitiae si affluant, nolite cor apponere.*] Quia qui in his sperauerit, regnum capere caeleste non potest. Vnde dicit Apostolus ad Timotheum: *Præcipe diuitibus huius saeculi non sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui praestat nobis omnia abundanter ad fruendum.*

r ¶ *Semel loquutus est Deus duo.*] Quod ait semel, firmitate dictorum ostendit: quod duo, noui veterisque testamenti vnum demonstrat auctorem. Semel loquutus est Deus duo, haec audiui. Semel non ad numerum referendum est, sed ad sententiae firmitatem. Quae sunt autem quae duo pariter audiuit: Et posse Deum omnia, & in sui iudicij veritate miseri. Quidam ita dicunt: Semel Deus loquutus est in lege, & eadem rursus in Euangelio praecipit.

s ¶ *Haec audiui, quia potestas Dei est.*] Per haec duo testamenta, potestatem, misericordiam, iustitiamque Dei cognouit: sicut sequitur:

t ¶ *Et tibi domine misericordia: quia tu reddes unicuique iuxta, &c.*] Ipse enim omne iudicium accepit a patre, ut negligentibus damnationem, poenitentibus misericordiam, iustis praemia praepararet: qui nos a iudicio mortis eripiat, nosque

Ioan. 16. e

B

1. Cor. 15. f

Luc. 2. c
Psalm. 21. b

Ioan. 14. a

C

Matt. 5. a

Psal. 109. a

2 Tim. 4. b

Matt. 3. a

D

Psal. 4. a

Prou. 20. b

Ibid. 11. a

1 Tim. 6. a

Ioan. 5. a

E nosque sibi quasi alumnos proprios subdat: conformesque corpori suo factos, æternitati perpetuæ dignanter asciscat. **Ge. 7. & 8.** *Quia potestas Dei est.* Potestas fuit: quia omnes creaturas ex nihilo creauit. Misericordia, in regêdo & gubernâdo. Potestas fuit in diluuiio: misericordia liberauit Noë. *Quia tu red-*

discrepatione. Per manus, opera intelliguntur. **i** *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exultationis, &c.* Non in adipe ac pinguedine hircorum vel agnorum: sicut priscorū holocaustorum mos est: sed corde puro, & ore mûdo concinam nomini tuo. Sicut illud

des vniciquijuxta opera sua: bona bonis, mala malis. Damnas peccatores, remuneras iustos.

a *Psalmus David cum esset in deserto, &c.* David figuram tenet Christi. David interpretatur fortis manu, siue desiderabilis. Idumæa interpretatur sanguinea, siue terrena. Desertum, hoc est, derelictum, id est, ipse populus Iudaicus: vel gentilis, qui in sanguine vel terrenis videtur commemorari. Psalmus aduentus dominici declarat mysteriū: de quo se propheta quasi illuminatum cernens exultat, & dicit:

PSALMVS LXII.

Deus b *Deus meus, ad te de luce, &c.* Licet omnes sancti in Deo die noctuque vigilet: hic tamen in oratione sua, pleno diuinæ lucis splendore refulget.

c *Sitiuit in te anima, &c.* Sitiuit in Deo, & animæ & cordis affectu, nihil dubium, nihil aduersum in se retinens: sed inter ariditates ac solitudines istius sæculi, eum tota mente desiderat: illum habens ardorem, quo iustitia Dei sititur. Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea. Anima quidem desiderat Deum: sed ad desideratum finem carnis laboribus

peruenitur. Ideo multipliciter caro Deum quærit: quia multis afficitur iniuriis. Describit iusti viri egestatem, tormenta, vigilias, & grotationem. Sitiuit dominus fidem Ecclesiæ, & esuriuit salutem humani generis. Sic & Ecclesia quotidie sitit Christum. Vnde dicitur: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.* Multipliciter caro: quia plus sustinet caro quam anima. Quamuis anima per cogitationem crucietur in corpore: corpus tamen sustinet à foris tribulationem. Vult liberari, id est, deponere mortalitatem. In terra deserta, in inuio, & inaquosa. In deserto, vbi non est via neque aqua, mundus intelligitur. Desertum, propter peccatores dicitur.

d *Sic in sancto apparui tibi.* In hac siti degens, sanctus apparebo tibi. Hic propheta propter spem suam, futurum pro præterito posuit.

e *Vt viderem virtutem tuam, &c.* Christum vtique: qui (iuxta Apostolum) patris & virtus & claritas est. Virtutem: quia vicit diabolum, & liberauit genus humanum. Virtutem dicit: quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Sic in sancto apparui tibi, id est, in sancto desiderio. Et gloriam tuam, id est, gloriam resurgentis à mortuis, sedentis ad dexteram patris.

f *Quia melior est misericordia tua super vias.* Misericordia tua vitam præstat æternam. Vita præsens sæpe mortem operatur. Misericordia tua, qua liberaisti nos de potestate diaboli.

g *Labiis me laudabunt te domine, &c.* Bene in vita sua labiis Deum laudat, qui in eo viuunt: quia scit alibi dictum: *Non mortui laudabunt te domine.* Post misericordiam, laus: hic orando, illic laudando.

h *Et in nomine tuo leuabo, &c.* Perfecti operis bono à te sublimabor. Christus tota die expandit manus in cruce ad populum non credentem, & contradicentem sibi. Velut Paulus in persona sanctorum leuans manus puras sine ira &

misericordia: quia tu reddes vniciquique iuxta opera sua.

a *Psalmus David cum esset in deserto Idumææ.*

PSALMVS LXII.

Deus b *Deus meus, ad te de luce vigilo.* Sitiuit in te anima mea: quam multipliciter tibi caro mea. In terra deserta, in uia & in aquosa: sic in sancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam. Quoniam melior est misericordia tua super vias: labia mea laudabunt te. Sic benedicam te in vita mea: & in nomine tuo leuabo manus meas. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labiis exultationis laudabit os meum. Sic memor fui tui super stratam meam: in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus. Et in velamento alarum tuarum exultabo: adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam: introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpiū erūt. Rex vero letabitur in Deo, laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obstructum est os loquentium iniqua.

y *In finem psalmus David.*

PSALMVS LXIII.

Exaudi z *Deus orationem meam cum deprecor:* à timore inimici eripe animam meam. Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem. Quia exacuerunt vt gladium linguas suas:

a *intentione.* In inferno damnabuntur.

r *Tradentur in manus gladij.* In perpetuitatem tormentorum; quibus detruendi sunt.

s *Partes vulpij, &c.* Sortem herodis, qui à domino vulpes dictus est, suscepturi.

t *Rex vero letabitur in domino.* Christus in patre, post resurrectionem.

u *Et laudabuntur, &c.* Qui suscepta sacramenta eius inuolabiliter seruaerunt.

x *Quia obstructum, &c.* Iudæorum & principum Sacerdotum os resurgente domino oppilatum est, crescente testimonio veritatis. Et nos deprecemur dominum, vt in eius lucem vigilantes, ipsum iugiter sitientes, mereamur eo largiente, bonis operibus adimpleri.

y *In finem, &c.* Psalmus vocem continet propheta Deū iugiter deprecantis, vt non solum sua peccata, sed & alia maiorum venena ipso protegente possit euadere. Sed & nos intelligere debemus id quod in eo canitur, in credentibus posse impleri.

PSALMVS LXIII.

Exaudi z *Deus orationem meam cum deprecor:* à timore inimici eripe, &c. Credenti Deum, multa sunt tentamenta, secundum Apostolum: *Omnes, inquit, qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur.* Vnde intente nos in orationibus vigilare oportet, vt repugnare possimus vitis. A timore inimici, id est, diaboli persecutoris, vt illud: *Nolite timere eos qui occidunt corpus: animam autem non possunt occidere: sed potius eum timete, qui potest corpus & animam perdere in gehennam.*

a *Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem: quia exacuerunt, &c.* Malignantur iniqui, & acunt linguas suas vt blasphement: sed sanctus hic non conturbatur, quia à Deo protegatur, à conuentu

Mat. 5. a

2. Cor. 1. d

Psal. 113. d

1. Sa. 6. 5. a

2. Tim. 2. 6

Luc. 13. 8

1. Tim. 5. 6

Mat. 10. 6

A malignantium, id est, Iudæorum, vel persecutorum. *Exa-*
cuerunt vt gladium linguas suas. Alio loco dicit: *Lingua co-*
rum gladius acutus.

a ¶ *Intenderunt, &c.*] Doctrinam suam.

b ¶ *Rem amaram.*] Ut doctrinis dolosis decipiant paruulos Christi, siue neophytum in baptismo: siue illum qui adhuc ignorat mysterium doctrinæ celestis.

c ¶ *Subito sagittabit, &c.*] Cum eum dolose venenosi sagittant. Subito, quasi ex improviso, id est, in excessu. *Et non timebunt,* hoc est, Deum & iudicium eius.

d ¶ *Firmauerunt sibi sermonem, &c.*] Cum se in hac malitia firmant, vt hos deceptionis laqueos huic rudi intendant, non putant hoc Deum posse cognoscere, quem nihil occultum latet: qui & nostras quoque animas potens est à sagittis eorum largis pietatis suæ armis defendere.

e ¶ *Scrutati sunt, &c.*] Hæretici quoque scrutantur scripturas sanctas: & non spiritualiter tractantes, vanas exinde proferunt quæstiones, quibus nos per iniquitatem & dolum cupiunt illaqueare: sed nil præualescentes, ipsi potius à Deo scrutati atque exanimati, relictis sunt vacui.

B **f** ¶ *Accedet homo ad cor altum, &c.*] Sic cum sapientia Dei ad alti cordis intellectum quis accedens ista discernit, id est, veritatem à falsitate discernat, tunc Deus exaltabitur. Qui cum sit altissimus, tamen de eo quando rectè sentimus, sublimatur in nobis.

g ¶ *Sagittæ paruulorum, &c.*] Intelligentes enim iusti cum viderint hunc paruulum, quem superius exposuimus, ab hoc persuasionis veneno infici: cum eleuauerint vocem suam vt eum corrigant, protinus erunt iniquis verba eorum quasi plaga.

h ¶ *Et infirmata, &c.*] Nullam capit stabilitatem elocutio eorum: sed dolus eorum reddet eos infirmos.

i ¶ *Conturbati, &c.*] Confusi & conturbati sunt, qui se simili errore implicitos recognoscunt.

k ¶ *Et timuit, &c.*] Iudicium sibi imminere diuinum.

l ¶ *Et annuntiauerunt, &c.*] Compuncti enim corde, intelligunt, annuntiantque mirabilia Dei.

m ¶ *Lætabitur iustus, &c.*] Sicut impius pro infidelitate sua formidat: ita iustus per spem æternitatis suæ exultat in domino.

n ¶ *Et laudabuntur, &c.*] Quia Deum visuri sunt. *Beati enim mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.* Qui nobis præstare dignetur, vt à sagittis inimicorum liberi, ab arcu falsitatis erepti, mereamur ab eo protegi: qui sanctis omnibus pro spe salutis, gloriam tribuit immortalitatis.

o ¶ *In finem, &c.*] Iste psalmus in persona Christi cantatur, & de reuersione Babyloniam in Hierusalem, & de nostra ad caelestem Hierusalem.

PSALMVS LXIV.

TEP decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum, &c.] Non theatralibus neque simulachrorum templis, sed tibi omnipotens, laus ac votum iugiter est reddendum in Sion, id est, in Ecclesia, tuam gloriam speculari,

vel in caelesti Hierusalem dignus commemoraris inhabitator. Reddetur ergo tibi laus, quia Deus es: votum, quia redemptor es.

q ¶ *Exaudi, &c.*] Per Spiritum sanctum, qui gemitibus inenarrabilibus interpellat pro nobis.

r ¶ *Ad te omnis, &c.*] Ac si diceret: Ad te conuertetur omnis homo.

s ¶ *Verba, &c.*] Dogmata philosophorum, fatuitateque gentilium.

t ¶ *Præualuerunt, &c.*] Cum te nesciremus, quomodo Hieremias dixit: *Vere mendacium & vanitatem locuti sunt patres nostri, & non profuit eis.*

u ¶ *Et impietatibus, &c.*] Vtique in finem nos fuisset in errore, nisi tu propitius fuisset nostri: qui nos sanguine proprio mercatus es. Sic & Paulus Apostolus ait: *Qui nos reconciliavit Deo patri per crucem.*

x ¶ *Beatus, &c.*] Vocat Deus omnes: nec vllum spernit, sed pauci sequuntur. Ergo qui se dignum eius electioni præbuerit, cohabitabit ei cum Apostolis sanctis in tabernaculis sempiternis.

y ¶ *Replebimur, &c.*] Id est, Ecclesie, quæ diuersis munerum spiritualium exuberat bonis.

z ¶ *Sanctum est, &c.*] Homo ille in quo plenitudo diuinitatis inhabitat, de quo dicitur ad Mariam: *Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei:* cum in ea dominus carnem assumpturus inhabitabit.

a ¶ *Mirabile, &c.*] Quia non credentibus Iudæis, mirabiliter ipse dominus veritatem aperuit.

b ¶ *Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium, &c.*] Prouidens propheta, terræ, maris, ac finium omnium, spem Christum esse annuntiauit. Quod autem se ab eo exaudiri postulat, sic intelligitur, ac si diceret: Iam veni, vt per te saluari merear.

c ¶ *Præparans montes, &c.*] Ipse dominus *Verbum caro factum est* in assumpto homine. Accinctus potentia, celsitudinem montium diabolicæ dominationis oppressit, & sempiternis ignibus præparauit. Accinctus Dei contrahit vestimentum. Non enim possumus expansam fortitudinis suæ vestem cognoscere.

d ¶ *Qui conturbas, &c.*] Sæculi huius profundam iactantiam, prædicatione apostolica commouens.

e ¶ *Sonum, &c.*] Quis sustinebit? In euerfione enim simulachrorum dant dæmonia sonum, illicientes paganos vt intremat sanctos. Sed hic sonus, Dei potentia oppilatur.

f ¶ *Turbabuntur, &c.*] Cū sanctis præualere non potuerint: **g** ¶ *Et timebunt, &c.*] A virtute crucis, quæ eis prius stultitia erat: vel ab his mirabilibus compunguntur.

h ¶ *Exitus matutini, &c.*] Matutinis vespertinisque hymnis Ecclesie delectatur Deus, per animam fidelem: quæ relicto inanum superstitionum ritu, eum deuotè laudauerit. Per mane, lætitia: per vespere, tristitia.

i ¶ *Visitasti terram.*] Visitauit vtique terram nostri corporis assumendo materiam carnis.

k ¶ *Et inebriasti eam.*] Non vino luxuriæ, sed infusione Spiritus sancti.

l ¶ *Multiplicasti locupletare eam.*] Diuersarum opibus gratiarum.

a ¶ *Flumen*

Hier. 16. 4

2. Cor. 5. 4

Luc. 2. 9

Ioan. 1. 14

E
Ioan. 7. f

a ¶ *Flumen Dei, &c.*] Denique dicit dominus in Euangelio: *Qui crediderit in me, flumina de ventre eius fluent aqua viva.* Attende euangelistam: hoc enim dicebat de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum, Nos ergo qui credidimus, iam flumen Dei sumus. Replemur aqua, cum baptismo abluimur, & si digni sumus, vt Spiritu sancto impleamur. Locupletamur ab eodem spiritualis infusionis imbre, cū vitæ perennis fonte repleti, donis spiritualibus irrigamur.

b ¶ *Parasti cibum, &c.*] *Parasti, inquam, domine cibum nostrum in comunione beati corporis ac sanguinis tui: quod si dignè hauriamus, iudicium mortis effugimus. Tu es enim panis vitæ descendens de cælo, & vitam tribuens mundo.*

c ¶ *Riuos eius inebrians, multiplicans genimina eius, &c.*] Riuus enim in nobis à flumine illo, id est, à Spiritu sancto emanant, qui nos diuersis gratiarum donis inebriant, vt alij detur sermo sapientiæ, alij prophetia, alij curatio, alij interpretatio, vel reliquæ donationes, quas operatur vnus atque idem spiritus, diuidens vnicuique prout vult.

Matth. 13. b

Per quæ donationum genera, multiplicantur ecclesiæ. Quæ primum quidem quasi stillicidia in nobis defluunt, dehinc riuus fiunt. Post hæc multiplicantur in generationibus, vt afferant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum.

f ¶ *Lætabitur, &c.*] Terra scilicet lætabitur, cum in ea hic fructus spiritualis exorietur.

e ¶ *Benedices, &c.*] Qua sanctos præmiis, & temetipsum eorum agnitionibus coronabis. Annum vero acceptabilem, ipsum esse dominum alius propheta commemorat. Benedices coronam anni eius. Circulum & semper in se currentia anni tempora, coronam vocauit. Aut certè quia in passione domini victoria de toto orbe suscepta est.

Esa. 58. b

f ¶ *Et campi tui, &c.*] Campi, legis: qui nullum iocunditatis fructum in litera protulerunt, nunc spiritualiter intellecti, fructus euangelici dogmatis vbertate complentur.

g ¶ *Pinguescent, &c.*] Ecclesia scilicet, quæ diuina Dei gratia fluit.

h ¶ *Et exultatione, &c.*] Martyres, siue reliqui sancti: qui immensis à Deo præmiis honorati, perpetuis gaudiis accingentur.

i ¶ *Induti, &c.*] Patriarchæ, Prophetæ, siue Apostoli: qui duces fuerunt ouium gregis ecclesiastici translati à morte in vitam, induuntur immortalitate perpetua.

k ¶ *Et valles, &c.*] Clamabunt sancti minoris meriti, & coronam non capient: fructibus tamen æternæ vitæ alentur.

l ¶ *Clamabunt, &c.*] Omnes promiscuè electi pro diuersorum munerum donis, Deo perpetuas concinunt laudes. Quorum vt congregemur meritis, deprecantes oramus, vt iungamur præmiis, vt si non meremur honorari præmiis, vel ornari coronis: saltem veniam consecuti, pœna careamus æterni iudicij, Amen.

m ¶ *In finem, &c.*] Per canticum, intelligentia spiritualis intelligitur. Per psalmum, opus resurrectionis: quia iste psalmus ad resurrectionem Christi pertinet.

PSALMVS. LXV.

Iubilate in Deo omnis terra: psalmum dicite, &c.] Quod ait, omnis terra: omne humanum genus terrenum esse demonstrat. Cui iugiter iubilationem ad Deum oportet emittere, vt à nequitia spiritualibus eruatur. *Psalmum dicite*

nomini eius. Multi laudant, sed non implent opere.

o ¶ *Date, &c.*] Vt sicut ei vocibus iubilatis, ita in eum pro bonis actibus gloriemini, vt videntes homines opera vestra bona, glorificent patrem vestrum qui est in cælis. Vel illud: *Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.*

a Flumen Dei repletus est aquis: b parasti cibum illorum, quoniam ita est præparatio eius. c Riuos eius inebria, multiplica genimina eius, in stillicidiis eius, d lætabitur germinans. e Benedices coronæ anni benignitatis tuæ: f & campi tui replebuntur vbertate. g Pinguescent speciosa deserti, h & exultatione colles accingentur. i Induti sunt arietes ouium, k & valles abundabunt frumento: l clamabunt, etenim hymnum dicent.

m ¶ *In finem canticum psalmi resurrectionis.*

PSALMVS LXV.

Iubilate in Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius: o date gloriam laudi eius. p Dicite Deo, quam terribilia sunt opera tua domine: q in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. r Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo. s Venite & videte opera Dei: terribilis in consiliis super filios hominum. t Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede, u ibi lætabimur in ipso. Qui dominatur in virtute sua in æternum: x oculi eius super gentes respiciunt: y qui exasperant, non exaltentur in semetipsis. z Benedicite gentes Deum nostrum: & auditam facite vocem laudis

ma, vt ad nos verba conuertat, dicens.

f ¶ *Venite, &c.*] Gentes quæ diu in errore phanatico vixerunt, sicut quondam patres nostri ad Deum agnoscendum inuitat. Qui terribilibus consiliis humano generi consuluit, vt cognoscentes creatoris opera, scirent operum conditorum. Venite & videte opera domini. Venite, credite, videte, intelligite. Vox prædicatorum: *Quam terribilis in consiliis super filios hominum. Terribilis, hoc est, quomodo vnus reprobatur, & alter eligitur. Reprobantur Iudæi & eliguntur gentes: sicut dixit in Euangelio: Duo in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur. Duo molentes, vna assumetur, & alia relinquetur. Duo in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur.* Terribile est, dum de vna massa fuerunt creati, & alij eliguntur, & alij reprobantur.

Exod. 24. b

Psal. 26. d

Matth. 24. d

Luc. 17. g

Ephes. 6. g

Psal. 33. b

t ¶ *Qui conuertit mare, &c.*] Ipsum adorare docet, qui transitum Israël, & mare siccauit, & Iordanis vndas appendit. Sed & ipse dominus dux, hæc quasi pede præterit, populo prosequente. Ergo sicut tunc hæc aquæ ipso duce diuisæ, populo viam in terram repromissionis aperuerunt: ita nunc nos si baptismum non polluamus per ipsum abluti, præcunte eo, in quo renati sumus, in regionem viuorum ingredi-mur. Vel pertransibunt pede, sancti prædicatores fortiter ambulauerunt prædicando: quia Deus præparat illis viam. Vnde dictum est: *Calciate pedes vestros in præparatione euangelij pacis.*

u ¶ *Ibi, &c.*] In idipsum, hoc est, in Christo: quia qui hic fuit humiliatus, ipse dominatur in æternitate. Sicut enim eius virtutis damnatio nullo clauditur fine: ita nostra lætitia, qua ei conformes efficiemur, perpetuo permanebit.

x ¶ *Oculi eius super gentes respiciunt.*] Vt reprobentur Iudæi, & eligantur gentiles, vt illud: *Qui finxit oculum, non considerat.* Contemplatione sancta, inspicit populos credituros; nam nullis penitus distinguitur membris.

y ¶ *Qui exasperant, non exaltentur in semetipsis.*] Iudæi scilicet, dum per fellis amaritudinem in Abrahamæ natiuitate carnali, Dei gloriam collocant, semper humiliantur. Interiectio diaplasmatis ordinem dictorum immutat, vt à prophetica vaticinatione, ad apostolicam transeat exhortationem.

z ¶ *Benedicite gentes dominum Deum nostrum, & auditam facite*

A

vocem laudis eius.] Apostoli hæc prædicant, vt ipsum benedicant gentes Deum: quem iidem Apostoli dicunt suū, obaudiantq; ipsum in quem sunt renati per baptismum. Hinc iterum propheta loquitur.

a ¶ Qui posuit animam, &c.] Ne eam perpetua consumeret mors. Mors occidit mortem, id est, mors Christi occidit mortem nostram.

b ¶ Et non dedit, &c.] Sed stabiluit me in prædicationib. quas gentibus intuli. Hinc succedit vox martyrum.

c ¶ Quoniam probasti nos Deus: igne nos examinaſti, sicut examinatur argentum, & induxisti nos in laqueum: posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti, &c.] Id est, diabolus, vt super nos erigeretur ad probandum. Vel aliter: Non dixit de angelis neque sanctis, sed de peccatoribus, id est, peccatores fecisti esse super nos, vt nos sustineamus per patientiam. Vt illud: Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.

Act. 14. d

d ¶ Transiimus per ignem & aquam, & eduxisti, &c.] Martyrum hic ostendit victorias, quas in diuersis passionibus meruerunt, & ad vnum eos ducit refrigerium, id est, Christum dominum, per laqueos, per crucis, per verbera, per ignes, estulque, & alia diuersa supplicia (per quæ & holocaustum acceptum effecti sunt) peruenisse. Ignis vorat, aqua absorbet. Ignis, tentatio: aqua, prosperitas. Vel ignem Spiritus sancti. Induxisti nos in refrigerium, hoc est in beatitudinem æternā.

e ¶ Introibo in domum tuam, &c.] Hic propheta non de se tantum loquitur, sed & de his quos superius memorauit: qui introierunt in domum Dei, vt non solum se exhiberent Deo hostiam vitam, sed & illos qui eorum exemplo pro nomine domini passi sunt.

f ¶ Vt reddam, &c.] Quæ vota distinxerunt, nisi vt alios sibi in martyriū copularent? Vel promissum, vt Deum laudemus, & confiteamur illum creatorem.

g ¶ Locutum est os meum in tribulatione mea.] Locuti sunt enim vt nunquam eos separaret à charitate Christi vlla persecutio.

h ¶ Holocausta medullata offeram tibi.] Fidem animæ, vel corporis affectum, vel corpus Christi. Ossa inferiora carni: & medulla, inferiora ossibus. Medullata, hoc est, viscerata cum corpore & anima.

i ¶ Cum incenso.] Cum acceptabili orationis odore.

k ¶ Et arietes.] Apostoli, vel doctores Ecclesiarum.

Mat. 11. b

l ¶ Offeram, &c.] Qui reiecta contumacia legis, iugo domini ceruices suas, quod suaue est, subdiderunt.

m ¶ Cum hircis.] Qui post peccatum conuersi, fideliter in martyrio perstiterunt. Hic autem omnes domino per holocaustum pacificum offeruntur, ad quos nunc propheta post diapalma conuertit sermonem, dicens.

n ¶ Venite, &c.] Vos qui dominum metuitis, accedite & considerate, qualiter animam meam in beatitudinem constituerit sempiternam: pro eo quod non solum ore postulo, sed etiam in arcanis cordis puri clamaui ad dominum. Ad ipsum ore meo clamaui. Manifestissime declaratur in hoc loco clamorem in scripturis non vocis accipiendum esse, sed cordis.

o ¶ Iniquitatem, &c.] Vidi enim puritatem mentis meæ: ideo petere præsumpsi.

p ¶ Benedictus, &c.] Plenus misericordia non amouit deprecationem meam à se: quia quæ iusta erant, postulabam. Nam semper piæ aures eius iustorum precibus patet. Sed nos suppliciter dominum deprecemur, vt aperiat aures

suas ad preces nostras: & ipse nos data peccatorū remissione, de præsentibus ærumnis eripiat: sibiq; holocaustum purum effectos, mactatis vitis, sanctorū agminibus iungat. Amen.

q ¶ In finem in hymnis psalmus, &c.] Iste psalmus licet paruus sit, tamen Apostolorum Prophetarumque continet vocem: qui aut venisse, aut venturum dominum gentibus nuntiauerunt.

PSALMVVS LXVI.

D^eus r^emisereatur nostri & benedicat, &c.] Prima deprecatio est, vt misericordiam præbeat Deus: deinde benedictionem. Benedictio ergo quæ succedit misericordiae, talis fit, vt compressa dominatione carnali, spiritum faciat triumphare. Non nostri iudex sit, sed misericors De^o misereatur nostri. Vox Apostolorum est, loquentium ad plebem de gentibus congregatam. Credidistis quidem ad vocem nostram. Ecce hæc ecclesia congregata est in nomine domini, propterea nos dicimus: De^o misereatur nostri & benedicat nobis. Maledictionem primam in homine, sua benedictione dissoluat.

f ¶ Illuminet vultum suum super nos.] Non illum tristem videamus in peccatis nostris, sed gaudentem in virtutibus. Nō eum sentiamus iudicem, sed patrem, tuum Illuminet vultū suum super nos.

Dei facies quæ est? Vtique imago eius. Dicit enim & Apostolus, imaginem patris esse filium. Ergo imagine sua nos illuminet, hoc est, imaginem suam filium illuminet super nos, vt ipse nos illuminet. Lux enim patris lux filij est. Qui videt patrem, videt & filium. Vbi nulla est distantia inter gloriam & gloriam, vterque est gloria. Precantur hæc Apostoli & Propheta, vt vultu Dei illuminati, fiat prædicatio eorum lumen omnium gentium.

t ¶ Vt cognoscamus in terra viam tuam, & in omnibus gentibus salutare tuum.] Sic enim inualescat prædicatio nostra, vt via siue salutare tuum, id est, Christus dominus in his qui nunc terrena sapiunt, & in gentilitatis versantur errore, certetur. Vt cognoscamus in terra viam tuam. Hoc autem petimus, vt illumines vultum tuum, hoc est, imaginem tuam super nos: quæ apud te semper abscondita fuit, & quasi in secreto & tenebris erat mysteriorum tuorum, secundum illud quod scriptum est: Posuit tenebras latibulum suū. Hoc petimus, vt illumines super nos, vt mysterium quod à generationibus absconditum fuit, iuxta Apostolum, reueletur in nobis: Hoc autem torum quare poscimus, quare desideramus? Nisi illuminaueris imaginem tuam super nos, viam tuā, & scientiam tuam nosse non possumus, vt maiestatem tuā, quæ in cælis nota est, notam habeamus & in terra. Vt cognoscamus in terra viam tuam. Ego sum, inquit, via, vita, & veritas. Vt cognoscamus in terra viam tuam. In terra cognoscamus: Fiat voluntas tua sicut in celo & in terra vt quem angeli adorant in cælis, homines quoque adorent in terra. Sed dicit aliquis: quia nota erat via Dei: Notus enim in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Notus erat Deus: sed Dei via non erat nota in Iudæa. Quoniam ergo via Dei patris non erat nota in Iudæis, propterea nunc dicit: In omnibus gentibus salutare tuum. Non in vno populo, sed in cunctis gentibus. In omnibus gentibus salutare tuum. Vbi nos habemus in Latino, salutare: in Hebræo, Iesus dicitur. Denique & angelus hoc loquitur: Et vocabis nomen eius Iesum. Hic enim saluabit populum suum. In omnibus gentibus salutare tuū. Ecce completum est, quod Apostoli deprecari sunt: In omnibus gentibus notum est salutare eius. Quocumque humanus sermo esse potest, ibi Iesus resonat.

¶ Con-

C

D
Rom. 8. f

Psal. 17. d.

1. Cor. 2. d.

Ican. 14. d.

Matt. 6. b.

Psal. 75. d.

Luc. 1. d.

Psal.

Psal.

Gen.

Can.

a ¶ *Confiteantur tibi populi Deus: &c.*] Confiteantur tibi populi, Iudæorum? Non: sed populi omnes confiteantur. Quomodo omnes gentes, sic & omnes populi. *Confiteantur tibi populi Deus. Quid confiteantur? Vtique peccata sua: vel certe confiteantur imaginem tuam esse in te. In filio te confiteantur: in illo te videant, in illo te adorent.*

b ¶ *Lætentur & exultent, &c.*] Quoniam de captiuitate diaboli liberatæ sunt: quoniã quæ ante incuruabantur ad adoranda idola, ligna, & lapides, nunc erecto vultu cælos respiciunt.

c ¶ *Quoniam iudicas populos, &c.*] Vbiunque æquitas est atque iudicium: ibi non lætitia, sed formido est peccatorum. Et quomodo dixit: Deus misereatur nostri, & benedicat nobis; & nunc dicit: Lætentur & exultent gentes: quoniam iudicas populos in æquitate? Videtur sibi esse contrarius. Si enim misericordia indigent, quomodo lætantur & exultant; quoniam iudicas populos in æquitate. Vbiunque enim misericordia est, ibi non est iudicium: vbi autem iudicium est & æquitas iudicij, ibi procul est misericordia. Sed iste sensus est: Lætentur & exultent gentes. Quare lætentur? Quoniam iudicas populos in æquitate: quoniam nequaquam accipis personam vnus gentis, sed omnium Deus es. Non tibi soli Iudæi placent: sed omnis mundus tuus est. Dicat aliquis: Vim facis scripturæ, non hoc sensu dixit. Interpretetur seipsa scriptura, quæ loquitur: Quoniam iudicas populos in æquitate. Quos populos & gentes in terra dirigit? Gentes quæ ante non recto pede gradiebantur, fecisti eas vt ambularent in viam tuam. Vt cognosceremus in terra viam tuam, vt ambularem in via, non in iniuriis, & per vnã viam veniremus ad te, de quo nascitur via. Non enim imus ad patrem, nisi per filium. Dicat aliquis: Arianorum dogma est. Ergo per filium venit ad patrem. Ego hoc dico: quoniam per imaginem imus ad faciẽ, & in lumine videmus lumen: in filio videmus patrem. Mysterium & dispensatio est quæ loquitur. Cæterum si quis putat esse blasphemum: quoniam viam diximus esse filium, & per viam imus quasi ad Deũ, videamus hæc ipsa via quid dicat: *Nemo venit ad me, nisi pater meus adduxerit eum ad me.* Quomodo ergo filius ducit ad patrem: sic & pater ducit ad filium. Hæc humana verba sunt. Cæterum & filius ducit ad patrem, & pater ducit ad filium: & vna natura, & vna substantia est.

d ¶ *Confiteantur, &c.*] Iam supra dixerat, & in isto paruulo psalmo, hos duos versiculos iterum repetit. Dixerat enim supra: *Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes: Lætentur & exultent gentes, & cætera: & nunc rursum repetit hos versiculos, quasi apostoli præcinant cunctis gentibus. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israel: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.* Videte quomodo illi præcinunt, & omnium gentium turba responderet. Sic & nunc dicentibus illis in principio: *Confiteantur tibi populi omnes, & præcipientibus Apostolis, & dicentibus: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: quoniam illos vident reticescere, propterea id ipsum iterant & dicunt: Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.* Semel diximus, non audistis: iterum dicimus, vt canatis. Hoc autem totum, quare diximus, & semel, & secundo, vt confiteantur populi Deo? Quare hoc dicimus: quare hoc præcipimus? Quoniam iudicas populos in æquitate. Iudæos, qui præ nimietate malitiæ, populi accipiuntur, iuxta illud: *Populi meditati sunt inania. Et gentes in terra dirigit.* Diriget eas in via vitæ, data peccatorum remissione. Cum dicit, omnes: non solum pro gentium populo, sed etiam pro Iudæorum orat, vt & ipsi conuersi, confiteantur Christum filium Dei:

e ¶ *Terra dedit, &c.*] Terra, sancta Maria: de nostra terra, de nostro semine: de hoc luto, de hoc limo, de Adã. *Terra es, & in terram ibis.* Terra ista dedit fructum suum. Quod perdidit in paradiso, inuenit in filio. *Terra dedit fructum suum.* Primum dedit florem. Dicit & in Cantico canticorum:

Ego flos campi, & lilium conuallium. Iste igitur flos, fructus factus est, vt nos illum comederemus, vt nos manducaremus carnes eius. Vultis scire quis sit iste fructus? Virgo de virgine dominus de ancilla, Deus ex homine, filius ex matre, fructus ex terra. Videte quid dicat ipse fructus: *Nisi granum frumenti ceciderit in terram & mortuum fuerit, nõ potest facere fructus multos. Terra dedit fructum suum: dedit granum frumenti.* Quod granum frumenti cecidit in terram & mortuum est, & ideo multos fructus affert. Multiplicatũ est in spica: quod vnũ ceciderat, in multis resurrexit. Cecidit enim granum tritici in terram & seges copiosa surrexit. *Terra dedit fructum suum.* Propterea confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes. *Terra dedit fructum suum.* Quis est iste fructus?

f ¶ *Benedicat nos Deus, &c.*] Deus, pater: Deus noster, filius. Ipse enim Deus noster. *Et vocabis, inquit, nomen eius Emmanuel, id est, nobiscum Deus.* Deus noster benedicat nos, Deus Spiritus sanctus. Videte mysterium trinitatis in vno versiculo comprehensum. Terra dedit fructum suum. In isto fructu, trinitatis mysterium continetur. *Benedicat nos Deus Deus noster.* Qui Deus est omnium per naturam, noster proprie factus est Deus: *Benedicat nos Deus.* Expellat veterem maledictionem. Maledictio nos eiecit de paradiso, reducat benedictio.

g ¶ *Et metuant, &c.*] Non dixit: Diligant eum omnes fines terræ. *Perfecta quippe dilectio, foras mittit timorem.* Timere incipientium est: diligere, perfectorum. Qui adhuc timet, in initio est positus, non habet perfectam & plenã fidem. Qui autem diligit Deum, omnia ei prouenient in bonum. Videtur breuis & simplex esse sententiola. Sed ventilemus eam, & in istis simplicibus verbis, ingentia mysteria reperiemus. Inuenimus intrinsecus, quod forinsecus latet. *Diligentibus autem dominum, omnia cooperantur in bonum.* Iob vir sanctus tentatus est, perdidit filios & filias: domus ipsius corruit, vniuersa perdidit: omnia repente perdidit, nec pater, nec dominus: nihil enim illi remansit in corpore sanitatis, nisi sola lingua, per quam blasphemare posset. Videte tentatorem diabolum. *A planta, inquit, pedis usque ad verticem percussit eum vulnere pessimo, hoc est, elephantia.* Inde toto corpore vermes fluebant, & sanies, & putredo. Solam linguam integram ei reseruauit, vt posset dominũ suum blasphemare. *In omnibus his non peccauit Iob labiis suis.* Videte magnitudinẽ tentationis: videte magnitudinẽ virtutis. Videte & considerate sententiam Apostoli esse completam: *Diligentibus autem dominum, omnia cooperantur in bonum.* Eo tempore quo perdebat res suas, quo filios amittebat, videbantur quidem ei esse contraria quæ accidissent: sed quoniam diligebat dominum, illa mala quæ ei infert, cooperantur illi bona. Illi vero vermes corporis, præparabant ei cæli coronam. Antequam tentaretur, Deus ei nunquam locutus fuerat: postquã autem tentatus est, venit ad eum Deus, & familiariter loquitur, quasi amicus cum amico suo. Veniant plagæ, veniant omnia pœnarum genera: dum post plagas, Christus adueniat. Egressi sumus de psalmo, sed non inutiliter, quia dixeramus: Et metuant eum omnes fines terræ; & dixeramus: quoniam metuere paruulorum est: cæterum diligere, perfectorum; & dixeramus ad hoc comprobandum de Apostolo: *Diligentibus autem dominum, omnia cooperantur in bonum.* Et timeat eum omnes fines terræ. Nequaquam sola Iudæa, sed omnes fines terræ. Secundum Tropologiam autem, omnes fines terræ, non mediæ terræ: Non illi qui in terra sunt mediæ, sed qui in fine terræ sunt: qui relinquunt terram, & ad cælos ire festinant. Hoc igitur quod Apostoli dixerunt in principio, nos dicamus in fine. Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri, & notam faciet in terra viam suam. Cum manifestus in claritate venerit Christus, tunc omnibus notum faciet, cur tanta carnis humilitate descenderit. *Terra dedit fructum suum: Maria genuit Saluatorem.*

C
D
E
F
Psal. 128.
Cor. 2. 8
can. 14. 4
Matt. 6. 5
Psal. 75. 4
Psal. 128.
Gen. 3. d
Cant. 1. 4
Luc. 1. 8

G
Ioh. 12. 8
I. Ioh. 4. 6
H
Rom. 8. 9
Iob. 2. b
Iob. 1. d
Rom. 3. 9

A **a** ¶ *In finem psalmus, &c.*] Psalmus, opera: canticum, intelligentia mentis spiritualis. Sexagesimus septimus psalmus, si intelligatur spiritualiter, refertus legis euangeliorumque reperitur sacramentis, qui sic inchoat à voce prophetica.

PSALMVS LXVII.

E **Xurgat b Deus, &c.] Et specialiter intelligitur iste psalmus, & generaliter. Specialiter de ipso domino, ut resurgat à mortuis: & disperdat inimicos suos, hoc est, diabolus & exercitum eius, aut Iudæos. Generaliter autem quando in tribulatione sumus & angustia, & dicimus: *Exurge, ut qui dormitas domine: Exurge & adiuuanos.* Quomodo & Apostoli in nauicula excitant dominum dormientem, dicentes: *Magister, saluanos, perimus.***

Psal. 43. d

Matt. 8. c

c ¶ *Et fugiant qui oderunt &c.*] Non dixit, pereant, sed fugiant: quia peccatores in conspectu Dei non possunt stare. Præuidens propheta orat, ut eo exurgente, diabolica dominationes effugiant: quia & nunc indubitanter credendum est, quod ad inuocationem eius nominis stare non possint.

d ¶ *Sicut &c.*] Non ut in nihilum redigantur, sed ut quietentur à peccatis suis.

e ¶ *Sicut fluit cera, &c.*] Sicut cera soluitur, & non perdit naturam suam, sed mollescit: sic & isti non pereant, sed deponant malitiam suam: & sic conuertantur ad poenitentiam, & saluentur.

B

f ¶ *Sic pereant, &c.*] Quia peccatores non sunt digni videre Deum.

g ¶ *Et iusti, &c.*] Qui permanent in sua iustitia, qui vitia non habent, delectentur in domino. Vel aliter: Pœnas eos iudicij prosequatur, ut quasi fumi tenuitas deficiant, & ut cera ante ignis faciem dissoluantur, epulantibus sanctis in celestibus bonis.

h ¶ *Exultent, &c.*] Grandis fiducia est, exultare in conspectu domini. Sicut dispensator creditam sibi à domino substantiam, si malè tractauerit & perdiderit, timet domini presentiam: ita & qui benè dispensauerit, exultat in domini presentia. Exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia, non solum de vindicta, sed etiam de beatitudine sempiterna.

i ¶ *Cantate Deo, &c.*] Cantare in theoria semper significat scriptura, hoc est, considerare mysteria, & sensum diuinæ scripturæ. Pfallere autem in bono opere significat scriptura: verbi gratia, ut auditus suum opus præstet. Similiter & os, & oculi, & manus, & omnia membra, si consentiant, & ita percutiant psalterium in virtutibus. Largitori lætitiæ sempiternæ canite: eumque vocibus honorate.

k ¶ *Iter facite ei qui ascendit super occasum: dominus, &c.*] Docet ut compressis peccati tumoribus, planam ei in cordibus nostris viam per iustitiam præparemus, qui super occasum mortis ascendens, victor remeavit ex inferis. Si non nobis occidat sol iniquitatis, non potest nobis oriri sol iustitiæ, cuius sanitas in alis est.

Mala. 4. a

l ¶ *Exultate in conspectu eius.*] In eius enim nos conspectibus gaudere oportet, & non in huius sæculi illecebris delectari.

m ¶ *Turbabuntur à facie, &c.*] Illi qui se nunc tutores, & iudices dicunt, & hac occasione decipiunt res inopum, confundentur, cum respicere cœperit altissimus.

n ¶ *Deus in loco sancto suo.*] In anima fideli. Semper Deus in sanctis suis habitat. Vbicumque sanctitas est, ibi habitaculum Dei est.

a ¶ *In finem psalmus cantici Dauid.*

PSALMVS LXVII.

E **Xurgat b Deus, & dissipentur inimici eius: c** & fugiant qui oderunt eum à facie eius. **d** Sicut deficit fumus, deficiant: **e** sicut fluit cera à facie ignis, **f** sic pereant peccatores à facie Dei. **g** Et iusti epulentur, **h** & exultent in conspectu Dei: & delectentur in lætitia. **i** Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius: **k** iter facite ei qui ascendit super occasum, dominus nomen illi. **l** Exultate in conspectu eius: **m** turbabuntur à facie eius patris orphanorum, & iudicis viduarum.

n Deus in loco sancto suo: **o** Deus qui inhabitare facit vnus moris in domo. **p** Qui educit vinctos in fortitudine: **q** similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris. Deus cum egredereris in conspectu populi tui: **r** cum pertransires in deserto, **s** terra mota est: etenim cæli distillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel. **t** Pluuiam voluntariam segregabis Deus hereditati tuæ, **x** & infirmata est: **y** tu vero perfecisti eam. Animalia tua habitabunt in ea: **z** parasti in dulcedine tua pauperi Deus. Dominus dabit verbum

euange-

o ¶ *Deus qui inhabitare facit vnus, &c.*] In ecclesia, in qua fideliter consistentibus spiritum charitatis infundit, qui vnus moris sunt, & non mutantur. Siquidem iustus non mutatur: quia semel iudicauit in iustitia permanere. Peccator autem mutatur. Insiapiens enim sicut luna mutatur. In He-

C

bræo autem habet: Dominus inhabitare facit monachos in domo, id est, in quibus non habitat peccatum.

p ¶ *Qui educit vinctos, &c.*] Ipse Deus sua virtute educit eos, qui ligati sunt à diabolo in peccatis: sicut illa mulier in Euangelio, quæ ligata fuerat decem & octo annis à diabolo.

Luc. 13. b

q ¶ *Similiter eos qui exasperant, &c.*] Deus natura dulcis est. Qui autem ad amaritudinem eum adducit, peccatores sunt, & faciunt sibi amarum Deum, Non naturam suam mutant, sed ipsi sibi peccatores faciunt amarum Deum. Qui habitant in sepulcris. Alligatum habens infra domum suam fortem, id est, diabolus: eos qui peccatis vincti tenebantur, absoluit, & illos qui idolis dediti, Deum irritauerant & tanquam in sepulcris iacebant mortui, liberauit: sicut illud in Euangelio: *Vae vobis Scribæ, & Pharisei: quoniam similes estis sepulcris dealbatis.*

Matt. 23. g

Sicut sanctus, templum Dei est: sic sepulcrum sibi efficitur peccator.

r ¶ *Deus cum egredereris in conspectu populi tui.*] Hoc secundum historiam, quando Deus antecedeat populum suum egredientem de Ægypto.

s ¶ *Cum pertransires in deserto.*] Deus non immoratur in deserto, sed pertransit.

t ¶ *Terra mota est, etenim cæli distillauerunt à facie Dei Sinai.*] Cæli distillauerunt, hoc est, manna. Sinai interpretatur, tentatio. Ergo Deus in eis habitat, qui tentantur, & superant. In eis autem qui in deliciis sunt, non inhabitat. Etenim cæli distillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel. Vnum noui veterisque testamenti hic designat auctorem. Nam qui coram Israelitico populo in deserto præcessit, ipse in Euangelis deserta gentium visitauit. Et per quem tunc in Sina huic generationi manna defluxit: ipse Christianæ genti corporis sanguinisque sui manna in Ecclesia subministrat.

u ¶ *Pluuiam voluntariam segregabis Deus hereditati tuæ.*] Prædicationem sanctam, quæ per Apostolos in corda hominum proflua irrigatione descendit. Vel de lege dicit, quæ data est per Moysen.

x ¶ *Etenim infirmata est.*] Vel cum Paulus iudicium mortis in se habuit: vel cum Petrus dominum ter negauit: siue cum reliqui Apostoli, relicto in passione domino fugerunt. Infirmata est lex: quoniam nemo potuit implere eam, nisi dominus qui dixit: *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Et secundum Apostolum: impossibilitatem enim legis in quo infirmabatur, Deus filium suum misit: factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret.

*Matt. 5. b
Gal. 4. a*

y ¶ *Tu vero perfecisti eam, &c.*] Resurrectio enim tua quod titubabat auertens, ita hanc prædicationem ad perfectum duxit, ut in ea gentes quæ prius tanquam irrationabilia habebantur animalia, commorarentur. Animalia tua habitabunt in ea, hoc est, in hereditate. Animalia autem dixit eos, qui in Deo viuunt, hoc est, sanctos. Vel aliter: *Pluuiam voluntariam segregabis.* Pluuiam voluntariam aut præcepta, aut manna debemus accipere. *Et infirmata est, tu vero perfecisti eam.* Lex quæ per transgressionem Iudæorum fuerat infirmata, euangelij gratia veniente completa est.

z ¶ *Parasti in dulcedine tua pauperi Deus: dominus dabit verbum euangelij tantibus virtute, &c.*] In Hebræo habet: Quæ euangelizantur, hoc est, mulieribus, quæ euangelizabant Apostolis,

D

*Ma. 2.
Mich.*

*1. Cor.
Ezech.*

E Apostolis, ubi dicitur: *Euntes dicite fratribus meis*, &c. Aut animas significat, quæ crediderunt in Christo. Secundum septuaginta autem Interpretes, ad Apostolos dicitur: quia Dominus dedit eis virtutem prædicandi Euangelium. Hæc dulcedo pluuiæ, quæ mellis ac faui saporem vincit: In pauperibus, id est, in sanctis Dei defluxit: quæ ab ore Apostolorum, iubente Deo, cum multa virtute processit.

a ¶ *Rex*, &c.] Virtutes dilecti Dei, id est, Christi, Apostoli sunt. Dominus ergo, qui est rex virtutum dilecti, dabit euangelizantibus virtutem multam in prædicando, vt Ecclesiæ deuictis hostibus, Iudæis, siue demonibus, spolia partiatur. Pulchritudo domus, Ecclesia est, cui diuersa referuntur spolia, id est, cum credentes diuisi ab idolis, diuersos ministeriorum gradus in ea sortiti sunt, distribuente ipso dilecto patris, & cooperante paraceto. *Rex virtutum dilecti*. Rex pater: virtutum, hoc est, sanctorum. Dilecti, filij. *Ecce filius meus dilectus*, ipsum audite. Dilecti. Si quis aliquem diligit, semper in ore eum habet. Ergo spiritus sanctus propter amorem, quem habet in filium, frequenter eius meminit.

b ¶ *Et speciei*, &c.] Ipsi Apostoli diuidunt in Ecclesiis spolia quæ acceperunt de idolis.

c ¶ *Si dormiatis inter medios cleros*, penna columbæ deargentata, & posteriora, &c.] Cum duobus credideris testamentis, inuenies in utroque Spiritum sanctum. Et licet sit pulchritudo etiam iuxta literam scire, quæ legas: tamen vis decoris omnis in sensu est. Exterior itaque verborum ornatus in argenti nomine demonstratur, occultiora vero mysteria in reconditis auri muneribus continentur. Si dormiatis inter medios cleros, hoc est, si quiescatis inter nouum & vetus Testamentum, inuenietis in duobus testamentis gratiam Spiritus sancti. Cleri dicuntur singuli libri, hoc est, Genesis, Exodus, Iudicum, Euangelia, Apostolus. Penna columbæ deargentata. Deargentata, clarum verbum significat diuinæ scripturæ. Et posteriora dorsi eius in pallore auri, hoc est, in interioribus, spiritualiter mysteria intelliguntur. Si vsque ad consummationem vitæ præsentis, quæ sæpe somnus accipitur, inter duo testamenta, id est, nouum vetusque Testamentum quiescatis, inuenietis in his Spiritum sanctum: cuius penna in prædicatoribus deargentata, pro eloquij pulchritudine resplendet. In posteriora vero, quæ scapula dicuntur, eo quod pectus operiant, bonæ conscientie fructus ostenditur, quæ post peractum Euangelium in auri specie, id est, in honore regio commutantur.

d ¶ *Dum discernit celestis reges super eam niue dealbabuntur*, &c.] Reges dixit sanctos, qui regnant suis passionibus. Isti ergo sancti diuiduntur in Ecclesiis: sicut Paulus in gentibus, Petrus in circumsione. Celestis Dominus, separatos hos ab idolatriis, quos superius diximus, constituit in illius domus pulchritudine reges. Sed prius niue dealbabuntur in Selmon. Hoc est, quod dicit, licet sancti sint: sed tamē in isto seculo sunt quasi umbra, ex parte cognoscentes. Selmon, umbra interpretatur. Cum igitur rex celestis Christus in Ecclesia sua cæperit Apostolos & principes constituere atque diuidere: non habebunt plenam lucem, sed partem aliquam scientiæ: quia nunc ex parte videmus, & ex parte prophetamus.

e ¶ *Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus*, &c.] Iste est mons ad quem, & in Esaia, & in Michæa, vt ascendentes pergant, se inuicem cohortantur. Quod autem ait, coagulatus: Apostoli congruit verbis, qui ait: *Lac vobis potum dedi, non escam*. Vel mons, qui in Ezechiele vulnerat principem Tyri. Montem autem dicit ipsum Dominum.

f ¶ *Vt quid suspicamini*, &c.] Hoc ad Iudæos dicit, qui existimant Moysem, & Prophetas similes esse Saluatori.

g ¶ *Mons in quo complacuit*, &c.] Sensus iste est: Non desinat Hieron. Tom. 7.

betis existimare plures esse Ecclesias, quæ habeant vbera doctrinarum, & possint credentes scientiæ lacte nutrire. Vna est Ecclesia, & vnus Christus spūs Ecclesiæ. In nullo enim alio inhabitabit iugiter Spiritus sanctus, nisi in Saluatore, Ioanne dicente: *In quem videris spiritum descendentem*, & manentem in eo: ipse est, qui excisus sine manibus, impleuit latitudinem omnis terræ, id est, dominicum hominem.

h ¶ *Etenim*, &c.] In corpore, quod accepit de sancta Maria: quia cum eo est euectus in cælum.

i ¶ *Currus Dei decem*, &c.] Hyperbolicè dicit administratorias potestates & sanctas, quia innumerabiles sunt, sicut dixit in Daniele: *Mille millia ministrabant illi, decies centena millia assistebant ei*. Et in Ezechiele describitur, Cherubin quatuor pennarum, in quatuor angulis habere quatuor personas, cuius auriga Deus est. Cherubim autem interpretatur, scientiæ multitudo. Significat autem persona leonis, regalè, hoc est, regnare passionibus: persona hominis, rationabilem: persona vituli, in opere: persona aquilæ, in contemplatione, hoc est, in theoria: quæ nos exultat in virtutibus. Simul autem vt dicamus, Thronus Dei in sanctis est. *Decem millibus multiplex*. Multa enim millia curruum secularium, diuiserunt euangelizantes Christum in vniuerso mundo.

k ¶ *Millia latantium*, &c.] Ministeria diuina hic esse indicat.

l ¶ *In Sinai in sancto*.] Hoc est, in sanctis est Deus, quando tentantur, & post tentationem sequitur sanctitas. Impossibile est enim aliquem (licet sanctus sit) sine tentatione transire in hoc seculo, secundum Iob: *Tentatio est vita hominis super terram*.

m ¶ *Ascendisti in altum*, &c.] Ascendisti in cælos: captiuastinos, qui captiui tenebamur à diabolo. Qui quondam in Sinai descendens, populo legem distribuit: ipse nunc in sancto, id est, in assumpto homine (de quo angelus ad Mariam: *Quod nascetur ex te, sanctum vocabitur*) cælorum excelsa conscendens, eos qui in captiuitate diaboli tenebantur, absoluit ac post se tanquam captiuos deductos æternæ vitæ restituit. Sic & carnem assumptam, quasi captiuam euexit ad sydera.

n ¶ *Accepisti*, &c.] Bene dixit, accepisti. A patre accepit: accepit vt homo, dat vt Deus: & quod accepit, hominibus accepit, vt det. Ipse enim plenus est, & nihil indiget. Dedit dona spiritualium gratiarum hominibus, qui per fidem ad eum deinceps accesserunt.

o ¶ *Etenim non*, &c.] Et his hominibus, id est, ex gentibus populo largitus est Christus, qui non credebant Deum inhabitare posse mortalibus: & hos saluasti, qui non credebant, quod possibile est Deum habitare in hominibus, hoc est, Saluatorem accipere carnem. Vel etiam eis ministravit bona, qui erant sine spe, quod in Ecclesia eius inhabitare possint.

p ¶ *Benedictus Dominus*, &c.] Qui proficit, quotidie potest benedicere Deum. Quid enim mihi prodest, si heri benedixi, & hodie non possum benedicere? Et pro superioribus benedictis: & quod nunc nobis ad se veniendi planum præparat iter, assidue est benedicendus.

q ¶ *Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum*, &c.] Quia ab ipso saluamur. Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Securus esto peccator: noli dubitare, quod quotidie possis benedicere Deum. Ecce enim dicit: Prosperum iter faciet nobis Deus. Ergo Deus adiuuat nos, & cooperatur nobis. Salutarium nostrorum, Bene dixit pluraliter, salutarium: quod quanta peccata commissimus, tot & salutes habemus. Diapsalma in Hebræo habet הוּסֵלָה: hoc est, semper & iugiter. Ergo Deus semper nos adiuuat.

C
Eccl. 27. b

Luc. 13. b

Mat. 23. b

D

Mat. 5. b
Gal. 4. a

Isa. 2. a
Mich. 4. a

1. Cor. 3. a
Ezech. 26.

Ioan. 1. a

Dan. 7. a

Ezech. 1. a
10.

Ioan. 7. a
H

Luc. 1. a

A a ¶ *Deus noster.*] Quia præter ipsum alium nescimus.
 b ¶ *Deus saluos faciendi, & Domini, &c.*] Præsto est enim, vt saluos faciat pereuntes: quia pro redemptione nostra natus & passus est. Et Domini Domini est exitus mortis: quia prior mortis exitum patefecit, dicente Apostolo: Factus est, inquit, primogenitus mortuorum: quoniam ipse resurrexit à mortuis, & nos simul fecit resurgere. Aliter. Diabolus introitus est mortis: Dominus vero educit.
 c ¶ *Veruntamen Deus confringet capita, &c.*] Ab exitibus mortis egressus confregit capita diaboli, & omnes virtutes eius. Tu confregisti capita draconis in aqua. Quot peccata sunt, tot capita habet diabolus: Principatus & potestates, quæ tanquam caput cunctis eminebāt, hoc est, diabolicas dominationes.
 d ¶ *Verticem capilli perambulatum, &c.*] Summitatem extolentiam eorum qui penitentiam negligentes, perdurant in peccatis. Intantum enim confringitur caput eius, vt non remaneat in eo aliqua virtus, qua stimulet peccantes. Summum capitis, capillus est: & capilli, vertex. Ergo hoc dicit, quod nec minimum remaneat in diabolo, quod non frangatur.
 e ¶ *Dixit Dominus ex Basan conuertam, conuertam in profundum maris, &c.*] Basan, confusio interpretatur. De confusione igitur nos conuertit Deus. Hoc autem ideo, quia crucem sustinuit, & pes eius proprio cruore perfusus est, clamantibus contra eum Iudæis atque dicentibus: *Crucifige, crucifige eum.* Qui Iudæi stimulati fuerunt ab inimicis Christi: Hoc est, à dæmonibus. Vt autem hoc totum fieret, ipsius Saluatoris voluntas fuit, qui hæc passus est fieri. Vel de confusione huius seculi conuertam humanum genus: hoc est, per passionem meam & crucem, quam isti putant stultitiam & confusionem. Conuertam Basan populum meum: *Conuertam in profundum maris*, id est, de profundis vitiis & peccatis seculi istius: de commotione & fluctibus conuertam populum meum: Vt intingatur pes tuus in sanguine. Quoniam pes ipsius intinctus est in sanguine suo. *Torcular calcavi solus, & de gentibus vir non fuit mecum.* Et iterum: *Quis est iste, qui ascendit ex Edom: fuluida vestimenta eius ex Bosor.* Edom interpretatur sanguis: Bosor caro. Ipsum Dominum nostrum significat crucifixum.
 f ¶ *Lingua, &c.*] Canes dicit ipsos Iudæos, vt superius. Qui clamauerunt, crucifige, crucifige talem: non habemus regem nisi Cæsarem. Ex inimicis autem submissi à dæmonibus negare Saluatorem, & blasphemare eum. Aliter. Quoniam ipse tua voluntate venisti & passus es: & tua voluntate crucifixus es à Iudæis. Tinctus es enim pes Domini in sanguine, cum caro assumpta, in qua diuinitas latebat lancea verberatur. Ab ipso igitur sanguine & eorum lingua tincta est, qui dixerunt: *En sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Sed post gloriosum Dominicæ ascensionis triumphum, vltione dominica, & hostium pes in eorum sanguine tinctus est, & canina scilicet inimicorum rabies ab eo est satiata.
 g ¶ *Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, &c.*] O quam admirabiliter in hoc Psalmo vetus Testamentum cum Euangeliorum dictis concordat. Visa sunt enim itinera Christi in ingressu maris rubri: visa sunt & in Euangelii ipsius regis nostri: cum in sancto homine eleuatus, cælis inuectus est.
 h ¶ *Præuenerunt principes coniuncti psallentibus: in medio iuuenularum, &c.*] Et quidem in illo maris transitu præuenerunt principes, id est, prius egressi sunt vel Moyses, vel reliqui seniores, & coniuncti sunt iuuenulis cælesti itinere. Præuenerunt principes angelorum sanctorum animas, qui laudes Domini mortificato corpore concinebant,

dicentes: *Tollite portas principes vestras: quia iam redit triumphator inferni.* Ideo autem tympanistriarum: quoniam mortuum est corpus ipsorum peccato. Et Maria soror Moyse & Aaron tenens tympanum in Exodo, antecedebat psallentes, & dicebat: *Cantemus Domino, gloriosè enim honorificatus est.*

Aliter. Præuenerunt principes iuncti psallentibus in medio iuuenularum tympanistriarum. Apostoli cum ecclesiis, iuncto pariter præcesserunt gradu. Bene eos præuenisse testatur: quia principes fidei de Iudæis sunt.
 i ¶ *In Ecclesiis benedicite Dominum.*] Manifestius est loquutus, quas supra dixerit tympanistras.
 k ¶ *Dominum, &c.*] Quia salus ex Iudæis est, & inde prima Ecclesia. Ex adūbratione enim legis, Ecclesiæ doctrina processit: in qua nunc Dominus, qui ex Israeliticæ stirpis propagine carnem suscepit, benedicitur.

l ¶ *Ibi Benjamin.*] Paulus Apostolus qui ex tribu Benjamin descendit. Ibi, in Ecclesia.

m ¶ *Adolescentulus.*] Nouissimus omnium Apostolorum.

n ¶ *In mentis excessu.*] Quem

pertulit in Damascum, cum iret.
 o ¶ *Principes Iuda Ducis eorum.*] Apostoli sunt principes Iuda, hoc est, Domini, quemadmodum dicit Iacob: *Iuda, te laudabunt fratres tui.*

p ¶ *Principes Zabulon, &c.*] Zabulon interpretatur fluxus noctis. Neptalim latitudo. Quando liberati fuimus de passione libidinis, hoc est, illius fluxus: tunc incipimus latitudines virtutum. Vel aliter. Principes Zabulon & principes Neptalim. Petrum & Andream Apostolorum principes monstrat, qui in crassitudine tenebrarum illius lucem magnam annunciantes, doctores sunt Euangelij constituti, iuxta illud: *Terra Zabulon & terra Neptalim: via maris trans Iordanem Galilee gentium, populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.*

q ¶ *Manda, &c.*] Christo tuo.

r ¶ *Confirma, &c.*] Vt donum baptismi, quod contulit, Spiritus sancti infusione confirmet. *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis:* hoc est, salutare quod donasti nobis per tuam passionem confirma, & da auxilium, quoniam homines sumus, & non possumus incedere in virtutibus, si non adepti fuerimus auxilium tuum.

s ¶ *A templo tuo, quod est, &c.*] Reges dicit, qui regnant sibi metipsis, secundum quod scriptum est: *Cor regis in manu Dei.* Ipsi offerent Deo munera. Virtutes sanctorum, munera sunt Dei. Vel à templo illo corporali, quod bene viuendo sanctum fecerunt. Reges, in quibus peccatum ultra non regnat, offerent in cælesti Hierusalem, quæ est primitiuorum Ecclesia, munera regis æterno: scilicet seipsos offerentes hostiam viam, placentem Deo in conspectu omnium angelorum.

t ¶ *Increpa, &c.*] Bestiæ calani, dæmones sunt, fragilis infirmæque virtutis. Vel hæretici sunt, qui tractant & scribunt contra te, vt decipiant nos. Oportet enim & hæreses esse in nobis. Fera enim dicuntur ab eo, quod capiunt animas, & interficiunt. Vel increpa feras arundinis, Iudæorum beluam superbiam.

u ¶ *Congregatio taurorum, &c.*] Ipsos hæreticos significat: quia neminem possunt decipere nisi simplices, & paruos: hoc est, vaccas minores. Tauros enim non possunt decipere, hoc est, magnos.

x ¶ *Vt excludant eos, qui probati sunt, &c.*] Et propterea simplices decipiunt: hoc est, multitudinem, vt veniant vsque ad sanctos, & excludant eos de regno cælorum. Vel in tauris, duces Iudæorum, qui persecutionem in dominum, vel in sanctis

Col. 1. c
Apo. 1. b

Ioan. 19.
B

Esa. 63. a
Ibid. 53. a

Ioan. 19.

Mat. 17. d

Psal. 23. 1

Exod. 25. 2

Gen. 49. b

Esa. 9. b

Prov. 12. a

Rom. 12. a

E sanctos eius intulerunt, indicat, vt illud: *Tauri pingues obse-*
derunt me. In vaccis vero stultas populi sequentis animas de-

Psal. 21. c monstrat. Quod ibi ostenditur, cum vaccas aureas in Sama-
3. Reg. 12. f ria sub Hieroboam adorauit. Ergo consilium eorum, quod
 habent, vt sanctos de via iustitie retrahant, in eorum anima-

Psal. 36. c bus requiescat iuxta illud: *Gla-*
dus eorum intret in cor ipsorum;
 vt hi non excludantur à regno
 Dei, qui per multas tribulatio-

Gen 49. a nes tanquam argentum proba-
 ti, inuenti sunt iusti. Tale con-
 silium prauidebat Iacob, cum
 diceret: *In consilio eorum non in-*
troeat anima mea.
a ¶ *Dissipantes, quæ bella vo-*
lunt. ¶ Hæreticos vel Iudæos,
 qui plerumque contra Eccle-
 siam certamina parant.

b ¶ *Venient legati, &c.* ¶ In tri-
 bulationis mundi ac erroribus
 idololatriæ positi: vel qui pec-
 catia nigri siue tenebrosi sunt,
 credentes quod Christus Do-

Rom. 5. d minus ipse est Deus filius Dei:
 offerunt ei munera, id est, mē-
 tes puras, auro argentoque lu-
 cidiores: *Quia, ubi abundauit*
peccatum, superabundauit gra-
tia.
c ¶ *Regna terræ cantate Deo.* ¶
 Vos vti que prius terrenum
 regnum diligentes ignorabatis
 Deum: nunc euiecto carnali li-
 uore, cælestia regna penetratis.

d ¶ *Psalite Deo, qui ascendit su-*
per cælos cali, &c. ¶ Illi vti que
 qui quondam mortis occasu a-
 scenderat in crucem, inuectus
 est, nunc super sydera: victor-
 que mortis residet gloriosus.
 Ad orientem autem vsque: siue
 quia ipse oriens sit dictus: siue
 quia per eum omnes orientur
 ad vitam.

e ¶ *Ecce dabit voci suæ vocem*
 &c. ¶ Voci Domini tunc dabitur vox virtutis, cum, quod
 præcipit, efficitur: quam mortui cum audierint, resurgent.
f ¶ *Date,* &c. ¶ Magis Deum quam carnalem Israël hono-
 rate. Aliter. Non labiis vt Israël, sed corde honorate Deum.
g ¶ *Magnificentia,* &c. ¶ In Apostolis & Prophetis. Vnde
 dicit: *Mandauit nubibus meis, ne pluant super Israel imbrem.*
h ¶ *Mirabilis,* &c. ¶ In hoc mirabilis est Deus: quoniam ita
 dilexit humanum genus, vt signa faciat in sanctis suis. In
 istis magis mirabilis est Deus quam in ceteris creaturis, quod
 eos post multas tribulationes euexit in sublimitatem cælo-
 rum.

i ¶ *Deus Israel,* &c. ¶ Ad tolerandas passiones mundanas
 vel spirituales nequitias.

k ¶ *Benedictus Deus.* ¶ Qui nos à morte in vitã, à corruptio-
 ne in incorruptione demutare dignetur, vt sanctis eius partici-
 pes facti, sempiternis in eum gaudiis exultemus, Amen.

l ¶ *In finem,* &c. ¶ Iste Psalmus de passione Christi sonat,
 & ex persona membrorum suorum: licet quidam in eo pu-
 tent ei minime conuenire. Pro his qui commutabuntur. Cõ-
 mutauit se Christus, dum æqualis patri erat, formam serui
 accipiens. Vel nos commutamur de infidelitate ad fidem,
 quia vt diximus, iste Psalmus vocem continet Dominici
 hominis venientis ad passionem.

PSALMVS LXVIII.

Saluum me fac, &c. ¶ Saluari à patre secundum infir-
 mitatis conditionem postulat: quoniam quidem motus
 populi sæuentis irruerunt in eum.

S. Hieron. Tom. 7.

n ¶ *Infixus sum in limo,* &c. ¶ In veteribus peccatis huius
 populi.

o ¶ *Et non est substantia.* ¶ Per quam exinde euadam, nisi tu
 salues.

p ¶ *Veni in altitudine maris.* ¶ In profundum seculi istius.

q ¶ *Et tempestas demersit me.* ¶
 Procella Iudæorum.

r ¶ *Laboravi clamans,* &c. ¶ Li-
 cet à peccatoribus vrgeatur: cla-
 mare tamen salutaria præcepta
 non desinit.

s ¶ *Defecerunt,* &c. ¶ Secun-
 dum imbecillitatem carnis spe-
 rauit, vt ab eo calix iste transi-
 ret, sed secundum diuinitatem
 impleuit voluntatem patris.

t ¶ *Multiplicati sunt super capil-*
los capitis mei, qui oderunt, &c. ¶
 Ideo super capillos capitis mei,
 multiplicantur atque confor-
 tantur: quia semper maior est
 iniquorum numerus quam iu-
 storum.

u ¶ *Quæ non rapui, tunc exolue-*
bam, &c. ¶ Non enim erat debi-
 tor mortis atque peccati, sed in
 passione hostiam vtramque com-
 pleuit.

x ¶ *Dens,* &c. ¶ Scit pater, quod
 non ea de cælis attulit, sed de
 nobis assumpsit, vt ait Prophe-
 ta: *Ipse iniquitates nostras acce-*
pit, & ægritudines nostras por-
tauit. Et Paulus dicit: *Quia quod*
stultum est Dei, sapientius est ho-
minibus: & quod infirmum est
Dei, fortius est hominibus. Deli-
cta mea à te non sunt abscondita,
 vt illud: *Delictum meum cogni-*
tum tibi feci.

y ¶ *Non erubescant in me, qui*
expectant te Domine, &c. ¶ Non
 euacuetur spes credentium de
 passione mea: sed cognoscant,
 quia voluntatem tuam facere

a ¶ *Et*
 veni, sicut sequitur.

z ¶ *Quoniam propter,* &c. ¶ Propter voluntatem patris,
 malorum improperia supportauit, & verecundia tectus est,
 cum in assumpta carne colliditur, quia vna voluntas fuit pa-
 tris & filij, quod sustinuit passionem. Vel operuit consilio,
 quando negauerunt Apostoli.
a ¶ *Extraneus factus,* &c. ¶ Filius enim erat synagogæ sicut
 & illi, secundum ordinem corporationis terrenæ, à quibus
 exter & hospes habitus est: quia illi sceleribus erant pleni:
 hic vero expertus peccati. *Extraneus factus sum fratribus meis.*
 Fratres Domini, Apostoli: Vnde dixit: *Nunciabo nomen tuum*
fratribus meis. Peregrinus filiis matris meæ, Christus pere-
 grinus, vt ait Cleophas: *Tu solus peregrinus es in Hierusalem?*
 Solus, quia solus & primus resurrexit immortalis. Et mater
 synagoga.
b ¶ *Quoniam,* &c. ¶ Quia fecerunt eam speluncam latronum.
c ¶ *Et opprobria,* &c. ¶ Exprobrationum enim iurgium su-
 per eum proiecerunt, cum eum & Samaritanum & dæmo-
 nium habentem vocarent. Vnde Iudæi contra Christum di-
 cebant: *Si filius Dei es, descende de cruce, & credimus tibi. A-*
lios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Qui expo-
brant filium, & patrem exprobrant: quia qui non credit fi-
lium, nec patrem habet.
d ¶ *Operui,* &c. ¶ Opprobrium enim ei inferre conabatur:
 cum tentans eum Satanus ait: Dic vt lapides isti panes fiant.
 Vel quando dixerunt discipuli: *Rabbi manduca.* Ille dixit: *E-*
go cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Et in alio loco:
Operamini cibum, non qui perit, sed qui permanet in vitam æter-

e ¶ *Et*
 veni, sicut sequitur.

f ¶ *Et*
 veni, sicut sequitur.

g ¶ *Et*
 veni, sicut sequitur.

h ¶ *Et*
 veni, sicut sequitur.

i ¶ *Et*
 veni, sicut sequitur.

k ¶ *Et*
 veni, sicut sequitur.

l ¶ *Et*
 veni, sicut sequitur.

A nam. Sed esuriebat Christus salutem humani generis. Vel esuriebat fidem Ecclesiae, quia nullum cibum à Iudæis inueniebat.

a ¶ *Posui vestimentum meum cilicium, & factus sum, &c.*] In facco luctus ostenditur vel fletus: quo in morte Lazari v-
sus, in parabolam factus est Iudæis, cum eo flente dicerent: *Ecce quomodo amabat eum.* Alij vero: *Nō poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati facere, vt & hic non moreretur?*

b ¶ *Aduersus me exercebantur, qui sedebant, &c.*] Illi scilicet, qui habentes clauem scientiæ neque introibant, neque alios introire permittebant: Scribæ & Pharisei, qui discernabant causas, cum sederent in publico iudicio.

c ¶ *Et in me, &c.*] Repleti enim vino iniquitatis, qualiter eum interficerent, concinebāt. Stulte enim psallit, qui in Deū molitur insidias. Sciens enim Propheta stultum in aliquibus esse psallere: audi, qualiter doceat quosdam: *Psallite, inquit, sapienter. Vel ebrijerant de vino, quādo operiebant caput eius, & dicebant: Propheti & nobis Christe, quis est, qui te percussit?*

d ¶ *Ego vero orationem meam, &c.*] Non enim vincor his passionibus: quia tecum sum in oratione. Ego vero orationem meam ad te Deus. Iudæis mihi male dicentibus atque dicentibus: *Crucifige, crucifige eum: ego pro eis orans loquebar: Pater ignosce eis: non enim sciunt, quid faciunt.*

e ¶ *Tempus, &c.*] Tempus placendi, tempus est passionis, in quo pater aiebat: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui.* Tempus beneplaciti

Deus in multitudine misericordiæ tuæ. Omnia enim tempora tua beneplacita sunt: sed præsertim hoc tempus, quo mea passione genus humanum redimis, quodammodo plus beneplacitum facis.

f ¶ *Exaudi me, Domine, in veritate salutis tuæ.*] Vt post veram mortem, resurrectionis veritas approbetur.

g ¶ *Eripe me de luto, &c.*] Quare iuxta quosdam, ne forsitan lutum carnis, quam suscepit, significet vilitatem. Orat, vt non in luto & puluere sicut omne humanum genus dissoluitur, corrumpatur.

h ¶ *Liberame, &c.*] Aperte hæc de Iudæis, qui cum nunquam dilexerunt, dicit.

i ¶ *Et de profundis aquarum. Non me demergat, &c.*] Hæc passionis tempestas non cum in profunditate abyssi retineat infernalis.

k ¶ *Neque absorbeat, &c.*] In quo dum per mortem descendit, non deuoretur ab eo.

l ¶ *Neque vrgeat super me puteus, &c.*] Aditus inferni, siue diabolus.

m ¶ *Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum, &c.*] Hæc secundum infirmitatem humanam postulat dicens: *Qui alios mea passione redimis: me præcurrente misericordia contemplare.*

n ¶ *Non auertas faciem tuam, &c.*] Vox Christi ad patrem, qui formam serui accepit, vt ait Propheta: *Magnum est tibi vocari puerum meum.*

o ¶ *Quoniam tribulor velociter exaudi me.*] Vt resumā spi-

ritum, quem tuis manibus commendauit.

p ¶ *Intende anima mea, &c.*] Vt me resurgente ab inferis confundantur, vnde Christus dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam.*

q ¶ *Tu scis improprium meum, &c.*] Quam in assumpta sustineo carne.

r ¶ *In conspectu, &c.*] Tu vides, quales mihi tribulationes inferant, & ostendant illusiones.

s ¶ *Improprium, &c.*] Improprium passionis: & miseriam, id est, contumeliam crucis.

t ¶ *Sustinui, &c.*] Nullus de tanta multitudine iniquorum, aut compassus est doloribus meis, aut extitit consolator.

u ¶ *Dederunt in escam meam fel, & in siti, &c.*] Hoc iam completum esse in Euangelis legimus: cum sitiente Domino in cruce, acetum cum felle mixtū bibere porrexerunt. Et ex hoc & ex alio testimonio intelligitur, quod ad Christum Psalmus referri debeat.

x ¶ *Fiat mensa, &c.*] Dicta legis & Prophetarum: ad quam sæpe conuenientes reficiebantur.

y ¶ *In laqueum & in retributiones, &c.*] Vt non intelligant inibi Dominum nunciatum. Nam & Dominus in Euangelis dixit: *Moyse vos accusat, in quem speratis. De me enim ille scripsit.*

z ¶ *Obscurentur oculi eorum, ne, &c.*] Diuinitatem sub fragilitate latentem. Vt non videant. Hoc erat, quod precabatur, mensam eorū fieri in laqueum: ne legis scilicet sacramenta cognoscerent.

a ¶ *Et dorsum, &c.*] Vt Romanis seruiant semper. Vel sub o-

nere legis, quod secundum literam ferre potuit nemo.

b ¶ *Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio, &c.*] Hæc omnia in euerfione Hierosolymæ, sub Tito & Vespasiano completa sunt. Vel hoc est, quod ait: *Dimittetur vobis domus vestra deserta.* Recedente de Iudæa Christo, omnes pariter cum illo recesserunt virtutes.

c ¶ *Quoniam, &c.*] De se hæc Christus ad patrem loquitur, sicut in alio Propheta ex persona patris legimus dictum: *Propter peccata populi percussit eum. Et iterum: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.* Percussus est enim, vt nos resurgeremus: vulneratus est, vt nos sanaret. Sed & sanguis, & aqua, quæ de vulnere lateris eius exiit, martyrij baptismique prætulit typum, per quod itur ad cælum.

d ¶ *Et super dolorem, &c.*] Cum vel Ecclesiam, vel Apostolos persecuti sunt.

e ¶ *Appone, &c.*] Sicut enim, quod in me non crediderunt, ad iniquitatem eis est reputatum: ita quod me persecuti sūt, iniquitati huic adiciatur.

f ¶ *Et non intrent.*] Cælorum cum iustis non capiant regna.

g ¶ *Deleantur de libro, &c.*] Duos hic libros indicat scriptos, viuentium, ac iustorum. Vnde animaduertendum est, quod ille sit viuentium, in quo ante aduentum Dei Prophetæ ac Patriarchæ scripti sunt, de quo Moyse peccante populo ait: *Si non dimittis eis noxam, dele me de libro, quem scripsisti.* Iustorum vero dicit illum, de quo Dominus ad eos, qui per fidem secuti sunt, ait: *Gaudete & exultate: quia nomina vestra*

Ioan. 11.

Luc. 22 g

B
Luc. 23.
Mat. 3. d

Esa. 49 b

Ioan. 19. e

Mat. 27. f
Ioan. 19. fIoan. 5. e
D

Mat. 23. g

Esa. 53. e
Zach. 13. e

Ioan. 19. f

Exod. 32. g
Luc. 10. d

E

vestra scripta sunt in caelo.] Persecutores ergo isti, & à primo libro deleti sunt, & in secundo non sunt scripti.

a ¶ Ego sum, &c.] In passione.

b ¶ Et salus, &c.] Resurgentem. Hinc iam Propheta loquitur: Ego sum pauper, & dolens. Cum enim esset diues, pro nobis pauper factus est, & compeditos suos non despexit. Possumus hoc versiculo uti si quado in laudes martyrum peroramus. Quidam & de animabus hoc intelligi putant, quod clausa corporibus non despecta sint à Deo.

c ¶ Laudabo nomen Dei mei canticum, &c.] Quod vel de diabolo triumphauerit, vel vicerit mundum.

d ¶ Placebit Deo.] id est, patri.

e ¶ Super, &c.] Qui seipsum obtulit genitori.

f ¶ Cornua, &c.] Fortitudinem Ecclesiae tandem.

g ¶ Et vngulas.] Quibus sacrilegia conculcet gentium ac diuellat.

h ¶ Videant, &c.] Quod humiliata superstitione gentilium, Ecclesiae Domini extollitur regnum.

i ¶ Quarite Dominum, &c.] Quae nunc mortua est peccatis.

k ¶ Quoniam exaudiuit, &c.] Ut eos resuscitaret.

l ¶ Et vincos, &c.] Quia disruptis diaboli nexibus eos regno suo ascituit.

m ¶ Laudent illum caeli & terra: mare & omnia reptilia in eis.] Ipsi omnia genu flectant, caelestium, terrestrium, & infernorum.

n ¶ Quoniam Deus, &c.] Caelestem Hierusalem, in qua electos suos pro meritis adunabit in vno corpore illius matris caelestis.

o ¶ Et edificabuntur, &c.] Anima sanctorum, quae per confessionem in templum sanctum tanquam viui lapides deferuntur.

p ¶ Et inhabitabunt, &c.] Sancti utique qui in eam transferuntur. Vel semen eorum, id est, qui per eos conuersi sunt. Sed quia titulus Psalmi pro his, qui commutabuntur, inscribitur: oremus Dominum, ut nos à gentilitate conuersos in Iudae civitates aedificet, & à iugo diaboli absolutos, ut soboles diligat proprias: Ut quos redemit per fellis amaritudinem, per aceti asperitatem, per crucis supplicia, per clavorum vulnera, per mortis contumeliam, per gloriam resurrectionis: sic custodire dignetur in seculo, ut faciat participes sanctis suis in regno, Amen.

q ¶ In finem, &c.] Iste Psalmus ex persona Domini incorporati canitur, deprecantis praesidium patris.

PSALMVS LXIX.

Deus in adiutorium, &c.] Nostrum adiutorium Christus est, qui nunc patris auxilium postulat ad confundendos eos, qui sibi aduersantur.

r ¶ Confundantur, &c.] In hoc enim confunduntur, cum eum, cuius animam auferre voluerunt, resurrexisse cognoscunt.

s ¶ Auertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt, &c.] Non immutentur in resurrectione cum sanctis, sed retrorsum. Hieron. Tom. 7.

sum conuersi erubescant: quia quem ut hominem iudicauerunt, iudicare ut Deum cernunt.

t ¶ Auertantur statim erubescantes, &c.] Irridentium hæc vox est, quæ ad eos refertur, qui dicebant: Si filius Dei es, descende de cruce. Et iterum: *Confidit in Deum: liberet eum; si vult.* Post impiorum vero penam, ad gloriam conuertitur beatorum.

x ¶ Exultent, & latentur, &c.] Qui per lacrymas penitentiae, te qui misericors es, requirunt.

y ¶ Et dicant, semper magnificetur, &c.] Accepta indulgentia peccatorum.

z ¶ Qui diligunt salutare tuum] Diligentes te, eo quod sis omnium vita.

a ¶ Ego vero, &c.] Christus Dominus se crebro egenum & pauperem vocat, cuius cura in paternae pietatis amore consistit.

b ¶ Adiutor meus, & protector, &c.] Hinc enim passionis tempore discipulo dixit: *Quod facis, fac celerius: scilicet ut passionem corporis velox resurrectionis adiutorium praueiret.* Qui vulneratus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: ipse nobis nunc auxilium in tempore tribulationis miseratione solita largiatur, ut cum sanctis eius exultantes, eum magnificare atque extollere valeamus. Amen.

c ¶ Psalmus David, &c.] Iste Psalmus vocem continet Prophetæ, de illa redemptoris humilitate corporea conquerentis, ac de eius resurrectione gloriosa canentis.

PSALMVS LXX.

In te Domine, &c.] Orat ergo mediator noster, ut hæc confusio mortis non sit, ut ceterorum omnium diuturna.

e ¶ Et in tua iustitia, &c.] Iustitia enim tua est, ut qui fecerit voluntatem tuam, transeat à morte in vitam: per quam & ego nunc eripi deprecor. Vel aliter. Inclina ad me aurem tuam, & salua me. Aures Domini dicuntur, quando exaudire dignatur: quia formam serui accipiens, factus est obediens patri usque ad mortem: mortem autem crucis. *Propter quod & Deus illum exaltauit, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen.*

f ¶ Esto mihi in Deum, &c.] Quia absque te neque refugium, neque inuitio, neque protectio à quoquam praestari potest. Nunquid Deus localis est? Licet localis sit ad se venientibus, sed non est localis, quia ubique est.

g ¶ Quia firmamentum, &c.] Firmamentum, cum æqualis in eo consistit substantia. Refugium, iuxta imbecillitatem corpoream.

h ¶ Deus meus, &c.] De potestate populi Iudaici, qui me venturum in lege non intellexit.

i ¶ Et iniqui.] Semper malignantis. Non omnes peccatores etiam iniqui. Peccatores sunt transgressores, id est, Iudæi & mali Christiani, qui vetus & nouum Testamentum transgrediuntur. Iniqui qui non credunt, ut Paulus ait: *Qui sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt.*

k ¶ Quoniam tu es patientia, &c.] Quia pro tua patior voluntate.

Matth. 27

Ioan. 13

Rom. 4

Phil. 2

Rom. 2

F iij

Ioan. 19

Matth. 27
Ioan. 19

Ioan. 19

Matth. 23

Esa. 53
Zach. 13

Ioan. 19

Exod. 31
Luc. 19

A
Ibid. 3. a

a ¶ *Spes mea, &c.*] Ab initio ætatis corporeæ. Ideo spes non confunditur, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

b ¶ *In te confirmatus, &c.*] Legis utique, ex quo initiaui credere.

c ¶ *De ventre, &c.*] Synagoga, de qua processi.

d ¶ *Tu es protector meus.*] Domine.

e ¶ *In te, &c.*] A te protegar in passione, & tuum in gentibus nomen concinam.

Ioan. 8. f

f ¶ *Tanquam prodigium factus sum multis.*] Dicebant enim illi: Samaritanus es tu, & dæmonium habes.

Mat. 17. a

g ¶ *Et tu, &c.*] Dixisti mihi: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.

h ¶ *Repleatur os meum laude tua, ut cantem, &c.*] Vnus dies est sanctis tuis in hoc mundo, quæ nulla obscurat nox, in quo & cum quibus, laudem, gloriã, magnificentiamque cõcino tuam: quia ego in his sum. Ego cano tibi. Sed & nunc ipse Dominus aperit os nostrum, ut possimus eius gloriam nunciare, atque laudem eius differere.

i ¶ *Ne proicias me in tempore, &c.*] In consummatione utique ætatis istius.

B
Ioan. 9. c

k ¶ *Quia dixerunt inimici mei mihi.*] Dicentes, hic non est de Deo, qui sabbatum non custodit.

Mat. 17. f

l ¶ *Et qui custodiebant animam meam consilium fecerunt, &c.*] Hæc dixerunt impij, & errauerunt: obcæcatum enim est malitia cor eorum. Sed & in ipsa passione quasi derelicto à Deo dicebant: Sine, veniat Elias, & liberet eum.

m ¶ *Deus ne elongaueris à me, &c.*] Ut alligato forte victor redeam ex inferno.

n ¶ *Confundantur, & deficiant, &c.*] Cum ego resuscitatus fuero.

o ¶ *Ego autem semper sperabo, &c.*] Ut quæ tibi lex offerre præcepit in sacrificiis suis visibilibus, redemptus populus deportet in moribus.

Ioan. 17. a

p ¶ *Os meum annunciabit iustitiam tuam, &c.*] Resurgens enim congregabo Ecclesiam, in qua tuas concinam laudes.

q ¶ *Quia non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini.*] Cognouit ille negotiationem, qui magistrum vendidit. Nam ego te clarificauit super terram: opus consummaui, quod dedisti mihi, ut facerem.

Ioan. 8. d

r ¶ *Domine memorabor iustitiæ, &c.*] Paternæ eum iustitiæ memorem Propheta dicit, sicut & ipse in Euangelio ait: Ego quæ audiui à patre meo, hæc loquor.

s ¶ *Deus docuisti me à iuuentute mea, & usque nunc pronuntiabo mirabilia tua, & usque, &c.*] Nunquam enim est derelictus à patre, sed semper testimonium perhibuit, quia uerax est.

t ¶ *Donec annunciem brachium tuum generationi, &c.*] Hæc omnia Christianæ generationi annunciauit: quam suo san-

guine acquisiuit, & pro qua passus est, quæ sequuntur.

u ¶ *Quæ fecisti, &c.*] Qui me misericordii consilio ad redemptionem humanam misisti.

x ¶ *Quantas ostendisti mihi tribulationes, &c.*] Multæ quidem ei tribulationes in carnis infirmitate ostensæ sunt ob salutem humani generis, sed omnia viuaciter tolerauit.

y ¶ *Et de, &c.*] Hoc est, de profunditate inferni. Dicant nunc Iudæi, qui hunc Psalmum in solum Dauid canere volunt: quando de profundo abyssi est eductus.

z ¶ *Multiplicasti, &c.*] Cum hi, qui in inferno tenebantur, mecum redierunt.

a ¶ *Nam & ego confitebor tibi, &c.*] Qui de illo uino nouo Euangelicæ & Apostolicæ prædicationis repleti, in Psalmis me intelligunt præconatum.

b ¶ *Veritatem tuam Deus: Psallam, &c.*] In his qui te mente retinent.

c ¶ *Exultabunt labia, &c.*] Hæc ad clausulam Psalmi Propheta dicit.

d ¶ *Et anima, &c.*] Ne ei mors secunda dominaretur.

e ¶ *Sed & lingua mea meditabitur, &c.*] Siue vitia, siue potestates aëreæ, quæ mihi iniquas inferunt immisiones. Nos uero deprecemur Dominum, ut repleto laudibus eius ore humano, ea semper meditemur in cordibus, quæ ei placitis uocibus proferamus.

f ¶ *In Salomonem.*] Et hic Psalmus proprie ad Christum refertur. Salomon quippe pacificus, & pacificus est Christus, & permanet cum Sole, & ante lunam generationis generationum. Si super Salomone iste Psalmus intelligitur, hoc penitus stare non potest. Salomon quippe nec cū Sole, nec cum Luna permansit. Si uero volumus intelligere de Christo: quæredum quomodo Christus nō habeat finem, cum Sol & luna, & cælum, & omnia veterascere & transire dicantur. Sed iste septuagesimus primus Psalmus, quod Propheta cecinit: filium Dei in mundum vē-

turum ostendit, eumque post assumptæ carnis iniurias, liberatosque pauperes de manu potētis, cælis redditum, à patre omne sumpsisse iudicium. Tale igitur sumit exordium.

PSALMVVS LXXI.

DEus iudicium, &c.] Loquitur ergo, ut diximus, Propheta ad patrem, ut iudicium filio donet, non quod eum in vna Deitate subsistentem non habeat, sed ut in corpore venturum ostendat.

h ¶ *Et iustitiam, &c.*] Populo qui in adoptionem filij assumptus, per baptismum in eo renatus est. Nam congrue conuenit, ut populus iustitia uiuat, rex autem iudicium quod à patre suscepit, exerceat, quod sequens confirmat versiculus.

i ¶ *Iudicare, &c.*] Quem per passionem ac resurrectionem illius acquisisti.

k ¶ *Et pauperes, &c.*] Ut post præsentis ærumnas, consolationem capiant sempiternam.

l ¶ *Suscipiant, &c.*] Montes collesque duplam habere intel-

ligen-

lignitiam saepe monuimus, id est, partis deificæ, & aduersæ. Ergo hi qui seducente aduersario, fauentibus diuitiis, in modum collium montiumque eleuati sunt: subditi nunc Deo, illam pacem iustitiamque suscipiant, quam populus quem superius adoptiuum diximus, tenet, id est, Christum, qui est pax nostra, & iustitia.

a ¶ *Iudicabit, &c.*] Vt pro eo pauperes facti, cælestibus regnis locupletentur.

b ¶ *Et saluos faciet filios pauperum, &c.*] Qui per eos conuersi sunt.

c ¶ *Et humiliabit, &c.*] Largito iustis præmio, humiliat diabolum, qui nunc eis calumniator existit.

d ¶ *Et permanebit, &c.*] Cum claritate paterna. Nam huic soli aptari ista non possunt: quia cum hoc mundo dissoluetur.

e ¶ *Et ante, &c.*] Prior enim stabit ante omnem congregationem Ecclesiæ, manebitque in sempiternum.

Jud. 6. g

f ¶ *Et descendet, &c.*] Sicut enim in vellus Gedeonis pluuia descendens cum terra arida defecit: ita & hic illapsus est in vterum virginalem per infusionem Spiritus sancti.

g ¶ *Et sicut stillicidia, &c.*] Arida enim terra humani corporis cum aduenit, nec vllum fructum exhibere poterat sanctitatis: sed ipse eam prædicationis suæ stillicidiis fecundatam, fructibus repleuit æternis.

F

h ¶ *Orietur in diebus eius iustitia, &c.*] Quod in diebus Augusti Cæsaris est impletum, cum Dominus de thalamo virginali processit. Nam ita his diebus omnia bella quiesuerunt, vt etiã illud impleretur, quod alius Propheta cecinit, dicens: *Conuerterunt gladios suos in domeres, & lanceas suas in falces.* Dies autem eius sunt, cum concipitur, cum nascitur, cum nutritur. Dies eius sunt, cum opera patris operatur, cum patitur, cum ad inferna descendit, cum resurgit, cum se discipulis præbet, cum cælos ascendit.

Isa. 2. 4

i ¶ *Donec, &c.*] Eleuetur Ecclesia.

k ¶ *Et dominabitur à mari vsque, &c.*] Totum hunc mundum sua passione acquisitum atque subiectum Christo Domino Propheta testatur.

Isa. 49. 8

l ¶ *Coram illo, &c.*] Peccatis tenebrosi.

m ¶ *Et inimici, &c.*] Iuxta illud: *Te adorabunt, & puluerem pedum tuorum lingent.*

n ¶ *Reges Tharsis, & Insulæ, &c.*] Omne hic mundiale imperium, honores & ordines, ad Christum Dominum accedere, eique colla submittere, bonorumque morum dona deferre, Propheta pronunciat, quod ex magorum muneribus intelligimus inchoatum. Ipsi enim gentium regumque typum tenuisse monstrantur.

o ¶ *Quia liberauit pauperem, &c.*] populum fidelem à potestate diaboli.

p ¶ *Et pauperem cui non erat adiutor. Parcet pauperi, &c.*] Qui abiectis mundi diuitiis penitentiam egerint, parcetur his, & saluabuntur.

q ¶ *Ex vsuris, &c.*] Ne de pereuntibus vsuris in terra constituent thesauros: sed in cælo collocent sacculos, qui non veterascant. Sed & vsuræ peccata sunt, cum malitia à Sathana accepta multiplicatur.

r ¶ *Et honorabile, &c.*] Coram Deo patre.

Hieron. S. Tom. 7.

s ¶ *Et viuet.*] In sanctis suis, sicut & Paulus dicebat: *Iam non viuo ego, viuit autem in me Christus.*

Gal. 2. 20

t ¶ *Et dabitur ei de auro, &c.*] Offerent ei mentis puritatem, tanquam aurum Arabicum splendore pulcherrimo rutilans.

u ¶ *Et adorabit de ipso semper.*] Eo quod ab iniquitatibus liberati sunt.

x ¶ *Tota die benedicent ei.*] In vno Ecclesiæ corpore congregati.

y ¶ *Et erit firmamentum in terra.*] Magnum enim terræ labenti attulit eius aduentus, passio ac resurrectio firmamentum.

z ¶ *In summis montium, &c.*] Super omnes enim altitudines seculi, eleuata est gratia baptismi, per quam peccata tolluntur.

a ¶ *Et florebut, &c.*] Id est, de cælesti Hierusalem.

b ¶ *Sicut fœnum, &c.*] Fœnum duplam habet rationem: Est fœnum, quod arescens decidit, & est fœnum floridum & viridi coma perdurans, de quo ornantur coronæ sanctorum. Sicut ergo per baptismum renati florebut de cælesti Hierusalem bonorum operum ornamento splendidi. *Sicut fœnum terræ.* Non illius terræ maledictioni subditæ: sed illius melle ac lacte manantis.

c ¶ *Et erit nomen eius benedictum in secula, &c.*] Ab his quos inibi transtulit perpetualiter benedicetur.

H

d ¶ *Ante Solem permanet nomen eius, &c.*] Potestas scilicet nominis eius: Iuxta illud: *Ante luciferum genui te.*

e ¶ *Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes, &c.*] Hoc enim Euangelista comme-

Psal. 109. 1

f ¶ *Benedictus Dominus, &c.*] Fecit enim in veteri Testamento, facit & in nouo: cum dignanter vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.

g ¶ *Et benedictum nomen, &c.*] Iuxta illud: *Et erit credentibus in me nomen tuum, quod benedicetur in terris, id est, Christianum.*

Matt. 24. 6

h ¶ *Et replebitur, &c.*] Cum effuderit Spiritum sanctum super omnem carnem: quod iam in Actibus Apostolicis legimus fuisse completum. Qui & nunc in nobis paracletum, id est, consolatorem dignetur infundere, vt intelligere possimus eum pro redemptione nostra corpus assumpsisse terrenum, suscepisse mortem, penetrasse inferos, & redisse victorem ad cælos.

Ioan. 7. f. Ioan. 2. g

i ¶ *Defecerunt, &c.*] Sciendum quod septuagesimus primus Psalmus secundi libri finis sit: vnde & in extremo habet, fiat, fiat, pro quo nos in superioribus demonstrauiamus, Amen amen in Hebræo dici. Etiam hoc diligentius obseruandum, quod defecerunt hymni Dauid filij Iesse, ad finem septuagesimi primi Psalmi pertineat: id vero quod sequitur, Psalmus Asaph, initium sit sequentis.

Ioan. 2. 6. Act. 2. c

PSALMVS LXXII.

Quam bonus, &c.] Bonus enim est his, qui eum visuri sunt, sicut Dominus inquit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

l ¶ *Mei autem pene moti, &c.*] Stabilitas sanctitatis eius

Matt. 7. 8

A

atque incessio ad Deum labebatur, eo quod amulus impiorum pacis, felicitatisque fuisset.

a ¶ *Quia non est respectus morti eorum, &c.*] Ab infirmitate, & plagis velociter conualescunt, nec sicut homines iusti, tribulationum quatiuntur flagellis.

b ¶ *Ideo tenuit eos superbia, operati sunt iniquitate, &c.*] Per arrogantiam enim felicitatis multiplicata iniquitate premuntur.

c ¶ *Prodiit, &c.*] In pinguedine quoque diuitiarum, oblita iustitia iniquitas processit ab eis. De hac enim pinguedine, & Moyses ait: *Impinguatus est Iacob, & recalcitrauit.*

Deut. 32. b

d ¶ *Transferunt, &c.*] Ut suam & non Dei facerent voluntatem.

e ¶ *Cogitauerunt, & locuti sunt nequitiam: &c.*] Siue Iudaei, qui Deum in carne positum blasphemantes, nequitiae laqueos tendebant in cogitationibus peruersis, siue haeretici, qui per interpretationes iniquas Deo detrahunt.

f ¶ *Posuerunt in caelum os suum: & lingua eorum, &c.*] Per superbiam scientiae locuti sunt contra habitantem caeli: sed humiliatum est visusque in terram iniquum eloquium eorum, & pertransiit: quia firmam non habuit stationem. Idcirco his prophetiis Dominus de suis loquitur, dicens:

B

g ¶ *Ideo conuertetur populus meus hic, & dies, &c.*] Adentes haec iusti, qui prius in peccatoribus zelati fuerant, cernentes pacem eorum, reuertuntur ad Deum, ut plenitudinem dierum capiant aeternorum, scientes, quia iniqui, nec ad dimidium accedunt.

h ¶ *Et dixerunt: Quomodo, &c.*]

Ignorant enim peccatores Deum omnia posse cognoscere: nescientes miseri, quia nihil ab oculis eius absconditur.

i ¶ *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias, &c.*] Abundantes diuitiis seculi, perdiderunt dona paradisi.

k ¶ *Et dixi: ergo sine causa, &c.*] Nunquid haec videns iustus frustra se iustificauit: aut in contrario innocens opus fecit? Sed haec ex persona iusti Dominus ipse dicit, sicut sequentia docent.

l ¶ *Et fui, &c.*] Flagellabatur enim Dominus saepe dolis eorum: sed in die passionis certis contumeliis & veris ictibus verberatus est.

Mat. 26. b

m ¶ *Et castigatio, &c.*] Iudas utique qui dixit: *Quid vultis mihi dare, & ego indicabo eum vobis, ut apprehendatur?* Ipse autem in matutino fuit flagellatus: cum sequenti die de traditione Dominica abiit, & laqueo se suspendit.

n ¶ *Si dicebam, narrabo sic, ecce generationem filiorum tuorum prauaricatus sum, &c.*] Ordo lectionis, & sensus iste est. Dum ipse me accuso in orationibus matutinis, hoc reperi, ut dicerem: Ego si sic fuero locutus: ego si voluero Dei occulta rimari, incipio a filiis tuis alienus fieri, velut non iustificetur quis neque iustum faciat opus. Hi qui me praedicant, & per me tui effecti sunt filij, in me consurgunt. Hinc Propheta loquitur.

o ¶ *Existimabam, ut cognoscerem, hoc labor, &c.*] Persecru-

tatus sum cuncta & si laboriose existimaui tamen cum Apostolo, quia non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam, quae reuelabitur in sanctis.

C
Rom. 8. d

p ¶ *Donec intrem in sanctuarium Dei, &c.*] Intellexi etiam de his sanctis ingrediens mente in eorum caetum: quia & si

in prima vita in paucis vexati, in nouissima tamen bene disponentur in multis. Hinc ad illos, qui in diuitiarum dolo confidebant, verba vertuntur.

q ¶ *Veruntamen propter, &c.*] Quia tribulauerunt iniquis fraudibus iustos.

r ¶ *Deiecisti eos, &c.*] In diuitiis alleuiati a te sunt deieci.

s ¶ *Quomodo facti sunt, &c.*] Interrogantis vocis hic modus est, & sequitur respondentis.

t ¶ *Subito defecerunt, perierunt, &c.*] Exposuit enim ordinem rei, iuxta illud quod Apostolus ait: *Cum dixerint pax & securitas: tunc repentinus illis apparbit interitus.*

1. Thess. 5. d

u ¶ *Velut somnium, &c.*] Sicut quis dormiens videt in visu thesauros magnos auri argentine, & surgens omnia perdit: ita & hi diuitias suas post huius seculi vitam in qua velut in somno versati sunt.

x ¶ *Domine in ciuitate, &c.*] In caelesti utique Hierusalem. Imaginem ipsorum ad nihilum rediges: Cum pulsantibus his caelestem regiam, dices: *Discedite a me operarij iniquitatis: quia non noui vos.*

y ¶ *Quia inflammatum est cor meum, &c.*] Ut patris faciam voluntatem. Christus Dominus haec loquitur.

Luc. 13. d

z ¶ *Et renes mei commutati sunt, &c.*] Ne mihi praeualeret luxuria cogitationis humanae.

Ioan. 6. d

a ¶ *Et ego, &c.*] Et humiliatum & ignoratem se dicit, ut verum

hominem monstret. Nulla enim Deus ignoratione fallitur, sed tantum peccatores nescit.

b ¶ *Ut iumentum, &c.*] Portans in carne peccata populi tui.

c ¶ *Et ego, &c.*] Ego in te, & tu in me.

d ¶ *Tenuisti, &c.*] Descendente me in infernum: quia sinistra diaboli aduersabatur mihi.

e ¶ *Et in voluntate, &c.*] Resurgentem.

f ¶ *Et cum, &c.*] Caelis redeuntem.

g ¶ *Quid enim, &c.*] Cum Emphasi legendum: tam grandia mihi in caelis praeparasti, & ego infelix in terris a te parua quarebam? Aliter. Neque in caelo neque in terra alium praeter te quaesui. A te enim impleta est voluntas mea: ut mihi flectatur omne genu, caelestium, terrestrium, & infernorum. Vox succedit Ecclesiae dicentis.

Rom. 14. d

Philip. 2. b

h ¶ *Defecit, &c.*] Post Deum cordis sui, id est, Christum Dominum, cuius pars facta est: tam corde quam corpore toto desiderat. Nam defectio quam se dicit habere: non diminutione, sed pro desiderio accipienda est.

i ¶ *Quia ecce, qui elongant, &c.*] Omnes, qui fornicantur, sine Deo peccant. Qui autem peccat, longè est a Deo: ideoque perditioni est proximus.

k ¶ *Mihi autem adhaerere Deo, &c.*] Cuius sanguine sum redemptus.

l ¶ *Ponere, &c.*] Quia vanum est in seculi confidere bonis.

a ¶ *Ut*

a ¶ *Ut*

E a ¶ *Vt annuntiem omnes prædicationes tuas in, &c.*] Per contemplationem enim spei, quam in Deum habet, sperat se induci in cœlestis Hierusalem portis, ad capescendam futuram beatitudinem cum electis eius. In quorum nos consortium, non meritorum inspector, sed veniæ largitor admittat Christus Dominus, Amen.

b ¶ *Intellectus Asaph.*] Ideo intellectus in titulo prænotatur, quia duplex captiuitas sequitur, carnalis videlicet, & spiritualis.

PSALMVS LXXIII.

V T c *quid Deus, &c.*] Immensum dominicæ pietatis donum est, qui sic repellit, vt reuocet, irascitur, vt emendet.

d ¶ *Memore esto, &c.*] Ecclesiasticæ vtique congregationis, quam patriarcharum siue prophetarum, vel vocationibus, vel sacrificiis figurasti,

e ¶ *Redemisti, &c.*] Virga hæreditatis Dei Christus est, sicut Hieremiæ videnti vigilantem virgā dicitur: Bene vides, quia vigilo ego super populū meū. Et iterum: *Egreditur virga de radice Iesse, flos de radice eius ascendet,* & ipsum gentes deprecabuntur. Hæc ergo virga liberata est à persequentibus inimicis.

Hier. 1. a.

Esa. 11. a.

F f ¶ *Mons Sion, &c.*] Siue in assumpto corpore, siue in ecclesia. Vtrumque enim ad montē pertinet sanctum.

g ¶ *Leua manus tuas &c.*] Qui ecclesiam tuā impugnare conantur.

h ¶ *Quanta malignatus est &c.*] Vt hos malis consiliis homines persecutores eorum efficeret. i ¶ *Et gloriati sunt &c.*] Instinctu enim diaboli gloriantur, cum in odiū Dei sanctos martyres pœnis affligunt.

k ¶ *Incenderunt, &c.*] Facta

4. Reg. 25. c.

sunt quidem hæc secundum historiā, vel cum Nabuchodonosor eos abduxit in Babyloniam, vel cum Titus Vespasianusq; succensa ciuitate cum templo, multitudine gladio prostrata, reliquum vulgus captiuum abduxit. Sed & modo cauendum est, ne quod tunc contigit Hierosolymæ, Christianæ nunc eueniat plebi, sicut superius isto versiculo, quæ præteriuimus quomodo dixit: Posuerunt signa sua, & signa nō cognouerunt, sicut in exitu desuper. Sic Babylonij in arrogantiam victoriæ tumore sublatis, in templo tuo signa sua posuerunt, quomodo soleat super portarum fornices de hostibus trophæa constitui. Quod Symmachus planius interpretatus est, dicens: Posuerunt signa sua manifestè in edito in introitu portarū. Ergo habeat vnusquisq; nostrū in corde suo vexillū crucis, non aduersarij signum, ne eius securi succidatur à gratia, sed falce euangelica purgetur ad gloriā. Non succedatur in cōcupiscentiis, sed accendatur à spiritualib. sacramentis. Non polluat vitiis, sed virtutib. repleatur. Nec existimet Deum aliquid non posse cognoscere, sed confiteatur nihil oculis eius abscondi. Postremo non præbeat cōsensum in impropriis diaboli, sed glorificet nomen Dei sui.

S. Hieron. Tom. 7.

G l ¶ *Vt quid auertis manum tuam, &c.*] Sinus Dei est sanctuarium eius, sicut per alium ait prophetam. Sicut enim pastor gregem suum fouet, & fœtus in sinu portat: sic Dominus plebem suam vegetat. Tunc ergo ab hoc sinu vel inspectionem, vel potentiam suam auertit, cum peccauerimus in eum.

Esa. 40. c.

m ¶ *Deus, &c.*] Sicut per Salomonem ex sapientia, quæ est Christus, dicit: *Condidit me in initio viarum suarū, ante sæcula fundauit me.*

Ecc. 2. 4. b.

n ¶ *Operatus, &c.*] Siue in Iudæa, quæ medium terræ dicitur, siue in vtero virginali.

o ¶ *Tu confirmasti, &c.*] Sæculum vel quæ in eo sunt.

p ¶ *Tu confregisti, &c.*] Potentiam dæmoniorum in baptismo subiecisti. *Tu confregisti capita draconis in aquis,* id est, diaboli.

q ¶ *Et dedisti, &c.*] Vt versa vice ad his deuoraretur, siue cōminueretur per signū crucis. quos prius deuorauerat in persuasionebus vanis.

r ¶ *Tu dirupisti, &c.*] Apostolos, vel reliquos prædicatores.

s ¶ *Tuus est dies, &c.*] Claritas euangelij, vel obscuritas legis: quia te vtraque pronuntiant.

t ¶ *Tu fecisti, &c.*] Hominem illum, per quē sedētes in tenebris, lucem viderunt magnam.

H

v ¶ *Et lunam.*] Ecclesiam, quæ in obscuritatibus sæculi lucet.

x ¶ *Tu fecisti, &c.*] Iussu enim tuo cuncta creata sunt.

y ¶ *Æstatem & ver tu psalmasti ea.*] Quanquam & tempora anni & omnia elementa mundi Deus fecerit, tamen secundum allegoriam ver dicimus, cum iusti in hoc sæculo bonis operibus florent. Æstatem, cum fructum laboris sui percipiunt.

z ¶ *Memore esto huius, inimicus, &c.*] Stant tui martyres in agone, improperat diabolus, Tu Domine memor esto eorum, qui ob amorem nominis tui talia patiuntur.

exacerbat gentilis populus.

Tu Domine memor esto eorum, qui ob amorem nominis tui talia patiuntur.

a ¶ *Ne tradas bestiis animas, &c.*] O diabole, o ministri diaboli, qui non vultis corpora deuorare, sed animas. Tunc enim anima deuoratur ore bestiæ, cum conuientiam præbet diabolicæ voluntati.

b ¶ *Animas pauperum tuorum, &c.*] Et si ad horam subduntur tribulationibus, non pereant, sed probati manifesti fiant.

c ¶ *Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt terra, &c.*] Dum interpretantur spinæ. Hi ergo qui obscurauerunt persecutionibus suis terram tuam, repleti sunt sentibus iniquitatis. Tu verò Domine, qui per testamentum tuum, siue vetus siue nouum (quia vtrumque à te processit, & quasi vnum habetur) promisit protegere tuos, succisis nunc spinis erue nos.

d ¶ *Ne auertatur, &c.*] Non obliuiscatur à te, qui in tribulationibus multis atteritur.

e ¶ *Pauper & inops laudabunt nomen tuum.*] Cum promissa tua perceperint.

A

a ¶ *Exurge Deus, &c.*] Pro his improperiis, quæ tu vel sustinisti pro nobis, vel nunc ecclesia sustinet.
 b ¶ *Memor esto, &c.*] Vt in iudicio confundantur.
 c ¶ *Ne obliuiscaris voces inimicorum, &c.*] Quæ utique presentibus pressuris inuocant, consolentur à te.

Apoc. 22.

d ¶ *Superbia, &c.*] Nisi enim eorum superbia ascendat, hi non humiliantur. Sic enim & Dñs in Apocalypsi dicit: *Impius impie agat, & iniquus amplius faciat iniquitatē.* Ecce ego venio cito, & merces mea mecum. Nos quoque supplices deprecamur, domine, vt ereptos nos ab spinis iniquitatum, à superbia ruinosæ coturno, post mundi contemptum attollere digneris in cœlum.

e ¶ *In finem, &c.*] Asaph interpretatur synagoga. In Hebræo non habet in finem, sed habet victoriam. Et Lxx. interpretes non valde errauerunt, si quidem victoria perfecta est. Bene dixit, in finem ne corrumpas. Hoc verbum multis modis interpretatur. Dicit & Dauid ad aliquem de amicis suis: ne corrumpas eum, hoc est, Saul. Videte quid dicat. Et in alio loco legimus: quoniam benedixit Dauid Dominum, quia custoditæ sunt manus eius, id est, ne interficiat Saul. Et nos ergo, quando non interficimus aliquem, custodiuntur manus nostræ. Alij dicunt quoniam iste psalmus à Dauid compositus est, & ab Asaph cantatus est. Alij autem quoniam ipse Asaph & composuit & cantauit. Ergo secundum Lxx. hoc dicit. O Domine, qui me custodisti, vt non mitterem manum meam super Christum tuum Saul, vsque ad finem custodi me.

B

PSALMVS LXXIV.

Confitebimur, &c.] Hic confitebimur non pœnitentiam significat, sed gloriam.

Ioan. 17. 4

g ¶ *Et inuocabimus, &c.*] Nomen Dei, pater est: Antea enim ignorabatur. Dicit enim Dominus: *Pater, reuelauit nomen tuum hominibus.* Omnis enim filius nomen est patris.

h ¶ *Narrabimus, &c.*] Hoc dicit ecclesia, hoc dicit multitudo credentium. Narrabimus mirabilia tua. Iste versus cum prioribus iungitur: iste autem qui sequitur, ex persona Domini dicitur. Sic enim interpretati sunt veteres.

i ¶ *Cum accepero tempus, &c.*] Nunc enim non est iudex, sed erit. Si enim esset nunc iudex, peccatores non erigerentur, & in sæculo non obtinerent diuitias. Hoc vos scandalizat: quoniam iusti fugiunt, & peccatores persequuntur: Hoc vos scandalizat, quoniam iniquitas regnat in mûdo? Audite Dominum dicentem: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Tempus enim iudicij reseruaturn est. In presenti non est iudicium, sed certamen. Non enim iudicat pater quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Audiens autem hoc, ne scandalizeris, & dicas: quia minor est iste qui accipit ab eo qui dat: sed vide quid dicat in euangelio: *Neque enim iudicat pater quenquam, sed omne iudicium dedit filio: quoniam filius hominis est.* Reddit causam quare accepit iudicium: quoniam filius hominis est. Audis filium hominis, & dubitas quare accepit?

Ioan. 5. 1

k ¶ *In finem in carminibus psalmus Asaph, canticum ad Assyrios.*]

C

Notus in Iudæa Deus, &c.] Antequam illuminaret crux mundum, & antequam videretur Dominus in terra, notus erat in Iudæa Deus: in Israel autem magnum nomen eius. Quando autem venit Saluator, in omnem terram exiit sonus eius, & in fines orbis terræ verba eius.

Psal. 18.

m ¶ *Et factus, &c.*] Quod Hebraicè dicitur in Salem *שלם*. Videtur ergo secundum litteram dicere Hierusalem, quæ ante vocabatur Salleti, & postea Iebus, & deinde dicta est Hierusalē, in qua fuit rex Melchisedech. Legimus: *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Non dixit secundum ordinem Aaron, sed Melchisedech. Quid voluit dicere: tu es sacerdos in æternū, secundum ordinem Melchisedech? Manifestum est quod in illo loco de Christo dicitur. Sed quid ait: secundum ordinem Melchisedech? Aaron victimas obtulit, Aaron hostiarum sanguinem fudit, Melchisedech nihil horum fecit, sed tantummodo panem & vinum obtulit. Hoc ergo fecit Melchisedech, & propterea dicitur, secundum ordinem Melchisedech. In Hebraico habet: Et factum est in Salem vmbraclū eius. Videte quid dicat secundum Tropologiam, non est vmbraclū Domini, nisi vbi pax est. Vbi zelus atque discordia, ibi non est protector Deus. Dicamus & secundum Lxx. Locus Dei non est, nisi in anima quæ pacem habet. Quæ ergo anima non habet pacem, sciat se non esse locum Dei. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Hæc est Saluatoris hæreditas.

Psal. 103.

Gen. 14. 6

D

n ¶ *Et habitatio, &c.*] Secundum litteram possumus dicere Hierusalem & Sion, quoniam ibi fuit templum. Secundum Tropologiam vero, & Anagogen dicimus: quia in Sion habitatio Dei sit. Sion interpretatur specula. In quacunque ergo anima notitia scripturarum est atque doctrina, ibi inhabitat Deus.
 o ¶ *Ibi, &c.*] Vbi? In Hierusalem & Sion. Hierusalem interpretatur pax: Sion specula. Videamus ergo quæ sit pax, & quid sit specula. Dupliciter interpretemur: Aut humana anima, in qua sit pax Dei, & contemplatio, aut certe ecclesia, aut certe scriptura sancta. Ibi enim pax est, & ibi habitatio, & specula Dei. Ibi confregit fortitudines arcuum: Illas sagittas ardentes quas mittebat diabolus.
 p ¶ *Scutum, gladium, &c.*] Bellum illud, de quo dicitur in alio loco: Dissipa gentes quæ bella volunt. Et quid sequitur? Sela, quod interpretantur Lxx. diapalma, & Hebraicè dicitur, semper. Videte ergo quia semper confringit Dominus scutum, & gladium, & bellum.
 q ¶ *Illuminans, &c.*] Dupliciter interpretamur montes. In veteri testamento prophetas: in nouo testamento apostolos. De istis montibus dicit: *Leuavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium meum.* In istis montibus & ciuitas Dei posita est. *Non potest ciuitas abscondi super montem posita.* Nos omnes sedebamus in tenebris & in vmbra mortis: & illuxit nobis Dominus de montibus æternis, hoc est, de prophetis & apostolis.
 r ¶ *Conturbati sunt omnes, &c.*] Hunc versum de infidelibus possumus dicere.

Ioan. 14. 6

Psal. 67. 4

Psal. 120. 4

Mat. 5. 6

a ¶ Dor-

E a ¶ *Dormierunt somnum, &c.*] Verè hæc vita somnus est & diuitiæ. Quando enim videmur eas tenere, statim amittimus, sicut illud quod scriptum est in propheta. Sicut cum aliquis dormit sitiens, si inuenerit aquam, bibit: postea cum vigilauerit, ipsa sitis manet: ita sunt & diuitiæ in hoc mudo: dum tenemus, amittimus

b ¶ *Dormitauerunt, &c.*] Secundum Tropologiam dicamus. Denique Pharaõ ascendit equos, & dormitauit & periit. Ægyptij habebant equos, sed perierunt. Inde & præceptum est in lege, vt non Hebræus habeat equos. Denique Salomon non habebat equum de Hierusalem aut de Iudæa, sed emebat sibi de Ægypto. Semper equi in Ægypto venduntur. *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.* Isti ergo qui ascenderunt equos, dormitauerunt ac perierunt. Habet & dominus noster equos, habet & montes lucidos. E contrario & diabolus habet montes tenebrosos. Sicut ergo sunt montes lucidi & montes tenebrosi: ita sunt & equi boni & equi mali, Diximus de equis

malis, dicamus & de equis bonis. Illo tempore quando Eli-seum venerunt, vt illum comprehenderent, exiit puer & vidit exercitum in circuitu Altyriorum, & dixit Eliseus: *Nolite timere, quoniam plures nobiscum sunt quam cum illis.* Et ibi scriptum est: *Domine aperi oculos pueri tui vt vident.* Et a-pertis oculis vidit puer currus & equos. Hi erant auxiliatores.

F Videte ergo quid dicat currus & equos. Nemo hominum erat super ipsos, sed erant soli currus & equi. Hoc est quod vult dicere. Multitudo angelorum ipsi & currus erant, ipsi & equi: ascensor autem erat dominus. Propterea dicit in cantico Habacuc: *Et equitatio tua salus.* Hoc ad Deum dicitur. O si nos essemus equi Dei, & super nos dignaretur Deus ascendere. Illi ergo contrarij equi dormitauerunt, & ascensores eorum.

c ¶ *Ex tunc ira tua.*] Ex quo tempore ira Dei? Quando populus clamabat ad Aaron in eremo dicens: *Fac nobis Deos quos sequamur.* Hic enim Moyses qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid ei acciderit. Eduxisti eos de terra Ægypti, & continuo te negauerunt.

d ¶ *De celo auditum, &c.*] Locutus es de celo, audiuit omnis populus, & contremuit, & tamen in te non crediderunt.

e ¶ *Terra, &c.*] Israël autem nec timuit nec quieuit.

f ¶ *Quoniam, &c.*] Hoc est quod dicitur in alio loco: *Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.* Alienis à te quos submittit diabolus. Et quid sequitur *(Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero.* Si me non vicerint malæ cogitationes, tunc ero mundus in conspectu tuo. Et quod statim sequitur: *Et emundabor à delicto maximo.* Vide quid dicat. Si me cogitatio non vicerit, & ad opus non perduxerit, à magno peccato liberatus sum. *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi.* Nullus est enim mundus in conspectu Dei, ne si vnus quidem diei fuerit vita eius. *Astra non sunt munda in conspectu Dei, & aduersus angelos suos peruersum quid excogitauit.* Hoc totum quare? Quoniam si astra non sunt munda, si in angelis peruersum inuenitur: quanto magis in cogitatione hominum? Vbi sunt illi qui dicunt: recede à me quia mundus sum? Quotidie quid patimur: quid sit in cogitationib nostris, nouimus, & erubescimus dicere. Multi sunt qui opera mala non fecerunt: alij sunt qui nec locuti sunt: cæterum qui in cogitatione non peccauerit, nullus hominum reperitur. Propterea nunc dicit: *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi.*

g ¶ *Terribili.*] Cui? Deo.

h ¶ *Et ei, &c.*] Quando videmus aliquos potentes, verbi causa, imperatores, præfectos, & in sæculo isto nimium potentes, dicamus & nos ad Deum: *Qui aufert spiritum principum.* Spiritum possumus & de anima dicere, possumus & de superbia dicere. Intelligamus & aliter: qui aufert spiritum

principum. Principes hic intelligimus sanctos. Ac si dicat: Princeps fuit Salomon, principes fuerunt cæteri sancti, princeps fuit etiam & apostolus Iudas: & quoniam peccauerunt, Deus tulit ab eis Spiritum sanctum. Nemo ergo dicat: ego episcopus sum, ego presbyter sum, aut diaconus, aut monachus: ego princeps sum in isto sæculo: potens est Deus tollere spiritum principum. Denique vt sciatis, quia tollit Deus spiritum: recessit spiritus Dei à Saul bonus, & suffocabat eum spiritus malignus. Sequitur: *Et suffocabat eum spiritus Dei malus:* ergo malum habet spiritum Deus? Nequaquam, sed ideo recesserat spiritus Dei, vt postea suffocaret eum spiritus malus. Propterea spiritus Dei dicitur malus. Denique sanctus Dauid sciens quia spiritus

tolleret principum, rogat Deum & dicit: *Spiritum tuum sanctum ne auferas à me.* *Terribili apud reges terræ.* Et secundum literam intelligitur. Cæterum præstet Deus nobis, vt reges terræ simus. Reges terræ, vt imperemus carni nostræ. Vnde dicit & Apostolus: *Non regnet peccatum in mortali vestro corpore.* Et in alio loco scriptum est: *Cor regis in manu Dei,* Iuliani persecutoris cor in manu Dei fuit. Saul cor in manu Dei fuit, & omnium impiorum regum Iuda corda in manu Domini fuerunt. Videtis quoniam secundum literam stare non potest. Reges ergo sancti sunt, & illorum cor in manu Domini est. Et nos ergo petamus Deum, vt reges simus, vt imperemus carni nostræ, vt subiecta sit nobis. Vnde dicit Apostolus: *Ideo castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.* Imperet anima nostra, seruiat corpus, & statim veniet Christus, & habitabit in nobis. Deniq; quid dicit ipse in euangelio: *Veniã, inquit, & stabo ante ostiũ, & pulsabo: & si quis mihi aperuerit, intrabo & cenabo cum eo.* Quotidie stat ante ostium pectoris nostri Christus, intrare desiderat. Aperiamus ei, ingrediatur in nos, & hospes noster erit & conuiuia, hoc est, & nobiscum comedet: cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

i ¶ *In finem, &c.*] In Hebræo per Idithun, vt significet non pro eo, sed per eum psalmum fuisse cantatum. Quod autem sequitur, Asaph psalmus, in veteribus exemplaribus non habetur.

¶ *In finem, &c.*] In Hebræo per Idithun, vt significet non pro eo, sed per eum psalmum fuisse cantatum. Quod autem sequitur, Asaph psalmus, in veteribus exemplaribus non habetur.

PSALMVS LXXVI.

Voce mea, &c.] Videte quomodo in tribulatione est, & Dominum & Deum deprecatur, & tamen vnus Deus est. Voce mea ad Dominum clamauit. Clamor eo tempore necessarius est, quando longe est ille qui clamat. Ergo iste quod dicit, hoc est, quoniam propter peccata mea longe sum à te: propterea clamo vt me exaudias. *Voce mea ad Dominum & intendit mihi.* Ipsum est quod dicit & in alio loco: *Ad Dominum, cum tribularet, clamauit, & exaudiuit me.* *In die tribulationis meæ Deum exquisiui.* Difficile rem dicit: Nos quando tribulamur, in terram deiicimur: nihil aliud nisi de tribulatione cogitamus. Iste vero in tribulatione commonetur, vt Deum deprecetur. Ac si aperte dicat: *Filium perdidit, incensa est domus mea, ad mendacitatem veni: non quæro illud quod perdidit, sed dominum quæro.* Si enim istum inuenero, in isto inuenio omnia. *Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia apponentur vobis.*

¶ *Manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus.*] In

G
1. Reg. 16.6
Psal. 50.
Rom. 8.6
Prou. 21.6
H
1. Cor 9. d
Apo. 3. d
Psal. 119.
Mat. 6 d

A
Agg. 1.1.a

Hebræo aliter habet: Manus mea nocte extenditur, & non quiescit. *Manibus meis nocte contra eum.* Subauditur clamaui. Videte ergo quod & opera nostra nobis tacentibus clamant ad Dominum: propterea dicitur: *Factum est verbum Dñi in manu Aggei prophete.* Non ei fit in ore, hoc est, in sermone: sed in manu, hoc est, in opere. *Manibus meis nocte,* hoc est, clamaui, manibus clamaui: Propterea dicitur & ad Moysen: *Quid clamas ad me?* Et certe non est scriptum ibi quia clamaret Moyses ad Deum: sed quoniam cor ipsius clamabat: Abba pater. Inde est quod dicitur in Hieremia: *Non siluit pupilla oculi mei.* Videte ergo quod & pupilla oculi nostri non tacet, sed quotiescunque lacrymas proferimus, totiens clamamus ad Deum: *Manibus meis nocte contra Deum.* Id est, quod dicitur: In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino. In nocte istius sæculi, & in tenebris, cum alij ad vitia properarent, ego opera mea ad te solum leuabam. *Et non sum deceptus:* Quoniam sic clamaui & opere clamaui. Non sum deceptus. Dupliciter intelligitur. Aut consecutus sum quod volebam: aut certe non sum deceptus ab insidijs diaboli, qui me circumuenire cupiebat. In Hebræo autem scriptum est: Manus mea in nocte extenditur, & non quiescit. Semper extenditur manus virtutibus, nonnunquam peccatis contrahitur.

Exod. 14. d

Thren. 2. f

Psal. 133. a

B

a ¶ *Renuit, &c.*] Quantum in peccatis meis est, spe me nulla poteram consolari.
 b ¶ *Memor fui, &c.*] Quantum in peccatis meis fuit, nullam inuenire potui consolationem. Rursum cogitavi de Deo, & in misericordia ipsius delectatur sum. In Hebræo aliter habet: Memor fui Dei, & conturbatus sum. Consideraui mansuetudinem ipsius, consideraui pietatem, consideraui munditiam; & videns meipsum immundum, vehementer conturbabar.
 c ¶ *Exercitatus, &c.*] In Hebræo melius habet. Loquebar in meipso, & defecit spiritus meus, siue desperatione, siue desiderio Dei.
 d ¶ *Anticipauerunt, &c.*] In Hebræo aliter habet: Prohibebam conspectum oculorum meorum, constupebam, & non loquebar. Quod dicit, hoc est: Considerans peccata mea, oculos ad cælum erigere non audebam: *Peccatori enim dicit Deus, ut quid tu enarras iustitias meas?* Propterea stupebam, timebam, loqui non poteram. Hoc iuxta Hebræos. Anticipauerunt vigilias oculi mei: Antequam aliquis vigilaret, ego vigilabam. Legimus & in Daniele: *Et ecce, inquit, Hir, id est, vigil.* Non dormitavit neque dormiet, qui custodit Israel. Ergo monachus qui non vigilat, hunc versum non potest dicere.
 e ¶ *Turbatus sum, &c.*] Hoc est, quod dicit Apostolus: *Sol non occidet super iracundiam vestram.* Turbatus sum quasi homo: non sum locutus, quasi Christianus. Iracundia cœpit in corde meo, sed iracundiam in verba non protuli.

Psal. 49. a

Dan. 10. a
Psal. 120. a

Ephes. 4. f

f ¶ *Cogitavi dies, &c.*] Quantum pro peccatis meis est, desperabam, & renuerat consolari anima mea. Cœpi cogitare ab initio mundi, quando hominem fecit Deus usque ad annum meum, ab Adam usque ad tempus meum.

g ¶ *Meditatus sum nocte cum corde meo, & scopebam, &c.*] Non cogitabam de iracundia: non cogitabam de inimico meo, sed tota mea cogitatio de Deo erat. Nox quæ solet esse vel ad quietem, vel ad libidinem, mihi erat cogitatio de virtutibus. Meditatus sum nocte cum corde meo, & scope-

bam spiritum meum, hoc est, fodiebam quasi agrum, ut ibi mitterem semen doctrinarum Domini.

h ¶ *Nunquid, &c.*] Hæc erat tota cogitatio mea: Deus hominem fecit de terra, & promisit ei vitam æternam: quomodo ergo de paradiso ciectus est?

i ¶ *Et non, &c.*] Hoc est, vtrâque generationem proiciet, & prioris populi, & sequentis. Et si proiecerat Iudæorum populum, nunquid & gentium proiciet?

k ¶ *Aut continebit, &c.*] Non potuit pulchrius dicere: quamuis se teneat ut non misereatur: tamen vincit illum misericordia sua.

l ¶ *Et dixi, &c.*] In Hebræo aliter habet: Et dixi, imbecillitas mea, id est, hoc quod patior, non est de crudelitate Dei, sed de peccatis meis.

m ¶ *Hæc, &c.*] Ut Dominus misereatur, ut det gratiã suam vniuerso mundo, ut non retineat in ira sua misericordias suas. Hæc mutatio dexteræ excelsis: Nisi dextera eius, hoc est, filius eius mutatus fuerit, & hominis corpus acceperit: nos misericordiam accipere non possumus. Et dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi. *Qui cum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbit-*

Philip. 2. d

tratus est esse se æqualem Deo, sed exinanivit semetipsum formam serui accipiens.

n ¶ *Memor, &c.*] Quæ fecerat Moysi, quæ fecerat sanctis.

o ¶ *Quia memor ero ab initio, &c.*] Tota mea cogitatio de virtutibus tuis est. Considero quomodo illis misertus es, & de me non despero.

p ¶ *Deus, &c.*] Quicumque ergo sanctus non est, via Dei in eo non est. Via Dei quæ est: *Ego sum via & veritas.* Hoc Saluator dicit. Via ergo Dei filius est: via autem Dei non est nisi in sancto. Volumus ut Christus habitet in nobis, siimus sancti. Dei enim via in sancto est.

Ioan. 14. a

q ¶ *Quis Deus, &c.*] Sicut enim sunt dij multi, & domini multi. Hoc loquitur Apostolus: *Deus silet in synagoga deorum: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.* Et ad Moysen: *Dedi te Deum Pharaonis.* Sancti dij dicuntur. Illi secundum gratiam dij: tu autem natura Deus es.

1 Cor. 8. b
Psal. 81. a
Exod. 7. a

r ¶ *Tues Deus, &c.*] Non dixit, qui fecisti, sed qui facis mirabilia. Quotidie facit Deus mirabilia, & operatur & filius & Spiritus sanctus. *Tues Deus qui facis mirabilia.* Heri latro, hodie Christianus. Heri fornicator, hodie continens. Heri rapiebas aliena, nunc tua porrigis.

s ¶ *Notam fecisti, &c.*] Christus Dei virtus & Dei sapientia, mysterium quod à sæculis fuerat absconditum, nunc notum fecit in populis.

t ¶ *Redemisti, &c.*] Domine quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Redemisti in brachio tuo populum tuum, id est, in Christo.

Esa. 53. a

u ¶ *Filios, &c.*] Vtrumque populum, & Iudæorum, & Christianorum. Iacob in populo Iudæorum, & Ioseph in populo gentium. Denique Ioseph interpretatur lingua Hebræa augmentum. Illi ergo præcesserunt, & nos adiuncti sumus: propterea dicit, filios Iacob & Ioseph.

x ¶ *Viderunt te, &c.*] Interim dicamus secundum literam: hæreamus terræ propter simplices. Quando populus transiit per mare rubrum, & per Iordanem, creatorem suum intellexerunt aquæ, & populus non intellexit.

y ¶ *Et turbata sunt abyssi.*] Mare vidit & fugit. *Iordanis conuersus est retrorsum.*

Psal. 13. a

z ¶ *Multitudo sonitus aquarum, &c.*] Pro nubibus aquas habet in Hebræo. Quod ait:

a ¶ *Vocem*

a ¶ Vocem dederunt nubes.] Hoc interpretatur, quando visus est Deus in Sina monte.

b ¶ Enim sagittae tuae perambulabant, &c.] Et hoc interpretantur de fulgoribus, & dicunt: Quando tonitruat Deus, similem vocem facit rotæ. Videtis quomodo adhuc in terra hæream, & loquar secundum literam occidentem.

c ¶ Illuxerunt, &c.] Hic quid facis tu Iudæe? in mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis. Et hoc fac, aut de mari dici, aut de Iordane. Et vestigia tua non cognoscantur. Hoc secundum literam, quomodo intelligis? Propter simpliciores secundum literam diximus: reuertamur

ergo ad intelligentiam spiritualem. *Viderunt te aquæ Deus.* Loquamur de reuelatione Ioannis. Aquæ, inquit, multæ, populi multi sunt. *Viderunt te aquæ Deus.* Quæ aquæ? *Et aquæ, quæ super caelos sunt, laudent nomen Domini.* *Viderunt te aquæ Deus.* Mentis & animæ puræ. Viderunt te aquæ & timuerunt. Timor non fuit de odio, sed de fide. Et turbatae sūt abyssi. Dicamus aliquid secundum intelligentiam spirituale. In principio Geneseos scriptum est: *Et super aquas, inquit, ferebatur spiritus.* Et deinde scriptum est: *Super abyssos, inquit, ferebantur tenebræ.* Videte ergo quid dicitur in principio Geneseos, hoc est, secundum intelligentiam spirituale: *Super aquas, inquit, ferebatur spiritus.* Iam eo tempore baptismum significabatur. Non enim poterat esse baptismum sine spiritu. Super abyssos verò tenebræ. Ista est abyssus, ad quam demones postulant, ne mittantur à Iesu. Super abyssos ergo tenebræ. In aquis erat munditia, in abyssi tenebræ. Quæ sunt abyssi, me tacente, intelligitis: quoniam demones formidant ire in abyssum. *Vocem dederunt nubes.* Nubes, propheta: quæ Iudæis tacuerunt, nobis locuti sunt. *Vocem dederunt nubes, etenim sagittæ tuæ trāsierunt.* Prædicatio sermonis Christi in vniuersum orbem cucurrit. *Vox tonitruui tui in rota.* Tonitruus proprie, grâdis vox est. Denique eo tempore quando Deus locutus est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui:* facta est vox tonitruui rotæ similis. Denique propterea scribitur: *Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum:* Hoc est, duo testamenta, nouum & vetus. *Vox tonitruui tui in rota.* Vox prædicationis tuæ in rota. Propterea grandis vox dicitur: quia grandis est prædicatio. *Vox tonitruui tui in rota, in rota, in toto orbe per circuitum.* Non solum auditur in Iudæa quod tu loqueris, sed & auditur in sæculo. Hoc diximus generaliter. Dicamus autem specialiter de interiori homine. Rota modico quodam vestigio stat in terra, & non solum stat, sed quasi percurrit: non stat, sed tangit & præterit: Denique cum voluitur, ad altiora trāscedit. Ita & sanctus vir, quoniam in corpore est, necessitatem habet aliqua de terrenis cogitare, & quando venerit ad victum & vestitum, & cætera huiusmodi: habens victum & vestitum, his contentus est, & tangens terram, ad altiora festinat. Ille qui currit, & ad altiora festinat, in illo est sermo tuus. Legimus & in propheta: *Sæti lapides voluntur super terram.* Videte quid dixit: *sancti lapides voluntur super terram.* Quoniam enim rotæ sunt, propterea voluntur super terram, & ad altiora festinant. Vultis scire rotas plures? Legimus & rotam in rota. Legimus & in Ezechiele: *Inuicem sibi hærent rotæ.* Duæ rotæ, sunt vetus & nouum testamentum. Ista rota in illa hæret, & illa in ista. Tamen videte quid dicitur & in Ezechiele: *Et quocumque, inquit, ducebat spiritus, illuc sequebantur & rotæ.* Hoc & in Ecclesiaste dicitur: quod in consummatione mundi reuoluetur rota super lacum. Multa sunt quæ dicantur de rotis: sed ad reliqua festinat oratio. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ; Apostolica prædicatio.

Apoc. 17. d
Psal. 148. a

Luc. 8. c

F
Mat. 3. d

Psal. 41. b

1. Tim. 5. b

Zach. 9. d

Ezech. 1. e

Ecl. 2. a

Esa. 66. a

dicere: Eo tempore quo eduxit Moyse Israël, tu eras qui educebas. *In mari via tua.* Deinde possumus & secundum historiam aliter dicere: maria tibi fuerunt via. Sed illud semel fecit. Cæterum quotidie loquitur ad mare: *Tace, obmutesce.* Dominus te mitigat, vt nos per istud sæculum transire possimus. In mari via tua. Ille venit fons vitæ, vt dulcoraret mare. Mare amarum, mare mortuum. Propterea iuxta Ezechielem: egreditur de templo Domini fons aquæ viuæ, & vadit ad mare mortuum, quod nihil habebat viuens. Nulli enim pisciculi esse poterant in mari mortuo: nihil viuere in mari mortuo. De templo Domini, hoc

Exo. 14.

Ezech. 47.

do sonitus aquarum: a vocem dederunt nubes.

b Etenim sagittæ tuæ trāsierunt, vox tonitruui tui in rotâ.

c Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: d commota est, & contremuit terra.

e In mari via tua, f & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscantur.

Deduxisti sicut oues populū tuum, g in manu Moyfi & Aaron.

a Intelle-

est, de sinu eius egressus est Saluator, & dulcorauit mare mortuum, & amaras aquas. *In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis.* Propterea in mari via tua, vt tu faceres viam, & sequerentur te Apostoli tui.

f ¶ *Et semitæ tuæ in aquis, &c.]* Bonus pastor deduxit quasi oues populum suum.

g ¶ *In manu, &c.]* Hoc fecit secundum literam: Cæterum quotidie facit in nobis. In manu Moyfi, id est, in lege. Scimus autem quoniam lex spiritualis est. In lege tua spirituali & Aaron, hoc est, in sacerdotio. In lege tua spirituali, & in sacerdotio tuo spirituali, nos deduxisti populum tuum. Hoc secundum literam intelligamus de Moyse & Aaron. Eductus quidem est Moyse & Aaron, sed non introductus in terram repromissionis, Succesit ei Iesus. Videte quod scriptum est: *Moyse in deserto mortuus est: Aaron mortuus est: Maria mortua est, & hoc est, quod scriptum est in propheta: Et percutiam, inquit, tres pastores in mense vno.* Illi mortui sunt: neque enim potuerunt intrare in terram repromissionis. Viderunt tantummodo e contra terram repromissionis, & intrare non potuerunt. Iudæi viderunt terram repromissionis, & intrare non potuerunt. Mortui enim in deserto sunt, & cadauera eorum sunt in solitudine: eorum qui mortui sunt in deserto. Nos filij sub Iesu duce venimus ad Iordanem, & intrauimus terram repromissionis, & venimus ad Galgalam: & secundo circumcisi sumus spirituali circumcissione, & ablatum est à nobis opprobrium ægypti. Nunc ipse Iesus dux noster gladium tenet, & semper nos præcedit, & pugnat pro nobis, & vincit aduersarios, & septem diebus circumuisit Iericho, hoc est, istum mundum. Canimus sacerdotibus tubis, & circumuisit Iericho, hoc est, istum mundum, & cadunt muri eius, & nos ingredimur, & victores existimus. Deinde vincimus ciuitatem Ahi: venimus postea ad Iebus: venimus ad Azor: venimus ad alias ciuitates: vincimus aduersarios, quos sub Moyse vincere non potuimus. Gratias ergo agamus duci nostro Iesu: illo enim duce, illo pugnante, nos vincimus. ille imperauit Soli vt staret, & sterit, & istius typo ille magnus erar: ille imperabat, sed Dominus efficiebat. Ille victor exiit: ille, quod frequenter dixi, in spelunca quinq; reges interfecit: ille nos induxit in terram repromissionis. Illi agamus gratias: ille est filius Nun, quod nos legimus Naue. Ille est qui dicebatur Osee, quod nos Aufe legimus: Non enim dicitur secundum Hebraicam veritatem Aufe, sed Osee, id est, saluator. Verè saluator: saluauit enim nos, & eduxit de deserto, & induxit in terram repromissionis: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen. Septuagesimus septimus psalmus. Præcipit scriptura diuina, quando ad diuitis prandium inuitati fuerimus, cum intelligentia mittamus manum nostram ad epulas. Igitur & nobis diues prandium præpositum scripturatum est. Venimus in pratium, vbi herbae florent: hinc rosa rubet, inde cadent lilia, diuersi flores sunt. Anima nostra huc illucque trahitur, vnde flores pulchriores capiat. Si rosam colligimus, liliū relinquimus: si liliū tulerimus, violam nobis super sunt. Ita & in septuagesimo septimo psalmo, qui mysticus est, & sacramentis plurimis inuolutus: quacumq; aspexeris literam, flores sunt. Flores diuersi, & non possumus toto, colligere. Eligamus autem omne, quod possumus, e paucis, potest & cætera florum dignitas contemplari.

Rom. 7. c

Zach. 11. b

H

Ioad. 10. d

C

E

Philip. 2. d

D

Mat. 14. d

Cor. 8. b
Gal. 3. d
Col. 7. a

Ps. 13. a

a ¶ *Intellectus Asaph.* Hoc titulo prenotatur. Ipse nos titulus ad intelligentiam prouocat. Asaph vnus fuit de choro didascalis: sicut fuerunt & filij Core, & Idithun, & ceteri. Ergo de ceteris ex choro didascalis, & iste vnus est propheta, quia ergo intellectus est simplex, & in psalmo narratur historia: necessitate compellimur omne quod scriptum est, secundum intelligentiam intelligere. Scriptum est: In terra Aegypti, in campo Taneos: interrupit mare, & eduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis, & cetera. Videmus quia simplex narratur historia. Si ergo sic intellexerimus, vt scriptum est, sine causa titulus prenotatus est: *Intellectus Asaph.* Sin autem intellexerimus, vt titulus prenotatur, necessitate compellimur, aliud in litera habere, aliud in spiritu reperire.

PSALMVS LXXVII.

A ¶ *Attendite b popule, &c.* Videtis quia bene supra scriptum est: intellectus Asaph. Denique & ipsa prophetia sic incipit: *Attendite populus meus legem meam:* Non Moysi legem, sed legem meam. Inclinatē aures vestras in verba oris mei. Hoc est, quod dicit in euangelio: *Qui habet aures audiendi, audiat. Aperiam in parabolis os meum.* Aperiam vobis quod Iudæis clausum est. *Aperiam in parabolis os meum. Et sine parabolis, inquit, non loquebatur eis: discipulis autem suis secreto soluebat parabolas. Aperiam in parabolis os meum.* Quod illis in parabolis loquor foris, vobis intrinsecus aperiam. Et loquar propositiones ab initio. Pro propositionibus, in Hebræo habet, ænigmata. Ergo omne quod dicitur, ænigma est. *Ænigma non est hoc quod dicitur, sed aliud quid significatur.* Dicat mihi aliquis: Vint facis scripturæ. Cum enim titulus habet: *Intellectus Asaph,* tu mihi ex persona Christi interpretaris hoc dictum. Ex persona Christi interpretemur hoc dictum, si Christiani sumus. Sumus autem Christiani, qui Christi baptismum accepimus, & non solum confitemur: sed & profite-mur, quia Christiani sumus. Debemus ergo credere euangelistis. Scriptum est in euangelio secundum Matthæum: Cum, inquit, locutus fuisset in parabolis Dominus noster atque saluator, & illi non intelligerēt, & cetera, quæ scripta sunt in euangelio. Et postea Euangelista quid intulit? *Hæc, omnia, inquit, facta sunt, vt impleretur illud quod scriptum est: Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio.* Vides ergo quod Euangelista Matthæus hoc ex persona Christi intellexit. Cum enim induxisset Dominum dicentem in parabolis, & illi non intelligerent: hoc, inquit factum est, vt impleretur quod scriptum est: *Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio.* Videretur nobis nihil remansisse quæstionis: sed diligenter attendite. Studij enim mei est non declamare more rhetorico, sed scripturarum sensus aperire. Denique & Dominus atque Saluator quid dixit: *Scrutamini scripturas, & ibi inuenietis quomodo de me scriptum est.* Et alibi dixit Iudæis: *Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei.* Videte quid dicat: *Erratis. Quare? Nescientes scripturas.* Quoniam autem nescitis scripturas, propterea nescitis Christum, qui est Dei virtus, & Dei sapientia. Dicitur ergo in Matthæo: *Hæc, inquit facta sunt, vt impleretur quod scriptum est in Asaph propheta.* Sic inuenitur in omnibus veteribus codicibus: sed homines ignorantes tulerunt illud. Denique multa euangelia, vsque hodie ita habent: *Vt impleretur quod scriptum est per Esaiam prophetam: Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio.* Hoc Esaias non loquitur, sed Asaph. Denique & impius ille Porphyrius proponit aduersum nos hoc ipsum: & dicit: *Euangelista vester Matthæus tam imperitus fuit, vt diceret, quod scriptum est per Esaiam prophetam: Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio:*

Eu. 3. a
Mat. 13. d

B

Mat. 13. c

Ioan. 5. f
Marc. 13. c

ergo simpliciter dicamus, quomodo illud in euangelio scriptum est, sic scriptum est in Matthæo & Ioanne, quod Dominus noster hora sexta crucifixus sit. Rursum scriptam esse in Marco, quia hora tertia crucifixus sit. Hoc videtur esse diuersum, sed non est diuersum. Error scriptorum fuit: Et in Marco hora sexta fuit: sed

a ¶ *Intellectus Asaph.*

PSALMVS LXXVII.

A ¶ *Attendite popule meus legem meam: inclinate aures vestras in verba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio.* **c** *Quanta audiuimus, & cognouimus ea:* & patres nostri narrauerunt nobis. Non sunt occulta à filiis eorum, in generatione altera. Narrantes laudes Domini, & virtutes eius: & mirabilia eius quæ fecit. Et suscitauit testimonium in Iacob: **e** & legem posuit in Israel. Quanta mandauit patribus nostris, **f** nota facere ea filiis suis: vt cognoscat generatio altera. **g** Filij qui nascentur & exurgent, & narrabunt filiis suis. **h** Vt ponant in Deo spem suam. **i** & non obliuiscantur operum Dei: **k** & mandata eius exquirant. **l** Ne fiant sicut patres eorum. **m** generatio praua, & exasperans,

a Gene-

sti sepultura nostra est, & vocatur ager ille Acheldemach, quod est ager sanguinis. Sanguinis ager non Iudæorum, sed nostra sepultura est. Nos enim peregrini fuimus & aduenæ, & non habebamus vbi requiesceremus. Ille crucifixus est, & mortuus est, & nos cum illo consepulti sumus: Vt impleretur, inquit, quod scriptum est in Hieremia propheta. Retulit, inquit, triginta argenteos, pretium quod appetitatum est, & cetera. Sicut scriptum est, inquit, in Hieremia propheta; hoc in Marco scriptum est. Requistimus in Hieremia propheta, & hoc penitus inuenire non potuimus, sed inuenimus illud in Zacharia. Videtis ergo; quia & hic error fuit, sicut ibi.

c ¶ *Quanta audiuimus & cognouimus ea.* Hi versiculi ab, Attendite populus meus legem meam, vsque in istum versiculum, Loquar propositiones ab initio, ex persona Christi dicuntur: & ipse Saluator loquitur. Iam ceteros versiculos vsque ad finem Psalmi, ex persona Apostolorum debemus accipere. Dicente ergo Domino: *Inclinate aures vestras ad verba oris mei.* O Apostoli, quod, inquit, audistis in secreto, prædicate super tecta. Quid dicunt Apostoli? *Quanta audiuimus, & cognouimus ea,* & Patriarchæ & Prophætæ locuti sunt nobis.

d ¶ *Et patres nostri narrauerunt nobis, &c.* Propterea illi locuti sunt, vt nos filii eorum sciremus.

e ¶ *Et legem posuit in Israel, &c.* Illis carnaliter locuti sunt: sed nos ea spiritualiter intelligimus.

f ¶ *Vt nota facerent ea filiis suis.* Hoc est, nobis. Propterea illis locutus est, vt nobis proderent.

g ¶ *Filij qui nascentur, &c.* Pro patribus, inquit, tuis nati sunt tibi filii. Nos filii sumus illorum. Illi nobis narrauerunt, & nos narrauimus filiis nostris, filij eorum nos sumus.

h ¶ *Vt ponant in Deo spem suam.* Vt iam non credant in idolis, sed in Deo credant.

i ¶ *Vt non obliuiscantur opera Dei.* Vt videant ordinem creaturæ, & ex creatura intelligant creatorem.

k ¶ *Et mandata eius exquirant.* Non contemnant sicut Iudæi, sed exquirant sicut Christiani.

l ¶ *Nec fiant sicut patres eorum.* Ne murmurent, sicut murmurauerunt quidam in deserto, & perierunt.

m ¶ *Generatio praua, &c.* Non ego hoc loquor, propheta tuus hoc loquitur de te. Generatio praua & exasperans. *Generatio adultera & pessima signum querit: & signum non dabitur ei, nisi signum Iona.* Quare dixi praua? *Quia facti sunt in arcum peruersum.* Arcus enim nunquam extenditur in eum, qui se mittit, sed contra aduersarios. Ista autem generatio cum esset recta à Deo, cõdita, & haberetur in manu Dei quasi arcus, vt mitteret

Mat. 27. d

Mat. 27. d

D

Zach. 11. c

Mat. 10. d

Psal. 44. d

1. Cor. 10. b
Mat. 16. a

1. Reg. 1.

a. Par. 1.

F

Q. Sec. 7

Hier.

Ioan.

Psal.

E

ut mitteret per eam sagittas, versa est quasi arcus peruersus, blasphemans in creatorem suum.

a ¶ *Generatio, &c.*] Usque hodie peruersus est Israël.

b ¶ *Et non est, &c.*] Quoniam non recepit filium, propterea non recepit Spiritum sanctum. Denique Spiritus sanctus, quando descendit in specie columbæ, non descendit super turbas Iudæorum, sed super vnum Iesum. Si vis etgo Iudææ spiritum accipere, crede in Iesum: quoniam Spiritus sanctus sedet in Iesu.

c ¶ *Filij Ephraim intendentes, &c.*] O quanta mysteria, ô quanti flores. Non dico dies, sed & totus mensis ad intelligentiam istius psalmi non potest sufficere. In singulis verbis sensus sunt. Habemus & thesaurum in vasis fictilibus. Multi hoc interpretantur de corpore, & de Spiritu sancto, hoc est, habemus thesaurum

in vasis fictilibus. Est quidem & ista intelligentia: sed ista multo melior est: quoniam habemus thesaurum pretiosissimum in vasis fictilibus, hoc est, in verbis rusticis scripturarum. Filij Ephraim intendentes, & mittentes arcum, conuersi sunt in die belli, & cætera. Legimus in Regum libris:

1. Reg. 12. f

quoniam sub Roboam filio Salomonis. Ieroboam filius Nabath scidit populum à reliquo populo, & decem tribus duxit in Samariam. Iudææ vero tribus, & Benjamin remanserunt sub imperio Roboam, & multi de tribu Leui, qui habitabant in Israël, sacerdotes & Leuitæ (sicut scriptum est in Paralipomenon) reuersi sunt ad templum Dei, hoc est, in Hierusalem. Tres ergo tribus fuerunt, hoc est, Iuda, Iuda ipsa regalis tribus, & Benjamin, & postea Leuitæ, qui venerant de diuersis tribubus ad templum. Qui erant ergo in Samaria, de tribu Ephraim habebant regem. Quomodo enim qui regnabant in Iudæa, habebant regē de tribu Iuda, & genere Dauid: sic qui regnabant in Samaria, habebant regem de tribu Ephraim: & reges ipsorum vocabantur Ephraim.

a. Par. 11. e

F

Legamus Osee prophetam, & omnem prophetiam eius contra Ephraim reperiemus. Et dicitur ibi: *Ephraim, inquit, factus est quasi columba insipiens.* Vide quid dicat. Columba enim insipiens relinquit templum, & habitat in syluis. Columba semper in domibus habitat. Ephraim vero columba mea reliquit templum, reliquit domum, & habitat in syluis: habitat in desertis. Hoc interim secundum literam, debemus enim & historiam ponere. Nunc vero post literam, quasi per quosdam gradus debemus ad maiora conscendere. Dicamus ergo, filios Ephraim omnes esse hæreticos. Et isti enim recesserunt de domo Dei, & isti dimiserunt Dauid, & habitabant in desertis. Et dicuntur quidem columbæ: quia legunt ipsi scripturas, sed insipienter intelligunt. Multi sunt qui dicuntur filij Ephraim, intendentes & mittentes arcum. Vide omnes hæreticos, qui dereliquerunt Hierusalem, qui dereliquerunt templum Dei, qui habitant in Samaria. Vbi fecerunt vitulos aureos? In Bethel & in Dan. Et vide quid dicat: Fecerunt vitulos aureos in Bethel, in domo Dei, idololatræ facti sunt. Et fecerunt illud in Dan, hoc est, in iudicium suum, & in condemnationem. Dereliquerunt domum Domini, & nihil aliud nisi de auro cogitant. Dicat aliquis: quare fecerunt vitulos aureos? Noster thesaurus repositus est in vasis fictilibus. Ecclesiastici enim rustici sunt & simplices: omnes vero hæretici Aristotelici & Platonici sunt. Denique vt sciat, quoniam omnis eloquentia sæcularis, aurum dicitur, hoc est, quoniam lingua corū quasi propter splendorem eloquij aurum dicitur: *Calix aureus Babylon in manu Domini.* Videte quid dicat: Babylon confusio est. Ergo mundus iste, calix aureus est. De hoc calice aureo omnibus gentibus propinatur. *Filij Ephraim intendentes & mittentes arcum.* Quamcunque videris scripturam hæreticorum, omnes superstitiones habent. *Reuersi sunt in die belli.* Nesciunt eum qui dixit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis:* sed ad verba sunt præparati. Habent verba, sed audient illud quod scriptum est: *Dissipa gentes quæ bella*

Hier. 51. a

Ioan. 14. d

Psal. 67. g

volunt. Dicat aliquis, nostram esse sententiam: Videamus consequentia.

d ¶ *Non custodierunt, &c.*] Consurrexerunt contra eum, qui eos regenerauit in baptisate.

e ¶ *Et mirabilium eius, quæ ostendit eis.*] Videre sensum

scripturarum quomodo de filiis Ephraim venit ad historias præteritas, vt illud quod scriptum est: *Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio, parabolicè dictum ostendat.*

f ¶ *Coram patribus eorum quæ fecit mirabilia in terra Ægypti in campo Taneos: interrupit mare & perduxit, &c.*] Dicat aliquis: Vim facis scripturæ: Simpliciter enim dicitur de populo Israël, quando eductus est de terra Ægypti: & propterea secūndum historiam dicitur. Et legimus decem tribus, quoniam dereliquerunt

Deū, & idololatræ effecti sunt, & quasi secuti sunt vitulos aureos. Videamus, Asaph propheta quo tempore fuerit. Vtique illo tempore, quando fuit Dauid quadraginta annis. Rursum Salomon alius quadraginta annis. Post octoginta annos sub Roboam, postea scissæ sunt decem tribus. Vides ergo quod dicitur, non dicitur de decem tribubus, sed de hæreticis prophetatur. Coram patribus eorum fecit mirabilia. Obliti ergo sunt hæretici patris sui, qui fecit mirabilia in terra Ægypti, in tenebris istius sæculi, quomodo illos liberauit. In ecclesia renati sunt: & postea vbi nati sunt, displicet eis ecclesia. In terra Ægypti in campo Taneos: vbi idololatRIA, vbi rex Ægypti, vbi equitatus, vbi Iannes & Mēbres, aduersarij Moyli, vbi idololatRIA. Nos omnes eramus in Ægypto, & à Domino liberati sumus. Interrupit mare, & eduxit eos. Ambulabat Dominus super mare, & fluctus maris mitigauit, & nos perduxit. Interrupit mare, & eduxit eos. Vsq̄e hodie, ô monache fidelis, quando educeris de Ægypto, interrumpitur mare, & sic educeris. *Statuit aquas quasi in vtre:* In Hebræo non habet, vtre, sed, sicut acerrum. *Et deduxit eos in nube diei.* Ecce Dominus venit in Ægyptum in nube leui. Nubem leuem, aut propriè Saluatoris corpus debemus accipere: quia leue fuit, & nullo peccato prægrauatum est. Aut certè nubem leuem debemus sanctam Mariam accipere, nullo semine humano prægrauatam. Ecce Dominus venit in Ægyptum sæculi istius, super nubem leuem, virginem. *Et deduxit eos in nube diei.* Pulchrè dixit, diei: Nubes enim illa non fuit in tenebris, sed semper in luce.

g ¶ *Et tota nocte, &c.*] Et tenebræ non sunt absconsæ à te. *Sicut lux tibi, & nox tibi.* Et tota nocte in illuminatione ignis. *Dominus noster ignis consumens est.* Ignis consumens, Non dixit quid consumens, nobis intelligentiam dereliquit. Qui super fundamentum Christi ædificauerunt, lignum, fœnum, stipulam, Dominus illis ignis consumens est. Ignis duplicem habet naturam, & lucet & vrit. Si peccatores sumus, incendit: si iusti, lucet nobis.

h ¶ *Interrupit petram in deserto.*] Interrupta nobis est petra in eremo. Percussa est petra, & fluxerunt aquæ: Illa petra, quæ dixit: Qui sitit, veniat & bibat: de cuius ventre fluxerunt flumina.

i ¶ *Et adaquauit eos velut in abyssu multa.*] In deserto, vbi aqua non erat, abundantia nobis aquarum facta est.

k ¶ *Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas, & opposuerunt adhuc peccare ei: in ira excitauerunt, &c.*] O peruersitas cordis prauum in Deum malè loquitur; & qui iusticiam esurire debuerat, carnes requirit & holera. Nam sicut Moyses percussit in eremo petram, & produxit populo aquas: ita & Dominus, quem Paulus percussum ait propter peccata nostra, immensos nobis protulit fontes, Apostolos scilicet, quos petra monstrauit, & per quos fluxerunt torrentes. Torrentes autem doctores accipimus, per quos torrentes, id est, subsequentes ecclesiarū doctores

Deut. 4. d

1. Cor. 3. e

Ioan. 7. f

Nam 20. b

Rom. 4. d

A repleti sunt. Ex quorum nos prædicatione, sitim verbi Dei restinguimus. Sed & fontem baptismi nobis atque martyrij, eadem petra ostendit. De latere enim eius cum percussus est, sanguis & aqua processit: quod baptismum, & martyrium figuravit. Torrentes autem doctores dicti: quia priusquam crederent, ab imbribus, & volutabris huius sæculi erant repleti. Nunc autem baptismo abluti, à fonte vitæ peténis inundauerunt. Addit murmuratione Iudaica, dicens.

a ¶ *Nunquid & panem, &c.* Difficilem putat virtutem Dei, ut qui eduxerit aquam de saxo, quasi non possit manna dare de cælo.

b ¶ *Ideo, &c.* Vtique se ab eis, ne in terram repromissionis intrarent.

c ¶ *Et ignis, &c.* Jacob non semper supplantator vitiorum intelligitur: nec Israël in omnibus videns Deum, accipitur. Apostolus autem docet esse Israël secundum carnem, de quo dicitur: *Et fornicatus est Israel.* Si non vidisset mente Deum, fornicatus utique non fuisset. Sic de Iacob, cum Esau pollutum idolis adorabat, dicens: *Vide faciem tuam tãquam faciem angeli Dei.* Vel cum impinguitus recalcitrauit, non erat supplantator vitiorum. Ideo & hic ita intelligendum est, quia accensus est in Iacob, terrenus ignis concupiscentiæ; & ira in vitio diuina, super Israël carnalem ascendit.

d ¶ *Quia non, &c.* Nec patrem, nec filium, qui salus mundi est, crediderunt.

e ¶ *Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cæli aperuit. Et pluit illis manna, &c.* Præstita hæc sunt Hebræis: sed & modò in ecclesia prophetis & apostolis præcipitur, ut nobis verbum prædicationis, quo anima spiritualiter pascatur, annuntient.

f ¶ *Panem cæli dedit, &c.* Ipse homini cibum præbuit, qui dixit: *Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi: qui manducauerit ex eo, viuet in æternum.* Ex hoc enim pane cæli sancti reficiuntur & angeli.

g ¶ *Cibaria misit, &c.* Ut iam non literæ hordeo, sed spiritualis tritici dogmate satientur.

h ¶ *Et transtulit austrum de cælo, &c.* In ventis statum Spiritus sancti demonstrat. Collatio autem multitudinis, quæ pulueri, vel arenæ maris assimilatur, terrenum & durum eorum arguit sensum.

i ¶ *Et ceciderunt in medio castrorum eorum: circa tabernacula eorum, & manducauerunt, &c.* Castra, synagogas dicit. Tabernacula verò, corda eorum, in quibus hæc defluerunt. Quod autem eos nimis indicat saturatos, ingluuiem eorum carnalem increpat: quod hi qui de Dei præceptis refici debuerant, de pulueris se carnibus sentiunt fatiatis.

k ¶ *Et desiderium eorum attulit eis, non sunt fraudati, &c.*

Immensa pietas Domini, ut terreno victu esurientes pacit: sic & qui eum desiderauerit, cœlesti (quem superius diximus) pane replet. Ergo hi qui carnes tantum & non Deum desiderauerunt, quid in sequenti pertulerint, videamus.

aquas. Et apposuerunt adhuc peccare ei: in ira concitauerunt excelsum in inaquoso. Et tentauerunt Deum in cordibus suis, ut peteret escas animabus suis. Et malè locuti sunt de Deo, & dixerunt: nūquid poterit Deus parare mensam in deserto? Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt. Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo? Ideo audiuit Dominus, & distulit: & ignis accensus est in Iacob, & ira ascendit in Israël. Quia non crediderunt in Deo: nec sperauerunt in salutari eius. Et emendauit nubibus desuper, & ianuas cæli aperuit. Et pluit illis manna ad manducandum: & panem cæli dedit eis. Panem angelorum manducauit homo: & cibaria misit eis in abundantia. Transtulit austrum de cælo, & induxit in virtute sua aphricum. Et pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arenam maris volatiam pennatam. Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum. Et manducauerunt & saturati sunt nimis: & desiderium eorum attulit eis, non sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escas eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos. Et occidit pingues eorum: & electos Israel impediuit.

n ¶ *In omnibus, &c.* Peccant quotidie iniqui, quoadusque deficient, & cum festinatione deficiunt: quia sacerdotibus Dei obedire contemnunt: sicut & populus ille, qui contra famulum Dei Moysen murmurabat.

o ¶ *Cum occideret, &c.* Flagellati in peccatis reuertebantur: excussoque infidelitatis fomno, maturabant ut audirent verbum Dei.

p ¶ *Et rememorabant, quia Deus adiutor est eorum, & Deus, &c.* Nullum posse intellexerunt adiutorium ferre, nisi illum qui eos de seruitute Aegypti liberauit.

q ¶ *Et dilexerunt, &c.* Cum dicerent: omnia quaecunque præceperit Moyses, faciemus.

r ¶ *Et lingua, &c.* Dicentes Moysi: Omnia quaecunque dixerit Dominus, faciemus.

s ¶ *Cor, &c.* Nam & Dominus testimonio vrens Esaias propheta, dicebat: Populus hic labiis me honorat: cor autem eius longe est à me.

t ¶ *Ipse autem, &c.* Multitudo enim misericordiarum continet eum, ut dum expectat penitentiam, non puniat delinquentem: quia non vult mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat.

u ¶ *Et rememoratus, &c.* Scit enim quia caro semper resistit legi Dei.

x ¶ *Spiritus, &c.* Nouit enim quia homo amisso spiritu, in puluerem reuertitur. Nam & Spiritus sanctus cum recedit à peccatoribus: quamdiu in volutabris peccaminum sunt, non reuertitur ad eos.

y ¶ *Quotiens, &c.* In incredulitate utique atque ariditate cordis sui.

z ¶ *Et conuersi, &c.* Erat tunc Moyses sanctus Israël: qui Deum & mente videbat & oculis, quem sapius exacerbabant. Sed & nunc exacerbant, cum audiunt, quod Christum Dominum in carne nasciturum annuntiat.

aa ¶ *Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribu-*

l ¶ *Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit, &c.* Hæc de his qui Deum post acceptum manna dereliquerunt. Nam & nunc in ecclesia si quis carne & sanguine Christi reficitur, & declinat ad vitia, nouerit sibi Dei iudicium imminere, sicut Paulus apostolus ait: *Qui acceperit corpus & sanguinem Domini indigne, iudicium sibi sumit & bibit.* **m** ¶ *Et electos, &c.* Impediuntur & nunc electi ecclesiæ: si non & ipsi quoque sacerdotes innocenter hæc sacramenta percipiant.

n ¶ *In omnibus, &c.* Peccant quotidie iniqui, quoadusque deficient, & cum festinatione deficiunt: quia sacerdotibus Dei obedire contemnunt: sicut & populus ille, qui contra famulum Dei Moysen murmurabat.

o ¶ *Cum occideret, &c.* Flagellati in peccatis reuertebantur: excussoque infidelitatis fomno, maturabant ut audirent verbum Dei.

p ¶ *Et rememorabant, quia Deus adiutor est eorum, & Deus, &c.* Nullum posse intellexerunt adiutorium ferre, nisi illum qui eos de seruitute Aegypti liberauit.

q ¶ *Et dilexerunt, &c.* Cum dicerent: omnia quaecunque præceperit Moyses, faciemus.

r ¶ *Et lingua, &c.* Dicentes Moysi: Omnia quaecunque dixerit Dominus, faciemus.

s ¶ *Cor, &c.* Nam & Dominus testimonio vrens Esaias propheta, dicebat: Populus hic labiis me honorat: cor autem eius longe est à me.

t ¶ *Ipse autem, &c.* Multitudo enim misericordiarum continet eum, ut dum expectat penitentiam, non puniat delinquentem: quia non vult mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat.

u ¶ *Et rememoratus, &c.* Scit enim quia caro semper resistit legi Dei.

x ¶ *Spiritus, &c.* Nouit enim quia homo amisso spiritu, in puluerem reuertitur. Nam & Spiritus sanctus cum recedit à peccatoribus: quamdiu in volutabris peccaminum sunt, non reuertitur ad eos.

y ¶ *Quotiens, &c.* In incredulitate utique atque ariditate cordis sui.

z ¶ *Et conuersi, &c.* Erat tunc Moyses sanctus Israël: qui Deum & mente videbat & oculis, quem sapius exacerbabant. Sed & nunc exacerbant, cum audiunt, quod Christum Dominum in carne nasciturum annuntiat.

aa ¶ *Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribu-*

1. Cor. 10. d
Iudic. 8 f

Gen. 33. b

Ioan. 6. c

1. Cor. 11. e

Exo. 14. d

Esa. 29. d

Ezech. 18. e

Luc. 11

Mat. 23

E

tribulantis.] Pharaonis utique, qui figuratiter diabolus dicitur.

a ¶ *Sicut posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua, &c.*] Sicut enim tunc in decem signis, id est. plagis, Moyses populum ex Aegypto liberavit: ita & Paulus apostolus, decem epistolis presentis mundi tenebras oppressit.

b ¶ *Conuertit, &c.*] Vana philosophorum verba, quae in doctrinis Platonis ecclesiae paruos interimebant, in ultionem diuinam illis conuersa est & in cruorem, ut qui sanguinem fuderant, id est, animas iugulauerant seducendo, sanguine deinceps potarentur.

c ¶ *Misit in eos, &c.*] In cynomya Cynicorum sectam indicauit, quae libidinem atque luxuriam summum praedicat bonum.

d ¶ *Et ranas, &c.*] In ranarum vocibus, poetarum carmina designantur: quae per inflationem verborum, exterminationum fabulas intulerunt.

e ¶ *Et dedit, &c.*] In arugine siue canicula, fornicationis forma monstratur. Nam sicut haec lento repens conamine, crudelissime arborum fructibus insidiatur: ita & haec blandè illiciens homines, iniquis eos atque occultis moribus fauissime vorat.

f ¶ *Et labores, &c.*] In locusta humani generis discordiae confutantur. Quae cum sine rege ordinatum ducat exercitum, humanum tamen genus semper dissidet ac discordat.

g ¶ *Occidit in grandine vineas eorum, &c.*] In grandine castigatio diuina monstratur, in qua vel vineae vel arbores flagellantur: haec scilicet, quae pro bonis fructibus tribulos protulerunt. Ab hac enim grandine & iumenta occiduntur, ut eorum insipientia arguatur, qui diuinum nomen bestiis indiderunt. Ignis quoque ad depascenda vitia & illuminanda credentium corda mittitur, sicut Dominus ait: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur.*

h ¶ *Misit in eos iram indignationis suae: indignationem, &c.*] Ut qui diuinis plagis non arguebantur, diabolicis insidiis tunderentur. Qui autem sint angeli, ipse Dominus in euangelio declarauit: *Ite, inquit, in ignem, quem preparauit pater meus diabolo & angelis eius,*

i ¶ *Viam fecit semitam, &c.*] Habet viam diuina ira, cum in peccati ultione quis traditus, non liberat animam suam à supplicio gehennae. Vel cum insipientia, quae iumentis est similis, in morte sempiterna concluditur.

j ¶ *Et percussit omne, &c.*] Sicut haec gesta in Aegypto referantur: ita & Dominus principatus & potestates, siue demoniorum, siue vitiorum in hoc mundo sacro sancto aduentu suo deleuit, ac triumphauit in ligno crucis suae, & ab eorum corde depulit, qui calliditati diabolicæ dediti fuerant, quia Cham, calliditas interpretatur.

k ¶ *Et abstulit sicut oves populum suum, & perduxit eos, & aqua*

S Hieron. Tom. 7.

gregem in deserto.] His plagis verberata Dominus Aegypto, eduxit populum suum de supra scripta seruitute, quem sanguine suo redemerat, & collocauit eum in ecclesia, quae prius sterilis fuerat ac deserta, de qua ait: *Multi filij deserti magis, quam eius quae habet virum.*

l ¶ *Et deduxit eos in spe, & non timuerunt, &c.*] Collocatis his in spe aeternitatis, operuit mare inimicos eorum, scilicet ut cum hi abluerantur baptismo, diabolus cum suis exercitibus mergeretur.

m ¶ *Et induxit eos in montem sanctificationis suae: in montem quem, &c.*] In ipsam ecclesiam, quam virtute gloriose resurrectionis suae acquisiuit.

n ¶ *Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis, & habitare fecit in, &c.*] Eiectis peccati gentibus à cordibus humanis, data est eis possessio terrae viuientium: factumque est, ut ubi quondam sortilegus hario, lusque habitauerat, nunc mente videns Deum inhabitaret.

o ¶ *Et tentauerunt & exacerbauerunt Deum excelsum, &c.*] Ad Iudaeos nunc sermo conuertitur, quos nec virtus, nec beneficia molliuerunt diuina: sed sicut patres eorum occiderunt prophetas: ita & isti ipsum Dominum persequuntur.

p ¶ *Conuersi sunt, &c.*] Arcus enim peruersus est, dum contra inimicos sagittam putatur iacere, fauciat tenentem. Sic & Iudaei, qui in Deum libetorem suum, iniquas iaculantur verborum sagittas.

q ¶ *In iram concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad emulationem, &c.*] Relicto enim eo, seruiuerunt idolis ac simulacris, adorantes

etiam in montibus.

r ¶ *Audiuit Dominus, &c.*] Illum qui tantum nomine, & non visione Israel erat.

s ¶ *Et repulit tabernaculum, &c.*] Vel in tabernaculis Silo sub Eli, vel in Hierusalem sub Salomone. Sed his repulsis, elegit potius templum regis virginis incorruptae, siue ecclesiae sanctae ex gentibus euocatae.

t ¶ *Tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus, &c.*] Manifeste hic excidium illud, quod in Hierosolymis sub Tito Vespasianoque actum est, praconauit. Et quia tanquam acta agenda praedixit, nouerit qui legit, quia apud Deum futura iam facta sunt. Sed utinam & in nobis haec Domino cooperante fiant, ut concupiscentia decidat, erecta potestate virtutum. Forma iniqui amoris corruat, erecta ecclesiae pulchritudine. Interimatur populus vitiorum, viuificata numerositate virtutum. Respuatur terrena hereditas, acquiratur regnum Dei. Iuuenulus, id est, incipiens peccatum, à virtute sancti spiritus exuratur, & virgo anima collatetur. Incentores vitiorum gladio, id est, verbo Dei trucidentur, ut exultent mentes ab his viduatae cum Christo.

G

Esa. 54. d

H

Cor. 11. f

I

Esa. 14. d

Esa. 29. d

Ezech. 18. d

Luc. 11. f

Mat. 25. d

a ¶ *Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino, & percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium, &c.]* Vt dormiens, & quasi ebrius, habetur Dominus in cordibus iniquorum. Cum autem penitentiam agere cœperint, excitatur. Et percussis vitiis vsque in posteriora temporum, traditisque in opprobrium sempiternum, vigilat in eis.

b ¶ *Et repulit tabernaculum Ioseph, &c.]* Non ad hoc repulit tribuum Ioseph vel Ephraim, vt in æternum sperneret: sed noluit de ea suscipere carnem, eligens tribum Iuda, de qua B. Maria procederet, ex qua nasceretur ipse, vt dilectionis suæ montem, id est, ecclesiam eleuaret.

c ¶ *Et edificauit sicut vnicornium, &c.]* Ipsam ecclesiam suam singulari virtute firmavit, vt immobilis in sæcula sempiterna persisteret.

d ¶ *Elegit David seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium & de, &c.]* Omnia hæc ad Christum Dominum referenda sunt, qui à paterno consilio, ad redemptionem nostram electus est de grege mortalium: carnem assumens, pascens Christianum populum, siue supplantatorem vitiatorum, siue mente videntem Deum. Qui nunc ecclesiam suam suis voluntatibus inhaerentem, in bonitate cordis sui pascere, & in caelesti Hierusalem collocare dignetur. Ipsi gloria cum æterno patre & Spiritu sancto, in sæcula sæculorum, Amen.

e ¶ *Psalmus Asaph.]* Iste psalmus vocem continet prophetæ, captiuitatem terrenæ Hierusalem deploantis: quæ captiuitas non tantum ad illam ciuitatem, quantum ad animam, quæ sæpe ciuitas scribitur, referenda est.

PSALMVS LXXVIII.

D *Eus venerunt, &c.]* Apostolus dicit: *Vos estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis. Si quis violauerit templum Dei, disperdet illum Deus.* Ergo si in crescentibus vitiis succumbit anima Christiana, tunc hæreditas, quæ Dei esse debuerat, aduersario subditur, & tunc templum Spiritui sancto dedicatum, coinquinatum à gentium criminibus disperditur.

g ¶ *Posuerunt Hierusalem, &c.]* Sicut enim poma cum maturefcere cœperint, à suis custodiuntur, maturaque facilius deuorantur: ita & aduersarius noster irruentibus vitiis custodit sibi consentientem animam, donec eam ad plenum voluntatis suæ consensum adducens, valeat deuorare. Quamdiu enim in ea scintilla lucet fidei, acerba est dentibus inimici.

h ¶ *Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cæli, &c.]* Hæc quidem in Hierusalem ante aduentum actæ sunt Saluatoris: sed passionem infantum figurauerunt: vbi carnes eorum bestiis atque volucribus, id est, persecu-

toribus expositæ sunt, & tanta multitudo sanguinis est effusa, vt vix omnium sepeliri corpuscula possent. Circuitus autem in Hierosolymis, plorantis ecclesiæ intelligitur luctus, iuxta illud: *Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt.*

a ¶ *Et excitatus est tanquam dormiens Dominus: tanquam potens crapulatus à vino. Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis. b* ¶ *Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim non elegit. Sed elegit tribum Iuda: montem Sion quem dilexit. c* ¶ *Et edificauit sicut vnicornium sanctificium suum in terra: quam fundauit in sæcula. Et elegit David seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium: de post fœtates accepit eum. Pascere Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suam. Et pavit eos in innocetia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.*

e ¶ *Psalmus Asaph.*

PSALMVS LXXVIII.

D *Eus venerunt gentes in hæreditate tuam, polluerunt templum sanctum tuum: & posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam. h* ¶ *Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilib. cæli: carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. i* ¶ *Facti sumus opprobrii vicini nostris: subsannatio & illusio his qui in circuitu nostro sunt. k* ¶ *Vsquequo dñe irascaris in fine: accedet velut ignis zelus tuus. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum nõ inuocauerunt. l* ¶ *Quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt. m* ¶ *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum: citò anticipent nos misericordie tuæ: quia pauperes facti sumus nimis. n* ¶ *Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui dñe libera nos, & propiti⁹ esto peccatis nostris propter nomē tuū. o* ¶ *Ne forte dicant in gentibus, vbi est Deus eorū, & innotescat in nationib. corā oculis nostris. p* ¶ *Vltio sanguinis seruorum tuorum, qui effusus est: q* ¶ *introeat in conspectu tuo gemitus compeditorū. r* ¶ *Secundum magnitudinem brachij tui: posside filios mortificatorū. s* ¶ *Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: t* ¶ *improperium ipsorum quod exprobrauerunt tibi Domine. u* ¶ *Nos autem populus tuus & oues pascuæ tuæ: x* ¶ *confitebimur tibi in sæcula. In generatione & generationem, y* ¶ *annuntiabimus laudem tuam.*

i ¶ *Facti, &c.]* Opprobrium fiunt sancti his qui prius fratres fuerant, & tunc separati ab ecclesia, timentes Deum persequuntur. Quod ad hæreticos refertur.

k ¶ *Vsquequo, &c.]* Ne nobis irascaris quæsumus Domine, qui te nouimus: sed in illos potius retorque furorem tuum, qui Christum tuum ignorant.

l ¶ *Quia comederunt, &c.]* Illum carnalem, qui seductus est astutia inimici.

m ¶ *Ne memineris iniquitatum nostrarum, &c.]* Præueniat nos quæsumus Domine misericordia, quæ est vnigenitus tuus, vt veniens propitietur iniquitatibus nostris, & eruat nos à peccatis. Pauperes enim facti sumus in mundo propter illum.

n ¶ *Adiuua nos Deus salutaris noster: propter gloriam nominis, &c.]* Tunc nobis vel adiuuas, vel propitiaris, si claritas nominis tui, quæ in gentibus benedicatur, nos morte sua à morte eripiat.

o ¶ *Ne quando dicant gentes, vbi est, &c.]* Gentes, siue nationes, potestates aduersæ sūt, quæ inualescunt aduersum nos, dicentes: Vbi est Deus verax vester? Sicut pagani martyribus sæpe dicebant.

p ¶ *Vltio, &c.]* Iudicium hinc inuocat, quo sanguis martyrum exquiratur à Domino, qui in Apocalypsi ait: Quiescite modicum, donec impleatur numerus conseruorum vestrorum. **q** ¶ *Introeat in conspectu, &c.]* Qui te per longas lacrymas requireres, absolui & tecum esse desiderant.

r ¶ *Secundum magnitudinem brachij tui, posside filios, &c.]*

Eos scilicet, qui per martyrum exempla currentes, crucifixerunt se vitiis, & concupiscentiis.

s ¶ *Redde vicinis, &c.]* Vt non iudicij pœna damnentur, sed in hoc sæculo septuplam compositionem penitendo dissoluat. Sinus autem sæpe pectus hominis intelligitur, in quo anima requiescit.

t ¶ *Improperium ipsorum quod exprobrauerunt, &c.]* Tibi enim exprobrant, quia martyres tuos, in quibus habitas, contumelijs affligunt.

u ¶ *Nos autem, &c.]* Propter innocetiam autem quam gerunt, oues vocantur, vel quia Christum pastorem habent.

x ¶ *Confitebimur tibi, &c.]* Hoc est, à prophetis vsque in in euangelia.

y ¶ *Annuntiabimus laudem tuam.]* Quia tibi est cum æterno patre, & Spiritu sancto, honor & gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

a ¶ *In fi-*

E a ¶ *In finem pro his qui commutabuntur, &c.* Iste psalmus vocem continet prophetæ deprecantis, narrantisque magnalia Dei.

PSALMVS LXXIX.

Qu**i** b regis, &c.] A Deo regitur, qui mente videt Deū. Ergo hunc propheta intendere sibi deposcit.

c ¶ *Qui educis, &c.* Non illum Ioseph, cuius typum in alio psalmo repulit, sed illum qui triginta argenteis à discipulo venditus, paterna virtute ex inferno deductus est cum grege iustorum.

d ¶ *Qui sedes, &c.* Super plenitudinem omnis scientiæ.

e ¶ *Appare.* Huic mundo te videndum præbe.

f ¶ *Coram Ephraim, &c.* Illum Ephraim Manassenque commemorat, quos alibi fortitudinem sui capitis dicit, id est, ecclesiam vel apostolos. Quod autem Benjamin in medio posuit, significat Paulum Apostolum, qui de tribu Benjamin descendit, cæteris apostolis sociandum.

Philip. 3. a

g ¶ *Excita, &c.* Quam Ægyptiis ac filiis Israël ostendisti.

h ¶ *Et venit ut saluos, &c.* Vt sicut illos eruisti de Ægypto: ita nos saluos à potestate dæmonum.

F **i** ¶ *Deus conuerte, &c.* Ad te cognoscendum.

k ¶ *Et ostende, &c.* Ostende filium tuum, ut saluemur.

l ¶ *Domine Deus, &c.* Non enim irascitur, si iustitiam petamus, sed conscientia delicti, putat etiam ab oratione irasci.

m ¶ *Cibabis nos pane, &c.* Sæpe ob desiderium Dei, siue recordationem peccati, lacrymæ nobis panes potusque fiunt.

Quod autem ait: in mensura, illud indicat, ut in hac oratione, in qua peccatis absolui cupimus, vel Deum videre desideramus, victus tenuis accipiatur, si in precatatione non in multiloquio proferatur.

Joan. 14. b

n ¶ *Posuisti nos, &c.* Iudæis atque hæreticis, qui in circuitu ecclesiæ obstrepunt, nosque impugnant.

o ¶ *Domine Deus, &c.* Illum qui dixit: *Qui me videt, videt & patrem.*

p ¶ *Vineam de Ægypto, &c.* Licet hæc synagogam figurauerint, ad ecclesiam referenda sunt, quæ à tenebris sæculi ad cœlestem dignitatem, eiectionis vitiorum gentibus, fide fauente, translata est. Cui etiam via, id est, mandata, per quæ graderetur, largita sunt, plantatis in ea doctoribus, per quos in omnem terram euangeliorum sonus nuntiaretur. Ipsa quoque à Domino super Cherubim residente custoditur, dirigitur, ac nutritur.

q ¶ *Operuit montes umbra, &c.* Cum patriarchis atque apostolis claritatis suæ.

r ¶ *Extendit palmites suos.* Non sumus vites, qui ex vinea illa frondimus.

Apoc. 4. b

s ¶ *Vsque ad mare.* Id est, vsque ad baptismum accessimus, qui prius in vanitate sæculi huius fluctuabamur. Mare enim Apocalypsis baptismum signat.

t ¶ *Et ad flumen, &c.* Vt qui in ea renascebantur, baptismo abluerentur. Hinc ad synagogam reuertitur.

v ¶ *Vt quid destruxisti, &c.* Tunc enim munitio synagoge deposita est, cum ei cæcitas contigit, donec plenitudo gentium subintraret.

gentium subintraret.

Rom. 11. e

x ¶ *Et vindemiant eam omnes, &c.* Spoliatur ab his, qui per huius sæculi viam ad eum transeunt, dum Iudæos conueriti faciunt prædicando.

y ¶ *Exterminauit eam, &c.* In apro atque singulari fero immanitas diaboli intelligitur, à quo exterminata est propter incredulitatem.

z ¶ *Domine Deus, &c.* Synagogam ad ecclesiam.

a ¶ *Respice de cælo, &c.* De qua superius sum locutus.

b ¶ *Et perfice eam, &c.* Quam virtus, id est, filius tuus resurrectione sua fundauit.

c ¶ *Et super filium hominis.* Filium virginis.

d ¶ *Quem confirmasti tibi.* Quem deuicta morte, ad tuam dexteram collocasti.

e ¶ *Incesa igni, &c.* Synagoga vti que cum Iudæis non credentibus.

f ¶ *Fiat manus, &c.* Super populum, quem dextera, id est, Christus tuus saluauit.

g ¶ *Et super filium hominis, &c.* Ipsum mediatorem saluatoreque nostrum.

h ¶ *Non discedimus, &c.* Si tibi fide adheremus, tunc pane illo vitæ, quem de cælo misisti, reficimur.

H

i ¶ *Et nomen tuum, &c.* Ipsum cui dedisti nomen super omne nomen.

x ¶ *Domine, &c.* Ipsum qui est imago tua, ipsum qui est facies tua, qui est illuminatio vultus tui, in quo manes, & qui manet in te. Qui purificationis mentibus nostris dignetur

illabi, seque nobis mundi Saluatorem ostendere, nosque inspectione sancta saluare. Ipsi gloria & imperium tecum, & cum Spiritu sancto, & nunc, & in sæcula sæculorum, Amen.

l ¶ *In finem, &c.* In lege scriptum est, tres esse solemnitates, Paschæ, Pentecostes, & Scenopægiæ. Ante scenopægias, ante dies decem ieiunium erat, & ieiunium erat vsque ad vesperum. Eo tempore tubis canebat, hoc est, ieiunabant & in ieiunio tubis canebant: post dies decem Scenopægiæ erant. Diligenter attendite: Tres solemnitates in lege scriptæ habentur. Primum Pascha, deinde Pentecostes, deinde Scenopægiæ. Ante Scenopægias, ieiunium: in ieiunio autem tubis canebant. Animaduertite, scriptura quid significet. Tollite velamen, quod positum est ante oculos Moysi: & videte quoniam tabernacula non possumus fieri, nisi ante ieiunemus. Ipsum autem ieiunium nisi habuerit signum victoriæ, quod nostros aduersarios deterreat, non vincitur Amalech. Quoniam ergo tres sunt solemnitates: Pascha, Pentecoste, Scenopægiæ: ideo & tres psalmi habent titulos, pro torcularibus. Octauus psalmus, & octogésimus, & octogésimus tertius. Videtis ergo quomodo tres psalmi scripti sint in psalterio, qui pro torcularibus prænotantur. Videte quid dicat octauus psalmus, & octogésimus, & octogésimus tertius: & antequam de numero disputemus, dicamus quid sibi significare velint torcularia. Pro torcularibus. Torcularia non sunt alibi, nisi vbi vineæ & infinita vindemia. Pro torcularibus. Propterea dicit Dominus atque saluator: Torcular calcaui solus, & de gentibus vir non erat mecum. Propterea vineam de Ægypto

Es. 63. a

Psal. 79. b

A Hier. 2. d Gen. 9. d Cant. 5. a Gen. 43. g

transtulit, & plantavit. Et dicit in Hieremia: Ego te plantavi vineam veram totam, electam: quomodo conuerfa es mihi in amaritudinem vitis alienae? Et Noe vinu bibit, & inebriatus est. Dicitur & a Salomone, dicitur etiam in mysterio: Bibite amici, & inebriamini Legimus & in alio loco, quoniam Ioseph ille

vir sanctus, qui in typo praecessit Saluatoris, qui venditus est a fratribus suis, quem viderunt fratres sui, & regnavit in Aegypto. Sic Dominus & Saluator noster venditus est a Iudaeis, & regnavit in Aegypto istius saeculi. Ille ergo Ioseph vir sanctus, ille praecipuus, qui crudelitate pietate superavit, qui ideo venditus est in Aegyptum, ut Aegyptum pasceret, & fratres suos, qui eum venderunt. Ille igitur Ioseph inuitavit fratres suos. Sed videte: Et inebriatus esse in meridie dicitur. Hoc vero secundum litteram stare non potest, ut vir sanctus inebriatus fuerit. Inebriatus est & Noe, sed vere fuerat inebriatus. Ioseph inebriatus fuit & Noe, & inebriatus est in domo sua. Videte mysterium: Videamus ante quid significet in mysterio, & postea disputemus quid significet in sensu. Post diluuium mundi istius bibit Noe, & inebriatus est in domo sua, & denudata sunt femora eius, & eius apparuit turpitudine, & venit frater maior & irrisit: frater autem minor textit. Hoc totum dicitur de Salvatore, quoniam dicebat in cruce passionis: Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Bibit & inebriatus est, & denudata sunt femora eius, & apparuit igitur gominia crucis. Venit frater maior, populus Iudaeorum, & irrisit, & minor populus de gentibus textit ignominiam. Propterea maledictus Chanaan, seruus erit fratris sui. Ecce maledictio illa usque hodie perseverat. Nos minor populus imperamus maiori populo Iudaeorum. Sicut ergo Dominus in passione inebriatus est, sic & sancti in ardore fidei quotidie inebriantur in Spiritu sancto. Tu qui die hesternam aurum colligebas, hodie proicis: nonne apud ignotos videris infans? Denique & apostoli quando Spiritus sanctus descenderat super eos, & impleverat eos, & loquebantur linguis variis, propterea dicebantur multo pleni. Multa sunt quae dicantur de vini mysterio, & de ebrietate. In finem pro torcularibus Asaph: Octavus psalmus, & octogesimus & octogesimus tertius. Nullus alius habere poterat torcularis numeros, nisi octavus, & octogesimus, & octogesimus tertius. Octavus dies resurrectionis in singulari numero. Rursum in octo decadibus, octogesimus alius maior numerus. Videtis ergo quoniam haec torcularia non praescribuntur, nisi in die resurrectionis octava & octogesima. Dicat aliquis: Quare postea dicitur in octogesimo tertio, torcularia. Haec torcularia ad trinitatis mysterium pertinent. Propterea & tres sunt chori didascalii. In octavo psalmo, David: in octogesimo, Asaph: in octogesimo tertio, filij Core. Octavus est David: qui interpretatur, fortis manu. Prima enim nostra victoria, pugnam habet atque luctam. Propterea dicitur fortis manu David Secunda vero, hoc est, in octogesimo Asaph. Asaph autem interpretatur synagoga. In octavo ergo vincimus, & in octogesimo cum Domino congregamur. In octogesimo vero tertio filiorum Core. Core interpretatur, caluaria. Ascende calue, ascende calue. Haec dicebant etiam pueri Eliseo: quoniam passus fuerat in loco caluariae. Multa sunt quae dicantur, quomodo Eliseus in Bethel irrisus sit a quadraginta duobus pueris. Ista sunt torcularia, de quibus dicit & Saluator: Facite vobis amicos de iniquo mammona, ut vos recipiant in aeterna tabernacula.

Gen. 9. c

Mat. 26. d

B

Act. b

4. Reg. 4.

1. Id. 1. b

Zac. 16. b

PSALMVS LXXX.

Exultate a Deo adiutori nostro. Qui nos de tenebris Aegypti liberauit.

b Exultate Deo Iacob, Supplantiatori vitiorum.

c Sumite psalmum, &c. Hymnum de corde puro, vel mente, ac attenuatione peccatorum mundi.

d Buccinate in, &c. Illi canebant tuba in Pascha, Pentecoste, & Scenopegia. Nos modo in ecclesia, licet omni tempore Deo canere debeamus, sed praecipue in resurrectione, in remissione, & in domus innovatione, hoc est, cum resurgimus in Christo, cum remissionem accipimus, cum domus pectoris nostri innovata fuerit post ruinam.

e Quia praecceptum, &c. Ipsi enim praecceptum est atque iudicium, ut gratia saluemur, & non ex nobis.

f Testimonium, &c. In Christo, qui pro nobis venditus est.

g Posuit illud, &c. Vel in rubo, vel in igne, vel in aliis mysteriis.

h Linguam, &c. Populus ille gentium, in ecclesia mandata, quae prius ignorabat, accepit.

i Diuertit, &c. Quando in Aegypto eramus, extruebamus

ciuitates Pharaonis, lutum & lateres portabamus, & tota anima nostra querebat paleas. Non habebamus frumentum, non habebamus caelestem panem, qui de caelo venit, necdum acceperamus manna de caelo, necdum nobis serpens fuerat in eremo suspensus, necdum petra aquam nobis miserat, necdum extendebamus manus, & cadebat Amalech. Sedebamus in luto, & faciebamus opera Aegypti, ciuitates Pharaonis extruebamus. Diuertit ab oneribus dorsum eius. Quam gratia ante habebamus onera: Propterea Moyses noster dicit: Venite ad me omnes qui onerati estis peccatis, & ego reficiam vos.

k Manus eius, &c. Cuius: Israelis. Alij sunt cophini Aegypti, & alij Iesu. Habet & Iesus cophinos suos, & duodecim cophinos de fragmentis impleuit Saluator noster. O rem miram, & ingentia mysteria significantem. Quinque millia populi vescebantur in eremo, sine paruulis & mulieribus: in loco deserto non inueniuntur, nisi tantum quinque panes: Locus enim desertus erat. Requiro te qui tantum literam sequeris. In deserto loco non inueniuntur nisi quinque panes, & duodecim cophini quomodo inueniuntur? Si desertus erat locus, utique duodecim cophinos habere non poterat. Sed hoc totum significatur, quod populum suum Dominus in deserto istius saeculi eduxit de Aegypto: pavit panibus suis, & quodcunque supererat, in duodecim cophinis condidit, hoc est, in duodecim apostolis, ut quod perierat in duodecim tribubus, saluaretur in duodecim apostolis.

l In tribulatione, &c. Propheta & psalmi ideo obscuri sunt, quonia subitum cum nescis, persona mutatur. Denique hucusque locutus est propheta, nunc subitum inducitur persona Dei loquentis ad populum. In tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Quicumque in tribulatione es, securus esto, inuoca me, & exaudieris.

m Exaudiui te in abscondito, &c. Tempestas illa quando te premebat, & quasi fluctibus huc illucque trahebat, ego eram in media tempestate.

n Probauit te apud, &c. Secundum litteram de Moyse & Aaron dicitur: quod ad aquam contradictionis offenderint Deum: Denique ideo non sunt ingressi terram repromissionis. Nobis autem dicit Deus: Probauit te apud aquam contradictionis. Simon probatus est ad aquam contradictionis, quia in hypocrisi accepit baptismum. Quicumque ergo in hypocrisi accipit baptismum, iste probatur ad aquam contradictionis.

o Audi populus, &c. Nobis loquitur Deus. Quodcumque populo dixit, etiam nobis loquitur.

p Israel si audieris me. Quid quaeris ut audiam? Videamus quid praecipiat.

q Non erit in te, &c. Cui Deus venter est, Deus ei recessus est. Quotcumque vitia habemus, quotcumque peccata, tot recessus habemus deos. Iratus sum, ira mihi Deus est. Vidi

C

1

Exo. 43. d

Ibi. 1. c. 15.

Ioan. 6. d. c Exod. 16. d Num. 21. b Exod. 17. d

Mat. 11. d

Luc. 9. c

Mat. 14. b

Mat. 14. b

2. Tim.

Gen. 1. 15. c 6. c 35

Rom.

Exod. 17. d Num. 20. c Act. 8. e

Act. 8. e

Act. 8. e

Act. 8. e

Act. 8. e

Act. 8. e

E mulierem & concupiui, libido mihi Deus est. Vnusquisque enim quod cupit & veneratur, hoc illi Deus est. Auarus aurum Deum habet.

a ¶ *Nec adorabis Deum alienum.*] Noster Deus, virtus est: aliorum, vitia.

Gen 19. c

b ¶ *Ego sum, &c.*] Nos sumus, qui educti sumus de terra Ægypti: si tamen exiimus, si in eremo sumus, si terram repromissionis cupimus videre. Si reliquimus Sodomam, non respiciamus ad Sodomam. Saluati sumus in monte, non desideremus Ægyptias carnes, non dicamus: Quam benè nobis erat in Ægypto, cum manducabamus carnes in ollis, & allia, & cucumeres. Vis accipere Domini cibos? Vis comedere ipsum Dominum Deum tuum & Salvatorem? Audi quid dicat.

Num. 11. b

c ¶ *Dilata os, &c.*] Dilate ora vestra, ipse est & Dominus, & panis. Ipse hortatur nos vt comedamus, & ipse noster cibus est. Quantumcunque dilataueris, tantum accipies. Non est igitur in mea potestate, sed in tua est. Si volueris, totum me accipies: si nolueris, accipe saltem partem.

Apoc. 3. d

d ¶ *Et non, &c.*] Ego sto ante ostium & pulso. Volo vt aperias & ingrediar, & non vis aperire.

e ¶ *Et Israel nō, &c.*] Infelix est qui à Deo nō corripitur. Si quis peccans non percutitur, iste miser est. Ideo dicit: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum. Ideo eos dimisi, quoniam sæpe percussi, & disciplinam non receperunt. Rogauimus, non audierunt: percussi, nō senserunt dolorem. Dimitto eos in voluntatibus suis, vt saturati vitiis suis, vel sic agāt pœnitentiam.

f ¶ *Si populus, &c.*] O clemētissime pater, ô misericors Deus. Rogauit, & nō est auditus, quasi iratus dimittit filium lasciuientē. Iterū videt perire, & dolet, quia perit. Et quid dicit? g ¶ *Si populus meus, &c.*] Nunquid grande mihi erat liberare te de tribulatione? Nunquid non poteram maiestatem meam mittere, & eruere te de periculo? Sed quia dimisit te libero arbitrio, & stadium tibi proposui, & non coronatur, nisi qui pugnaverit: propterea victoriam tuo arbitrio derelinquo.

1. Tim. 2. a

h ¶ *Inimici, &c.*] In Hebraico melius habet: Inimici Domini negabunt eum, hoc est, Iudæi. Inimici enim ipsius negauerunt eum. Sed isti inimici qui negaturi sunt eum, ergo perierunt: ergo reliquæ non erunt? Et quomodo iurasti Abraham, Isaac, & Iacob: quoniam semen ipsorum sit quasi stellæ cœli, & sicut arena maris? Quare promisti patribus, & non reddis filiis? Inimici Domini negabunt eum. Sed quid dicit?

Gen 12. c

15. a c 26.

Gen 35. b

Rom. 11. c

i ¶ *Et erit, &c.*] Cum introierit plenitudo gentium, tunc omnīs Israel saluus fiet. In futuro credent, modò non crediderunt. Nunc dicam ad Iudæos. Solent sibi applaudere, & dicere: Et erit tempus eorum in æternum. Nos dicamus, verum est: credituri enim sunt de Iudæis. Denique legimus in Apocalypsi Ioannis, duodecim millia de singulis tribubus, hoc est, centum quadraginta quatuor millia creditura, & hoc dicitur virginum esse. Vbi autem virginum tantus numerus erit, non virginum quantus erit? Ergo & nos dicamus Iudæis, & erit tempus vestrum in æternum, hoc est, in futuro sæculo. Sed ad te qui hodie non credis, quid pertinet? Et erit tempus eorum in sæculum. Inimicorum Dei quale tempus erit?

k ¶ *Et cibauit eos de, &c.*] Induxit eos in terram repromissionis: cibauit non manna, vt in deserto, sed frumento, quod cecidit, quod resurrexit. *Et cibauit illos ex adipe frumenti.* Videte mysterium scripturarum. *Ex adipe frumenti.* Frumentum adipem habet, nunquid & intestina habuit? Sed voluit largitatem & pinguedinem gratiæ spiritualis ostendere: & ideo adipem nominauit.

l ¶ *Et de petra melle saturauit eos.*] Ipse frumentū est, ipse per S. Hieron. Tom. 7.

tra est, qui populum Israël satiauit aqua in deserto. Spiritua-liter melle & non aqua saturauit eum, vt quicunq; crediderunt & acceperunt cibum, mel sentiant in ore suo. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel & fauam ori meo.* Denique & Dominus noster post resurrectionem propterea

Psal. 118. a
Luc. 24. f

fauum comedit, & de petra melle saturatus est. Ergo rem dico nouam: Ipsa petra mel comedit, vt nobis mel tribueret: & dulcedinem, vt qui in lege biberant myrrham, hoc est, amaritudinem, postea in euangelio comedant mel euāgelij: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

m ¶ *Psalmus Asaph.*] Iste psalmus hortatur, vt si volumus Dominum habitare nobiscū, ea semper quæ illi sunt placita; faciamus.

PSALMVS LXXXI.

D *Eus n̄ stetit, &c.*] Multa sunt schemata. Frequenter enim sedemus, interdum stamus, interdum iacemus, interdum currimus, interdum

a *Vsque*

ambulamus, ita & De^s describitur pro varietate hominum, & status ipsius diuersus inducitur. Si sancti sumus, & sumus similes Moyse, dicitur ad nos: *Tu vero hic stam tecum.* Hoc enim dixit Deus ad Moyse. Stabat enim Moyse super petram, propterea & Dominus stabat illi. Si verò prius sancti fuerimus & postea peccatores: iam non nobis stat Deus, sed ambulat, hoc est, mouetur de loco suo, qui nobis antè steterat. Postquam nos moti fuerimus, & ipse nobiscum pariter mouetur. Denique & Adam, quamdiu in paradiso fuit, & mandatum seruauit, stabat ei Deus. Postquam vero transgressus est, audiuit vocem Dei ambulantis in paradiso. Vis scire, quia ambulabat ei Deus? Quid ei dixit? Adam ubi es? Qui ante stantem Deū non fugerat, postea ambulante fugit. Diximus de stante, diximus de ambulante: dicamus de sedente. Quandocunque sedens inducitur Deus, dupliciter inducitur. Aut quasi rex, aut quasi iudex. Si quasi rex, videtur sicut Esaias: *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum & eleuatum.* Ibi quasi rex regnans inducitur. Quando verò quasi iudex inducitur, throni positi sunt, & libri aperti sunt, vt in Daniele scriptum est. Quid dicitur? *Throni positi sunt, & libri aperti sunt.* Hoc est, Dominus quasi iudex sessorus, & omnium opera relecturus. Libri qui modo complicati sunt, tunc aperientur. Omne quod facimus, quod loquimur, quod cogitamus, etiam de otioso verbo reddituri sumus rationem. Scriptum est in libris Dei. Putat aliquis libros esse in cælo, vbi scribantur peccata nostra? Ego libros puto conscientias nostras, quæ tunc aperientur, & videbit vnusquisque quod fecit. *Nihil occultum, quod non reuelabitur.* Propterea throni positi sunt, & libri aperti sunt. Quanta scripta sunt in libro meo, & ne fratri quidem meo, neque amico meo audeo cōfiteri. Sciunt angeli quid fecerim, sciunt throni, sciunt Seraphim, sciunt pater & filius & Spiritus sanctus. Diximus de Deo, quod aliis stet, aliis ambulet: aliis vero sedeat, aut quasi rex, aut quasi iudex: aliis verò dormiat. Si quando nos derelinquit tentationibus, licet simus sancti, tamen relinquimur tentationibus, vt probemur, eo tempore nobis dormit Dominus. Denique quid dicit psalmista: *Exurge, vt quid dormitas Domine?* Et apostoli, quando erāt in nauī, & nauis fluctibus tundeatur, dormiebat eis Dominus: Propterea enim nauis fluctibus tundeatur, Denique excitant eum, & euigilat, & statim tempestas quiescit. Diximus de quatuor schematibus Dei, quia aliis stat, aliis ambulat, aliis sedet, & aliis quasi dormit, aliis vero euigilat & consurgit. Deus stetit in synagoga deorum. Quia dii erant, propterea stabat ei Deus. In qua synagoga nostra diuersa Deus habet schemata: Aliis stat, aliis sedet, aliis ambulat, aliis dormit. Cum ipse sit immutabilis, pro nostra varietate mutatur. Vide hominis dignitatem, *Deus stetit in synagoga deorum,* Largitur nobis nomē, vt largiatur & meritum,

Exod. 17.

Gen. 3. b

Esa. 5. a

Dan. 7. e

Mai. 10. c
Dan. 7. e

Psal. 43. d
Marc. 4. d

o ¶ *In medio autem deos, &c.*] Quasi imperator in medio G. ij

A exercitus diiudicat. Deus deos diiudicat. Res formidabilis, res terroris plena. Si deos diiudicat, de peccatore quid facit? Duos istos versiculos quasi propheta dixit: hoc vero quod sequitur.

a ¶ *Vsquequo, &c.*] Ipse Deus loquitur ad iudices, hoc est, ad principes populi. Specialiter isti versiculi, qui sequuntur, ad iudices dicuntur. Si sæculi iudices, manifestum est. Si verò ecclesiæ iudices, de episcopis intelligamus atque presbyteris. *Vsquequo iudicatis iniquitatem?* Qui iudicat iniquitatem, iudex iniquitatis est. Ille erat iudex iniquitatis, de quo dicitur in euangelio, qui dominum non timebat, & hominem non reuerbatur. *Vsquequo iudicatis iniquitatem?* Dedi vobis potestatem in gregem meum, & in populum Dei: debetis iudices esse, non lupi.

b ¶ *Et facies peccatorum, &c.*] Quando venerit ad vos iudicium, non consideratis causam, non consideratis iudicium, sed personas eorum qui habent causas. Ac si dicat: Si venerit pauper, habens iustum negotium, & venerit diues, habens malum negotium, vos personam aspicietis, nō negotiū. Hoc interim secundum vnam interpretationem. Cæterum est & alia interpretatio sacratio: Solet in theatris vnus homo frequenter diuersas habere personas: nunc ingreditur in mulierem, nunc in virum, nunc in regem: & qui in regem processerat, rursus in seruo procedit. Dixi exemplum, vt de carnali venire possimus ad spirituale. Et nos diuersas personas accipimus. Quando enim irascor, personam leonis assumo. Quando res alienas rapio, lupi personam assumo. Quando vero crudelis sum & interficio, assumo personam crudelis. Sed quomodo qui sunt peccatores, in peccatis habent diuersas personas: sic è contratio qui sancti sunt, habent & ipsi diuersas personas, sed in bono. Quando elemosynam facio, habeo personam quasi clementis. Quando verò benè iudico, habeo personam boni iudicis. Quando vero iniuriam patior, & humilis sum, habeo personam humilis. Infelix est qui plures in malo habet personas. Felix est qui diuersas personas habet in bono.

c ¶ *Nescierunt neque, &c.*] Qui? Mali iudices. Quos ego Deus vocabam, vitio suo mali iudices appellati sunt. Nescierunt me, neque intellexerunt iudicium meum, in tenebris ambulant. Quia dereliquerunt lucem, propterea in tenebris ambulant. Ego dixi: vos estis lux mundi, & vos declinastis à luce, & facti estis tenebræ. Quia ergo hoc fecerunt, videamus quid sequitur.

d ¶ *Mouebuntur omnia, &c.*] Videte, principes mali qualem habent retributionem. Propter malos iudices, terræ fundamenta quatuntur. Hoc interim diximus primum, secundum litteram: quoniam totius orbis concussio propter malos principes venit. Dicamus autem & aliter: Mouebuntur omnia fundamenta terræ. Ego malos iudices, qui fundamenta posuerunt in terram, & non in cælum, subuertam, qui debuerunt fundamentum habere Christum: quem posuit architectus Paulus, & noluerunt, sed in terram posuerunt fundamenta sua.

e ¶ *Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.*] Audiat Eunomius, audiat Arius: qui dicunt filium Dei similiter esse filiū, vt nos sumus. Quod dij sumus, non est naturæ, sed gratiæ. Quotquot enim eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Propterea feci hominem, vt de hominibus dij fiant. *Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.* Videte quanta sit hominum dignitas, & dij vocamur & filij. Ego feci vos deos, sicut feci Moysen Pharaonis Deum, vt postquam dij fueritis, digni efficiamini esse filij mei. Considerate scripturam diuinam: *Non est personarum acceptio apud Deum.* Non dixit, ego dixi, dij estis, reges & principes, sed omnes, quibus æqualiter corpus dedi & animam & spiritum, æqualiter donauit & deitatem & adoptionem. Æqualiter omnes nasci-

mur & imperatores & pauperes, æqualiter & morimur. Æqualis enim conditio est.

f ¶ *Vos autem sicut homines moriemini.*] Videtis ergo quoniam qui homo est, moritur. Deus enim non moritur. Et Adam quamdiu seruabat præceptum, & Deus fuit, non mortuus est. Postquam vero gustauit de arbore illicita, statim mortuus est. Denique dicitur ei Deus: *In quacunque die gustaueris, morte morieris.* Melius habet in Hebræo: Vos autem sicut Adam moriemini. Sicut ille eiectus est de paradiso, sic & nos eiecti sumus. g ¶ *Et sicut vnus, &c.*] Quoniam dixerat, filij excelsi omnes, non potest filius esse excelsi, nisi & ipse excelsus fuerit. E-

go dixi, vt omnes vos excelsi sitis, vt ego excelsus sum. Vos vero sicut vnus de principibus cadetis. Quoniam excelsi eramus, propterea cecidisse dicimur. Vbi sunt qui dicunt, diabolus esse factum? Vbi sunt qui dicunt, malam naturam à Deo esse creatam? Secundum Hebræum hinc duo dicuntur: Vos autem sicut Adam moriemini. Sicut pater vester noluit audire præceptum Domini, & cecidit: ita & vos moriemini. Ergo illud de Adam dictum est. Hoc vero quod sequitur: *Et sicut vnus de principibus cadetis.* Quis est iste vnus de principibus qui cecidit? Si volueris dicere Adam, iam in superioribus versiculis dictum est: *Vos autem sicut Adam moriemini.* Simulque videte significantiā verbi. Vos autem sicut Adā moriemini. Quoniam Adam mortuus est, & nos morimur. Diabolus vero, qui princeps fuit, & cecidit, nō mortuus est. Neque enim potest angelica dignitas mortē recipere, sed tantum ruinā. Idcirco dixit: Sicut vnus de principibus cadetis. Quomodo cecidit lucifer, qui manè oriebatur: Et ecce & hic cecidit, & ibi cecidit. Propterea cecidit: quia semper in cælestibus versabatur. Ille est, cui dicitur in Ezechiel: *Tu es resignaculum similitudinis.* Videte quid dicat: *Resignaculum similitudinis.* Non dixit, tu es signaculum similitudinis, sed *resignaculum similitudinis.* Signauerat te Deus, & similem sibi fecerat. Tu vero postea resignasti te ad similitudinem & imaginem Dei, & tu conditus es. Denique dicitur in ipsa prophetia: In medio Cherubim nutritus es: inter lapides iaspidis & carbūculi fuisti in paradiso Dei, & cecidisti, inquit, & à monte Dei vulneratus es. Ille est princeps Tyri ex eo tēpote quo cecidit: siquidem Tyrus lingua Hebræa dicitur *צור* Zor, hoc est, tribulatio. Ergo & iste princeps, qui primo erat in cælo, nunc factus est princeps Tyri. hoc est, tribulationis istius sæculi. Sicut vnus de principibus cadetis. Quando dicit sicut vnus, ostendit esse & alios. Legite Apocalypsim Ioannis: Draco quando de cælo cecidit, tertiā partem stellarum secum duxit. Hucusque Deus locutus est ad homines, & rursus per prophetam loquitur.

h ¶ *Surge Deus, &c.*] Surge, quia nauis nostra fluctibus turbatur. *Surge Deus, iudica terram:* quoniam mali iudices non iudicant, sed euertunt legem tuam, & pecora tua lacerant. Tu surge, qui verus iudex es. Quia ergo mali iudices mortui sunt, sicut Adam, & ceciderunt sicut vnus de principibus: propterea tu surge, tu iudica, tu salua creaturā tuam. Mercenarius enim cum lupū viderit, fugit, relinquit oues, nō potest ita dolere alieno, quomodo dolet patri & matri. Dicamus & aliter: Surge qui pro nobis passus es, pro nobis mortuus es: surge & salua nos. Dicamus aliter: Qui venisti humilis & contemptus: veni quasi iudex, & vindica nos. *Surge Deus, iudica terrā.* Videte significantiam proprietateque sermonum. Non dixit: iudica cælum, sed terram. Ergo terra iudicatur, non cælum. Si ergo terra iudicatur, & non cælum: ergo in cælo peccata non fiunt: si autem fierent in cælo peccata, diceret: *Surge Deus, iudica terram, & cælum.* Et videte clementiam prophetiæ. Non dixit: interfice terram, sed iudica & salua. Non dixit, iudica per angelos, iudica per ministros tuos. Illi enim si iudicauerint, non possunt misereri: quia executores sunt sententiæ tuæ. Tu vero si iudicaueris, poteris ipse misereri. *Surge Deus, iudica terram.* Imperator potest suā mutare sententiā, præfectus nō potest. Propte-

E

Propterea te iudicem deprecamur, non contemnentem, sed precantes. Homines etenim & angeli ad cōparationem tui crudeles sunt. Tu solus mitissim⁹ iudex es. Vultis scire quoniam Deus clemens est iudex, & omnis homo crudelis est? Dormiēte patrefamilias inimicus homo zizania superfeminavit. Serui volunt euellere, & dicit paterfamilias: Dimittite vt simul crescant, ne cum zizania de frumento euellitis, eradicetis simul & triticum.

Mat. 13. b

a ¶ Quoniam, &c.] Propterea te iudicem deprecamur, quia omnib. gentibus misertus es. Quare non dixit: tu possidebis omnes gentes, sed, tu hæreditabis? Vbicunq; hæreditas ponitur, ibi mors ante præcessit, Propterea hæredes & cohæredes dicimur. Hæredes dixit Christi, quia pro nobis mortuus est. Cohæredes, quia nobiscum regnaturus est. Tu hæreditabis: Misisti enim seruos tuos, reuertamur ad Apostolos, aliū in circumfisionē, aliū ingentes. Quamdiu Moysen miseris, quamdiu Esaiam, quā-

diu Hieremiam, quamdiu alios prophetas, notus erat in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius. In modica terra nominis Dei notitia ferebatur. Misisti Petrum piscatorem, qui dimiserat rete, qui ab opere callosam habebat manum. Non misisti oratorem, non misisti philosophū: Misisti hominem rusticum, hominem piscatorem. Iste piscator, iste rusticus de Hierosolyma perrexit Romam, & rusticus cœpit Romā, quam eloquentes capere non potuerunt. Rur-

Rom. 15. c

F

sū iuit Paulus apostolus, & de Hierosolyma prædicauit vsque in Illyricū, & prædicauit vbi nō erat prædicatū euāgelium, ne super alienum fundamentum poneret ædificium. Deinde dicit, quod de vrbe Roma iret ad Hispaniā. Videte Paulum persecutorē, qui in Iudæa fuerat persecutor, prædicat gentibus. Vbi sunt qui prædicant Alexandrum Magnū Macedonum Imperatorem, quod in breui spatio vicerit tātas gentes? Habuit exercitum, habuit & ingentes turbas, & non tale aliquid potuit, sed modicū quiddam. Iste vero Paulus quondam persecutor fuit, qui dicebat: *Et si imperitus sum sermone, non tamen scientia.* Qui solœcismos facit in loquendo, crucem Christi portat, & quasi triumphans omnes capit. Totum orbem subegit ab Oceano vsque in mare rubrū. Dicat aliquis: Hoc totum lucris causa fecerunt. Hoc enim dicit Porphyrius: Homines rustici & pauperes, quoniam nihil habebant, magicis artib. operati sunt quædam signa. Nō est autem grande facere signa. Nam fecere signa in Ægypto magi contra Moysen. Fecit & Apollonius, fecit & Apuleius: Infinita signa fecerunt. Concedo tibi Porphyri, magicis artibus signa fecerunt, vt diuitias acciperent à diuitibus mulierculis, quas induxerant: hoc enim tu dicis: quare mortui sunt? quare crucifixi? Fecerunt & alij signa magicis artib. sed pro homine mortuo nō sunt mortui, pro homine crucifixo non sunt crucifixi. Sciunt isti hominem esse mortuum, & moriuntur sine causa? Felix ergo nostra victoria, quæ in sanguine Apostolorum dedicata est. Fides nostra non probatur, nisi per illorum sanguinem. Benedicamus ergo Deum: cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

2. Cor. 11. b

Exod. 7. b

b ¶ Canticum Psalmi Asaph.] Iste psalmus vocem prophetæ continet collaudantis Deum. Ait ergo:

PSALMVS LXXXII.

D^eus quis similis erit tibi? Quia nullus est similis tui nullum alium auctorem, nisi te quærimus.

d ¶ Ne taceas, neq; compescaris Deus.] Nos tacemus, tu pro nobis loquere. Iusti vox est quæ dicit: Neque compescaris. De iustitia sua securus est.

e ¶ Quoniam ecce inimici tui sonuerunt.] Possumus secundum Tropologiam de ecclesia interpretari, & hæresibus. Possumus autem secundum literam interpretari de populo Iudæorum, & de cæteris gentibus, quæ in circuitu expugnant

S. Hieron. Tom. 7.

Iudæam. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt. Vocem & detractionem aduersariorum sonitum voluit appellare. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt. Videte quid dicat: Sonuerunt, hoc est, quasi cymbalum tinniens: sic sonuerunt auribus meis. Sonus propriè dicitur, cum auditur tantūmodo sonus,

& vox non intelligitur. Ergo quod dicit, hoc est. Illi quidem loquebantur, & quasi volebant me arguere: cæterum ego non quasi vocem, sed quasi sonum audiebam.

f ¶ Et qui, &c.] Videte quid dicat: Ergo qui eleuat caput, odit Deum. Superbis enim Dominus resistit: humilibus autem dat gratiam. Et qui oderunt te, extulerunt caput. Si causam habes contra aliquē, si tibi detrahit frater tuus, & tu es humilis pro Christo, & ille superbus propter diabolū, tu imitaris eum, qui dicit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Ille autem qui erigitur, illum imitatur, qui dicit: *In cælum ascendam, super sidera cæli ponam thronum meum, ero si-*

Iacob. 4. 6
1. Pet. 5. 6

Mat. 23. d

Esa. 14. 6

milis altissimo. Et qui oderunt te, extulerunt caput.

g ¶ Super populum, &c.] Sufficit alicui, si populus Dei sit.

h ¶ Cogitauerunt, &c.] Hoc interpretatione non indiget. Legisse, intellexisse est.

i ¶ Dixerunt: venite & disperdamus, &c.] Et non sit gens, quia populus Dei est.

k ¶ Et non memoretur nomen, &c.] Non memoretur hic, qui sensu videat Deum.

l ¶ Quoniam cogitauerunt, &c.] Infelices nos, infelix populus Dei, non potest in bono tantam habere concordiam, quantam mali habent in malo.

H

m ¶ Aduersus te testamentum disposuerunt, &c.] Videte nomen sacramenta.

n ¶ Tabernacula Idumæorum & Ismaelitæ, &c.] Vndecim sunt, qui pugnant aduersus sanctum. Quoniam ergo pugnaverunt contra sanctos, ad perfectum numerum, id est, duodecim, venire non poterunt. Tabernacula Idumæorum. Non habent domus fundamentum, sed tabernacula, quæ citò pertranseunt. Idumæa dupliciter interpretatur, aut sanguinea, aut terrena. Videte ergo qui pugnant aduersus sanctos. Tabernacula Idumæorum terteni & Ismaelitæ. Ismaelitæ interpretantur, obedientes sibi. Hoc est, quodcumque cor habuerit, & mala cogitatio, statim faciunt. Propterea dicitur in Ezechiele: *Fili hominis loquere aduersus prophetas, qui sequuntur cor suū, & quodcumq; impellit cogitatio, faciunt.* Nos autem non debemus sequi cogitationem nostrā, nec dici Ismaelitæ, hoc est, obedientes sibi: sed Ismael, hoc est, obedientes Deo. Moab ex patre, hoc est, recedentes à Deo patre. Agareni, Profelyti. Qui cum deberent esse habitatores Dei, Profelyti facti sunt. Gebal interpretatur, vallis vana. Ge, dicitur vallis. Baal verò interpretatur, vana. Isti ergo, qui contra Dei populū sunt non sunt de monte, sed de valle vana. Et Ammon interpretatur, populus turbidus, hoc est, qui confidunt in multitudine, & non in simplicitate. Amalech interpretatur, lingens terram. Quicumque enim pugnant aduersus populum Dei, non comedunt cælestem panem, sed lingunt terram sicut serpens. Alienigenæ. Vbi dicitur, alienigenæ, in Hebræo habet, Philistiim. Philistiim verò interpretatur, cadentes potione, hoc est, qui inebriati sunt de calice diaboli, & inebriati ceciderunt. Cum habitantibus Tyrum. Tyrus lingua Hebræa dicitur צור Zor: quod interpretatur, tribulatio & angustia. Qui debuerant esse peregrini in isto sæculo, facti sunt habitatores. Isti ergo qui expugnant populum Dei, habitant in Zor, hoc est, in angustia & tribulatione animæ suæ. Ista ergo tantæ gentes, quæ pugnant aduersus sanctum, videamus quem habeat principem: Salvatorem, an diabolū. Quid sequitur? *Etenim Assur venit cum illis.* Assur Nabuchodonosor aduersarius Dei,

Eze. 13. d

עמלק

qui populum Dei duxit in captiuitatem, licet videatur gentes habere plurimas pro se dimicantes: tamen principem habent Assur, hoc est, diabolus. Facti sunt in adiutorium filii Lot. Lot interpretatur, declinans. Dæmones autem fuerunt angeli, & postea cum diabolo ceciderunt, & facti sunt satellites eius, sicut scriptum

Apoc. 12. 4

est in Apocalypsi Ioannis: Quia draco cecidit, & traxit secum tertiam partem stellarum. Ergo quid dicit: Isti qui venerunt cum tantis gentibus, & expugnauerunt populum tuum, & venit cum eis Assur, & principem habent diabolus, facti sunt in adiutorium filii Lot, hoc est, dæmonibus. Qui à te declinauerunt, hoc operantur quod & dæmones. Videtis quia difficillima loca sunt: videtis quia obscura sunt, & in singulis sermonibus magna sunt sacramenta, & necessitate compellimur in verbis Hebraicis, & plenius mysteriis diutius immorari. Neque enim nunc rhetoricum locum euentilamus, sed id quod à Spiritu sancto dictum est, interpretari nitimur. Nisi enim sic interpretemur, ut diximus, quid prodest ecclesiis Christi legere tabernacula Idumæorū & Ismaelitæ, & cætera nomina? Quoniam ergo venerunt contra populum tuum, videamus ergo quid eis imprecetur psalmista.

Iud. 7. 8. 8.

a ¶ Fac illis, &c.] Legistis in Iudicum libro: Iste est Madian, quem expugnauit Gedeon. Iabin & Sifara isti sunt, quos expugnauit Debhora & Barach.

Ibid 4.

B

b ¶ In torrente, &c.] Debhora & Barach interfecerunt Sifaram principem militiæ. Ergo quod dicit, videte quid sit. Domine quantam habent superbiam: quoniam cum tanto veniunt exercitu, quoniam Nabuchodonosor habent principem Assyriorum, quoniam facti sunt in adiutorium filiis Lot, quoniam hoc agunt quod agunt dæmones, quoniam superbia eorū vsque ad te eleuata est: propterea te deprecor, ut ad ignominiam suam, non à viro vincantur, sed à muliere.

c ¶ Facti, &c.] Qui? Madian & Sifara & Iabin. Isti tres facti sunt sicut stercus terræ, Madian interpretatur relinquens iudicium. Quicumque pugnat contra populum meum, non cogitat futurum esse iudicium. Sifara interpretatur equi visio. Isti qui pugnant contra populum tuum, non sunt de grege tuo & de pecoribus tuis, sed de equis qui insaniunt in feminas. Isti ergo equi semper parati in prælium sunt. Sicut Iabin. Iabin interpretatur intellectus. Qui sibi in sua sapientia confidunt, & non in gloria Dei. Facti sunt ut stercus terræ. Illi qui gloriabantur in exercitu, qui habebant principem Assur, & dicebant: in cælum ascendam, non solum in terram ceciderunt sed in terra stercus facti sunt.

Iud. 6. 67.

d ¶ Pone principes eorum.] Quorum? Qui pugnant contra populum tuum.

e ¶ Sicut Oreb, &c.] Legisse vos puto historiam in Iudicum libro, quoniam Gedeon, qui vocatur alio nomine Hierobaal, pro populo Dei pugnavit, hos quatuor reges vicerit, & interfecerit eos. Videte quales sunt principes Madianitarum, qui reliquerunt iudicium Dei. Oreb & Zeb & Zebee & Salmana. Quis putat in istis verbis esse mysteria Saluatoris? Legunt hoc philosophi, & irrident. Legunt rhetores, & putant esse deliramenta. Non solum autem rhetores, sed & Iudæi non habent clauem scientiæ: quoniam velamen positum est ante oculos eorum Oreb interpretatur foramen, in quo coluber ingreditur, Zeb interpretatur lupus. Videte nomina principum aduersariorum Christi. Zebee, hostia, hoc est, quos lupus suffocauerit: Et Salmana, perfecti in malitia. Videte ergo nomina sacramenta.

f ¶ Qui dixerunt, &c.] Dixerunt, sed non perfecerunt, quia Dominus pugnavit pro populo suo.

g ¶ Deus meus pone, &c.] Videte clementiam prophetæ: Non precatur contra eos, sed pro eis. Videte quid dicat: Deus meus, qui Deus es omnium: meus proprie Deus. Deus meus pone illos ut rotam. Qui quasi fundamentum habent in malitia, non habeant fundamentum, sed vacillent, & non stent in malitia.

h ¶ Sicut stipulam, &c.] Sicut stipulam, non sicut frumentum. Sed stipulam quod dicit, hoc est, si quis est in eis stipula & palea, pereat. Sicut ignis qui comburit syluam. Non dixit arbores frugiferas, sed syluam, quæ non habet fruges. Si quis ergo stipula est, & non habet frumentum: si quis sylua est, & non habet fruges, hic pereat.

i ¶ Sicut, &c.] Superbia in eis pereat.

k ¶ Ita persequeris illos, &c.] Quid? Occides eos? Non: sed;

l ¶ Turbabis eos.] Ut saluentur. *m ¶ Imple facies, &c.]* Ut confundantur. Quare hoc?

n ¶ Ut quærent, &c.] Videtis ergo quia non contra eos, sed pro salute ipsorum deprecatur. Denique & in sequentibus videte quid dicat.

o ¶ Erubescant, &c.] Pereant secundum hoc quod mali sunt, & saluetur quod bonum est. Denique videte, quoniam perditio hic non abolitionem sonat, sed salutem. Quid sequitur?

p ¶ Et cognoscant, &c.] Erigat se qui vult ut erigatur. Nos dicamus: tu solus altissimus in omni terra. Quantumuis aliquis exaltet, nos habeamus Deum, quo excellior nemo est: cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

q ¶ In finem, &c.] Tres sunt psalmi, qui pro torcularibus præscribuntur, octauus, & octogesimus, & octogesimus tertius. Octauus præscribitur David: octogesimus verò præscribitur Alaph: octogesimus verò tertius filiis Core. De vobis aliquam regulam, ut sciatis in scripturis quid obseruare debeatis. Quicumque psalmus præscribitur filiorum Core, nihil triste habet, sed semper læta significat. Quoniam enim Core, & Dathan, & Abiron fecerunt contra Moysen, & à Domino puniti sunt: filij Core, qui non sunt secuti patrem suum, æterno gaudio benedicti sunt. Quoniam autem Core interpretatur caluaria, manifestum est, quod caluaria significet locum resurrectionis: quicumque filius Core est, filius est resurrectionis. Quicumque autem filius resurrectionis est, nihil potest habere quod triste est.

PSALMVS LXXXIII.

*Q*uam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit & deficit anima, &c.] Deinde dicitur: Beati qui habitant in domo tua. Videte tria esse tabernacula & atria, & ad extremum domum. Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Quæ sunt ista tabernacula? Videamus euangelium, an nobis aliquam significantiam præbeat. Loquitur Dominus, & dicit: Facite vobis amicos de iniquo mammona, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Videtis ergo quod iniquum mammona in isto sæculo deficit. Tamen considerate, quod iste iniquus iustitiam preparat. Mammona in lingua Hebræa diuitiæ nuncupantur: non aurum, ut quidam putant. De iniquo Mammona vera est & philosophi quædam sententia: Omnis diues aut iniquus, aut iniqui hæres est. Propterea dicit Dominus atque Saluator, quod diuites difficile ingrediuntur in regnum cælorum. Dicat aliquis: Quomodo Zachæus ingressus est in regnum cælorum, qui diues fuit? Sed dedit diuitias, & statim commutauit diuitias regno cælorum. Non dixit, quicumque diuites fuerint, non intrabunt in regna cælorum: sed dixit, quod difficile diuites intrabunt in regna cælorum.

Quam

E *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum.* Alij desiderant possessiones: alij seculi istius diuitias: alij parere in istius seculi Ecclesiis, & gloriam aliquam habere apud homines: mihi hoc solum desiderium est, videre aeterna tabernacula. Illa mihi dilecta sunt tabernacula, vbi congregatio virtutum

est, non vitiorum. Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini, hoc est, solum desiderium: hic solus amor meus, vt videam atria tua. Videre ordinē. Primum desiderat tabernacula, tabernacula quae non habent fundamentū, tabernacula quae cito mutantur. Tabernaculum enim semper mutatur, & huc illucque transfertur. Ceterum atria non sunt quidem domus, sed tamen habent aliqua fundamenta, & de atrio intramus in domum. Iste ergo primum tabernacula desiderat, & postea deficit, & amore tabescit, vt videat atria, & cum fuerit in atrio, tunc dicit: Beati qui habitant in domo tua.

Gal. 3. c

a ¶ *Cor meum, &c.*] Difficile est, vt cor & caro alicuius in commune consentiant. Si enim secundum Apostolum spiritus pugnat contra carnem, & caro contra spiritū: quomodo hic dicit, cor meum & caro mea exultauit? Hoc non potest dicere, nisi ille qui in amorē Dei tota mente defixus est: *Cor meum & caro mea.* Illud est, quod dicit & in alio loco: *Situit in te anima mea: quam multipliciter tibi caro mea.* Iste est caro, quae desiderat Dominum, de qua in alio loco dicitur: *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Illa autem caro de qua dicitur. *Omnis caro fenum,* non desiderat Dominum. *Cor meum & caro mea.* Vide mihi aliquem abstinentem, qui mortem carnis suae, lucrum putat animae suae. Haec autem carnis sunt ieiunia & iniuriae. Denique & Apostolus quid dicit? *Quem tradidi satanae in iterum carnis, vt spiritus saluus fiat.* Nisi caro mortua fuerit, spiritus viuificari non potest. Propterea dicit & Apostolus: *Quando infirmor, tunc fortior sum.* Consideret se vnusquisque, quando ieiunio lassus est & defectus, quomodo anima vigeat, quomodo nihil aliud mens eius nisi de Deo considerat, quomodo semper dicat: quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum.

Psal. 62. a

Esa. 40. b
Ecd. 14. c

1. Cor. 5. b

F

1. Cor. 12. c

b ¶ *Etenim passer inuenit, &c.*] Interim simpliciter interpretemur. Videte, quid dicat. Desidero, Domine, aeterna tabernacula tua: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Sedem aliquam & nidulum animae meae & corpori meo habere desidero. Aues quae libere huc atque illuc vagantur: tamen postquam volauerint, habent locum & nidulos, vbi requiescant: Quanto magis anima mea & caro mea debet sibi locum praeparare, vbi possit requiescere? Nunc altius aliquid ascendamus. In Domino confido: quomodo dicitis animae meae, transmigra in montes sicut passer? Videte ergo, quia nemo transmigrat in montes, nisi qui passer est. Et turtur nidum sibi. Iste est turtur, de quo dicit in Cantico canticorum: *Vox turturis audita est in terra nostra.* Turtur nidum sibi. Turtur est animal castitatis. Turtur non habitat in humilibus, sed sepe facit nidos sibi in excelsis arboribus. Sicut ergo passer & turtur aues castissimae nidos sibi in sublimioribus faciunt: sic ergo tabernacula & atria & domus non sunt in humili ista terra, sed in excelsis, hoc est, in regnis caelorum. Denique videte, quid dicat.

Cant. 2. a

c ¶ *Beati qui habitant in, &c.*] In tabernaculo non habitamus, sed peregrinamur. Et in atrio quamdiu sumus, non inhabitamus, sed peregrinamur. De atris enim transimus in domum. Cum autem venerimus in domum, quid dicitur? *Beati qui habitant in domo tua:* Domus quae habet fundamentum. Quoniam de domo nobis exire non licet, de atris licet. In valle lacrymarum in loco quem posuit. Vbi dicitur in valle, necesse est, vt e contrario intelligamus & montem. Ergo quicumque disponit ascensiones in corde suo, vbi positus est: In valle lacrymarum. Consideremus, quod in valle su-

mus, non sumus in monte, non sumus in paradiso: nec in paradisi altitudine, sed in humilitate terrae, maledicta terrae, maledicta quae nobis tribulos & spinas generat, quae cibus serpentis est, de qua dicitur ad Adam: *Terra es, & in terram*

Gen. 3. a

Matt. 5. a

ibis. Quam diu ergo sumus in valle lacrymarum, non debemus ridere, sed plorare. Propterea dicit & Dominus: *Beati fletus, quia ipsi ridebunt.* Interim ergo, dum sumus in valle lacrymarum, seculum hoc lacrymarum est, non gaudij. Non debemus ridere, quoniam hoc seculum & hoc tempus lacrymarum est, illud gaudij. In valle lacrymarum, in loco quem posuit. Quid est, quod dicitur: in loco quem posuit. In loco, hoc est, in valle lacrymarum. In loco quem posuit. Deus nos posuit ad certamen, vt semper in hoc pugnemus. Locus ergo iste, hoc est, vallis lacrymarum, non est pacis, non est securitatis, sed certaminis atque bellorum.

d ¶ *Beatus vir, &c.*] Nos quidem desideramus tabernacula & atria & domum tuam, sed hoc ipsum vt capere possimus, non est virtutis nostrae, sed auxiliij tui.

e ¶ *Ascensiones, &c.*] Quis disposuit ascensiones in corde suo? Beatus vir cuius est auxiliū à Domino: ille disposuit ascensiones in corde suo. Quicumque sanctus est, quotidie in priora extenditur, & praeteritorum obliuiscitur. Propterea dicuntur & in Psalterio Psalmi graduum quindecim, & primus dicitur: *Ad Dominum, cum tribularer, clamaui.* Et in secundo: *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxiliū mihi.* Et in tertio: *Latatus sum in his, quae dicta sunt mihi: & semper procedit, & proficit, & ascendit in sublimiora.* Quod dicit, hoc est, ascensiones in corde suo disposuit. Felix est, qui quotidie proficit, qui non considerat, quid heri fecerit, sed quid hodie faciat, vt proficiat. Sanctus ascensiones in corde suo ponit; peccator dissensiones. Quomodo, qui sanctus est, quotidie proficit: ita qui peccator est, quotidie decrescit. Beatus vir qui disponit ascensiones in corde. Videte consequentiam scripturarum.

f ¶ *Etenim benedictiones, &c.*] Dicat aliquis. In valle lacrymarum in loco quem posuit: ad agonem, hoc est, ad certamen: quare posuit ad agonem, quare pugnare nos voluit? Respondit sibi ipsi Psalmista, & dicit: Propterea in loco isto pugnare nos voluit, vt possit tribuere coronas. Etenim benedictiones dabit legislator. Iste legislator, hoc est, agonitheta noster propterea nos pugnare voluit, vt nos possit benedicere. Videte consequentiam. Quae sunt autem benedictiones istius agonithetae?

g ¶ *Ibunt, &c.*] Hinc vincunt, vt ibi coronentur. Si hic vir fortis apparuerit, ibi robustior fit. Ibunt de virtute in virtutem. Ergo nisi hic habuerimus virtutem, ibi virtutem maiorem habere non possumus. Neque enim dixit: ibunt de imbecillitate in virtutem, sed ibunt de virtute in virtutem. Vis ibi esse fortis? Ante hic esto fortis. Vis ibi coronari? Hic pugna. Ibunt de virtute in virtutem. Possumus & aliter dicere. Christus Dei virtus & Dei sapientia. Qui hic habuerit virtutem, & ibi habebit ipsam virtutem. Ibunt de virtute in virtutem. Quid habebunt lucri, cum ierint de virtute in virtutem? Quid habebunt praemij?

1. Cor. 12. a

h ¶ *Videbitur, &c.*] Beati mundo corde: quoniam ipsi Deū videbunt. Sufficit victoribus: sufficit eis, qui pugnaverunt facies Christi, Deum videre, infinita corona est. *Videbitur Deus deorum in Sion.* Quanta laetitia est, quanta felicitas ire de virtute in virtutem; & hoc ipsum habere praemium, vt Christum videre mereamur.

Matt. 5. a

i ¶ *Protektor noster aspice Deus, & respice in faciem, &c.*] Videte, quid dicat: Et respice in faciem Christi tui. Et deprecatur homo, vt pater aspiciat in faciem filij. Sed vide, quid dicat. Quoniam dixit Apostolus: An experimentum quaeritis eius, qui in me loquitur Christus. Et rursū ipse Saluator dixit: *Qui vos recipit, me recipit.* Ergo hoc est, quod dicit: respi-

2. Cor. 13. a

ce in nos. In nobis enim respicis filium tuum, qui habitat in nobis.

a ¶ *Quia melior est dies vna in atriis tuis, &c.*] Videte, quid dicat: Dies vna. Putat aliquis sic intelligendum: Melius mihi est in regno cœlorum parum habere quàm hic totum, hoc est, in isto seculo. Est quidem & ista intelligentia non mala. Sed nos dicamus. Si possit fieri, vt aliquis vna die esset in regno cœlorum, & postea precipitaretur, recte diceret: Melius est dies vna in atriis tuis. Nunc vero quod dicit vna dies, hoc est quod dicit in regno cœlorum. Vna illa dies non habet noctem & tenebras, sed semper lux est. Qui ergo vna die in regno cœlorum fuerit, semper ibi est.

b ¶ *Elegi abiectus esse in domo Dei mei magis quàm, &c.*] Hoc est, quod etiam Saluator ait de Ioanne: *Amen, Amen dico vobis: quoniam inter natos mulierum non est maior Ioanne Baptista.* Deinde dixit, quia ipse est angelus. Et deinde dixit: Qui autem minor est in regno cœlorum, maior est illo. Sensus ibi iste est. Ioannes inter omnes homines maior est. Et si vultis scire, ipse est angelus. Ille autē, qui in terra angelus est, in cœlorum regno nouissimus est, hoc est, ab angelis minor est. Qui autem minimus est in regno cœlorum, hoc est, angelus: maior est isto, qui in terra omnibus maior est. Hoc est ergo, quod nunc Propheta dicit: *Elegi abiectus esse in domo Dei mei, hoc est, minimus esse volui in regno cœlorum, quàm in isto seculo primus. Elegi abiectus esse in domo Dei mei, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Tabernacula non habent fundamentum, sed pertranseunt. Tamen qui peccator est, nunquam incolit terram, sed inhabitat & possidet.*

c ¶ *Quia misericordiam & veritatem diligit Deus.*] Duo diligit Deus: misericordiam & veritatem. Si tantum misericors esset, omnes nos ad peccata prouocaret. Si tantum veritatem diligeret, nemo spem haberet pœnitentiæ. Propterea duo quarit, vt ex altero alterum temperet. Si peccator es, audi misericordem Deum, & noli desperare, sed age pœnitentiam. Si verò iustus es, noli negligens esse, quia Deus clemens est: quoniam Deus & iustus est, & veritatem diligit.

d ¶ *Gratiam & gloriam, &c.*] Non dixit gloriam & gratiam dabit, sed dixit gratiam & gloriam dabit Dominus. Primum donat peccata, & postea coronat.

e ¶ *Non priuabit bonis eos, qui ambulant, &c.*] Melius habet in Hebræo in perfectione. Innocentia enim non est perfecta virtus: quoniam qui innocens est, nisi habuerit prudentiam, non est perfecta consummataque virtutis. Propterea dicit etiam in Euangelio: *Estote prudentes vt serpentes, & simplices vt columbae.*

f ¶ *Domine, &c.*] Videte, quid dicat: Domine virtutum. Ergo quando peccata aliqua habemus in nobis, Deus qui Dominus virtutum est, non est Dominus noster: quia Dominus non est peccatorum, sed iustorum.

g ¶ *Beatus vir, &c.*] Ille sperat in Domino, qui conscientiam non habet peccatorum, qui oculos liberos ad cœlum leuat. Ille sperat, qui scit non offendisse se Dominum suum: cui est gloria in secula seculorum, Amen.

h ¶ *In finem, &c.*] Psalmus hoc titulo prænотatur. Frequenter dixi, vbicunque titulus est filiorum Core, nihil triste est, sed semper lætum. Tristitia enim patris, filiorum gaudio consolatur. Denique diligenter Psalmos relegite, & vbicunque inueneritis titulum filiorum Core, nihil triste reperietis: Frequenter dixi Core, quod interpretatur caluarie locus: necesse est, vt lætum aliquid significet. Denique quis est iste Core? Qui de Hiericho ascendebat in Bethel. Bethel

domus Dei. Diligenter animaduertite. Quicumque in Hiericho est, & vult ire ad domum Dei, necesse est, vt ascēdat. Ergo de Hiericho Core noster, hoc est, Eliseus, ascendit in domum Dei in Bethel, & egrediuntur de Bethel, hoc est, de domo Dei, hoc est, de synagoga vbi prius fuerat domus Dei,

egrediuntur pueri quadraginta duo & illudunt Eliseum, & Core nostrum, & dicunt: *Ascende, calue, ascende calue.* Ille venit ad domum suā, & irridetur à paruulis Bethel. Verum Eliseus ille patientissimus, qui propterea venerat in Bethel, vt saluaret, respexit se aliquando: respexit, & iussit de saltu exire duos vrsos, & interfecerunt quadraginta duos pueros. Sic & Dominus noster, hoc est, noster Core, cum venisset in Bethel, & vellet ascēdere, irrisus à paruulis, iubet exire duos vrsos, hoc est, Vespasianum & Titum, & interfecerunt quadraginta duos pueros. Qui sunt isti quadraginta & duo pueri? Ab Ascensu Christi vsque ad subuersionem Hierusalem, quadraginta & duo anni sunt. Diligenter aspiciate, & sic inuenietis. Dedit itaque illis locum pœnitentiæ quadraginta & duos annos post resurrectionem suam, cum ad Bethel ascenderet. Sed

quoniam illi irridebant: ascende calue, ascende calue; egressi sunt duo vrsi, & interfecerunt illos.

PSALMVS LXXXIV.

Benedixisti, &c.] De aduentu dicitur Saluatoris. Hoc proprie secundum historiam: Cæterum secundum Tropologiam, cum dixerimus de historia, postea dicemus. *Benedixisti, Domine, terram tuam.* Hoc diximus de aduentu Saluatoris. Terra quæ te offēderat, quæ de idololatriis fuerat inquinata, te veniente saluata est. *Benedixisti, Domine, terram tuam.* Loquitur peccator, postea veniam consecutus. *Benedixisti, Domine, terram tuam.* Licet tribulos & spinas attulerit, tamen creatura tua est, & ideo saluata est.

k ¶ *Auertisti, &c.*] Eorum qui in Christo crediderunt. Auertisti captiuitatem Iacob. Quicumque in peccatis est, captus tenetur.

l ¶ *Remisisti, &c.*] Non propter opera eorum, sed propter misericordiam tuam saluasti populum tuum.

m ¶ *Et operuisti, &c.*] Vsque ad finem de aduentu Saluatoris Psalmus est, sicut dixit: misericordia & veritas. Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra. Vere enim gloria Dei habitauit in terra nostra, & deinde iustitia de cœlo prospexit. Etenim Dominus dabit benignitatem. Quam benignitatem? Terra nostra dedit fructum suum. Maria terra nostra, caro nostra, dedit fructum suum. Iustitia ante eum ambulauit. Iustum fructum dedit terra virgo. Hoc interim diximus secundum historiam; nunc dicamus secundum Tropologiam. *Remisisti iniquitatem plebis tuæ.* Nemo dimittit, nisi quod debetur. Operuisti omnia peccata eorum. Virtutibus operuisti, & propterea peccata non parent. Ac si diceret: Iniquitatem operuisti iustitia: impudicitiam, operuisti castitate: nigredinem, operuisti candore.

n ¶ *Mitigasti, &c.*] Videte, quid dicat. Tu, quod in te fuit, auersus es ab ira propter clementiam tuam. *Conuerte nos Deus salutem nostrarum.* Quare non dixit salutis nostræ, sed salutem nostrarum? Si semel peccauerimus, vna indigemus salute. Multa peccauimus, propterea multis indigemus salutibus.

o ¶ *Deus tu, &c.*] Quamdiu ergo ad nos Dominus non conuertitur, mortui sumus.

p ¶ *Ostende nobis, Domine, &c.*] Quod Saluator descendit, misericordia Dei est. Non venisset medicus, nisi ægrotarent pluri-

E

plurimi. Quoniam agrotabant plurimi, propterea venit medicus. Quoniam indigebamus misericordia, propterea venit Saluator.

a ¶ *Audiam, quid loquatur in me, &c.*] Multi putant, quando loquitur Moyses, & dicit: hæc dicit Dominus, & Esaias, & ceteri, & cum dicitur: factum est verbum Domini ad Esaiam, siue ad Ezechielem Prophetam: quoniam forinsecus sermo fiat, & per istas aures audiat Propheta, quod loquitur à Domino: Non est ita. Denique & Dominus noster, quid loquitur ad Phariseos & Iudæos? *Qui habet aures audiendi, audiat.* Esaias ait: *Dominus addidit mihi auriculam.* Videte, quid dicat: Dominus addidit mihi auriculam.

Quoniam nō habebā illam auriculam, quæ in corde est: addidit mihi, vt Dei possim audire sermones. Et nūc ergo Propheta quodcunque audit, audit in corde. Quando enim clamamus in cordibus nostris, Abba pater, & clamor ille silentij est, & silentium auditur à Domino: sic & Dominus loquitur ad cor nostrum, quod clamat Abba pater. Ideo ergo nūc dicit Propheta: *Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus.* Tale quid & Habacuc Propheta dicit: *Stabo in contemplatione, & videam, quid respondeat mihi Dominus, & quid respondeam ad eum.* Et *audiam, quid loquatur in me Dominus Deus.* Ergo & hoc quod dicit, audiam, quid loquatur in me Dominus Deus: loquitur in corde: loquitur in sensu. Vultis scire, qualis sit clamor cordis? Vultis scire, quoniam clamor apud Deum non vocis, sed lacrymarum est. Dicitur & in lamentationibus Hieremias: *Non tacuit pupilla oculi mei.*

b ¶ *Quoniam loquetur, &c.*] Proprie dicitur hoc de populo Iudæorum, qui in Christum credituri sunt, hoc est, de aduentu Christi. Dicitur & de fide populi Iudaici, hoc est, de Apostolis, & quicumque Apostolis crediderunt. Quoniam loquetur pacem in plebem suam. Pax non dicitur, nisi quando bellum non est.

c ¶ *Et super sanctos suos, &c.*] Hoc est, qui primum sequebantur carnem, & postea conuertuntur ad cor. Vt sciatis quia de Iudæis dicitur iste versiculus, hoc est, de his qui crediderunt in Saluatorem: videte exempla, quæ diximus. Fac mihi Iudæum legere Leuiticum, & omnia illa sacramenta, quæ scripta sunt, & quomodo leprosus ingreditur in synagogam: quomodo gallina tollitur & obtorquetur illi collū. Deinde dicitur de sanguine, quomodo aspergatur: dicitur de aqua, dicitur de hyssopo, dicitur etiam, quomodo scindantur illi vestimenta, & sic ingreditur in synagogam ille qui leprosus fuerat. Si secundum literam legamus, quid nobis prodest, quod legimus? Si vero conuersi fuerimus ad cor, si spiritualiter intellexerimus: videbimus, quoniam leprosus non potest intrare ad populum Dei, nisi scindantur vestimenta eius, nisi quodcunque clausum fuerit, reueletur. Denique videte, quoniam iste leprosus nisi per sanguinem & aquam & hyssopum non ingreditur synagogam. Ergo & tu qui vltique hodie leprosus fuisti, non apparebat lepra tua antequam venires ad sacerdotem. Sed quoniam venisti ad sacerdotem, dissiuit sacerdos vestimenta tua, & quod tectum videbatur & sanum esse, ostendit leprosum. Omnia peccata tua & lepram tuam posuit ante oculos tuos: & ideo te reducit in synagogam Dei per sanguinem & aquam. Per sanguinem, per passionem Christi: & per aquam, per baptismum. Ergo post lepram sanari non poteris, nisi per passionem Christi & per baptismum. Et cum hoc feceris, dicitur & illud: *Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealabor.* Vtque hodie in Ægypto es: quamdiu non veneris ad sanguinem & ad aquam, saluari non poteris. Vis vt exterminator, qui interfecit Ægyptum, non te interficiat? Tolle hyssopum, intinge in sanguine, asperge postes tuos. Exterminator cum viderit sanguinem in fronte tua, accedere non poterit. Hoc totum quare dixi? Quia scriptum est, & in eos qui conuertuntur ad cor. Ergo non poterit Deus loqui pacem plebi suæ, nisi eis qui conuertuntur ad cor.

d ¶ *Veruntamen prope timentes eum salutare, &c.*] Osten-

do viam salutis, do misericordiam, licet nec dum conuersus es ad cor: tamen expecto: do locum pœnitentiæ. Et hoc totum quid est?

e ¶ *Vt inhabitet gloria in terra nostra, &c.*] Propterea te ad pœnitentiam vocat, vt qui leprosus eras, habeas hospitem Christum.

f ¶ *Misericordia, & veritas obuauerunt, &c.*] O quam præclara amicitia. Misericordia, & veritas obuauerunt sibi. Peccator es: audi, quid dicat, misericordia. Sanctus es, audi, quid dicat, & veritas. Nec si peccator es, desperes: nec si iustus es, superbias. Dicamus aliter. Duo sunt credentes populi, vnus de gentium populo, & alius de Iudæorum. Iudæis repromissum

est, quod veniret Saluator: nobis autem qui extranei eramus à lege Dei, non est repromissum. Misericordia igitur est in populo gentilium, veritas in populo Iudæorum: quia quod repromissum est, venit, hoc est, quod repromissum est patribus, hoc completur in filiis. Iustitia & pax osculatæ sunt. Videte, quid dicat. Iustitia & pax osculatæ sunt. Ipsum est, quod supra dixit: Misericordia & veritas. Misericordia ipsum est quod & pax: veritas autem ipsum est quod & iustitia. Si quid enim ad pacem pertinet, hoc & ad misericordiam: & si quid ad veritatem, hoc ad iustitiam. Videte ergo, quid dicat: Iustitia & pax osculatæ sunt, hoc est, misericordia & veritas amicitiam fecerunt, hoc est, & gentilium populus & Iudæorum sub vno pastore Christo est.

g ¶ *Veritas, &c.*] Ego sum via, vita, & veritas. Ille qui dixit, ego sum veritas, de terra ortus est. Quæ est ista veritas, quæ de terra orta est? *Exiet virga de radice Iesse & flos de radice eius exiet.* Et in alio loco: *Quoniam Deus operatus est salutem in medio terra.* Quid dicis Manichæe, qui negas carnem habuisse Saluatorem? Ecce *veritas*, id est, Saluator, de terra, hoc est, de Maria ortus est.

h ¶ *Et iustitia, &c.*] Iustum enim erat, vt Saluator miseretur populo suo. Videte, quid dicat. O iusta iudicia Dei, & inuestigabiles viæ eius. *Veritas de terra orta est*, hoc est, Saluator. Et rursum: *Et iustitia de cælo prospexit.* Iustitia ipse Saluator est. Quomodo de terra orta est? Quomodo de cælo prospexit? *De terra orta est*, quod homo natus est: de cælo prospexit, quoniam Deus semper in cælis est, hoc est, natus quidem est de terra: sed ille qui de terra natus est, semper in cælo est, hoc est, sic apparebat in terris, vt cælum non derelinqueret. Deus enim vbique est, & vbique prospexit: quoniam donec peccabamus, auertebat oculos suos à nobis. Quod dicit, hoc est: Iustum est, vt sigulus misereatur operibus suis, vt pastor misereatur gregi suo. Nos populus eius sumus, nos creatura eius sumus. Propterea ergo de terra ortus est, de cælo prospexit, vt impleat iustitiam suam, & misereatur operi suo. Denique vt sciatis, quoniam iustitiam non crudelitatem sonat, sed misericordiam: videte, quid dicat.

i ¶ *Etenim, &c.*] Propterea prospexit de cælo, vt misereatur operibus suis.

k ¶ *Et terra, &c.*] Veritas quidem de terra orta est. Hoc de præterito. Nunc de futuro dicitur: *Et terra nostra dabit fructum suum.* Nolite desperare: quod semel natum est ex Maria, quotidie & in nobis nascitur. Et terra nostra dabit fructum suum. Et nos possumus parere Christum, si volumus. *Et terra nostra dabit fructum suum*, de quo fiat cælestis panis: de quo dicitur: *Ego sum panis, qui de cælo descendi.* Hæc quidem omnia diximus de misericordia Domini: quoniam propterea venit, vt saluaret humanum genus. Veruntamen scire debemus, quoniam ipse iudicaturus est viuos & mortuos: ipse veniet ad iudicium.

l ¶ *Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus, &c.*] Nolite negligentes esse. Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos. Videte, quid dicat: gressus suos, vbi nō sunt lapides, vbi nō sunt spinæ & tribuli, vbi æqualis est via, vbi ambulare potest, vbi non potest impingere. Et nos ergo faciamus in corde nostro viam Domino: de qua via laborabat & Ioannes, & clamabat in cremo, vt faceremus viam Do-

Reg. 1. d

Luc. 8. a

Esai. 5. b

Habac. 2. a

Thien. 2. f

Ioan. 1. 4. d
Esai. 11. a
Psal. 75. c

H

Psal. 56.

Ioan. 6. c

Mat. 3. d

A
Esa. 57. c

mino: ergo & nunc dicitur: Et ponet in via gressus suos. Vbi inuenit via, ambulat. Licet ante habebamus spinas & tribulos, licet & lapides: dicitur nobis in Esaia: *Et lapides de via proiicite.* Hoc autem propterea dicit: ne cum voluerit deambulare in via nostra, impingat pedem suum. Lapidem qui in via sunt, & proiici iubentur, peccata nostra sunt. Non ambulat in corde nostro Christus, si peccatum aliquod fuerit: statim impingit in lapides. *Et ponet in via gressus suos.* Faciamus viam, & ponet in via gressus suos Iesus: cui sit gloria & honor in secula seculorum, Amen.

a ¶ *Oratio David.*] Iste Psalmus vocem continet nostri mediatoris venientis ad passionem. In finem vero ipsius Prophetæ tenet orationem.

PSALMVS LXXXV.

Leuit. 19. 4
20. b

Inclina, &c.] Iuxta fragilitatem assumpti corporis ad patrem fundit orationem. Secundum deitatem vero sanctum se dicit, sicut quondam dixerat ad Moysen: *Sancti estote: quoniam ego sanctus sum.*

c ¶ *Saluum fac seruum tuum,* &c.] Formam serui suscepit, quam in omni tempore presentis vitæ saluari precatur. Scit enim, quia & si spiritus præoptus est, caro autem infirma est.

B d ¶ *Lætifica animam serui tui.*] A tribulationibus præsentibus mœstam.

e ¶ *Quia ad te Domine animam,* &c.] Ad te eam resuscitari credens.

f ¶ *Quia tu Domine suavis & mitis, & multa misericordia,* &c.] His qui te de puro corde inuocant, mitem te præbes, & copiosam misericordiam eis indulges.

g ¶ *Auribus,* &c.] Quoniam iusta peto.

h ¶ *Indie,* &c.] Hoc est, in die passionis.

i ¶ *Clamaui ad te.*] De cruce.

k ¶ *Quia exaudisti me.*] Vt commendatum tibi restitueres spiritum meum.

l ¶ *Non est,* &c.] Non reperitur in simulacris gentium, qui sic possit vt tu operari.

m ¶ *Omnes gentes,* &c.] Per passionem enim meam cognoscant magnitudinem virtutis tuæ. Hinc Propheta loquitur.

n ¶ *Deduc,* &c.] Si enim me ad Christum tuum, qui est via, deducas: nulla me fallacia retinebit.

o ¶ *Lætetur,* &c.] Cum à mœrore facinorum erutus fuero, tunc in te lætitia spirituali gaudebo.

p ¶ *Confitebor tibi Domine Deus,* &c.] Cur confiteatur nomini Domini, aut honoret eum, versiculus sequens exponit, dicens:

q ¶ *Eripuisti animam,* &c.] Non quod duo inferna sint, sed iste superiorem infernum, peccatum dixit: inferiorem vero, qui est verus infernus, in quo peccatores damnantur. Laudat ergo ob hoc misericordiam Domini, quod sit erutus à supplicio inferioris inferni.

r ¶ *Deus, iniqui insurrexerunt aduersus me, & synagoga potentium quaesierunt animam,* &c.] Vitiatorum, seu demoniorum:

Non ex persona Christi hæc Propheta loquitur: sed intelligitur de Iudæis.

¶ *Non,* &c.] Obcæcauerat eos malitia eorum.

t ¶ *Et tu Domine Deus miserator,* &c.] Misericors, cum remittis: patiens, cum peccatorem, vt conuertatur, expectas: verax, cum promissa restitues.

u ¶ *Respice in me, & miserere mei,* &c.] Ad repugnandum potestatibus aduersis.

x ¶ *Et saluum fac filium ancillæ tuæ,* &c.] Ecclesiæ, in qua sum renatus.

y ¶ *Fac mecum signum in bonum,* &c.] Muniar crucis tuæ signo, quod videntes potestates aduersæ, fugiat confusæ, & discedat à me. Hæc enim pro nostro populo Propheta rogat. Sed & nos precamur, Domine, vt crucis tuæ signo tutati, atque eius præsidio custoditi, mereamur ab omnibus diaboli insidiis liberari: quia tibi est honor & gloria cum æterno patre & Spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

z ¶ *Filiis Core Psalmus cantici.*] Inter psalmum & canticum quid interest, frequenter dixi. Psalmus ex Psalterio dicitur: Canticum vero ex voce profertur. Psalmus refertur ad manus, hoc est, ad opera: canticum ad Theoriam.

PSALMVS LXXXVI.

Fundamenta eius in montibus sanctis.] Nō prædixit cuius, & dixit: fundamenta eius in montibus sanctis. Qui loquitur, Propheta est. Filij sunt Core. Core quid interpretetur, frequenter dixi: caluaria, hoc est, filij resurrectionis. Fundamenta eius, siue Dei, siue certè Ecclesiæ. Quæ sunt autem fundamenta, nisi pater & filius & Spiritus sanctus? Hæc ergo fundamenta non sunt in vallibus, sed sunt in montibus, & non in montibus quibuscunque, sed in montibus sanctis. Loquitur Paulus: *Quasi sapiens architectus fundamentum posuit,* hoc est, fidè Trinitatis. De-

C

D

1. Cor. 3. b

Heb. 11. e

Esa. 13. 4

Zach. 4. b

Hier. 13. 6

a Glo-
nique dicit & in alio loco: Expectabant enim ciuitatem habentem fundamenta: cuius artifex & conditor Deus. Fundamenta eius in montibus sanctis. Ideo dixit, in montibus sanctis: quia sunt & alij montes non sancti. Denique dicitur in Esaia: *Super montem tenebrosum leuate signum.* Et in alio loco dicitur: *Qui es tu mons corrupte?* Dicitur & in Hieremia. *Date Domino Deo vestro gloriam, antequam offendant pedes vestri ad montes tenebrosos.* Videtis ergo, quia sunt & montes tenebrosi, & dicitur nobis à Hieremia, vt demus gloriam Deo, antequam offendant pedes nostri ad montes tenebrosos. Si enim pedes nostri impeerint ad illos montes, gloriam Domino dare non possumus: Fundamenta eius in montibus sanctis. Quos nos possumus dicere fundamenta? Apostolos. In illis erant fundamenta: ibi primum posita est fides Ecclesiæ, & ibi fundamenta sunt posita. Et quia vnusquisque superædificat fundamentum: alius aurum, alius argentum, alius lapides pretiosos: *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* Ista portas diligit, quas videmus corruisse. Ista portas diligit, & ista Sio diligit, quæ arata est sicut ager. Et videte, qui dicat, b ¶ *Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula,* &c.] Videte, quid dicat: Super omnes ciuitates Iacob, id est, Iudæ: istam

A/00
Eja 6
Ere. 4

Psal 9.

Esa 52.
Eja. 37
Sec. 70.
Psal 45
Ibid 72
Mat. 5

Ref. 21

E
A 106. 12. c
Eja 6.
Eze. 48. d

istam tantum diligit ciuitatem. Et quomodo videmus alias ex parte stare, & istam penitus corruisse? Legamus Apocalypsim Ioannis: legamus & Esaiam, ubi edificatur ciuitas Hierusalem, & duodecim portæ ipsius dicuntur esse de lapidibus pretiosis constructæ, & ipsa ciuitas de cælo descendit, & dicuntur muri eius aurei, & dicuntur plateæ eius stratae esse smaragdo, & dicuntur singulae portæ ex singulis lapidibus pretiosis. Hæ sunt totæ Domini diuitiæ: & hoc diligit Dominus quod & homines: Prohibet nos ab auaritia, & ipse de auaritia exruit ciuitatem? Ergo diligit Dominus portas Sion: Illas portas duodecim Sion: Manifestum est, quod de Apostolis scripsit. *Super omnia tabernacula Iacob: super omnes veteres sanctos.* Hoc interim diximus secundum vnum tropum. Dicamus autem & aliter: Diligit Dominus portas Sion. Mihi videntur portæ Sion esse virtutes. Sicut enim portæ mortis sunt vitia atque peccata: ita portæ Sion videntur mihi esse virtutes. Denique dicit in alio loco: *Qui exaltas me de portis mortis.* Si autem portæ mortis peccata sunt: ergo portæ Hierusalem virtutes sunt. *Super omnia tabernacula Iacob.* Videte quomodo Iacob, hoc est, vetus populus non habet fundamentum, nec domum fundamentis positam, sed tabernacula quæ cito pertranseunt.

a ¶ *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* Memor ero Raab, & Babylonis, scientium me. c. *Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus Æthiopum: hi fuerunt illic.* d. *Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est in ea:* e. & ipse fundauit eam altissimi.

¶ Ergo hoc quod dictum est, fundamenta eius in montibus sanctis, posuimus & de Deo dicere. Possimus autem & hoc dicere: *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* Quæ est ista ciuitas, ubi dicta sunt gloriosa? In omnibus Prophetis dictum est de hac ciuitate. Esaias dicit: *Exurge, exurge Hierusalem, induere fortitudinem brachij tui.* Iterum ipse Esaias: *Ego ciuitas firma, ciuitas quæ oppugnatur.* Dicit & David: *Fluminis impetus letificat civitatem Dei.* Et in alio loco: *Domine, in ciuitate tua imagines eorum dissipabis.* Et Saluator gloriosa loquutus est de hac ciuitate: *Non potest abscondi ciuitas super montem posita.*

b ¶ *Memor ero Raab, & Babylonis, &c.* ¶ Quoniam dixit: *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei,* & tamen ipsam ciuitatem Ecclesiam intelligimus de gentibus congregatam, propterea nunc de vocatione gentium dicitur: *Memor ero Raab & Babylonis scientium me.* Quicumque peccator est, securus sit. Dominus memor fuit Raab. Secutum dixi, si reuertatur ad Dominum. Cæterum securitas sine lacrymis non habet remedium. *Memor ero Raab,* Raab illius meretricis, quæ suscepit exploratores Iesu: quæ erat in Hiericho, quo venerat Iesus, & misit duos exploratores. Hiericho mundus iste, qui in septem diebus subuertitur, vult interficere exploratores. Et cum ille cupiat interficere exploratores, sola meretrix Raab suscepit. Et suscepit eos non in inferiori loco, sed in cœnaculo. Dicamus ergo primum secundum quod vulgo dicitur: Neque enim debemus & illam interpretationem dimittere. Et suscepit eos non in inferiori loco, sed in cœnaculo. In domate, hoc est, in sublimitate fidei suæ: & abscondit eos in lino, hoc est, in stupa lini. Hoc interim diximus secundum historiam, & videtis, quomodo de ipsa historia paulatim ad mystica ascendimus sacramenta. Iesus dux, qui populum eduxerat de Ægypto: Iesus, qui interpretatur Saluator, Moyses mortuus & sepultus in terra Moab, in terra Arabia, hoc est, lege mortua, in Euangelium cupit inducere populum suum. Emittit duos exploratores Hiericho. Duos exploratores, vnum in circuncisionem: alium in gentes, Petrum & Paulum. Hiericho querit eos occidere: illa eos suscepit meretrix, ecclesia de gentibus congregata. Credit in Iesum, & quos volebat Hiericho interficere, ipsa saluat in domate suo. Et ponit eos in domate suo, in excelsa fide sua, & abscondit eos in lini calamo. Licet meretrix sit, tamen ponit eos in lino. Linum multo labore & diligentia in candorem venit. Scitis ipsi, quoniam limum de terra nascitur, & cum in terram natum fuerit, nigrum est, nullam speciem habet, nullum usum. Primum ergo tollitur de terra, frangitur: deinde torquetur: postea lauatur: deinde tunditur: deinde plectitur, & multa cura & labore venit ad candorem. Ergo hoc dicitur, quod ista quidem meretrix suscepit exploratores in lino suo, ut illi exploratores li-

num ipsius verterent in candorem. Quid igitur? Dat illis consiliū, & sic dicit: *Expectate his tribus diebus.* Nō erat vna in dies, non duo, nisi tres dies. Videte, quid dicat. *Expectate tribus diebus.* Non nominat tres noctes, sed tres dies: quia illuminatum habebat cor. Et deinde dicit post tres dies. Et quid dicit: *Nolite, inquit, ire per campum, sed in montana conscendite.* Ecclesia enim fides non est in vallibus, sed in montibus constituta. Hiericho ergo postea subuertitur ab Iesu, & ista sola meretrix reseruatur incolumis.

¶ Ergo hoc dicitur: *Memor ero Raab,* hoc est, quæ suscepit exploratores meos & ego in die iudicij memor ero eius. *Memor ero Raab.* Raab quid interpretatur, diximus secundum historiam, dicamus & secundum nominis interpretationem. Iuxta Anagogen Raab dupliciter interpretatur. Aut interpretatur latitudo, aut certe interpretatur superbia. Ergo videte, quid dicat. Illa quæ quondam ambulabat in lata & spatiosa via, quæ ducit ad mortem. Illa quæ superba erat, & habebat impetum ad ruinam, postea conuersa est in humilitatem. *Memor ero Raab & Babylonis.* Babylon interpretatur confusio. Videte, quid dicat: Non solum Raab memor ero, sed etiam Babylonis: quæcunque anima à vitis peccatis confusa est. *Et Babylonis scientium me.* Videte, quid dicat: Licet aliquis Raab fuerit, licet Babylon fuerit: tamen memor ero, quicumque me scierit. Ergo si fuerimus Raab & Babylon, etiam debemus esse securi & dicere: *Deus dixit, Memor ero Raab & Babylonis.* Sed videte, quid sequitur: *Scientium me.* Fuerunt Raab & Babylon, sed postea conuersi sunt ad me. *Memor ero Raab & Babylonis, scientium me.* Illa quæ quondam erat in latitudine peccatorum, ascendit postea ad memoriam Dei. Hucusque quasi per ænigma locutus est, nunc vero apertius loquitur ad vocationem gentium. Videte enim, quid dicat.

c ¶ *Ecce alienigenæ & Tyrus, &c.* ¶ Alienigenas vocat ad distinctionem Israël. Nos enim sumus alienigenæ & Tyrus. Tyrus interpretatur tribulatio, hoc est zor, & populus Æthiopum niger, & in peccatorum sordibus inuolutus. Et populus Æthiopum. Hoc est, quod dicitur: Æthiopia præueniet manus eius Deo. *Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum.* Quod dicitur, hoc est. Illi qui ante alieni erant, illi erant in tribulatione: qui erant positi in corde maris. Dicitur, de Tyro, Tyrus posita in corde maris, Illi igitur, qui prius erant in mari, & fluctibus tundeantur, postea inuenti sunt in Ecclesia. Et populus Æthiopum, Nos quondam Æthiopes fuimus, Æthiopes vitis atque peccatis: quoniam peccata nos nigros fecerant, sed postea audiimus: *Lauamini, mundi estote,* Et diximus: *Lauabis me & super niuem dealbabor.* Nos ergo Æthiopes versi sumus in candorem. *Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.* Vbi fuerunt. Vbi *gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.*

d ¶ *Nunquid, &c.* ¶ Lxx. interpretes ita transfulerunt: *Nunquid Sion dicet homo.* Spreuerunt ergo multi, nec intellexerunt *μήτις σὺν* quid est, & addiderunt, & legunt *μήτις σὺν ἐστὶν ἀδελφῶν*. Et hoc propterea dicunt: quoniam sequitur: *& homo natus est in ea.* Sperauerunt etiam ita debere dici: *Mater Sion dicet homo:* quoniam filius natus dicitur: propterea errant in matris vocabulo. Dicamus ergo primum secundum quod vulgo dicitur: Neque enim debemus & illam interpretationem dimittere. Dicamus ergo & nos: *Mater Sion dicet homo, & homo natus est in ea.* Isti qui nati fuerunt in Ecclesia, alienigenæ, Tyrus & populus Æthiopum: isti sunt, qui nascuntur in Ecclesia, credunt in Ecclesiam, & nascuntur in Ecclesia. Nisi enim baptizati fuerint filij Ecclesie non erunt. Isti vero, qui baptizati sunt in Ecclesia, matrem appellant Ecclesiam. Dicamus & secundum Hebraicam veritatem: *Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est in ea.* Quod dicit, hoc est, quis poterit nunciare Sion? quis ei poterit nunciare hominum: quoniam homo nascetur in ea, & ipse saluabit eam? Hoc est, nullus hominum potest ei nunciare: quia Sion saluetur in homine, qui in ea nascitur. *Et homo natus est in ea.* Quis est iste homo?

e ¶ *Et ipse fundauit eam, &c.* ¶ Respondeant Ariani: quomodo

Psal 9. c

Esa 52. d
Eja. 27. d
Sec. 70.
Psal 45. a
Ibid 72. b
Matt. 5. b

Isa. 11

1. Cor. 3. b

Heb. 11. c

Esa. 13. a
Zach. 4. b

Hier. 13. c

Matt. 7. b

Psal. 67. c

Esa. 1. d
Psal. 50. d

A niam dicunt altissimum solum patrem esse : ecce hic de filio dicitur: Et ipse fundavit eam altissimus. Non dixit filius Dei, qui erat in principio apud patrem. Sed quid dixit, Homo natus est in ea & ipse fundavit eam altissimus? Si autem altissimus dicitur, quanto magis verbum Dei.

a ¶ *Dominus narrabit in scriptura, &c.*] Non dixit, qui sunt in ea, sed qui fuerunt in ea. Dominus narrabit. Et quo modo narrabit? Non verbo, sed scriptura. In cuius scriptura? In populorum. Non sufficit in populorum, sed etiam principum dicit. Et quorum principum? Qui sunt in ea. Non dixit, hoc, sed qui fuerunt in ea. Videte ergo, quomodo scriptura sancta sacramentis plena est. Legimus Apostolum Paulum, legimus Petrum, & legimus illum dicente: *An experimetum eius queritis, qui in me loquitur Christus?* Et quod Paulus loquitur, loquitur Christus: *Qui n. vos recipit, me recipit.* Dominus ergo noster atque Saluator, narrat nobis & loquitur in scripturis principum suorum. Dominus narrabit in scripturis populorum: In scripturis sanctis. Quae scriptura populis omnibus legitur, hoc est, ut omnes intelligant. Quod dicit, hoc est. Sicut scripserunt Apostolis, sic & ipse Dominus, hoc est, per Evangelia sua loquutus est, non ut pauci intelligerent, sed ut omnes. Plato scripsit in scriptura, sed non scripsit populis, sed paucis. Vix enim intelligunt tres homines. Isti vero, hoc est, principes Ecclesiae & principes Christi, non scripserunt paucis, sed uniuerso populo. Et principum, hoc est, Apostolorum & Euangelistarum, horum qui fuerunt in ea. Videte, quid dicat: Qui fuerunt, non qui sunt, ut exceptis Apostolis, quodcumque aliud postea dicitur, abscindatur, non habeat postea auctoritatem. Quamuis ergo sanctus sit aliquis post Apostolos: quamuis disertus sit, non habet auctoritatem. Quoniam Dominus narrat in scriptura populorum, & principum horum qui fuerunt in ea.

b ¶ *Sicut latantium omnium, &c.*] Propheta loquitur ad Ecclesiam, & dicit ei: Sicut latantium omnium habitatio est in te. Quare non dixit, latantium omnium habitatio in te, sed dixit: sicut latantium omnium. Dicitur in alio Psalmo: *In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati: & non dixit, consolati.* Sic & in isto loco dicit: Sicut latantium omnium habitatio in te. Hoc totum quare dixit? Quoniam in praesenti seculo quamuis aliquis sanctus sit, quamuis renunciet seculo, non habet perfectam victoriam. Denique dicit in Euangelio: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Si autem dictum est: *Beati qui fient, quoniam ipsi ridebunt:* manifestum est, quoniam in praesenti seculo non est certa laetitia: ergo laetitia nostra quasi laetitia est. Habitatio in te. Videte, quid dicat, ut aliquis nunquam recedat ab Ecclesia. Scire debemus, quoniam quod interpretati sumus de Ecclesia, potest & intelligi de anima nostra. Si enim Sion interpretatur specula, anima autem nostra non aliter, nisi semper sublimiora considerat, vera Ecclesia: verum templum Christi non est, nisi anima humana. Ecclesia Christi non est alia, nisi anima credentium in Christum: *Vos, inquit, estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis. Fundamenta eius in montibus sanctis,* hoc est, Dei fundamenta non sunt, nisi in montibus sanctis, in dogmatibus animae credentis. Diligit Dominus portas Sion. Habet Sion nostra plurimas portas, quas, si aperimus, ingreditur ad nos sponsum, & dormit nobiscum. Denique ipse dicit: *Ecce ego sto ante ostium, & pulso. Si quis mihi aperuerit, intrabo & conabo cum ipso. Gloriosa diuinitas de te ciuitas Dei.* Ciuitas non est unum aedificium, sed in multis aedificiis consistit. Sic & Sion nostra, nisi plures virtutes habuerit, ciuitas Dei non erit. Memor ero Raab & Babylonis

c ¶ *Canticum Psalms filii Core, in finem pro Mahalath ad respondendum intellectus Heman Israelita.*

PSALMVS LXXXVII.

Domine d' De' salutis meae, in die clamauit & nocte coram te. f Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam. g Quia repleta est malis anima mea: h & vita mea in inferno appropinquauit. i Aestimatus sum cum descendentibus in lacum: k factus sum sicut homo sine adiutorio l inter mortuos liber. m Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius: n & ipsi de manu tua repuli sunt. o Posuerunt me in lacu inferiori: p in tenebrosis & in umbra mortis. q Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me. r Longe fecisti notos meos a me: s posuerunt me abominatum est: quonia, quod Dominus loquitur in scriptura, nulli ita loquitur quomodo Sion. Et tamen cum ista omnia fuerint: cum natus fuerit in ea Christus, non est certa & secura victoria, sed semper in periculo sumus. Sicut latantium omnium habitatio est in te. Qui laetus est, ex ipsa hilaritate securus est. Qui autem securus est, cito decipitur. Qui autem insidias reformidat, cito potest euadere, praestante Domino, cui est gloria in secula seculorum, Amen.

PSALMVS LXXXVII.

Domine, d &c.] In illa claritate tecum degens, quam semper habui: poenitentiam populis praedicaui. **c** ¶ *Etnocte, &c.*] Inter tenebras Iudaeorum. **f** ¶ *Intret in conspectu tuo, &c.*] Quam in hoc corpore positus, profundo. **g** ¶ *Quia repleta, &c.*] Peccatis populi pereuntis. **h** ¶ *Et vita, &c.*] Cum pro his, qui pereunt, trador. **i** ¶ *Aestimatus sum, &c.*] Sicut reliquos peccatores me in mortem redigere arbitrati sunt: nec resurgere crediderunt.

k ¶ *Factus, &c.*] Cum non est libertati meae socius in inferno: nec adiutor ad liberandum. **l** ¶ *Inter, &c.*] Nemo me in inferno vinxit: sed ego vincitorum catenam propria virtute laxavi. **m** ¶ *Sicut, &c.*] Sicut satiati diuitiis seculi, & in stupris atque obscenitatibus sepulti a te non memorantur: ita & ego a corde raptus sum Iudaeorum. **n** ¶ *Et ipsi, &c.*] A virtute tua separati. **o** ¶ *Posuerunt.*] Cum latronibus & peccatoribus obnoxii. **p** ¶ *In tenebris, &c.*] Ad infernales angustias, in quibus mors sola dominabitur. **q** ¶ *Super, &c.*] Iram & procellam macellationis furoris tui, quas in gentibus effusus eras, super me induxisti, qui peccata eorum suscepi: sicut alibi ait: *Propter peccata populi mei percussi eum.* **r** ¶ *Longe, &c.*] Angelos vel Apostolos, ut nullus praerberet auxilium. Nam & ego poteram te rogare pater, ut exhiberes mihi plus quam duodecim legiones angelorum: sed filii, ut implerentur scripturae. **s** ¶ *Posuerunt, &c.*] Non noti, sed Iudaei.

a ¶ *Tra.*

1. Cor 13.4

Mat. 10. d

Psal. 125.

Mat. 5.

1. Cor. 3. c

Apos. 3. d

Exch. 16. b

Esa. 26. e

Ibidem

Marc.

Ioan. 3. c

D

Esa. 53. e

Mat. 25. i

E a ¶ *Traditus sum, &c.*] Non sum disiunctus à paterna diuinitate: sed nec de sepulcro statim prodij, vt dilatio resurrectionis, veritatem ostenderet mortis.

Idem f b ¶ *Oculi mei languerunt præ inopia, &c.*] Sensus vtique tenuitatis, cum Apostoli relicto eo vel fugerunt, vel negauerunt: quia eum resurgere nescierunt, sicut ille dilectus discipulus. Nondum enim sciebat Scripturas: quia oporteret illum à mortuis resurgere.

Marc. 15 c c ¶ *Clamauit, &c.*] Dicens: *Eli, Eli, lamma a rabhani.*

d ¶ *Tota die, &c.*] Extensus in cruce.

e ¶ *Nunquid, &c.*] Non illis qui viuentes mortui sunt: sed mihi qui in te uiuo.

f ¶ *Aut medici suscitabunt, &c.*] Non aromata medicorum, sed tu pater me resuscitas. Neque illi, sed ego confitebor tibi in populis.

g ¶ *Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam, &c.*] Non te laudabit sepultus in diuitiis seculi, neque habitans in perditione peccati.

Ioan. 3 c h ¶ *Nunquid cognoscentur, &c.*] Omnis enim, qui facit peccatum, odit lucem: & à corpore terrenis oppresso vitiis, iustitia tua occultatur.

i ¶ *Na mego ad te, &c.*] In orationis arcano.

k ¶ *Et mane, &c.*] Quia matutina me resurrectione clarificabis.

l ¶ *Vt quid Domine repellis orationem meam: auertis faciem tuam à me, &c.*] Vt non transeat calix iste.

m ¶ *Pauper sum ego, & in laboribus, &c.*] A tempore carnis assumptæ.

n ¶ *Exaltatus, &c.*] In cruce.

o ¶ *Humiliatus sum, &c.*] In sepulchro.

p ¶ *Et conturbatus, &c.*] In morte.

q ¶ *In me, &c.*] Transierunt, & non perstiterunt.

r ¶ *Et terrores tui conturbauerunt me, &c.*] Ipsos quos superius in gentes me effulsurum pronunciaui.

s ¶ *Circumdede runt, &c.*] Iudæi in fluctibus persecutionum.

t ¶ *Circumdede runt, &c.*] Pharisei cum sacerdotibus: Pilatus cum principibus & populis.

u ¶ *Elongasti, &c.*] Proximus est, qui facit misericordiam: qui mecum non est inuentus.

x ¶ *Et notos, &c.*] Præ confusione passionis etiam ipsi Apostoli elongati sunt à me. Hinc iam descendens ad infernum, de manu alligati fortis, spolia reportans, præuenit matutina eius oratio patrem: cum mane resurgens apparuit multis. Quem nos supplices deprecamur, vt plebem sua passione à laqueo inferni liberam, sua fortitudine roborare: ac de secundæ mortis nexibus dignetur absoluere, vt expediti ac liberi, regno eius mereamur adiungi, Ipsi gloria & imperium cum æterno Patre & Spiritu sancto in cuncta secula seculorum, Amen.

y ¶ *Intellectus, &c.*] Iste Psalmus in multis vocibus continetur. Habet enim vocem patris ad filium, filij ad patrem: Ecclesiæ, ipsiusque Prophetæ, vel Apostolorum. Ex prophetica ergo voce sic inchoat ad patrem.

M *isericordias z Domini, &c.*] Illas misericordias, quibus hominem peccato mortuum dignatus es visitare per filium.

a ¶ *A generatione, &c.*] A veteri in nouo Testamento.

b ¶ *Annunciabo, &c.*] Christum tuum.

c ¶ *In ore meo, &c.*] In quo confessio fit ad salutem.

d ¶ *Quoniam, &c.*] Semper enim miseratio tua sublimatur, & nunquam destruitur.

e ¶ *In cælis præparabitur, &c.*] In Apostolis prædestinatur. Hinc vox patris:

f ¶ *Disposui testamentum meum electis, &c.*] Doctoribus Ecclesiarum, vt acquisitos per gratiâ populos, vel doceant vel informant.

g ¶ *Iuravi Dauid seruo meo, &c.*] Dei quippe iuratio, promissionis est confirmatio. Dauid seruo meo, id est, Christo Domino: qui ex genere Dauid carnè assumptus.

h ¶ *Vsque in æternum præparabo semen tuum, &c.*] In credentibus Ecclesiæ.

i ¶ *Et edificabo in generatione & generationem sedem, &c.*] Ipsam Ecclesiam, in qua ceu rex sedebis in æternum. Iterum Propheeta ait:

k ¶ *Confitebuntur cæli mirabilia, &c.*] Apostoli enim prædicabunt Iesum Christum, & que per eum operaris in congregationem sanctorum.

l ¶ *Quoniam, &c.*] In Prophetis vtique.

m ¶ *Aut quis, &c.*] Multi sunt filij Dei per adoptionem: sed nullus vnigenito filio vero Deo potest assimilari.

n ¶ *Deus qui glorificatur, &c.*] Paracletus scilicet, qui in congregatione Apostolica adorandus erat, æqualis esse patri ac filio prædicatur. Nā & Dominus Iesus Christus cum patre & Spiritu sancto, vna subsistit omnipotentia.

o ¶ *Magnus, &c.*] Qui ei per innocentiam vitæ appropin-

quare meruerunt.

p ¶ *Domine Deus virtutum quis similis tibi, &c.*] Potentia & virtute.

q ¶ *Potens, &c.*] Hi, de quibus ipse, qui es veritas, ais: *Pater volo, vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum.*

r ¶ *Tu dominaris, &c.*] Huius seculi potestatibus.

s ¶ *Motum autem, &c.*] Tentationes quas commouent seruis tuis.

t ¶ *Tu humiliasti, &c.*] Diabolum, qui clavis crucis tuæ fauciatus, humiliatus est in spoliis.

u ¶ *Tu in virtute, &c.*] Satellites eius.

x ¶ *Tui sunt, &c.*] Apostoli, vel reliqui sancti: qui in terris positi, cælestem vitam agunt.

y ¶ *Orbem terrarum, &c.*] Haud dubium est huius mundi plenitudinem à te procreatam. Sed & illam viuorum terram, in qua plenitudo sanctitatis te introducunt inhabitabit, tu præparasti electis tuis.

z ¶ *Aquilonem & mare, &c.*] Aquilo antichristus intelli-

G

H

Ioan. 12. d

zech 16. b

sa. 26. a

D

sa. 57. a

Matth. 25. i

A Hier. 1. c

gitur. De quo ait Deus ad Hieremiam: *Ab Aquilone pande-
tu malum super cunctos habitatores terrae.*

a ¶ *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt: tuum bra-
chium, &c.*] Hermon inquam anathema interpretatur: sicut
in quadagesimo primo exposuimus Psalmo. Thabor vero,
veniens lumen, vel veniat lux. Igitur iste, qui vel optatiue, vel
propheticè aduenire pronun-
ciatur lumen, verus intelligitur
Testamentum. Ille vero, qui a-
nathema, id est, perditionem
profert, nouum Testamentum
ostendit: in quo peccata ana-
thematizari iubentur, dicente
Domino: Nisi pœnitentiam e-
geritis, omnes similiter peribi-
tis. Exultent ergo ambo in no-
mine Domini: cum vel ille lu-
men mundi venire vaticinatur:
vel iste eum in ipso mundo iam
lucere, signis virtutibusque de-
monstrat.

b ¶ *Tuum, &c.*] Fortitudo tua,
cum ea, qua volueris, efficacia
præualebit.

c ¶ *Firmetur, &c.*] Opera quæ
facis in mundo.

d ¶ *Et exaltetur, &c.*] Maie-
stas tua, vel ecclesia in gentibus
acquisita.

e ¶ *Iustitia, &c.*] Nisi quis pri-
iustitiam iudiciumque fecerit,
non potest effici sedes tua.

f ¶ *Misericordia, &c.*] Vbi enim
misericordia ac veritas comi-
tantur: illic & inspectio faciei
tuæ conuertitur.

g ¶ *Beatus populus qui scit, &c.*]
Spiritualement utique iubilatio-
nem, per quam mundi nequitia
collidentur: sicut quondam ad
iubilationem Iesu & sacerdo-
tum Hierico corruit, mundi fi-
guram tenens.

h ¶ *Domine in lumine vultus tui
ambulabunt.*] In illuminatione
vtique Spiritus sancti.

i ¶ *Et in nomine tuo exultabunt,
&c.*] In nomine illo nouo,
quod benedicitur in terris, id
est, Christiano.

k ¶ *Et in tua, &c.*] Sequentes
atque custodientes eam.

l ¶ *Quoniam gloria virtutis eo-
rum tu es.*] In te enim glorian-
tur, & non in alio.

m ¶ *Et in beneplacito, &c.*] Sicut enim eis beneplacita fue-
runt præcepta tua: ita tibi beneplacitum est, vt in te exalte-
tur virtus eorum.

n ¶ *Quoniam, &c.*] Carnis vtique.

o ¶ *Et sancti Israel regis, &c.*] Ipsius Domini nostri Iesu
Christi, qui in Ecclesia regnat. Hinc iterum Propheta ad pa-
trem loquitur.

p ¶ *Tunc locutus es in visione sanctis tuis.*] Prophetis, reli-
quisque electis.

q ¶ *Et dixisti, &c.*] Populo scilicet.

r ¶ *In potentem.*] Id est, super diabolum, qui opprimeret su-
perbiam eius.

s ¶ *Et exaltaui, &c.*] Christum Dominum. Qui propterea
electus de populo dicitur: quia carnem assumpsit ex homi-
ne.

t ¶ *Inueni David, &c.*] Inuenit eum, elegit vtique, vt ex e-
ius genere assumeret carnem. Quod autem ait seruum, Apo-
stolus explanat: *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem
Deo: sed formam serui accepit,*

Philipp. 2. a

u ¶ *Oleo sancto meo vnxi eum.*] Non tristi & corrupto, sed
pleno letitia & sanctitate.

x ¶ *Manus enim mea auxiliabitur ei, &c.*] In assumpto cor-
pore.

y ¶ *Nihil proficiet, &c.*] Diabolus scilicet.

z ¶ *Et filius iniquitatis non ap-
ponet nocere ei.*] Iudas traditor,
qui merito filius iniquitatis, id
est, diaboli dicitur: quia diabo-
lus intrauit in cor eius, vt tra-
deret Christum.

a ¶ *Et conscindam, &c.*] Iudæos
vtique, qui sæpè à Domino cõ-
fusi tanquam conscissi gladiis,
discedebant à conspectu eius.

b ¶ *Et odientes eum, &c.*] De
demonibus dicit iniquis, qui
coram eo sæpius fugiebant, cla-
mantes: *Quid venisti ante tem-
pus torquere nos? Scimus, quia
tu es filius Dei.*

c ¶ *Et veritas, &c.*] Veritas,
quia ea, quæ à me audiuit, lo-
quitur. Misericordia, quia sanat
infirmos, tam in mente quàm
in corpore.

d ¶ *Et in nomine meo exalta cor-
nu eius.*] Fortitudo Ecclesiæ
sanguine suo redemptæ.

e ¶ *Et ponam in mari manum e-
ius, &c.*] Ostendam opera eius
mundo.

f ¶ *Et in fluminibus dexteram e-
ius, &c.*] Super principatus, &
potestates mundi.

g ¶ *Ipsè inuocabit me pater me-
&c.*] Sæpius eum inuocasse pa-
trem Deum, in Euangeliis legi-
mus, sicut illud est: *Pater, clari-
ficame apud temetipsum.* Et ite-
rum: *Pater in manus tuas com-
mendo spiritum meum.* Deus
meus. Deum autem vocat, cum
dicit: *Deus Deus meus, vt quid
me dereliquisti, & multa alia.*

h ¶ *Et ego primogenitum, &c.*]
Est enim Dominus Iesus pri-
mogenitus ex mortuis, sicut ait
Apostolus: *Excelsus factus, cœ-
los ascendens: regna mundi cū-
cta subiiciens.*

i ¶ *In æternum seruabo, &c.*] In
Ecclesia, quam per misericor-
diam, & testamentum præce-
ptorum suorum redemit, hæc
in ea perpetualiter conseruantur.

k ¶ *Et ponam, &c.*] Congregatio enim sanctorum, quæ in
Ecclesia est, in qua Deus tanquam in throno residet: sicut Sol
fulgebit in regno patris.

l ¶ *Si autem, &c.*] Quod derelictores legis, iudiciorum obli-
tores, prophanatores iustificationum, mandatorumque
transgressores, in virga, id est, in disciplina Dei corripian-
tur, & misericordia diuina non auferatur, illud ostenditur,
vt nullus sine spe recuperationis ab Ecclesia arceatur: quia
sicut seueritas diuina terret, arguente iustitia, ita pietas re-
parat, moderante clementia.

m ¶ *Semel, &c.*] In homine illo Dominico.

n ¶ *Si David, &c.*] Nullo enim mendacio circumscribitur
Deus, sicut ait Euangelista, *Iota vnum, aut vnus apex non
præteribit à lege, donec omnia fiant.*

o ¶ *Semen, &c.*] Populus acquisitus.

p ¶ *Et thronus, &c.*] Ipsam Ecclesiam in claritate futuræ
beatitudinis permanere, iterum atque iterum promittit.

q ¶ *Et sicut, &c.*] Tota lucida, tota perfecta, nil obscuritatis
continens in se.

a ¶ *Et*

C

Matt. 8. d

Ioan. 14.

Matt. 27

D

Ioan. 17. a
Luc. 23. f

F.

Esa. 53.

Col. 1. a

Ioan. 10.

Ibidem.

Matt. 5. b

a ¶ *Et testis in cælo fidelis.*] Ipse Christus domus, qui fidele testimonium reddidit de opere patris in mundo, in cælos est euehendus. Hinc ad patrem vox apostolica.

b ¶ *Tu vero repulisti & despexisti.*] Quia separamur à te nostro dum patitur.

c ¶ *Distulisti, &c.*] Tradendo eum inimicis.

d ¶ *Auertisti testamentum serui tui.*] Per quod promiserat nos secum regnare.

e ¶ *Prophanasti in terra sanctuarium eius.*] Promiseras enim quod non dares sanctum tuum videre corruptionem, & nunc iam in sepulcro tegitur.

f ¶ *Destruixisti, &c.*] Verba legis & prophetarum, in quibus retinebatur.

g ¶ *Posuisti, &c.*] Nos qui eum audiebamus cum doceret turbas.

h ¶ *Diripuerunt eum, &c.*] Transeunt enim illum qui dixit: *Ego sum via, veritas & vita: cum vel vestiméta eius diuidunt, vel corpus clavis & mucrone confodiunt.*

i ¶ *Factus est, &c.*] Iudæis ac principibus sacerdotum, qui dicebant: *Vah qui destruis templum Dei, & post triduum reedificas illud: descende de cruce.*

k ¶ *Exaltaisti dexteram depri- mentium eum.*] Cum humilias eum in mortem.

l ¶ *Latificasti, &c.*] Pilatum cum gentibus & Iudæis.

m ¶ *Auertisti, &c.*] Cum non profuit Iudæis sermo prædicationis illius.

n ¶ *Et non es auxiliatus in bello.*] In conflictu vtique passionis.

o ¶ *Destruixisti, &c.*] Si enim alligata fuisset munditia eius, non vtique vestimenta eius nostra facinora inquinassent? sicut ipse ait: *Aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinavi. Nam & inter iniquos deputatus, & cum latronibus crucifixus est.*

p ¶ *Et sedem, &c.*] Sanctorum animas super quas quiescebat: quæ conturbabantur de obitu eius.

q ¶ *Minorasti dies temporis eius.*] Dies illius sunt diminuti, vt velocius remearet ad patrem.

r ¶ *Perfudisti, &c.*] Confusione vtique mortis. Hæc dicebant apostoli, ignorantibus eum à mortuis debere resurgere. Quod autem hoc nescirent, euangelista commemorat. Nam de dilecto discipulo ait: *Nondum enim sciebat scripturas: quia oporteret illum à mortuis resurgere.* Et Petro quasi deliramenta visa sunt verba resurrectionis huius. Thomas autem ait: *Nisi videro, non credam.* Ideo ergo talia loquebantur apostoli quasi exprobrantes patri: quia ignorabant eum ab inferno redire. His igitur succedens, ecclesia dicit.

s ¶ *Vsquequo Deus, &c.*] Quamdiu irasceris, vt eum à morte non reuoces.

t ¶ *Memorare domine quæ sit substantia mea.*] Nulla mihi est vitæ substantia, nisi in eum quem præstolor reuerti de tartaro.

v ¶ *Nunquid enim vane constituisti omnes filios hominū?*] Si enim illos non vane, sed veraciter in spe resurrectionis constituisti, quanto magis filium tuum debes resuscitare?

x ¶ *Quis est homo qui viuet, & non videbit mortem: &c.*] Scio quia nullus homo carnis euadit mortem, neque animam suam seruabit ab inferis. Sed noui quia Deus sub velamento carnis latebat absconditus: quem mors & infernus non debeant retinere.

y ¶ *Vbi sunt, &c.*] Si hic non resuscitatur.

S. Hieron. Tom. 7.

z ¶ *Memor esto domine opprobrii seruatorum tuorum.*] Qui eum expectant.

a ¶ *Quod continui in sinu meo multarum gentium.*] Quos congregavi tanquam in sinu: in vna domo credulitatis.

b ¶ *Quod exprobrauerunt inimici tui domine.*] Iudæi, Pharisei, Sadducæique.

c ¶ *Quod, &c.*] Quid exprobrauerunt?

d ¶ *Commutationem, &c.*] Cum se ab his commutans ad gentes diceret: *Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta.*

e ¶ *Benedictus dominus, &c.*] Ecce benedictus, ecce gloriosus, cum redit ex inferis, cum se præbet discipulis, cum ecclesie vota & pia desideria restituit, dicens sanctis: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Qui nos à malis actibus commutare dignetur in bonos, ac sua pietate dignos effectos, Spiritu sancto repletos, in regno suo solita miseratione constituat. Quia ipsi est gloria & imperium cum æterno Patre & spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen.

f ¶ *Oratio, &c.*] Quatuor sūt psalmi, qui oratione prænotantur: sextus decimus, & octogesimus quintus, & octogesimus nonus, & centesimus primus. In centesimo primo dicitur. *Oratio pauperis cum anxietate fuerit, & in conspectu Dei fuerit oratione suam.* In isto, oratio Moysi hominis Dei.

Oratio Moysi hominis Dei.
PSALMVS LXXXIX.

Domine refugium factus es nobis, à generatione in generationem. h Priusquam gentes fierent, aut formaretur terra & orbis à sæ-

cum Moysi, quod in Exodo eo tempore quando populus mare transiuit rubrum, & demerso Pharaone & omni eius exercitu, Maria cecinit & Moyses. Deinde legimus & in Deuteronomio, quod canticum illud scripserat in Deuteronomio. Si igitur psalmi isti & cantica ista Moysi sunt, quare in propriis voluminibus non habentur? Diximus ergo, quomodo centesimus primus psalmus inscribitur oratio pauperis, & alius est qui scripsit de ipso; & ille pauper qui pro nobis deprecatur, dominus est: qui cum diues esset, pauper factus est propter nos, & cetera. Sic & hic Moyses, quoniam à principio generis humani historiam ipse scripsit: ipse enim scripsit quomodo cælum & terra facta sint, quomodo & homo factus sit, de conditione hominis. Et iste psalmus de conditione hominis loquitur: quid sit homo, & quare natus sit. Qui ergo in Genesi scripsit de hominum conditione: ipse & nunc inducitur à Spiritu sancto disputare quid sit homo. PSALMVS LXXXIX.

Domine refugium, &c.] Qui refugium quærit: aut ab æstunimio quærit & calore, aut bestia illum persequitur, aut hostes illū persequuntur vt interficiant. Et nos igitur in æstu sumus istius sæculi, & nos bestia persequitur, de qua dicimus: *Ne tradas bestiis animam consistentem tibi.* Et nos hostes persequuntur: propterea subtus alas tuas refugimus. In generatione & generationem. Et in præterito, & in præsentem, & in futuro. Aliter. *In generatione & generationem.* Et in veteri populo Iudæorum, & in nouo Christianorum.

h ¶ *Priusquàm, &c.*] Subrepat in hoc loco hæresis. Si refugium factus es nobis antequam montes fierent, & formaretur terra, & orbis: ergo animæ erant antequam fieret orbis. Quid enim dicit scriptura? *Domine refugium factus es nobis: in generatione, inquit, & generationem.* A principio mundi: ante principium mundi. Hoc illi dicunt. Et ne putet me, inquit, dicere priusquam montes fierent & formaretur terra & orbis: tu, inquit, refugium factus es nobis. Si

H

A

autem refugium nostrum fuit antequam orbis fieret: ergo ante animae fuerunt, quia mundus fieret. Male distinguis haereticis. Quare calumniam facis Spiritui sancto? Sic loquere, quomodo Spiritus sanctus loquutus est. Sic ergo legendum est: Domine refugium factus es nobis, in generatione & generationem. Et hucusque distinctio. Rursum aliud principium: Priusquam montes fierent & formaretur terra & orbis: à saeculo & vsque in saeculum tu es Deus. Tu es Deus antequam montes fierent: tu es Deus antequam formaretur terra & orbis.

Ezec. 18. g & Ose. 14. b

a ¶ *A saeculo &c.*] Tu es semper: tu es aeternus.

b ¶ *Et dixisti, conuertimini filij hominum.*] O domine, ut hoc audeamus petere, & dicamus: *Ne auertas hominem in humilitate:* tu nobis dedisti fiduciam, dicens: *Reuertimini ad me filij reuertentes, & ego sanabo contritiones vestras.* Et dixisti, conuertimini filij hominum.

Matt. 14. c & Mar. 4. f

c ¶ *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies vna quae praeterijt.*

d ¶ *Et custodia in nocte quae pro nihilo habentur, eorum anni erunt.*] Debemus secundum historiam scire, quia nox in quatuor vigiliis diuiditur. Denique & in euangelio dicitur: In quarta autem vigilia. Vna ergo vigilia tres horae sunt. Nox ergo diuiditur in quatuor vigiliis. Denique milites quatuor stationes habent, quando vigilant, & excubant, & seruiunt: Videte ergo quid dicat. O breuis nostra aeternitas, Adam ille propagator noster, qui vixit nongentis & triginta annis. Etiam ille Mathusalem, qui vixit nongentis & sexaginta quinque annis. Fac, quod vixerit mille: ad comparationem aeternitatis tuae, quod grande fuerit, breue est. Quid enim potest grande esse quod finem habet? Mille anni nostri antequam offenderemus, vna dies apud te erat. Quid dico vna dies? Vna vigilia noctis. Ne auertas hominem in humilitate. Vide quid dicat: Dignatus es pro nostra salute descendere: sudisti pro nobis sanguinem: ne patiaris perire nos, & mori in humilitate. Ipse dixisti: *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me.* Exaltatus es, & exaltasti nos: noli derelinquere ut contrahamur.

Gen. 3. B

Ioan. 12. c

Matt. 6. d

e ¶ *Mane sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat: vespere decidat, induret & arefcat.*] O mysteria scripturarum. Mane sicut herba transeat. Loquitur dominus noster atque Saluator in euangelio de sereno, quod in vna die oritur, & vna die arefcit: Quomodo herba quae viret, & floret, mane videtur quasi flos esse & virens: ceterum sol cum venerit, & tegerit illam, ad vespeream quasi demarcescit & decidit: sic & omnis vita nostra quasi flos videtur esse cum viret & arefcit. Vidistis ante decem annos adolescentulum. Nihil illo pulchrius: huc illucque currebat. Si eum nunc aspexeris, videtur in senectute quasi mortuus. Licet viuat senectute, tamen adolescentia perit. *Mane sicut herba transeat,* hoc est, iuuentus nostra: Ipsum est enim mane. Sicut herba transeat: mane floreat & transeat. Floremus in adolescentia: arefcimus in senectute. Vespere decidat, induret & arefcit.

f ¶ *Quia, &c.*] Nongentis triginta annis antea viuēbamur, vsque ad mille fere veneramus. Ecce in breuem vitam nostra contracta est.

g ¶ *Posuisti, &c.*] Nihil te caelat, hoc est, peccata nostra, nec nox caelat ne inuolutum tenebrae. Omnia apud te lucent.

h ¶ *Saeculum, &c.*] Melius habetur in Hebraico: Vita nostra in illuminatione vultus tui. Quicquid agimus: quicquid in secreto nos facere putamus, patet in oculis tuis.

i ¶ *Quoniam omnes dies nostri defecerunt.*] Cucurrit aetas, & dum ignoramus, grauiter perimus. Et hoc ipsum quod loquimur, de morte est, & non intelligimus.

k ¶ *Anni nostri sicut aranea meditantur.*] Videte quid dicat. Quomodo aranea quae mittit fila, & huc illucq; discut-

rit, & texit tota die, & labor quidem grandis est, sed effectus nullus est: sic & vita hominum huc illucque discurret. Possessiones quaerimus: diuitias apparamus: procreamus filios: laboramus: in regna sustollimur, & omnia facimus, & non intelligimus quia araneae telam teximus.

C

E

a à saeculo & vsque in saeculum tu es Deus. **Ne** auertas hominem, in humilitatem: **b** & dixisti, conuertimini filij hominum. **c** Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternae, quae praeteriit. **d** Et custodia in nocte: quae pro nihilo habentur, eorum anni erunt. **e** Mane sicut herba transeat, mane floreat & transeat: vespere decidat, induret & arefcit. **f** Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. **g** Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo. **h** Saeculum nostrum in illuminatione vultus tui. **i** Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. **k** Anni nostri sicut aranea meditantur: **l** dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. **m** Si autem in potentatibus octoginta anni. **n** Si autem in potentatibus octoginta anni. **o** Quoniam **q** & ampli^o eorum labor & dolor. Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. **Quis nouit**

l ¶ *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis.*] Vbi sunt mille anni? In septuaginta annis contracti sumus. Si autem multum, octoginta. Si autem plus vixerimus, iam non est vita, sed mors.

m ¶ *Si autem in potentatibus octoginta anni.*] Quem enim inuenies octogenarium esse, & sanum? Dicit & Graeca sententia: Senectus ipsa morbus est.

n ¶ *Et amplius eorum labor & dolor.*] Quicquid plus fuerit, non est vita, sed dolor. Hoc interim diximus secundum historiam. Ceterum dicamus secundum Anagogen. Et omnis quidem psalmus recipit Tropologia: & poteram nunc per singulos versiculos currere, & spiritualem intelligentiam in singulis dicere, sed

hora excludimur. Vno tamē versiculo quasi gustum vobis do spiritualis intelligentiae, ut quicquid hic racuero, putetis hic dictum esse. *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis.* Septuaginta anni, septem decades sunt, & octoginta anni, octo decades sunt. Videte ergo quomodo septimus & octauus numerus praedicatur. Et quomodo diximus: tu refugium factus es nobis in generatione & generatione, & in veteri & in nouo testamento: propterea nunc & septimum & octauum numerum ponit. Hoc dicit in Ecclesiaste, *Da partem septem & da partem octo.* Propterea & quindecim sunt graduum psalmi, hoc est, septem & octo: quindecim pariter nos ducunt ad regna caelorum. Denique postquam septimus graduus psalmus expletus est, quid dicitur in scriptura ipsius psalmi? *Psalmus, inquit, Salomonis qui extruxerat veterem domum.* Et quid dicit: *Nisi dominus aedificauerit domum, in vanum laborauerunt qui aedificant eam.* Quid ergo dicit ipse Salomō: qui praescribitur in ipso titulo? *Ego aedificaui templum, sed nisi octauus numerus aedificauerit, in vanum est domus aedificata.* Legimus & in euangelio secundum Matthaeum: *Beati pauperes: beati mites: beati esurientes & sitientes, & cetera, & sunt octo beatitudines.* Ergo dominus noster octonario numero conclusit euangelium. Denique nusquam inuenimus octo pariter beatitudines, nisi in euangelio. Octonario numero, hoc est, in die resurrectionis. *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis.* Vultis ostendā vobis interim quod septimus & octauus numerus continent plurima sacramenta? Legamus Ezechiel, & in vna porta dicitur: *Et ingrediatur, inquit, per portam Orientis in templum quod aedificatur.* In Ezechiel in extrema parte: *Et ascendet, inquit, sacerdos primum per septem & octo gradus.* Et fieri poterat, ut in ea porta & septem esset gradus & octo. Sed videte quid dicit: *Orientalis porta, unde lumē venit, dominus noster est atque Saluator.* Vna quidem porta est, & nemo ingreditur in eam nisi sacerdos magnus. Et quid dicitur tibi: *Porta haec semper clausa erit. Non autem aperitur nisi sacerdoti.* Sic igitur & nouum & vetus testamentum semper clausum fuit: non est apertum nisi Saluatori. Ille est enim qui habet clauem: qui aperit, & nemo claudit: qui claudit, & nemo aperit. Vna ergo porta habet septem & octo gradus. Et in veteri quidem testamento sacramenta sunt euangelica, & in nouo testamento sacramenta sunt legis. Audite maiora mysteria. Eo tempore, quando Salomon, hoc est, pacificus noster ascendit ad caelos (qui dicit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis:* ipse est enim pax nostra, & pax quae exuperat omnem sensum) ipse aedificauit templum Deo. Et vide ibi scriptura quid dicat. *Et erant, inquit, latomorum septuaginta millia, & eorum qui portabant octoginta millia.* Videte numerum. Latomi, qui lapides caedunt: qui quasi fundamenta aedificiorum praeparant: qui lapides ad aedificandum in templo Dei de terra tollunt: in se-

Ecc. 11. a

D Psal. 126. a

Matt. 5.

Ezech. 40

Psal. 81. b Gen. 6. a

Ibid. 44.

Heb. 1. a

Psal. 46

Ioan. 14. d

1. Reg. 5. d

E in septimo numero ponuntur, in prophetis, in patriarchis. Illi enim humanum genus quasi de terra eiicientes, in templum domini prae parauerunt. Isti vero, hoc est, octoginta millia: apostolica praedicatione & euangelica: isti qui cum Deo Salvatore & ipso Salomone grauiam gentium peccata portabant. Hucusque videtur finitum esse mysterium. Audite maiora mysteria. Et qui prae erant, inquit, istis operibus & templo, tria millia erant. Non possunt esse maiores. Et qui praesunt operibus, nisi illi qui praedicant trinitatem? Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis. Multa sunt quae dicantur, sed hora excludimur.

a *¶* **Dexteram tuam sic, &c.**

In quibusdam codicibus dicitur, eruditos: in aliis dicitur, compeditos. Aliud eruditos, aliud compeditus significat. Quid ergo dicit: Dexteram tuam notam fac. Quid tam diu dexteram tuam contrahis? Deus quare auertis manum tuam in sinum tuum? in alio psalmo dicitur. Quid dicitur? Hoc est, in agitudine positi sumus, in peccatis iacemus: mitte dexteram tuam, & eleua nos. Quare tam diu dexteram tuam habes in sinu tuo? Eructet cor tuum verbum bonum: mitte dexteram tuam, & libera nos. Notum nobis fac ministerium, quod absconditum fuit à generationibus. Dexteram tuam notam fac. Quid superbis Ari? Non dixit dexteram tuam fac. Deus enim sine dextera sua nunquam fuit. Sed quid dixit? Dexteram tuam, quae semper fuit, & in sinu tuo fuit, notam fac. Quoniam illum permanetem in deitate sua nosse non possumus: assumat hominem, & sic intelligamus eum. *Dexteram tuam sic notam fac, & compeditos corde in sapientia.* Eos qui sapientiae habent compedes, hoc est, qui compediti sunt in corde per sapientiam tuam. Non vobis sit molestum, quia obscurus est locus. Prophetæ habebant sapientiam: sed ipsa sapientia compediabat eos, non poterant volare sine Christo. Videte ergo quid dicat: Mitte dexteram tuam, hoc est, filium tuum. Notum nobis illum fac, ut & prophetæ qui quasi prophetauerunt ymbra, incipiant dominum manifestius praedicare.

b *¶* **Conuertere domine vsquequo.** Multum peccauimus: auertis faciem tuam: non sunt digna peccata nostra tuis videri oculis. Propterea deprecamur, conuertere domine vsquequo. Ecce iam tanta fluxerunt saecula: semper te prophetæ venturum praedicauerunt gentibus, & adhuc non venisti.

c *¶* **Et dirige filios hominum.** Qui prauus sumus, à te dirigamur. *Et dirige filios hominum.* Propterea eos dirige, quia filij hominum sunt. Si enim essent filij tui, directi essent, Tu enim dixisti: *Ego dixi, dii estis, & filij excelsi omnes. Vos autem vt homines moriemini, & quasi vnus de principibus caderis.* Et in alio loco: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis: quia caro sunt.* Quoniam homines sunt, propterea caro sunt. Ergo quia filij hominum, & perdidimus esse filij Dei, & prauus facti sumus: propterea dirige nos, vt rursus tui efficiamur filij.

d *¶* **Et sit splendor domini Dei nostri super nos.** Dicit & Apostolus ad Hebraeos: Quoniam dominus atque Saluator splendor sit gloriae patris. *Et sit splendor domini Dei nostri super nos.* Hoc est, quod dicitur & in alio loco: *Signatum est super nos lumine vultus tui domine.* Signum crucis, vexillum nostrum est. Haec interim de psalmo diximus: & vt aestimo, diutius quam debueramus, immorati sumus. Intelligimus nos multo plura dixisse, quam debuimus dicere: sed non possumus domini nostri verba reticere: non possumus inchoatum psalmum relinquere. Non est multum, quodcunque prodest animae: nihil satis est, quod bonum est: si tamen bonum. Rogemus igitur dominum nostrum Saluatorem, vt splendor eius luceat

S. Hieron. Tom. 7.

in cordibus nostris, vt eiiciat à nobis tenebrarum impugnaciones, & fordidas cogitaciones, & omnia peccata propellat de cordibus nostris, vt illuminet nostras tenebras, vt fugiant tenebrae, & habitet splendor lucis in cordibus nostris. Templum domini, & tabernaculum, & sancta-Sanctorum, sem-

per lucernam habeat ardente: semper superluceat lucerna in domo domini. Si enim extincta fuerit lucerna, dominus in tenebris non habitat. Dicamus igitur & nos: *Lucerna pedibus meis verbum tuum domine, cui sit gloria in saecula saeculorum, Amen.*

¶ Iste psalmus non habet titulum, eo quod de capite vel membris cantatur. Caput in caelo: membra in terra. Et proprie intelligitur de ieiunio, & illa tentatione eremi. Praevidetur erat Christus in carne, vt tentaretur à diabolo.

PSALMVS XC.

¶ **Vi habitat in adiutorio altissimi.** Adiutorium interpretatur, Ezras. Denique *bonus* Ezras propheta dicitur. Iste qui reduxit populum de captiuitate Babyloniae, & in-

duxit in terram repromissionis. Qui ergo habitat in Ezras habitat in Iesu. Interim secundum Tropologiam: Qui sibi aedificauit domum sine manibus, iuxta Apostolum, illam domum quam aedificauerat dominus etiam obstetricibus in Aegypto.

¶ **In protectione Dei caeli commorabitur.** Dicit domino, susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus. Multi enim me persequuntur hostes: propterea tu es refugium meum Deus meus.

¶ **Sperabo in domino: quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium.** Non dixit, spero, sed sperabo. Quamdiu enim peccamus, non speramus. Si peccare desierimus, speramus. Quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium. Multi sunt venatores in isto mundo, qui animas nostras venari conantur. Denique & Nemrod ille gigas, magnus in conspectu Dei venator fuit, & Esau venator erat: quoniam peccator erat, & penitus non inuenimus in scripturis sanctis, sanctum aliquem venatorem. Piscatores inuenimus sanctos. Quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium. *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Quis est iste laqueus qui contritus est? Dominus, inquit, conterat sataniam sub pedibus nostris velociter. Et Apostolus dicit: *Vt liberemini à laqueo diaboli.* Vides ergo quoniam iste venator est, qui animas nostras venari cupit ad perditionem? Multos habet diabolus laqueos, & diuersos habet laqueos. Avaritia diaboli laqueus est: ira, & detractio, &c.

¶ **Et à, &c.** Quamdiu in sanctitate sumus, anima nostra tranquilla est. Quando vero de peccatis cogitare coeperit anima nostra, turbatur, & quasi quibusdam fluctibus concutitur.

¶ **Scapulis, &c.** Sed haec secundum illud Deuteronomij: Dominus quasi pullos suos, alis suis protegit nos quasi aquila. Dicitur enim ibi, quasi aquila protegere pullos suos. Licet ergo possimus dicere hoc, quod Deus quasi pater nos protegit, & quasi gallina protegit pullos suos, ne rapiatur ab accipitre. tamē & aliud possumus dicere: *Scapulis suis obumbrabit tibi.* Exultabitur in cruce: extendet manus, & proteget nos.

¶ **Et sub pennis eius sperabis.** Aspiciens, inquit, manus eius crucifixas, & si te serpens momorderit, sanaberis. Licet ambules in deserto istius saeculi: si te percusserit scorpio, si regulus, si aspis, si caetera venenata animalia, securus esto de sanitate: Serpens in eremo suspensus est.

¶ **Scuto circumdabit te, &c.** Scutum nostrum rotundum, est, hoc est, ex omni parte nos sepit. Non solum scutum est, sed & mur. *Domine vt scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos.*

Psal. 118.

Matth. 4.

Exod. 1. d

H

Gen. 10. b.

Gen. 27.

Dist. 86.

Esau.

Psal. 123. d

Rom. 16. e

Deut. 32. e

Matth. 23. e

Matth. 23. b

Psal. 118.

E

F

D

Matt. 5.

Ezech. 40

Psal. 81. b

Gen. 6. a

Heb. 1. a

Psal. 4. b

Ioan. 14. d

1. Reg. 5. d

A

Aliquos de scuto coronat. Videte quid dicat: Domine vultu bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Quid dicit: Proteges nos, & facies vincere, & post victoriam coronabis. *Scuto circumdabit te veritas eius.* Quoniam dixerat, à verbo aspero: & verbum asperum possumus intelligere, & hæreticorum, & philosophorum, & Iudaorum dogma: & hoc quasi verbum asperum, non est verum, sed mendax est. Propterea enim turbidum est, quia mendax est. Propterea turbidum est, quia conturbat animas nostras per mendacium suum. Dominus ergo qui veritas est, & dicit: *Ego sum veritas.* scuto circumdat nos veritas eius, ne ardentibus sagittis diaboli percutiamur. Propterea Christus qui est veritas, supponit scutum suum, ut scuto veritatis superet mendacium.

Ioan. 14.

Psal. 61 & 63. a.

a ¶ *Non timebis à timore nocturno.* Diabolus enim semper in tenebris est, & ad hoc vacat: Ut percutiat, inquit, in occultis innocentem. Vides ergo quod qui simplex est, innocens est, & semper in occultis percutitur. *Non timebis à timore nocturno.* Quod dicit, hoc est: licet in errore fueris, quæ nox est: tamen non timebis, quia habes scutum veritatis.

B

b ¶ *A sagitta volante in die.* Sagitta volans diaboli, videtur mihi sermo esse hæreticorum & philosophorum. Et isti enim lucem scientiæ promittunt, & dicunt se habere diem, & non possunt decipere, nisi lucem promiserint. Verum lux ista, quam promittunt, de ardentibus sagittis est. Et propterea dicitur: *A sagitta voluntate in die.*

c ¶ *A negotio, &c.* Sagitta quidem volat quasi in die, sed negotium est perambulans in tenebris.

d ¶ *Ab incurso & daemone meridiano.* Melius est dicere Græce ἀπὸ συμπίπτουσα, συμπίπτουσα autem dicitur euentus, hoc est, quâdo non speramus, & aliquid noui euenit. Aut συμπίπτουσα dicitur, quando simul multi cadunt. Videte ergo quid dicat: Licet plures indocti fuerunt: tamen tu qui sanctus es, non inducaris. Do exemplum, ut simpliciores possint intelligere quod dicitur: Si ieris in ciuitatem monachus solus, & cæperis deambulare, & audieris clamorem in circo, & aliquis tibi dixerit: veni & specta circus est, & cæperis ei tu dicere, non licet: non possum ire: si ille tibi ostenderit infinita hominum millia, & dixerit tibi, ducenta hominum millia ibi sunt: ergo illi omnes perituri sunt, & tu solus saluus eris: tu debes intelligere: quia symptoma diaboli est, hoc est, scire debes quia plures cadunt. Et daemone meridiano. Dicunt quidem multi: quia sunt daemones & meridiani, & hoc vulgo dicitur. Caterum ego dico simpliciter: quoniam daemone eo tempore potestatem habet in nos, quando peccamus. Siue mane peccauerimus, daemone ingreditur in nobis, siue vespere siue nocte: quacunque peccauerimus hora daemone ingreditur in nobis. Videtis ergo quod friuolum est, quod vulgo dicitur. Quid ergo dicit à daemone meridiano? Quoniam Abraham angelos susceperat in meridie, & Ioseph fratres suos ad prandium inuitauerat in meridie. Sancti enim erant & Abraham & Ioseph, & propterea cõuiuuium eorum in clara luce erat, & sole perfecto: Propterea pascunt in meridie. Et ego si plenam habuero scientiam scripturarum: licet hora tertia sit, tamen pascio vos in meridie. Denique & sponsa in Canticis canticorum dicit: *Vbi pascis,* inquit, *vbi cubas?* In meridie: Videtis quoniam sponsus non pascitur, non recubitat in hora tertia: sed in meridie. *Vbi pascis, vbi cubas:* vbi te inuenio? vbi delitiis frueris, vbi te possum inuenire ô sponse meus? Vis me inuenire? In meridie inuenies. Id est, in scientia perfecta, in bonis operibus, in claro lumine. Quoniam ergo habemus nos meridie: propterea etiã daemone transformatur in angelum lucis, & ipse simulat habere se lucem: habere se me-

Gen 18 a & 43. d

Gen. 1 b

2 Cor. 11. c

ridiem. Quando hæretici quasi mysteria aliqua promittunt, quando regna cælorum, quando continentiam, quando ieiunia, quando sanctitatem, quando renuntiationem sæculi, promittunt meridiem. Sed quoniam non est Christi lumen, non est meridies, sed daemone meridianum.

C

e ¶ *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis.* Singula verba scripturarum, singula sacramenta sunt. Ista verba, quæ rustica putantur à sæculi hominibus, plena sunt sacramentis. *Habemus enim thesaurum istum in vasculis fictilibus.* Thesaurum, sensum diuinum, habemus in verbis vilissimis. Cadet à latere tuo mille & decem millia à dextris tuis. Ex latere cuius? Ab eius cui dictum fuerat: *Scuto circumdabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno:* quis est iste? De quo supra dictum est: *Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cælicomorabitur.* Ab eo ergo qui habitat in adiutorio domini, cadet à latere eius mille, & decem millia à dextris eius. Dextera, sancti dicitur: sinistra non dicitur, sed latus. Videte enim quid dicitur: *Et decem millia à dextris tuis.* Et quomodo dixerat: *Cadent à latere tuo mille?* Quando enim dextera dicitur, & sinistra non nominatur: pro sinistra, latus nominatur. Non enim poterat iustum esse, ut iustus haberet sinistram. *Qui te,* inquit, *percussit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram.* Non dixit, & sinistram: Non enim est sinistra quæ præbetur, sed dextera altera. Ergo simpliciter dico: quoniam iustus duas dexterhas habet. Denique & ille Aioth, qui scribitur in Iudicum libro, propterea duas dexterhas habere dicitur: quia iustus erat, & interfecit illum pinguissimum regem. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Plures sunt qui insidiantur dextera nostræ, & non sunt plures qui insidiantur sinistra. Propterea à latere mille cadent, & à dextris decem millia. Vbi enim maior pugna, maior victoria. Pauci insidiantur lateri, plures insidiantur dextera.

2. Cor. 4. b

Leu. 23

Num. 13

Iud. 1. b D.

f ¶ *Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Istum locum diabolus super domino interpretatus est. Eo enim tempore quo tentauit dominum: *Si,* inquit, *filius Dei es, mitte te deorsum.* Scriptum est enim de te, *quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* In manibus portabunt te ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Diabolus nihil amplius dixit, nisi hoc: quoniam angelis suis mandauit de te, ut in manibus portent te: ne forte ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam partem dimisit. Hic enim dicitur: *Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Hoc non dixit, custodiant te: sciebat enim contra se esse. Poterat enim dominus ei respondere: Si custodit me dominus in omnibus viis: ergo & à te custodior. Tacuit ergo quod sciebat contra se esse, & posuit quod pro se erat. Verè diabolus quasi diabolus, interpretatur de saluatore, quod non est de saluatore. Si enim de saluatore est totus psalmus, sicut interpretaris ô diabolus, & de ipso est quod dicitur.

g ¶ *Protegam eum, &c.* Hoc est, ego pater protegam filium meum. Si sic interpretatur, diabolus, quomodo tu intelligis, videamus si stet sensus: Protegam eum, quia cognouit nomen meum, hoc est, ego pater filium meum protegã.

h ¶ *Clamaui ad, &c.* Hoc est, in die crucis

i ¶ *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam, &c.* Hoc est, eum faciam resurgere.

k ¶ *Longitudine, &c.* Hoc est in æternum viuet. Et hoc intelligamus de filio Dei, Longitudine dierum replebo eum. Hoc quod sequitur, quomodo stat in Saluatore?

l ¶ *Et ostendã illi salutare meum.* Salutare Dei, filius Dei est.

Si

Psal. 1

E Si ergo de filio dicitur, quomodo potest stare: quia salutare Dei filius Dei est? Vides ergo quoniam male interpretatus es d̄ diabole. Sed fac ut sic interpretetur tu dicens: Dixisti, quoniam angelis suis mandauit de te, ut in manibus portent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Dic quod sequitur. Quid taces? Super aspidem & basiliscum ambulabit, & cōculcabit leonem & draconem Christus dominus noster, qui viuit & regnat in sacula saculorum, Amen.

a ¶ *Psalmus cantici in die sabbathi.*] Iste psalmus hoc titulo prenotatur. Non potest diem sabbathi agere, nisi qui sex dies trāserit. Sex diebus laboramus: in septima die requiescimus. Ergo domino cantare non possumus, nisi in die sabbathi.

Leu. 23. d Quamdiu opera istius mundi facimus, hoc est, sex diebus, domino cātare non possumus. Denique dicitur in Leuitico: *Non facietis in die sabbathi omne opus seruile.* Quicunq; ergo in sabbatho est, & in requie domini, opus seruile facere non debet, hoc est, quod ad mundum istum pertinet: sed illud debet opus facere quod ad sabbathum pertinet. Vultis scire quoniam in sabbatho operantur sacerdotes in templo domini? Non licet in sabbatho cuiunque ligna cādere. Denique vnus qui inuentus est in eremo, lapidatus est & occisus. Deinde non licet ignem succendere, non licet etiam aliquid operis facere. Videtis autē quoniam omnia hęc quę in mundo alicui facere non licet, in sabbatho, sacerdotibus solis licet. Nam & ligna cādunt, & ignem supponunt, & alia faciunt ministeria, & hostias immolant. Hoc totum quare dixi? Ut ostenderem scriptum esse in lege, debere nos cessare etiam in die sabbathi ab operibus mundi, & ea facere quę ad Deum pertinent. Psalmus igitur cantici est in die sabbathi: quando non operamur mundo & operamur Deo. Videamus quid nobis sit cantandum in sabbatho, quando à mundi cessamus operibus.

PSALMVS XCI.

B *Onum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime.*] Non dixit: bonum est psallere, & postea confiteri: sed video ordinem: Bonum est confiteri, & bonum est psallere. Primum age pœnitentiam, & lacrymis dele peccata, & postea canta domino: *Bonum est confiteri domino.* Non hominibus, sed Deo. Illi confitere peccata, qui sanare potest. Et psallere nomini tuo altissime.

c ¶ *Ad annuntiandum manē misericordiam tuam, & veritatem tuā per noctē.*] Diligēter intelligite quod dicitur. *Ad annuntiandū manē misericordiam tuā, & veritatē tuam per noctē.*] Singuli versiculi & ad singulos referuntur. Bonū est cōfiteri domino: ad annuntiandum manē misericordiā tuā. Si cōfiteris domino, annuntias manē misericordias domini. Et psallere nomini tuo altissime. Istum versiculū refer ad hunc qui sequitur, & veritatem tuam per noctem. Quando enim confitemur domino, speramus misericordiam. Quando vero psallimus, operamur virtutes. Ad annuntiandum manē misericordiam tuam. Vbi sunt qui secundum literam scripturas intelligunt? Media die misericordiā Dei annuntiare non possumus? Et certe Christianorum & monachorū est, maxime in noctib. peccata sua cōfiteri. Et quomodo nūc dicit: ad annuntiandū manē misericordiā tuā? Quod dicit hoc est: Non possumus confiteri domino, & misericordiam eius consequi: nisi cœperit in corde nostro clarum lumen lucere. Nisi præcesserint tenebrę, & manē factum fuerit, misericordiam domini consequi non possumus. Tunc autem annuntias manē misericordiā domini, cum sol iustitię ortus in corde tuo fuerit. Et veritatē tuam per noctē. Veritas domini non annūtiatur, nisi ad noctem: in die non potest annuntari. Non enim possunt imbecilles ferre quę magna sunt: neque possunt ea sustinere quę pretiosa sunt. Vnde dicitur & in alio loco de Deo: *Posuit tenebras latibulum suum,* hoc est, dominus posuit tenebras latibulum suum. Et veritas ergo domini annuntiat in nocte: quasi quibusdā ver-

S. Hieron. Tom 7.

borum tenebris obuoluitur. In ænigmatē dicitur & in parabolis: ut videntes non videant, & audientes non intelligant. Legimus in Osee, & dicitur ad prophetam: *Tu vade & accipe tibi vxorem: vxorem fornicariam,* Iudæi & gentiles ridēt. Quare ridēt? Quoniam veritas in nocte posita est, non in die.

Vultis scire quoniam veritas Dei in nocte est, & quasi in tenebris, & in parabolis posita est. Moyses ascēdit in mōtem Sina, & ingressus est, inquit, in turbinem, & caliginē, & in tenebras, & ibi locutus est cum domino: Neque enim poterat Israel populus videre mysteria Dei: quia in caliginē Dei non intrauerat.

d ¶ *In decachordo psalterio, cum cantico & cithara.*] Simpliciter dico: Quotiescunque

leuantus manus sine cogitationibus & disceptationibus, in decachordo psallimus domino. In decachordo psalterio, cum cantico in cithara nostra, & corpus, & anima, & spiritus, omnibus chordis composita sunt.

e ¶ *Quia delectasti me domine in factura tua, &c.*] Christianus quodcunque viderit, semper ædificatur. Monachum nihil destruet, nisi peccatum. Quodcunque aspexeris, ædificium tuum est. Vides cælum, vides solem, vides stellas, vides lunam: hoc ædificat te. Debes enim cogitare & dicere: Si sol, & luna, & cælum, & stellę Deo seruiunt: quare ego non seruiam? Vides terram, vides animalia, & omnia quę in terris sunt, & hoc confer cum animo tuo, & ædifica te, & dic animo tuo: Omnia in suo tempore currunt. Siquidem ver & æstas, autumnus & hyems, nunquam mutantur hęc tempora, sed secundum dispositionem domini omnia seruiunt. Cælum seruit, & terra seruit, & infelix ego homo non seruiō. Veniamus ad minuta animalia, dimitto nunc de elephātis: dimitto de leonibus, dimitto de diuersis animalibus, venio ad minuta animalia. Respice apem, respice formicam, vide corpus, & inquire sapientiam. Maior sapientia, quam corporis magnitudo. Apes & formicę cogitant hyemem esse venturam, & Monachus & Christianus non cogitant iudiciū esse venturum. Illę cogitant quoniam fame periclitari possunt, si non laborauerint in æstate vnde viuant in hyeme: nos non cogitamus, quia sine opere torquebimur in gehenna. Hoc totum quare dixi? Quoniam nunc scriptum est: *Quia delectasti me domine in factura tua.* Quodcūque aspexero, delectat me. Intelligo enim factorem, & benedico Deum. Et in operibus manuum tuarum exultabo. Video arborem, & confidero quomodo cortex arboris est quasi tunica, qua vestitur; & quasi germen viret. Et deinde video quomodo flos fit: quomodo flos cadat, & ipse flos vertatur in pomum. Video paulatim per singulos dies, in singula tēpora mihi naturam operari, & in meos cibos crescere. Video quomodo Deus in omnibus mihi laborat, ut mihi nihil desit. Propterea exulto in te domine.

f ¶ *Quam magnificata, &c.*] In hoc loco Marcion & Manichæus erumpunt. Quid enim dicunt? Si omnia Deus fecit, & in vtilitatem hominum fecit: quid necesse fuit cimicem facere & pulicem? Ego tibi breuiter respondeo, ut ostenderetur d̄ homo; fragilitas tua. Qui enim cogitationem tuam in cælum ponis, respice: morderis à cimice, & contremiscis. Quid erigeris in cælum, & cogitatio tua transcendit in cælum? Ecce à pulice vulneraris. *Quam magnificata sunt opera tua domine.* Parua quidem corpora, sed magna ratio. Singula habent vtilitates suas. Ego sic miror dominum in elephātis, quomodo & in formica: sic illū prædico in camelo, quomodo & in culice. Vide culicem quomodo quasi punctum cuiusdam corpusculi est, & tamen vide in ipso puncto corpusculi, omnia esse membra diuisa. Habet sex pedes: habet duos oculos: habet os: habet & ventrem: habet & tubam vocis: habet & alas. Si consideraueris membra, corpus non inuenis, & tamen magnificatur Deus: quia sine corpore, membra sunt omnia.

g ¶ *Nimis profunde factę sunt cogitationes tuę.*] Quodcūque cogitauero, inuenire nō possum. Abyssus iudicia tuę,

H ij

Mar. 4. b
Osee. 1. a

Exod. 24. d

Pro. 6. a
30. d. a. et

H

Psalm. 17. b

2. Cor. 4. a

Iud. 1. b
D.

F

A O profundum diuitiarum sapientiae & scientiae Dei. Dicam & ego cum Ecclesiaste: *Dixi, sapiens efficiar, & ipsa longius facta est à me: longius multo quam erat. Et profunda quis inuenire potest?* Ecclesiastes quod dicit, hoc est: Antequam cogitationem meam in opere ponerem, non videbam magnificentiam Dei. *Dixi, sapiens efficiar,* hoc est, dixi: debeo quærere rationes singularum causarum, & ipsa longe facta est à me, longius multo quam erat. Hoc est, sapientia quã ante non inquirens, ignorabam: postea quærere cœpi, quã inuenire cœpi, quam inuenire non poteram.

a ¶ *Vir insipiens non cognoscit, & stultus non intelligit hæc.* Quicumque non est Christianus, & in operibus nõ intelligit creatorem, iste insipiens est.

b ¶ *Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum.* Vidisti imperatores: vidisti præfectos: vidisti exercitus: vidisti victorias & triumphos: Heri fuit, & hodie non est.

c ¶ *Et apparuerint omnes qui operantur iniquitatem, vt intereant in sæculum sæculi.* Heri apparuit quasi flos: hodie flos ipse non cõparet. Heri virebat herba: hodie siccata est. Vbi est illa pulchritudo? Nihil bonum est, nisi quod æternum est. Nihil bonum est, nisi quod perpetuum est. Quodcunque finem habet, nec inter bona numerandum est. Quid enim mihi prodest, si heri præfectus fui, & hodie fame morior? Quid enim mihi prodest, si anteriori die rex fui, & hodie in carcere morior? Omne quod præteritum est & finem habet, nihil est. Vnusquisque nostrum de sæculo venit ad hanc vitam. Alius matrem reliquit: alius, filios: alius, vxorẽ: alius, parentes. Recordemur infantiae nostrae, recordemur adolescentiae, recordemur quod aliquando habuerimus diuitias, & vnusquisque pro viribus suis habuit quod potuit. Ecce transiuimus ad hanc vitam. Vbi sunt illa omnia? Cogitata magis dolorem faciunt, quem voluptatem. Nihil est itaque bonum, nisi quod perpetuum est.

d ¶ *Tu autem altissimus in æternum domine, quoniam ecce inimici tui domine: quoniam ecce inimici tui peribunt & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.* Si peribunt, quomodo dispergentur? Qui enim semel perierit, dispergi non potest. Debit dicere: Ecce dispergentur & peribunt, quod ergo dicit, hoc est, inimici tui domine peribunt, cum omnia tibi subiecta fuerint: omnis qui inimicus tuus fuerit, postea efficietur amicus, hoc est, non peribit homo, sed peribit inimicus. Qui inimicus fuit, amicus erit, & sic peribit inimicus. Quoniam ecce inimici tui peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem. Quomodo si sancti simul sunt, gratiosum est: sic si peccatores simul fuerint, quasi pessima congregatio est. Quanto enim plures simul fuerint, tanto peiores sunt. Denique eo tempore quo turris ædificabatur contra Deum, dispergebantur in utilitatem suam. Consensus eorum malus fuit: dispersio vero profuit etiam illis ipsis qui dispersi sunt.

e ¶ *Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum.* Semper cornu in regno ponitur. In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Denique nullum animal in templo immolatur domino, nisi quod cornu habet. Tria immolabantur domino in templo: immolabatur taurus: immolabatur aries: immolabatur hircus. Tria immolabantur, & vniuersa cornuta sunt. Nisi enim aliquis habuerit cornu, in quo inimicos ventilet, non est dignus immolari Deo. Propterea & dominus cornu dicitur, his qui credunt in eum: Et in cornibus crucis suae ventilauit inimicos. Ibi confudit diabolum, & omnem eius exercitum. Christus quidem crucifixus erat in corpore: sed verè crucifigebat ibi demones. Non fuit crux, sed triumphus fuit, sed vexillum fuit. Propterea conscendit crucem, vt nos de terra in altum tolleret. Ego puto crucem saluatoris istam esse scalam, quam vidit Iacob. In ista scala descendebant angeli & conscendebant. In ista scala, hoc est,

cruce descendunt Iudaei, & conscendunt gentiles. Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Alij habebant plura cornua: ego vnũ solũ cornu habeo. *Mihi autẽ absit gloriari nisi in cruce domini: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* *f Et senectus mea in misericordia vberi.* Senectus nostra o-

leo Dei indiget. Quomodo enim corpora nostra quãdo laboramus; loquor simplicius propter simpliciores fratres, qui non possunt intelligere sublimius; quomodo corpora nostra quãdo laborant, non reficiuntur, nisi vñctione olei: quomodo lumen quod in lucerna est, nisi oleũ miseris, extinguitur: sic & lumen senectutis meae, oleo & misericordia Dei indiget vt crescat. Denique & apostoli ascendunt in montem Oliueti, vt quoniam lassj erant, & indigebant lucernae ipsorum oleo domini, de oleo domini illuminantur. Vnde dicit & iustus: *Ego autem sicut*

oliua fructifera in domo domini. Et in alio loco dicitur: *Filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensae tuae.* Nullus alius mons erat, de quo ascendit dominus regna caelorum, nisi mons Oliueti? Nunquid non erat mons sublimior, in Galilaea Thabor? Quid necesse fuit vt dominus de monte Oliueti conscenderet in regnum caelorum? Sed vide quid te scriptura doceat: Nisi tibi & lampadibus tuis oleum miseris, non poteris ascendere regna caelorum. Debes esse in monte Oliueti, & non in valle oliuarum, sed in monte Oliueti. Dicat aliquis: Quae est ista vallis oliuarum? Habet diabolus oliuas suas: habet philosophos: habet hæreticos: habent & ipsi oleum. Et ipsi lumen scientiae promittunt, sed illa oliueta in perditionem deducunt. *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Nos ergo rogemus dominum, vt senectus nostra, & omnis noster labor, & omnes tenebrae nostrae, oleo domini illuminentur. Diligenter attendo in scripturis, vbi primum legerim senectutem. Adam non gentis triginta annis vixit, & tamen senex non dicitur. Matusalem non gentis sexagintanouem annis vixit, & senex non dicitur. Venio vsque ad diluuium, & post diluuium per annos ferme tria millia, & nullum inuenio qui dictus est senex. Primus Abraham senex dicitur. Et certe multo minoris ætatis fuit quàm Matusalem: Sed propterea dicitur senex: quoniam senectus ipsius iuncta fuit oleo vberi. Denique scriptum est ibi. *Et mortuus est Abraham, nutritus in senectute bona, plenus, inquit, dierum.* Propterea in senectute bona, quoniam plenus dierum. Omne enim tempus vitæ ipsius dies fuerunt, & non nox. Hoc ipsum quod dictum est de Abraham, dictum est & de Isaac, & de Iacob. Qui enim simul seruierunt domino, recte simul senes domini nuncupantur.

g ¶ *Vt cedrus Libani multiplicabitur.* Lignum benè o-lens, lignum vnde templi tecta contecta sunt. Vt cedrus Libani multiplicabitur lignum imputribile.

h ¶ *Plantati in domo domini, in atrijs Dei nostri florebut.* Alibi plantamur, regno caelorum florebitur. Ego vero plantauit, Apollo rigauit: sed dominus incrementum dedit. *Plantatus in domo domini,* hoc est, in ecclesia: non muris, sed in dogmatibus. *Regnum, enim, Dei, inquit, intra vos est.* Quicumque plantatus fuerit in domo domini: si hic radices miserit, ibi flores afferet. *Plantati in domo domini, in atrijs Dei nostri florebut.* Ista sunt aeterna tabernacula. Quae sunt ista atria? Diuersae in caelo mansiones. Simulque videte quid dicat: *Plantati in domo domini, in atrijs Dei nostri florebut.* Hic domus est: ibi atrium est. Debit vtiq; primũ dicere secundũ ordinẽ, atrium; & sic domũ. Sed videte quid dicat: Hic licet videamur in domo esse, cum migrauerimus ad regna caelorum, ad cõparationẽ angelorum, & virtutum ceterarum, non sumus in domo, sed in atrio sumus: in initio sumus, nõ in perfectione. Non enim erimus Angeli, sed quasi angeli. Non tibi quasi parum videatur homo, si sicut angelus fueris.

a ¶ *Adhuc*

C Galat. 6.2

Psalm. 51. b
Psalm. 137. a

D

Psalm. 140. b

Gen. 25. a

Ephes. 5.

1. Cor. 3. b

Luc. 17. *

Matth. 22. f

Ecd. 7. a

B

Gen. 11.

Psalm. 34. b

Gen. 28. c

a ¶ *Adhuc multiplicabuntur, &c.* Felix ille qui crescit quotidie, qui senescit ætate, senescit & virtutibus. Hæc interim de psalterio diximus: locuti sumus & de euangelio pauca, diximus quoque & de apostolo. Oremus dominum ut omne quod diximus nos, & quæ audistis, opere compleamus, & vbera vertamus in opera, ut qui hic plantati sumus in domo domini, in atrio Christi floreamus: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

b ¶ *Laus cantici ipsi David in die ante sabbathum, quando fundata est terra.* Iste psalmus vocem continet prophetae, virtutem atque magnificentiam domini decantantis.

PSALMVS XCII.

Dominus regnavit, decorem induit. Cum resurgens à mortuis, sanctorum sibi chororum adiunxit.

d ¶ *Induit dominus fortitudinem.* Quia diabolus oppresit.

c ¶ *Et præcinxit se virtute.* Quando multitudine angelica circumdatus, remeavit ad patrem.

f ¶ *Etenim firmavit orbem terræ, qui non commouebitur.* Instabilis enim & mobilis esset adhuc, nisi sua fuisset resurrectione firmatus.

g ¶ *Parata sedes tua.* In animabus sanctis. Tu enim præelegisti eas ante constitutionem mundi, ut essent genus electum.

h ¶ *Ex tunc à sæculo tu es.* Et à resurrectione, & ante constitutionem mundi.

i ¶ *Eleuauerunt, &c.* Apostoli, quorum fluentia prædicationum, ariditates gentium irrigauerunt.

k ¶ *A vocibus aquarum multarum.* Detrahentium populorum.

l ¶ *Mirabiles elationes maris.* In sæculi huius fluctibus.

m ¶ *Mirabilis tu altis dominus.* Gloriosus residens ad dexteram patris.

n ¶ *Testimonia tua domine credibilia facta sunt nimis.* Per apostolos tuos.

o ¶ *Domum tuam decet sanctitudo domine in longitudine dierum.* Ecclesiam tuam, quam exhibuisti tibi non habentem maculam aut rugam: in qua nos digneris mundos ac splendidos custodire: nec polluere baptismi gratiam, per quod in te renati sumus ad vitam: quia tibi est cum æterno Patre & Spiritu sancto, honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

p ¶ *Psalmus David, &c.* Semper de titulo disputamus, ut ex titulo intelligatur & psalmus. Psalmus David quarta sabbathi. Quarta sabbathi, in medio sabbathi est: quasi in corde sabbathi, hoc est, in medio hebdomadis. Dies enim quarta est, & quarta dies habet ex utroque latere æquales dies. Habet enim ex vno latere, diem primum, secundum, tertium: & ex alio latere habet diem quintum, sextum, septimum. Videris igitur quoniam dies quarta, hoc est, quarta sabbathi, ex utroque latere duplici trinitate firmatur. Simulque considerandum: quia quartus numerus, virtute decimus est. Quomodo? Si enim computes, & ordinem facias, vnum, duo, tres, quatuor, decimus numerus efficitur. Videris igitur quoniam quartus numerus efficit decimum, & considerate ex hoc: quia quatuor euangelia in decalogo computantur, ut quodcumque dicebatur in decalogo, hoc compleatur in quatuor euangelii, ut non dissentiat lex vetus ab euangelica dignitate. Hoc interim diximus de titulo, nunc veniamus ad psalmum.

S. Hieron. Tom 7.

PSALMVS XCIII.

Deus ultionum dominus, Deus ultionum liberè egit. Qui tãto tempore latuit, & non apparebat in populo, postea liberè egit. Qui antea ignorabatur, postea triumphauit in cruce. Deus ultionum dominus.

Si Deus ultionum dominus est, mihi vindicta & ego retribuam, dicit dñs: quid te cupis vindicare homo? Habes ultorem Deum. Dicit hoc & Apostolus: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, da illi potum. Hæc enim faciens carbones ignis congregabis super caput eius. Hoc non videtur pietatis esse, sed crudelitatis. Si enim bene illi facio, ut illi malefaciat Deus: non venit hoc de pietate, sed de crudelitate mentis. Quod enim dicit Apostolus: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, da illi potum: hucusque videtur misericordia. Hoc vero quod infert: Hæc enim faciens, carbones ignis congregabis super caput eius: non videtur misericordiae esse, sed crudelitatis. Videris enim propterea panem dare, & aquam dare bibere, ut ille in sæculis torqueatur. Et hoc dicit Apostolus: & misericordiae prædicator crudelitatem docet. Nō igitur sic accipiendum, sed alio sensu. Si te percutit inimicus, tu ei præbe & alteram maxillam. Si tibi ille malefacit, tu illi fac bene. Si enim hoc feceris, carbones ignis congregabis super caput eius. Quod

dicit, hoc est: mundabis eum à peccato: vincitur enim crudelitas illius patientia tua. Si sagittam dirigas in lapidem, & lapis durus fuerit: non solum non infigitur, sed reflit. Sic inimicus tuus si te percusserit, & repercussus non fuerit, patientia tua superatus, ad meliora conuertitur.

r ¶ *Vsquequo peccatores domine, &c.* Impatientia humana, non vult Dei habere patientiam. Miseri non, qui volumus nobis Deum esse patientem, & inimicis impatientem. Si quando peccamus, patientem cupimus Deum: Si quando aliquis in nos deliquerit, in ipsum non volumus esse patientem Deum. Vsquequo peccatores gloriabuntur? Non eis sufficit peccare, sed etiam in peccatis gloriantur. Prima infelicitas est peccare: secunda infelicitas, imo nouissima, non agere poenitentiam. Isti ergo peccatores non solum non flectunt ceruicem, sed liberè post peccatum suum gloriantur.

s ¶ *Effabuntur & loquentur iniquitatem.* Proprie hæc de hæreticis loquitur.

t ¶ *Loquentur omnes qui operantur iniquitatem.* Videte signum: Qui male loquitur, necesse est ut male faciat. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Vbiunque conscientia vulnerata est, ibi in ore facile peccatur.

v ¶ *Populum tuum domine humiliauerunt.* Semper Dei populus humiliatur: Dei populus opprimitur. Populum tuum domine humiliauerunt. Semper populus Dei humiliatur, & imitatur Deum, qui humilis fuit & mitis corde.

x ¶ *Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt, & dixerunt: &c.* Licet hoc manifestum sit secundum historiam: semper enim quicumque præsidio indiget, facile opprimitur; & quanto aliquis humilior fuerit, tanto ille magis qui opprimit, offendit Deum: tamen & secundum Tropologiam interpretemur: Dixeram enim de hæreticis hoc dici. Viduam & aduenam interfecerunt. Vidua illa quæ Deum habere desinit, anima est peccatoris. Aduenam est qui non est habitator, hoc est, qui non habitat. Ille qui nuper crediderat, repente scandalizatus perit. Et pu-

H iij

A pillos occiderunt, & dixerunt: non videbit dominus. Miramur si pupilli dicuntur, ubi vidua est? Sicut enim vidua, animam peccatoris est, sic pupillos illos dicit, qui patrem amiserunt habere Deum. Et dixerunt. Quid dixerunt?

a ¶ *Non videbit dominus: nec intelliget Deus Iacob.*] Hoc dicit omnis qui opprimit sanctos. Illis hoc dicentibus, videre Spiritus sanctus quid respondeat.

b ¶ *Intelligite qui insipientes estis in populo, &c.*] Qui figulus est, ignorat vas suum? Qui alium facit audire, ergo ipse non audit? Qui mihi dedit oculos, ergo ipse non videt? Qui autor est intelligentiae meae, ipse non intelligit? Iste locus aduersus eos maxime facit, qui Anthropomorphitae sunt, qui dicunt Deum habere membra, quae etiam nos habemus. Verbi causa: Dicatur Deus habere oculos: oculi domini respiciunt omnia, manus Dei facit omnia; *Et audiuit*, inquit, *Adam sonum pedum domini deambulantis in paradiso.* Haec simpliciter audiuit, & humanas imbecillitates ad Dei magnificentiam referunt. Ego autem dico, quod Deus totus oculus est, totus manus est, totus pes est. Totus oculus est: quia omnia videt. Totus manus est: quia omnia operatur. Totus pes est: quia ubique est. Ergo videte quid dicat: Qui plantauit aurem, non audit? Non dixit: qui plantauit aurem, ergo ipse aurem non habet. Non dixit: ergo ipse oculos non habet. Sed quid dixit? *Qui plantauit aurem, non audit, & qui finxit oculos, non considerat.* Membra tulit, efficientias dedit.

c ¶ *Qui corripit gentes, non arguet.*] Qui alios docet, ergo ipse non nouit?

d ¶ *Quid docet, &c.*] Subauditur, ergo ipse non habet scientiam.

e ¶ *Dominus, &c.*] Legimus in poeta saeculari: O curas hominum, o quantum est in rebus inane. Et gentiles & philosophi istum versiculum ad caelum leuant. Et quid dicunt: Nihil potuit prudentius dici: Ecce rusticanus noster Hebraeus ante tanta saecula hoc locutus est. Et quid dixit: *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt.* Vultis scire quoniam cogitationes hominum vanae sunt? Pater & mater nutriunt filium: promittunt sibi de illo felicitatem: mittunt ad studia: erudiunt: venit vsque ad adolescentiam: disponunt ut eam militet. Cum omnia cogitauerint per annos triginta, vna febricula venit, & tollit omnes cogitationes. Inimicum habeo, & dies iudicij est ad triginta dies, diebus & noctibus nihil aliud cogito, nisi quod illi respondeam: In lectulo meo sum, & cogitatio mea absenti respondet inimico: non est ibi inimicus, & verba respondet inimico. Diebus & noctibus in cogitatione sum. Cum autem dies iudicij venerit, omnia illa quae cogitaueram, pereunt: & quodcumque Deus dixerit, hoc loquor. Propterea & dominus in euangelio ait: Quando stabitis ante iudices, non cogitetis quid respondeatis: quia dominus dabit vobis in illa hora quid respondeatis. *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt.* Vna cogitatio felix est, cogitare de domino.

f ¶ *Beatus homo, &c.*] Felix est, qui Deo magistro vtitur.

g ¶ *Et de lege tua docueris eum, &c.*] Videte quid dicat: Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum, hoc est, scripturis tuis. Hoc autem quid prodest, ut doceatur ille de lege tua. Ut mitiges ei a diebus malis. Videtis igitur quoniam scientia, & exercitatio, & opera de scripturis, mitigant nobis dies malos.

h ¶ *Donec fodiatur peccatori fouea.*] Quando tu erudieris de lege domini, vnum tibi in duplex diuiditur. Tibi enim dies mitigat malos, & peccatori fodit foueam.

i ¶ *Quis confurget mihi aduersus malignantes, aut quis stabit mihi aduersus eos qui operantur iniquitatem?*] Obscuri sunt psalmi, & semper personas mutant: & propterea obscuri sunt, & nimiae difficultatis est scire in singulis versiculis quis loquatur. *Quis confurget mihi aduersus malignantes: aut quis stabit mihi aduersus operantes iniquitatem?* Hos versiculos Saluator loquitur: Ego sanctus sum: in cruce subleuatus sum: mortuus sum: resurrexi, & ad caelos victor ascendi. Quis est putas de sanctis, qui mecum resurget? Ergo quod dicit, hoc est: Propterea resurrexi, ut & alij mecum resurgerent. Quis resurget mihi? Quando dicit, quis, ceteros prouocat ad surgendum. Quomodo enim legimus in Esaias: *Quem mittam ad populum istum, & quis ibit nobis?* &c. Sicut Esaias ipse se offert: sic & dominus prouocat nos dicens: *Quis resurget mihi aduersus malignantes?* Quicumque resurrexerit, mihi resurget: de meo exercitu est. Aduersus malignantes, aduersus diabolum & exercitum eius. *Aut quis stabit mecum.* Videte ordinem. Non dixit primum, quis stabit & quis resurget: sed quis resurget & quis stabit. Primum enim surgimus, deinde stamus. *Aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?* Quali

i ¶ *Quis confurget mihi aduersus malignantes, aut quis stabit mihi aduersus eos qui operantur iniquitatem?*] Obscuri sunt psalmi, & semper personas mutant: & propterea obscuri sunt, & nimiae difficultatis est scire in singulis versiculis quis loquatur. *Quis confurget mihi aduersus malignantes: aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?* Hos versiculos Saluator loquitur: Ego sanctus sum: in cruce subleuatus sum: mortuus sum: resurrexi, & ad caelos victor ascendi. Quis est putas de sanctis, qui mecum resurget? Ergo quod dicit, hoc est: Propterea resurrexi, ut & alij mecum resurgerent. Quis resurget mihi? Quando dicit, quis, ceteros prouocat ad surgendum. Quomodo enim legimus in Esaias: *Quem mittam ad populum istum, & quis ibit nobis?* &c. Sicut Esaias ipse se offert: sic & dominus prouocat nos dicens: *Quis resurget mihi aduersus malignantes?* Quicumque resurrexerit, mihi resurget: de meo exercitu est. Aduersus malignantes, aduersus diabolum & exercitum eius. *Aut quis stabit mecum.* Videte ordinem. Non dixit primum, quis stabit & quis resurget: sed quis resurget & quis stabit. Primum enim surgimus, deinde stamus. *Aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?* Quali

imperator stet, & dicat: *Quis venit in exercitu meo?*

k ¶ *Nisi quia, &c.*] Propterea domine resurgo: quia tu fuisti ad inferos, & resurrexisti. Detenta fuisset anima mea apud inferos, si non tua anima de inferis resurrexisset.

l ¶ *Si dicebam, &c.*] Considerans fragilitatem meam & imbecillitatem humanam, non putabam pedem meum firmo stare gradu: vbiunque ponebam pedem, lapsum timebam. Rursus cogitabam nomen tuum, & firmo stabam pede.

m ¶ *Secundum multitudinem, &c.*] Hoc ipsum & Apostolus loquitur: quoniam secundum labores & miseras, quas in isto saeculo patimur, habemus mercedem apud Deum in caelis. Magnitudo tribulationum, magnitudo praemiorum est. Quot patimur vulnera, tot meremur & coronas. Hoc est, quod dicit: Quotiens egi poenitentiam, totiens me consolatus es. Vnam fudi lacrymam, vnam merui consolationem: Decem fudi lacrymas, decem merui consolationes. Quantumcunque fuit pondus poenitentiae, tantus fuit & consolationum numerus.

n ¶ *Qui fingit, &c.*] Nemo dormiens coronatur, nemo securus possidet regna caelorum: nemo referto ventre, potest digne de ieiuniis disputare. Vides ergo quid dicat: qui fingit laborem in praeepto. Omnia praeepta domini laborem habent. Sine labore non possumus possidere regna caelorum. Vultis scire quia ita est: Si vis, inquit, perfectus esse: vade, vende omnia quae possides, & da pauperibus, & veni sequere me. Qui vult, inquit, consequi regna caelorum, diebus & noctibus oret, vigilet, ieiunet, iaceat in sacco, non in pluma, non in serico. Poenitentia non amat delicias: Quia cinerem, inquit, tanquam panem manducaui, & potum meum cum fetu miscebam. *Qui fingit laborem in praeepto.*

o ¶ *Captabit, &c.*] Videte quomodo non videtur esse consonans, Quae enim est consequentia: qui fingit laborem in praeepto, captabit in animam iusti? Sed quod auris carnea non intelligit, auris spiritualis intelliget. Quid ergo dicit: *Qui fingit laborem in praeepto.* Propterea, inquit, laboramus in praeeptis domini diebus ac noctibus, vigilamus, oramus, ieiunamus: quoniam multos habemus aduersarios, qui captant animam iusti. Videte quid dicat: iusti captant animam non iniusti. Non enim volunt eos decipere qui decepti sunt, sed iustos. Vnde dicitur in Habacuc: *Esca eius electae.*

Gen. 3. b

B

Luc. 12. b

Esa. 64

1. Cor. 3. b

Matt. 19. d

Psal. 101. b

Ez. 18. d

a ¶ Et

a ¶ *Et sanguinem, &c.* Solent aliqui dicere: Ille qui occisus est, non occideretur, nisi fornicator esset: aut aliquod peccatum habuisset. Ruina illum non occupasset, nisi fuisset peccator. Naufragium illum non oppressisset, nisi peccator fuisset. Videte ergo quid dicat sancta scriptura: *Et sanguinem innocentem condemnabit.* Quam-

diu in isto saeculo sumus, omnia in comune patimur. Iustus & peccator aequaliter naufragantur: Aequalē habent carnē, & aequales conditiones carnis. Iustus & peccator aequaliter pereunt. Similis exitus, sed diuersa praemia iustus & peccator habent. Alius ducitur ad gehennā: alius ducitur ad regna caelorum. *Et sanguinem innocentem condemnabit.* Sufficit tibi o iuste conscientia tua. Et si cōdēnatus fueris, sit sanguis tuus innocēs, & clamabit ad dominum.

b ¶ *Et factus est mihi, &c.* Locus iste contra Arianos facit. Quoniam enim contradicunt domino Saluatori, quod factus dicitur: ecce nos dicimus: *Factus est mihi dominus in refugio.* Nulli dubiū, quin de patre hoc interpretemur. Si autem de patre dicitur: Dominus factus est mihi in refugio, hoc sensu intelligendum est: Dominus qui semper erat, mihi factus est in refugium. Sic & Saluator qui semper erat, mihi Saluator factus est.

c ¶ *Laus, &c.* Iste psalmus vocem continet prophetae, cohortantis homines ad Deum de toto corde transire.

PSALMVS XCIV.

Venite exultemus domino, &c.] Intelligamus quia ipse est dominus, & ipse morte sua contulit nobis salutem.

e ¶ *Praoccupemus faciem, &c.* Priusquam nobis auersa facie irascatur, confitemur peccata nostra.

f ¶ *Et in psalmis iubilemus ei.* Psallentes in cordibus nostris, Deo gratias agentes.

g ¶ *Quoniam Deus magnus dominus.*] Nullus enim aequatur magnitudini, id est, potentiae eius.

h ¶ *Et rex manus, &c.* Ipse enim omnia regit.

i ¶ *Quoniam non repellet dominus plebem suam.*] Quam proprio cruore redemit.

k ¶ *Quia in manu eius sunt omnes fines terrae.*] Pugillo enim, id est, potestate, concludit omnem latitudinem terrae.

l ¶ *Et altitudines montium ipsius sunt.*] Praedicationis apostolicae, quas ipse inspirat.

m ¶ *Quoniam ipsius est mare, &c.*] Haec & de saeculo intelligenda sunt, & de isto vero mari, ad confutationem eorum qui dicunt, aquas à Deo non esse creatas. Nam & Salomon ex persona sapientiae (qui est Christus) ait: Priusquam produceret fontes aquarum, ego eram.

n ¶ *Et siccam manus eius formauerunt.*] Siue arua, siue humana corpora.

o ¶ *Venite adoremus, & procidamus, & ploremus coram domino qui fecit nos: &c.*] Coram illo prosterni, & ipsi peccata cum fletu & lacrymis confiteri, iterum atque iterum propheta hortatur: quem sciunt esse Deum omnium saeculorum.

p ¶ *Et nos populus, &c.*] Cuius sanguine vel redimimur vel alimur.

q ¶ *Hodie si vocem, &c.*] Evidentissime haec pandit Apoc. S. Hieron. Tom. 7.

stolus ad Hebraeos: nec alia interponere praesumimus expositione, qui ita ait: *Quidam enim exacerbauerunt, sed non omnes: qui profecti sunt ex Aegypto per Moysen. Quibus autem offensus fuit quadraginta annis: nempe illis qui peccauerunt: quorum & corpora prostrata sunt in deserto. Quibus autem iuravit non*

introire in requiem, nisi illis qui increduli fuerunt: Et vidimus quia non potuerunt introire propter incredulitatem. Timeamus ergo, ne forte accepta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex nobis deesse. Etenim nobis nuntiatum est, quoadmodum & illis. Igitur exhibeamus nos sanctos, ut introire mereamur per credulitate in illam requiem, quam speramus accipere. Per Christum dominum nostrum: cui est cum aeterno Patre & Spiritu sancto, honor & gloria in saecula saeculorum. Amen.

r ¶ *Quando, &c.*] Iste psalmus hoc titulo praenotatur. Totum mysterium in titulo est. Totius vitae nostrae sacramentum & salus in titulo est. Quando domus aedificabatur post captiuitatem, canticum David. Iudaei locum istum sic intelligunt: Quando post Babyloniam captiuitatem, sub Ezra & Zorobabel & Iesu filio Iosedech rursus aedificatum est templum, David in spiritu ante quingentos annos sciebat rursus aedificandum esse templum. Hoc illi dicunt. Si hoc ita est, o Iudae, rogo ut interpreteris, quid sibi vult quod sequitur: *Cantate domino canticum nouum, & deinde: Annuntiate inter gentes gloriam eius? Quod est istud canticum nouum, quae sunt istae gentes? Videris ergo quoniam secundum literam interficientem pe-*

nitus stare non potest. Ergo mystice interpretandum est: quando domus aedificatur post captiuitatem. Utinam & mea domus aedificetur post captiuitatem. Multi de nobis capti sunt: multi ducti sunt in Babyloniam: multi iugum Nabuchodonosor suis portauere ceruicibus: multi missi sunt in caminum ignis, & arserunt: multi templum domini perdidit, & in illis domus Dei subuersa est. Infelix Iudas quando apostolus erat, domus Dei erat. Venit diabolus, & accepit buccellam, & statim intrauit satanas in illum, & domus eius subuersa est, & non est instaurata: quia non egit poenitentiam. Si quis vero post peccatum agit poenitentiam, istius domus post captiuitatem reaedificatur. Oremus ergo & nos dominum, primum quidem, ut non subuertatur domus nostra, veniat Chaldaeus & Assyrius, & templum Christi in nobis subuertat. Si autem subuersum fuerit quasi naufragio, secundo solatio per tabulam possumus saluari. Quando domus aedificabatur post captiuitatem. Quotidie domus ista Christi in poenitentibus instruitur. Denique non dixit: quando domus aedificata est, ne tantum videretur fuisset praeteritum: sed aedificabatur, ut quotidie hoc fieri demonstraret. Hoc interim diximus de anima nostra. Caeterum possumus & aliter dicere: quando ecclesia Christi instruebatur post ruina. Videamus ergo post istum titulum quid sequatur.

PSALMVS XCV.

Cantate, &c.] Felix poenitentia: licet rueris, tamen si egeris poenitentiam, noua domus Dei diceris. Cantate domino canticum nouum. Noua domus, nouum meretur canticum. *Cantate domino canticum nouum.* Cui cantate?

r ¶ *Cantate domino omnis terra.*] Si de templo Hierosolymae

A

dicitur ô Iudæe, quomodo omnis terra prouocatur ad laudē? *Cantate domino omnis terra.* Iste locus & Iudæum vincit & Nouatianum. Cantate domino omnis terra Non Hierusalem, sed omnis mundus. Hic Iudæus occiditur. *Cantate domino omnis terra.* Nouatianus occiditur. Quomodo? Dicit

enim Nouatianus: Sunt aliqua peccata, pro quibus debemus agere pœnitentiā. Ac si dicat: De mendacio, de periurio, de furto. Cæterum qui fornicatus fuerit, qui homicidium fecerit, iste agere non potest pœnitentiā. Audi quid dicat: *Cantate domino omnis terra.* Omnis autē terra, & adultera est, & homicida, & omnia peccata terrena sunt. Si autē vniuersa peccata terrena sūt: qualiacunque peccata habueris, age pœnitentiā, & saluus eris.

a ¶ *Cantate domino & benedicite, &c.* Nomē domini sanuator est: ex eo quod in nobis factus est. Cantate domino.

b ¶ *Annuntiate, &c.* Quid vult dicere annuntiate de die in diē salutare eius? Qui simplex est, sic intelligit: Omnib. dieb. laudate dominum, hoc est, diei succedat dies, hoc est, laudasti hodie, lauda & crastino. Videtur quidē sensus esse simplex: sed mihi videtur aliquid sacramēti latere. *Annuntiate de die in diem salutare eius.* Non potest laudari Saluator, nisi in die. Debuerat enim dicere: Laudate dominū die ac nocte, si die ista die diceretur. Debemus enim dicere hoc, si secundum literam intelligimus. Si ergo in die laudamus dominum, iterū in nocte laudare non possumus? Videte ergo quid dicat: Quodcumque laudatis dominum, semper illum in luce laudate: non in tenebris peccatorū, sed in luce virtutū. Sēper in anima tua sol Christi oriatur, vt sēper in te nascatur lumē nouū. Annuntiate de die in diē salutare eius. Dicamus & aliter: Duo sunt dies, non tres, non quatuor, non quinque. Duo sunt dies, verus testamentū, & nouū. Et in illo Christus lucet, & in isto Christus lucet. Nolite eum tantum laudare in veteri testamēto, ne sitis Iudæis: Nolite eum tantū laudare in nouo testamento, ne sitis Manichæi. Laudate illum de die in diem, hoc est, in veteri & in nouo testamento, quæ duo dies vnā lucē faciunt. Propterea scribitur & in Leuitico: *Omne autem animal quod findit vngulam & ruminat, mundum est.* Si ergo vnā habet vngulā, non est mundum. Iudæus habet vnā vngulā, & propterea immundus est. Manichæus vnā habet vngulam, & propterea immundus est. Et quia vnā habet vngulam, non ruminat cibos suos: nec id quod semel in ventrem miserit, rursus educit ad guttur: & ruminat illud & tenuē facit, vt quod grossum fuerat, rursus tenue mittatur in ventrem: hoc quidem pertinet ad sacramēta diuina dicere. *Omne animal quod findit vngulam & ruminat, mundum est.* Iudæus vnā vngulam habet: in vnum enim tantum credit testamentum, & non ruminat. Legit enim tantummodo literam, & nihil cōsiderat, nihil quærit intrinsecus. Ecclēsiasticus vero vngulas findit & ruminat, hoc est, in vtrumque credit testamentum, & in vtroque testamento sæpe requirit. Et quodcumque latet in litera, in spiritu profert. Hoc totum quare dixi: Quia scriptum est: Annuntiate de die in diem salutare eius. Propterea & apostoli bini mittuntur: propterea non habemus vnum oculū, sed duos. Propterea duas habemus aures, propterea duas nases, propterea duo labia, propterea duas manus, duos pedes. Nihil in nobis vnum habemus, nisi quod turpe est. Et corporis nostri membra, duorum testamentorum sacramenta testantur.

Leuit. 11, 4

c ¶ *Afferte domino patriæ gētium: afferte domino gloriam & honorē.* Si de templo Hierosolymæ dicitur: quid sibi nunc vult, afferte domino patriæ gentium: afferte domino gloriā & honorē? Gentium multitudo, vocatio gentium, & ecclēsiæ congregatio est. *Afferte domino gloriam & honorē.* Quando honoramus dominum in corpore nostro, glo-

riatur dominus in nobis. Afferte domino gloriā nomini eius. Gloria serui, gloria domini est. *Qui vos recipit, me recipit.* Felix seruus, propter quem dominus gloriatur.

d ¶ *Tollite hostias, &c.* Hostiam sanctam, viuā, placentem Deo. Tollite hostias. Vos ipsi afferte hostias. Quas hostias? Vos ipsi estote hostia.

a Cantate domino, & benedicite nomini eius: b annuntiate de die in diē salutare eius, Annuntiate inter gentes gloriā eius: in omnib. populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus & laudabilis nimis: terribilis est super omnes Deos. Quoniā omnes dij gentium dæmonia: dominus autem cœlos fecit. Confessio & pulchritudo in cōspectu eius: sanctimonia & magnificentia in sanctificatione eius. c Afferte domino patriæ gentium: afferte domino gloriā & honorē: afferte domino gloriā nomini eius. d Tollite hostias, & introite in atria eius: e adorete dominum in atrio sancto eius. f Cōmoueatur à facie ei vniuersa terra: & dicite in gentib. quia dominus regnavit. h Etenim cor-

rex

habebat plurimas margaritas, vedit plures, vt emeret vnā. Et in Michæa dicitur: *State, inquit, in viis domini: & inquirete, inquit, viā domini.* Nisi steterimus in viis plurimis, vnā viā inuenire non possumus. Quæ sunt istæ margaritæ plures, Quæ sunt viæ plures? Quæ sunt ista atria plura, vt inueniamus vnā margaritam, & vnā viam, & vnum atrium? Abraham, Isaac, & Iacob, Moyses, Ies^{us} Naue, Esaias, Hieremias, Ezechiel, duodecim prophetæ, Dauid, Salomō fuerūt atria, hoc est, atria nostra sunt. Primum in illa intramus, & de illis atris postea venimus ad atrium euangelij, vbi inuenitur Christus.

f ¶ *Commoueatur, &c.* Videte quid dicat: Cœlū non mouetur à facie Dei: sed quicumque terrenus est, ille respicit dominum, & commouetur, & tremiscit.

g ¶ *Dicite in gentibus, &c.* Nisi terra cōmota fuerit, & à suo terreno opere recesserit, dominus non regnabit in gentibus.

h ¶ *Etenim correxit orbem terræ, &c.* Nunquam corrigitur, nisi quod ante rectum fuit, & postea deprauatum est. Sic igitur & nos, & omne humanum genus naturaliter intelligit Deum. Nullæ enim gentes sunt, quæ naturaliter non intelligant creatorē suū. Licet enim lapides & ligna venerentur: tamen intelligunt aliquid maius esse quā ipsi sunt, & in errore suo indicant se habere sapientiam, hoc est, nulla gens est quæ naturaliter non intelligat Deum. Denique gētiles idola colunt, hoc est, lapides & ligna venerantur: etsi forte rixam fecerint, etsi iuramētum aliquod inter illos venerit, non dicunt lapides isti vident, ligna vident: sed Deus videt, & Deus audit. Videte ergo quid dicat: Etenim correxit orbē terræ qui non cōmouebitur. Ideo venit Christus & correxit genus humanum, quod ante fuerat deprauatum, vt in æternum non moueatur. Crux enim ipsius, colūna est generis humani, in ipsa columna ædificata est domus eius. Ego crucē dico: non lignū, sed passionem. Cæterū crux ista & in Britannia est, & in India est, & in vniuerso orbe terrarū. Denique quid dicit & dominus in euangelio? Nisi tuleritis crucem meam, & quotidie secuti fueritis me. Videte quid dicat: Nisi anima vestra ita ad crucem fuerit preparata, sicut mea fuit pro vobis, mei discipuli esse non potestis. Felix qui crucem, & resurrectionem, & locum natiuitatis Christi, & locum ascensionis portat in pectore suo. Felix est qui Bethlehē habet in corde suo: in cuius corde Christus quotidie nascitur. Denique quid dicitur Bethlehē? Domus panis. Simus & nos domus panis eius, qui de cœlo descēdit. Quotidie nobis Christus crucifigitur: Nos mundo crucifigimur, & Christus in nobis crucifigitur. Felix est, in cuius corde quotidie Christus refurgit: si quotidie pro peccatis suis etiam leuibus agit pœnitentiā. Felix est qui de monte Oliueti ascendit ad regna cœlorum, vbi sunt Oliuæ domini vberes, vbi lumen Christi nascitur, vbi sunt Oliueta domini. Ego enim

C

Matth. 10, 6

Rom. 12, 4
& Phil. 4,Matth. 13, 1
Mich. 4, 6

D

Luc. 9, 4

E enim quasi oliua vberis in domo domini. Accendamus ergo & nos lucernam nostram de ista oliua, & statim cum Christo ibimus ad regna caelorum. Etenim correxit orbem terrae, qui non commouebitur: qui prius pro peccatis tortuosus erat.

a ¶ *Iudicabit populos in aequitate.*] De futuro hoc iudicio dixit: in quo iterato adueniet iudicare de viuis & mortuis.

b ¶ *Latentur caeli.*] Apostoli, vel reliqui sancti.

c ¶ *Exultet terra.*] Corpora sicut caelestia.

d ¶ *Moueat mare & plenitudo eius: orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo.* Saecula utique vt in melius commutetur.

e ¶ *Gaudebunt campi & omnia, quae in eis sunt.*] Animes sanctae, & praesertim virgines, quae diuersis florum suauitatibus pollent.

f ¶ *Tunc exultabunt omnia ligna siluarum a facie domini.*] Quia non sunt obnoxia combustioni.

g ¶ *Quia venit.*] Primo aduentu ad redimendum.

h ¶ *Quonia venit iudicare terram.*] Iterato ad iudicandum.

i ¶ *Iudicabit orbem terrarum in aequitate, & populos in veritate sua.*] Vt peccatores subdat poenis: iustos praemiis muneret aeternis. Qui nobis timorem nominis sui tribuens, praestare dignetur, vt in illo tremendo iudicij tempore non collocemur in sinistro numero: qui nos redemptos eius sanguine confitemur, ipsi gloria cum aeterno Patre & spiritu sancto in saecula saeculorum, Amen.

k ¶ *Psalmus ipsi David quando terra eius restituta est ei.*] Legimus in Regum & Paralipomenon libris: quoniam Dauid bellicosus vir fuit, & vniuersas gentes in circuitu subiecerit, & in sua redegerit potestatem. Hoc interim secundum literam intelligamus hoc modo: Psalmus Dauid quem cecinit domino: quando victis aduersariis reddidit terrae suae, hoc est, Iudaeae pacem. Hoc secundum historiam. Ceterum si Dauid interpretatur fortis manu: Fortis autem manu nemo est, nisi ille qui vicit omnes gentes, noster Dauid, ad quem clamabant daemones: *Quid venisti torquere nos ante tempus, fili David?* Iste psalmus ab eo compositus est, quando restituta est ei terra. Et egregie dixit quidam: quoniam terra ista quae restituitur, corpora nostra sunt. Vere enim eo tempore debemus cantare domino: quando terra nostra composita est. Dicamus autem nos & aliter: Non enim nocet, si eandem rem duobus & tribus modis intelligamus. Scriptum est enim in Salomone: *Assumes, inquit, ea in tabulis cordis tui tripliciter.* Non nocet diuersum aliquid dicere, cum vno spiritu dicitur. Quando terra eius constituta est. Terra ista, antequam Dauid noster omnes vinceret, non habebat pacem, sed vbiq; erat discordia. Alia gens colebat Iouem, alia Mercurium, alia Iunonem, & omnes gentes diuersa idola habebat. Vexillum crucis eleuatum est, & omnis terra constituta est.

CAPVT XCVI.

Dominus regnavit, exultet terra.] Vniuersa terra & omnis orbis, qui daemionibus & idolis fuerat ante subiectus, Deo nostro regnante letetur. Dominus regnavit. Dominus creator qui nos fecit, ipse regnavit. O vos qui ante subiecti eratis sub dominio diaboli, nunc subiecti estis sub domino creatore.

m ¶ *Latentur insulae multae.*] Bene dixit de animabus nostris, quae variis cogitationibus, quasi variis hinc inde tunduntur fluctibus. Nos autem dicamus & insulas ecclesias. Deniq; dicitur & in alio loco: Conuertentur ad me insulae multae. Vultis scire quonia insulae dicantur ecclesiae? Dicitur est in propheta ex persona domini: Loquere (inquit) habitatoribus insulae huius: *Latentur insulae multae.* Quomodo enim insulae in medio mari positae sunt, sic & ecclesiae quasi in medio mari saeculi istius positae sunt: & ita persecutionibus, quasi diuersis tunduntur fluctibus. Verum istae insulae tunduntur quo-

tidie, sed non subruuntur. In mari quidem sunt, sed habent fundamentum Christum, qui moueri non potest.

n ¶ *Nubes & caligo.*] Ego puto nubem istam esse, de qua dicitur in euangelio: Et operuit, inquit, eos nubes lucida: Eo tempore quando transformatus est dominus, & apostoli

cecidit, operuit eos nubes lucida. Ego puto istas esse nubes: quibus mandauit dominus ne pluant super Israel imbre. Ego puto istas esse nubes, de quibus in alio loco dicitur: *Veritas tua usque ad nubes.* Veritas domini illa, quae dicit in euangelio: *Ego sum via, veritas, & vita.* Veritas Dei, Christus est. Veritas domini usque ad nubes. Nubes apostoli sunt & prophetae: istis mandatum est, ne pluant super Israel imbrem. Ex quo enim (secundum historiam, quod scriptum est in libro Iudicum) vellus illud siccatum est: pluuia in vniuerso orbe discurrit. Quod dicitur, hoc est: Israel siccatus est, & pluuia super omnem orbem discurrit. Nubes & caligo in

circuitu eius. *Dominus venit in Aegyptum super nubem leuam.* Videte quid dicat, dominus venit: Dominus atque Saluator in Aegyptum istam, in qua nos sumus: in locum tenebrarum vbi Pharaon est, dominus venit. Non venit, nisi in nube leui. Nubes ista leuis quae est? Videtur mihi sancta Maria, nullo humano semine praegravata. Ista nubes leuis venit in mundum, & secum portat mundi creatorem. Et quid dicitur ibi in Esaiam? *Dominus venit in Aegyptum super nubem leuam, & confringentur idola Aegypti.* Venit dominus, & idola Aegypti commota sunt, & concussa atque destructa. Nubes ista destruxit. Serapim in Alexandria; non imperator homo mortalis: sed nubes ista quae venit in Aegyptum. Nubes & caligo in circuitu eius. Diximus de nube: dicamus de caligine. Dominus in caligine est. Dominus aut in lumine est, aut in caligine. In lumine incipientibus est. Incipientibus enim simpliciter loquitur: qui vero perfecti sunt, illis mystice loquitur. Denique apostolis non loquebatur quasi turbis, sed intrinsecus loquebatur. Et quid dicit? *Qui habet aures audiendi, audiat.* Ergo hoc quod dicit: & caligo in circuitu eius, hoc est, & mysteria in circuitu eius. Propterea dicitur & in Exodo. *Et omnis, inquit, populus stabat deorsum:* Moyses autem solus ingressus est in montem Sina in caligine. Non enim poterat omnis populus Dei scire mysteria, quae solus poterat nosse Moyses. Dicitur de Deo: *Posuit tenebras latibulum suum.*

o ¶ *Iustitia & iudicium correctio sedis eius.*] Quid vult dicere: correctio sedis eius? Debit dicere: stabilitas sedis eius. Quando dicitur: correctio sedis eius, ostenditur quodcumque corrigitur, prauum fuisse antequam corrigeretur. Iudicium ergo Dei antequam veniat ad iudicandum, quasi prauum videtur. Nunc videtur iniustum & prauum esse iudicium. Quando enim iniqui homines ditantur, & sancti pauperes sunt: nonne videtur iudicium Dei esse prauum? Quando autem venerit ad iudicandum, vt reddat vnicuique secundum opera sua: eo tempore quasi corrigitur sedes eius. Denique vultis scire quia de die iudicij dicitur?

p ¶ *Ignis ante ipsum praecedet.*] Ignem istum qui sanctus est, non timeat: qui peccator est, timeat. Ignis iste sanctos purgat: peccatores consumit. Ignis ante ipsum praecedet. *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ardentem.* Ego puto istos esse ignes, hoc est, angelos eius. Isti ergo angeli, hoc est, ignis eius, praecedent ante eum. Iste ignis quos consumit? Quicumque est lignum, faenum, stipula. Qui autem aurum, argentum est, & lapides pretiosi, mittitur quidem in ignem, sed mundior inuenitur.

q ¶ *Alluxerunt fulgura eius orbi terrae.*] Dicunt philosophi, quod fulgura ex nubium collisione generentur. Nisi enim prius sonitus auditus fuerit, fulgura non prospiciuntur. Hoc dicitur & de lapide ignario: qui nisi collisus fuerit, me-

G

Matt. 17. 4

Esa. 5. b

Psalm. 35. b

Ioan. 1. 4. a

Iudic. 6 g

Esa. 19. a

H

Exod. 19. a

Psalm. 17. b

Psalm. 103. a

B

dius ignis non egreditur. Hoc diximus secundum historiam, & paruulis adhuc loquimur. Diximus ergo naturam rerum, ut ex natura rerum, spirituale aliquid proferamus. Lapis qui vulgo vocatur ignarius: si solus est, ignem non potest mittere, si autem cum alio lapide collisus fuerit, medius ignis excutitur. Fac mihi esse nubem Hieremiam, Esaiam, Eliam: nubem autem & Paulum & Petrum, & ceteros apostolos. Istae ergo nubes quando collisae fuerint inter se, emittunt medium ignem, & lucet orbi terrae. Alluxerunt fulgura eius orbi terrae: vidit & commota est terra. Apostolorum fulgura alluxerunt in toto orbe terrarum. Commota est. Illi loquebantur, & tonitruum vocis eorum uniuersus mundus audiebat. Duo habebat pariter, & grande vocem, & splendida fulgura. Haec fulgura credentes illuminabant: non credentes comburebant.

a ¶ *Montes sicut cera fluxerunt.*] Mihi videntur isti montes esse daemonum potestates. Sive certe montes, superbi quique homines. Ignis iste non consumit humiles, sed quicumque montuosi sunt. Denique quando fulgur emittitur, difficile illos percutit, qui in valle sunt: sed semper illos qui in monte sunt.

B

b ¶ *Annuntiauerunt caeli iustitiam eius.*] Isti sunt caeli, de quibus & in octauodecimo psalmo dicitur: Caeli enarrant gloriam Dei. Caeli annuntiant iustitiam eius: terra non annuntiat. Quicumque caelum est, non timet iustum Deum. Quicumque de caelis est, non timet eius annuntiare iustitiam. Quicumque sanctus est, & caelum est, iste iustum Deum non timet. Peccator autem misericordem quaerit Deum. *Annuntiauerunt caeli iustitiam eius*, euangelistae scilicet.

c ¶ *Et viderunt, &c.*] Quia etiam quibus non est annuntiatum de eo, intellexerunt Deum in carne venisse.

d ¶ *Confundantur omnes qui adorant sculptilia, &c.*] Vt dum in spe vana confunduntur, ad illam veram valeant peruenire.

e ¶ *Adorate eum omnes Angeli eius.*] Annuntiatores regni illius.

f ¶ *Audiuit, & laetata est Sion.*] Ecclesia quae gloriam eius speculabatur.

g ¶ *Et exultauerunt, &c.*] Animae confessorum.

h ¶ *Propter iudicia tua domine.*] Quia custodierunt ea.

i ¶ *Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram: nimis super exaltatus es super omnes Deos.*] Et non solum super Deos, sed etiam super caelos caelorum.

k ¶ *Qui diligitis dominum.*] Qui solus est bonus.

l ¶ *Odite malum.*] Diabolum.

m ¶ *Custodit dominus animas sanctorum suorum: &c.*] Ne eis aliquid noceat.

n ¶ *Lux orta est iusto.*] Christus refulget in corde eius.

o ¶ *Et rectis corde laetitia.*] Quia quem expectabant, certere meruerunt.

p ¶ *Laetamini iusti in domino, & confitemini memoriae sanctitatis eius.*] Qui cum in recti cordis lumine contemplantur, iugiter collaudate, vel sanctitatem eius: quia vestrum memor fuit, ut sanctificaret: vel pietatem, qua vos in regno suo asciuit. Qui nobis praestare dignetur, ut eius lumine nostris codicibus oriente, mereamur ab eo de praesentibus erui: cuius sumus baptismo a noxiis originalibus liberati. Ipsa gloria cum aeterno patre & spiritu sancto in saecula saeculorum, Amen.

q ¶ *Psalmus David.*] Iste psalmus vocem prophetae continens, potentiam narrat dominici nominis ac virtutis.

C

Cantate Domino, &c.] Canticum nouum, est Dei filius crucifixus: quod nunquam auditum fuerat. Noua res, nouum habet canticum. Cantate domino canticum nouum. Homo quidem est, qui passus est: sed vos cantate domino.

Passus est quidem quasi homo, sed saluauit quasi Deus. *Cantate domino canticum nouum.* Canticum nouum, mereatur nomen nouum. Propterea dicitur & alibi: Et vocabitur, inquit, nomen nouum. Nouum nomen, nouum meretur canticum. Et in Apocalypsi dicitur: *Qui vicerit, dabo ei calculum, & nomen nouum scribatur super eum.* Nomen nouum Christi annorum est. Cantate domino. Quare? Quid enim fecit? Quare enim nouum mereatur canticum?

¶ *Quia mirabilia fecit.*] Signa fecit in Iudaea: paralyticos sanauit: leprosos purgauit: mortuos suscitauit. Hoc & alij fecerunt prophetae. Vertit panes paucos in plures, & pauit infinitum populum. Hoc fecit & Eliseus. Quid ergo fecit noui, ut mereatur nouum canticum? Vultis scire quid nouum fecerit Deus? Quasi homo mortuus est, ut homines viuerent. Filius Dei crucifixus est, ut nos leuaret ad caelum. *Quoniam mirabilia fecit.* Vultis scire quoniam

Dei

mirabilia fecit? Filius viduae iacebat in canaculo: venit ad eum Eliseus & contraxit se, & os ad os posuit, & manus ad manus, & pedes ad pedes. Si enim expandisset se, non reuersus esset filius viduae: Ideo se contraxit, ut viuificaret. Cum esset in forma Dei: ideo accepit formam hominis: ideo se contraxit, ut nos faceret latiores.

r ¶ *Saluauit sibi, &c.*] Quod dicit, hoc est: Saluauit homines: non alienum, sed suum opus, hoc est, quod fecerat sibi, sibi ipse saluauit. Fecerat hominem in salutem, qui vitio suo perierat. Iste mortuus est, ut saluaret sibi hominem dextera sua, Dextera hic pro virtute ponitur, & brachium pro robore.

v ¶ *Et brachium sanctum eius.*] Licet & brachium & dextera Christus dicatur: *Dextera domini fecit virtutem, & brachium domini cui reuelatum est:* tamen hic de Christo dicitur.

x ¶ *Notum fecit Dominus salutare suum.*] Non dixit: ostendit, sed notum fecit. Quod dicit, hoc est: quod ante nouerat Deum, & suo vitio obliti sunt. Ergo Deus veniens, sua gratia hoc quod perdidierant, manifestauit eis. Ergo hoc dicit: Ille quem nouerat Adam, quem nouerat Seth: quem nouerat Enoch: qui inuocauit dominum & sperauit in eum, & nouerat Noe, & postea oblitus fuerat humanum genus: venit iterum in mundum, ut homines qui postea obliti fuerat, iterum cognoscerent. *Notum fecit dominus salutare suum.* In Hebraico legitur: *Notum fecit dominus Iesum suum.* Vbiunque enim salutare dicitur: in Hebraico, Iesus ponitur.

y ¶ *In conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.*] Nequaquam in sola Iudaea, sed in conspectu gentium. Iustum enim erat, ut saluator saluaret creaturam suam. *Reuelauit iustitiam suam,* quae incredulitate hominum fuerat obscurata.

z ¶ *Recordatus est misericordiae suae.*] Conclufit omnia sub peccato, ut omnibus misereatur.

a ¶ *Et veritas, &c.*] Misericordiae recordatur: veritatem implet. Recordatus est misericordiae suae, hoc est, in gentium populo. Et veritatem suam domui Israel. Hoc opere complens, quod Patriarchis promiserat.

b ¶ *Viderunt omnes fines terrae salutare Dei nostri.*] Non solum Israel vidit & Iuda, sed omnes fines: simulque secundum mysticum intellectum, fines terrae. Quamdiu in medio terrae sumus, Deum videre non possumus. Quando ergo quasi reli-

Esa. 62. d

Apoc. 3. d

3. Reg. 17. d

Phi. 1. b

Psal. 117. d

Enos.

Gen. 4. d

Sec. 70.

Rom. 11. d

Hier.

E linquimus terrā, & in summitate sumus, tunc meremur videre Deum. Vultis scire quomodo fines terræ videat Deum? Legimus in Ezechiele: Et rotæ, inquit illæ, quæ voluūt, dicebatur eis, Gelgel, quod dicitur reuolutio. Gel enim uolutio. Gelgel reuolutio. Rotæ ergo illæ audiūt reuolutio. Quo-

Ezech. 1.
Ezech. 1.
Zach. 9. d
Apoc. 3. i
Philipp. 3. e
niam rota quasi paruo quodam spatio tetram tangit, & rota festinat ad cælum: ideo dicitur, & in alio loco: *Sancti lapides voluūt super terram.* Et quid dicitur in Ezechiele? Quocūque, inquit, ibat spiritus, illuc sequebatur & rotæ. Et nos sequamur spiritū sanctū, vt dicamur rotæ. Et quid dicitur ibi? Et nō, inquit, ibat retrorsū sed sēper ibant ante se. Simulque considerate quid dicat: Nō inquit reuertebatur, sed sēper ante se ibat. Preteritorum enim obliuisceretur, & ad priora se extēdebāt. *Et plena erant, inquit, oculis.* Omnia enim rotarum istarū plena erant lumine Dei. Non est istius temporis, vt de rotis, & de Cherubim, & de animalibus Ezechiel disputemus.

a ¶ *Iubilate Deo, &c.*] Non solum Iudæa, sed omnis terra iubilat Domino. Signa mittite victoris exercitus.
b ¶ *Cantate, &c.*] Cantate, cogitatione: psallite verbo, hoc est omnibus membris vestris. Psallat manus in eleemosyna: psallat pes vadens in opere bono.
c ¶ *Psallite domino, &c.*] Omnes chordæ vestræ vocales sint. Non potest esse cithara, si vna chorda defuerit. Quid tibi prodest, si sis castus; si sis largus in eleemosyna, & inuidiosus sis? Quid tibi prodest, si lex chordas integras habueris, & vnam ruptā? Si vna chorda defuerit, perfectus citharæ sonus esse non poterit.

d ¶ *In tubis ductilibus, &c.*] Legimus in Numerorum libro, duo genera esse tubarum. Vnum genus esse tubarū ductile ex argento: aliud esse genus tubarum cornearum. Ergo hic vtrumque dicitur: *In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.* Quod dicitur, hoc est: Tuba ductilis ex argento, sermo Dei est; & eloquia domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, purgatum septuplum. Rursum in voce tubæ corneæ, hic regnans inducitur vir Dei. In scripturis proprie cornu, pro regno dicitur, & pro potentia: sicut ibi scriptum est: *Erexit cornu salutis nobis.* Et in alio loco scriptum est: In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Ergo videte hic quid dicat: Duas habetote tubas: & argenteam, & corneam. Argenteam, vt habeatis sermonem: Corneam, vt habeatis virtutem. Vultis scire quoniam cornu semper in bonā partem ponitur. Legimus in Leuitico: Nullum animal offeratur, nisi quodcunque cornutum est. Tria genera animalium offeruntur: bos, qui cornu habet: & aries, qui cornu habet: & hircus, qui cornu habet. Sine causa putas dici, vt nullum offeratur animal, nisi quod cornutum est? Et nos ergo quādiu habemus cornu, meremur victima esse Dei. Si autem cornu nostrum fuerit excussum, quasi debiles sumus, & inter sacerdotes Dei venire non possumus.

e ¶ *Moueatur mare & plenitudo eius.*] Moueatur mare, & amaræ aquæ mutantur in dulces. Denique & Mara mutata est, & facta est in dulcem saporem. Aquam illam amarā non fecit aliud dulcem, nisi lignum crucis, quod missum erat in eam. Mihi videtur amarum mare, lex esse Moysi. Hoc est quod dicitur Mara, hoc est, amara. Hæc amara aqua legis veteris, accepit lignum crucis, & effecta est dulcis.

f ¶ *Flumina, &c.*] Interrogemus Iudæos, qui secundum literam intelligunt: flumina ventrem habent: flumina voces habent: flumina pedes habent: flumina manus habent? Dicat aliquis: Non est scriptum de ventre, de pedibus. Sed dico tibi: ex vno membro intelligimus & cætera. Non enim possumus intelligere manus, sine pedibus, sine ventre, sine membris cæteris. Flumina plaudent manu simul. Flumina quæ biberunt de fonte Iesū. Me, inquit, dereliquerunt fon-

tem aquæ viæ. Flumina ipsa de fonte Christi currunt. Ille fons est, nos flumina sumus: si tamen meremur esse flumina, Christus fons est: sancti flumina sunt. Qui autem inferiores sunt, riuuli sunt. Alij vero torrentes sunt. Qui sunt torrentes? Qui ad horam habent aquas, & tentatione veniente, sic-

cantur. *Flumina plaudent manu simul.* Non est vnum flumen, plura sunt flumina, Quot sancti sunt, tot & flumina sunt. Sed ista flumina non habent inter se diffusionem. Quoniam sunt flumina Christi, propterea habent inter se cōcordiam. Flumina plaudent manu simul. plaudent quia opera sanctorum, laus Dei est. Christus non voce laudatur, sed opere. Non audit vocem, sed opera. *Flumina plaudent manu simul.* Propterea dicit & ipse in euangelio: *Qui sitit, veniat & bibat; & fluent, inquit, flumina de ventre eius.*

g ¶ *Montes exultabunt in, &c.*] Quid simile flumina & montes? Sed quoniā de perfectis sanctis dicit: non dixit, riuuli plaudent manu simul: sed, flumina plaudent manu simul. Videte ordinem: Moueatur mare & totus orbis. *Flumina plaudent manu simul.* Montes nihilominus, qui ad summam iustitiam peruenerunt. Dicam & aliter: Moueatur mare, quod ante fuerat immotum, moueatur in aduentu Christi. Moueatur mare, iam diximus, hoc est, lex Moysi. *Flumina plaudent manu simul,* hoc est, propheta. Montes exultabunt à cōspectu domini, hoc est, apostoli.

h ¶ *Quoniam venit iudicare terram.*] Nequaquam venit humilis tantum in carne, sed gloriosus venit in maiestate sua, *Quoniam venit iudicare terram.* Non dixit perdere, sed iudicare. Venit iudicare, vt zizaniā separet à frumento. Venit, vt pisciculos malos separet à bonis.

i ¶ *Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.*] Iustitia ponitur & æquitas. Primū iustitia ponitur, & postea æquitas, & dicitur proprie dicitur, quæ prauum rectū facit. Venit ergo iudicare in sua iustitia, vt quod prauū est, in illo rectum fiat: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

x ¶ *Psalmus David.*] Iste psalmus vocem continet prophetae sacerdotis domini, commomentis ad Dei omnipotentis gratiam referendam.

PSALMVS XCVIII.

Dominus regnavit, irascatur populi.] Tres psalmi idem habent principium: nonagesimus secundus, & nonagesimus sextus, & nonagesimus octauus. Sed cum idem habeant principium in versiculo, in fine diuersi sunt. Quādo enim dicitur in nonagesimo secundo: *Dominus regnavit, decorem indutus est:* In nonagesimo vero sexto: *Dominus regnavit, exultet terra:* In nonagesimo autē octauo: *Dominus regnavit, irascantur populi:* videtur quasi ordo sibi esse contrarius. Debuit enim primum dicere: *Dominus regnavit, irascantur populi;* & postea dicere: *Dominus regnavit, exultet terra;* & in vltimo: *Dominus regnavit, decorem indutus est.* Verum diuersus ordo dat nobis aliquam intelligentiæ suspitionem. *Dominus regnavit, decorem indutus est.* Dominus regnavit & indutus est patriarchis, & prophetis, & populo credenti. Decorē indutus est: quia patriarchæ & prophetae quasi Christi vestimentū fuerunt. Illud est perizoma, quod in Hieremia scribitur. Illud est perizoma, quod habuit circa lumbos suos Hieremias. Vultis scire quoniam sancti quasi perizoma vestimentū Dei sunt? Propterea ipse Deus loquitur ad Hieremiā: *Sicut tu, inquit, posuisti lumbare istud ad lumbos tuos: ita & ego applicaui populum meum ad me.* Quomodo ergo vestimentū circa hominem, sic populus circa Deū. Verum quia hoc perizoma, verum quia hic decor, quo dominus fuerat indutus, trās Euphraten expositus est in foramine petrae, & ibi computruit, & ab Assyrii ductus est in captiuitatem, dominus quid facit? Non est nudus: non potest esse sine lumbis: & non potest esse sine veste: priore populo perduto, facit sibi vestem de populo gentilium. Et quid dicitur? *Dominus regnavit, exultet terra.* Exultet terra

Luc. 8.6

Ioan. 7.8

Matt. 11.8

H

Hier. 13.6

C

Ezech. 1.

Zach. 9. d

Apoc. 3. i

Philipp. 3. e

Reg. 17. d

D

Philipp. 2. b

Num. 10.

Psalm. 11. b

17. b

Luc. 1. g

Psalm. 43. b

Exod. 15. d

Rom. 11. d

Hier. 2. e

A vniuersa, hoc est, credentium populus. Denique vultis scire quoniam secundum Iudæam, de gentium populo dicitur? *Dominus, inquit, regnavit, exultet terra: Latetur insula multa.* Non vna insula Iudæa, sed insulae multae latentur, hoc est, totus mundus. Dicit mihi aliquis: Da mihi exemplum de scripturis, vbi Iudæa sola insula dicta sit. Omne quod loquimur, debemus affirmare de scripturis sanctis: *In ore enim duorum & trium testium, stabit omne verbum.* Non habet tantam auctoritatem sermo dicentis, quantum domini praecipit. Legimus in propheta Ezechiel: *Et tu, inquit, fili hominis loquere ad habitatores insulae huius, hoc est, Iudæae.* Quoniam ergo vna insula dimissa est, nunc dicitur: latentur insulae multae. Ergo Iudæa dicitur in priori populo: Dominus regnavit, decorum indutus est. In secundo populo de gentibus, congregato: Dominus regnavit, exultet terra: latentur insulae multae. Nunc in tertio dicitur: Dominus regnavit, irascantur populi. Siue de gentibus, siue de Iudæis sunt: quicumque non credunt, irascantur. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Dominus regnavit, irascantur populi.* Dominus passus est: dominus mortuus est: dominus resurrexit: dominus ad caelum victor ascendit. Dominus regnavit, irascantur populi. Qui sunt isti populi? Dicamus exemplum de evangelio: *Quidam paterfamilias iuit accipere sibi regnum de longe. Quid longius, quam caelum a terra? Dereliquit terram: iuit ad caelos, ut acciperet sibi regnum. Et ciues, inquit, illi qui oderant eum, miserunt legationem dicentes: Nolumus eum regnare super nos. Verum ille accepit regnum, & venit ad ciues pessimos. Venit ad illos, qui regem eum nolebant habere. Et nunc dicit Spiritus sanctus ad ciues malos. Velitis, nolitis, dominus regnavit, irascantur populi. O clementia Spiritus sancti: non dixit: percreant, sed irascantur. Vitium voluit significare, non poenas. Illi irascantur, & dominus deprecatur, Et quid dicit? *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis.* Regnum accepi a patre: imo homo quem suscepi, do quasi Deus, accipio quasi homo.*

B *a ¶ Qui sedes, &c.* Quoadu terra immobilis est, sanari non potest. Non de terrae motu loquitur, quo videmus terras concuti, & omne mortaliu timere genus: sed de nostra terra loquitur. Quae quamdiu immota fuerit, sanari non potest. Quando vero mota fuerit & intremuerit, tunc recipiet sanitatem. *Super quem, inquit, requiescam, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* Quoniam terra tremens comota est: propterea ille qui sedet super Cherubim, incipit sedere in terra tremente. Felix est qui solium Dei est. Felix est in quo Deus semper sedet. Diuersa sunt schemata. Aut enim sedemus, aut stamus, aut ambulamus, aut iacemus. Infelix est ille cui iacet Deus: iacet etenim cum iacere. Quomodo plangit cum plangente, & ridet cum ridente: ita & iacet cum iacente. Quomodo sitit cum sitiente, & esurit cum esuriente, & nudus est cum nudo: sic & iacet cum iacente. Qui ergo vulneratus est & iacet, & ipse quodammodo iacere dicitur cum eo. Qui autem ambulat, & ille ambulat eum eo. Qui ambulat, videtur quidem melior esse ab eo qui iacet: tamen nec dum venit ad eius felicitatem qui stat. Denique & Adā quando se abscōdit a facie Dei, ambulabat ei Deus post meridiem. Dicit aliquis: Si Adā offenderat Deū, & de paradiso fuerat eiectus: ergo imperfecta felicitate est, cuiusq; ambulat Deus. Et ego dico: si Adam penitus occisus fuisset, & non ei datus fuisset locus poenitentiae, iacuisset ei Deus. Nunc vero quia datur ei locus poenitentiae: propterea ambulat ei Deus.

b ¶ Dominus in Sion magnus, &c.] Ascendens ad caelos, excelsior est omnibus factus: vnde nos actusque nostros per singulos dies speculatur

c ¶ Confiteantur nomini tuo magno, &c.] Praeparat se sancti ad confitendum nomini tuo, quod est sanctum, siquidem tu dixisti: *Sancti estote: quia ego sanctus sum.*

d ¶ Et honor regis iudicium diligit.] Debet se prius homo diiudicare, & proprio iudicio condēnare mala sua, & sic honoret aeternum regem Deum.

e ¶ Tu parasti, &c.] Sed proprio vitio deprauati sunt.

f ¶ Iudicium, & iustitiam in Iacob tu fecisti.] Non solum in patriarchis: sed etiam in populo Christiano, qui meruit primogenita senioris.

g ¶ Exaltate dominum Deum nostrum.] Vt sit excelsus in cordibus vestris.

h ¶ Et adorete scabellum pedum eius: quoniam sanctum est.] Multae de scabello opiniones sunt, sed hic propheta corpus dominicum dicit: in quo maiestas diuinitatis tanquam super scabellum stat. Sanctum enim eum dici saepe docuimus. Quod autem adorari debeat, eo ascendente, apostoli docuerunt: cum adorantes egressi sunt in Hierusalem. Sed & ad

crucem dominicam, & ad animam sanctam haec referenda sunt.

i ¶ Moyses & Aaron in sacerdotibus.] Quamquam vnus legis, alter sacerdotij regulam teneat: tamen vterque aduentum domini sacerdotali praerogatio, vel in legalibus tubis, vel in vestis tintinnabulis nuntiauit.

k ¶ Et Samuel inter eos, &c.] Samuel Leuitici ordinis regulam tenet: quod Ephod illud lineum atque candidum figurauit: ostendens candidum effici posse, qui per poenitentiam nomen domini inuocans, lacrymis nigredinem peccati diluerit.

l ¶ Innuocabant dominum.] Apostoli.

m ¶ Et ipse, &c.] Locutus est dominus de nube filiis Israel: sed & deinceps affatus est apostolos de velamento carnis assumptae: in quo diuinitas obumbrata latebat.

n ¶ Custodiebant testamentum eius, & praecipit quod dedit illis.] Nihil de his ad irritum deduxerunt.

o ¶ Domine Deus noster tu exaudiebas eos: &c.] Omnia enim quae agere studuerunt, ad perfectum deduxisti: quia placita erant tibi.

p ¶ Exaltate dominum Deum nostrum, & adorete in monte sancto eius, quoniam sanctus dominus Deus noster.] Sanctos vos exhibete in ecclesia eius: sicut ipse eam exhibuit sanctam, non habentem maculam aut rugam. Qui nobis praestare dignetur, vt modum sacerdotalis ordinis cum sanctitate perfecta tenentes, quae studemus agere de bono, ipse perducere dignetur ad effectum.

q ¶ Psalmus pro confessione.] Iste psalmus vocem prophetiae continet, qui fideles prouocat in laudibus dominicis incessabiliter exercere.

PSALMVS XCIX.

Vbilate Deo omnis terra: seruite domino in letitia.] Qui excusso a ceruicibus vestris legis iugo, non in mœrore veteris seruitutis: sed in libertate noui hominis exultatis.

r ¶ Introite in conspectu eius in exultatione.] Non iocis turpibus dissoluimini: sed omnia quaecunque facitis, in gloriam Dei facite.

t ¶ Scitote quoniam dominus ipse est Deus: ipse fecit nos & non ipsi nos.] Ab eo enim sumus non solum corporaliter facti

Deut. 17. b

Ezech. 27.

Isa. 2. a

Luc. 19. b

Matt. 11. d

Isa. 66. a

Gen. 3. b

Leui. 19. a & 20. b

Gen. 27.

Act. 1. b

D. 1. Reg. 1. d

Exod. 16. a & 19. b

Ephes. 1. f

E facti, sed etiam, in nouum hominem recreati. Et hoc non nostro merito, sed suo dono.

a ¶ *Nos populus eius, & oues pascuæ eius.*] Ipse est pastor bonus, qui animam suam pro ouibus suis posuit. Nos autem sumus oues: qui eum sequimur, & vocem eius audimus.

b ¶ *Introite portas eius in confessione.*] Sicut enim ipse porta est patris, cum dicit: *Per me si quis introierit, saluabitur:* ita & apostoli portæ sunt eius, per quas ad eum acceditur: quas nemo potest ingredi nisi se, peccata confitendo, purgauerit.

c ¶ *Atria eius in hymnis confitemini illi.*] Dilatas ei mētes cum hymnis spiritualibus canticisque deferte.

d ¶ *Laudate nomen eius quoniam suauis est dominus.*] Nihil enim acerbum habet.

e ¶ *In æternū misericordia eius.*] Qui nos redemit, & iugiter saluat.

f ¶ *Et vsque in generatione & generatione veritas.*] Qua populos iudicabit. Qui nobis præstare dignetur, vt ab ipso facti, ab ipso redempti: mereamur & in lætitia sempiterna iubilum exultationis cum gratiarum actione concinere. Ipsi gloria cū æterno patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen.

g ¶ *Psalmus ipsi Dauid.*] Ille psalmus vocē cōtinet prophetæ, Dei misericordias enarratis.

PSALMVS C.

Misericordiam & iudiciū cātabo tibi domine.] Misericordiam audiāt peccatores, qui desperant de sua salute, qui sunt in pœnitentia. Iudiciū audiant contemptores, qui dicunt: Misericors est dominus; peccemus, indulgebit nobis.

i ¶ *Pfallam, &c.*] Vt intelligat quis quod pfallit, & sensus ipsius contempletur psalmum, vt non vagetur mens eius foras, & corpore quidem videatur pfallere: mens autem sine fructu sit. In via immaculata, vt ambulans in hoc mundo iuste agam, & maculam non habeam.

k ¶ *Quando veniens ad me.*] Quando autem intellectum recepero, & iuste egero: tunc cum fiducia dico ad dominū: Quando venies ad me? Veniens autem, de secundo eius aduentu accipiendum est.

l ¶ *Perambulabam in innocentia cordis mei, &c.*] Nihil sic placet Deo, vt simplicitas & innocentia. Denique Spiritus sanctus in aliis volatilibus non complacuit nisi in columba propter simplicitatem, & in quadrupedibus in oue, propter mansuetudinem.

m ¶ *Non proponebam ante oculos meos rem iniustam.*] Non anteponebam aliquid domino: neque consentiebam iniquitati, sed totus ad Deum eram.

n ¶ *Facientes prauaricationem odini.*] Siue pater meus erat, siue mater, siue frater, aut soror, siue amicus: tamen si declinasset timore domini, hunc odio habebam: & omnino ad eum non accedebam. Non anteponebam propinquitatem aut amicitiam pietati domini.

o ¶ *Non adhæsit mihi cor prauum.*] Non erat in me aliquid difficile, aut pertersum aliquid: sed æquitas & iustitia.

p ¶ *Declinantem, &c.*] Hoc est, si erat mihi amicus aut proximus, siue episcopus aut presbyter, siue in quacunque dignitate constitutus: tamen si peruertebat vias suas, sic eum fugiebam, vt penitus eius memoriam non facerem.

q ¶ *Detrahentem proximo suo, hunc persequebar.*] Intantū non oportet consentire detrahenti, vt etiam quātum in nobis est, persequamur talem, prouidentes in vtroq; vtilitatē, vt nec libenter audiamus: nec illum permittamus peccare. Tanta enim distantia est inter fornicatē & detrahentem.

vt ille qui fornicatur, se tantum occidat: ille autē qui detrahit, & se & illum qui audit, demergat in infernum.

r ¶ *Superbo oculo & insatiabili corde cum hoc non edebam.*] Si quis erat superbus aut auarus: cum hoc penitus non edebā.

s ¶ *Oculi mei, &c.*] Non dixit diuites, aut imperatores, aut episcopos, aut presbyteros, aut diaconos: sed fideles, cum istis sedebā. Potest hoc dicere & episcopus sanctus vir: quoniam non ordinabam presbyterum illum, qui mihi obsequabatur, aut propinquum eum: sed eum quem sciebam fidelem. Et iterum idem potest dicere. Quoniam omnes clericos meos & laicos fideles habebam. Potest ex persona domini dici iste versiculus.

t ¶ *Ambulans in via immaculata: hic mihi ministrabat.*] Quoniam non ordinabam eos qui mihi propinqui erant, sed iustos & fideles.

v ¶ *Qui loquitur iniqua, &c.*] Intantum enim declinabam ab eo qui detrahebat proximo suo, vt nec illi crederem, nec audirem talem.

x ¶ *In matutino, &c.*] Bene dixit, peccatores terræ. Peccatores enim terreni sunt.

Hoc vult dicere, quod immisiones diaboli, quas mihi suggerebat, eiiciebam de corde meo, & non suscipiebam. Cogitationibus enim malis eiectis, demones occiduntur. Iudæi hunc versum audientes, & sequentes literam occidentem, & desiderantes sanguinem fundere, si quis prauaricatus fuerit de lege, interficiūt eum.

Si quidem non sunt contenti occasione prophetarum: sed & ipsum dominum crucifixerunt.

y ¶ *Vt disperderem de ciuitate domini omnes qui operantur iniquitatem.*] Vtinam & nos disperdamus de ciuitate domini operantes iniquitatem. Ciuitas domini, est ecclesia sanctorū: congregatio iustorum. Disperdam, hoc est, arguam & increpem eum qui peccat, vt pœnitentiam agat, & disperdat iniquitatem de corde suo. Non enim dixit, vt abiciatur; sed, vt saluetur.

z ¶ *Oratio pauperis cum anxietate, & in conspectu domini, &c.*] Ille psalmus in principio vocem prophetæ continet ex persona peccatoris: dein laus in ea dominici nominis continetur.

PSALMVS CI.

Domine exaudi orationē meam, &c.] Quia de toto corde profertur.

b ¶ *Non auertas faciem tuam a me.*] Si quis in corde mundo orat, & non arguitur à sua conscientia, hoc potest dicere. Peccator enim non audet dicere: non auertas faciem tuam a me, sed magis dicit: *Auerte faciem tuam a peccatis meis.*

c ¶ *In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. In quacunque die inuocauero te, &c.*] Pro præsentibus preffuris orat, vt ab his contemplatione diuina eripiatur.

A

a ¶ *Quia defecerunt, &c.*] Ac si dicat: Infantulus fui, & dum nescio, veni in iuuenilem aetatem: & iterum in perfecta aetate, & dum nescio, senui. Et defecerunt sicut fumus dies mei. Quidam autem putant se esse sempiternos, & perseuerant in suo peccato.

b ¶ *Et ossa mea sicut, &c.*] Ossa dicit ipsam fortitudinem. Si ergo quod est in me forte hoc aruit, & infirmum factum est: quanto magis quae per naturam infirma est caro?

c ¶ *Percussus sum ut fenum, &c.*] Sicut & alibi scriptum est: *Homo sicut fenum dies eius.* Sic enim vita hominum viret & cito arefcit.

d ¶ *Quia oblitus sum, &c.*] Non dixit, non desideravi manducare, aut contempsi manducare. In tantum mihi venit memoria peccatorum meorum, & talem penitentiam egi, vt etiam obliuiscar manducare: desiderium Dei habens, & ipsum solum considerans.

e ¶ *A voce gemitus mei, adhaesit os, &c.*] Discant qui agunt penitentiam, quomodo debeant agere penitentiam. Ita enim exiccaui memetipsum vt sine carne essem, & pelles meae cohaerent ossibus meis. Carnem pro pelle dixit.

f ¶ *Similis factus, &c.*] Duo genera dicuntur esse horum volatiliu. Vnum in aquis est, & esca eius pisces sunt: & vnum in solitudine, & esca eius venenata animalia, hoc est serpentes, & crocodili, & lacertae. Dicuntur autem ista volatilia Latine onocrotali. Illi ergo similis factus sum, qui est in solitudine: qui comedit venenata animalia, hoc est, esca mea quasi venenum erat mihi.

g ¶ *Factus sum sicut, &c.*] Scimus quia coruus niger est, & nihil habet in se album. Hyperbolice voluit dicere: quia factus sum sicut nicticorax. Si ergo in die niger est: quando magis in nocte? Sic ergo factus sum propter peccata mea, memetipsum considerans.

h ¶ *Quia cinerem, &c.*] In cinerem intingebam panem meum, & sic comedebam. Si ergo propheta hoc dicit: nos quid facimus?

i ¶ *Et poculum, &c.*] Nihil mihi erat suauis neque panis, neque poculum: sed tantum caelestem panem desiderabam, id est, Christum.

k ¶ *A facie, &c.*] Et haec omnia faciebam, considerans aduentum tuum, & futurum iudicium.

l ¶ *Quia eleuans, &c.*] Hoc dicant qui aliquando fuerunt sancti, & ceciderunt. Exaltati enim in virtutibus, postea ceciderunt. Siquidem sancti dicunt, quia eleuans tenuisti me.

m ¶ *Dies mei, &c.*] Si dies: quanto magis noctes? hoc est, si lumen: quanto magis tenebrae.

n ¶ *Et ego, &c.*] Quoniam sicut fenum: sic pertransit homo, & siccat.

o ¶ *Tu exurgens, &c.*] Ex hoc versiculo manifestum est, quod ex persona Sion dictus est iste psalmus, & non ex persona prophetae. Sion autem est quae in specula posita est: & ea quae veniunt de longe prospiciens. Haec ergo Sion, quae in alto posita est, in sublimi cecidit. Ergo qui stat, videat ne cadat.

p ¶ *Quia tempus miserendi eius: quia venit tempus.*] Aut

propter penitentiam tempus est miserendi: aut secundum aduentum Saluatoris significat. Confidat ergo qui agit penitentiam: quoniam venit tempus saluandi. Misericors est enim dominus.

q ¶ *Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius.*] Lapidem sancti sunt. Terra autem, hoc est, peccatores: misericordia domini indigent.

r ¶ *Et terra, &c.*] Vt fructum exhibeat sanctitatis.

s ¶ *Timebunt gentes, &c.*] Quae prius idola metuebant, & demoniorum nomina inuocabant: nunc nomen tuum venerentur & timeant.

t ¶ *Quia edificabit dominus, Sion.*] Ecclesiam suam super fundamentum apostolorum & prophetarum.

v ¶ *Et videbitur in gloria sua.*] Cum omne corpus eius glorificauerit ad similitudinem imaginis gloriae suae.

x ¶ *Et respexit in orationem humilium, &c.*] Sed aduentu suo visitauit mundum, qui olim desiderabatur.

y ¶ *Scribantur haec, &c.*] In nouo testamento.

z ¶ *Et populus qui creabitur laudabit dominum.*] Christianus vtique, qui prius peccatis mortuus. in eo est recreatus.

aa ¶ *Quia prospexit de excelsis sancto suo, &c.*] Respexit vt miseretur. Descendit vt vincula quibus nexi eramus absolueret.

bb ¶ *Vt annuncient in Sion nomen domini, &c.*] Semper bonus nuntius, noua exhibet gaudia: sicut angelus ad Mariam, *Spiritus, inquit, sanctus superueniet in te.* Et iterum pastoribus: *Ecce ego annuntio vobis hodie gaudium magnum: quia natus est vobis Saluator.* Sic & nunc in Sion vel in Hierusalem nuntiatur: quia natus est in terris is qui mundo peccatis mortuo, vitam afferret.

cc ¶ *In conueniendo populos in vnum, & reges vt seruiant domino.*] Conuenient in vna credulitate, vt seruiant redemptori.

dd ¶ *Respondit ei in via virtutis suae: paucitatem dierum meorum nuntia mihi.*] Respondit dominus Hierusalem in die virtutis, id est, cum ad passionem accederet, & annuntiauit paucitatem dierum suorum, dicens: *Quia venient dies cum circundaberis ab inimicis, & eradicaberis, & reliqua.*

ee ¶ *Et ne reuoces me in dimidio dierum meorum: in generatione & generationem anni tui.*] Iniqui nec dimidiant dies. Ille verè orat vt non reuocetur à dimidio dierum, scilicet vt ad perfectum veniens virum, perennitate temporum cum domino perfruatur.

ff ¶ *In initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli.*] Sicut enim in principio ista creasti: ita & nunc vel terram corporis nostri in nouum reparas hominem: vel mentes nostras caelorum dignitate componis. Sed de prioribus caelis ait.

gg ¶ *Ipsi peribunt, tu autem permanes.*] Iuxta illud: *Calum & terra transibunt, verba vero meae non praeteribunt.*

hh ¶ *Et omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut operatorum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni*

Psal. 120.8

B

E. Cor. 10.6

Psal. 77. d
E. cl. 2. b

Rom. 8. f

Psal. 9

D

Luc. 1. d
Ibi. 1. b

Luc. 19. g

Psal. 51. d

Matt. 24. c
E. Mar. 14.

Luc. 13.

1. Cor. 6
7. d

E *anni tui non deficient.*] Hoc est, qui eras in cœlis: ipsum te ostendis in terris. Idem in utero Virginis: ipse in infernum descendens. Idem resurgens à mortuis: ipse regressus es in cœlum.

a ¶ *Filij seruorum tuorum habitabunt.*] Quia tibi per apostolos sunt renati.

b ¶ *Et semen, &c.*] Vel prædicatio, vel virtus eorum in omni gente distenditur. Nos vero deprecemur dominum, vt exaudiat orationes supplicum, & mentibus nostris inferat lumen suum, vt eius magnificentiam enarrantes, mereamur sanctis eius confortes effici in cœlestibus regnis: cui gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

c ¶ *Psalmus David.*] Iste psalmus maxime circa pietatem atque misericordiam Dei commemoratur; ait enim.

PSALMVS CII.

Psal. 99. a **B**enedic anima, &c.] Dicitur & in alio loco: *Et scitote, quoniam dominus ipse est Deus.* Et nunc dicitur: *Et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius.* Si dixerimus: *Benedic anima mea domino, & dominus, dominus est: quod nomen hic quærit dominus? Si dominus, dominus appellatur, quid dicit: Et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius?* Aduentus filij, nomen patris est. Ante aduentum Christi sciebatur Deus: pater ignorabatur. Denique ipse dicit in euangelio: *Pater, reuelauit nomen tuum hominibus.* Nō possumus in singulis versiculis immorari: quoniam longus est psalmus: sed breues sententias debemus singulis versiculis coaptare: magis sensum exponentes, quam verba textentes.

F **e** ¶ *Benedic anima, &c.*] Multas retributiones nobis præstitit dominus, grandia nobis beneficia præstitit: quia cœlum, quia terram, quia elementa omnia pro nobis fecit.

f ¶ *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis.*] Vt eas quasi nubem deleat.

g ¶ *Qui sanat, &c.*] Peccata quibus infirmaris. Multas infirmitates habet anima nostra. Quot peccata, tot infirmitates. Denique & illa mulier in euangelio, quæ decem & octo annis habebat spiritum infirmitatis, & caput sursum erigere non poterat. Videte quid dicat: *Quando aliquis habet spiritum infirmitatis, contractus est: deorsum conspicit, terram intuetur, cœlum videre non potest.*

h ¶ *Qui redimit, &c.*] Pretio, inquit, *redempti estis: nolite fieri serui hominum.* Quod est maius pretium quam creaturam pro creatura sua sanguinem fundere?

i ¶ *Qui coronat, &c.*] Præcurrente misericordia, dat victoriam; vt tribuat palmam.

k ¶ *Qui replet in bonis, &c.*] Coniungens te sanctis in cœlesti Hierusalem.

l ¶ *Renouabitur vt aquila, &c.*] Vt à veteri in nouum hominem muteris.

m ¶ *Faciens misericordias dominus, & iudicium omnibus* S. Hieron. Tom. 7.

iniuriam patientibus.] Vt oppressis impiis, erigat pauperes suos.

n ¶ *Notas fecit vias suas Moysi: &c.*] Eis qui legem spiritaliter intelligunt: vel eis, qui eum mentis oculis contemplantur.

omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. **a** Filij seruorum tuorum habitabunt: **b** & semen eorum in sæculum dirigitur.

c ¶ *Psalmus ipsi David.*

PSALMVS CII.

Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. **e** Benedic anima mea dño, & noli obliuisci oēs retributiones eius. **f** Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: **g** qui sanat oēs infirmitates tuas. **h** Qui redimit de interitu vitæ tuæ: **i** qui coronat te in misericordia & miserationib. **k** Qui replet in bonis desiderium tuum: **l** renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. **m** Faciens misericordias dominus, & iudicium omnibus iniuriâ patientibus. **n** Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israël voluntates suas. **o** Misericors & misericors dominus, longanimis & multum misericors. **p** Non in perpetuum irascetur, neque in æternum cōminabitur. Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. **q** Quoniam secundum altitudinem cœli à terra, corroborauit misericordiam suam super timentes se. **r** Quantum distat ortus ab occidente: longe fecit à nobis iniquitates nostras. **s** Vbi Deus appropinquat, elongantur delicta: vt iuxta Apostolum: *Vbi abundat peccatum, superabundet & gratia.*

o ¶ *Misericors, &c.*] Quia cito flectitur ad misericordiam.

p ¶ *Non in perpetuum irascetur, neque in æternum comminabitur. Non secundum peccata nostra fecit nobis: nec secundum iniustitias nostras retribuit nobis.*] Meliora enim quàm merebamur indulgit.

q ¶ *Quoniam secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se.*] Distat multum cœlum à terra: sed diuina misericordia iugiter suos & protegit, & confirmat.

r ¶ *Quantum distat ortus ab occidente: longe fecit à nobis iniquitates nostras.*] Vbi Deus appropinquat, elongantur delicta: vt iuxta Apostolum: *Vbi abundat peccatum, superabundet & gratia.*

s ¶ *Quomodo, &c.*] Miseretur pater filio, cum eum verberat vt emendet. Ita & dominus corripit nos interdum vt saluos faciat: non tamen in perpetuum derelinquit vt perdat.

t ¶ *Quoniam ipse, &c.*] Scit enim propheta genus humanum tanquam testam figuli de luto formatam, in honorem filiorum ascitum: ideoque considerans ei iudicium mortis pro delictis appropinquare, ait misericordiam deprecans.

u ¶ *Recordatus est, quoniam puluis sumus: homo sicut fœnum dies eius.*] Ac si diceret: Non irascaris vt conteras: sed recordaris quod vasa figuli sumus: quæ semel contracta, reparari non possunt: sed protinus decidunt & arefcunt.

x ¶ *Tanquam, &c.*] Ad tempus.

y ¶ *Quoniam spiritus pertransiit in illo, & non, &c.*] Transiente autem spiritu, omnis iocunditas viriditatis eius traditur obliuioni.

z ¶ *Misericordia autem, &c.*] Quia cum peccatores arguit, iustis misericordiam præbet.

a ¶ *Et iustitia eius in filios filiorum, &c.*] In operibus vtique bonis: quibus mandata Dei iugiter memorantur vt custodiantur ab ipsis.

b ¶ *Dominus in cælo parauit, &c.*] Ascensionem dominicam prædicat, quæ post reparationem hominis facta est: per quâ Christus dominus vniuersos mundi fines suæ dominationi subegit.

c ¶ *Benedicite dominum, &c.*] Nuntij veritatis.

d ¶ *Potentes, &c.*] Illico quæ fuerit locutus explentes.

e ¶ *Ad audiendam vocem, &c.*] Hoc est intelligere quæ præceperit.

f ¶ *Benedicite domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis, &c.*] Qui virtute illius roborati, verbum ecclesiis ministratis.

Rom. 5. d

H

Psal. 77. d
Eccl. 2. b

Rom. 3. f

D

Luc. 1. d
1b. 1. 2. b

Luc. 19. g

Psal. 51. d

1. Cor. 6. 7. d

Matt. 24. 6
Mar. 14.

A *Benedicite*, &c.] Vos utique qui in eo viuitis. Quia omne opus quod factum est in eo, vita est.
In omni loco, &c.] Nihil enim reperitur vbi non dominetur. Omnia continet, & se vbiq; diffundit.
Benedic, &c.] Hæc autem propheta non ad suam tantum animam: sed & ad nostras quoque animas loquitur, vt cum iugiter benedicat qui bona largitur: qui peccatis propitiatur: qui de interitu redimit: qui in bonis omne desiderium complet: qui nunc nobis misereri dignetur vt pater filiis, delictorum molibus hic remisit: cui est cum æterno Patre & Spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.
Psalmus David.] Iste psalmus ipsius creaturæ vocem continet, laudantem ac benedicientem Deum. Sed hoc ipsum spiritualiter debemus aduertere.

PSALMVS CIII.

Benedic, &c.] Vt dum benedicens illum, tu benedicaris ab illo. Prouocat semetipsum propheta in benedicens Deo. Benedicere autem domino, hoc est: qui laudat dominum, semetipsum benedicit.

Domine, &c.] Omnibus quidem es & Deus & dominus, sed mihi proprie: quia non sum seruus peccati.

Magnificatus, &c.] Velin me: vel in reliquis sanctis tuis. Qui omnium Deus, meus specialiter Deus: quia non sum seruus peccati: quia metui vocari seruus tuus. *Magnificatus es vehementer.* Cum video cælum, terram, volatilia, quadrupedia, serpentes, & vniuersam creaturam tuam, miror, & magnifico creatorem.

Confessionem, &c.] Induisti confessionem dicens: *Confitebor tibi domine pater cæli & terræ.* Induisti decorem, illo de nube splendida respondente: *Hic est filius meus dilectus in quo bene complacui, ipsum audite.* Confessio dupliciter intelligitur. Aut in pœnitentia, aut in gloria Dei: Hoc est gloriam induisti, quemadmodum in euangelio ipse Saluator dicit: *Confitebor tibi pater*, hoc est, glorifico te: aut quia confitemur peccata nostra domino. In eo enim quod confitemur Deo peccata nostra: glorificamus eum. Et decorem induisti. Videte ordinem. Primum aliquis confitetur, & sic accipit pulchritudinem & decorem, & postea lumen. Hoc enim sequitur.

Amictus, &c.] Contrarius videtur hic versiculus illi qui ait: *Posuit tenebras latibulū suum:* Vel illi qui dicit: Nubes & caligo in circuitu eius. Sed sciendū, quia de occultis mysteriis ista dicuntur. Nā de isti⁹ lucis plenitudine tota terra refulget.

Extendens, &c.] In modum enim libri cuiusdam, siue voluminis cælum (cum maiestas Dei voluerit) vel extenditur vel plicatur: sicut euangelica testatur fides.

Qui tegis, &c.] Superiora cæli, iuxta Genesim, ab aquis teguntur: quia aquas super firmamentum positas dicit: quas multitudinem angelorum intelligimus: iuxta illud: *Aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen domini.*

Qui ponis, &c.] Dominus enim Iesus benedictis discipulis eleuatus est, & nubes suscepit illum, & intuebantur eum euntem in cælum.

Qui ambulat, &c.] Super omnem alacritatem ventorum dominus incedit. Sed & super sanctorum animas, quæ ad cælestia tendunt, & inambulatur & quiescit.

Qui facis angelos, &c.] Vt inspicient hominibus eius facere voluntatem: quia carnalis homo non capit ea quæ sunt Dei.

Et ministros, &c.] Vt in aliis lumen veritatis infundat, in aliis peccata consumunt.

Benedicite domino omnia opera eius: in omni loco dominationis eius, benedic anima mea domino:

PSALMVS CIII.

Benedic anima mea domino: domine Deus meus & magnificatus es vehementer. Confessionē & decorē induisti: amictus lumine sicut vestimento. *Extendēs cælum sicut pellē:* qui tegis aquis superiora eius. *Qui ponis nubem ascensum tuū:* qui ambulat super pennas ventorū. *Qui facis angelos tuos spiritus: & ministros tuos ignē vrentē.* *Qui fundasti terrā super stabilitatem suā: nō inclinabitur in sæculum sæculi.* *Abyssus sicut vestimentū amictus eius:* super montes stabunt aquæ. *Ab increpatione tua fugient:* à voce tonitruu tui formidabunt. *Ascendant montes,* & descendunt cāpi: *in locum quē fundasti eis.* *Terminum posuisti quē non transgredientur:* neq; conuertentur operire terrā. *Qui emittis fontes in conuallibus:* intermediū montiū pertransibunt aquæ. *Potabunt oēs bestię agri:* expectabunt onagri in siti sua. *Super ea volucres cæli habitabunt:* de medio petrarum dabunt vocem. *Rigans montes* de superioribus suis. *de fructu operū tuorū* satiabitur terra. *Producēs fœnū iumentis,* & herbā seruituti hominum. *Vt educas panē de terra,* & vinum lætificat cor hominis. *Vt exhilaret faciē in oleo,* & panis cor hominis confirmat. *Saturabuntur ligna cāpi* & cedri Libani, quas plantauit: illic passerēs nidificabunt. *Herodij domus dux est eorum:*

Qui fundasti, &c.] Discordare videntur hæc cum illo, vbi ait: *Cælum & terra transibunt.* Sed hæc visibilis terra præterit: corporis vero terra quæ fructū exhibet sanctitatis, mysteriorum cælestium pallio circumdatur.

Super montes, &c.] Super excelsam superbiam insipientes populi commorantur.

Ab increpatione tua fugient: &c.] Vox enim tua est, cum dicis: *Pœnitentiam agite, appropinquauit regnum cælorum.* Tāquam tonitruum verū, vt hi timeant cum minaris, cum ait: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

Ascendant, &c.] Sancti in spiritualem proficiunt intelligentiam.

Et descendunt, &c.] Populi eorum doctrinis subditi, vt virtutum floribus repleantur.

In locum quem fundasti eis.] In conuentum ecclesiasticum.

Terminum posuisti, quem, &c.] Catholicam utique fidem, quam vsque ad terminum præsentis vitæ custodiunt.

Neque conuertentur operire terram.] In flagitiis quibus prius vixerant.

Qui emittis fontes in conuallibus.] Inter deserta gentium,

baptismi gratiam tribuit.

Intermedium, &c.] Id est ecclesiarum.

Pertransibunt, &c.] Ipsius lauacri siue doctoris: irrigando donis cælestibus populum.

Et potabunt omnes, &c.] Vt omnibus hæc gratia æqualiter ministretur: sicut ait Paulus: Sapientibus & insipientibus debitor sum.

Super ea volucres, &c.] Qui excelsiorem ad intelligendum meruerunt sensum.

De medio, &c.] Id est ecclesiarum.

Dabunt, &c.] Ad collaudandum Deum.

Rigans montes.] Hoc est apostolos.

De superioribus suis.] De cælestibus effundens super eos Spiritum sanctum.

De fructu, &c.] De beneficiis largitionis tuæ.

Producens fœnum, &c.] Vnicuique secundum propriam tribuens necessitatem.

Vt educas, &c.] A terreni corporis agro, quem à nobis assumpsit, mysterium proferens cælestis panis ac populi salutaris, quo reficiatur ecclesia.

Vt exhilaret, &c.] Exhilaretur enim oleo misericordiæ, iustorum facies coram Deo.

Et panis, &c.] Ipse panis, ipse corda nostra confirmat: qui descendens de cælo, vitam tribuit mundo.

Saturabuntur, &c.] Siue rationabiles siue irrationabiles homines: sicut superius de bestiis atque onagris exposuim⁹.

Et cedri Libani.] Excelsiores merito sancti.

Quas plantauit.] In vnitatem ecclesiasticæ fidei.

Illic passerēs.] Sapientes ædificant.

Herodij domus dux, &c.] Herodius maior est omnibus volati-

Matt. 11. d
Ibid. 17. a

Psal. 17. b
Psal. 96. a

Gen. 1.

Psal. 148. a

Act. 1.

Matt. 3. a

Luc. 13. a

D

Rom. 1. b

Rom. 11.

Habac.

Rom. 11.

E volatilibus, qui aquilam vincit & comedit. Igitur talis homo, qui in domo Dei habitat, ducatum præbeat ad vincendum diabolum: quia aquila sæpe pro diabolo ponitur.

a ¶ *Montes, &c.*] Hoc animal serpentes occidit, & ipsos comedit. Ergo bene in montibus habitat, qui interficit in-

telligibilem serpentem: qui sapientior erat in paradiso præ omnibus bestiis: qui decepit Euã.

b ¶ *Petra refugium, &c.*] Qui timidus est, refugium habet petram: petra autem Christus est.

c ¶ *Fecit lunam, &c.*] Aiunt, quando crescit luna, crescere fructus omnes: & quando minuitur, iterum fructus minui. Ergo benedixit: fecit lunam in tempore. Aut aliter intelligamus, lunam ecclesiam. In proficiendo enim ecclesia, proficimus & cum ipsa: & cum persecutionem patitur & minuitur, & nos cum illa minuiamur & persecutionem patimur.

d ¶ *Sol cognouit, &c.*] Si sol occidit, nos putamus nosmetipsos sempiternos esse? In hoc autem mirandum est: quomodo tantum lumẽ & tanta claritas, quæ operit vniuersum mundum lumine suo, in momento occidit. Oremus autem vt non nobis occidat sol iustitiæ.

e ¶ *Posuisti tenebras, &c.*] Et secundum literam ordinem habet: quoniã ideo facta est nox, vt homines requiescerent ab operibus suis, & bestię egredierentur ad pastionem. Secundũ Tropologiam autem: quando nobis occubuerit sol iustitiæ, omnia nobis tenebrofa sunt: & tunc in nos pertranseunt bestię, & leo rugiens, volens rapere & deuorare nos.

f ¶ *Catuli leonum rugientes, &c.*] Benè dixit, à Deo: quoniam sanctos cupit decipere: ac si dicat, Iudam, Dauid, Salomonem, Petrum: sicut scriptum est: *Esca eius electa.*

g ¶ *Ortus est sol, &c.*] Ne tristeretur ille qui cecidit, sed penitentiam agat. Oritur illi sol iustitiæ, & fugiunt ab eo omnes bestię & peccata, & efficitur talis, qualis & antea fuit, Iterum enim ortus est sol iustitiæ.

h ¶ *Exibit, &c.*] Postquam autem ortus fuerit sol iustitiæ, iterum eximus ad operationem nostram vsq; ad vesperum, hoc est, vsque ad consummationem. Oportet ergo nos omni tempore operari iustitiam.

i ¶ *Quam magnificata, &c.*] In excessum mentis venit propheta. Non inueniens quomodo laudaret dominum, dixit: *Quam magnificata sunt opera tua domine. Excedunt humanum sensum tua opera.*

k ¶ *Omnia, &c.*] In domino nostro Iesu Christo. Ipse enim est sapientia Dei secundum Apostolum dicentem: quod in ipso creata sunt omnia.

l ¶ *Impleta, &c.*] Et reuera omnia opera domini plena sunt sapientia. Quando enim videmus formicam scire quando hyems venit, & reponit sibi escam, & iterum culicem tam minutum, habere oculos, ventrem, & vniuersa membra sicut & nos habemus, & pulicem, & alia. Videmus autẽ Elephantem tam magnam bestiam habere oculos, nares, pedes, ventrem, sicut & nos in ipsis locis: Similiter autem & apem: quomodo faciat mel & ceram: Nonne sunt hæc miratione digna, & sapientia plestã?

m ¶ *Hoc mare magnum & spatiosum, &c.*] Nonne est hoc mira sapientiæ, quomodo in mari sunt reptilia quorum

nõ est numerus? Et pisces tam maiores quam minores: quomodo sunt in profundo, & inde resumunt vitam, vbi si homo ceciderit, moritur; & ipsi si venerint in terram, moriuntur. **n** ¶ *Illic naues, &c.*] Quis ex nobis est naus fortis, qui possit istud sæculum fugere, & non submergatur aut offendant in

petram: sed habeat sensum qui eum gubernet, vt possit saluus fieri?

o ¶ *Draco, &c.*] Iudæi dicunt: draconem magnũ fecit Deus, qui dicitur Leuiathan, & est in mari: & quando, aiunt, recedit Oceanus, draco vertitur. Nos autem dicamus: Iste est draco, qui de paradiso eiectus est: qui decepit Euã, & datus est in hoc mundo ad illudendum nobis. Quantos enim monachos & clericos præcipitavit.

p ¶ *Omnia, &c.*] Quia omnia Dei nutu viuunt.

q ¶ *Auferes, &c.*] Consummationem mundi significat: quando præcepto Dei omnia exterminantur; sicut scriptum est: *Terra es, & in terram ibis.*

r ¶ *Emitte, &c.*] In die consummationis. Si spiritus creat: ergo Deus est. Ita enim creat, quomodo & pater.

s ¶ *Sit gloria, &c.*] Ergo & nos qui glorificamus, sempiterni erimus.

t ¶ *Latabitur, &c.*] Latitia est enim domini, quando nos creatura ipsius, benedicimus eum in die resurrectionis.

u ¶ *Qui, &c.*] Tremet enim terra nostra in die iudicij. Significat autem peccatores terrenos.

x ¶ *Qui, &c.*] Si montes fumigant, quãto magis terra? Sancti fumigat: quoniã omnes per ignẽ saluabuntur. Nõ enim haberent fumum, nisi ignis esset.

y ¶ *Cantabo, &c.*] Quemadmodum & alibi dixit: *Dimitte me vt refrigerer priusquam abeam, & amplius nõ ero.* Dimitte me paululum temporis, vt agã penitentiam pro peccatis meis: quoniã in inferno nõ est qui possit cõfiteri peccata sua.

z ¶ *Iocundum, &c.*] Iocundum sit ei, vt merito aliquis possit laudare & benedicere Deum. Oportet modo dixit, non imperatiuo.

a ¶ *Ego vero, &c.*] Beati qui post iudicium hoc dicunt.

b ¶ *Deficiant, &c.*] Non dixit vt peccatores pereant, sed ipsum peccatum, vt non appareat. Peccato autem non apparente, vtique iam non sunt peccatores: sed omnes iusti inueniuntur.

c ¶ *Et iniqui, &c.*] Scilicet iniqui, sed iusti.

d ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus maxime patrum replicat historiam: sed spiritualiter debet intelligi. Omnia enim, quæ contingebãt antiquitus, in figura contingebant, vt nos erudimur.

PSALMVS CIV.

Confitemini e, &c.] Confitemini, & dicite: quoniam peccatores sumus. Tu autem misericors & misereris nobis. Et inuocate nomen eius. Vt non fingamus idola in cordibus nostris, sed dominum nostrum inuocemus, & ipse erit redemptio nostra.

f ¶ *Annuntiate, &c.*] Erubescant Iudæi qui dicunt in Israël tantum facta esse mirabilia & opera eius.

g ¶ *Cantate, &c.*] Qui intelligit sanctas scripturas, & in lege domini meditatatur iugiter, & mens eius contempletur celestia: hic canit Deo. Qui autem habet in se omnes virtutes, hoc est, operarius est boni operis: hic quasi citharam componens virtutum, psallit domino.

A **a** ¶ *Narrate omnia, &c.*] In centesimo sexto psalmo dicit: Qui descendunt mare in nauibus: facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Si in nauis nostra corporali transferimus illa: & nusquam nos tempestas opprimat: nec in petram offenderimus, & frangamus nauem nostram, possumus narrare mirabilia Dei. Et reuera grande miraculum est, transire mundum istum sine macula.

b ¶ *Laudamini, &c.*] Prophetat enim de populo gentilium. Hoc est, vt sumus & vocemur Christiani, ex nomine domini nostri Iesu Christi.

c ¶ *Lætetur, &c.*] Gaudeant monachi: quoniam quærentiū dominum lætantur corda. Si quærentium, quanto magis eorum qui inueniunt eum? Qui enim eum inueniunt, immobiles sunt.

d ¶ *Quærite, &c.*] Antequam quæreremus dominum, infirmi eramus. Nunc autem quærentes, firmi & fortes sumus. Si autem & inuenimus: quanto magis perfecti erimus?

Exod. 23. b

e ¶ *Quærite, &c.*] Hebræis quidem scriptum est, ter in anno appareant coram domino. Et quæ iustitia hæc erat? quid autem grande aliquid faciebatur, ter in anno apparendo in conspectu Dei? Ibi ad paruulos loquebatur: hinc autem propheta dicit: credentibus in Deum, semper eum quære; quemadmodum & in euangelio scriptum est: sine intermissione nos orare oportere.

B

Luc. 13. a
1. Thes. 5. c

f ¶ *Mementote, &c.*] In Ægypto, & mari rubro, & in deserto.

Ioan. 8.
1. Ioan. 4. d

g ¶ *Semen, &c.*] Si quis est semen, non iam filius: secundum quod in euangelio scriptum est: Si filij Abraham essetis: opera patris vestri faceretis. Ergo quod gloriantur non sunt, & si semen sunt. Serui sunt sub timore constituti: non habentes perfectam charitatem, quæ foras mittit timorem. Nos filij sumus Iacob, eius qui supplantauit fratrem suum, & retulit primitiua eius. Multi autem vocati: pauci verè electi.

h ¶ *Et pertransierunt, &c.*] Multi putant quod de captiuitate dicat Iudæorum. Non est ita. De Abraham. n. dicit. Exiit de terra Chaldaeorum & venit in Mesopotamiam, & de Mesopotamia in terram repromissionis, & iterum in Ægyptum.

i ¶ *Et de regno ad populum, &c.*] Multa regna transimus, vt perueniamus ad terram repromissionis.

Gen. 12. c
20. d

k ¶ *Non permisit, &c.*] Pharaonem vt noceret Abraham in Sara, nec Abimelech Isaac in Rebecca.

l ¶ *Et corripuit, &c.*] Et id ipsum dicit, Pharaonem & Abimelech.

m ¶ *Nolite tangere, &c.*] De ipsi patriarchis dicit. Erubescant ergo Iudæi, qui dicunt: quoniam si non aliquis vngatur regali vnguento, non potest Christus vocari. Hoc enim dicunt quoniam dominus noster non est Christus: quia non est vinctus vnguento regali. Ecce ante legem patriarchæ non vincti regali vnguento, Christi dicuntur: Christi autem sunt qui Spiritu sancto vnguntur. Ergo & dominus noster iuste vocatur Christus. Quod illi negant, euntes contra scripturas.

n ¶ *Et vocauit famem super, &c.*] Sæpius euenit, vt quæ putantur contraria esse, hæc prouidentia Dei pro vtilitate fiat. Nisi enim fratres Ioseph zelati fuissent eum, si non vèdidissent eum: quomodo descenderet in Ægyptum? Si non fames

facta fuisset, quomodo patriarchæ descenderent in Ægyptum, & cognoscerentur à fratre suo? Quomodo Pharaon percuteretur decem plagis? Quomodo exiret de Ægypto? Quomodo in eremo de petra exirent aquæ? Quomodo mysteria, quæ in deserto facta sunt in figura,

nos ea spiritualiter intelligeremus? Si non Iudas dominum prodidisset: quomodo nos saluamur? Si non Iudæi crucifixissent & increduli fuissent: quomodo nos crederemus? Ioseph ergo iuit in Ægyptum præparare hospitium & alimenta fratribus suis.

o ¶ *Misit, &c.*] Ipsū dicit Ioseph. **p** ¶ *In seruum, &c.*] Bene natus & sanctus vir venditur.

q ¶ *Humiliauerunt, &c.*] Quia noluit consentire dominæ Ægyptiæ. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, sed non potuerunt iustitiam humiliare: Sed enim annorum cum esset, adamatus est à domina, & in tali ætate constitutus, quæ magis voluptati dedita est, noluit consentire iniquitati: sed magis timuit periculum animæ.*

r ¶ *Ferrum, &c.*] Ferrum ipsū dicit peccatum quod occidit animam. Aliter: Quia in periculo erat, accusatus à domina in tali crimine. Ardebat enim domina in eum, sicut scriptū est: *Omnes adulterantes, sicut clibanus corda ipsorum.*

s ¶ *Donec, &c.*] Verbum ipsius domini dicit: qui eum liberauit.

t ¶ *Eloquium, &c.*] Nisi enim inflammatus esset Spiritu sancto, non poterat libidine vincere. Spiritus enim domini inflammavit eum, & extinxit ignem libidinis.

u ¶ *Misit, &c.*] Secundum litteram Pharaon misit & soluit eum. Aliter: Si aliquis tentatur à libidine, nisi dominus apparuerit & soluerit eum, non potest effugere peccatum.

x ¶ *Princeps, &c.*] Rex ac princeps, pater accipitur, vt illud: *Rex magnus super omnem terram, & illud: Dominus princeps noster: dominus iudex noster.* Ipse ergo misit angelum suum, qui reuoluit lapidem ab ostio monumenti, & dissoluit sudaria funeris eius. Ipse quoque paterna virtute, deuicta morte, ab inferno remissus est. Nihil hinc negligenter sentiendum, aut putandum: quia ab angelis suscitatus est. *Minoratus est enim paulo minus ab angelis, cum vt homo suscepit mortem. Nā in resurrectione vt deus verus, angelico vsus est ministerio.* Regnū hoc ac principatus, nec ad Pharaonem pertinebit, qui exterminator est, nec ad illū qui tantū princeps coquorum est.

y ¶ *Constituit, &c.*] Ecclesiæ eius sanguine acquisita.

z ¶ *Et, &c.*] Quam à diaboli abstraxit potestate.

a ¶ *Vt erudiret, &c.*] Principes ac seniores erant populorum apostoli, & sui à proprietate dicti, non à principatu quos ipse sacris erudiuit eloquiis. Nam & ipsos sacerdotum principes ac populorum seniores sapius docens, erudiuit in templo: cum eis diuinas aperuit scripturas.

b ¶ *Et intrauit, &c.*] Omnis qui cœperit Deum videre mente, vel vitia supplantare in tribulationem descendit, & intergentes aduersas inhabitat.

c ¶ *Et auxit, &c.*] Quoniam in septuaginta quinque annis descenderunt in Ægyptum, & sexcenta millia exierunt de Ægypto. Vide mysterium. Qui quondam erant numero breui: nunc autem aucti & firmati dicuntur. Augentur autem & confirmantur iusti à domino, ne eis aduersæ præualeant potestates.

d ¶ *Conuertit, &c.*] Scilicet vt cōtēplaretur iniquitates eorum.

e ¶ *Misit, &c.*] Scilicet vt cōtēplaretur iniquitates eorum.

C

Osee 7. a

D

Psal. 46. c
M. arc. 13. d

Psal. 30. b

Apo. 3.

Deut. 10. b

Ioan. 3.

a ¶ *Misit*

E ^a ¶ *Misit Moysen seruum suum: Aaron, &c.*] Legem utique & sacerdotium.

^b ¶ *Posuit in eis verba, &c.*] Attende o Iudæ, qui secundum literam dicta intelligis: Nunquid Moyses & Aaron in terra Cham acceperunt mandatum de signis, & non potius in terra Madiam? Aut in terra Cham fecerunt prodigia, & nō in Ægypto? Sed ut intelligas hæc per legem & sacerdotium vsque hodie inter gentes incredulas agi: ideo propheta terram posuit Cham.

^c ¶ *Misit, &c.*] Cœperunt eis exponere arcana mysteriorum Dei, & claritas mundanæ sapientiæ obscurata est. Sic enim alibi: *Comprehendam sapientes in astutiæ eorum.*

1. Cor. 1. d

Ioan 6 f

^d ¶ *Et exacerbavit, &c.*] Quia duri eis erant: sicut quosdam euangelium dixisse refert. *Durus est hic sermo: quis eum audire possit?*

^e ¶ *Conuertit, &c.*] Ut qui seducendo sanguinem effuderat paruulorum, ipsi deinceps pro aquis cruorem haurirent. Sed maxime hic versiculus hæreticos respicit.

^f ¶ *Et occidit, &c.*] Qui inter fluctuosas huius mundi felicitates regnum esse putabant.

^g ¶ *Et dedit terra, &c.*] In ranis, poetarum carmina designantur: qui à catholica regula discrepantes, regum terrenorum corda, deceptionum fabulis replent.

F

^h ¶ *Dixit, &c.*] In cynomyia, id est canina musca, quæ in cœno ac stercore volutatur, luxuriam indicat, quæ plerumque compressa pullulat. Sicut Petrus, inquit, Apostolus: *Canis reuersus ad vomitum, & sus lota à squalore cœni.*

2. Pet. 2. a

ⁱ ¶ *Et cinifes in omnibus, &c.*] In cinife, dialecticæ artis stimulus intelligitur: quæ licet paruum videatur habere seductionis aculeum, grauiissime tamen sauciat mentes humanas.

^k ¶ *Posuit pluias eorum grandinem.*] Ut diuinis arguerentur verberibus.

^l ¶ *Ignem, &c.*] Non illuminantem, sed vrentem: quia sanctus ignis iustos illuminat, peccatores exurit.

^m ¶ *Et percussit, &c.*] In vineis ficulneisque ac reliquis lignis, omne humanum genus ostendit plagis cœlestibus verberatum, ob emendationis causam.

ⁿ ¶ *Dixit, &c.*] In fœno fructuque reliquo terræ, castigationem humanam docet. Datur enim potestas aduersæ parti, ut noceat hominibus, qui nolunt agere pœnitentiam, sicut Apocalypsis docet.

Apo. 9. d

^o ¶ *Et percussit, &c.*] Principalia vitia, quæ homines ceu primogenitos diligebant.

^p ¶ *Et eduxit, &c.*] His plagis Ægyptum, id est, vel hoc sæculum, vel humanam carnem verberat. Sed educuntur animæ in argento confessionis lucidæ, & auro puritatis splendidæ: sublata omni infirmitate peccati.

^q ¶ *Latata est Ægyptus, &c.*] Cohabitante enim luce, non poterant opera tenebrarum exercere: quia omnis qui male agit, odit lucem.

Ioan. 3. e

^r ¶ *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luce-ret eis, &c.*] Nubem & ignem, Spiritum sanctum dicit: qui nos & ab æstu diei defendit, & in nocturnis tenebris illuminat.

S. Hieron. Tom. 7.

^s ¶ *Petierunt, &c.*] Ex hac enim coturnice fatiatus Israël naufeat. Vnde cauendum est: ne qui se sentit liberum ex Ægypto, illuminatum à Spiritu sancto: rursus desideret ollas Ægypti, id est, concupiscentias carnis, quæ ei generant fatuitatem, vel vitia. *Quia nemo ponens manum in aratro, &*

Luc. 9. g

respicens retro, aptus est regno Dei.

^t ¶ *Pane cœli, &c.*] Sicut enim illi de cœlis fluente manna re-fecti sunt: ita nos hodie in ecclesia, corpore agni accepto reficimur.

^u ¶ *Dirupit petram, &c.*] Percussus est enim ille lapis pretiosus, angularis, & immentos nobis protulit fontes, qui nostros errores abluunt, & ariditates irrigant.

^x ¶ *Quoniam memor, &c.*] Impleuit enim non de seminibus: sed de semine eius, id est, de Christo promissionem suam. Nam Deus natus ex Virgine: sua morte deuicit mortem: per quam nunc quod Abraham promissum erat in spe, ecclesia suscepit in specie.

^y ¶ *Et eduxit, &c.*] Semper enim victores ac liberi, canticum in lætitia & exultatione concelebrant: sicut Moyses, Maria, vel Debbora.

^z ¶ *Et dedit, &c.*] Animas sanctas & corpora, in quibus prius peccatum regnabat.

^a ¶ *Vt custodiant, &c.*] Ut cum iustitia viuant, & mysteria legis diligenter intelligant. Et nos dominum deprecemur, ut delectis gentibus noxiis coram facie nostra, ipse dux nostri fiat itineris, ut in eo iugiter exultantes, in terram repromissionis mereamur induci: & in regno eius asciti, valeamus cum sanctis eius lætitia sempiterna

H

gaudere: quia ipsi est cum æterno Patre & Spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum.

^b ¶ *Halleluia, &c.*] Iste psalmus pœnitentes roborat, negligentes arguit, misericordiam repromittit. Hanc regulam debemus tenere. Vbicunque duo halleluia præscribuntur in psalmo, ut vnum de fine sciamus esse prioris psalmi, & alterum eius qui sequitur.

PSALMVS CV.

Confitemini c, &c.] O vos qui grauius peccatis, & desperatis de vestra salute, & putatis quoniam propter magnitudinem peccatorum non potestis veniam adipisci: ego vobis præcipio, hoc est, propheto: confitemini domino quoniam bonus. Grandia sunt peccata vestra: sed magnus est dominus, qui miseretur vestri. Confitemini ergo domino. Pœnitentiam agite, nolite desperare de salute vestra: benignus est dominus. Confitemini domino qui habetis grandia peccata. Nolite confidere in vestra virtute: sed in misericordia domini.

^d ¶ *Quoniam, &c.*] Videte quid dicat in sæculum. *In inferno autem quis confitebitur domino?* Nemo est enim qui possit in inferno agere pœnitentiam. Dum estis in hoc sæculo: hortor vos agere pœnitentiam. Confitemini ergo domino: quoniam in isto tantum sæculo misericors est. Hic misereri potest pœnitenti: quia ibi iudex est, non est misericors. Hic misericors est: ibi iudex est. Hic porrigit manum cadenti: ibi sedet iudex. Hoc autem totum dixi eos qui dicunt, quoniam in inferno est pœnitentia.

Psal. e. b

^e ¶ *Quis loquetur potentias domini.*] Nemo dignus est

A prædicare potentias patris nisi filius. Nemo potest potentiam patris loqui, nisi ille qui & ipse potens est. Potentias potentis ipse qui potens est, potest prædicare & loqui.

a ¶ *Auditas faciet, &c.*] Antequam dominus noster in euangelio prædicaret, laudes patris non erant audite in mundo. Omne quod in lege veteri scribitur, si spiritualiter intelligatur, hoc potest de patre intelligi.

b ¶ *Beati, &c.*] Rectè David id dicere poterat, & ipse iudicium fecerat & iustitiam: sed quoniam non fecit in omni tempore, propterea cecidit. Quid enim dicit: Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore? Quid, n. prodest alicui viginti annis esse in continentia, & postea cadere? Secundum quod scriptum est in propheta: non proderit iustitia iusti: In quacunque die errauerit, nõ cum liberabit nec saluabit. Et peccatum peccatoris non ei nocebit: in quacunque die conuertatur & agat penitentiam. Neque iustus debet esse securus, neque peccator desperare debet de sua salute. In utroque enim eorum & timor est, & spes. Qui facit iustitiam. Iustitia dominus noster est. Iustitia enim domini: dominus noster dicitur, & saluator. Beatus ergo qui facit iustitiam, hoc est, qui facit Christum. Quomodo ergo facimus Christum, hoc est, iustitiam? Si iuste agamus, concipitur in nobis iustitia, & paritur ex nobis iustitia, & sumus mater iustitiæ. Felix est & beatus qui omni tempore & pater & mater est iustitiæ.

c ¶ *Memento nostri domine in beneplacito, &c.*] Quod dicit beatus David, hoc est: Scio domine veterem legem? Beati-tudo perfecta non est in veteri lege, sed in euangelio. Scio quoniam prior populus offendit te, & nouus populus creatur qui seruiat tibi. Scio quia veniet filius tuus, & saluabit omne genus humanum, & credent in eum qui electi erunt. Propterea ergo rogo, quoniam ego prius natus sum in veteri lege, vt imputes mihi mercedem cum nouo populo. Videretur nostra esse sententia hæc. Legamus ipsos versiculos, & inueniemus sensum esse quem diximus.

d ¶ *Visita nos in salutaris tuo.*] Hoc est, in filio tuo, quando uenerit.

e ¶ *Ad videndum in bonitate, &c.*] Hoc est, da nobis patrem cum apostolis. Quoniam nos quidem antecessimus eos in tempore: illi vero antecedent nos in spiritualibus, hoc est, vt videamus bonitatem tuam quam facturus es cum electis tuis.

f ¶ *Ad letandum in, &c.*] Gens domini nos sumus: si tamen gens ipsius sumus. Populo, inquit, qui nascetur, quem fecit dominus.

g ¶ *Vt laudemur cum, &c.*] Hoc est, vt cum euangelio & nos habeamus partem, qui in veteri lege facti sumus participes. Abraham enim pater noster vidit diem tuum, & gaudisus est. Videamus ergo & nos, & gaudeamus cum hæreditate tua.

Ioan. 8. g

h ¶ *Peccauimus, &c.*] Filij secuti sumus patres. Hoc fecimus quod & patres nostri fecerunt. Omnes enim sub peccato conclusi, vt omnibus miseretur.

Gal. 3. d

i ¶ *Iniuste egimus: iniquitatem, &c.*] Diligenter animaduerte quid dicat: Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Nunquid dixit impie egimus?

Aliud est peccatorem esse, & iniustum: aliud est esse impium. Peccator frequenter vincitur infirmitate corporis: impius autem negat Deum. Propterea ergo quoniam ego non sum impius, sed peccator: propterea audeo rogare pro peccatis meis.

k ¶ *Patres, &c.*] Viderunt, & non viderunt. Viderunt carnalibus oculis, & spiritualibus oculis non viderunt. Non dixit, non viderunt: sed, non intellexerunt. Illi enim viderunt mirabilia, & non intellexerunt. Nõ enim ea spirituali contemplantur intuitu.

l ¶ *Et non, &c.*] Qualiter eos de manibus inimicorum eripuisti. Sed hodie quoque mirabilia facis domine, cum nos à tenebris mundi ereptos dignaris illuminare.

m ¶ *Et irritauerunt, &c.*] Facta sunt enim hæc in Israel. Sed animaduertendum est: quia quod ibi fuit umbra, in ecclesia veritas est completa. Igitur baptismum, vel crux Christi, pereuntibus stultitia est. Irritatur ergo ab his Deus, cum non intelligunt. Eruditi autem tunc cognoscent potentiam Dei. Mare autem duas habet intelligentias: baptismum scilicet & sæculum.

n ¶ *Increpauit, &c.*] Desistit coram populo Dei procellorum sæculum, cum cognouerit fontem vitæ.

o ¶ *Et eduxit eos, &c.*] Tanquam si per sicca deserti gradiatur: ita nullis sunt fluctibus occupati.

p ¶ *Et saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici.*] Liberatio ac redemptio hominis: per passionem Christi facta est.

q ¶ *Et operuit aqua tribulantes eos: &c.*] Sic & nunc in nostro baptismo fit. Abluitur homo aquis, & perit diabolus cum satellitibus suis.

r ¶ *Et crediderunt, &c.*] Quia victores erant.

s ¶ *Cito fecerunt, obliui sunt, &c.*] Multi enim in ecclesia malè viuendo & non rectè sentiendo de Deo perdunt baptismi gratiam.

t ¶ *Non sustinuerunt, &c.*] Vt custodirent vitam quam prius elegerant.

u ¶ *Et concupierunt, &c.*] In solitudine istius sæculi.

x ¶ *Et tentauerunt, &c.*] Siccitas enim eis erat, quia non cognoscebant sancti Spiritus irrigationem, in columna nubis, quæ præcedebat eos.

y ¶ *Et, &c.*] Vt spirituali cibo poculoque reficerentur.

z ¶ *Et, &c.*] Legem utique & sacerdotium stulti irritant: cum Dei præcepta per eos nuntiata non audiunt.

a ¶ *Aperta, &c.*] Facta sunt hæc secundum literam. Sed & nunc eos deuorat terra, & exardet ignis, qui terrena sapiunt & recedunt à mandatis Dei: quos non illuminat gratia Spiritus sancti: sed accendit flamma peccati.

b ¶ *Et fecerunt vitulum, &c.*] In Deo enim debuerat esse gloria eorum: sed relicto eo, simulacro muro & furdo dantes gloriam, dicebant: *Hi sunt dii tui Israel.* Sic & nunc si quis relicta ecclesia sortes phytoneque consulit: mutatur gloria eius & similis pecudi fit: sicut quondam Nabuchodonosor.

c ¶ *Obliti sunt Deum, &c.*] Vt ea plagis verberata populum liberaret.

d ¶ *Et mirabilia, &c.*] Cum derelictis gentibus, ipsos in eorum terra plantauit.

a ¶ *Et ter-*

Exod. 14.

D

Exod. 31. d

Dan. 4.

E
Exod. 14.

a ¶ *Et terribilia, &c.*] Vt Pharaone extincto, siccum populis praberet incessum.

b ¶ *Dixit, vt disperderet, si non Moyses electus eius stetisset in confectione, &c.*] Attende hæc o sacerdos. Perierat enim populus, nisi Moyses confregisset iram omnipotentis Dei, & tu cum videris populum Dei delinquentem, cane tuba; annuntia eis delicta eorum, & sta in confectione ad Deum, vt auertatur furor eius ab eis.

c ¶ *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.*] Quia istam transitoriam diligebant.

d ¶ *Et non crediderunt in verbis eius.*] Quibus promisit regna caelorum.

1. Cor. 10. d

e ¶ *Et murmurauerunt in tabernaculis suis, &c.*] De murmuratione enim apostolus docet dicens: *Nolite murmurare sicut quidam ex ipsis murmurauerunt, & a serpentibus perierunt.* Non ergo murmuremus, ne nos demones venenosus moribus faciant ac depascant.

Ephes. 4. e

f ¶ *Elevauit manum suam super, &c.*] Dispersi sunt enim Iudæi in diuersis partibus. Sed & ille dispergitur per diuersa, qui circumfertur omni vento doctrina, & in Deum firma non consistit statione.

g ¶ *Et initiati sunt Beelphegor, &c.*] Qui Deo se consecrare debuerant, idolo consecrati sunt. Et qui panem viuum esurire debuerant, mortuorum sacrificia comederunt.

h ¶ *Et irritauerunt eum in adinventionibus suis.*] Quia peruersi erant.

i ¶ *Et multiplicata est, &c.*] Ruina est cum parietes domorum ruunt: quæ tunc multiplicatur, cum fuerint à fundamentis euerfi. Ergo isti cum fundamento, id est, cum ipsa legis litera in qua se putabant stare, diruti sunt: quia stabiliti non fuerunt super petram.

k ¶ *Stetit Phinees, & placauit, &c.*] Superius dixit Moysen in confectione stetit: hic autem Phineen exorasse dicit. Quod diligenter auscultat sacerdos cui animæ commendata sunt: euangina gladium: interime fornicatores, hoc est, profer verbum: in ista impotente oportune, argue, increpa obsecra, cum omni patientia & doctrina, vt tibi reputetur ad iustitiam. Quia qui reddiderit pretiosum ex vili, sicut os meum erit, ait dominus Deus.

Nim. 25. 2

l ¶ *Et irritauerunt, &c.*] Aquæ contradictionis, aquæ baptismi accipiuntur: ad quas diabolo contradicitur & operibus eius. Post quas si quis se coinquinauerunt vitiiis, vexatur sacerdos, pro eo quod exacerbauerit spiritum Dei, per quem ille prædicat: sicut Paulus dicebat: *Quis vritur, & ego non vror?* De hoc etiam spiritu testabatur dicens. *Nolite contristare spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.*

2. Cor. 12. 8

Ephes. 4. 8

m ¶ *Et distinxit, &c.*] Vt iugiter supplicaret pro eis.

n ¶ *Non, &c.*] Idololatriam, vel diuersa facinora.

o ¶ *Et commixti sunt inter gentes, &c.*] Sicut enim sacerdoti exorati pro populo ad iustitiam reputatur: ita his qui in de-

sideriis phanaticis conuersabantur, in scandalum.

p ¶ *Et immolauerunt filios suos & filias suas demonis.*] Sensus & animas suas.

q ¶ *Et effuderunt sanguinem innocentem, & sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.*] Tunc enim animæ sanguis effunditur, quando homo idolis deditus è Dei cultura recesserit.

r ¶ *Infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum, & fornicati sunt in, &c.*] Tabe enim iniquitatis inficitur terra, cum diuersis fornicationibus corpus hominis inquinatur. Ideo & ira Dei in impios sauit; vnde sequitur,

s ¶ *Et iratus est furor dominus in populum suum, & abominatus est hæreditatem suam.*] Quia reliquit eum. Et quæ quondam fuerat plebs Dei: facta est ceterua diaboli.

t ¶ *Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos, &c.*] Sed dices tu o homo: Non est recta via domini: qui nos in tantis malis inclinari permittit. Sed quæso perspice: quia pro suis peccatores criminibus inclinatur, & Deus tanta pietate præditus est, vt semper dignetur impartiri præsidium, sicut sequitur: u ¶ *Sape, &c.*] Semper ille liberat, & tu non corrigis? Adhuc plaga illata in ianuis astat, & tu non emendas?

x ¶ *Ipsi autem, &c.*] Quod habuerunt, vt relicto eò idola sequerentur.

y ¶ *Et humiliati, &c.*] Iam hi non à Deo, sed à suis delictis humiliantur. Sed præcurrit solita miseratio, dicente propheta,

z ¶ *Et vidit cum tribularentur, & audiuit, &c.*] Docet enim & te quod si conuersus ingemueris: protinus appropinquant celsis auribus eius preces humilitatis tuæ.

a ¶ *Memor, &c.*] Quod cum Abraham initium fidei nostræ pepit.

b ¶ *Et penituit eum secundum multitudinem misericordie suæ, & dedit eos in misericordias in conspectu omnium, &c.*] Super

penitentes enim penitet Deus de malitia, quam locutus fuerat vt faceret, & non fecit, constituens te in sinu Abraham patris tui, cuius es fidem secutus. Ideo & propheta exultans ait.

c ¶ *Saluos nos fac domine Deus noster.*] Ne nobis vitia dominantur.

d ¶ *Et congrega, &c.*] Quia gens Hebræorum in regionibus est dispersa.

e ¶ *Vt confiteamur nomini tuo, &c.*] In filio vtique: quia nomen filij laus tua est.

f ¶ *Benedictus dominus Deus, &c.*] Merito benedictus in sæcula, per quem facta sunt sæcula, & non solum facta sunt, sed etiam redempta. Qui & nunc nos recreare dignetur in salutari, id est, in Christo Iesu domino nostro: cui est cum ipso & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

A

a ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus omnem causam conditionis humane, quam vel delinquendo sumpsit, siue pœnitendo suscepit: siue multitudinem miserationum Dei (vt in præsentia ait: quis sapiens & custodiet hæc, & tunc intelliget misericordias domini) narrare dignoscitur: sed & repulsionem Iudæorum & vocationem gentium euidentissime pandit,

PSALMVS CVI.

Confitemini b, &c.] Ideo cōfitemini ei peccata vestra: quia bonus est, & peccata dimittit. Si autem bonus non esset, non vobis diceret, confitemini. Et confitemini ei: quoniam in sæculum misericordia eius. Hic est misericordia: cæterum supra iustitia est. *Quoniam in sæculum misericordia eius.* Quamdiu estis in sæculo, confitemini.

c ¶ *Dicant qui redempti sunt à domino: &c.*] Proprie de vocatione gentium loquitur. Iste enim psalmus eorum habet sacramentum, qui redempti sunt in domini passione. Dicant qui redempti sunt. Ipse est enim saluator, & redemptor, & pretium. Dicant qui redempti sunt. Ipse redemit: ipse dat pretium sanguinem suum. Quare autem dedit pretium sanguinem suum? Vt redimeret nos de manu inimici. Captiui enim tenebamur in manu diaboli. Propterea autem ille venit & redemit nos, vt liberaret de diaboli manu. Quos redemit de manu inimici, vt destruat inimicum & defensorem. Inimicus homo superseminauit zizania. Inimicus autem diabolus est. Inimicus est ipse & possessor. Propterea manu sua nos tenet: non quia diligit, sed quia odit. *Quos redemit de manu inimici.* Grandis maiestas, & grandis potentia sanguinis domini, qui soluit manum diaboli. Quomodo enim sūt aliqua animalia, quæ stringunt aliquid intra se inclusum, quod dicunt & medici & physici, vt nisi fractum fuerit à se non diuiditur, nec dimittit illud quod intrinsecus clausum tenet: si autem missum fuerit oleum, statim dissoluitur, & quod strictum fuerat dissipatur, & diuiditur in partes: sic & manum durissimam diaboli soluit sanguis Christi. Nolebat nos diuiteri diabolus: Sanguinem suum fudit dominus quasi oleum misericordiae, & per ipsum nos liberauit.

d ¶ *De regionibus, &c.*] Vide quã grandis sit manus diaboli. Quos redemit de manu inimici. Hos autem quos redemit de manu inimici, in cunctis regionibus tenebantur in manu inimici. De regionibus congregauit eos. In toto orbe manus diaboli possidebat nos.

e ¶ *A solis ortu & occasu: ab Aquilone, &c.*] Videtur quidẽ quatuor dixisse climata: orientem, occidentem, meridiem, & Boream: hæc sunt quatuor climata mundi. Sed non ita psalmus continet. Hic enim habet: A solis ortu & occasu: Ecce duo climata. Ab aquilone hoc est, à septentrione: Ecce tria climata. Et mari. Mare vtique in occidentem est. Ergo videte quoniam occidentem bis nominauit, & meridiem nec semel. Quare igitur tria climata nominauit, & vnũ noluit nũcupare? Legimus in Habacuc: *Deus ab austro veniet.* De Salvatore dicitur: quoniam Deus natus est in austro. A situ enim Hierusalem: Bethlehem in austro posita est. Propterea dicitur, *Deus ab austro veniet.* Si autẽ De^o ab austro veniet: quomodo nunc dicitur; à solis ortu & occasu & ab aquilone? Ausler & Notus tacitus est. *A solis ortu & occasu.* Amẽ, amẽ dico vobis: quia multi venient ab oriente & occidentem, & recumbent in sinu Abrahæ: Filij autem generationis huius longe erunt. *A solis ortu & occasu:* vtique alienigena: Et ab aquilone. Aquilo durissimus ventus est: nomine autem dexter vocatur. *Ab aquilone,* inquit, exardescunt mala super terram. Mare legitur in Numeris & in Exodo, & in omni scri-

Habac 3. a

Mat 23

Hier. 1. e

C

ptura sancta: & vbicunq; mare auditis, secundum climata semper intelligitur occidens. A situ enim Hierusalem mare hoc magnũ quod dicitur, in occidentem est. Videte igitur mysterium scripturarũ. In isto loco bis occidens nominatur, & nec semel notus. Hoc quare dicitur? Quoniam populus Iudæorum in isto psalmo nõ scribitur vocandus, sed tantũ gentium. Denique quid dicit?

a ¶ *Halleluia.*
PSALMVS CVI.

Confitemini b domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia eius.

c Dicant qui redempti sunt à domino: quos redemit de manu inimici. d de regionibus congregauit eos, e A solis ortu & occasu: ab Aquilone & mari. f Errauerunt in solitudine in inaquoso: viã ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Esurientes & sitientes, g anima eorum in ipsis defecit. h Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos.

i Et eduxit eos in viam rectã, vt irent in ciuitatem habitationis. k Cōfiteantur domino misericordiae eius, & mirabilia eius filijs hominum. Quia satiauit animam inanem, & animam esurientem satiauit bonis. l Sedentes in tenebris & vmbra mortis: vinctos in mendicitate & ferro.

m Quia exacerbauerunt eloquia Dei, n & consilium altissimi irritauerunt. o Et humiliatum est

f ¶ *Errauerunt in solitudine in inaquoso: viam ciuitatis habitaculi, &c.*] Et vt sciatis, quia proprie de vocatione gentium scribitur, & de expulsionem Iudæorum: in sequentibus ipsius psalmi scriptum est: Posuit flumina in desertum, videlicet, Iudæorum. Errauerunt in solitudine in inaquoso. Diximus quæ essent aquæ, diximus quæ essent flumina. Viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt, esurientes & sitientes. Exponamus quomodo gentium populus fuerit in deserto, vbi non erant aquæ, hoc est, in inaquoso: & quomodo viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt, esurientes & sitientes. De quibus dicitur, non inuenerunt, manifestũ

est quod quæserunt viam ciuitatis habitaculi, sed non inuenerunt. Quæserunt ergo viam per quam veniret ad ciuitatem: esurientes quæserunt & sitientes.

g ¶ *Anima eorum, &c.*] Defecerunt scrutantes scrutinio. Defecerunt, quæserunt, & non inuenerunt; & in esurie sua & siti, viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. *Esurientes & sitientes.* Multifuerunt qui repromitterent istam viam, quæ deduceret ad ciuitatem. Promisit Socrates, promisit Plato, promisit Aristoteles. Hemorrhousa quæ fluebat sanguine, multos quæsiuit medicos, & à nullo sanari potuit. *Viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt.* Doctrina illorũ magis famem faciebat veritatis, quam saturitatem. Hemorrhousa totam substantiam suam impendit in medicos. Esuriens fuit, & sitiens sanitatem, & anima eius in ipsa defecit. Sed quoniam perdiderat suam vniuersam substantiam, hoc est, ecclesia de gentibus congregata: quia anima eius in ipsa defecit, clamauit à dominum cum tribularetur. Tactus simbriae domini, clamor credentis fuit.

Psal 63. b

Luc 8 f

D

h ¶ *Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur.*] *Ad dominum,* inquit, *cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Tunc exaudimur à domino, quando non simplex vox, sed tribulatio clamat ad dominum.

Psal 119 a

i ¶ *Eduxit eos in viam rectã.*] Quia viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt: propterea deduxit eos in viam rectã. Ergo ostendit quia ante inuenerunt quidem vias, sed prauas & non rectas. *Et deduxit eos in viam rectã.* Via deduxit eos in viam. Ipse dominus atque Saluator deduxit eos in viam rectã: fecit eos vt in se ambularent: Ipse & ductor, & via. Et deduxit eos in viam rectã, vt per hanc viam, hoc est, per dominum Saluatorem in ciuitatem habitationis, in ecclesiam eius, quæ fundata fuerat super ipsum & petram, & viam atque ductorem. Simulque considerandum, qui in isto psalmo tercio dicitur.

k ¶ *Confiteantur Domino misericordiae eius, & mirabilia eius filiis hominũ.* Quia satiauit, &c.] Eos qui inanes erant à gratia sua, & famem verbi patiebantur, bonis cœlestibus satiauit.

l ¶ *Sedentes in tenebris &c.*] Vinctum enim erat genus humanum catenis criminum, & carceri diaboli mancipatum. Et cur hoc accidit? Vide quid sequitur:

m ¶ *Quia, &c.*] Quæ mandauerat, non custodientes.

n ¶ *Et consilium altissimi irritauerunt.*] Quod dederat vt eligerent vitam.

o ¶ *Et humiliatum est in laboribus cor eorum.*] Quia non exaltabantur in operibus Dei.

a ¶ Infr-

Luc 1

F

Mat 8

E **a** ¶ *Infirmati sunt, &c.*] Eo quod in Deum firmi non essent: nec eum requirerent, qui verus est medicus.
b ¶ *Et clamauerunt ad dominum, &c.*] Defecit post originale peccatum, humanum genus: iterata vice non obseruans legem traditam per Moysen, sed & de hac necessitate illud eripuit.

c ¶ *Et eduxit eos de tenebris, &c.*] Et ob id.

d ¶ *Confiteantur Domino misericordiae, &c.*] Et cur eius, vel misericordiae confitendae sint: vel mirabilia predicentur, sequentia docent.

Luc. 1. 8 **e** ¶ *Quia contriuit, &c.*] Visitauit enim nos oriens ex alto, & illuminauit errorum tenebras, dirupitque catenas legis, vt libero arbitrio seruiremus.

f ¶ *Suscepit eos, &c.*] Obseruauerat igitur diabolus validissimis seris suarum aedium aereas valuas: ne ab eius iure egredi valeret genus humanum. Quae omnia, vt diximus, sua Dominus visitatione contriuit, suscipiens eum in se.

g ¶ *Propter iniustitias, &c.*] Vt exaltarentur in eo.

h ¶ *Omnem escam abominata, &c.*] Sed vide qualiter eos liberauerit: quia omne verbum vitae, quod prophetae praenuntiauerunt, abominati sunt, & appropinquauerunt morti.

F

i ¶ *Tunc misit verbum suum, & sanauit eos.*] Ipsum filium, qui in principio erat verbum: qui in euangelio sanatomnena languorem, & omnem infirmitatem in plebe.

x ¶ *Et eripuit, &c.*] In quibus se ipsi demerferant.

l ¶ *Confiteantur, &c.*] Quibus excelsus se humiliavit, quibus Deus homo factus est quibus immortalis pro mortalium vita subditur morti.

m ¶ *Et mirabilia, &c.*] Quia inferni aereas portas vectesque confregit: quia redijt victor ad superos: quia remeavit ad caelos.

n ¶ *Et sacrificent, &c.*] Cessent hirci & vituli: quia Deus sacrificium de puro corde requirit.

o ¶ *Et annuncient opera eius in exultatione.*] Cum gaudio cunctis choris annuntient: qualiter eos sua visitatione saluauerit.

p ¶ *Qui descendunt mare.*] Id est, saeculum.

q ¶ *In nauibus.*] In ecclesiis, quae Christum portant, & a fluctibus mundi tunduntur.

r ¶ *Facientes operationem in aquis multis.*] In populis. Sed & ad apostolos haec referenda sunt.

s ¶ *Ipsi viderunt, &c.*] In profunda enim caligine, per eorum praedicationem lumen veritatis illuxit: & viderunt, operante domino, in tenebris densissimis clarere lumen verissimae Trinitatis.

Mat. 8. 6

t ¶ *Dixit & stetit spiritus procellae.*] Cessauit mundana tentatio. Sic & in naui dormiens Dominus, cum excitatus a discipulis fuisset, imperauit vento, & mare siluit.

S. Hieron. Tom. 7.

u ¶ *Et exaltati sunt fluctus eius.*] Suspensi sunt, ne nocerent, id est, huius diabolicae tentationis motus, quos iniqui commouent super iustos.

x ¶ *Ascendunt usque, &c.*] Eleuantur in superbiis suis ad sanctorum iniuriam.

y ¶ *Et descenderunt, &c.*] Humiliantur in confessione. Et vt intelligas figuraliter hoc de malis hominibus dici, sequitur.

z ¶ *Anima eorum, &c.*] Fluctus enim aquarum, animam non habent. Sed tabescit anima: cum verberata plagis caelestibus, se peccasse & sanctis iniuriam intulisse cognoscit.

a ¶ *Turbati sunt, &c.*] Nihil enim laetum, nihil stabile, nihil sobrium eorum sensum habebat.

b ¶ *Et omnis, &c.*] A sapientia veri Dei: sicut quondam draco Moysi deglutiuit dracones Aegyptiorum.

Exod. 7. 6

c ¶ *Et clamauerunt, &c.*] Vt relinqueres luxuriosam ebrietatem Dei sapientiam sequerentur.

d ¶ *Statuit, &c.*] Vt iam non cum igne & grandine, sed cum suauis sancti Spiritus flamine adueniret.

e ¶ *Et siluerunt, &c.*] Poenitentiam agentes, in tranquillitatem conuersi sunt.

f ¶ *Latati, &c.*] Illis quiescentibus, hilarantur.

H

g ¶ *Et eduxit, &c.*] De his quiescentibus fluctibus, appropinquauerunt integram voluntatem ad eum deduci: qui mitigans fluctus, verus est portus. Et de necessitatibus eorum liberauit eos. Ne ab his aestibus quaterentur.

h ¶ *Confiteantur, &c.*] Quibus protegit genus humanum.

i ¶ *Et mirabilia eius filiis, &c.*] Quia mirabiliter hos compescuit fluctus.

k ¶ *Exaltent eum in ecclesia, &c.*] In congregatione fidelium.

a Et

l ¶ *Et in, &c.*] Non in illa cathedra, in qua scribae & pharisaei sederunt: qui legentes legem, non intellexerunt in ea Dominum nuntiatum; sed in illa in qua eum vel prophetae, vel patriarchae, spirituali oculo contemplantes, cognouerunt in miraculis, vel oraculis cecinerunt.

m ¶ *Quia posuit flumina in desertum, &c.*] Merito exaltandus, merito laudandus: qui in ecclesia quae prius fuerat deserta, & odio habita, posuit apostolos: qui eam & consolarentur alloquio, & alluuiis fecundarent. Dedit & in animas sitientium suum verbum, exitus praedicationum, & terram corporis, quae prius spinas amaritudinis protulerat, fructibus repleuit aeternis.

n ¶ *Posuit desertum, &c.*] Praebens in ecclesia baptismum.

o ¶ *Et terram sine aqua in exitus aquarum.*] Praedicatores in nationum ariditate constituens.

p ¶ *Et collocauit, &c.*] Vt bonis caelestibus reficerentur.

q ¶ *Et constituerunt ciuitatem habitationis.*] Animas suas exhibuerunt ab incentiuis vitiorum tutas, in quibus fructus spiritus habitaret.

r ¶ *Et seminauerunt agros, &c.*] Ad apostolos ista referuntur.

A tur, qui iacerunt semen in corda credentium, de quibus fructum eternitatis accipiant, hoc est, centesimum, sexagesimum, & tricesimum.

Gen. 41. & sequent.

a ¶ *Et benedixit eis, & multiplicati, &c.*] Quia quæ erant placita ei, faciebant. Sic & in manu Ioseph benedixit omnia Deus, quia se à prauis cogitationibus & concupiscentiis custodiuit.

b ¶ *Et iumenta, &c.*] Irrationabiles inter eos homines non sunt minorati in inferius, sed in melius reparati. Igitur explicita uocatione ac redemptio gentium, reddit ad expulsionem Iudeorum, dicens:

c ¶ *Pauci facti sunt.*] Eo quod non fuissent in his multiplicata opera Dei.

d ¶ *Et vexati, &c.*] Quia in fontem iniqui sunt persecuti.

e ¶ *Effusa est, &c.*] Vt qui Dominum contempserant, ipsi contemnerentur. Et seduxit eos, vana ipsorum simulacra, utique quæ adorabant.

f ¶ *Et errare, &c.*] Seducendo eos à via Domini deduxerunt eos in inuio satanæ. Denique deductis istis in inuio, videamus quid fecerit Deus plebi suæ.

g ¶ *Et adiunxit, &c.*] Populum Christianum dapibus satiavit æternis.

B h ¶ *Et possit, &c.*] Vt audientes vocem veri pastoris, fide sequerentur.

i ¶ *Videbunt, &c.*] Quorum sunt prædicatione conuersi.

k ¶ *Et omnis, &c.*] Diabolus, vel Iudæi, siue hæretici: qui in excelsum iniquitatem loqui præsumperant.

l ¶ *Quis sapiens, &c.*] Si enim sapienter consideres & spiritualiter intelligas, videbis in hoc psalmo quarto misericordias petitas & clementer indultas: quas & nobis pietate profusa, dignetur quæsitus indulgere, pulsatas aperire, petitas non negare. Ipsi gloria cum æterno patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

m ¶ *Canticum, &c.*] Canticum semper refertur in sensum: psalmus vero refertur in corporalia. Vt autem manifestius dicamus, canticum in theoriam refertur: psalmus autem in practicum, hoc est, in opera. Quoniam ergo in titulo scriptum est: Canticum psalmi: rectè & consequenter in secundo versiculo ait: *Cantabo & psallam in gloria mea.*

PSALMVS CVII.

P Aratum n cor, &c.] Paratus sum non solum opere, sed etiam corde & sensu. Paratum cor meum in sensu: paratum cor meum in opere, hoc est, in practice. Quoniam nõ solum corde & sensu: sed & in opere paratus sum. Propterea & secundo dico.

o ¶ *Cantabo & psallam in gloria, &c.*] Cantabo, hoc est, in corde meo, & psallam. Sicut psalterium ex multis chordis compositum est, & si vna chorda fuerit rupta, exterminatur psalterium: ita & in actibus nostris, si vnum mandatum prætergressi fuerimus psalterium nostrum rumpitur. Ideo dixit: *Cantabo & psallam in gloria mea.* In aliis codicibus legitur, in gloria tua. Sed melius est secundum Hebraicum legere, in gloria mea. Quod dicit, hoc est: Cantabo & psallam in gloria mea: Hoc domine quod tibi psallo, quod tibi canto: non tibi gratiam facio, sed mihi. In alio enim psalmo dicit: *Quoniam bonorum meorum non eges.* Quod ergo facio, pro me facio. Quod ergo seruiõ tibi, gloria mea est. Ieiunamus: Nunquid aliquid Deo donamus? Pro peccatis nostris hoc facimus, Iacemus in sacco. Quid ex hoc præstamus domino? Hoc tantum illi præstamus, vt saluemus animas nostras: Ipse enira

Psal. 13. a.

hoc desiderat. Sicut bonus & misericors medicus: si aliquem sanauerit, gaudet quidem & ipse, & ille qui sanatus est: ita & Dominus noster.

p ¶ *Exurge, &c.*] O psalterium, ò cithara, facta es, & creata es, vt psallas Deo: exurge & psalle, quare iaces? O monache,

qui stas corpore, quare iacet anima iua, & non psallis Domino? *Maledictus homo qui facit opus Dei negligenter.* Si psalterium es, si cithara es: quare surdus es, & non glorificas Deum?

Hier. 48. b

q ¶ *Exurgam, &c.*] Deus in tenebris benedici & laudari non potest: sed in luce benedicitur. Rem dico miram: Et si nocte surgimus, Deum in luce benedicimus. Nunquã Christiano nox est: semper Christiano sol iustitiæ oritur. Et hæc quidem secundum Iudæos dicimus. Cæterum secundum altiorè sensum, Dñs est qui canit: Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. Paratus sum hinc: paratus sum in futuro. Saluo & in terris: saluo & in cælis, hoc est, & angelos saluo & homines. *Exurge psalterium & cithara.* Loquitur Dominus suo corpore: Psalterium & cithara, qui

a Deus

descendisti in infernum, & iacisti: exurge, & lauda Dominum. Et vides quid dicit: Non ipse qui mouet citharam & psalterium laudat; sed ipsa cithara & psalterium, ipsa benedicunt patrem. Ille enim Deus est, & ab aliis benedicitur & laudatur. Corpus autem eius & homo quem suscepit, ipse laudat Dominum. Vt autem sciatis quoniam propheta ex persona Domini loquitur, & non ex memetipso hoc loquor: videte quid sequitur.

r ¶ *Confitebor, &c.*] Populus autem hic intellige Iudæos. s ¶ *Et psallam, &c.*] De nobis dicit, Iudæos enim illos dicit, qui primi ex Iudæis crediderunt. Et videre ordinem: Primùm laudat Deum in populis, & postea laudat Dominum in nationibus. Primum enim ex Iudæis crediderunt, & postea crediderunt ex gentibus.

t ¶ *Quia, &c.*] Nõ est creatura, q̄ nõ indigeat misericordia Dei. Vniuersi misericordia Dei indigemus. Gabriel, Michael, Seraphim, Cherubim, potestates, dominationes, sũt quidẽ sanctæ, sed indigent misericordia creatoris sui. Nõ detraho angelis, sed creatorẽ prædico: Siquidẽ ipsi angeli libetẽ audiunt prædicari eorũ creatorẽ. Et aliter possumus dicere. Quoniam misericorditer tua de terra leuat ad cælos.

v ¶ *Et vsque, &c.*] Vbi sunt Iudæi, vbi sunt similes Iudæorum: qui secundum literam tantum sunt intelligentes: Quomodo vsque ad ad nubes est veritas Dei? Filius Dei dicit: *Ego sum via, veritas, & vita:* & descendit in terris, & cum hominibus conuersatus est: Et quomodo vsque ad nubes veritas tua? Manifestus est sensus, quod de apostolis loquitur & de sanctis, vt imbrem suum non pluant super Iudæos, sed super gentes, sicut scriptum est: *Mandabo nubibus meis, ne pluant super Israel imbrem.* In istis ergo nubibus, veritas Dei est. Si autem in istis nubibus veritas Dei est, quomodo Montanus dicit, & Cataphrygæ dicunt: Quod non est reuelatum apostolis, nobis reuelatum est?

Ioan. 14. b
Baruc 3. d

Esa 5. b

x ¶ *Exaltate, &c.*] Deus non exaltatur, nisi super cælos: nõ exaltatur super terram. Quando terreni sumus, non exaltamus Deum. Si autem de terrenis facti fuerimus cælestes, tunc exaltamus Deum, & dominus noster quando erat in terra, non nos exaltauit. Dicat aliquis: Temerariè loqueris. Siquidẽ ipse dicit in euangelio: *Quando exaltatus fuero, omnia traham ad me.* Vide quid dicat. Quando exaltatus fuero in cælis, tunc omnia traham ad me. Pius quidem est iste sensus, sed ego aliud intelligo. Quando exaltatus fuero, quando crucifixus fuero, tunc omnes traham ad me.

Ioan. 12. f

y ¶ *Vt liberentur dilecti tui.*] O mira intelligentia. Propterea crucifi-

1. Cor.

Lyc. 1.

F

D

Psal. 9
Ibid. 1

Deut.

Gen.

1. Tim.

Mt.

E crucifigitur Dominus & exaltatur, vt liberentur dilecti eius. *Vt liberentur*, inquit, *dilecti tui*. Exaltare super caelos Deus. Factum est quod petiuimus. Ille exaltatus est, & nos liberati sumus.

a ¶ *Deus locutus, &c.*] Siue in templo, siue in vnoquoque sanctorum, siue in propheta.

Auditur in Moyse: auditur in apostolo. Et verius dico: Locutus est, in filio suo. Quid ergo locutus est Deus? Hæc quæ sequuntur.

b ¶ *Exaltabor, &c.*] Propterea, inquit, crucifigor, vt diuidam Sicimam Sicima interpretatur in nostra lingua, humeri. Humeri autem interpretantur, opera. Sensus ergo iste est. Propterea crucifigor, vt opera mea diuidam sanctis meis: Propterea crucifigor, vt iugum meum suauē, & onus meum leue imponam super ceruices hominum. Fecisti Domine quod pollicitus es. Exaltatus es, & diuisisti Sicimam.

c ¶ *Et conuallem tabernaculorum, &c.*] Verè Dominus & Saluator noster in hanc conuallem lacrymarum, in locum humilitatis nostræ subintravit, hoc est, in istum mundum: in quo quantumuis quiuis sanctus fuerit, necdum cognoscit secundum quod oportet nosse. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus.*

1. Cor. 13. e

d ¶ *Meus est, &c.*] Gaudet Dominus noster atque Saluator habens plures diuitias. Galaad interpretatur, transmigratio. Gaudet ergo quando populus ex gentibus migrat, & venit ad eum. Manasses interpretatur, ex obliuione. Videte igitur quid dicit: Filius ille qui accepit substantiam, & comedit eam, & oblitus mei erat, nunc memoratus est mei. Et dicitur Manasses, hoc est, ex obliuione: quia non est oblitus, sed remeavit ad suum.

Luce. 15. e

e ¶ *Et Ephraim, &c.*] Ephraim interpretatur, fructifer. Ephraim, inquit, susceptio capitis mei. Susceptionem posuit nunc pro corona. Quod enim in capite ponitur, corona est, & in scripturis diuersis nominibus vocatur. In alio loco habet: *scuto circumdabit te veritas eius*. Et in alio psalmo: *Qui coronat te in misericordia & miserationibus*. Sicut enim ibi posuit scutum pro corona, ita & hic susceptionem posuit pro corona. Videte ergo quid dicit: Factus es Galaad, factus es Manasses, hoc est, migrasti ad Dominum, & post obliuionem remeasti ad patrem tuum. Esto Ephraim, esto fructifer. Habeto opera bona, & postea eris corona Domini.

Psal. 99. a
Ibid. 100. a

f ¶ *Iuda rex meus.*] Videte in quanta gloria est, qui agit penitentiam. Iudas enim confessio interpretatur.

g ¶ *Moab lebes, &c.*] Grande mysterium in paucis verbis agnoscitur. Rogo vos, diligenter animaduertite: Si quidem & mihi qui loquor, & vobis qui auditis, prodest, Moab interpretatur, ex patre. Ab, dicitur pater: Mo, ex. *Quis est iste ex patre? Qui perdidit patrem suum, qui reliquit suum patrem: qui non remeavit ad patrem proprium: nec est dignus vocari Manasses. Quis est iste Moab? Inimicus Dñi, de cuius genere vsque ad quartam generationem & decimam, & vsque in sæculum non intrabit in ecclesiā Domini.* Quis est iste Moab? Qui ex immunda commixtione nascitur in spelunca tenebrosa. Ex Lot enim & filiabus illius nati sunt duo. Moab & Amon, & Moab maior est filius. Videte ergo quomodo in litera mysteriū absconditur. In tenebris, in spelunca: non in sole, non in luce. Moab ergo diabolus interpretatur, qui oblitus est patris sui. Denique & Abessalon, qui persecutus est patrem suum, & ipse interpretatur diabolus. Iste ergo Moab, quomodo lebes spei Domini est? Lebes interpretatur, olla. Quomodo olla spei Domini est? Ergo ne credibile est, vt Moab qui interpretatur diabolus, lebes spei Domini sit? Quomodo spes Dñi est? Dicit Apostolus: *Quos tradidi satanae, vt discant non blasphemare*. Diabolus quasi quæstionarius Domini est. Qui non rectè ambulant ad Deum, traduntur diabolo. Quare? Vt pereant in æternum. Et vbi clementia Dei: vbi misericors pater: vbi est *qui facit solem suum oriri*

Deut. 32. a

Gen. 19. c

1. Tim. 1. d

Mai. 5. g

super iustos & peccatores, & pluit super peccatores & iustos? Quod dicit, hoc est: Tradidi, inquit, peccatores diabolo, vt ab ipso cruciati, conuertantur ad me. Dicitur & in Hieremia: *Quid vides tu Hieremia? Ollam succensam*, inquit. Videte ergo quoniam in ista olla mittuntur carnes. Hoc scriptum est in Ezechiel: *Et mitte, inquit, carnes in ollam, vt molles fiant*. Vt dura conuertantur ad Deū, vt ex corde lapideo fiat cor carneum. Et vbi prius non poterat scribi propter duritiam: postea scribatur propter molliem. Succendam, inquit, hanc ollam, & excoquam carnes & ossa, vsque dum amittant omnem humorē & illuuiem. Et videte postea quid dicatur: Et discat, inquit, quia ego Dominus. Magna misericordia, & magnum sacramentum. Mittuntur carnes in ollam vt excoquantur, & discant quia Dominus est. Multa sunt quæ dicantur de Moab & olla, sed nunc longum est.

G
Hier. 1. e

Eze. 24. a

h ¶ *In Idumæam extendam, &c.*] Idumæa interpretatur, terrena & sanguinea. Misericors Deus non solum caelestia vult possidere, sed & terrestria.

i ¶ *Mihi, &c.*] De nobis dicit, qui ex gentibus credidimus.

k ¶ *Quis deducet me, &c.*] Nemo Domine. Tu es qui dicis. *Torcular calcavi solus, & de gentibus vir non fuit mecum. Omnes enim declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Quis ergo deducet me in ciuitatem munitam? Nemo Domine. Siquidem & Petrus qui promiserat pro te mori, postea te negauit. Quæ est ista ciuitas munita? Infernus, vbi includuntur impij: vnde exire non licet. Et verè ex ista ciuitate, nisi Dominus victor non exiit alter. Et verè ciuitas munita est ista. Moyses de ista ciuitate exire non potuit. Iacob similiter intrauit in hanc ciuitatem, & non est reuersus. Denique dicit ad filios suos: *Lugens descendam ad inferos. Ad inferos autem descendit: quia necdum erat paradysus à latrone apertus. Munita est ista ciuitas ad egrediendum: aperta est autem ad introeundum.*

Esa. 63. a
Psal. 13. a

l ¶ *Quis deducet, &c.*] Vbi locus est pœnarum & sanguinis. Idumæa enim interpretatur, sanguinea. Locus occisionis animarum, vbi multæ interficiuntur animæ. Nemo enim victor descendit in infernum, nisi tu solus Domine.

m ¶ *Deus qui repulisti nos.*] Non dixit: qui repellis nos, sed qui aliquando repulisti nos.

n ¶ *Et non exhibis, &c.*] Hæc interrogatiuè legenda sunt. Et non exhibis Deus in virtutibus nostris? Qui passus es pro nobis, quare non adiuuas nos: sed pateris conculcari nos à diabolo crudelissimo? *Et non exhibis Deus in virtutibus nostris.* Videte quid dicat: Non dixit: non existi, sed, non exhibis Deus in virtutibus nostris. Hoc vult dicere: Quando laboramus, tunc adiuuat nos Deus. Non est enim volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Videte quid dicat: Non ait: non est iacentis neque dormientis, sed miserentis est Dei. Sed vide quid dicit: *Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei.* Si non ergo voluerimus & cucurrerimus, Deus nobis nihil proderit. Nostrum est velle & currere, & postea Deus miseretur. Athleta enim dormiens perdit victoriam.

H
Gen. 37. g

o ¶ *Da nobis auxilium, &c.*] Non dixit: da nobis auxilium de delitiis, sed de tribulatione, sicut alius psalmus dicit. *Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Non dixit: cum essem in delitiis clamaui, aut dormiens clamaui. Vis exaudiri à Domino? Esto in tribulatione: clama, & exaudieris. Si quis ergo non est in tribulatione, auxilium Domini inuocare non potest.

Rom. 9. e

q ¶ *Quia vana salus, &c.*] Maledictus homo qui spem habet in nomine. Non est necesse hoc interpretari. Hæc sententia omnibus patet. Aliquis sperauit in imperatore, sperauit in principe, in patre, aut matre, vel in aliquo negotio: subito subtractus est spiritus eius in quem ille sperauit, & euauit

Psal. 119. a

Hier. 17. a

Hier. 48. b

Ioan. 14. d
Baruc 3. d

Esa. 5. b

Ioan. 11. e

A salus eius. Non dixit: vana salus hominis, sed salus eius qui sperat in homine.

a ¶ *In Deo, &c.*] Non habeamus spem, nisi in Domino tantum: Non dicamus: si illud mihi eueniat aut illud, vnde habeo viuere? Respondeo tibi quod maius est. Si persecutio fiat, vnde habes viuere? Semper Christiano persecutio est, semper nuditas proposita est. Nemo ergo debet de vita ista desperare, nemo timeat, nemo debet dicere: Si senuero, vnde habeo viuere? si infirmus factus fuero, vnde viuo? Christum habes, & times? Si volatilia caeli pascit, dubitas quod possit te pascere? Diabolus pascit suos homines, & Christus non pascit suos seruos: Diabolus facit iudices huius mundi diuites, & Christus non potest facere ut non mendices? Diabolus dat aurum, & gemmas: & Christus panem non potest dare: Nos omnem sollicitudinem proiciamus de cordibus nostris, & dicamus: In Deo faciemus virtutem. Ipse erit virtus nostra: ipse panis noster, ipse erit rector noster.

b ¶ *Et ipse, &c.*] Ipse nos coronat, ipse pugnat nobiscum: magis autem ipse vincet in nobis. Quid enim dicimus? In Deo faciemus virtutem. Quando enim fortes fuerimus, ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Non dixit: pugnabit aut occidet; sed ad nihilum deducet. Ideo eos ad nihilum deducet, ut si voluerint fortes eos faciat, & glorificet eos. Benedicamus ergo Deum: cui sit gloria in saecula saeculorum, Amen.

B c ¶ *In finem, &c.*] Quod dicit, in finem: intelligamus non de praesenti dici, sed de futuro. Si autem de futuro dicitur, prophetia de Christo est.

PSALMVVS CVIII.

D *Deus d laudem, &c.*] Hoc est, Iudas me tradidit, Iudaei persecuti sunt, & crucifixerunt, & putauerunt me in fine perdere: Tu autem Deus laudem meam ne tacueris. Vniuersa ecclesia per singulos dies laudat Dominum, & completa est oratio Domini dicentis: Deus laudem meam ne tacueris. Vide cuius dignitatis sunt sacerdotes. Sacerdotes loquuntur, & in sacerdotibus Deus laudem filij sui non tacet.

c ¶ *Quia os peccatoris, &c.*] Videamus quomodo os Iudae proditoris apertum est in Dominum. Venit ad Dominum, ut eum tradat, & dicit: Rabbi, hoc est, magister. Ecce os peccatoris & os dolosi. Ego eum mea clementia volo saluare, & osculum illi porrigo & volo vincere malitiam eius, & ille permanet ad malefaciendum, ut me tradat. Specialiter intelligitur de Iuda: generaliter autem de Iudaeis, in eo tempore quo dicebant: *Crucifige, crucifige.* Tale os peccatoris in Dominum apertum est. Ut autem videatis quod de omnibus Iudaeis dixit, ex consequentibus cognoscetis. Quid enim dicit?

f ¶ *Loquuti sunt, &c.*] Ego pro ipsis crucifigebam, & illi insultabant mihi. Vulnere mea medicina eorum erant, & videbar illis in derisum.

g ¶ *Et sermonibus, &c.*] Non ut credant, sed ut expugnent.

g ¶ *Et expugnaverunt, &c.*] Dupliciter intelligitur gratis, hoc est, sine causa. Nec enim peccaueram, & non merebar ut debellarent me. Quae autem digna causa erat, ut expugnant me? Quia sanaueram aegrotos eorum: quia mortuos resuscitaueram: quia alia signa feceram. Videte ergo quoniam gratis expugnaverunt eum. Et aliter intelligitur. Voluerunt extinguere & delere nomen meum, & tamen non potuerunt. Quando aliquis aliquem persequitur, & nihil proficit, & non implet desiderium suum, gratis persequitur.

i ¶ *Pro eo ut me diligere, detrahebant mihi, &c.*] Pro beneficiis, quae eis contuleram, ipsi contumelias mihi faciebant. Ego autem quid faciebam? Orabam. Haec

sunt arma domini, haec sunt & nostra arma, oratio. Si quando ergo nos persequitur aliquis, & odit nos, dicamus: Pro eo ut me diligere, detrahebant mihi. Ego autem quid faciebam? Orabam. Ut eos vincere? Absit, Dominus non orabat ut vinceret. Sed quid dixit: *Ego autem orbam.* Quid dicebam: *Pater, ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt.*

k ¶ *Et posuerunt, &c.*] In cruce positus, rogabam pro crucifigentibus me, & illi dicebant: *Vah qui soluis templum, & in tribus diebus illud reaedificas. Saluatemetipsum.* Si diligit te pater, veniat nunc, & liberet te. Ego pro ipsis ex mortuis resurrexi, & illi dicunt: *Discipuli illius venerunt nocte, & furati sunt eum.*

l ¶ *Et odium, &c.*] Considera o Christiane: considera o monache, si dominus persecutorem suum & proditorem osculo suscepit, & pro crucifigentibus eum orat: nos pro fratri-

bus nostris quid facere debemus?

m ¶ *Constituere, &c.*] Quoniam rogavi pro ipsis in cruce, & viderunt vulnera mea? Dedi eis locum poenitentiae, & non agunt poenitentiam, & me nolunt habere regem, habeant regem diabolum? nolunt habere regem Iesum, habeant regem Barrabam, qui interpretatur, filius patris, hoc est, diaboli. Barrabbas iste quis fuit? Seditiosus & latro. Et verè Barrabam habent regem, & vsque in hodiernum diem seditiosum & latronem, qui occidit ipsos Iudaeos. Barrabbas latro, qui sanguine delectatur, antequam Dominus crucifigeretur: antequam eum crucifigerent Iudaei, inclusus erat. Negauerunt Dominum, & Barrabbas dimissus est. Ex eo enim tempore Barrabbas cepit in eos habere potestatem: & ille daemon qui eiectus fuerat de homine, & de illa generatione, & perambulabat in deserto, & locum inuenire non poterat: adduxit secum alios septem daemones peiores se, & intrauit in synagogam: & facta sunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Denique & synagoga Iudaeorum antequam crucifigeret Dominum, erat quidem peccatrix, sed vnum tantum habebat daemone. Crucifixit Dominum, & octo simul in eam daemones ingressi sunt. Impletum est ergo quod dixit: Constituere super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. Quoniam à dextris eius stetit, propterea synagoga siccam habebat manum dexteram, sicut scriptum est in Euangelio. Nos autem oremus, ut Dominus stet à dextris nostris: diabolus autem à sinistris. Scriptum est in Zacharia: *Et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini: & Satan stabat à dextris eius, ut pugnaret cum eo.* Si ergo à dextris diabolus stat, quomodo nunc de Iuda dicit: & diabolus stet à dextris eius? Sed videte quid dicit: Stabat diabolus à dextris Iesu, ut aduersaretur ei, hoc est, dexteræ eius aduersari volebat. Hic autem non dicit, quia pugnare vult: sed quia iam vicerat Iudam. Diabolus ibi contra dexteram desiderat pugnare: hic autem dominatus est dexteræ Iudae. Sed & hoc considerandum. In illo tempore stabat à dextris Domini, ut aduersaretur ei, quando Iesus habebat vestimenta sordida. Sic enim & ibi scriptum est: *Et Iesus habebat vestimenta sordida.* Quoadiu habet Dominus Iesus vestimenta sordida: tam diu stat diabolus à dextris eius: quam diu portat peccata nostra: in peccatis nostris aduersatur illi diabolus. Quando autem dicitur in Zacharia: *Tollite vestimenta eius sordida, & induite eum mutatoris:* continuò dicit Iesus ad diabolum: *Increpet Dominus in te satanas: increpet te qui elegit Hierusalem.* Hoc totum ideo diximus: quia scriptum est: *Et diabolus stet à dextris eius.*

n ¶ *Cum indicatur exeat condemnatus.*] Non veniat in iudicium, sed in condemnationem. Vbi enim iudicium est, ibi condemnatio: vbi autem condemnatio, iam manifesta est sententia.

o ¶ *Et oratio eius fiat in peccatum.*] Poenitentia Iudae, peius peccatum factum est. Quomodo peius peccatum factum est poeni-

Luc. 23.6

Mat. 27.6
& Mar. 15.9

Mat. 28.6

Luc. 22.6

Ibid. 23.6

Ioan. 18.6

D

Luc. 11.6

Luc. 6.5
Zach. 3.1

Mar. 14.6

Ioan. 19.6

E tentia Iudæ: Iuit, & suspēdio periit. Et qui proditor domini factus est, hic & interemptor sui extitit. Pro clemētia domini hoc dico : quia magis ex hoc offendit dominum, quia se suspendit, quā quod dominum prodidit. Oportebat orationem ipsius esse in pœnitentiam, & versa est in peccatum.

Vides hæreticum orantem, vides Iudæum, vides Manichæū: licet ieiunēt, licet orent; tamen oratio ipsorum vertitur in peccatum.

a ¶ *Fiant, &c.*] Dies eius pauci facti sunt: noctes verò creuerunt. Receptus est enim in dimidio dierum suorum. Sol ab ipso recessit: & ecce tenebræ ei multiplicatae sunt.

b ¶ *Et episcopatum, &c.*] Hoc & in Actibus Apostolorum manifestius interpretatum est. Non solum autem in illo tempore de Iuda dictum est: sed vsque hodie dicitur, & vsque in diem iudicij. Si ipse Iudas apostolatū perdidit, custodiāt se sacerdotes & episcopi, vt nō &

ipsi suum sacerdotium perdant. Si apostolus cecidit, facilius monachus potest cadere. Virtus nō perit licet homo cadat & pereat. Tamen dominus denarios suos dat sub fœnore. Si ille non duplicauerit, accipietur pecunia eius, & dabitur habenti. Pecunia domini otiosa esse non potest.

c ¶ *Fiant filij, &c.*] Videte quia sacramenta sunt quæ dicuntur. Filios Iudæ quos putas? Iudæos: Et Iudæi dicuntur non ab illo Iuda sancto, sed ab isto proditore. Ex illo sancto nos sumus Iudæi spirituales: ex illo autem proditore, isti sūt Iudæi carnales. Denique duo sunt apostoli, qui vocantur Iudæ vocabulo. Vndecimus apostolus est, qui dicitur Iudas Iacobi. Duodecimus autem est, & nouissimus: qui vocatur Iudas Iscariotes. Ex illo Iuda Iacobi, nos dicimur Iudæi spirituales: ex isto autem Iscariote, illi dicuntur Iudæi carnales. Ille Iudas pater noster, dicitur Iacobi, hoc est, Iudas filius supplantatoris. Nos enim supplantauimus populū Iudæorū, & accepimus primitiua illorum. Illi autem ex Iscariote dicuntur: quod dubium est, an patrem significet, an villā eius. Cæterum quomodo cunque interpretatus fueris, merces interpretatur & pretium. Igitur Iudas qui proditor rus erat dominum & pretiū accepturus, de pretio nomen accepit. Licet reddiderit pretium sacerdotibus Iudæorum: sed tamen illi condemnant eum, quoniam nolunt recipere pretium sanguinis. Videte dissensionem pharisæorum, & infelicitatem Iudæ. Si bene emisit sanguinem Iesu, quare non recepistis pecuniam vestram? Si autem non vultis recipere, quoniam pretium sanguinis est: ostenditis vosmetipsos iniuste & iniue effudisse sanguinem. Sed vide quid faciūt: Ipsam, inquit, pecuniā non mittunt in corbonam, sed emunt ex ipsa agrū: & appellant eum Acheldemach, quod interpretatur, pretiū sanguinis. Quare illum emunt? In sepulturam peregrinorū.

Mat. 27. a

Dent. 24. a
Hiber. 3. a

Nos beati quibus de pretio sanguinis domini ager emitur. *Et vox eius vidua.* Synagoga, quæ prima facta est vxor Dei, de qua dixit: *Et dedit illi libellum repudij.* Et iterū: *Recepi eam, & dixi illi: Cōuertere ad me.* Illa ergo synagoga repudiū accepit à Saluatore: & facta est vxor Iudæ proditoris. Denique quid fecit? Non accepit dotem, sed dotem marito suo dedit. Iterum autem ille miserimus Iudas, qui prodidit dominū, nō vult accipere malam dotem: sed reddit meretrici vxori malā dotem, quam accepit ab illa. Et quid dicit? Displicuisti priori tuo marito, repudiasti te & proiecit: & dedit tibi libellum repudij. Ego nolo te habere in vxorem. Dediti mihi pretium, & decepisti me. Et quæ interfecisti dominū Deum tuum, interficis & me. Non possum enim in scriptura inuenire, quod Iudas habuerit aut vxorem, aut filios.

Genes. 4. a

d ¶ *Nutantes transferantur filij eius & mendicent.*] Diligēter considerate: siquidem difficilia sunt quæ sequuntur. Ex illo tēpore ex quo Dominus crucifixus est, ex tunc semper mouentur Iudæi, non stant in suo loco. Denique dicitur & de Cain. *Et exiit, inquit, Cain à facie Dei, & habitauit in terra*

Nod. Nod autem interpretatur commotio. Quia egressus fuerat à facie Dei Cain: rectè non stetit, sed habitauit in terra Nod, hoc est, in commotione. Ita igitur & isti, quoniam crucifixerunt Deum & dominum suū nutantes transferentur. Non enim sunt in suis locis, sed in toto orbe diuisi sunt.

Médecitatem hīc dicit diuitiarum spiritualium. Non enim habent prophetas, nō habent legē, non habent sacerdotium, non habent sacrificium: sed verè mendici facti sunt.

e ¶ *Scrutetur, &c.*] Dediti illi pecuniā dñe: dediti illi sicut & aliis. Ille autem quid fecit? Nō ligauit in sudario, & non infudit terræ, & negligens fuit: sed vbi habuit talentum & pecuniā domini, accepit pretium ab inimicis domini, & vendidit dominū suum. Propterea tibi dico: Domine exige ab illo fœnus pecuniæ tuæ.

f ¶ *Et diripiant, &c.*] Fœneratur dominus, manifeste exigit, & quid factum est? Alieni diri-

piant labores eius. Siue de omnibus Iudæis generaliter intelligimus: quia vastati sunt à Romanis. Siue specialiter, quod à dæmonibus direptus est Iudas, & ipse populus.

g ¶ *Nō sit illi, &c.*] In illo tempore non habuit populus Iudæorum adiutorem. Respondete mihi o Iudæi Fuiſtis in Babylonia habuistis ibi propætias, Daniel, Ezechiel, & reuera idololatræ eratis. Septuaginta annis fuiſtis in captiuitate, & postea venistis in propria. Ecce nunc quadringenti anni sunt, quare non est missus ad vos propheta? In illo tempore idola colebatis, & miserebatur vestri Deus. Nunc autem non colitis idola, quare dereliquit vos dominus? Ecce quadraginta anni sunt. Sed tunc dereliquistis dominum & idola colebatis: nunc autem Dominum crucifixistis, & interfecistis: & ideo non erit vobis adiutor,

h ¶ *In generatione, &c.*] O prophetia, o sacramentum prophetiæ. In generatione vna deletur nomen eius. Post passionem Domini, quadraginta duo anni transierunt, & populus iste deletus est. Siquidem perfecta ætas, quadragesimo anno venit. Post passionem ergo Domini, quadragesimo secundo anno deleta est Hierosolyma. Videte ergo quoniam in generatione vna deletum est nomen eius. Sed & in hoc clementia est Domini. Crucifixerunt eum, & quadraginta duos annos dedit eis ad pœnitentiam. Ego simpliciter dico: Propterea interfecit eos post quadraginta duos annos: quia ex illis qui crucifixerunt Dominum, nemo remanserat ex eis. Iudas maledicitur, vt in Iuda Iudæi maledicantur.

i ¶ *In memoriam redeat, &c.*] Peccauerunt in deserto, dimisisti eis. Nunc reputat illis quod tunc peccauerunt: quoniam Dominum crucifixerunt. Siue aliter interpretemur: Et reputat illis crudelitatem homicidiorum eorum, & nihil eis dimittit.

k ¶ *Et peccatum, &c.*] Quæ est mater Iudæ? Hierusalem, quæ in sanguine gaudet: quæ occidit prophetas, & ipsum dominum suum.

l ¶ *Pro eo quod, &c.*] Videtis quanta clementia Domini est. Videt eum cum ministris venientem, videt eum venientem cum fustibus, & porrigit illi osculum. Ille venit ad proddendum, & dominus osculum dat: vt qui magistrum non timuit, vel clementia vinceretur.

m ¶ *Et persequutus est, &c.*] Qui cum esset diues, propter nos pauper factus, Dominus inopem se dicit & mendicum, & quis in diuitiis suis gloriatur? Habetis consolationem pauperes, & Dominus vobiscum pauper est.

n ¶ *Et compunctum corde, &c.*] Quid est, quod dixit, compunctum corde mortificare? Quod in Euangelio dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et iterum quando

G

Luc. 19. d

H

Luc. 22. a

1. Cor. 8.

Luc. 23. e

Mat. 27. c
& Mar. 15. e

Mat. 28. e

Luc. 22. e

Ibid. 23. a

Iohan. 18. g

D

Luc. 11. e

Luc. 6. b
Zach. 3. a

A

dixit: *Pater, si possibile est, transeat à me calix iste.* Aliter: Hoc dolebat mihi, & cōtristabar pro persequentib. me: quia nolebant pœnitentiã agere. Ego in cruce pendebam: & sanguine meo lauabam fordes eorum, & ipsi nolebant agere pœnitentiã. Hæc erant lacrymæ, hæc compunctio: quoniam persequentes me nõ potui saluare.

a ¶ *Libera, &c.*] Dominus se pauperem dicit, vt pauperes consolaretur. Cùm hominibus pauper factus est, vt saltem nemo pauperem despiceret.

Psal. 76. a

b ¶ *Et cor, &c.*] Videte quid dicat: *Et cor meum conturbatum est intra me.* Ipsum est quod alibi dicit: *Turbatus sum, & non sum loquutus.* Quod turbo, hominis est, vincere autem turbationem & iram, hoc magnæ virtutis est. Propterea dicit & propheta: *Ira scimini, & nolite peccare.* Ira sci, hominum est: non remanere in ira, Christiani est.

Psal. 4. a

c ¶ *Excussus, &c.*] Ego quidẽ veneram, vt protegerem populum meum, & dixi: *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quotiens volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas.* Ego veneram vt gallina ad protegendum eos: illi autem inimicissima mente susceperunt me. Ego veneram vt mater, & illi quã homicidam suum me interfecerunt. Excussus sum. Quid est hoc? Persecuti sũt me, proiecerunt me. Persecuti sunt me de Nazareth. Veni in Capharnaum, persecuti sunt me. De Capharnaum iui in Bethsaidam, & inde me persecuti sunt. Veni in Hierusalem, nolebam recedere à populo meo, & inde me persecuti sunt, & sic me habebant quasi locustas. Et quid feci? Iratus sum, defendi memetipsum, maledixi eos, & dereliqui illos? Nec vnum horum feci: sed quid feci? Oraui pro ipsis.

Mat. 23. d

d ¶ *Genua mea infirmata, &c.*] Habeto consolationem õ monache, ieiunando: siquidem & dominus hoc fecit. Ego dico quod quando ieiunat monachus, fortior fit ieiunio. Et quando infirmantur genua eius ieiunio, tunc maximẽ roboratur.

B

e ¶ *Et caro mea, &c.*] Rem videor difficilem dicere, & secundum literam interpretor, vt ædificem audientes: *Ædificat enim me litera.* Bonum est ieiunare, bonum est fugere delicias. Antequam veniam ad spiritualem intelligentiam, miror in litera, quod dicit oleum se manducare. Longe est à cæteris desiderijs. Hoc totum dixi, quia dixit: *Et caro mea immutata est propter oleum.* Hoc aliter interpretatus sum. Ceterum quod dicit, hoc est: Oleum, imago claritatis est: oleum quasi elca est luminis. Ita igitur & Iudæi acceperunt à me oleum: acceperunt vitam, acceperunt lumen. Ne quis existimet, quod oleum dicat pro misericordia: in Hebræo significat intelligibile oleum. Immutatus est, non in gaudium, sed in tristitiam non vt pulchrior inueniatur, sed vt fœdior appareat. Propterea dicit: *Vidimus eum, & non habebat pulchritudinem. Quare? Quia caro ipsius immutata est propter oleum.* Non habebat delicias corporis, sed Dei spiritus. Et nos ergo quando ieiunamus, quando facies nostræ pallidæ sunt: quando fœdi videmur, cognoscamus nosmetipsos tunc pulchriores apparere Christo. Tales diligit milites Christus, qui ieiunijs vacent. Annona nostra & elca, ieiuniũ est. Quare? Quia in ieiunio victoria est, & in victoria, triumphus. Denique & Apostolus: non in saturitate, sed in infirmitate gloriatur.

Esai. 53. a

f ¶ *Et ego factus sum opprobrium illis.*] Vocabant enim me Samaritanum, & dicebant: *In Beel'ebub principe dæmoniorum eicit dæmonia.* Nonne hic est filius Ioseph fabri? Nonne fratres eius & sorores omnes apud nos sunt? Et iterum: *Qui soluis tẽplum, & in tribus diebus ædificas illud.* Et iterum: *Videamus si venit Helias saluare eum.* Ille vocabat: *Eli, eli:* quod est, *Deus meus, Deus meus;* & illi Heliam putabant. Videte in eruditos Iudæos. Filius Dei Helix auxiliũ petebat? g ¶ *Viderunt, &c.*] Quare mouerunt capita sua? Quia & pedes iam mouerant.

1. Cor. 4. b

2. Cor. 12. c

Ioan. 8. f

h ¶ *saluum me, &c.*] Dicit & in euangelio: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum resumendi eam.* Et iterum: *Nemo tollit eam à me.* Et quomodo misericordiam petit? Ipse misericordiam petit, & ipse tribuit. Ipse vt homo rogat, & vt Deus tribuit.

i ¶ *Vt sciant, &c.*] Quid est quod dicit? Et sciant quia manus tua hæc, & tu domine fecisti eam? Intelligent Iudæi quoniam ipsi non præualuerunt in me: sed mea & tua voluntas facta est vt patiar, & ego volui pati, propterea dico secundum quod homo sum: Deus meus, vt facerem voluntatem tuam, volui: & tua voluntas erat, & mea vt patiar, non illorum. Ergo non insidiæ & fortitudo fecit: sed ego & tu volumus vt patiar. Tu enim percussisti pastorem tuum, & oves dispersæ sunt. Hoc scriptum est in Zacharia: *Percutiam pastorem, & dispergentur oves.* Quod vt patiar, mea voluntas fuit & tua. Quod tu voluisti, & ego volui. Oportebat venire scandalum, sed vae per quem venit.

k ¶ *Maledicent illi, &c.*] Vsq; hodie hoc fit: Illi maledicunt in synagoga, & dominus benedicit in ecclesia.

l ¶ *Qui insurgunt, &c.*] Illi insurgunt in me, ego autem seruus tuus laboro. Quare autem seruus tuus? Quoniam qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo: sed exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens.

m ¶ *Induatur qui detrahunt, &c.*] Valde nobis prodest intelligere quod dicimus. Clementia Dei in hoc apparet, in dicendo induantur. Non dicit, pereant: non dicit, deleantur in æternum. Sed quid dicit? Confundantur, hoc est, intelligant errorem suum & confundantur: & deficiant in pœnitentia. Qui induitur pudore, prope est saluti. Si quis enim verè confunditur, incipit pœnitere. Considerate õ monachi: si aliquando habueritis aliquid contra fratrem vestrum, semper pro ipso rogare debetis dominum. Dominus crucifigitur, & pro crucifigentibus rogat. Vos autem si audieritis verbum malum, ne teneatis iram. *Sol non occidat super iracundiam vestram.*

n ¶ *Et operantur sicut diploide, &c.*] Diplois, genus est pallij. Denique & in Hebraico *hyw mail* dicitur. Diplois ideo, quia duplex est pallium. Propterea ego dico tibi domine: Inimici mei sunt Iudæi: persecuti sunt me, crucifixerunt me, fecerunt mihi omnia mala, blasphemauerunt me. Indulge illis: quoniam ego qui passus sum, rogo pro ipsis. Et quid rogo? Erubescant & confundantur, & sic saluentur. Nudaauerunt me tunica mea, & suam perdidērunt. Da illis cõfusionem, da illis ignominiam, & habeant duplex pallium: hoc est, ne simplicem habeat cõfusionem, sed duplicem, vt magis agant pœnitentiam. Non dicit contra Iudæos, sed pro ipsis dicit. Creator enim est & illorũ, & noster: nõ enim eos omnino eradicauit. Vultis scire? Petrus ex ipsis erat, & oēs apostoli ex ipsis erāt. Nos in radicem ipsorum inserti sumus. Nos rami sumus, illi radix. Nõ debemus maledicere radicibus: sed debemus orare pro radicibus nostris. Qui inserti sumus in radicẽ deprecemur dominum, vt sicut hi rami salui facti

Luc. 11. b
Mat. 13. g
Mar. 15. c

Ioan. 10. d

Mat. 16

D
Zach. 13. c
Mat. 18. a

Psal. 1. a

Mat. 11. b

Ioan. 1. 4.

Ephes. 5. f

Mat. 22

E facti sunt, sic & radix saluetur. Forte aliquis dicat: Tu pro Iudæis oras blasphemis? Ora Dñm pro ipsis. Si. n. ipse persecutorum suorum miseretur, quanto magis mei miseretur? **a** ¶ *Confitebor Domino, &c.*] Hoc post resurrectionem dicitur, & de futura ecclesia cantatur.

b ¶ *Et in medio, &c.*] Non enim in Iudæa solum, sed in vniuerso orbe, in ecclesia laudabo te.

c ¶ *Qui astitit, &c.*] Diabolus ad dexteram Iudæ stetit. Cæterum mihi dominus stetit ad dexteram.

d ¶ *Vt saluam, &c.*] Animam, inquit, saluabit. Et alibi dicit: *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Qui tristis est, sensum habuit. Insensibilis enim anima, sensum non habet. Insensibilis anima non habet sensum neque dolorem. Vbi enim

dolor est & tristitia, ibi sensus est. Si ergo habuit tristitiam, si habuit dolorem: ergo habuit & sensum doloris. Si ergo voluerint nobis dicere: propterea non dicimus eum habuisse sensum, vt non videatur habere peccatum. Nos illis respondeamus. Habuit corpus sicut & nos: aut non habuit? Si dixerint, habuit: respondeamus illis: ergo habuit & passiones corporis nostri. Intellegat vnusquisque quod dico. Si autem negauerint eum habuisse passiones corporis: ergo dicimus illis, quod nec corpus habuit. Et nos dicamus illis: Sicut corpus habuit verum, sicut & nos, & non habuit peccatum corporis: ita & animam veram habuit, & peccata animæ non habuit. Nos ergo confiteamur verum corpus eum habuisse & veram animam. Si enim non suscepit dominus cuncta quæ hominis sunt, non saluauit hominem. Si autem suscepit corpus, animam autem non suscepit: ergo corpus saluauit, animam autem non saluauit. Nos autem volumus magis saluari animam nostram, quam corpus. Suscepit ergo Iesus & corpus & animam, vt vtrunque saluet: vt perfectum hominem saluet, sicut & eum condidit. Si ergo dicunt illi: quia ideo dominus non accepit sensum, vt non peccaret: & hoc putant quod quicumque sensum habuerit humanum, vincere eum non potest. Dicat nobis: Ioannes Baptista habuit sensum, an non habuit? Illo tempore quo erat in deserto, peccauit: Vtique dicunt quia non peccauit. Denique & Dñs noster dicit: *Amen dico vobis: non fuit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista.* Petrus habuit sensum, an non habuit, & cæteri sancti apostoli? Si ergo apostoli vicerunt sensum humanum: dominus timuit accipere sensum, ne vinceretur ab illo? Et dum volunt glorificare Dominum, detrahunt illi. Quomodo illi detrahunt? Vt videatur timere Dominus, quod apostoli non timerunt. Nos ergo gratias agamus omnipotenti Deo, & dicamus: In sensu tuo non habuisti peccatum.

F *Et venit princeps huius mundi, & inuenit in te nihil.* Ita ergo præstes nobis. Sicut in tuo sensu vicisti diabolus, ita & in sensu nostro vince diabolus: vt quemadmodum perfectos nos creasti, perfectos & salues nos. Tu enim es Creator, tu es Magister, tu es Dominus, tu es & qui pro nobis passus es: qui viuis & regnas in sæcula sæculorum, Amen.

e ¶ *Psalmus ipsi, &c.*] Iste psalmus vocem vatis continet de Christo loquentis. Ait ergo propheta.

PSALMVS CIX.

Dixit f dominus domino: sede, &c.] David est qui loquitur, propheta, vir sanctus, rex. Rex ergo quid dicit? Rex & propheta, quid dicit? Dixit dominus domino meo. Istum locum Saluator in Euangelio exposuit, dicens: Si Christus est, inquit, filius David, quomodo in spiritu vocat eum dominum? Vides ergo quid dicat? Si filius est David, quomodo vos dicitis: quomodo in spiritu vocat eum dominum? Dicat aliquis: Ergo non est filius David? Hoc dicebat de Phariseis, qui simplicem filium David confitebantur Christum. Ego ad Iudæum & Fotinum hoc ipsum dico: Si filius est David, quomodo vocat filium suum dominum? Qui autem dominum Deum confitetur, & Dei filium (verbi gratia, Manichæus qui negat illum filium David) apud il-

lum probo quod filius David est. Nobis ergo qui filius Dei est, ipse est & filius David. Nō alius filius Dei, & alius filius David. Nō facio duas personas in Deo & homine: sed ipse qui filius Dei, ipse est & filius David. Dixit dominus dño meo: sede à dextris meis. In Hebræo primum nomen domini, his literis scribitur: quibus de Deo tantum scribitur. Secundum vero nomen domini his literis scribitur, quibus solent homines dominum vocare: quomodo & à quibusdam vocatur dominus à seruo, & reges vocantur domini. Vide ergo quid dicat: Dixit dominus domino meo. Huic domino, cui præcipitur vt sedeat. Deus non sedet: assumptio corporis sedet. Huic ergo præcipitur vt sedeat qui homo est, qui assumpsit. Hoc aduersus Arianos dicimus & aduersus eos qui dicunt: maior est pater, qui iubet vt sedeat, quam ille cui iubetur. Omnia euangelia personant de persona hominis, & nunc non necesse est approbatio: quia omnia quæcunque vilia videntur, referuntur ad hominem, referuntur ad carnem. Nunc de psalmo dicamus.

g ¶ *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus, &c.*] Virgam in Hebræo non tam habet, quam sceptrum, hoc est, insigne regie potestatis. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: *Ex Sion enim egredietur lex: & verbum Domini ex Hierusalem.*

h ¶ *Dominare in medio inimicorum tuorum.*] Non dixit, interfice inimicos tuos, sed quid? *Dominare in medio inimicorum tuorum.* Inimicis tuis fac vt qui alieni fuerunt, tui esse incipiant. Dominare in medio inimicorum tuorum. Inimici tui, de quibus scriptum est in sexagesimo septimo psalmo: *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* Isti sunt inimici, qui in aliena erant potestate. Nunc ergo hoc precatur psalmista: Inimicis tuis dominare: dignare esse dominus inimicorum tuorum.

i ¶ *Tecum principium, &c.*] Versiculus obscurus est. Videamus diem virtutis domini, vt cum scierimus diem, tunc sciamus quid sit principium: & hoc principium quomodo cum eo sit, & cum eo fuerit: quomodo hoc ipsum principium in die virtutis eius in splendoribus sanctorum est. Hoc ergo principium quod est cum Domino in die virtutis eius: ideo est cum Domino, vt splendeant sancti. *Tecum principium in die virtutis tuæ. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum.* Hoc erat in principio apud Deum. Pater principium, sed & filius principium. Principium enim non habet principium. Si enim habuerit aliud principium, iam ipsum definit esse principium. Quicquid ergo dederimus patri, hoc datus & filio. Si enim pater in filio, & filius in patre: & omnia patris, filij sunt: & omnia filij, patris sunt: & principium patris, principium filij est. Ergo quod dicit, hoc est: eo tempore quo patiebaris, & dicebas: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum:* quasi de hominis loquebaris affectu, non quasi imbecillis rogabas. Tecum enim erat principium: tecum enim erat diuinitas: sed propterea deprecabaris auxilium, vt accepto auxilio, dares sanctis tuis: & illi splenderent. Hoc quod dicitur: accipiens dares, nulli scandalum faciat: secundum hominem loquitur. Si enim hominis corpus assumpsit, necesse est vt & hominis verba suscipiat. Homo est Christus, & vere homo est: secundum assumptionem carnis dicimus. Si ergo homo est secundum corpus, vides corpus & non scandalizaris, & miraris, si hominis verbis loquitur? Si autem te scandalizat vilitas corporis, & crux, & iniuriæ, & alapa, & flagella, & omnis iniuria crucis: si te hoc scandalizat, reuertere ad principium, & non scandalizaberis. Dicit enim pater ad filium,

x ¶ *Ex vtero ante luciferum, &c.*] Miraris si Dominus noster atque Saluator qui verè hominem assumpsit, loquitur secundum hominem: cum ipse Deus pater qui non assumpsit hominè, loquitur quasi homo: *Ex vtero ante luciferum ge-*

G

היה

אדני

Esai. 44

H

Ioan. 1. 1

Luc. 23. b

C
uc. 11. b
Mat. 13. g
Mar. 15. c

oan. 10. d

Mat. 26. d

D
Zach. 13. e
Mat. 18. a

Phil. 2. a

Mat. 11. b

Ioan. 14. d

Phes. 3. f

Mat. 22. d

A *nui te?* Non habeo vterum: sed nō possum me aliter indicare patrem, nisi hominis verbis locutus fuero. Ex vtero ante Luciferum genui te. Ex vtero, de mea substātia. Ex vtero. Audi Eunomi: audi Ari. Si creatura est Dñs, si factura, nūquid artifex generat opus suum? Nunquid artifex filiū vocat opus suum? Artifex carpentarius fecit scamnum: Nunquid de vtero illius generavit? Nūquid dicit ei: de vtero meo genui te? *scamnum?* Non vtique hoc dicit. Sed quid dicit? Ego te feci manu mea. Quando autē vterus dicitur, fili⁹ significatur: & filius non adoptatus. Vocatur enim & filij adoptati. Quotquot enim receperunt eū, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Ibi dedit eis potestatem. Hic verò de vtero generavit: de sua natura, de suis visceribus, de sua substātia. Ex vtero, hoc est, de medullis diuinitatis suæ. Totum quicquid pater est in diuinitate dedit filio, quem generavit. Ex vtero ante luciferum genui te. Ante luciferum. Hoc schema, Græcè dicitur *συνεχδωκην*, quod dicunt Grammatici à parte totum. Quando ergo dicitur, ante luciferum, vnam creaturā nominat, & oēs indicat creaturas. Quando dicit, ante luciferum: nos sic intelligamus, quasi dixerit, ante lunā, ante solē, ante omnem creaturā. Ex vtero ante luciferū genui te. Ante luciferum. Ante istum luciferum, qui videtur in mūdo, vera lux genita est. Vnde dixit in alio loco psalm⁹: *In lumine tuo videbimus lumen.* Sermo est ad patrē: O pater in lumine filij videbimus lumē Spiritum sanctū. *Ex vtero ante luciferū genui te.*

a *Iuravit, &c.*] Iuravit Dominus. Hoc quod dicit, iuravit: non ei qui ante luciferum genitus est: sed ei iuravit, qui post luciferum natus ex Virgine est.

b *Tues sacerdos, &c.*] Superfluum est nos de isto versiculo velle interpretari, cum sanctus Apostolus ad Hebræos plenissime disputavit. Ipse enim ait: Iste est Melchisedech, sine patre, sine matre, sine generatione. Et interpretatur ibi diligentissime: quare sine patre, sine matre, sine generatione. Et ab omnibus ecclesiasticis dictum est: quoniam sine patre dicitur secundum carnem: sine matre dicitur secundū Deum. Hoc solum ergo interpretemur: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hoc solum dicamus, quare dixerit secundum ordinem. Secundum ordinem, nequaquam sacerdos eris secundum victimas Iudæas, sed eris sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Quomodo enim Melchisedech rex Salem obtulit panem & vinum: sic & tu offeres corpus tuum & sanguinem, verum panem & verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria quæ habemus dedit nobis. Ipse est qui dixit: *Qui manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum.* Secundum ordinem Melchisedech tradidit nobis sacramentum suum.

Ioan. 1. b

Psalm. 35. a

Hebr. 7. a

Gen. 14. d

Ioan. 6. f

Zach. 3. d

Mat. 4. a

e *Iudicabit in nationibus.*] Vide differentias: Reges confringuntur: iudicabit nationes.

f *Implebit, &c.*] Dominus noster ascendit in crucem, & multæ ruine factæ sunt. *Iste positus est in ruinā, & resurrectionem multorum,* & in signum cui contradicetur. Implebit ruinas. Non credentium, qui non crediderunt exploratoribus Apostolis. Et Moyses enim misit exploratores in mundum. Et quia non credit populus exploratoribus, propterea ceciderunt in deserto. Vsq̄ hodie corpora non credentium cadunt in deserto istius sæculi.

g *Conquassabit, &c.*] Implebit ruinas non credentium: conquassabit capita eorum qui dubij sunt eorum qui non habent perfectam fidem. Conquassabit capita in terra multorum, non omnium. Si enim dixisset, omnium: nullus de nobis spem haberet. Multorum dicitur, vt alij relinquuntur.

h *De torrente, &c.*] Quis bibit de torrente in via? Iste, cui dictū est: Dixit dñs domino meo, sede à dextris meis. Iste, qui audiuit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech. Iste, qui confringit in die iræ suæ reges: qui iudicat nationes, implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorū. Iste quid facit aliud? De torrente in via bibit. Videamus ante viā, vi postea videamus in via torrentē. Via, sæculū istud dicitur, per quam ambulauit. Denique scriptū est in euāgelio: *Esto consentiens aduersario tuo dum es in via,* hoc est, dum ambulas in isto sæculo, & per viā vadis ad eum, qui vera est via. Vnde dicitur & in centesimo decimo octauo psalmo: *Beati immaculati in via.* Beati sunt, qui in istius sæculi via immaculati sunt, & in isto mundo. Ergo sacerdos secundū ordinē Melchisedech: quoniā venit in via sæculi, & ambulauit in via nostra: bibit & ipse de torrente: qui erat in sæculo. Torrens non habet aquas naturales: non habet aquas quæ semper fluunt: sed habet aquas de tempestatibus, de pluuiis, de turbine, de procellis. Torrens nunquā est in motibus: sed semper in vallibus in præcipitiis locis. Alienas aquas concipit & parturit, & tumens vadit. De torrente in via bibit. Torrens nunquā habet mūdā aquam, sed semper turbidam. Hoc dicitur: quoniam sæculi istius aquæ semper turbidæ sunt, semper plenæ tempestatibus. Vultis scire quomodo de torrente turbido biberit? Et ipse dicit: *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Et dicitur in euangelio: *Et cepit, inquit, contristari & conturbari.* Bibit ergo etiam Dominus noster de torrente istius sæculi aquas turbidas, aquas tristes, aquas quæ non habent lætitiā. Tulit calicem, & impleuit de torrente mundi; & quoniam turbidæ erant aquæ, dicit: Pater, si possibile est, transeat calix iste à me. Bibit ergo de torrente mundi istius: sed non bibit quasi in domo sua, sed in via ad alia ire festinans. Bibit de torrente in via. Propterea bibit de torrente: quia in via erat. De torrente bibit. Si dominus bibit de torrente mundi istius, quanto magis sancti? Vultis scire quoniam sancti de torrente bibunt. Dicit & in alio loco: *Torrentem pertransiuit anima nostra.* De torrente in via bibit. Diximus de torrente, dicamus etiam & testimonium. *Torrentem pertransiuit anima nostra.* Vultis scire & alium torrentem? Elias sanctus propheta quando persequeretur eum Iezabel: quando accepit cibum, & quadraginta diebus transiens, perrexit in eremum: Erat, inquit, in deserto, & bibeat de torrente Chobar. Verūm audientes torrentes istius sæculi, nolite desperare. Frequenter hic torrens deficit. Videtur quidē tumescere, videtur habere aquas multas: sed cito deficit, si sustineas. Et Elias bibit quidē in deserto aquam: eo tempore quo erat in tristitia, quo erat in angustia. Dimiserat Iudæam, & perrexit in montem Sina: persequeretur enim eum Iezabel, & propterea bibeat de torrente Chobar. Verūm quia perseuerauit vsque in finem, propterea defecit aqua torrentis. Et dicitur ad eum à domino quoniam defecerat aqua torrentis: *Vade, inquit, ad viduā in Sarepta Sydoniorū, &c.* Ecce bibit & Elias de torrente. Sed ipse dominus atque Saluator bibit & calicem de torrente Cedron. Sic enim scriptura refert, quando venerunt & cōprehenderunt eum. Venerunt, inquit, & comprehenderunt cum

C

Luc. 21. e
Num. 1. g
& 31. b

Mat. 1. d

Mat. 26. d
Ibid.

Psalm. 113. a
3. Reg. 19. b

3. Reg. 19. b

Ibid.

Ioan. 11

Ibid. 10. c

F

Luc. 13. b

Exod. 16

Ioan. 6. d

E eum in torrente &c. Videtis quam humilis sit locus torrētis, quam confragosus. Cedrō lingua Hebræa interpretatur, tenebræ. Videtis igitur quoniā torrentes istius sæculi in tenebris sūt. Dñs ergo cū traditur, nō traditur sursum in mōte oliueti, non traditur in templo: sed traditur in torrente, & torrente tenebratum, hoc est, Cedron. Omnes enim qui odio habent lucem, amāt tenebras. De torrente in via bibit. Quia ergo bibit dñs de torrente, & gustauit mortē: propterea exaltauit eum pater, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen. Deinde nunc dicitur: *De torrente in via bibit.* Et quia bibit de torrente in via.

a ¶ *Propterea, &c.* Et quid dicit? *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me.* Ille est exaltatus. & nos exaltauit. Istius caput exaltatum est: cæterum draconis capita conuassauit, & cōfracta sunt in mari: *Propterea exaltauit caput.* Non dixit: propterea exaltatū est caput eius, hoc est, ab alio exaltatus: sed qui se humiliauerat, ipse exaltauit. Ipse enim dicit in euangelio: *Potestatem habeo animā meam ponendi, & potestatem habeo resumendi eam.* Propterea exaltauit caput. Seipsum exaltauit, qui caput est omniū. Aut certe quod dicit: exaltauit caput, nō seipsum exaltauit. Propterea exaltauit caput. Semper enim ille altus fuit. Sed quando dicit: exaltauit caput, nostrum exaltauit caput: qui deorsum iacebamus in terra, qui curui non poteramus aspicerē ad cælum, sed ad terram. Vultis scire quoniam ipse exaltauit caput? Et illam mulierem quam ligauerat diabolus, ipse liberauit. *Exaltauit caput* eius, quæ semper incuruata fuit, & adorauit eum: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

b ¶ *Halleluia.* Psalmus iste, primus secundum ordinem scribitur literarum: licet multi vigesimum quoque quartum psalmum, & trigesimum sextum scriptum putent in Hebræo secundum ordinem literarum: sed in illis vel desunt aliqua literæ, vel supersunt: nonnunquam quia cum vnus versus breuis sit, alius infinita longitudine maior est. Ex quo puto magis obseruatione hoc legentium quàm studio scriptoris effectum. Denique & Septuaginta Interpretes: quia aliquis in eis scrupulus nascebatur, in translatione Hebræas literas ponere noluerunt.

PSALMVS CX.

Confitebor tibi domine in toto corde meo. Si non fuisset simplex Dauid, & habuisset dolum, non dixisset: Confitebor tibi domine in toto corde meo. Non labiis tantum, sed toto corde.

d ¶ *In consilio iustorum & congregatione: magna opera, &c.* Rectorum dicit eorum, qui ante peccatores erant, nunc vero iusti. Non est enim mirari. Videtis elephantem & camelum, similiter & muscam & culicem, eandem mobilitatem habere, & spiritum, & membra.

e ¶ *Escam dedit, &c.* In fame pauit Eliam: in deserto populo Iudæorum manna pluit, & completum est quod dicitur: *Escam dedit timentibus se.* Hoc secundum literam. Escam autem dedit panem, qui de cælo descendit: quo si digni sumus, paschimur. Quanti enim martyres fame corrupti sunt, & nunc sunt cum domino?

f ¶ *Sanctum & terribile nomen eius.* Sanctum, sanctis: terribile, peccatoribus.

S. Hieron. Tom. 7.

g ¶ *Initium sapientiæ timor domini.* Qui non timent dominum, non est in eis sapientia. Aut qui non habent sapientiam, non habent timorem.

h ¶ *Laudatio eius manet, &c.* Quoniam in titulo halleluia prænotatum est, iuste in laudatione finit psalmus. Siquidem halleluia interpretatur, laudate dominum.

i ¶ *Halleluia.* Iste psalmus prouocat nos per timorem Dei in æternæ domus habitatione fundari.

PSALMVS CXI.

Beatus vir, &c. Frequenter dixi, quoniam omnia quæ in persona iusti interpretantur, referuntur ad Christū. Si enim sancti, typus & figura Saluatoris sunt: si quis verè sanctus est, verbi causa: Isaac typus domini Saluatoris est: Ioseph, Salomon, Dauid, & cæteri sancti. Ergo & iste beatus vir, qui nunc describitur, refertur quidem ad virum iustum. Et vere de viro iusto dicitur: sed iste vir iustus, typus est viri iusti. *Beatus vir qui timet dominum.* Interim diuissimum psalmum, nunc dicamus de viro iusto: *Beatus vir qui timet dominum.* Psalmus centesimus vndecimus alphabeticus est. Siquidem & centesimus decimus, & ipse sub alphabeto est. Primus versiculus ex Aleph scribitur: *Beatus vir qui timet dominum.* Secundus ex Bet: *In*

mandatis eius cupiet nimis. Tertius, ex Gimel: *Potens in terra erit semen eius, & vsque ad vicesimam secundam litteram Tau.* Singulos igitur versiculos, vestris orationibus disseramus. *Beatus vir qui timet dominum:* principium psalmi est, nondum dicit, *Beatus vir qui diligit dominum.* Virorum enim incipientium, est timere: perfectorum vero diligere. Si quidem *per se et a dilectio, foras mittit timorem.* Ergo de principio dicit, hoc est, incipiente viro sancto. Videamus ergo ordinem psalmi: *Beatus vir qui timet dominum.* Qui timet dominum, quid facit? Audit verba Dei, doctus in lege est? Non hoc dicit. *Quid dicit?*

l ¶ *In mandatis, &c.* Qui timet dominum, qui beatus est, mandata ipsius libenter facit. In mandatis eius cupiet nimis. Videte quid dicat; Non dixit, mandata eius facit. Multi enim ex timore faciunt, & mercedem non habent. Qui enim gehennam timer, & propterea non fornicatur: non habet tantam mercedem, quantam ille qui propter dilectionē Dei facit. *In mandatis eius volet,* hoc est, vult nimis, hoc est, mandata eius facere desiderat. Quomodo aliquis si in æstibus sit, sitit: ita ille desiderat mandata domini. In mandatis domini volet nimis. Anxiè mandata eius non facit, sed vult, & vult non transitoriè, sed nimis. Tertius versiculus est.

m ¶ *Potens in terra erit, &c.* Qui mandata Dei facit voluntarie, dignus est, vt fiat pater sanctorum, breuiter dicimus, ne longius trahatur oratio.

n ¶ *Generatio rectorum, &c.* Præstet dominus, vt & vos qui me auditis generatio rectorum sitis.

o ¶ *Gloria & diuitiæ in, &c.* Gloria & diuitiæ. Putamus gloriam & diuitias sæculi dici. Ideo quis facit voluntatem Dei, & mandata eius, vt diuitias mundi istius consequatur: Et certe non facit mandata Dei, nisi diuitias mundi contempserit. *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Gloria credentium est, sicut dicit Apostolus: *Nome vos gloria mea estis & diuitiæ.* Diuitiæ, de quibus dicit ipse Apostolus: *quod diuites facti sitis in omni scientia & iustitia.*

K

C
Luc. 21. 8
Num. 2. 9
3. 1. 6

Mat. 15. 4

D

Mat. 26. 4
Ibid.

Psal. 123. 4
3. Reg. 19. 6

3. Reg. 19. 6

Ibid.

Ioan. 6. 4 e

Exod. 16. 8

Ioan. 6. 4 e

Ioan. 6. 4 e

Ioan. 6. 4 e

Ioan. 6. 4 e

G

H

Ioan. 4. d

Psal. 117. 4
1. Cor. 1. 4

A **a** ¶ *Et iustitia eius manet in seculum seculi.* Non dixit: iustitia manet in seculum, & finem habet: sed manet in seculum seculi.

b ¶ *Exortum est in tenebris lumen rectis corde.* Nos quondam errabamus in tenebris: sedebamus in tenebris, & umbra mortis: sed lux orta est nobis, secundum Esaiam.

c ¶ *Misericors, &c.* Misericors & iustus. Si peccator es, noli desperare veniam: misericors est. Si vero superbus es, & confidis tibi de clementia Dei, noli esse negligens: quia & iustus est. *Misericors & miserator & iustus.* Videte quid fecerit prudentia psalmistae: Iustitia simplex est, misericordia duplex est. *Misericors, & miserator & iustus.* Quia misericors est dominus & miserator, & vir iustus imitetur dominum suum, sit & ipse misericors.

d ¶ *Iocundus homo qui, &c.* Putat aliquis quod de auro dicat & argento, & de pecunia? Iusti in tantum non habuerunt quod aliis commodarent, ut ipsi cibum ab aliis acciperent. Ergo si non habuero quod de, iam non sum iustus? Si non fecero eleemosynam, in iustorum numero non habebor? Quanti sanctorum fecerunt eleemosynam, sed in sanctitate ruerunt. Perfecti non fecerunt eleemosynas: quia non habebat unde facerent. Eleemosynas non facere, crimen habentis est. Caeterum qui non habet unde faciat eleemosynam, liber est. Quantumcumque dare voluerit, tantum dedit: quia voto dedit. Tamen habent & sancti unde faciant eleemosynas. Dicit & Petrus: *Argentum & aurum non habeo: quod autem habeo, hoc do tibi. In nomine domini Iesu, surge & ambula.* Quid est maius, pecuniam dare, an debilem sanum facere? *Iocundus homo qui miseretur & commodat.* Quae sunt istae eleemosynae: quid sit hoc quod commodat vir iustus, secundus versiculus ostendit.

e ¶ *Disponit, &c.* Non dixit: aurum suum, & argentum, & pecuniam disponit in iudicio, sed sermones suos disponit in iudicio, ista est misericordia: si vir sanctus doceat alios qui non sunt sancti. Disponit sermones suos in iudicio. Intelleximus ergo quae sunt pecuniae, quae commodentur. Verum hoc quod dicit, disponit sermones suos in iudicio, hoc est, quod dicitur in euangelio: ne mittamus margaritas nostras ante porcos: Hoc est, ut sciat vnusquisque cui tribuit, quid possit accipere, quid non possit. Unde vir sanctus dicit: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Non ea dedit quibus libuit. Non sanctum tuum nisi canibus, & margaritas dedi porcis. Grande igitur periculum est doctoris, verba domini porcis effundere. Multa sunt quae dicantur de psalmo. Sed quoniam excludimur hora, benedicimus omnipotentem dominum, & qui habet tales pecunias, tribuat non habentibus. Qui vero non habet, libenter accipiat. Praestet autem dominus & mihi, ut & ego istas habeam diuitias, ut & non habentibus dem, & habentibus diuitias cumulē, ut beatitudinem istam, & dicens habeam & audiens. Beatus est enim qui in aures loquitur audientis. Quid enim mihi prodest loqui, si alius verba mea non suscipiat: Quid prodest mittere vinum: si statim quod mittitur, effundatur? Vides quod in euangelio aqua illa in hydria mittitur, & in vinum vertitur, & seruat ne pereat. Miseretur, id est, in corde: & credit, in opere. Bonum est tribuere substantiam terrenam: sed melius est in annuntiandam misericordiam, id est, ut tradas in obliuionem, qui tibi male fecit, hoc est, ut indulgeas qui in te peccauit. *Disponit sermones suos in iudicio,* hoc est, iudex sui metipsum est, dicit apud semetipsum. Dominus dixit: si dimittis, dimittetur tibi: si das, dabitur tibi. Quia ille qui sic se iudicat hic in praesenti, Deus illum coronat in futuro.

Esa. 58. c

B
Mat. 7. a
Psal. 118. b

Ioan. 2. a

Mat. 6. b

f ¶ *Quia in aeternum, &c.* Iste talis non commouebitur: quia supra petram fundatus est.

g ¶ *In memoria aeterna erit iustus.* Ille iustus semper in memoria Dei est.

h ¶ *Ab auditu, &c.* Ab illo, discedite a me maledicti.

i ¶ *Paratum cor eius, &c.* Hoc est, sua spes semper in Deo parata est.

k ¶ *Confirmatum, &c.* Anima illius in fide.

l ¶ *Non commouebitur.* De ipsa fide ad infidelitatem: quia super petram fundatus est, id est, super Christum.

m ¶ *Donec despiciat inimicos suos.* Id est, vitia & peccata, omnes haereseas, vel potestatem inimicorum despiciat.

n ¶ *Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet, &c.* Dispersit, hoc est, partitus est. Non dixit, totum da vni homini; sed dicit: *Vade & vende omnia quae habes, & da pauperibus:* Quia per multos illa partitus est, vel dispersit: quia plus est oratio multorum, quam vnus hominis. Iustitia eius manet in seculum seculi, hoc est, opera illius ipsa permanent.

o ¶ *Cornu eius exaltabitur in gloria.* Hoc est, regnum ipsius, exaltabitur in gloria, hoc est, cum Deo erit.

p ¶ *Peccator, &c.* Quomodo videbit, quia propheta dicit: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei.* Tamen subsequitur: *Videant & confundantur.* Et alibi: *Videbunt in quem copunxerunt,* id est, visuri erunt illam formam serui & hominis, quem dignatus est suscipere de nostra humanitate, sed illam gloriam quam sancti habebunt, nec habebunt, nec videbunt, & quantum videbunt, ad illorum poenam videbunt.

q ¶ *Et irascetur.* Hoc est, contra seipsum, eo quod non fecerunt bona. Sera poenitentia erit illis. Dicitur erunt: *Isti sunt, quos in despectionem habuimus: ecce inter ipsos Dei seruos sunt reputati.* Nihil profuerunt nobis abundantiae diuitiarum: *Sol non ortus est nobis.*

r ¶ *Dentibus suis, &c.* Per stridorem dentium, frigus intelligitur, ut illud: *Ibi erit fletus & stridor dentium.* Quia & frigus & calor erit ibi, & nulla requies.

s ¶ *Desiderium, &c.* Hoc est, omnia bona quae hic in praesenti habuerunt. Diligenter igitur audiamus verba Dei: cui sit gloria in saecula saeculorum, Amen.

t ¶ *Halleluia*] Iste psalmus docet nos, ut deposita veteri malitia, tanquam modo geniti infantes in Dei laudibus gloriamur. Ait enim.

u ¶ *Excelsus, &c.* Nunquid antea non erat excelsus? Erat tantum in Iudaea, modo super omnes gentes. Dicit per prophetam: *Quoniam voluit reprobare Iudaeos, & eligere gentes.*

v ¶ *Et super, &c.* Hoc est, super sanctos sua gloria.

w ¶ *Quis*

x ¶ *Et super, &c.* Hoc est, super sanctos sua gloria.

y ¶ *Et super, &c.* Hoc est, super sanctos sua gloria.

z ¶ *Et super, &c.* Hoc est, super sanctos sua gloria.

aa ¶ *Et super, &c.* Hoc est, super sanctos sua gloria.

ab ¶ *Et super, &c.* Hoc est, super sanctos sua gloria.

ac ¶ *Et super, &c.* Hoc est, super sanctos sua gloria.

ad ¶ *Et super, &c.* Hoc est, super sanctos sua gloria.

C

Mat. 25. d

Mat. 10. b
Luc. 18. dD
Zach. 11. 1

Sap. 5. a

Mat. 6
Luc. 15. f

Supr. 8.

Exod. 14.

Gen. 32. g

E
Psal. 85. b

a ¶ *Quis sicut dominus Deus noster?* Ac si dicar: Nullus talis. Vt illud, *Quis similis inter filios Dei? Et alibi dicit: Non est similis tibi in diis domine.*

Esa. 66. 1

b ¶ *Qui in altis, &c.*] In altis, hoc est, in sanctis. Nunquid & in humilibus non habitat? Habitat quia & in humilibus respicit, vt illud: *Super quem respiciam, nisi super humile & tremmentem sermones meos? Quando sunt alti sancti? Quando contemplantur de caelestibus Et tunc sunt humiles in terra: quando se humiliant in actiua, eleuantur in contemplatiua. Et illi qui hic in terra sūt humiles, apud Deum sunt alti. Quare non dixit, in humilib. habitat: sed dixit, respicit? Ideo, quia vbi respicit, ibi habitat: & vbi habitat, ibi respicit.*

c ¶ *Suscitans, &c.*] Et de capite, & de membris intelligitur. *Suscitans, hoc est, suscitauit Deus pater Christū, qui inops & pauper pro nobis factus est. Et nos inopes, id est, sine patre diabolo, sine matre gentilitate, suscitamur à Christo.*

d ¶ *Et de stercore, &c.*] Quod dixit, terra, hoc est, & sterces, & quod dixit inopem, hoc est

Ecl. 10. b

& pauperem. Quia de terra & putredine peccatorum nostrorum erexit nos, vt illud: *Quid superbis puluis & terra.*

e ¶ *Vt collocet eum, &c.*] Collocauit Deus pater filium suū in caelestibus in dextera sua. Et dominatur super principes, id est, super nouem ordines angelorum, secundum illud: *Princeps militiae, vel princeps virtutum ego sum. Et in super sanctos, & sua membra collocauit cum ipsis nouem ordinibus angelorum.*

F

f ¶ *Qui habitare fecit sterilem in domo: matrem filiorum lætantem.*] Sterilis, hoc est, sancta ecclesia. Vnde in Propheta dicit: *Lætare, &c.*] Primitus sterilis fuit sancta ecclesia: quia non generabat filios, nisi paucos. Synagoga habuit virum Deum, sed tamen paucos generauit. Postea ecclesia, quæ ante sterilis fuerat, in vno die vel duobus, grandes partus fudit, quando generauit octo millia credentium. Et in propheta dicit: *Qui sunt isti, aut quis genuit illos mihi. Fac mihi spatium & vrbes vbi habitem.* Et dominus dixit: *Ego faciam. In omnem terram exiit sonus eorum,* hoc est, in totum mundum. Qui habitare facit sterilem in domo, hoc est, in ecclesia. Et ipsa est sterilis, & ipsa est mater, & ipsi sunt filij, & in semetipsa habitat. Hoc est vnitas ecclesiæ, vna res est, & multa membra: sed vnum corpus multi sunt sunt, vt Paulus dicit, & ibi lætabitur in semetipsa, hoc est, in vnitate.

g ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus vocem continet prophetæ, ostendentis, vt quæ in eo historice narrantur, spiritualiter dicta intelligantur.

PSALMVS CXIII.

h ¶ *In exitu Israel de Aegypto: domus Iacob de, &c.*] Iste psalmus secundum historiam commemorat, quando filij Israel exierunt de Aegypto. Sed plus pertinet ad sensum, quando nos liberati fuimus de Aegypto: hoc est, de tenebris ignorantia peccatorum nostrorum per baptismum. Domus Iacob de populo barbaro, Liberati fuerūt illi Israelitici de populo barbaro, hoc est, de illis gentibus, quæ in Aegypto habitabant. Et ad sensum: Domus Iacob, supplantatores vitiorum intelliguntur. Liberati sunt isti, & nos spiritualis domus Iacob liberati sumus ab illis infidelibus, qui in infidelitate permanserunt. Domus Iacob. Primitus fuit vocatus Iacob, postea Israel. Vnde dixit: *Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Et dominus dixit ad illum: *Iam non vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuū.* Et nos

S. Hieron. Tom. 7.

primitus debemus esse Iacob, hoc est, supplantatores vitiorum, vt postea possimus esse Israel, id est, animæ videntes Deum, & oculis cordis contemplari Deum: secundum illud: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

i ¶ *Facta est Iudæa, &c.*] In Iudæa primitus fuit sanctificatio Dei. Sed Iudæa confessio interpretatur, id est, in illis qui continentur fidem trinitatis, & veniunt ad baptismum, vbi est sanctificatio Dei.

k ¶ *Israel potestas eius.*] Et potestas Dei est, vt Israel esse mereamur. id est, animæ videntes Deum, vocemur. Israel regnauit in ea.

l ¶ *Mare, &c.*] Mare vidit & fugit, quādo Moyses cum populo suo venit. Et quomodo vidit? Id est, intellexit voluntatem creatoris, & donauit locū illi populo vt transfret. Aliter secundum sensum: Mare intelligitur gentilitas: vidit, sanctos prædicatores, supplantatores vitiorum, & animæ videntes Deum: fugerunt, id est, nō potuerunt resistere apostolis: quia Deus in illis erat.

m ¶ *Jordanis, &c.*] Iordanem conuersum esse retrorsum non legitur in historia, nisi quādo cum arca in ipsum intrauerunt: quasi retrorsum ambulasset illa aqua, sic stetit quasi murus, & illa alia aqua perambulauit in mare. Quid ergo intelligitur per hoc? Iordanis interpretatur, descensio eorum. Illi intelliguntur, qui veniunt ad baptismum. Quando viderunt martyres pati persecutiones multas, conuersi sunt in mare, hoc est, in gentilitate negauerunt. Postea dominus per suos prædicatores vocauit illos: *Conuertimini ad me, & ego reuertar ad vos.* Et conuersi fuerunt postea multi ad Deum. Illa aqua perambulauit in mare: id est, in mare perditionis.

n ¶ *Montes exultauerunt, &c.*] Exultauerunt sancti prædicatores, quando viderunt illos conuersos, qui antea blasphemii fuerunt. Exultauerunt vt arietes, id est, principes gregū: qui generant filios, id est, sancti apostoli. Vnde vnus de illis dixit: *Per euangelium ego vos genui.* Vel prædicatores, altioris meriti intelliguntur, qui modo generant filios per prædicationem eorum. Vnde Paulus dixit: *Filioli mei, quos iterum parturio. donec Christus formetur in vobis.*

o ¶ *Quid est tibi mare quod, &c.*] Propheta per semetipsum interrogat, & ipse responder: ac si dicat: *Quid tibi fuit gentilitas quod fugisti? Et tu Iordanis, hoc est, & vos Christiani: quid fuit quod conuersi fuistis retrorsum? Quare: Vidistis sanctos prædicatores, id est, montes: vidistis arietes, hoc est, supplantatores vitiorum, & animas videntium Deum patrem, ideo fugistis?*

p ¶ *Montes exultastis vt arietes, & colles sicut agni ouium.*] Repetitio est.

q ¶ *A facie domini mota est terra, &c.*] Exposuit hoc propheta alio loco cum dixit: *Vidit & commota est terra.* Et post paululum ait: *A facie domini, & reliqua. Mota est terra, hoc est à præsentia Dei: quia Deus in suis prædicatoribus erat. Mota fuit gentilitas, à facie Dei Iacob, id est, à præsentia illius, quem adorauit Iacob.*

r ¶ *Qui conuertit petram in stagna aquarum.*] Petra, Christus: & secundum historiam, de petra exierunt flumina. Antequam Christus veniret in carnem, non eruperant adhuc tantæ aquæ, hoc est, tanta doctrina. Postea exierunt de Christo quatuor flumina, quatuor euangelia, & irrigauerunt totum mundum.

A

a ¶ *Et rupem, &c.*] Repetitio est. Rupes sunt qui & petra. Petra dicitur rupis. Et rupem in fontes aquarum. Doctrina multa de Christo. Mare rubrum, quod ideo dicitur, quia ficut sanguis erat illa aqua maris, quæ figurabat baptismum.

b ¶ *Non nobis domine, &c.*] Dicunt illi boni Iudæi: Non nostrum meritum nos liberauit, sed tua potestas, ut nomen tuum glorificetur in omnibus gentibus. Vel prædicatores noui testamenti similiter dicunt. Quando faciunt virtutes, Deus per illos facit, ut nomen illius glorificetur, & laudetur per ipsum.

c ¶ *Super misericordia, &c.*] Tua misericordia & tua veritas hoc facit.

d ¶ *Ne quando, &c.*] Propter hoc facit Deus ista mirabilia, ut non dicant gentes, quod non potuisset Deus illos saluare. Vel modo in nouo testamento, similiter facit in sanctis suis.

e ¶ *Deus autem, &c.*] Deus in cælo sursum. Dicunt sancti ad illos infideles, qui idola adorant: Vos vestros deos manu tangitis, & oculis carnalibus cernitis: sed noster Deus in cælo est sursum. In cælo & in terra omnia quæcumque voluit, fecit. In his qui cælestem vitam agunt, & adhuc terrena carne clauduntur, impleuit voluntates suas.

B

f ¶ *Simulacra, &c.*] Ideo dicitur simulacrum, quia ad similitudinem alicuius hominis mortui factum sit. Argentum & aurum. Quare non dixit, lapidea, aut ærea, aut fictilia, aut lignea, sed argentea & aurea? Quia præuidebat Spiritus sanctus: quoniam cum exinde increpati essent, quale responsum darent. Ideo posuit aurum & argentum: quia dicerent illi: Non adoro nec ligneum deum, nec lapideum, nec æreum, sed deum aureum, & argenteum. Dicit illi: Si aurum aut argentum adorasses, non esset talis error. Et dicunt illi: Non adoramus aurum, nec argentum. Ille respondit: Non aurum & argentum, sed Deum meum adoro, qui est in illa imagine, & illam potestatem quæ in ipsa est? Dicit illi: Diabolus ibi est. Ille dicit: Absit. Non volo diabolum adorare. Quomodo non adoras diabolum: quia in alio psalmo legimus: *Omnes dij gentium demonia?* Dicit ille. Nec hoc adoro. Quid ergo adoras? Ego solem, lunam, stellas adoro. Isti sunt mei dij: illi me saluant. Dicit illi: Si sol est tuus deus, quare non semper tibi lucet? Dicit ad alterum, qui lunam adorat: Si iste, qui solem adorat, approbat quod integer est suus deus. Tu lunam quare adoras, quare crescit & decrescit tuus deus, & de nocte lucet. Quare non semper tibi lucet: Et in mare quando mergeris, tua luna & tuæ stellæ, cur te non liberant, & semper super te lacem dant. Quare addit: opera manuum hominum, argentum & aurum. De terra fodiunt illud hominum, & cogunt illud & colorant, & sic euenit pulchrum. Ergo de tuis manibus facis deum tuum quem adoras. Ista ad reuincendum malos dicta sunt.

g ¶ *Oculos habent, & non videbunt. Aures, &c.*] Neque enim est spiritus in ore ipsorum. Dicit illi: Vel si bestiam adorasses, licet malum erat: sed tamen vel oculos habet, vel pedes: sed istud quod adoras nec videt nec audit. Quare addit: non clamabunt in gutture suo? Quia bestia clamant voce, sed confusus est clamor eorum. Non intelligis, neque potes per literas vel per syllabas comprehendere, quomodo vocem hominis comprehendis.

h ¶ *Similes fiant illis qui faciunt ea, &c.*] Similes, hoc est si oculos non emendat: quia vidit illud aurum, illam imaginem. Sed & in anima similis efficitur, dum non emendat: quia nec videt, nec intelligit, nec discernit, dum plus errori credit. Ideo similis dicitur. *Et omnes qui confidunt in eis.* Non solum qui faciunt, sed etiam qui confidunt.

a & rupem in fontes aquarum. b Non nobis domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam.

c Super misericordia tua & veritate tua: d ne quando dicant gētes, vbi est Deus eorū? e Deus autē noster in cælo: omnia quæcumque voluit, fecit. f Simulacra gentiū argentum & aurum. opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: g oculos habent, & non videbunt, Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt, Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. h Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. i Domus Israël sperauit in domino: k adiutor eorum & protector eorum est. l Domus Aaron sperauit in domino: adiutor eorum & protector eorū est. Qui timent dominū sperauerunt in domino: adiutor eorum & protector eorum est. m Dominus memor fuit nostri, & benedixit nobis. n Benedixit domui Israël benedixit domui Aaron. Benedixit omnib⁹ qui timent dominū: pusillis cū maiorib⁹ o Adiciat dominus super vos: super vos & super filios vestros. p Benedicti vos à domino: qui fecit cælū & terrā. q Cælū cæli domino: terrā autē dedit filiis hominū. r Non mortui laudabūt te domine: s neque omnes qui descendunt in infernum. t Sed nos qui viuimus, benedicimus domino: u ex hoc nunc & vsque in sæculum.

i ¶ *Domus Israel, &c.*] Domus Israël, duodecim tribus Israel. Aaron, tribus Leui non sperauit? Non sperauit in tales deos mortuos, sed in Domino. Domus Israel, animarum domus videntium Deum in domino sperant. Et Aaron, mons fortitudinis, id est, qui fortes & alti sunt in merito, in domino sperant.

k ¶ *Adiutor & protector, &c.*] Illi dij non prosunt, secundum Hieremiæ dictum: hominem non liberant de bello: regem non constituunt: sed iste illos defendit, & protegit, secundum Danielis dictum: vere ipse est Deus deorum, & ipse mutat tempora, & amouet reges, & constituit.

l ¶ *Domus, &c.*] Exceptis istis, domus Israël & Aaron, omnes qui illum timent & amant, protegit illos & defendit.

m ¶ *Dominus memor, fuit nostri, &c.*] Memor fuit, quando liberauit filios Israël. Et nos quando quod promisit impleuit opere. Misit filium suū,

qui carnem suscepit, & nos liberauit. Hoc dico Deum memorare. Et benedixit nos, hoc est, omni benedictione spirituali.

n ¶ *Benedixit domui Israel, benedixit domui Aaron. Benedixit omnes timentes dominum, &c.*] Id est, altiores merito, & inferiores.

o ¶ *Adiciat dominus super vos,*] Alios prædicatores. Primitus pauci fuerunt, postea multi effecti sunt in mundo prædicatores.

p ¶ *Benedicti vos à domino: qui, &c.*] Benedicti, hoc est, vos sancti benedicti estis à domino.

q ¶ *Cælum cæli, &c.*] Cælum cæli, sicut dicit canticū psalms, & psalmus cantici. Istud cælum subiectum est illi cælo superiori, vbi est firmamentum & inde habet lumen. Et terra iterum subiecta est ad illud cælum aëreum: exinde habet pluuiam & omnem necessitatem. Secundum sensum, cælum altius, sancti apostoli: qui ab ipso Christo audierunt prædicationem, & illuminationem Spiritus sancti, acceperunt, & exinde fuerunt edocti. Cælum iterum successores apostolorum: quibus illi prædicauerunt, & dominus illos in anima illorum illuminauit. Terram autem dedit filiis hominum. Hi sunt illi simplices, qui tantum incarnationem credunt: qui lac edunt, & nutriuntur per prædicationem, & ipsi qui terreni erant, cæli efficiuntur.

r ¶ *Non mortui laudabunt te domine.*] Hoc est, peccatores. Peccator enim cum venerit in profundum malorum, contemnit.

s ¶ *Neque omnes qui descendunt in infernum.*] Hoc est, habitatores inferni.

t ¶ *Sed nos qui viuimus, benedicimus dominum.*] Nos fideles qui viuimus, id est, qui fidem & opera habent, ipsi laudant Deum.

v ¶ *Ex hoc, &c.*] Ex hoc, id est, quo incipimus intelligere Nunc, modo. Vsque in sæculum, sine fine.

a ¶ Hal-

C

E

Dan. 2. 2
& 4 f

a. Reg. 12

Psal. 118

Psal. 133

D

F

Rom. 5. 4

Hier. 6. 1

24.

Exod. 15

Hier. 15. 1

Prou. 18. 9

E a ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus vocem continet fidelis animæ à Deo peregrinantis, quæ post longos labores ab eo suscipitur.

PSALMVS CXIV.

Dilexi, b quoniã, &c.] Nô dixit diligam, sed dilexi. Non promisit se facere, sed testatur se fecisse. Dilexi. Quare dilexi? Quoniã exaudiet dñs vocem orationis meæ. Dilexi, transacti tēporis est, exaudiet autē, futuri. Nô. n. dixit, quoniã dilexi, quod exaudiuit me dominus, sed; dilexi quod exaudiet me dominus.

c ¶ *Quia, &c.*] Quoniam nos parui sumus & humiles, & nô possumus nos extendere & exaltare, propterea dñs inclinavit aurem suam, & dignatur exaudire nos. Denique, quia nos homines sumus, & dij non possumus fieri: Deus homo factus est & inclinavit se, secūdū illud quod scriptum est: *Et inclinavit calos, & descendit.*

d ¶ *Et in diebus meis vocabo te.*] Hic quæritur, quomodo in diebus inuocet, & non inuocet in noctibus. Et quomodo dicit in alio loco: *Media nocte surgebam ad confitendū tibi:* cum sancti in nocte plus soleant orare? Et in alio loco dicitur: *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum.* Quomodo dicit, & in diebus meis inuocabo? Non dixit inuocavi, sed inuocabo in futuro. Dum enim in hoc mundo sumus, in nocte inuocamus. In futuro in die inuocamus dominum: propterea dixit, in diebus meis. Peccatoribus enim nox est, mihi autem dies.

e ¶ *Circumdederunt, &c.*] Videntur mihi dolores mortis, cogitationes esse sædæ, quando anima cogitat, & peccare desiderat: quando parturit peccata, vicina est morti.

f ¶ *Pericula, &c.*] O nos infelices, & miseros, & lugendos: quia semper nos peccatum quærit. Si autem semper nos quærunt peccata, ergo nos festinemus, vt non nos inueniāt. Hæc autem distantia est inter dolores mortis, & pericula inferni. Dolores mortis malæ cogitationes sunt: pericula inferni, opera mala sunt. Et vt ita dicam, illud in theoria, istud in opere, hoc est, in practica. Ibi enim dolor & parturitiō; hîc autem periculum est vicinum morti.

g ¶ *Tribulationem, &c.*] Nouam rem dicit. Non dicit requiem inueni, non dicit saturitatem inueni. Si autem dixisset: inuenit me tribulatio, inuenit me dolor, nô erat quæstio. Nunc autem quid dicit? *Tribulationem & dolorem inueni:*

Quasi quærens sic inuenit. Non enim inuenitur nisi quod quæritur. Sanctus non quærit requiem, sed tribulationem. Nouit enim quoniam tribulatio patientiã operatur: patientia autem probationem: probatio vero spem: spes autem nô confundit. Tale quid & in Hieremia dicitur: *Tribulationem, inquit, & miseriam inuocavi:* Quoniam inquit, amaro tuo verbo ridebo, hoc est, in hoc saculo quid aliud volo, nisi tribulationem, vt in futurum requiem habeam & felicitatem? Et propterea, inquit, nunc amaritudinem sustineo, vt postea dulciora promerear. Et populus domini de Ægypto egrediens venit in Mara, quod interpretatur amaritudo, & de Mara in Sina, quod interpretatur tentatio. Et iterum Hieremias: *Solus sedebam: quoniam amaritudine repletus eram.*

h ¶ *O domine, &c.*] Proprietatem Hebraicæ linguæ Græcus & Latinus exprimere non possunt. Pro(ò) in Hebræo habet אָנָּה ana. Ana autem interpretatur rogo & deprecor. Et quod dicit, hoc est: Deprecor domine libera animam meam. Non est enim vocantis, sed deprecantis affectus. In ingenti enim periculo constitutus est.

i ¶ *Misericors dominus & iustus, & Deus noster, &c.*] Erige aures peccator. Misericors est dominus: sed noli esse negligens, sequitur enim, & iustus. Si multum peccatores: audi, misericors est dominus: si negligens es: audi, & iustus est. Sed videtur quasi æquale esse, misericors dominus & iustus. Hieron. Tom. 7.

stus. Verbi gratia: decem partibus est misericors, & decem partib. est iustus, & hoc propter simpliciores ita loquor. Dicat aliquis: Si pensentur peccata mea, nonne possum tanta habere bona, quanta habeo mala? Nunc autem dicitur: quod misericors est & iustus. Est misericors in peccatoribus: iustus in bonis. Incipiunt me grauare peccata mea, & vincit in stia misericordia. Propterea semel iustus posuit, & secundo misericors. Poterat & de præterito dicere. *Et Deus noster,* inquit, *miseretur,* vt semper eum misericordiam ostendat.

k ¶ *Custodiens, &c.*] Si quis magnus est, & se exultat, & superbus est: hunc non custodit dominus. Si quis se magnum putat, huius non miseretur dominus: sed si quis se humiliat, huius miseretur, & custodit eum dñs. Siquidem dicit: *Ecce ego & pueri,* quos mihi dedit dominus. Et iterum.

l ¶ *Humiliatus sum, &c.*] Dupliciter intelligimus: humiliatus sum, & saluauit me. Siue peccavi, & saluauit me: siue cum essem superbus, humiliavit me, & saluauit me.

a ¶ *Hal-*

l ¶ *Humiliatus sum, &c.*] Dupliciter intelligimus: humiliatus sum, & saluauit me. Siue peccavi, & saluauit me: siue cum essem superbus, humiliavit me, & saluauit me.

m ¶ *Conuertere, &c.*] Quando dicitur conuertere in requiẽ tuam: ergo habuit antea requiem, quam perdidit. Nemo enim conuertitur, nisi qui pergit illuc vbi prius erat. Deus enim nos bonos creauit, & nostro arbitrio nos reliquit, & omnes cum Adam in paradiso posuit. Sed quia nostro arbitrio à beatitudine illa cecidimus, & venimus in vallem lachrymarum: propterea iustus animam suam hortatur, vt conuertatur illuc vnde descendit. *Conuertere anima mea in requiem tuam.* Locus enim iste, tribulationis locus est, terra pugnantium est. Iste locus lacrymarum est, vbi non licet securum ambulare. Vbicunque enim aliquis fuerit, periculum est. Si in deserto, scorpiones sunt: si in ciuitatibus, ocul^o meretricis pernicies est hominis: si in mari, latrones & piratæ. Hæc omnia mystice loquor. Nec enim nunc periculum est sancto viro à latronibus interfici: siquidem martyres sanguine suo vicerunt. *Conuertere anima mea in requiem tuam.*

n ¶ *Quia dominus, &c.*] Quo, inquit, conuerteris ò anima? In paradysum. Non quia digna es, sed misericordia domini est. Vt exires de paradiso, tuo vitio factum est: vt autem redeas, misericordiæ domini fuit. Et nos dicamus animæ nostræ: *Conuertere in requiem tuam.* Requies nostra Christus est Deus noster. Si quando fuerimus in angustia, & cæperit nos cogitatio captiuare in peccatum, dicamus: *Conuertere anima mea in requiem tuam.*

o ¶ *Quia eripuit, &c.*] Nec dum rediit in paradysum, & iam se in securitatem redisse dicit. Dixit: *conuertere anima mea in requiem tuam,* & quasi securus dicit: quia eripuit animam meam de morte. Quomodo eripuit animam meam de morte? Pro me passus est Deus meus: pro me crucifixus est Deus meus, & dico: *Vbi est mors victoria tua: vbi est inferne stimulus tuus.*

p ¶ *Oculos meos à lacrymis.*] Ploravi vt rideam, luxi vt in sempiternum gaudeam. Qui in præsentem non plorat, in futuro lacrymabitur. *Beati enim qui lugent: quia ipsi consolabuntur.* E contrario autem dicitur: *Va vobis qui ridetis: quoniam lugebitis.*

q ¶ *Pedes, &c.*] Quia non steterunt pedes mei super petrà: propterea pene moti sunt pedes mei, pene effusi sunt gressus mei. Liberati sunt pedes mei à lapsu. Quare? quia conuersa est anima mea in requiem suam.

r ¶ *Placebo coram domino in regione, &c.*] Videor, inquit, hominibus esse iustus, quare opera bona non habeo? Videor hominibus esse sanctus, quare verba bona non habeo? Hæc David dicit: hoc sancti dicunt, hoc Apostoli loquuntur. Peccator enim hæc nô loquitur. Quid loquitur iustus? Quia verba, & opera bona nô habeo, & sanctus videor, & laudor ab

Dan. 2. g & 4 f

a. Reg. 12. a

Psal. 118. b

Psal. 133. a

D

F

H

Rom. 5. a Hier. 6. & 24.

Exod. 15. d

Hier. 15. d

Osee 13. d

1. Cor. 15. g

Mat. 5. a

Prov. 18. 9

A

Rom 7. d
Psal. 18. d

hominibus. Ego autem noui consciētiam meam: scio qualibus cogitationibus cor meū fluctuat: scio quantā mihi libidines veniunt, & video aliam legē repugnantem mētī meæ, & captiuantem me in lege peccati: propterea dico: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et propterea dico: Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Ab alienis. Nō est meū q̄ parturio. Nolo cogitare mala, & cogito. Nolo cogitare malum, & quasi inuitus & captiuus in malam cogitationem trahor. Sed quoniam in mea potestate non est, aut cogitare, aut non cogitare quæ sunt mala: propterea dico: aliena quidem sunt quæ veniunt in cor

1. Cor. 13. c
Iob. 15.Luc 24 f
B
Luc. 16 d

meum. Sed quoniam quasi necessitas mihi imponitur, propterea dico: ab occultis meis munda me. Aliena quidem sūt peccata: sed quia suscipio ea, dico in alienis peccatis, parce mihi seruo tuo. Hoc autem quare dixi? Quoniam dixit propheta: Placebo domino. Non dixit placeo, sed placebo. Hic enim quod facio, non possum esse perfectus iustus. Propterea dicit & Apostolus: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, & nunc per speculum videmus in ænigmate. Propterea nunc longo sermone vsi sumus: quoniam in præsentī sæculo perfectus iustus nemo esse potest, neque Dauid, neque apostoli, neque aliquis sanctorum. *Nemo enim mundus à peccato, nec si vnus diei fuerit vita eius.* Siquidem apostoli & sancti nō ausi sunt dicere, sancti sumus: nec ausi sunt dicere placeo, sed placebo. Qui in futurum sollicitus est, de præterito quod non fecit, confitetur. Placebo domino. Vbi placebo? In regione viuorum. Hæc enim regio mortuorum est: alia est terra viuorum. Siquidē & Dauid in hac terra erat, & verē in terra repromissionis, dicens: Placebo domino in regione viuorum: confitetur hanc regionem non esse viuorum, sed mortuorum. Vultis scire quæ est illa regio viuorum? *Dominus dicit in euangelio: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, & erant mortui.* Et quid sequitur: *Deus inquit, non est mortuorum, sed viuorum.* Igitur & iustus quid dicit: *Placebo domino in regione viuorum.* In regione Abraham, Isaac, & Iacob. Hoc est, quando verē fuero in sinu Abraham, tunc placebo domino.

a ¶ Halleluia.] Hunc psalmum quinta & sexta editio cum superioribus copulant: Symmachus vero & Lxx. interpretes diuidunt.

PSALMVS CXV.

Credidi, b propter, &c.] In Hebraico centesimus decimus quartus psalmus, & centesimus decimus quintus, vnus est psalmus. Igitur dixit: credidi, propter quod locutus sum. Quid credidisti, quod locutus es? Psalmus prior ita finit: Placebo coram domino in regione viuorum. Dicit ergo propheta: *Credidi, propter quod locutus sum.* Quid credidisti? Quoniam placebo coram domino in regione viuorum. Hoc credidisti, & hoc locutus sum. Quid autem locutus sum:

c ¶ Ego autem, &c.] O magna intelligentia diuini sermonis, Credidi, inquit, quoniam placebo domino: quoniā ero angelus: quoniam ero in cælis, & non fui superbus; non sum elatus, sed humiliatus sum nimis. Quoniam ero in regione viuorum: misericordiæ domini est. Ego autem noui memetipsum, quia terra sum & cinis. Propterea dico: ego autem humiliatus sum nimis. Quid autem est terra & cinis;

d ¶ Ego autem dixi, &c.] In Hebræo aliter habet: *Ego dixi in excessu meo: omnis homo mendacium:* quod dicitur כוזב. Placebo domino in regione viuorum: sed ego scio memetipsum secundum conditionem corporis nihil esse. Non est enim veritas in substantia nostra, sed umbra est, & quasi mendacium. In substantia corporali dico, non in anima. Et quod dicit hoc est. Placebo domino in regione viuorum. Sed cogitans humanam vitam, & considerans diuersos errores, non inuenio veritatem in hoc mundo. Siquidem ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Propterea dico. Omne quod videmus, omne quod intelligimus, mendacium est. Quomodo igitur mendacium est? Mendacium hinc dixit quasi umbram, quasi imaginem,

1. Cor. 13. c

quemadmodū dicitur in alio loco: Veruntamen in imagine pertransiet homo. Eadem intelligentia & nūc dicitur: *omnis homo mendax*, hoc est, omnis homo umbra. Hoc autem dicimus secundum Hebraicam veritatem. Loquamur autem & secundum Lxx. interpretes. Dicit enim aliquis: qui ad me

quod habetur in Hebraico: ego ecclesiam sequor. *Ego dixi in excessu meo: omnis homo mendax.* Verum dicit Dauid, an mentitur? Si verum est, omnis homo mendax & hoc quod dicit, omnis homo mendax, verum est; ergo & ipse mentitur: quia & ipse homo est. Si autem & ipse mentitur: ergo hoc quod dixit: omnis homo mendax, non est verum. Quo-

cunquē verteris, in contrarium venit. Et quoniam ipse homo est: ergo ipse mentitur, quod omnis homo mendax est: Ergo alio genere mentitur. Videtis ergo quia syllogismi sūt philosophorum. Denique secundum hanc sententiam textitur syllogismus Aristotelis. Denique tu dicis: loquere ad alterum: si mentiris, & verum dicis quod mentiris: ergo mentiris. Videte quomodo in contrarium vertitur sententia. Quid enim dicit: O tu qui mecum loqueris: si mentiris, & verum dicis hoc ipsum quod mentiris: ergo mentiris, & in eodem sermone fit, vt verum dicat & mentiatur. Propterea lectum est in Apostolo, *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam & vanam deceptionem hominum, secundum elementa mundi.* Inuenerunt enim philosophi suas deceptiones ex propria arte, quomodo in eodem sermone & vera quis dicat, & mentiatur. Nos autem dicamus Dauid vera dixisse, quod omnis homo mendax. *Quamdiu homines sumus, mentimur: quando autem fuerimus dii, desinimus mentiri.* Vbi enim sunt æmulationes & contentiones in vobis, nonne homines estis & secundum hominem ambulatis? *Ego dixi, dii estis & filij excelsi omnes. Vos autē sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis.* Si quis igitur sanctus est, Deus efficitur: & quando factus fuerit Deus, desinit esse homo, & iam non mentitur. Quid enim dicit & Apostolus: *est autem omnis homo mendax: Deus autem verax.* Interprete mur aliter. *Credidi, propter quod locutus sum.* Magister quādo docet discipulū, nisi prior ipse crediderit quod docet, nō potest alterū docere. Dicit ergo se primū credidisse, & sic aliū docere. *Ego autē humiliatus sum nimis.* Quando autē adeptus sum gratiam Dei, non sum elatus in superbiam, non me inflauit notitia. Sed quid feci? *Humiliatus sum nimis.* Tamen quod docui sermone, potui & humilitate docere. *Ego dixi in excessu meo omnis homo mendax.* Docebam, inquit, discipulum meum, & considerans contemplationem cælestem, & cogitans diuina: intellexi omne quod homo nouit, esse mendacium. Quid enim veritatis potest esse in hoc mundo, cum umbra sit vita nostra super terram? Si ergo qui docet discipulum, confitetur, quod omnis homo mendax est: quanto magis discipulus non debet se extollere, & æstimare se aliquid esse?

e ¶ Quid retribuam domino pro omnibus, &c.] Quoniam dixit: placebo domino in regione viuorum, & hoc ipsam, credidi propter quod locutus sum, & humiliatus sum nimis: & dixi, omnis homo mendacium, omnis homo umbra, omnis homo imago: pro tantis beneficiis quibus placebo domino in regione viuorum, quid habeo dignum quod illi retribuā? Ego terra sum, ego cinis sum: promisit mihi quia placebo illi in regione viuorum, fecit me magistrū. *Credidi, propter quod locutus sum.* Quid habeo dignum, quod illi pro tantis beneficiis retribuam? Quodcunque illi dederō, ipsius est, & magis illi reddo quam dono. Nihil aliud habeo quod ipsi retribuā, nisi pro ipso sanguinem fundam, nisi pro ipso martyr existam. Hæc est sola retributio digna, pro sanguine sanguinem retribuere, vt liberati à Salvatore, pro Salvatore libenter sanguinem profundamus.

f ¶ Calicē salutaris accipiam, & nomen domini, &c.] In Hebraico ita habet: *Calicē Iesu accipiam.* Hoc ipsum & angelus interpretatur. *Et vocabis nomen eius Iesu: ipse. n. saluabit populū suum.* Calicem ergo Iesu accipiā. Quis est iste calix Iesu? Pa-

Luce. 1. d
Luce. 21. c
Mat. 20. e

C

Psal. 38. b

Col. 1. a

1. Cor. 3. a
Psal. 81. bD
Rom. 3. a

Luce. 21. a

F

Leuit. 19.
c. 21.

Rom. 6. b

Psal. 105

Rom. 5. d

E *su: Pater, si possibile est, transeat iste calix a me. Et: potestis, inquit, calicem meum bibere. Et continuo sequitur: Calicem quem dem meum bibetis. Hoc autem quare dixi? Ut intelligamus calicem passionis martyrium esse. Grandis res est martyriū. Quomodo grandis res? Quoniam retribuit domino quod*

accepit a domino. Christus pro ipso passus est, & ille pro nomine ipsius patitur. Quoniam diximus quod martyr nihil aliud habet quod retribuatur dño, & dñs computat illi pro qualitate: quoniam videt seruum suū nihil aliud habere quod retribuatur ei. Quid enim simile est? Deus pro hominib. passus est, dominus pro seruo, iustus pro peccatore. Quæ æqualitas? Sed quoniam nihil aliud habet seruus quod retribuatur domino, Deus quasi clemens pro æquali accipit martyriū. Quasi si quis diues pauperi aliquē pauperem: euenerit autem eundē diuitē venire cum sua familia, & veniat casu in domū pauperis, & nō habeat pauper quod illi apponat, & familie ipsius, & solum illi dicat: intra in domum clientis tui, & ostendat voluntatem: quoniam nihil aliud habet quod det; & plus faciat pauper, sicut illa vidua, quæ

duo minuta contulit. *Calicem salutaris, aut Iesu accipiam. Et hoc ipsum martyrium, inquit, non est meæ virtutis, sed gratiæ Dei. Propterea non possum eum bibere, nisi nomen domini inuocauero. Iesus vincit, in suo martyre coronatur.*

F *a ¶ Pretiosa, &c.] Respondeant nunc Iudæi: quomodo omne corpus humanum dicunt esse immundum in lege. Denique si quis moriatur apud Iudæos, siue propheta, siue qualiscunque sanctus: si quis eum tetigerit etiam sacerdos, vsque ad vesperam immundus est. Hoc secundum literam in lege scriptum est. Dicamus illis: Si mortui corpus immundum est, quomodo nunc dicitur: pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Si pretiosum est corpus sancti morientis, quomodo immundum est: Ergo hic de euangelista dicitur, de martyre prædicatur.*

b ¶ O domine, &c.] Et iam dixi in centesimo quartodecimo psalmo, vbi habet: O domine libera animam meam, quod in Hebraico habet *אנא*, quod interpretatur rogo, aut deprecor. Et hic ita habet in Hebraico. Rogo domine: quia ego seruus tuus, ego seruus tuus. Videtur humilitatis esse quod dicitur. Grandis dignitatis est & meriti esse seruum dñi, & non seruum peccati. Quia non habeo, inquit, dñm hominē; quia non habeo dñm peccatū. Non enim. egnat peccatū in mortali meo corpore, propterea seruus tuus sum. Grande meritum. Denique dicitur de Moyse. Sed non sicut seruus Moyse. Et Abraham, & Isaac, & Iacob dicuntur serui dñi. Propterea & Apostolus ita incipit: Paulus seruus Iesu Christi.

c ¶ Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo, &c.] Verè magnæ felicitatis est, ire ad dominum, vt non habeat conscientiam inquinatam. Quicumque sanctus moritur sua morte, licet sit sanctus qui misericordias operatus sit, fecerit signa, demones eiecerit, non vadit ad dominum securus: horrescit eius conscientia, quando videt dominum. Martyr autem si & post baptismum peccauerit: tamen secūdo baptisinate martyrij ablutus securus vadit ad dominū. *Dirupisti vincula mea. Catenis autem suorum peccatorum vnusquisque constringitur, sed in martyrio meo dirupisti vincula peccatorū meorum, & de vinculis plicasti mihi coronam victoriæ. Vbi enim abundauit peccatum, superabundauit & gratia. Tibi sacrificabo hostiā laudis. Post martyrium vbi sacrificat: In regione viuorum. Sacrificabo, inquit, tibi sacrificium. Quale sacrificium? Nunquid hircum aut vitulum? Illa Iudaica erant, & transiunt, *Sacrificabo tibi hostiam laudis. Hæc est laus martyrium.**

S. Hieron. Tom. 7.

Sicut enim martyres laudant dominum purè in regione viuorum: ita & monachi, qui die & nocte psallunt domino, debent eandem puritatem habere martyrum: siquidem ipsi martyres sunt. Quod enim faciunt angeli in cælis, hoc monachi faciunt in terris.

reddam coram omni populo eius: **a** pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. **b** O domine quia ego seruus tuus: ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. **c** Dirupisti vincula mea tibi sacrificabo hostiā laudis, & nomen domini inuocabo, **d** Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius: in atriis domus domini **e** in medio tui Hierusalem.

f ¶ Halleluia.

PSALMVS CXVI.

Laudate dominum omnes gentes: **h** laudate eum omnes populi. **i** Quoniam confirmata est super nos misericordia eius; **k** & veritas domini manet in æternum.

g ¶ Halleluia. Halleluia.

PSALMVS CXVII.

Confitemini **m** dño quoniam bonus: quoniam in sæculū misericordia eius, **n** Dicat nunc Israël quoniam bonus: **o** quoniam in sæculum misericordia eius. **p** Dicat nunc domus Aarō: quoniam in sæculum misericordia eius. **p** Dicant nunc omnes qui timēt dominū:

a quotalis mysterij sacramento. Vocem tamen apostolicam tenet: qui iuxta normam euangelicam in quatuor versuum numero continetur.

PSALMVS CXVI.

Laudate **g** dominum, &c.] Qui relictis simulacris, accessistis ad eum per fidem. Quod autem omnes gentes laudaturæ atque adoraturæ essent dominum, hoc Magi ab oriente venientes inchoauerunt, offerentes munera nato homini regique ac domino, sicut Mathæus ait euangelista.

h ¶ Et collaudate, &c.] Qui ex Iudæis fuerunt conuersi, quod titulus ille prænucliauit, quem super crucem dominicam Pilatus posuit, scriptum Hebraicè, Græcè, & Latine, rex Iudæorum, sicut Ioannes euangelista testatur.

i ¶ Quoniam, &c.] Apud Deum futura iam facta esse sæpe testati sumus: Ergo tunc misericordia domini confirmata est, cum effudit super credentes Spiritū sanctum, iuxta promissionem quam Lucas euangelista commemorat, dicens: Ecce ego mitto promissionem patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate quoad vsque induamini virtute ex alto.

k ¶ Et veritas, &c.] Permanet veritas domini, cum iusti in cælesti Hierusalem tanquam lapides viui ædificantur: Vel impij æterno igni & vermibus, qui nunquam moriuntur, his traduntur. Sicut Marcus euangelista ait: Ignis eorum nō extinguetur, & vermis eorum non morietur. Nos verò dominum supplices deprecemur, vel se laudandi tribuat efficaciam, & confirmet super nos misericordiam suam: mittens in nobis Spiritum sanctum, qui exurens noxia, illuminet profutura. Ipsi gloria cum æterno patre & Spiritu sancto in cuncta sæcula sæculorum, Amen.

l ¶ Halleluia.] Iste psalmus interdum vocem continet ecclesiæ Christi vocatione fundatæ: vel populi interempti pro Christi nomine Deum magnificantis.

PSALMVS CXVII.

Confitemini **m** domino, &c.] Confessio hæc non ad peccatorū remissionem, sed ad laudem pertinet Deitatis: **n** ¶ **D**icat, &c.] Illa domus, quæ prius cæcata erat delictis, nunc mente serena Dei gloriam contemplantur. **o** ¶ **D**icat, &c.] Quæ ante idolis immolauerat, nunc autem altissimi illecta bonitate, sacerdotium gerit animæ suæ. **p** ¶ **D**icant nūc qui timent dominū, quoniam bonus: quoniam in

K iij

C

E
Iur. 22. c
Mat. 20. c

Psal. 38. b

G

Col. 1. a

1. Cor. 3. a
Psal. 81. b

D

Rom. 3. a

Luc. 21. a

Leuit. 19. c
21.

Rom. 6. b

Psal. 105. b

Rom. 5. d

1. Cor. 1. d
Iur. 22. c
Mat. 20. c

A

saeculum, &c.] Vos qui prius simulacra muta & surda metuebatis: nunc omnipotentis domini cum timoris reuerentia misericordiam decantate.

a ¶ In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in, &c.] In angustiis tribulationum exaudiuit me in latitudine gaudiorum.

b ¶ Dominus mihi, &c.] Diabolus utique & homo, & vir, saepe in scripturis ponitur.

c ¶ Dominus mihi, &c.] Vel haereticos, vel Iudaeos.

Psal. 39. c

d ¶ Bonum est sperare, &c.] In solo Deo debemus sperare, & non in homine: cuius salus vana est. Nam alius propheta ait: *Maledictus homo qui perit in homine spem suam.*

H. 17. a

e ¶ Bonum est, &c.] Qui vitam largitur aeternam.

f ¶ Quam confidere in, &c.] Quorum potestas cum hoc mundo dilabitur.

g ¶ Omnes gentes circumdederunt me, & in, &c.] Gentes scilicet tribulationum vallabant me, sed in nomine domini restiti eis.

h ¶ Circumdantes circumdederunt me, &c.] Cuius crum vexillo munitus.

B

i ¶ Circumdederunt me, &c.] Sicut apes fauam, ut auferrent dulcedinem quam in me Christus infuderat.

k ¶ Et exarserunt, &c.] Ipsi exarserunt in inuidia sua, dum me exurere non valuerunt.

l ¶ Et in nomine, &c.] Cum ea quae mihi intulerant in eos refusa sunt.

m ¶ Impulsus euerfus, &c.] Qui confidens in eum, ipsum solum adiutorem quaesitum.

n ¶ Fortitudo mea & laus mea dominus, & factus est, &c.]

Ipsi concinam: ipsum virtutem meam dicam: in ipso omnis laudatio mea consistit, qui mihi in hac tribulationis morte factus est in salutem.

o ¶ Vox exaltationis, &c.] In cordibus utique martyrum reliquorumque sanctorum, qui facti sunt tabernaculum Dei per inhabitantem Spiritum sanctum in eis.

p ¶ Dexter a domini fecit virtutem.] Ut mihi victoriam in passione tribueret.

q ¶ Dexter a domini, &c.] Ab humilitate diuersarum passionum virtute eius eleuatus sum.

r ¶ Non moriar sed viam & narrabo opera domini.] Populus haec martyrum loquitur, quorum victoriae in omnibus ecclesiis concinuntur.

s ¶ Castigans castigauit, &c.] Castigat nos dominus ad emendationem in multis verberibus, ut probet & seruet a perpetua morte.

t ¶ Aperite mihi portas iustitiae, & ingressus in eas confitebor, &c.] Beatus est ille ecclesiae vel martyrum populus: cui portae aperiuntur iustitiae, id est, vitae aeternae, in quibus iugiter Deum confiteatur & laudet.

v ¶ Haec porta domini: iusti intrabunt, &c.] Dominus Iesus Christus porta est patris, per quam introitur ad eum, ipso domino sic dicente: *Ego sum ostium, per me si quis introierit saluabitur.* Et iterum: *Nemo venit ad patrem nisi per me.* Per hanc ergo portam venit ad patrem, sed nemo in eam ingreditur nisi iustus.

C

Ioan. 10. b

x ¶ Confitebor tibi quoniam exaudisti me, &c.] In qua vel vulnera peccati sanasti, vel aduersus iniquum hostem factus es in salutem.

y ¶ Lapidem quem, &c.] Dominus noster Iesus Christus lapis verus inuentus in legis litera: reprobatus est ab aedificantibus Iudaeis, hoc est, literae haereticis.

z ¶ Hic factus est in caput anguli.] In caput connectens duos parietes: Vnum de circumcissione: alium de praepotio in vno nouo homine, hoc est, in semetipso.

a ¶ A domino.] Patre.

b ¶ Factus est.] Mediator noster & eius.

c ¶ Et est, &c.] Non in illorum qui eum reprobaerunt, sed in nostris qui eum credendo suscepimus.

d ¶ Haec est dies, &c.] Hic lapis angularis ipse est dies salutis, in quo vel a morte surreximus, vel maerore peccati deposito, in nouitate vitae laetamur.

D

e ¶ O domine saluum, &c.] Ad te venientem.

f ¶ O domine bene prosperare.] Prosperum facito iter illud: quo ad te post multos labores reuertar.

g ¶ Benedictus, &c.] Christus dominus in nomine patris, sicut ipse ait: *Ego veni in nomine patris mei, &c.*

Ioan. 5. d

h ¶ Benediximus, &c.] Sancti de caelesti Hierusalem paruos ecclesiae benedicunt.

i ¶ Deus dominus, &c.] Resurrectione enim sua illuminauit

tenebras nostras.

k ¶ Constituite, &c.] Exhibete vos templa & aras Deo: in quibus & sacras celebretis solemnitates.

l ¶ In condensis.] In virtutibus multis: in quibus vel ipse dominus, vel eius angeli frequentantur.

m ¶ Vsq̄ ad, &c.] Vsq̄ ad ipsum dominum, qui est fortitudo animae, quam eius altare fecisti.

n ¶ Deus meus, &c.] Accepta remissione per confessionem peccaminum, nunc confitebor laudes tuas.

o ¶ Deus meus, &c.] Quia a te ab humilitate sum subleuatus.

p ¶ Confitebor tibi, &c.] Ut me cum sanctis tuis in caelesti Hierusalem sociare.

q ¶ Confitemini domino quoniam, &c.] In his verbis psalmus accipit terminum, de quibus sumpsit exordium: videlicet ut ab initio credulitatis nostrae vsque ad finem in Deum nostrum fiduciam habentes, eius laudes perseueranter confiteamur, iuxta illud domini: *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Qui nobis fiduciam in se sperandi largiri dignetur: ipsi gloria cum aeterno patre & filio & Spiritu sancto in saecula saeculorum, Amen.

Mat. 10. i
& 24. b

a ¶ Hal-

E a ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus magnum in se mysterium continet. De quo quippiam in prologo prolocuti sumus: sed quoniam continentur in eo lex, mandata, iustificationes, testimonia, iudicia ac viæ: quid inter ea distet, discerni necesse est. Lex ergo quæ per Moysen data est, in Christo spiritualiter debet intelligi: quia Apostolus cum illam sanctam vocet: umbram tamen eam futurorum esse describit.

Heb. 10. 1.

Mandata sunt in quibus præceptorum dominicorum custodia deputatur, iuxta illud: Non occides, non mœchaberis, & reliqua. Iustificationes sunt quibus Deus per suam dilectionem, & proximi, zizaniam odij ab hominum corde iubet auelli. Testimonia sunt, in quorum præsentia nobis obseruationum sanctarum ordo committitur. Sicut Moyses cælum & terram inuocat testes.

Deut. 4. 1.

2. Tim. 4. 1.

Et Paulus ad Timotheum: *Testificor tibi, inquit, in conspectu Dei viuētis, & in conspectu electorum angelorum eius, & reliqua.* Iudicia autem sunt, cum aut iustos splendidis honorabit meritis: aut æternis dānabit suppliciis transgressores. Viæ. n. sunt apostoli ac prophetæ, per quos venitur ad veram vitam, qui est Christus. Sic ergo inchoat psalmus. Beati immaculati, quem pro prolixitate dictorum in tribus homiliis explanare domino annuente decreuimus. Totus hic psalmus est scriptus secundum ordinem literarum, ita ut ab una litera octo versus incipiant, & rursus a sequenti octo alij compleantur. Et hoc similiter vsque ad finem textitur. Iosephus autem refert in libris *ἀρχαιολογίας* hunc psalmum & Deuteronomij canticum vno metro esse compositum, & putat elegiacum metrum in utroque posse deprehendi, quod scilicet prior versus sex pedibus constet: inferior vno minus in pentametrum finiatur.

PSALMVS CXVIII.

ALEPH.

B *Beati b, &c.*] Ista utique in sæculi via, per quam gradimur. *Beati immaculati.* Contra beatitudinem miseria opponitur. Beatus immortalis dicitur in nostra lingua, siue laudabilis, vel gloriosus. Illi sunt beati, qui in vitam æternam merentur intrare: & illi sunt miseri, qui in infernum descendunt. Quomodo dicit immaculati, quia sine minutis peccatis homo esse non potest: sicut sanctus Ioannes dixit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Et propheta dicit: *Qui ingreditur sine macula & operatur iustitiam.* Sine macula, hoc est, sine mortalibus criminibus: Sed tamen discretionem facit inter maculam & maculam, id est, quia & si sine minutis esse non possumus: tamen in maiora incidere non debemus.

1. Ioan. 1. 1.

Psal. 14. 1.

Ioan. 14. 1.

c ¶ In via qui, &c.] In via, in Christo ut ipse ait: *Ego sum via & veritas.* Qui ambulant in lege domini, hoc est, in mandatis illius. Qui ambulant, id est, perseverant. *Qui ambulant in lege domini.* Qui carnis concupiscentiis edomatis: etiam terrarum honorum gloriam calcant.

d ¶ Beati qui, &c.] Ut intelligant cum peccauerint, se coram testibus deliquisse.

e ¶ In toto corde exquirunt eum.] Et non leuiter neque se-gniter,

f ¶ Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius, &c.] Viæ enim sunt apostoli & prophetæ, per quos venitur ad viam illam, quæ dixit: *Ego sum via, veritas, & vita, sicut iam diximus.* In hac enim via impij non incedunt: quia satanæ viam sequuntur.

S. Hieron. Tom. 7.

g ¶ Tu mandasti mandata tua, &c.] Non tepido corde, nec dissoluto animo, sed fortiter & attentè nos sua mandata edocet custodire.

h ¶ Utinam dirigantur, &c.] Nisi enim ab ipso domino dirigantur viæ nostræ: ad eius custodiendas iustificationes infirmiores erimus propter fragilitatem carnis.

PSALMVS CXVIII.
ALEPH.

B *Beati b immaculati c in via: qui ambulant in lege domini. d Beati qui scrutantur testimonia eius: e in toto corde exquirunt eum. f Non enim qui operantur iniquitatem: in viis eius ambulauerunt. g Tu mandasti: mandata tua custodiri nimis: h utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas iustificationes tuas. i Tunc non confundar: cum perspexero in omnibus mandatis tuis. k Confitebor tibi in directione cordis: l in eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ. m Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.*

BETH.

I *n quo corrigit adolescentior viam suam in custodiendo sermones tuos. o In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me à mandatis tuis. p In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. q Benedictus es domine: doce me iustificationes tuas. r In labiis meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui. s In via testimoniorum delectatus sum: sicut in omnibus diuitiis. t In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. u In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos.*

GIMEL.

R *etribue x seruo tuo, viuifica me, & custodiam sermones tuos. y Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.*

p ¶ In corde meo, &c.] In cordis abdito Dei sacramenta recōdit: cum hæreticum post duas correptiones deuitat, cum sanctum Dei canibus non exponit: Vel cum margaritas eius non proicit coram porcis Nihil negligenter agit in his quæ sunt Dei: quia scit maledictum esse qui fecerit opus domini negligenter.

Tit. 3. 1.

Matt. 7. 1.
Hier. 48. 6.

q ¶ Benedictus, &c.] Quia scio vanæ gloriæ iustificationes tuas, quas pharisæus proferebat in templo, à te non processisse. *r ¶ In labiis, &c.*] Incomprehensibilia dicit Apostolus iudicia Dei. Ergo iste quæ audiuit & didicit à prophetis, ea tantum labiis nuntiauit: sed credentibus, & non indignis.

Luc. 18. 1.

Rom. 11. 1.

s ¶ In via testimoniorum, &c.] Sicut enim terrenus homo in agris vineisque delectatur: ita iste in testimoniis Dei iocundatur de conscientia pura, qui contempto mundo à Deo ditatus est.

t ¶ In mandatis tuis, &c.] Exercitatio assiduitas operis est. Et iste nisi exercitatus in mandatis Dei fuisset, non poterat considerare vias eius, id est, apostolicas propheticasque doctrinas.

v ¶ In iustificationibus, &c.] Ea meditor, in his exerceor, ut illa obliuioni non tradens, possim ea integre perfecteque implere.

GIMEL.

R *etribue x seruo tuo, &c.*] Constanter sibi retribuui, ob id quod seruiat, deprecatur. Et quia nescit seruum se esse peccati: in ipso viuere, quia vita est, optat: sermonesque eius dum vita præsens voluitur, custodire.

y ¶ Reuela oculos meos, & considerabo, &c.] Absterge ab oculis cordis velamen literæ, & fac me spiritali sensu legis tuæ mirabilia contemplari. In lumine enim tuo videbimus lumen.

Psal. 35. 1.

K

A
1: Cor. 5. d

a ¶ *Incola ego sum in terra, &c.*] Sic & Apostolus ait: *Dum sumus in corpore, peregrinamur à domino.* Peregrinum se in corpore positum propheta dicit à cœlesti frequentia: quia scit hæc mandata in thronis & dominationibus contineri: quæ sibi ne occultentur implorat.

b ¶ *Concupiuit anima, &c.*] Vt siue manducem, siue bibam, siue aliud quid faciam, eas semper desiderem, mediter, apprehendam.

c ¶ *Increpasti, &c.*] Vt eos ad humilitatem sanctam, quam docuisti, reduceres. Increpasti superbos. Sic fecit diabolo, & Adam, qui se eleuauerunt in superbia. Vel modo per tuos doctores increpas aduersarias potestates, membra diaboli, hæreticos, vel malos homines, qui contra mandata Dei agunt. Increpasti illos per tuos sanctos.

d ¶ *Maledicti, &c.*] Maledicti sunt illi qui à mandatis Dei declinant: sed tunc pleniter maledictionem accepturi erunt mali, id est, hæretici vel reliqui: quando dicitur: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.*

Mat. 25. d

e ¶ *Aufer à me, &c.*] Pecati. f ¶ *Et cõtemptum.*] Iudicij mortalis.

B

Mat. 10.
Marc. 13. b
Luc. 21. c

g ¶ *Quia testimonia tua, &c.*] Non otiose & somnolenter, sed strenuè vigilanterque.

h ¶ *Etenim sederunt, &c.*] Quod in hoc versiculo propheta in se loquitur, futurum in apostolis reliquisque martyribus videt, qui multa corâ regibus & præsidibus, domino etiam hoc prænunciante, perPELLI sunt. Qui licet sint diuersis pœnis affecti: vsque ad sectionem tamen ceruicium semper se in Dei exereuerunt iustificationibus.

i ¶ *Nam & testimonia tua meditatio mea.*] In his utiq; presuris.

k ¶ *Et consilium meum iustificationes tua.*] Quia vitam pollicentur æternam.

DALETH.

A ¶ *Dhæsit pavimento, &c.*] Corpori mortali animâ coniunctam intelligo: ideo ne delictum inualecat, à te peto viuificari: sciens quia concupiscentia carnis mortem operatur.

m ¶ *Vias, &c.*] Quomodo dicit, enuntiaui tibi, cum alibi dicit, enuntia mihi. Nunquid Deus aliquid nescit, aut ignorat: quia ipse vbique est præsens, & omnia præuidet, & intrinsecus est? Sed quod dicit: *vias meas enuntiaui tibi*, hoc est, ac si dicat: Tu dic prius iniquitates tuas, hoc est, tua opera: quod contra mandatum Dei egisti, enuntia per confessionem, vel pœnitentiam, vt iustificeris in sermonibus Dei.

Esa. 45. d

n ¶ *Vias meas, &c.*] Vias peccati mei confessus sum, & remisisti: nunc doctrinam indulge, qua in iustificationibus tuis edocear.

o ¶ *Viam, &c.*] Iustificationes, quas legis litera protulit, spiritualiter capiam.

p ¶ *Et exercebor, &c.*] In apostolicis cæterisque doctrinis ecclesiasticis, quæ in ea sunt figuratæ.

q ¶ *Dormitauit, &c.*] In huius habitaculi mortalis statione.

r ¶ *Prætadio.*] Imbecillitatis corporeæ.

s ¶ *Confirma, &c.*] Vt ablato peccati somno, instanter in his vigilem.

t ¶ *Viam iniquitatis, &c.*] Desiderium illud per quod ad peccandum venit.

v ¶ *Et in lege, &c.*] Apud te enim lex hæc instituta est, vt semper miserearis.

x ¶ *Viam, &c.*] Christum Dei filium, quem præuidens

uenturum in mundum, audio dicere: *Ego sum via, veritas & vita.*

C

y ¶ *Iudicia, &c.*] Illa iudicia, quæ in euangeliiis proferens ait: *Hoc est iudicium, vt omnis qui credit in filium hominis, habeat vitam æternam.*

Ioan. 14.]

Ioan. 3. d

z ¶ *Adhæsi, &c.*] Et quia his adhærens, anteriorum facinorum indulgentiam merui: quæso ne me patiaris de iteratione peccati confundi.

a ¶ *Viam, &c.*] Quando multa patiebar propter verbum, ob spem futuræ beatitudinis.

b ¶ *Cum dilatares, &c.*] Cum in amplitudine sanctarum scripturarum mysteriū mihi beatæ trinitatis insinuares. Vel dilatares cor meum, id est, in latitudine charitatis, in spe, in fide.

HE.

L ¶ *Egem c, &c.*] Propheta in persona ecclesiæ dicit. Legem pone mihi, id est, remetipsum: quia lex Christus est. Ac si dicat: Temetipsum mihi pone, hoc est, dona.

D

d ¶ *Et exquiram eam semper.*] ipsam legem, hoc est, mandata vel remetipsum.

e ¶ *Damibi intellectum, &c.*] Id est, tua mandata. Intellectū, vt non sim sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

Psal. 31.]

Ecclesia rogat, vt intelligat discretionem inter bonum & malum, inter vitam & mortem, inter literam & sensum. Vt intelligam, & prædicem, & opere impleam.

f ¶ *Et custodiam illam in toto corde meo.*] Id est, ex tota dilectione.

g ¶ *Deduc me in semita mandatorum tuorum.*] Semita minor est quam via: hoc est, arcta, & angusta via, hoc est, altiora mandata quæ ducunt ad vitam: quia lata & spaciola est quæ ducit ad mortem.

Mat. 7. b

h ¶ *Quia, &c.*] Vox ecclesiæ. Ac si dicat ecclesia: Non concupiui aliud, nec delectatus sum, nisi tua mandata. Ideo rogo vt me deducas in tua mandata, id est, intelligere facias.

i ¶ *Inclina, &c.*] Vox ecclesiæ: superbi non inclinant cor in testimoniis Dei, quia sperant se altiores esse, & melius intelligere de præceptis Dei, quam ecclesia.

k ¶ *Et non, &c.*] Hoc est, vanitatem: quia illi superbi non inclinant cor in testimoniis Dei, sed in vanitate, vel avaritia. *Inclina cor meum*, dicit ecclesia, id est, in humilitate, vt illud: *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.*

Mala. 11. d

l ¶ *Auerte, &c.*] Auerte oculos meos, id est, sensus meos: ne videant vanitatem, id est, defectiōem. Ac si dicat: Vt in ista vanitate, quæ est defectio, non habeam oculos meos, id est, sensus meos defixos. Sed quid inquit?

m ¶ *In via, &c.*] Hoc est, in remetipso. Vel in tuis mandatis viuifica me, in anima.

n ¶ *Statue seruo tuo.*] Populo Christiano.

o ¶ *Eloquium tuum.*] Tua mandata.

p ¶ *In timore tuo.*] Id est, timore sancto.

2 ¶ *Amputa*

E

a ¶ *Amputa, &c.*] Ecclesia dicit. Amputa, id est, tolle, capula, seca, quod suspicatus sum ab aliis opprobrium. Opprobrium illud quod dicebant gentiles: Cultor es crucifixi: adorator es male mortui: venerator es occisi, & dicebant: Ecce Deus noster, quem vos dicitis manufactilem. Vbi est Deus vester? Veniat. *Quod suspicatus sum.* Quid suspicabantur illi? Quod fallaciam obseruaret ecclesia, quando Christum adorabat.

b ¶ *Quia, &c.*] Id est, clara: læta ad illos qui amant & desiderant, id est, non nolentibus, sed volentibus clara & iocunda sunt.

c ¶ *Ecce, &c.*] Vnum est domine tuæ miserationis donum, vt eloquia sancta custodientes, in tuâ æquitate viuificemur, hoc est, cum æqualem te patri spirituique sancto fatemur.

V A V.

E T d veniat, &c.] Vt delicta remittas.

e ¶ *Et salutare, &c.*] Hoc est salutare eloquium quod per alium promissisti prophetam, dicens: *Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Hoc est, vt venias nos redimere: secundum quod Abraham promissisti, sicut dictum est: *In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ.*

f ¶ *Et respondebo, &c.*] Ecclesia dicit. Ac si dicat: Si veneris redimere nos, respondebo ad illos qui mea exprobrant de mea fide quomodo credo, & dicunt: Vbi est Deus vester? Ecce Deus noster: vel idola illorum quæ colunt.

g ¶ *Quia, &c.*] Constanter his respondebo, qui vanam dicunt spem meam, quam in te habeo: quia illorum spes inanis est.

h ¶ *Etne, &c.*] Non consentiam peccantibus, ne audiam: *Quare tu enarras iustitias meas?*

i ¶ *Quia, &c.*] In his sperans, semper ea protuli in ecclesiis populorum.

k ¶ *Et custodiam, &c.*] In semper, omne tempus vitæ præsentis ostendit. In sæculum sæculi vero, futurum sæculum monstrat.

l ¶ *Et ambulabam, &c.*] Dilatus enim sum in custodia legis tuæ.

m ¶ *Quia, &c.*] Diligenter ea perscrutans. Ad hoc exquisiui, vt crederem & intelligerem.

n ¶ *Et loquebar, &c.*] Sciens quia qui te confitetur in sæculo, confiteberis eum coram patre & angelis eius. Nos vero si ante reges & præfides propter dominum, sicut martyres fecerunt, stemus, siue verbum veritatis annuntiemus, siue pro iustitia decertemus, non confusi, sed constantes esse debemus.

o ¶ *Et meditabar, &c.*] Vt opus meditationis dilectionis perficeret fructum.

p ¶ *Et leuauit, &c.*] Id est, eleuauit.

q ¶ *Ad mandata, &c.*] A peccato mundas, & ab effusione innocentis sanguinis alienas.

r ¶ *Et exercebar, &c.*] Vt quæ in his per literam indicabantur: spiritualiter possim aduertere.

Z A I N.

M Emor f esto, &c.] Talem me digneris efficere, vt idoneus habear, qui verbi tui memor, inter pressuras huius sæculi, per spem æternorum bonorum mereat consolari, sicut sequitur.

a Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum: **b** quia iudicia tua iocunda. **c** Ecce concupiui mandata tua: in æquitate tua viuifica me.

V A V.

E T d veniat super me misericordia tua domine: **e** salutare tuum secundum eloquium tuum. **f** Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: **g** quia speraui in sermonibus tuis. **h** Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque: **i** quia in iudiciis tuis supersperaui. **k** Et custodiam legem tuam semper: in sæculum & in sæculum sæculi. **l** Et ambulabam in latitudine: **m** quia mandata tua exquisiui. **n** Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar. **o** Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. **p** Et leuauit manus meas **q** ad mandata tua, quæ dilexi: **r** & exercebar in iustificationibus tuis.

Z A I N.

M Emor f esto verbi tui seruo tuo: in quo mihi spem dedisti. **e** Hæc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum viuificauit me. **a** Superbi inique agebant vsquequaque: **x** à lege autem tua non declinaui. **y** Memor fui iudiciorum tuorum **z** à sæculo domine, **a** & cōsolatus sum. **b** Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinentibus legem tuam. **c** Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. **d** Memor fui nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. **e** Hæc facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui.

H E T H.

P Ortio f mea domine: dixi custodire legem tuam. **g** Deprecatus sum faciem tuam in toto

toto corde meo. **h** Et in diebus afflictionis meæ non auertit a facie meâ: quia in diebus afflictionis meæ non auertit a facie meâ: quia in diebus afflictionis meæ non auertit a facie meâ: quia in diebus afflictionis meæ non auertit a facie meâ.

e ¶ *Hæc, &c.*] Facta est mihi hæc lex consolatio, & nõ scandalum, vt diligentius iustificationes tuas scrutari valerem. Nos quoque suppliciter exoramus dominum, vt nobis iustificationes suas insinuet, vias referet, mirabilia declaret; & si quid legisvmbra culum occultet paraclito illuminante reuellet, vt si beatitudinis palmam nõ adipiscimur: saltem vel pro delictis veniam cõsequamur. Per dominum nostrum Iesum Christum, cui est cum æterno Patre & Spiritu sancto honor & potestas & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Homilia secunda. Iustificationum, mandatorum, legum, viarumque discretionem iam in superiori homilia descripsimus: nunc ad octaua literæ capitulum reuertamur.

H E T H.

P Ortio f mea, &c.] Qui relinquit mundi superbiam, honorum fastigia diuitiarumque iactantiam, & in cælo collocat thesauros, huius portio efficitur Deus: sicut Petrus ait paralytico: Argentum & aurum non est mihi, sed quod habeo hoc tibi do. *In nomine Christi Iesu, surge & ambula.* O magnus thesaurus, o felicium diuitiarum egregius cumulus, vt qui legem Dei custodit, & cuius Deus est portio, morbida curet infirmitatum.

g ¶ *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo.*] Bene

t ¶ *Hæc, &c.*] Cum in his angustiis posito æternæ vitæ pabulum subministrat.

v ¶ *Superbi, &c.*] Qui relicta humilitate præceptionis diuinæ, in huius sæculi vanitatibus extollebantur.

x ¶ *A lege, &c.*] Quia illis damnationi appropinquantibus, erigebat in ea.

y ¶ *Memor, &c.*] Nihil in hac vita indignum gessi, metuens ne his condemnarer.

z ¶ *A sæculo, &c.*] Ab initio huius vitæ.

a ¶ *Et consolatus, &c.*] Securus me sciens à iudicio mortis. Consolatus sum, dicit ipsa ecclesia: quod Deus venit sua mēbra redimere. Quasi dicat: Ab initio cognoui ego & intellexi per Spiritum sanctū, quod tu venturus eras in carne.

b ¶ *Defectio, &c.*] Vox ecclesiæ. Affectum miserationis ostendit, vt doleat super præuaricationes iniquorum: iuxta illud Apostoli: Ob vnus membri dolorem compatiuntur omnia mēbra. Ideoque non vult quemquam peccare, sed omnes cupit viam veritatis agnoscere.

c ¶ *Cantabiles, &c.*] Docet nos propheta in huius mundi peregrinatione spiritalia cantica semel aure suscepta incessabiliter decantare: quia *cum sumus in corpore, peregrinamur à domino.*

d ¶ *Memor, &c.*] Oportet enim fragilitatem humanam, vt cum semper, impensius tamen no-

1. Cor. 11. d
1. Tim. 2. a

2. Cor. 5. d

H

A
Mat. 5. a

propheta toto corde deprecatur faciem Dei: qui mundum cor se nouit habere. *Beati enim mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.*

a ¶ *Miserere mei secundum, &c.*] Per quod promissisti ut peccatorem in morte non obrueres, sed misericordia consolare-

ris.
b ¶ *Cogitavi, &c.*] Quod re-
cte erant.

c ¶ *Et conuerti, &c.*] Sensus meos in tua precepta, ut obseruare debeam, & opere compleam.

d ¶ *Paratus, &c.*] Paratus sum ad predicandum: non sum turbatus ad tribulationem sustinendam propter Christum.

e ¶ *Vt custodiam, &c.*] Non me conturbauerunt iniqua exprobrantium iacula.

f ¶ *Funes, &c.*] Ab improperiis peccantium se conseptum propheta dicit: nec tamen legis diuinæ se ait immemorem, sciens oportere nos per multas tribulationes introire in regnum Dei.

Act. 14. d

g ¶ *Media, &c.*] Scit enim medio noctis tempore vel pericula pati, vel præmia se assequi posse: quia sicut media nocte percussit angelus Ægyptum: ita media nocte sapientes virgines introducuntur ad sponsū. Et multa sunt alia de media nocte testimonia. Ideo hinc eo tempore surgit cum iudicio ac iustitia, ut quod posceret, consequatur.

Exod. 11. a
Mat. 25. a

h ¶ *Particeps, &c.*] Dauid particeps erat in regno ad omnes homines, qui sustinebant tribulationem: & modo ecclesia particeps est ad illos qui Deum timent timore sancto, & sua mandata implent. Particeps est cum illis in fide, spe, charitate.

i ¶ *Misericordia, &c.*] Cum *solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.*

Mat. 5. g

k ¶ *Iustificationes, &c.*] Ne similis fiam his, qui habentes scientiæ clauem: neque ipsi introeunt, neque alios introire permittunt. Misericordiam fecit: quando venit nos redimere. Inde est plena terra, id est, sancta ecclesia. Iustificationes tuas doce me. Hoc est, tua mandata, ut illa intelligam & predicem, & opere impleam.

Luc. 11. g

T E T H.

Bonitatem, &c.] Vox propheta in persona ecclesiæ. Bonitatem fecisti, quando in carne venisti, & nos redemisti: quando quod promissisti ad Abraham & reliquos patres adimplesti, ut illud: Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Cum seruo tuo populo Christiano.

Gen. 22. d

l ¶ *Secundum, &c.*] Verbum patris filius est. Secundum verbum tuum: ut peccantem me non in ira punires, sed misericordia consolaberis.

m ¶ *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam, &c.*] Vox ecclesiæ. Ante debuerat docere scientiam, & postea disciplinam: quia non potest homo bonus esse, nisi scientiam habeat. Qualem bonitatem se dicit facere? Quia dat pluuiam super terram, & facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et disciplinam, hoc est, ut primitus in se debeat mensurare & facere disciplinam, & postea in aliis. Et scientiam, hoc est ut discretionem habeat, & sciat discer-

Mat. 5. g

nere inter bonum & malum, inter vitam & mortem, inter corpus & animam. Doce me, ut intelligam tua mandata opere implere.

C

n ¶ *Quia mandatis, &c.*] Propterea doce me: quia in tuis præceptis credidi, id est, opere impleui.

toto corde meo: a miserere mei secundum eloquium tuum. b Cogitavi vias meas, c & conuerti pedes meos in testimonia tua. d Paratus sum, & non sum turbatus: e ut custodiam mandata tua.

f Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus. g Media nocte surgebam ad confitendum tibi: super iudicia iustificationis tuæ. h Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. i Misericordia tua domine plena est terra: k iustificationes tuas doce me.

U T E T H.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine: l secundum verbum tuum. m Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me: n quia mandatis tuis credidi. o Priusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum custodiui. p Bonus es tu, q & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. r Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua. s Coagulatum est sicut lac cor eorum: t ego vero legem tuam meditatus sum. u Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas. x Bonum mihi lex oris tui: super millia auri & argenti.

I O T H.

Manus tua fecerunt me, & plasmauerunt me: da mihi intellectum, ut discam mandata tua: z Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: a quia in verba tua supersperaui. b Cognoui domine quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. c Fiat misericordia

x ¶ *Bonum, &c.*] Lex oris Dei Christus est: qui non venit legem soluere, sed adimplere. Quem præuidens propheta super omnes thesauros concupiscit: quia non solum amicos diligi, sed etiam inimicis præcipit ignosci.

Mat. 5. b

I O T H.

Manus y tua fecerunt, &c.] Magnum est enim ut se homo intelligat manu Dei factum plasmatumque, & ad eius imaginem esse compositum. Quod si cognouerit, scientiam postere debet, ut mandata eius intelligat atque custodiat: ne recedens ab eis qui fuit imago Dei, incipiat imago esse diaboli.

z ¶ *Qui timent, &c.*] Vox ecclesiæ, hoc est, ut illi qui Deum timent, videant suum intellectum, & lætitiā habeant: quia ecclesia quando videt alios mandata Dei obseruare, magnā lætitiā habet. Postea inuicem sic lætabuntur, & hinc & in futuro.

a ¶ *Quia in verbo tuo supersperaui.*] Id est, in Christi habeo spem.

b ¶ *Cognoui domine, quia æquitas, &c.*] Æquitas tua est, ut peccatores arguas pro delictis. Veritas, ut superbos humilias à prosperitatibus suis. Ergo quia me humiliasti ut corrigeres.

c ¶ *Fiat nunc misericordia tua, ut consoletur me.*] Vox propheta in persona ecclesiæ. Præuidebat propheta per Spiritum sanctum Christum venturum esse in carne, qui erat misericordia, ut nos redimeret secundum quod promiserat, & me consolaretur. Adimpleuit quod promisit: quia dicit in alio loco: Misericordias multæ sunt apud Deum &

E

Psal. 11

D

F

Mat.

C

E

& nostra peccata multa sunt. Inde dicit: Miserationes tuæ multæ sunt.

a ¶ *Secundum, &c.*] Secundum quod promisisti, veni redimere seruum tuum, populum Christianum, qui tibi seruit specialiter. Fiat nunc misericordia tua vt consoletur me: secundum eloquium tuum seruo tuo. Promisisti enim, vt post humilitatem afflictionis tribueres præsidium consolationis.

b ¶ *Veniant, &c.*] Iam legem tuam meditor, sed in æternam vitam venire non possum, nisi à te inibi fuero commutatus.

c ¶ *Confundantur, &c.*] Confundantur in peccatis suis, & cognoscant se inique gessisse aduersus iustum.

d ¶ *Ego autem, &c.*] Ostendēs eis quæ oporteat agere. Ego autem. Vox ecclesiæ. Exercebor in mandatis tuis. Dum isti supra dicti sic fecerunt: ego in tuis præceptis ibi me exerceo.

e ¶ *Conuertantur, &c.*] Hoc est, vt me docente cognoscentes ea ad te conuersi fiant.

f ¶ *Fiat cor meum immaculatum, &c.*] Et quia de corde procedit numerositas vitiorum, sicut dominus ait in euāgelio: ideo propheta immaculatum se fieri poscit in Dei iustificationibus, vt eum in iudicio damnationis sententia non confundat. Sic & nos opprimere debemus varias cogitationes, ne nobis confusionem præparent, cum ea desiderauerimus implere. *Fiat cor meum immaculatum.* Hic cor pro anima ponitur. Ac si dicat: Fiat anima mea sine peccato mortali. *In iustificationib. tuis, vt non confundar.* Hoc est vt nõ habeam confusionem æternam.

Psal. 118. k

F

¶ *Conuertantur, &c.*] Hoc est, vt me docente cognoscentes ea ad te conuersi fiant.

CAPH.

D *Defecit in salutari, &c.*] In Iesu, qui venit saluum facere populum suum à peccatis eorum.

h ¶ *Et in verbum, &c.*] Quod in principio Deus erat apud Deum, vt veniat ad redemptionem humanam.

i ¶ *Defecerunt, &c.*] Attende. Hanc suscipio consolationem te aduenire de cœlis: in defectione spiritualium oculorum.

Marc. 2. d

k ¶ *Quia factus, &c.*] Dominus in euangelio dixit: *Nemo ponit vinum nouum in vres veteres:* significans, peccus humanum diuturnis repletum vitiis, non posse continere mandata Dei. Ergo & nos, si incalescamus naturali ardore vt peccemus, cum mandata Dei accipimus, repentinus extinguitur hic calor, & erimus quasi vter in pruina, refrigerato in nobis ardore peccati.

l ¶ *Quot sunt dies serui, &c.*] Pauci sunt dies huius vitæ. Tu domine contere in iudicio tuo satanam cum satellitibus suis: sub pedibus nostris velociter qui nos persequuntur.

m ¶ *Narrauerunt mihi, &c.*] Audiuit multa ab hæreticis ac gentibus, quæ non conueniunt mandatis Dei. Ideo adiungit:

n ¶ *Omnia mandata, &c.*] Nulla enim falsitate comprehenduntur.

o ¶ *Iniqui, &c.*] Grauia aduersus principatus & potestates sustineo bella: & ideo non peto vt amoueat hoc certamen, sed vt adiuuer: sciens neminem posse coronari, nisi qui legitime certauerit.

p ¶ *Paulominus consummauerunt me in terra: &c.*] Valde me corporalia vitia in terra humiliassent: nisi custodissem mandata diuina.

q ¶ *Secundum misericordiam, &c.*] In æternam vitam: quia ego iam non mihi viuo, viuit autem in me Christus.

r ¶ *Vt custodiam, &c.*] Velea quæ in lege mandasti: vel illa quæ in euangelii protulisti.

SCAPH.

D *Defecit in salutari tuo anima mea, & in verbum tuum supersperavi.* Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: dicentes, quando consolaberis me. *Quia factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus.* Quot sunt dies serui tui: quādo facies de persequentibus me iudicium? *Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua.* Omnia mandata tua veritas: *iniqui persecuti sunt me, adiuua me.* Paulominus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua, *secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.*

LAMED.

I *n æternum domine, verbum tuum permanet in cœlo.* In generatione & generatione veritas tua: *fundasti terram & permanet.* Ordinatione tua perseverat dies: quoniam omnia seruiunt tibi. *Nisi quod lex tua meditatio mea est: tūc forte perissem in humilitate mea.* In æternum nõ obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me. *Tuus sum ego, saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui.* Me expectauerunt peccatores, vt perderent me: testimonia tua intellexi. *Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.*

MEM.

Q *uomodo dilexi legem tuam domine: tota die meditatio mea est.* Super inimicos meos prudentem me fecisti mandatum

Longo me certamine aduersæ potestates impugnant: sed ego intelligens testimonia tua, consolationem recepi ex eis.

c ¶ *Omnis, &c.*] Christum vtique qui finis est legis, & prophetarum consummatio. Propheta præuidit in spiritu consummasse eum omnia quæ scripta sunt de eo in lege, & prophetis, & psalmis. Siquidem ipse in passione ait: Consummatum est.

d ¶ *Latum mandatum, &c.*] Spatiosum enim præuidit tempus illud ab eo quo se mandauit per legem & prophetas venturum, vsquequo procedat per euangelium.

MEM.

Q *uomodo e, &c.*] In hoc apparet eum legem Dei diligere, quia omne tempus vitæ suæ eam cognoscitur meditari. Die autem dixit, pro eo quod à splendore diuinæ lucis eluceat.

f ¶ *Super inimicos, &c.*] Inimici propheta, Iudæi sunt qui spiritualiter non intelligunt. Quibus prudentiorem propheta se dicit: quia in his mandatis, quæ in æternum seruauit, venturum dominum præuidit.

a ¶ *Super*

G

H

118. f. b

Joan. 19. f

A

a ¶ *Super omnes docentes me intellexi: &c.*] Docebant tunc Scribæ Pharifæi habentes scientiæ clauem: sed iste super his intelligit, qui mysterium vnguentorum & festiuitatum atque holocaustorum, in euangelis vidit esse completum.

b ¶ *Super senes, &c.*] Super sacerdotes & principes cuncta legis mandata requiro: quia in nouo testamento agi præstolor quod cerno in veteri figuratū.

c ¶ *Ab omni, &c.*] A præceptio cœni facinorosi me semper inhibui, vt facilius verbum mandatorum custodire valerem.

d ¶ *A iudiciis, &c.*] Legem mandatorum à te suscepi: quod si ab his declinarem iudiciis, in æterno iudicio condemnarer.

e ¶ *Quam, &c.*] Trāsito melle, vel alio cibo palato, nullum vltra saporem habet: sed eloquia tua domine siue in ore, siue in faucibus, vel in arcano abditi pectoris, semper dulcia sūt meditātibus ea. Nam sicut mel visibile amaritudinem arcet nostrarum faucium: ita eloquiis dominicis, amaritudines nostrorum criminum mitigantur.

f ¶ *A mandatis tuis intellexi: propterea, &c.*] Supradictam mandatorum dulcedinem hauriens iniquæ amaritudinis viam odiui.

N V N.

B

L *Vcerna, &c.*] Si in huius sæculi noctibus, in nobis verbi Dei luceat lumen: non incidunt pedes nostri in laqueos funium ac præcipitia fouearū, quæ manus artis diabolicæ in nostris offendiculis præparat.

h ¶ *Et lumen, &c.*] Vt hoc lumine præeunte, dum vitæ iustius semitas gradimur, in eam quæ via vera est, perducamur.

i ¶ *Iuravi & statui custodire iudicia, &c.*] Primum iuravit, vt ab hac custodia non dissoluatur. Deinde statuit, vt quæ iurauerat; firmet: sciens nihil in Dei iudiciis nisi per iustitiam propalari.

k ¶ *Humiliatus, &c.*] Didicit humilitatem, quam Christus docuit: qui mitis est & humilis corde. Ideo nunc deprecatur, vt sicut ille post humilitatem formæ seruilis exaltatus est in gloriam Dei patris, ita & iste ab hac humilitate corporea in vitam transferatur æternam.

l ¶ *Voluntaria, &c.*] Vox ecclesiæ. Ac si dicat: Vota mea quæ tibi offero, beneplacita tibi sint, id est, acceptabilia & delectabilia.

m ¶ *Et iudicia, &c.*] Hoc est, tua mandata, vt intelligam & impleam.

n ¶ *Anima, &c.*] Hoc est, sensibus tuis: quia paratus sum vt operer. Et in alio loco dicit: *Anima mea in manibus meis.* Quomodo dicit in manibus meis: eo quod paratus sum martyrium sustinere propter Christum.

Psalm. 118.

o ¶ *Posuerunt, &c.*] Vide quod laqueus secus viam ponitur, & si egressus fueris de via, cades in laqueum. Quid sunt isti laquei, nisi tendiculæ diaboli, vel suggestiones dæmonis? Vitia etiam & peccata possunt intelligi.

p ¶ *Et in mandatis, &c.*] Vox ecclesiæ. Non erravi à tuis mandatis, sed constans fui in operatione.

q ¶ *Hæreditate acquisiui testimonia tua.*] Tua testimonia

& tua præcepta, hoc est, mea hæreditas in æternum & hîc, & in futurum.

r ¶ *Quia exultatio cordis, &c.*] Tua testimonia, hoc est, mea exultatio: quia ecclesia in mandatis Dei delectatur & exultat.

dato tuo: quia in æternum mihi est. a Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est. b Super senes intellexi: quia mandata tua quæsiui. c Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua. d A iudiciis tuis non declinaui: quia tu legē posuisti mihi. e Quam dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel ori meo. f A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnem viam iniquitatis.

N V N.

L *Vcerna pedibus meis verbum tuum, h & lumen semitis meis.* i Iuravi & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. k Humiliatus sum vsque: quaque domine: viuifica me secundum verbum tuum. l Voluntaria oris mei beneplacita fac domine, m & iudicia tua doce me. n Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. o Posuerunt peccatores laqueos mihi, p & de mandatis tuis non erravi. q Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum: r quia exultatio cordis mei sunt. f Inclinaui cor meum t ad faciendas iustificationes tuas u in æternum, propter retributionem.

D S A M E C H.

I *Niquos odio habui, & legē tuam dilexi.* y Ad iutor & protector meus es tu, z & in verbum tuum supersperaui. a Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. b Suscipe me secundum eloquium tuum, c & viam: d & non confundas me ab expectatione mea, e Adiuua me, f & saluus ero: g & meditabor in iustificationibus tuis h semper. i Spreuisti omnes discedentes k à iudiciis tuis: l quia iniusta cogi-

Adiutor in præsentem, susceptor in futuro.

z ¶ *Et in verbo, &c.*] Hoc est, in Christo: quia verbum patris filius est.

a ¶ *Declinate, &c.*] Vox propheta in persona ecclesiæ: optādo dicit. Declinate à me maligni. Si volueris perfectè pœnitentiam agere, segregare te debes à consortio peccatorum, vel omnium malorum hominum, & fugere in alium locum, vt perfectè eam agere valeas. Declinate à me maligni: Hi sunt dæmones, vitia & peccata, vel aduersariæ potestates. Quia dum ipsi tēdiculas tibi præparant, & suggestiones pessimas, non potes scrutari mandata Dei, vt illa bene intelligas. Sed si volueris pœnitentiam agere: segregare te debes ab illorum consortio.

b ¶ *Suscipe me, &c.*] Dauid dicit. Suscipe me à carne, secundum quod promisisti, vt de mea carne carnem acciperes, & me redimeres.

c ¶ *Et viam.*] Hoc est in anima, si me redemeris, & hîc, & in futurum.

d ¶ *Et non confundas, &c.*] De hoc quod expectaui tuam saluationem cum veneris, non confundar, vt non habeam confusionem neque hîc, neque in futurum.

e ¶ *Adiuua me.*] Auxilium rogat.

f ¶ *Et saluus ero.*] In anima, si veneris vt me adiuues.

g ¶ *Et meditabor in iustificationibus tuis.*] Id est, in tuis mandatis.

h ¶ *Semper.*] Sine fine.

i ¶ *Spreuisti omnes discedentes.*] Id est, despexisti.

k ¶ *A iustitiis tuis.*] Quare?

l ¶ *Quia iniusta est cogitatio, &c.*] Ideo spreuisti: quia discedunt à tuis mandatis, & cogitatio eorum iniusta est: hæreticorum

f ¶ *Inclinaui, &c.*] Non fui superbus, sed humilis: & ideo inclinaui cor meum, vt te intelligerem: quia superbi non inclinant cor ad humilitatem. Ad quid inclinaui cor meum, dicit ecclesia.

t ¶ *Ad faciendas, &c.*] Hoc est, mandata tua.

v ¶ *In æternum, &c.*] Vitæ æternæ, vt illam merear percipere.

S A M E C H.

I *Niquos x, &c.*] Vox prophetæ in persona ecclesiæ. Quomodo dicit, iniquos odio habui, dum dominus dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt?* Et alibi: *Orate pro persecutoribus & calumniatoribus vobis.* Et hic quomodo dicit, odio habui: Sed secundum legē veteris testamenti potest se defendere, sicut dictum est: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Sed modo intelligendum est: Odio habui, vitia & peccata. Et dilexi, hoc est, illam naturam: quia non licet odisse creaturam Dei, sed peccatum. Sicut alibi dicit: *Perfecto odio oderam illos: Est odiū non perfectum. Quare? Quia qui odit fratrem suum, homicida est. Et legem tuam dilexi,* id est, tuam legem quam tu præcepisti, dilexi: opere impleui.

Luc. 9. d

Matt. 5. g

Leuit. 19. d

Psalm. 118. d

D

1. Ioan. 3. e

E

reticorum, Iudæorum, vel omnium malorum, & cōtra Christum, & contra ecclesiam.

a ¶ *Præuaricantes, &c.*] Optando dicit propheta in persona ecclesiæ: quia ante aduentum Christi præuaricatores erant: qui sub debito tenebantur propter præuaricationem primi hominis Adæ, & omnes ad infernum descendebant, etiã ipsi infantes ad infernum descendebant: quia propter illud debitum præuaricatores reputabatur, nisi per baptismum abluti fuissent. Et modo qui non sunt baptizati, ad infernum descendunt. Præuaricantes reputati. Quia non omnes peccatores præuaricatores: sed omnes præuaricatores peccatores.

b ¶ *Ideo, &c.*] Ne in his præuaricator appaream.

c ¶ *Confige, &c.*] Metuo futurum iudicium: ideo cruci tuæ configens omnes concupiscentias carnis, tibi conuiuere, tibi commori, tibi conspeliari paratus sum, vt in futuro tibi cōsurgere merear. Sed & nos domine deprecamur, vt in timore tuo confixi, lucerna sacri luminis præeunte, à peccati funibus absoluti, & tua portio facti: illam viam incedere valeamus, quæ nos à malorum liberatos supplicis angelis faciat cohæredes. Per ipsum dominum nostrum Iesum Christum: cui est cum æterno Patre & Spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

F Homilia tertia. Salubri nos semper cōsilio & sacro eloquio beat⁹ hortatur propheta, vt iustitiam quã ille custodiuit in opere, nos debeamus fideliter exequi, & indissolubiliter retinere. Qui vt legnes & inertes animos ad hæc custodienda facilius excitet: quid meriti pro ipsius iustitiæ custodia adipiscamur edocet dicens.

A I N.

F *Eci d iudiciũ, &c.*] Iugiter nos in hoc mortali corpore vitiorum caterua persequitur: sed si mensura iudiciorum ac iustificationum Dei in nobis maneat, vt prudenti consilio ea quæ his conueniunt faciamus, horum persecutorum manibus non trademur.

e ¶ *Suscipe seruum tuum in bono.*] Quia seruire me peccato iam nescio.

f ¶ *Vt non, &c.*] Diabolus & ministri eius.

g ¶ *Oculi mei, &c.*] In Iesum qui Hebraicè saluator dicitur.

h ¶ *Et in eloquium, &c.*] In verbum illud quod erat in principio apud Deum: qui iustitias legis non venit soluere, sed implere.

i ¶ *Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam.*] Vt ipse vota mea perficias.

k ¶ *Et iustificationes, &c.*] Vt eas, sicut sapius optauit possim aduertere.

l ¶ *Seruus tuus sum ego: da mihi intellectum vt sciam testimonia tua.*] A te ea discam, & non ab hæreticis vel Iudæis: quia mihi nullum tempus est ab exercitatione tuæ seruitutis otiosum.

G

m ¶ *Tempus, &c.*] Iudæi vtique qui eam spiritualiter non intellexerunt. Sed veniet tempus quando occulta illius, dominus faciet prædicatione euangelica referari.

n ¶ *Ideo dilexi, &c.*] Sicut enim aurum cunctorum metallorum præcellit pretium: ita

topazius omnium gemmarum in se continens pulchritudinẽ, omnium vincit honores. Ideo propheta super hæc omnia Dei mandata diligit: quia in his aduentum domini qui mūdum redẽpturus est, nūtiatū intelligit.

o ¶ *Propterea, &c.*] Nihil de viis iniquitatis accessit: sed sicut perambulauit integre: ita omnia quæ in viis iniquitatis morabantur, odiui.

P H E.

M *Irabilia p, &c.*] Vidi in his aliud agi, aliud figurari. Ideoque quia mirum mihi est: diligentius perscrutatus, cū te declarante cognosco, sicut sequitur,

q ¶ *Declaratio, &c.*] Sermones Dei sunt scripta prophetarum & legis, quæ in euangeliis declarantur: dum Verbum caro factū habitat in nobis, & multis virtutibus se Deum ostendit. Sed horum intellectus paruitati nostræ, qui in innocentia renati sumus, tribuitur: domino sic dicente. *Confiteor tibi domine pater cæli & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.*

r ¶ *Os, &c.*] Cor mundum reseruauit, & dignū me effeci desiderio mandatorum tuorum, in quẽ Spiritus sãctus diffunderetur.

s ¶ *Aspice, &c.*] Vt illo me iudicio muneres, quo reliquos qui diligunt nomen tuum.

t ¶ *Gressus, &c.*] Et non secundum corporeas voluntates.

v ¶ *Et non, &c.*] Quia tuo sum famulatu mancipatus.

con-

x ¶ *Redime me, &c.*] Calumniæ sunt, cum iustis hominibus crimen impietatis obiicitur, Et ex quibus se redimi deponit à Deo, vt eius mandata custodiat.

y ¶ *Faciem, &c.*] Confirma me effigie imaginis gloriæ tuæ.

z ¶ *Et doce me, &c.*] Vt quod in illis cernio per speculum, certa contemplatione conspiciam.

a ¶ *Exitus aquarum, &c.*] Veram semper agit pœnitentiam hic sanctus, & non cessat fluentis lacrymarum antiqua delicta diluere, vt intelligas: nisi veram pœnitentiam egeris, tibi facile non dimitti quæ gesseris. Vera est enim pœnitentia; iugiter fletibus commissa diluere & abluta non iterare.

Z A D E.

I *Vstus b es domine, &c.*] Omnia quæ mādante te patimur, iusta, recta, ac vera sunt, quia aut pro peccatis nostris ingruunt aut vt probati manifestemur, eueniunt.

c ¶ *Tabescere me fecit, &c.*] Cum domus Dei, spelūca latronum efficitur à malis habitatoribus: vel cum videro corpora Deo dicata, volutabris facinorum inquinari.

d ¶ *Quia oblitus sunt, &c.*] Obliuiscetes enim præcepta legis, fecerunt domum tuam speluncam latronum.

e ¶ *Ignitum eloquium, &c.*] Quia sicut peccatum consumit: ita & peccantem si conuertatur, illuminat.

f ¶ *Adolescentior sum ego, & contemptus: iustificationes tuas*

H

Mat. 10. d

C

Luc. 9. d

Mat. 5. g

Luc. 19. d

Mat. 118. d

D

Ioan. 3. a

A

non sum oblitus.] Quamquam hæc Dauid ex persona sua dicat: qui adolescentior cæteris fratribus quasi contemptus ad oues pascendas directus: dehinc in regnum electus est: tamen hæc ad populum Christianum referenda sunt: qui prius contemptus, & de domo patris eiectus, recolens iustificationes Dei: acceptis prioris primogenitis, prior effectus est.

a ¶ *Iustitia, &c.*] Quam non cognouit populus ille prior seper esse perpetuam.

b ¶ *Et lex, &c.*] Illis fuit umbra: nunc est ecclesie populo veritas. Sed propheta pro hac veritate multa perferens, ait.

c ¶ *Tribulatio, &c.*] Quamlibet tribuletur in pœnis, coartetur in vinculis: vox semper libera Dei mandata meditarur assidue.

d ¶ *Æquitas, &c.*] Ut pro eorum intelligentia, vitam possim capere sempiternam.

C O P H.

Clamauit e, &c. mandata tua.] Hunc clamorem nõ corporeæ vocis, sed mentis spiritalis esse, sæpe monuimus: per quem iusti à Deo exaudiuntur: vel ille precibus eorum più pandit auditum.

f ¶ *Præueni, &c.*] Vetera vitia pudicitia iuuenilli præuenit: qui per maturitatem viuacis animi, spem suam nunquam à verbis Dei remouit.

g ¶ *Præuenierunt.*] Non cum lux soporatum reperit, sed vigilantem strenue, & circa diuina eloquia oculorum spiritualium intentione meditantem.

h ¶ *Vocem meam exaudi domine, &c.*] Incessabiliter vocis spiritalis emittit gemitum, ut ab hac mortalitate in vitam transferatur æternam.

i ¶ *Appropinquauerunt, &c.*] Omnis enim qui iniquè sanctis appropinquat ut noceat, elongatur à lege Dei.

k ¶ *Prope es tu, &c.*] Non teneris locis, sed per veritatem mandatorum cordibus sanctorum illaberis.

l ¶ *Ab initio cognoui de testimoniis tuis.*] Ab Adam in omnibus patriarchis ac prophetis.

m ¶ *Quia in æternum, &c.*] Euangelis, in quibus & nos fundati sumus supra fundamentum memoratum: sicut dixit se Paulum apostolum sæpe meminimus.

R E S.

Vide humilitatem, &c.] Tibi humilior: à te eripe me deprecor, ut exalter: quia memor sum legis tuæ qua dixisti: *Qui se humiliauerit, exaltabitur.*

Luc. 14. 11

o ¶ *Iudica iudicium, &c.*] Iudicauit me ego nihil scire, nisi Iesum Christum: qui ad redemptionem mundi venire promissus est. Iuxta ergo hoc iudicium, ego à te viuificer in eloquiis tuis.

p ¶ *Longe est à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non*

exquisierunt.] Salus nostra, Christus est: qui à negligentibus Iudæis elongatur: eo quod in iustificationibus legis non intelligunt figuratum.

q ¶ *Miserationes tuæ multæ sunt domine.*] Quia de multis periculis eruunt.

contemptus: iustificationes tuas non sum oblitus, a Iustitia tua iustitia in æternum, b & lex tua veritas. c Tribulatio & angustia inuenerunt me: madata tua meditatio mea est. d Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & viuam.

P C O P H.

Clamauit in toto corde meo, exaudi me domine: iustificationes tuas requiram. Clamauit ad te: saluum me fac, ut custodiam mandata tua. f Præueni in maturitate & clamauit: quia in verba tua supersperaui. g Præuenierunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. h Vocem meam audi domine secundum misericordiam tuam, & secundum iudicium tuum viuifica me. i Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: à lege autè tua lōge facti sunt. k Prope es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas. l Initio cognoui de testimoniis tuis: m quia in æternum fundasti ea.

R E S.

Vide humilitatem meam, & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus. o Iudica iudicium meum, & redime me: propter eloquium tuum viuifica me. p Longe à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt. q Misericordiæ tuæ multæ domine: r secundum iudicium tuum viuifica me. s Multi qui persequuntur me & tribulant me: à testimoniis tuis non declinaui. t Vidi præuaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt. u Vide quoniam mandata tua dilexi domine: in misericordia tua viuifica me. x Principium verborum tuorum veritas: y in æternū omnia iudicia iustitiæ tuæ.

S I N.

Pincipes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum. a Latabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia multa. b Iniquitatē odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi. c Septies in die laudem dixi tibi: super iudicia iustitiæ tuæ. d Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. e Expectabam salutare tuū domine, & mandata tua dilixi. f Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. g Seruauit mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

id est, sabbathorum sabbatum, qui est requies æterna, festinat.

d ¶ *Pax multa diligentibus, &c.*] Qui Deum amat, pacem cum fratribus necesse est habeat. Nam Deum falso amore diligit, qui scandalizatur in fratre.

e ¶ *Expectabam salutare tuum, &c.*] Iesum dominum omnium salutare expectans: ea quæ in lege & prophetis mandata fuerant, feci.

f ¶ *Custodiuit, &c.*] Cum strenuitate custodia, validam dilectionem apposuit.

g ¶ *Seruauit præcepta tua & testimonia tua: quia, &c.*] Seruat præcepta testimoniaque, qui vias Dei incedit: nec quicquam in

r ¶ *Secundum, &c.*] Ne inueniatur in me quod iudicium mortis absumat.

s ¶ *Multi persequuntur me, & tribulant me: à testimoniis tuis &c.*] Sæuiant odiis, impugnent iniuriis: ego à testimoniis tuis erigor, non inclinor.

Exod. 24. b

t ¶ *Vidi non seruantes, &c.*] Pactum fuit Israël cum Deo, quando dixi ad Moysen: *Omnia quæcunque dixerit dominus, faciemus.* Sed & nunc nos pascimur in baptismo, ut abrenuntiemus diabolo & operibus tuis. Protransgressoribus ergo huiuspacti propheta tabescebat, sicut & Paulus qui dicebat: *Quis vritur, & ego non vrer?*

2. Cor. 11. g

v ¶ *Vide quia, &c.*] Dilexit ea: non per metum, sed per bonæ voluntatis effectum. Ideo se in his viuificari deposcit.

x ¶ *Principium verborum, &c.*] Ut nouus homo renatus in Christo viuat.

y ¶ *Et in æternum, &c.*] Ut deinceps cognoscens se ad imaginem similitudinemque Dei creatum, nihil iudiciis ac iustitiis eius gerat indignum.

S I N.

Pincipes z, &c.] Formidauit à verbo illo quo ait: *Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui est in cælis.* Ideo perstitit fortis in passione.

D
Mat. 10. 4

a ¶ *Latabor, &c.*] Alligato forti, & vasis eius direptis, lætor in illud eloquium euangelicum quod dicit: *Cum vos persequuntur & male dicent, & dicent omne malum aduersum vos propter iustitiam; gaudete & exultate, quia merces vestra multa est in cælis.*

Luc. 21. 6

Mat. 5. 4

b ¶ *Iniquitatem odio, &c.*] Dū iniquitatem odit, & Dei iustitiam diligit, in maiori se officio extendit dicens.

Mat. 14. 6
Luc. 15. 6

c ¶ *Septies, &c.*] Septies dum per diem laudat: quia mens eius in pleno splendore perdurans, ad illum septimum diem,

Psal. 118. 6

in actu, dicto vel cogitatu agit, quod diuinæ contemplationi habeatur indignum.

TAV.

A Propinquet oratio, &c.] Proximam tibi fieri orationem meam deprecor domine, ut à te intellectum capiens, nihil aliud nisi quod oportet exorem.

b] *Introeat, &c.*] Ut eam per odorem innocētis vitæ dignāter assumens, ab hac corruptione concupiscentiæ carnalis eripiat.

c] *Eruēt abunt, &c.*] Si per puram conscientiam referata fuerint à te labia mea, tunc dignum laudationis proferam hymnum: quem à tuis iustificationibus imbutus edoceor.

d] *Pronuntiabit lingua mea eloquia tua: &c.*] Nihil est aliud in eloquiis tuis domine nisi pax, nisi æquitas, nisi vita. Hoc corde credam, hoc labiis eloquar, hoc lingua pronuntiem.

e] *Fiat manus tua ut saluet me: quoniam mandata tua elegi.*] Cum dicit: Fiat manus tua, designat dominum Saluatorem: quia factus est ei ex semine Dauid secundum carnem: per quem facta sunt vniuersa, & regitur. Manum hinc debemus dexteram accipere. Postulat autem venire Saluatorem, per quem se nouerat saluandum. Quod autem dicit: elegi mandata, omnia se pericula amore domini postposuisse testatur.

f] *Concupiui salutare tuum domine, &c.*] Ipsum videre concupueram, quem de vtero virginali illis adhuc temporis credebam esse venturum. Et ut sibi hanc scientiam de scripturis diuinis prouenisse monstraret, sequitur: Et lex tua meditatio mea est. In prophetis enim concupuerat Christum dominum nasciturum: de quo lex & propheta loquebantur.

g] *Viuet anima mea, &c.*] Absorpta terrenæ corruptionis infirmitate, viuere se confitetur Deo, per adiutorium iudiciorum eius.

h] *Erraui sicut, &c.*] Fuisse & iam non esse ouem errabundam dicit: reportari se pastoris humeris deprecatur, ut nunc angelis de sua inuentione gaudia tribuantur. Dominus autem non est missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Quem supplices deprecamur, ut iudiciorum eius factores, mandatorum custodes, testimoniorumque scrutatores effecti: reperta perdita oue, industria benigni pastoris restituta ecclesiastico ouili, sacris eius humeris reportati, sanctorum Angelorum mereamur consortiis gloriari: ipsi gloria cum æterno Patre & Spiritu sancto in cuncta sæcula sæculorum, Amen.

i] *Canticum graduum.*] Quindecim graduum psalmi per quosdam profectus nos ad summam perducunt, ut in atriis domini possimus dicere: *Ecce nunc benedicite dominum, omnes serui domini:* in atriis domus Dei eius. Et quia à plerisque super his latissimè disputatum est, stultum est parua dicere velle pro magnis.

PSALMVS CXIX.

Ad dominum cum tribulauer clamau, & exaudiuit me.] Tres res in vno versiculo velociter explicatur, angustia, preces, exauditio: quia nemo tribulatur, nisi qui viuere in Christo piè desiderat. Oportet ergo ut non vocum S. Hieron. Tom 7.

elevatione, sed cordis humilitate proclamemus ad dominum, si cupimus exaudiri.

l] *Domine libera, &c.*] A Iudæis, qui Christum dominum non solum non credunt, sed etiam immundis labijs blasphemare non metuunt.

n TAV.

A Propinquet deprecatio mea in conspectu tuo domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum. b Intret postulatio mea in conspectu tuo: secundum eloquium tuum eripe me. c Eruēt abunt labia mea hymnum: cum docueris me iustificationes tuas. d Pronuntiabit lingua mea eloquia tua: quia omnia mandata tua æquitas. e Fiat manus tua ut saluet me: quoniam mandata tua elegi. f Concupiui salutare tuum domine, & lex tua meditatio mea est. g Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuaubunt me. h Erraui sicut ouis quæ perijt: quæ re seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

i] *Canticum graduum.*

PSALMVS CXIX.

Ad dominum cum tribulauer clamau, & exaudiuit me. l Domine libera animam meam à labijs iniquis, m & à lingua dolosa. n Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? o Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis. p Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est: q habitau cum habitantibus Cedar: r multum incola fuit anima mea: s Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: t cū loquebar illis, impugnabāt me gratis.

u] *Canticum graduum.*

PSALMVS CXX.

Leuau oculos meos in montes: vnde veniet auxilium mihi. z Auxilium meum à domino, qui fecit cælum & terram. a Non det in

commo- bus Cedar.] Cedar tenebræ interpretantur. Habitat ergo iste cum habitantibus tenebras, sed non obscuratur à tenebris: sicut lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt.

r] *Multum incola, &c.*] Desiderabam enim dissolui & esse cum Christo.

s] *Cum his, &c.*] Implens illud Apostoli: Si possibile est, cum omnib. hominib. pacem habentes. Est ergo cum odientibus pacem pacificus: idcirco ut eis pacem liberius prædicaret.

t] *Et cum loquebar illis, &c.*] Ille annuntiabat pacem: sed pacis inimici non solum eam non recipiebant, verum etiam ipsum prædicatorem pacis, suis requitiis impugnabant.

u] *Canticum graduum.*] Iste psalmus secundam ascensionem continet, cuius titulus est: Canticum graduum. Plures enim sunt, significantes (ut iam in primo eorum audistis) ascensum nostrum: qui fit in corde ad Deum à conualle plorationis, id est, ab humilitate contributionis.

PSALMVS CXX.

Leuau oculos meos ad montes.] Spirituales utique oculos Lextuli ad excelsa librorum, prophetarum scilicet ac legis.

y] *Vnde veniet auxilium mihi.*] Vnde dominum auxiliatorem omnium venire suspicio.

z] *Auxilium meum à domino qui fecit cælum & terram.*] Ab ipso auxilium præstolor: per quem pater cælum terramque locauit. Hinc iam pro fide sua vir iste à Spiritu sancto responsum accipit consolationis. Ait enim:

a] *Non det in commotionem pedem tuum.*] Non patitur remouere stabilitatem, qua in eo firmatus es.

L

a ¶ Neque dormitet qui custodit te.] Deus enim in se manentem per uigili custodiam protegit ac tuetur.

b ¶ Ecce non dormitabit neque dormiet: &c.] Sine vlla autē intermissione à Deo custoditur, qui cum spiritualium ocularum intentione perspexerit.

c ¶ Dominus custodit te.] Ipse qui cælum fecit & terram: quia dii qui eam non fecerunt, pereunt ex ea.

d ¶ Dominus protectio tua: super manum dexteræ tuæ.] Ille te protegit, ne opus tuum dextrum, id est, bonum, pars impediatur inimica.

e ¶ Per diem, &c.] Iustus nec in prosperis eleuari potest, nec in tristibus deiici. Quod in die & nocte, hoc & in sole significatur & luna.

f ¶ Dominus custodit, &c.] Ab omnibus insidiis inimici.

g ¶ Custodiat animam, &c.] Ne ei pars dominetur potestatis aduersæ.

h ¶ Dominus custodiat, &c.] Per quem ingressus es ad cognoscendum patrem.

i ¶ Et exitum tuum ex hoc nunc & usque in sæculum.] Ut cum à corpore recesseris, sua custodia protegaris: ne in chaos illud præcipiteris, ubi diues cõspicitur ardens: sed in sinu Abrahamæ cum Lazaro sempiterna requie perfruaris.

k ¶ Canticum graduum.] Iste psalmus tertius est ascensionis gradus, vocem hominis continens, cuius conuersatio habetur in cælis.

B

PSALMVS CXXI.

Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi.] Dicta mihi fuerant per legem, & prophetas, atque apostolos. Sed & ego dico ea quæ per speculum contemplantur, & nunc facie ad faciem video. Et quænam, iniquis?

m ¶ In domum, &c.] Id est, in cælestem Hierusalem, ut ciues efficiamur sanctorum & domestici Dei.

n ¶ Stantes erant, &c.] Firmi in amplitudine eius. Sed ne istam terrenam putares, audi quid subiicit:

o ¶ Hierusalem quæ, &c.] Adhuc, inquit, non est expletum ædificium ciuitatis huius: sed quotidie ædificatur de lapidibus viuis super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ab ipso summo angulari lapide Christo Iesu: sicut ait Apostolus.

p ¶ Cuius, &c.] In vno Ecclesiæ corpore per Christum.

q ¶ Illuc enim, &c.] Non peccato obnoxia, sed tribus domini: quæ cognoscunt dominum, sequi non distulerunt: quod ad gentes est referendum.

r ¶ Testimonium Israel.] Ut eum condemnet: quia ille eum in multis ostensum miraculis non cognouit. Tribus verò gentium statim cognitum receperunt. Sic & regina Austriæ, vel Ninuicia, in huius testimonij iudicio surgent & condemnabunt eum.

s ¶ Ad, &c.] Confitentur enim: quia in nomine tuo omne genu flectetur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & quia tu domine Iesu Christe in gloria es Dei patris.

t ¶ Quia, &c.] Sedes Dei, Apostoli sunt: super quos dominus requiescit. Hæ sedes sedebunt super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel: sicut ipse ait in Euangelio.

Luc. 16. f

1. Cor. 13. d

1. Cor. 13. d

Luc. 11. d

u ¶ Sedes super, &c.] Super Ecclesiam Christi gubernantes atque monentes eam præceptionibus suis.

x ¶ Rogate quæ ad pacem, &c.] Interrogate quæ ad pacem pertineant ciuitatis huius, & sequimini eam, ut per dilectionem pacis, fructum consequamini æternæ beatitudinis.

y ¶ Et abundantia, &c.] Qui relictis caducis, Deum super omnia diligit: ipse abundantia bonorum cælestium perfruetur.

z ¶ Fiat pax in, &c.] Dominus Christus est pax nostra, qui nos in vno vinculo charitatis astrigit: cuius virtus, si cõualescat in nobis, & ipse quoque pectoribus nostris illabitur.

a ¶ Et abundantia, &c.] In his abundantiam bonorum cælestium fieri propheta deposcit: qui super eminentes merito tãquam turres fortissimæ hanc ciuitatem & virtute muniunt, & proceritate decorant.

b ¶ Propter fratres, &c.] Ut scilicet & ipsi ad consummationem huius ædificij se perfectos exhibeant.

c ¶ Propter domum, &c.] Predicando pacem proximis fratribus, qui efficit eos ciuitatem regis æterni, cui hæc bona quæfuit, ut ab vniuersitate ciuitatis, in vnam eius transfiret habitationem, qui ait: Pater, rogo ut vbi ego sum, & illi sint mecum. Ego in illis, & tu in me, ut videam gloriam meam: quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

d ¶ Canticum graduum.] Iste psalmus quartum canticorum graduum pandit ascensum: in quo vir ille fidelis, qui dudum ad montes sustollebat oculos, nunc proficiens iam in ascensu, ad ipsum cælorum habitaculum eos erigit, dicens:

PSALMVS CXXII.

Ad te, &c.] Notandum quod per singulos psalmos, quidam graduum sunt profectus. Qui in primo dixerat: Ad dominum cum tribularer clamaui, & in secundo oculos ad montes se eleuasse narrauerat: lætatus quoque fuerat, quia sibi ingressus in domo Dei fuerat repromissus: nunc ad maius proficit, ut ad ipsum Deum oculos leuet. Qui habitas in cælo. Ascendens, quod leuaturus erat oculos, nisi illuc quod tendebat, ascendere desiderabat.

f ¶ Ecce sicut, &c.] Et serui sumus, & ancillæ sumus: ille dominus, & domina est. Attendat charitas vestra. Non mirum si serui sumus, & ille dominus est: sed mirum si ancillæ sumus, & ille domina est. Sed neque hoc mirum, quia ancillæ sumus, ecclesia enim sumus: nec illud mirum, quia & ipse domina est: quia virtus & sapientia Dei est. Audi ergo Apostolum dicentem: Nos autem predicamus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis vero vocatis Iudæis & Græcis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiã. Cum multis persecutionum generibus subiicimur, oportet nos semper in Dei auxilio oculorum intentione sine vlllo vitio continere defixam, quoad usque nobis misericordiam largiatur.

g ¶ Miserere nostri, &c.] Id est, despectione: quia sancti despiciuntur à malis hominibus.

h ¶ Multumque, &c.] Non tantum in diuitiis dicit, sed eos qui abundant in malitia, illi despiciunt pauperes Christi. Diuites despiciunt pauperes, & superbi despiciunt humiles: & ipsi dicunt multa opprobria contra sanctam Ecclesiam.

a ¶ Canti-

C

Matt. 17. d

1. Cor. 17. d

D

1. Cor. 1. d

Dan. 1. e

E

a ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus quintus ascensionis est gradus, edocens virum illum fidelem proficere: qui per elevationem spiritualium oculorum ad caelorum habitatorem, euincens omnes diabolicae immisionis insidias, ita exorditur dicens.

PSALMVS CXXIII.

Nisi quia dominus erat in nobis, dicat, &c.] Bene in nobis dominus habitat, si eum sanctae mentis contemplatione suspicimus.

c ¶ *Nisi quia dominus erat in nobis, &c.*] Non carnes nostras deuorare conati sunt impij: sed animas per instigationem scelerum deglutire: sed erepti sumus ab his per eum qui erat in nobis. Cui ob hoc gratiae referenda sunt: quia gratia eius saluati sumus.

d ¶ *Cum irasceretur animus eorum aduersus nos: &c.*] Commotiones malarum mentium, qui sanctos Dei absorbere querunt, aquis comparantur: sed habitante in sanctis domino, deorsum defluunt & decurrunt.

e ¶ *Torrentem pertransiuit anima nostra.*] Melius in Hebraeo habet: Torrens pertransiuit super animam nostram: quod scilicet multi tentationum turbines super animam eius transierunt: nec potuerunt eam necare, iusto dicente: Nisi quia dominus erat in nobis, dicat nunc Israel,

f ¶ *Forssitan, &c.*] Verbum *αὐτοψαυον* apud Graecos, ambiguum est, & potest sonare, quod subsistat, & quod intolerabile sit, hoc est, quod nemo ferre queat Pro quo & Aquila, & Symmachus, & Theodotio, & omnes interpretes pari voce consentiunt: superbas aquas & arrogantes pro *αὐτοψαυον* transferentes.

g ¶ *Benedictus dominus, &c.*] Horum torrentium dentes, numerositas est vitiorum: a quibus ne capiamur, gratia Dei eruumur.

h ¶ *Anima nostra, &c.*] Tenduntur nobis laquei in concupiscentijs, ac diuersis diabolicae astutiae dolis: sed contrito fatana sub pedibus nostris, sicut passer a capiente euolamus ab illis. Sic enim sequitur.

i ¶ *Laqueus, &c.*] Si enim dominus habitet in nobis: ipse (vt diximus) hos distumpet laqueos, ne nos impediatur.

k ¶ *Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit caelum & terram.*] Hoc est, nomen quod est super omne nomen. Huius nominis adiutorio, mortis vincuntur laquei, si in illo maneamus affixi.

l ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus sextus habetur in canticis graduum: qui ex voce prophetae nos hortatur, vt relictae secularibus causis, in Deum tantum omnem confidentiam habeamus, dicens:

PSALMVS CXXIV.

Quia confidit in domino sicut mons Sion: &c.] Sion, ecclesia: mons autem iuxta Danielem, Christus dominus. Ergo qui in eum totam spem ponunt, non commouentur in perpetuum: quia conformes efficiuntur corpori gloriae eius.

S. Hieron. Tom. 7.

Dan. 1. e

r ¶ *Qui habitat in Hierusalem.*] In ipsa ecclesia matre nostra, quae sursum est, libera.

o ¶ *Montes in circuitu eius.*] Custodiae Sanctorum, Angelorum, Prophetarum, Apostolorumque, quae in modum proceritatis montanae supereminet cunctis in sanctitate.

p ¶ *Et dominus in circuitu populi sui: ex hoc nunc, &c.*] Sicut ipse polliceri dignatus est, dicens: Ecce ego vobiscum sum vsque in consummationem saeculi.

q ¶ *Quia non relinquet dominus, &c.*] Pro virga in Hebraeo, sceptrum habet. Hoc est ergo quod petimus: ne nos inducas in tentationem, quam sufferre non possumus.

r ¶ *Vt non extendant iusti ad iniquitatem, &c.*] Vt non cogitent: quid mihi prodest quod iustus sum, si semper persequatur me iniqui? Vt non extendant, hoc est, vt sustineant malos, & non faciant mala.

s ¶ *Benefac domine, &c.*] Qui vel boni sunt in opere, vel recti habentur in fide.

t ¶ *Declinantes autem, &c.*] Pro obligationibus, Aquila interpretatus est: Symmachus quinta editio.

u ¶ *Cum operantibus iniquitatem.*] Hi qui a praecipis Dei declinant, adducuntur cum is qui Deum ignorant, vt simili sententia feriantur.

x ¶ *Pax super Israel.*] Christus dominus est pax nostra: qui auferens maceriam inimicitiae de medio Iudaeorum ac gentium, fecit vtraque vnum, quod erat ante diuisum.

y ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus septimus graduu proferit canticum vel ascensum: in quo fidelis anima aduersus criminum captiuitatem in dominum exultat, & dicit:

PSALMVS CXXV.

In conuertendo, &c.] Peruaserat enim vniuersum mundum verus captiuitas vitiorum: sed lucefcente nobis sole iustitiae, effugata est. Sic & ecclesia, quae specialiter Sion nuncupatur.

a ¶ *Facti sumus, &c.*] Pro consolati, omnes pariter editiones sonantes trasterunt. Et pulchre somniantes. Non dum est enim plena laetitia, in captiuitate reliquis constitutis.

b ¶ *Tunc, &c.*] A spirituali & infinita laetitia. Vel os nostrum, vel lingua repletur: quia non sufficit tantas explicare laudes pro gratia qua saluamur.

c ¶ *Tunc dicent, &c.*] Si enim relictae transitorijs, spem collocemus in sempiternis: tunc dicitur quia magnos, nos fecit dominus captiuitate depulsa: & sicut quondam gentes timore terrae de Israelitico populo loquebantur, dicentes: *Siccavit Deus aquas maris & Iordanis ad ingressum filiorum Israel.* In hoc ergo gaudio confitemur:

d ¶ *Quia magnificauit, &c.*] Seruiebamus prius Pharaoni, id est, exterminatori in duris operibus: nunc autem seruimus regi caelesti: cuius iugum suaue est, & onus leue.

e ¶ *Conuerte domine, &c.*] Communem se captiuitatem habere cum reliquo populo, propheta fatetur: quia compatitur vnum membrum ceteris membris.

f ¶ *Sicut torrens, &c.*] Sicut enim flante austro, soluuntur glacies; & impletis torrentibus, omnis horror cum imperu

L ij

G Gal. 4. d

Matt. 6. b

H

Ephes. 2. e

Ioan. 2. b

Matt. 11. b

C

Matt. 17. d

Ioan. 17. d

D

1. Cor. 1. d

A

Ecl. 3. b

fuo defluit: sic flante Spiritu sancto, soluuntur peccata nostra, scilicet, ut accepta remissione, fiat nobis illud quod scriptum est: Sicut glacies in sereno, soluuntur peccata tua.

a ¶ *Qui seminant in lacrymis, &c.* Sancti igitur Dei seminauerunt in lacrymis confessionis, & in diuersis crucia-

tibus, in gentibus verbum Dei: euntes & flentes super duritiā cordis eorum, quod in futuro cum manipulorum fructibus portabunt, dicente ad eos domino: *Amē dico vobis, quia flebitis vos & lamentabitur mundus autē gaudebit, sed tristitia vestra in gaudiū conuertetur.* Igitur & nos in tribulatione clamantes, eleuemus mentis oculos ad auxiliatorē Deum, ut eruat nos à scāuis dētibus inuidorum: auferat à nobis sceptrum dominationis iniquæ, ut solita miseratione largita, dum à captiuitate vitiorum absolui mur, cælestis Hierusalem ædificio, tanquam viui lapides connectamur.

b ¶ *Canticum graduum Salomonis.* Ideo psalmus iste Salomonis titulo prænotatur, ut ipse fabricator templi, doceat se non valere ædificationem eius consummare sine domini auxilio.

PSALMVS CXXVI.

B

Ioan. 1. b

Nisi dominus ædificauerit, &c.] Nos sumus secundū Apostolum, Dei templum: qui nisi per Dominum nostrum Iesum Christum ædificemur super fundamenta Apostolorum & Prophetarū, inanis erit philosophorum & reliquorum sæcularium doctorum ædificatio.

d ¶ *Nisi dominus custodierit ciuitatem, &c.* Fidelis anima, ciuitas accipitur æterni regis: quæ ciuibus bonis, id est, honestis moribus frequentatur: quam nullius potest tueri custodia, nisi illius qui non dormitans protegit Israël.

e ¶ *Vanum est, &c.* Qui ante lucem surgit, nocturnas tenebras palpat. Sic & qui relicto Euangelij lumine ad superius dictum dogma transierit, in tenebris commoratur: nec potest dominicæ resurrectionis perfrui claritate.

f ¶ *Surgite postquā sederitis, &c.* Qui in humiliatione quiescitis eleuamini: vos qui in peccatis vel natos esse vel uere meministis, & ad Deum transire desideratis. Vel qui māducatis panem doloris. Pro dolore, Theodorio, & quinta editio, idola interpretati sunt: Sexta vero, errorem. Sensus itaque iuxta simplicem intelligentiam iste est: Sine causa diluculo ad templum curritis, & Deum adorare vos creditis, qui idola pariter adoratis, & immundo vescimini pane.

g ¶ *Cum dederit, &c.* Quasi aliquis interrogasset, quādo hoc sit factum, ei dicitur: Cum dederit dilectis suis somnum. Dilecti, sancti sunt: qui post somnum præsentis vitæ, hic dormire videntur, ut in resurrectione ad vitam æternam mereantur peruenire.

h ¶ *Eccē hæreditas, &c.* Cum sancti ab hoc sæculo accepto quietis somno discesserint, tunc fiet hæreditas domini, quia iam non subiacent tentationibus. Sed & ipse dominus natus ex Virgine, factus est fructus ventris: cuius assumpta humanitas, hanc accepit mercedem, ut gentes vocatē in filiis, sint hæreditas eius. *Dedit eis, inquit, potestatem filios Dei fieri, qui credunt in nomine eius.*

2. Cor. 6. d

i ¶ *Sicut sagittæ in manu, &c.* Excussos, expeditos, & accinctos ad prælium vocat: quod verbum & in Esdræ libris, Septuaginta Interpretes transtulerunt.

k ¶ *Beatus vir qui impleuit desiderium, &c.* Pro desiderio in Hebræo, pharetrā habet. Ut quia sagittas præmiserat

in comparationem sanctorum, consequenter pharetram sagittis inferat explendam.

l ¶ *Non confundetur, &c.* Porta, ianua siue ostium, ipse est qui ait: *Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur.* Ergo qui de filiis excussorum fixus in Christo est, non confundetur in die iudicij: cum exprobrauerit inimicis legis Dei inobedientiā, & perueritatem, vel omnem malitiam ipsorum.

Ioan. 10. b

m ¶ *Canticum graduum.* Iste psalmus in nouo ascensionis gradu vel cantico, timorem dilectionemque dominicam insinuat, dicens.

PSALMVS CXXVII.

Beati omnes, &c.] Qui cum timore iungentes se Dei dilectioni, exercentur in his quæ Prophætæ, Apostoli, Euangelistæ prædicauerunt.

n ¶ *Labores fructuum, &c.* Labores fructuum sunt, cum homo exercetur in mundo, ut ad æternitatis fructū possit accedere. Nam laboriosè per has Dei vias inceditur, sicut ipse ait: *Arta & ærumnosa via est, quæ ducit ad vitam.* Sed hic labor æternis fructibus adimpletur, cū homo pane illo cælesti locupletatur. Hoc enim desiderio & ille compungebatur qui dicebat: *Beatus qui manducauerit panem in regno Dei.*

D
Matt. 7. b

Luc. 14. c

Prou. 7. a

o ¶ *Vxor tua, &c.* Vxor iuxta Salomonem, sapientia accipitur: quæ in animæ emundatæ domo tanquam speciosa vitis adducta, in lateribus operum nostrorum extenditur.

p ¶ *Fili tui, &c.* Actus bonorum in circuitu doctrinæ cælestis assistentes, cum pinguedine pacis, & obumbratione virtutis.

q ¶ *Eccē sic, &c.* His vtique locupletatur diuitiis.

r ¶ *Benedicat te, &c.* Qui in Ecclesia regnat.

s ¶ *Et videas, &c.* In illa cælesti matre: de qua in aliis exposuimus psalmis: in qua vitæ perpetuæ bona visuri sunt sancti.

t ¶ *Et videas, &c.* Retributionem captantes operum bonorum.

u ¶ *Pacem super Israel.* Pax nostra, Iesus Christus iugiter super mentem se videntem aspiciat.

v ¶ *Canticum graduum.* Iste psalmus decimum nobis profert vel canticum, vel ascensum, qui ex voce prophetica inchoans, docet incessanter resistere nequitias impugnantibus, ne nos expugnent.

PSALMVS CXXVIII.

Sapè expugnauerunt, &c.] Dicit se impugnari ab initio ætatis suæ vir iste: sed à quibus impugnetur silet, ut intelligatur quia hæ pugna à diabolo immittuntur. Poteris vel de probatione Iob, vel ex traditione Christi, à Iuda facilius hoc aduertere.

a ¶ *Dicat nunc Israel, &c.* Ergo qui Israël est, ille potest dicere, quia impugnatur omnibus diebus vitæ suæ. Sed non ei præualet hæ pugna: quia dominus pugnat pro eo.

a ¶ *Supra*

Mat. 12.

F

Rom. 7. c

E ^a ¶ *Supra dorsum meum fabricauerunt, &c.*] Ingiter ad Deum currenti, & ad ampliora tendenti fabricantur à tergo nequitiarum machinæ: quia in aspectu exponi non possunt. Sed cum ad effectum non perueniunt, sibi ipsi prolongant: ob id inuidendo, peccatum ultionemque diuinā in se pro-

uocant. Sequitur enim:
b ¶ *Dominus iustus, &c.*] Pro ceruicibus in Hebræo habet, vincula, vel catenas, vt sit sensus: Illi qui me suis insidiis hinc inde vallauerant, etiam vincitum tenebant: sed auxiliante domino, omnes nexus soluti
c ¶ *Confundantur, &c.*] Ecclesiam, quæ est corpus Christi, cuius nos membra sumus.

d ¶ *Fiant sicut fœnum adificiorum: quod priusquam euellatur, arefcit.*] Non hæc de adificiis in terra locatis dicuntur, sed his quæ quasi citius ruitura super arenam ponuntur: quod ad opera carnis respicit, in quibus non modo nullum granum bonitatis inuenitur: verum etiam antequam ad incrementum aliquod veniant, exiccantur.

e ¶ *De quo non impleuit manum suam qui metet.*] Qui retributionem dignam operis sui mercedem non recepit.

f ¶ *Nec sinum, &c.*] Qui per conscientie puritatem, & si minus habet, voluntatem tamen bonam adhibuit. Ideoq; à Deo tanquã si multum dedisset, manipulos refert: sicut vidua de duobus minutis.

g ¶ *Et non, &c.*] Non eos benedixerunt sancti Dei: qui pro nihilo habentes hunc mūdum, pertransierunt ad cælestia & æterna.

h ¶ *Benediximus vobis in nomine domini.*] Vt relictis infructuosis aridisque operibus, ea seratis, quæ & messorum manum, & colligentium manipulos repleant sinum.

i ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus vndecimus nobis ascensionis gradum pandit, & canticum: qui fidelis animæ conatū ad altiora tendentem proferes, dum se in profundo quasi immersum queritur, nos ad intelligenda cælestia prouocat dicens:

PSALMVS CXXIX.

D ^e *profundis clamaui ad te domine: &c.*] De profundis clamat, qui scit altitudinem diuitiarum sapientie Dei, qui persecutiones patitur, qui eum misericordie suspitio deprecatur.

l ¶ *Fiant aures, &c.*] Non hic carnalem aurem propheta postulat, sciens Deum incorporeum esse: sed virtutem qua suos exaudire dignatur, exposcit.

m ¶ *Si iniquitates, &c.*] Si enim transgrediens leges tuas generis humani fragilitas ultione tua protinus feriat, quis euadere poterit?

n ¶ *Quia, &c.*] Tu enim nos recõciliabis patri per crucem.

o ¶ *Et propter, &c.*] Lex spiritualis est, & continens verba vitæ: quam sustinere debemus, ne peccantes in eam per legem diiudicemur.

p ¶ *Sustinuit, &c.*] Ab illa matutina hora, qua in vinea dominicã est locatus, spẽ suã in illam defixit horam, qua dena-

S. Hieron. Tom. 7.

rium mercedis accipiat. A vigilia matutina.

q ¶ *Speret Israel in dominum.*] Ab eo quod ei lumen veritatis illuxit, indeficienter cælestia contempletur.

r ¶ *Quia apud, &c.*] Cum pro nobis homo fieri dignatus est.

s ¶ *Et copiosa, &c.*] Cum nõ auro neque argento, sed pretioso nos sanguine redemit.

t ¶ *Et ipse, &c.*] Ipse enim filius introeunte plenitudine gentium, reliquum Israël, remissa iniquitate saluabit.

u ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus duodecimus in hac ascensione, vel cantici, vel gradus habetur: qui nõs ex persona prophete humilitatem, quam Christus in carne gestaturus erat, edocet dicens:

PSALMVS CXXX.

D ^{omine non, &c.] Sed in cõtritione & humiliatone eius obtuli tibi sacrificium acceptabile.}

y ¶ *Neque elati, &c.*] Vt trãfitoria concupiscerẽt & caduca.

z ¶ *Neque ambulauit, &c.*] Quæ magna mirabilia videantur hominibus, in his non inaccessi ne me opprimerent.

a ¶ *Si non, &c.*] Humilis quidem est corde, sed excelsus est sensu. Humiliter sentiebam in seculo; sed animam meam exaltaui in cælo.

b *Sicut qui, &c.*] Nihil in se puerile sentit: quia cibum lactis excedens, ad perfectum peruenit virum: illo nunc pane qui de cælis aduenit, vt alatur exorat.

c ¶ *Speret Israel, &c.*] Docet vt nullo sine temporis spes nostra claudatur, vt per spẽ præsentis vitæ, bona futuri sæculi capiamus.

d ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus habetur in Canticis tredecimus graduũ, qui per ascensionem profectum, de aduentu filij Dei ex voce prophetica nos edocet, dicens:

PSALMVS CXXXI.

M *emento domine Dauid.*] Filius omnipotentis Dei, assumpturus carnem pro redemptione populi, Dauid se voluit nuncupari: eius scilicet nomine vocitatus, de cuius genere assumpturus erat & corpus.

f ¶ *Et omnis, &c.*] Non contendit, neque clamaui: sed sicut agnus mansuetus deductus est ad victimam.

g ¶ *Sicut iurauit, &c.*] Iuramentum & votum propter firmitatem dictionis posuit, ne nos dubitarem in aliquo: Sed quid interim nouerit, dignum est contueri. *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Sicut iurauit domino.* Pro eo quod est, sicut in Hebræo habet, qui: vt sit sensus: Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius: qui iurauit domino, & votum fecit Deo Iacob.

h ¶ *Si introiero, &c.*] Tabernaculum domus, cælestem sedem indicat: in strato vero lecti, in oculorum somno, in dormitatione palpebrarum, vel in temporum requie, æternam quietem (quæ nunquam abrumpitur) demonstrat. In quibus non se rediturum pollicetur, nisi prius in homine dignum Deo patri locum, vel Ecclesie congregationem suã resurrectione construeret.

E. iij

i. Pet. i. 6

H

Esai. 53. 6

Ioan. 10. 6

Mat. 12. 6

D

Mat. 7. 6

Luc. 14. 6

Psalm. 7. 6

Rom. 7. 6

A

a ¶ *Ecce audiuimus, &c.*] Regio Bethlehem vsque hodie appellatur Ephrata. Huius rei & alia scripturae testes sunt. Ephrata ipsa est Bethlehe. Vbi primum ecclesia est audita, id est, in qua Christus dominus carne assumptus. In hac & Rachel Israel dilecta quiescit, quae typum gessit Ecclesiae.

Gen. 35. c

b ¶ *Inuenimus eam in campis syluae.*] In gentibus, quae prius diaboli erant cubilia: nunc autem campi, dominum colentes fructiferi.

c ¶ *Intrabimus in tabernaculum Dei.*] Nos qui in vna domo Ecclesiae, per dominum aggregamur.

d ¶ *Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.*] In quo praedicationes apostolicae audiuntur, quae vt pedes sustinent totum corpus Ecclesiae.

e ¶ *Exurge domine, &c.*] Iam explesti iuramentum, reddidisti votum, iam inuenisti locum Deo, iam produxisti ex latere tuo ecclesiam: exurge nunc ab inferis, reuertere in tabernaculum, abiens in requiem: de quibus superius es locutus. Et non solum tu: sed,

f ¶ *Tu & arca sanctificationis tuae.*] Corpus scilicet assumptum: quo diuinitas tegebatur. A quo verba vitae, a quo celestis panis, a quo via, veritas, & vita nobis ostensa est.

g ¶ *Sacerdotes tui induantur iustitia.*] Vt iustitiae lorica induti, non sauciantur a iaculis inimici.

B

h ¶ *Et sancti tui exultent.*] In caelestibus bonis.

i ¶ *Propter David seruum tuum non auertas, &c.*] Propter illum qui ex semine David, formam seruilem suscepit: non auertatur claritas imaginis tuae a sanctis, in quibus ipse Christus inhabitat, sed illuminet eos.

k ¶ *Iurauit dominus David veritatem, & non frustrabitur.*] Deo homini pater iurat veritatem, quam non euacuat, sed adimplet dicens:

l ¶ *De fructu ventris tui, &c.*] Nos sumus fructus ventris eius, quos spiritualiter tanquam ex utero generauit: Qui si sequentia custodiamus, sedebimus super sedem eius: & non solum nos, verum etiam & filij nostri. Ait enim:

Ephes. 1. d

Mat. 19. d

m ¶ *Si custodierint, &c.*] Si testamentum eius custodiamus, sedere nos faciet in caelestibus: sicut ait Apostolus: *Sedebunt super sedem eius.* Sed & ipsi sedebunt super sedem eius, quibus dictum est: *Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel.* Sedebunt & filij nostri, hoc est, memorabuntur opera bona (quae ob amorem illius operati sumus) in conspectu eius.

n ¶ *Quoniam elegit, &c.*] Concordantem sibi cateruam ecclesiasticam, vel sanctificatas sacramentis caelestibus tibi animas.

o ¶ *Hae requies mea, &c.*] Animam quae ei per resurrectionis gloriam, & emundationem peccati, domus ac requies facta est.

p ¶ *Viduam eius, &c.*] Pro vidua id est, *vega*, & Hebraea volumina & ipsi Septuaginta *vega* habent: sed propter nouitatem verbi & vnius literae demutationem, paulatim obtinuit, vt pro *vega* legeretur *vega*: maximè quia in sequenti versiculo pauperes sequebantur. *vega* Symmachus & Aquila cibaria interpretati sunt.

q ¶ *Sacerdotes eius induam, &c.*] Ipse enim nos vel iustitiam, vel salutare induit: cum nos conformes corpori suo efficit, qui est iustitia salusque nostra, praeparans nobis tabernacula sempiterna.

r ¶ *Illuc producam, &c.*] Regnum Christi, quod in illis ostenditur, quibus dictum est: *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum caelorum.*

C
Mat. 5. a

s ¶ *Parauit lucernam Christo meo.*] Ioannes Baptista siue praecursor domini & Saluatoris nostri, a Deo patre dicitur praeparata lucerna: qui eum in huius mundi tenebras venturum annuntiauit. Sic enim & ipse dominus vocat eum, dicens. *Ille erat lucerna ardens, & reliqua.*

Ioan. 1. f

t ¶ *Inimicos eius induam confusione.*] Iudaeos non credentes cum viderint dominum in maiestate sua.

u ¶ *Super ipsum autem florabit, &c.*] Pro sanctificatione, *vega* nesci in Hebraeo habetur: quod Aquila consecratum interpretatur, & significat laminam ex auro, quae in fronte pontificis ligabatur, sculptum habens nomen domini.

Psal. 44. b

¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXXII.

Ecce quam bonum, & quam iocundum habitare fratres in vnum.] Duo dicit: bonum & iocundum. Bonum est martirium, sed non est iocundum: habet enim supplicia & poenas; & semper in cruciatibus dolor est, & vtiq; in dolore non est iocunditas. Ecce quam bonum, & quam iocundum. Rursum voluptas iocunda est: Ac si dicat: Cibum dulcem comedere vide-

tur iocundum esse, compellit enim ad libidinem. Hic ergo duo posuit & quod sibi videbatur esse contrarium, bonum scilicet & iocundum, vno sermone coniunxit. *Ecce quam bonum, & quam iocundum, habitare fratres in vnum.* Fratres mente, non corpore. Esau & Iacob fratres fuerunt, & quia simul habitabant, fuit eis causa discordiae. Ergo quod dixit hic, fratres: non fratres dicit corpore, sed fratres spirituales. Fratres de quib. loquebatur & Saluator, & dicebat ad mulieres: *Ite, nuntiate fratribus meis, ecce quam bonum & quam iocundum, habitare fratres in vnum.* Proprie psalmus iste ceteris nobis & monasteriis conuenit. Licet enim & de ecclesiis intelligatur: sed ibi propositi diuersitate non videtur esse tanta concordia. Quae est enim ibi fraternitas? Vtiq; alius ad domum ire festinat, alius ad circū, alius in ecclesia de vlturis cogitat. In monasteriis autem, sicut vnum propositum, vnus & animus est. *Ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum.* Vere bonum, & vere iocundum. Vnum fratrem dimisimus, & ecce quantos inuenimus. Frater meus saecularis (quod de meo loquor, de signis loquor) non tantum me amat, quam substantiam meam. Ceterum fratres spirituales, qui sua vtiq; negligunt, alia non quaerunt. Sicut & legimus in Actibus. Apostolorum: *Quonia multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Et erant, inquit, illis omnia communia.* Recte erant eis omnia communia, qui vnum Christum possidebant. Multa diximus, sed ad reliqua festinemus.

Mat. 18. a

Act. 4. f

y ¶ *Sicut, &c.*] O si esset tempus, vt de singulis disputaremus, dies nobis sufficere non poterat. Legimus in Exodo, quomodo conficiatur vnguentum sacerdotale. Deinde legimus quomodo aliud vnguentum, quo vngentur reges. Erat aliud vnguentum, quo vngentur prophetae. Et quid plura loquar? Omnia vnguenta habebant diuersitates & mysteria sua. Miramur de sanctis? Leprosus postquam mundatus fuerit: postquam hyssopo fuerit aspersus & sanguine gallinae, & dimittitur vna gallina in cremum, & ipse habet vnguentum proprium. Non sanctificatur aliquid, nisi per vnguentum. Propterea dicunt & adolescerunt in Cantico canticorum: *Vnguentum exinan-*

Exod. 31. a
& 30.

Cant. 1. a

F
1. Cor. 1. d

Gen 9. c

Gal. 3. d

Hier. 13. a

G

E *exinanitum nomen tuum.* Post te in odorē vnguentorū tuorum curremus. Sicut vnguentū in capite, quod descendit in barbā, barbā Aaron. Pulchrè dixit, in capite quod descendit in barbā Aaron. Barba virilitatis indicium est. Mulierem enim & virum hoc signo natura distinguit. Barba igitur virilitatis indicium est. Caput ergo diuinitas dicitur, hoc est, deitas. Barba vero virum indicat: Vt, inquit, perueniamus in virū perfectum, qui est Christus. Vide ergo quid dicat: Sicut vnguentum, sicut benedictio vnguenti

de capite, hoc est, de diuinitatis sermone, descendit in barbā, descendit in virū perfectū, qui est Christus, & postea descendit ipsum vnguentum in oram vestimenti eius: sic benedictio & ros montis Hermon descendit in montē Sion. Vnguentū vero hīc pro benedictione ponitur. *Dilexisti iustitiā,* inquit, & *odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tu oleo exultationis prae participibus tuis.* Videte quid dicat: *Dilexisti, inquit, iustitiā, & odisti iniquitatem.* Non sufficit diligere iustitiā, sed e contrario odisse iniquitatem: Videte quid dicat: *Et odisti iniquitatem.* Pro his virtutibus quid accepit? *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis prae participibus tuis.* Hoc ad Christū dicitur: Ideo tu vnctus es, vt ceteros vngeres. Vnctus es oleo exultationis prae participibus tuis, hoc est, plusquam Apostoli tui. Tu enim vnguenti habuisti fontem: Illi stillas habuerunt. Sicut vnguentum in capite. Praestet & nobis dominus hoc vnguentum diuinitatis: quod venit in barbā, hoc est, in virum perfectū Aaron: in Aaron sacerdotem. Aaron autem interpretatur, montanus. Videtis quoniam iste sacerdos non est de vallibus, sed de montibus est. Barba, inquit, Aaron. Quod vnguentum in capite, venit in barbā: à verbo Dei venit ad hominem, quem est dignatus assumere. Et quid nobis prodest barba ista vnctā, & vir iste perfectus? Videamus quos perfectus habeat. Quod descendit in oram vestimenti eius. Nos si vestimentum Christi sumus, nuditatem eius nostra vestimus fide. Ecce nudus pependit in cruce, scandalum Iudaeis, gentibus stultitia: & tamen nostra fide, & sermone, & confessione vestitur. Noē in domo sua nudus iacuit, & apparuit ignominia eius: maior filius irrisit, & minor texit. Et hoc totum quare dico: Vt ostendam vestimentum nos esse Christi. Rem dico vobis nouam: imo non nouam, sed de Scripturis. Nos vestimentum Christi sumus, & cum illum nostra cōfessione vestierimus, rursum ipsum Christum induimus. Dicit enim & Apostolus, quod vestimentum nostrū, Christus sit. Quando enim baptizamus, Christo induimur & vestimur. Vultis scire quomodo vestiamus dominū? Legimus in Hieremia: *Accipe, inquit, tibi lumbare, & vade, inquit, ad Euphraten, & pone illud in foramine petrae. Et feci, inquit, quod praeciperat mihi dominus. Et post dies aliquos reuersus sum ad Euphraten: & ecce, inquit, putruerat lumbare, quod nulli vsui esset vtile. Et locutus est, inquit, dominus ad me: diligenter animaduerte. Sicut, inquit, tu lumbare habuisti circa lumbos tuos: ita ego habui populum istum circa me, dicit dominus.* Hoc totum quare dixi? Vt ostenderem credentes vestimentum esse Christi. Quod descendit in oram vestimenta eius: quod descendit in barbā, barbā Aaron. Non est huius temporis de sacerdotalibus dicere vestimentis. Siquidē pontifex octo habet species vestimentorum. Longum est nunc dicere de Ephod, de tunica. Longum est dicere de rationali, de manifestationibus, de catenulis, de zona, de femoralibus, de fimbriis, de resti, de tintinnabulis, quibus virtutibus sacerdos debeat ingredi tēplum domini, & in Sancta Sanctorum. Et nos ergo si volumus de vestimento isto esse sacerdotali, aut superhumerali sumus, quod interpretatur, ephod, vt habeamus bona opera, & in humeris nostris Christi mandata portemus: aut certē tunica debemus esse interior: quae tunica stricta est, & adharet corpori: non est laxa, non funditur, sed haeret tota ad corpus. Vides ergo quoniam quicūque interior est, & interior tunica, vicinius iungitur corpori. Si quis vero rationale est, quod dicitur λογιον: iste non est, nisi in pectore constitutus. Animaduerte scripturae ordinem. Quicunque rationale est, λογιον & ratio est, & in pectore cōstitutus est. Ceterum fieri potest

S. Hieron. Tom 7.

vt aliquis habeat prudentiam, vt habeat λογιον: vt habeat sermonem. Quicunque ergo verē sacerdos est, debet habere λογιον, hoc est, manifestationes, hoc est, vt quodcūque mente cōceperit, proferat, & omnes doceat. Et haec omnia frustra sunt, si castitas auēta & ornata non fuerit. Ideo zona est, & cingit lumbos: stringit, & mortificat. Deinde dicitur, quod habeat femoralia, vt quodcūque in nobis ignominiosū est & sordidū, quasi hoc cingulo mūderetur & mortificetur. Deinde dicitur, quod

debeamus habere poderē, quod ornet quasi pedes nostros. In ipso podere diuersi flores sunt: sunt ibi mala granata: sunt ibi etiam fimbriae. Ego puto quod illa mulier sanguine fluēs, istam fimbriā tetigerit, & sanata est. Deinde & haec considerare: quoniā ad extremos pedes, inter mala granata erant & tintinnulae, & non ingrediebatur pontifex in Sancta Sanctorum, nisi illa tintinnabula personarent. Tintinnabula & illa mala granata, diuersitates virtutū sunt, quae habent singulae voces suas, & egressus ipse Sancti Sanctorum vocalis est. Sine enim manducemus, siue bibamus, omnia in nomine domini facimus. Minora promissimus, & maiora diximus.

a ¶ Sicut ros Hermon, &c.] Ros Hermon. Legimus in quodam libro Apocrypho, eo tempore quo descendebant filij Dei ad filias hominum, descendisse illos in montem Hermon, & ibi inisse pactum, quomodo venirent ad filias hominum, & sibi eas sociarent. Manifestissimus liber est & inter Apocryphos computatur, & veteres interpretes de ipso locuti sunt: nonnulla autem nos diximus, non in auctoritatem, sed in commemorationem. Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion. Legi in cuiusdam libro de isto libro Apocrypho, suam haeresin confirmantis. Quid enim dicit? Filij, inquit, Dei, qui de caelis descendebant, venerunt in Hermon, & concupierunt filias hominum: Angeli, inquit, sunt de caelestibus descendētes, & animae quae desiderauerunt corpora. Siquidē corpora filiae hominū sunt. Vidistis quomodo Manichaei dogma cōsurgit? Sicut enim Manichaei dicunt animas desiderasse corpora humana, & sociatas esse voluptati corporū: sic & isti qui dicunt angelos desiderasse corpora, hoc est, filias hominum: nōne vobis videtur id ipsū dicere quod & Manichaei? Longum est nunc contra illos dicere: sed tantummodo indicare volui, de quo volumine quasi per occasionē istius, suum dogma cōfirmant. Hermon in lingua nostra interpretatur ἀδύμηνα, hoc est, cōdemnatio. Ros ergo domini ante fuit in populo Iudaeorum, qui postea anathematizatus est, & benedictio illa, quae ante descendebat in populo anathematizato, postea descendit in montem Sion, hoc est, in Ecclesiam. Nos si tamen de Ecclesia sumus; Ecclesia autem dico dogmatū veritatē, Christi confessionem; nos in aedificium sumus. Et quanti sancti in deserto sunt, quanti de nobis non sunt in Ecclesia, & illi qui nō sunt de Ecclesia, versantur in Ecclesia Christi. Si ergo sumus in Ecclesia: si habemus fidē Ecclesiae, fidē Apostolorū, fidem Christi, dogmatū veritates, montes sumus Sion. Nolumus esse de Sion valles, sed mōtes Sion. Habet enim Sion valles suas, habet & campum. Quicūque peccator est, vallis est Sion: non est mōs Sion. Dicit aliquis: De tuo sensu loqueris. Vocemus testē Esaiam: eo tempore quo peccauerat Sion, post multas visiones, vbi dicitur: visio cōtra Idumaeam: visio contra Moab: visio cōtra Edom & filios Ammon, in vltimo ponitur: visio vallis Sion. Quoniā enim de fidei sublimitate descēderat, propterea de monte in vallem corruit. Nos ergo primū fugiamus vallem Sion, veniamus ad campū: de campo veniamus ad colles, de collibus veniamus ad montes. Christum sequamur in montibus. Siquidē fratruelis noster quasi caprea, & hinnulus ceruorū transiit colles, & salit per mōtes. Vnde & secundū ascēsus veritatē non ascēdit in caelum post resurrectionē de valle, sed de monte. Nos nisi in virtutibus mōtes fuerimus, ad caelum non possumus ascēdere. Illic enim, hoc est, in montibus Sion, in virtutibus, in fide, in confessione, in dogmatum veritate, illic est benedictio.

b ¶ Et vitam, &c.] Vita nostra, Christus est. Qui confitetur Christum, vitam accipiet in saecula saeculorum, Amen.

L iij

C
Mat. 5.4
Ioan. 1.5. f
Psal. 44. b
1. Cor. 1. d
Gen 9. e
Gal. 3. d
Hier. 13. a
Mat. 18. a
Act. 4. f
Exod. 29. a
30.
Cant. 1. 4

Mat. 9.

1. Cor. 10. g

Gen. 6. a

H

Esai. 13. &
sequen.
Ibid. 22. a

Cant. 1. b

PSALMVS CXXXIII.

Ecce nunc benedicite domino, &c.] Extremis psalmus ca-
 tici graduum. Primus graduum psalmus fuerat: *Ad do-
 minum cum tribularet clamavi, & exaudivit me.* In secundo co-
 scederat: *Leuavi oculos meos in montes. In tertio: Letatus sum in
 his, quae dicta sunt mihi.* In quar-
 to: *Ad te leuavi oculos meos: qui
 habitas in caelo.* Videte quomo-
 do paulatim ascendit per gradus,
 & ad sublimiora peruenit. Lon-
 gum est, si velimus singulorum
 psalmorum horum graduum
 principia dicere. Venit ad ter-
 tumdecimum psalmum, imo
 venit ad duodecimum, & post

Psalm. 137. b

B

Exod. 33. b
Aet. 3. b

omne virtutem, humilitate posuit. Frustra enim habemus
 virtutes, si non ipsae virtutes humilitate domini coronentur.
 Quid enim dixit? Domine non est exaltatum cor meum: ne-
 que elati sunt oculi mei. Quoniam ergo humilem se mon-
 strauerat, Christi aduentum postulat. Et quid dicit? *Memento
 domine David, & omnis mansuetudinis eius:* Et rursus in
 alio loco: *Propter David seruum tuum, non auertas faciem
 Christi tui.* Quoniam accepit Christum, post fidem Christi
 Ecclesiam congregat. Et quid dicit? *Ecce quam bonum &
 quam iocundum, habitare fratres in unum.* Ecclesia domini
 congregata est. Nouissimus psalmus quid dicit: *Ecce nunc be-
 nedicite dominum, omnes serui domini.* Quoniam bonum est
 & iocundum habitare fratres in unum, & estis pariter con-
 gregati: ecce nunc benedicite dominum. Nunc benedicite
 dominum post aduentum Christi quia congregati estis in
 eo. Nunc benedicite in ultimo graduum psalmo: quia in
 summitate virtutum congregati estis. Antequam ergo per-
 ueniretis ad quintum decimum gradum, hoc est, ad excel-
 sum, non poteratis benedicere domini. Ergo nunc dico vo-
 bis: *Ecce nunc benedicite domino.* Quando dicitur, ecce: quoda-
 modo res digito demonstratur. Ecce nunc benedicite domi-
 no. Qui benedicite domino: *Omnes serui domini:* qui non e-
 stis serui peccati, sed serui domini. Putamus parum esse quod
 dicitur: Ego seruus domini sum? Summa virtus est hoc me-
 reri. Quomodo? Quasi dignitatem vendicat, qui dicit: Ego
 seruus imperatoris sum, & nemo audeat accedere ad seruum
 imperatoris: sic infinita dignitas se dicere esse seruum domi-
 ni. Vnde & Apostolus de seruitute domini gloriatur, & scri-
 bit in principio epistolarum suarum: Paulus seruus Christi.
 Et de Moysse dicitur: *Et non sicut Moyses famulus meus: cui
 locutus sum facie ad faciem.* Videte quid dicat: Ceteris locu-
 tus sum in visione, & in aenigmate: sed non sicut Moysi fa-
 mulo meo, cui locutus sum facie ad faciem. Ponamus exem-
 plum: Dicamus esse aliquem dominum dirisimum. Iste ha-
 bet familiam, habet & seruos, qui sibi ministrent. Nunquid
 tantam habent fiduciam serui, qui in villis sunt: quantam il-
 li, qui quotidie ministrant? Illis magna dignitas est, qui fa-
 ciem vident domini, & ministrant ei. Denique ceteri serui,
 qui faciem non vident domini sui: si voluerint aliquid im-
 petrare, conseruos petunt. Hoc totum quare dixi? Domi-
 nus noster Iesus habet & ipse multam familiam: habet qua-
 si ad faciem suam, qui sibi ministrant: habet alios in agris.
 Monachos & virgines ego puto illos esse, qui ad faciem mi-
 nistrant domino suo: saeculares autem qui sunt quasi in agro,
 de familia sua. Denique illi, qui sunt in agris, istos postulat vt
 rogent dominum, si quid necessarium habent. Quantam ha-
 bent ergo dignitatem, qui quotidie vident faciem domini:
 tantam habent poenarum, qui negligunt ministerium domini.
 Solent enim mali serui, quando sunt in agris, magis timere
 dominum: quia non vident. Si autem quotidie coeperint vide-
 re, contemnunt, & familiaritas superbiam facit. Et nos igitur
 non debemus de consuetudine contemnere bonitatem Dei
 nostri. *Benedicite ergo dominum omnes serui domini:* qui non e-
 stis serui peccati, sed serui domini. Omnes serui domini, qui
 solum dominum habetis Deum. Omnes serui domini quibus
 ira non imperat: in quibus libido non regnat: in quibus
 alia peccata non regnant: quibus non dominantur vicia,
 illi dominantur a domino. Omnes serui domini. Vide-
 tur hucusque stetit. Sed videte augmentum. Non sufficit
 solum seruos esse domini, nisi & ipsi serui stent. Alij enim

Canticum graduum.
PSALMVS CXXXIII.

Ecce nunc benedicite domino, omnes
 serui domini. Qui statis in domo do-
 mini: in atrijs domus Dei nostri. In
 noctibus extollite manus vestras in sancta: &

sunt qui stant: alij qui cadunt: alij qui sedent: alij qui iacent.
 Ergo qui cadunt, qui sedent, qui iacent, illi non possunt lau-
 dare dominum. Vos laudate qui statis. Sed dicat aliquis: Stant
 & alij. Multae sunt Ecclesiae: multae sunt congregationes. Qui
 ergo stant? Ariani stant? Nominant Christum & Eunomiani,
 & caeterae haereses: ergo stant?
 Ne videretur ergo illis dare li-
 centiam laudandi dominum,
 videte quid dicat.

1. Tim. 3. m

^a bene-
 matum veritate. Ecclesia ubi est: ubi fides vera est. Caeterum
 ante annos quindecim, aut viginti, parietes omnes hic Ec-
 clesiarum, haeretici possidebant. Ante viginti enim annos,
 omnes Ecclesias has haeretici possidebant. Ecclesia autem
 vera illic erat, ubi vera fides erat. Ego vos benedicite domi-
 no, qui estis serui domini. Non est pulchra laudatio in ore
 peccatoris. Ergo vos laudate, qui estis serui domini: & qui e-
 stis serui, & statis. Qui statis? Statuit, inquit, supra petram pe-
 des meos. Et ad Moysen: Tu vero hic sta mecum. Deus stetit in
 synagoga deorum. et qui statis non vbicumque, sed in domo
 Dei: in atrijs domus Dei nostri, in Hebraicis voluminibus
 non habetur, sed in sequenti psalmo est. Quomodo enim
 sequitur in ipso psalmo: *Laudate nomen domini, laudate seruum
 dominum. Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri.*
 Quoniam ergo iste psalmus habet: *Qui statis in domo do-
 mini, in atrijs domus Dei nostri:* Propterea quidam putauit
 & in ipso psalmo qui praecessit: *Qui statis in domo domini,*
 debere addere: in atrijs domus Dei nostri. Quid autem si-
 gnificet, in atrijs domus Dei nostri, & quae sit differentia
 domus & atrijs, in sequenti psalmo cum lectus fuerit,
 differetur.

Eccle. 15. b
Exod. 31. d
Ibid. 24. a
Psalm. 39. b
18. a

^c In noctibus extollite manus vestras in sancta.] Mundus iste
 in maligno positus est, & non est nobis pugna aduersus car-
 nem & sanguinem, sed aduersus rectores tenebrarum istarum.
 Vnde dicit & Apostolus: *Nox praecessit, dies autem ap-
 propinquauit.* ergo hoc saeculum, nox est. Saeculum vero fu-
 turum, dies est. Vnde dicit & Apostolus: *Sicut in die,* inquit,
honeste ambulemus. Quomodo victuri sumus in die, hoc est,
 in futuro saeculo: sic nunc viuamus. *In noctibus extollite ma-
 nus vestras in sancta.* Velimus, nolimus, in noctibus sumus.
 Quamdiu in isto saeculo sumus, in noctibus sumus. Nox te-
 nebras habet. Noctes autem istarum tenebrarum, peccata sunt
 hominum. Videte ergo quid dicat: *In noctibus extollite ma-
 nus vestras in sancta.* Dum, inquit, estis in isto saeculo, & in
 istis noctibus, leuate manus vestras. Nolite demittere, sed
 leuate. Leuate cum Moysse. Si leaueritis manus vestras, vin-
 citur Amalech. Si autem demiseritis, superatur Iesus. Si-
 mulque considerate mysterium: Si nos leuamus manus, vin-
 cit Iesus. Si leauerimus manus nostras in bonis operibus,
 per bona opera nostra Christus superat diabolus. Manus
 autem interpretantur in operibus. Vnde scribitur: *Factus
 est sermo homini in manu Aggei.* Sermo factus est in manu
 Hieremiae prophetae. Vtique sermo Dei non fit in manu, sed
 in ore fit. Sed videte scripturae mysteria: Deus non ve-
 nit ad sermonem sine opere bono. Caeterum & homicida
 Christum confiteretur, & non venit ad illum dominus: quia
 manus ipsius: domini aduentum non merentur, vnde
 scriptum est in alio loco: *In manu lingua, mors & vita.*
 Ergo lingua manus habet? Dicite, quare dicitur: in manu
 linguae, mors & vita? Videte quid dicat: Deus non audit
 linguam, non verba, sed opera, vt quicumque aliquid lo-
 quitur, & faciat. Praecipitur ergo nobis in nouissimo psal-
 mo graduum: *In noctibus extollite manus vestras in sancta.*
 Leuate, inquit, manus vestras: quia Iesus eas leuauit in cruce.
In noctibus extollite manus vestras in sancta. Quare voluit
 addere & dicere, in sancta? Et haeretici videntur leuare
 manus, & gentiles videntur leuare manus, & Iudaei viden-
 tur leuare manus: Faciunt enim & ipsi eleemosynas, si
 viderint pauperem, manum porrigunt. Quando Iudaeus
 dederit eleemosynam: nonne tibi videtur leuare manum?
 Leuat

1. Ioan. 5. d
D

Ephes. 6. b
Rom. 13. b

Ibidem.

Psalm. 133. a

Exod. 17. d

1. Tim.

Eccle. 3

Psalm. 18. d

Leuat quidem manū, sed non leuat in sancta: quia Christū, non confitetur. Vos autem qui estis in domo domini, qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri: qui estis serui domini, quibus dixerat: *Ecce quā bonū & quā iocundū, habitare fratres in vnum: sic leuate manus, vt in sācto leuetis, hoc est, vt confiteamini Christum; & quicquid facitis, a benedicite domino. b Benedicat te dominus ex Sion: qui fecit cœlum & terram.*

Psalm. 137. a
1. Tim. 3. b
Eccle. 13. b
Exod. 33. d
Ibid. 24. a
Psalm. 39. b
1. Cor. 10. g
1. Tim. 2. a
1. Ioan. 4. d
D
Ephes. 6. b
Rom. 13. b
Ibidem.
Psalm. 133. a
Exod. 17. d

Ac si dicat: Facit eleemosynam Christianus, facit & gentilis, facit & Iudaus, facit & alius Christianus vir sāctus. Inuenies aliquos de Christianis ideo dare eleemosynam, vt laudentur à populis. Si quando pauper rogat buccellam, huc illucque circūspiciunt, & nisi testem viderint, pecuniam non dant. Si solus fuerit, manus contrahit: non dat libenter. O tu Christiane, rogat te pauper vt des ei pecuniā: quare non das in occulto, sed das in publico? Si testem Deum quæris, humanos oculos quid requiris? Eleemosyna tua apud imperitos videtur esse eleemosyna: ceterum apud Deū iniuria est. Iniuriam enim facis fratri tuo. Vis enim videntibus aliis mendicum ostendere. Quando ergo damus, non demus quasi de nostro, sed de dono Christi. Non debemus dare quasi mendico, sed quasi fratri. Nos damus carnalia, ille dat spiritualia: plus dat pauper, quā accipit. Nos damus panem, qui in ipsa die consumitur: ille pro pane reddet nobis regna cœlorum. Ergo hoc dico, vt quod facimus, faciamus in sācto: aut quod facimus, Christi causa faciamus. Ceterum multi sunt gentiles, qui faciunt eleemosynam. Si viderint aliquē pręcisam manum habere: si viderint pedem habere canerosum & putridum, statim animus illis dolet. Vincitur humana anima naturali misericordia. Et quid dicit? Ecce ego si talis essem, quid miser facerem? Et fieri potest, vt talis sim, quis mihi dabit? Et ego debeo ergo huic dare, vt & mihi det aliquis, si talis fuero. Iste quidē dat pauperi panē: sed in paupere sui miseretur, non illius. Ista misericordia, non Christi misericordia: sed sui misericordia est. Omne ergo quod facimus, Christi causa faciamus. Faciamus in sancto. Siue manducamus, siue bibimus, omniā in nomine Christi faciamus. Scripturas legimus, psalmos ediscimus, euangelia tenemus, prophetas edisserimus. Non debemus, hoc ita facere vt gloriemur apud fratres, sed vt Christo placeamus, vt sermo ipsius in ore nostro resonet. Solēt & viri, solent & monachi, solent & mulierculę hoc inter se habere certamen, vt plures ediscant scripturas, & in eo se putāt esse meliores, si plures edidicerint. Ille plus edidicit, qui plus facit. Ceterū, si quod tu ediscis, ego facio: magis mea opera scripturas tenent, quā tuus sermo qui vanē resonat. *In notitibus extollite manus vestras in sancta.* Leuate manus in crucē, leuate vexillū. In noctibus leuate manus vestras in sancta. Et cum leaueritis in sancta, & feceritis quę sācta sunt, quasi medicamentum bonorum operum vestrorum Christus sit.

a *[Et benedicite domino.]* Vnde & apostolus dicit: *In omni loco leuātes manus immaculatas, & benedicite dño.* Quodcunq; facitis referte ad dominū. Manus leuentur: os Christū resonet. Et in noctibus leuate manus vestras. Da pauperib. eleemosynam, & benedic domino: gratias age domino, quia tibi dederit, vnde des fratri. Magis tu agito gratias Christo quando dederis: quā frater qui ex eo quod à te acceperit, tibi agat gratias: Grāde nobis beneficium præstant pauperes. Peccata quę iam aliter laurare non possumus, extinguit eleemosyna. Quid scriptū est? *Sicut aqua extinguit ignē: sic eleemosyna extinguit peccata.* Hoc præstat eleemosyna, quod & baptisma. Quomodo baptisma nobis peccata dimittit: ita & eleemosyna nobis peccata dimittit. *Sicut aqua extinguit ignem sic eleemosyna extinguit peccata.* Peccatis enim gehēnæ ignes præparati sunt. Hos autem extinguit eleemosyna.

b *[Benedicat te dominus ex Sion: qui, &c.]* Tu benedixisti dominum, & dominus te benedixit. Ex Sion, de specula, de ecclesia, de veris dogmatibus, de fide pia. Benedicat te dominus ex Sion. Istum versiculum Spiritus sanctus loquitur: siue certē propheta spiritu loquitur. Et quid dicit? O tu qui per quindecim gradus ad vltimum conscendisti, qui fecisti hęc, & hęc qui benedixisti dominum, qui in noctibus extollis manus tuas, &c. & benedixisti domino, recipe

& tu mercedem. Benedicat te dominus ex Sion. Quod dedisti, recipe. Tu dedisti eleemosynam: tu fecisti virtutes: a Deo præmium & benedictionem cōsequeris. Benedicat te dominus ex Sion. Sio de cœlesti Hierusalem in matre primitiuorum, vbi sunt futura gaudia, vbi sunt archangeli, vbi virtutes ceterę, vbi apostoli, vbi prophetę, vbi sancti martyres, vbi sequuntur angelorum multitudines, & sanctorum, quocūque agnus vadit. Denique vidit & Ioannes Ciuitatem sanctam de cœlo depositam, gemmis extructam, duodecim habere portas. Tota aurea erat, muros habebat & atrijs; habeat plateas de diuersis gemis. In hac ciuitate Christus gnat: in hac ciuitate habitātes ipsi sunt & habitatores & portę, ipsi & domus sunt, & habitatores. Vultis scire quoniam domus sunt? Christus habitat in eis: Christus deambulat in eis. *Inhabitabo, inquit, in eis & deambulabo.* Vide anima sancta quā grandis sit: Christum capit, quem cælum non capit. Vide quid dicat: *Inhabitabo, inquit.* Sed fieri potest, vt aliquis angustē inhabitet. *Inhabitabo, & deambulabo in eis.* Vbi cūque deambulat, vtique lata domus est. Vbi deambulat? Vos estis, inquit, templum Dei, & Spiritus sanctus habitat in vobis. Præparemus templum nostrum, vt Christus veniat & habitet in nobis vt anima nostra Sion sit, sit specula, vt sit in summitatibus constituta, vt sit sursum, non deorsum. Legimus in Zacharia propheta: *Et angelus, inquit, qui loquebatur in me, dixit ad me:* Si angelus loquebatur in propheta, quanto magis habitat in nobis? Ipse nos habet & domos, & confabulatores. *Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram.* Si sanctus es, audi quod dicit, qui fecit cælum. Si peccator es, qui fecit terram. Et cælum fecit & terram. Interim dicamus secundum literam. Hoc dicit ad distinctionem idolorum. Dij, inquit, qui non fecerunt cælum & terram, pereant de terra. Dominus autem cælos fecit. Ad distinctionem hoc dicit idolorum. Hoc interim secundum literam: Ceterum secundum intelligentiam spiritualem, quomodo dicitur peccatori: Terra es, & in terram ibis: sic & sancto dicitur; cælum es, & in cælum ibis. Hoc totum quare dixi? Vt sanctos cælum probarem. *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Et aquę quę super cælos sunt, laudent nomen domini. Cæli cælorum domino: qui fecit cælum & terram.* Licet terreni simus, licet ambulemus in terra: tamen conuersatio nostra in cælis est. Ibi habemus municipalities nostras. Qui fecit cælum & terram. Licet peccatores, noli desperare, dominus omnia potest. Multi de terra, cæli sunt: & multi de cælo, terra. Infelix Iudas cæli: a fuit, & factus est terra. Paulus Apostolus eo tempore quo persequeretur ecclesiam, terra erat: Confessus est, & cælum factus est. Nec qui cælum est, debet esse securus: nec qui terra est, debet desperare de vita. Iacob eo tempore quando fugiebat in Mesopotamiam fratrem suum, venit ad Luzam, & ibi, inquit, posuit lapidem ad caput. Sub capite ipsius lapis erat Christus. Nunquā sibi posuit lapidem ad caput, nisi eo tempore, quando persecutorem fugit. Quamdiu erat in domo patris sui, & habebat refrigeria carnis, lapidem non habebat ad caput. Recessit de domo nudus, recessit in virga, statim in ipsa nocte inuenit lapidem, & posuit ad caput suum. Qui talem habebat puluillum, in quo refrigerabat: videte visionem eius. Vidit, inquit, scalam de terra pertingentem ad cælum: & vidit, inquit, angelos descendentes & ascendentes. Vidit angelos de cælo venire ad terram, & alios de terra ad cælos ascendere. Vultis scire, quia lapis ille, qui erat ad caput Iacob, Christus erat lapis angularis? *Lapis quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli.* Lapis ille qui scriptus est in Regnorum libro, Abnezzer. Lapis iste, Christus est. Abnezzer autem interpretatur, lapis adiutorij. *Consurxit, inquit, Iacob mane.* Et quid dixit? *Hęc, inquit, domus Dei est.* Et quid fecit? *Tulit, inquit, oleum, & vnxit lapidem.* Nisi mysteria intellexerimus scripturarum: cuius rationis erat, vt vngeret lapidem oleo? *Benedicat te dominus ex Sion: qui fecit cælum & terram.* Decens finis cantico graduum, psalmum in benedictione concludens: ex voce prophetica nos admonet, dicens.

PSALMVS CXXXIV.

Laudate a nomen domini.] Quod per fidem cognouistis esse super omne nomen.

^b Qui statis, &c.] qui peccati famuli esse desiistis.

^c Qui statis, &c.] qui immobiliter in eo plantati estis.

^d Laudate dominum, &c.]

Cito enim penitentibus veniam præstat: spem etiam nostram sua adimplens benignitate.

^e Psallite nomini eius quia suaue est.] Non est enim processit ab eo aspera hæreticorum peruersitas: sed per ipsam suauitatem à squalore gentilitatis eruti sumus.

^f Quoniam Iacob elegit sibi, &c.] Eum scilicet, qui supplantato populo arripuit benedictionem eius.

^g Israel, &c.] Qui post multas luctas, Deum mente meruit videre.

^h Quia ego cognoui, &c.] Reuelante filio cognoscimus patrem, ipso dicente: *Nemo nouit patrem, nisi cui voluerit filius reuelare.*

Luc. 10. d

ⁱ Et Deus, &c.] Super omnes sanctos angelosque, qui dii digni sunt vocari.

^k Omnia quæcumque, &c.] Pro voluntate bonitatis placuit Deo in excelsis animabus, in aridis mentibus, in sæculi fluctibus, in profunditate malitiæ facere mirabilia, sicut sequitur.

B

^l Educens nubes ab, &c.] Ab humilitate terrena eleuans apostolos ac prophetas.

^m Fulguram, &c.] Vt primum lumen cognitionis Dei, deinde imbrem doctrinarum infunderent.

ⁿ Qui producit ventos de thesauris suis.] Angelos sanctos de arcanis cælestibus dirigens: qui his nubibus imbribusque, robur atque incrementum inferrent.

^o Qui percussit primogenita Egypti: &c.] Principalia vitia atque crimina mundi.

^p Et misit signa, &c.] Terrens mundum in passione, vel in tenebris, vel in commotione terræ.

^q In Pharaonem, &c.] Affigens diabolium, vel principatus eius cruci suæ.

^r Qui percussit reges magnos, &c.] Innumera vitia, quæ mundum oppresserant.

^s Seon regem Amorrhæorum.] Arborem infructuosam habentem secum executores Dei: qui simul percussi, in ignem proiiciuntur æternum.

^t Et Og regem Basan.] Maceriam confusionis, quæ nobis ne Deum agnosceremus, ostabat.

^v Et omnia regna Chanaan.] Occidit regna commotionis, quæ nos commouebant à Deo, & dominabantur nobis.

^x Et dedit terram eorum hæreditatem: hæreditatem, &c.] Hæc omnia deleuit Deus atque subuertit, nosque per cogni-

tionem suam in hæreditatem asciuit, & ut ipse qui non affixerant dominaremur, indulserit.

^y Domine nomen, &c.] Illo in perpetuum permanente, hoc nobis sit hæreditas sempiterna.

^z Domine memoriale tuum in sæculum sæculi.] Vt quod legis veteris vmbra præfigurauit in altero sæculo, id est, in euangelii agnoscat, &

^a Quia iudicauit dominus populum suum.] Iudæos non credentes: qui nunc iam iudicati sunt, cum non crederint.

^b Et in seruis suis consolabitur.] In credentibus utique.

^c Simulacra gentium argenti & aurum: opera manuum hominum. Os habent, &c.] Gentilium execranda commemorat irridés: quia cum nullius membri vegetationem habeant, auri argenti-que metallo, illos nobilitate voluerint. Ideoque adiecit.

^d Similes illis fiant qui faciunt ea, &c.] Illi confundantur in his qui credunt: nos vero consolemur, qui ad imaginem Dei facti ipsum adoramus.

^e Domus Israel benedicite dominum.] Cōgregationes sanctorum, Deum oculis mentis insipientes.

^f Domus Aaron benedicite dominum.] Ministrorum ordo perfectus.

^g Qui timetis dominum benedicite dominum.] Vt sicut maiestatem metuistis, ita cum charitate laudetis.

^h Benedictus Dominus ex Sion: &c.] Ipse dominus noster Iesus Christus: cui est cum æterno Patre & Spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

ⁱ Halleluia.] Iste psalmus, domini misericordias in diuersis necessitatibus humano generi præstas pandit, dicens:

PSALMVS CXXXV.

Confitemini domino, &c.] Confitemini peccata vestra, & laudate eum qui per misericordiam in se manenti indulget.

^l Confitemini Deo deorum: quoniam in sæculum misericordia eius.] Illi qui credentibus in se, dedit potestatem filios Dei fieri.

^m Confitemini domino dominorum: quoniam in sæculum misericordia eius.] Hoc refertur ad filium, & Deo deorum, ad patrem. Patri ergo & filio confitemur. Pater enim in filio, & filius in patre.

ⁿ Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in sæculum misericordia eius.] Prius dixit, confitemini Deo deorum, & iterum, domino dominorum: Et quoniam dixit duas personas: nunc dicit, qui facit mirabilia magna solus, ut non dicat duos deos. Scriptum est enim: *Vnus est Deus ex quo omnia, & vnus dominus Iesus, per quem omnia, & nos per ipsum.*

1. Cor. 8. b

^o Qui fecit cælos in intellectu, quoniam, &c.] Isti sunt cæli qui enarrant gloriam Dei, qui vestiti sunt imagine cælesti. Et sunt cæli, qui non sunt vestiti imagine terrena, in intellectu, in sapientia. Christus enim Dei virtus & Dei sapientia. Sicut

F Sicut & in Prouerbiis dicit ipsa sapientia : quando faciebat caelos, cum ipso eram, & cætera.

Prout. 8. c.

a ¶ *Qui firmavit, &c.*] Licet dicatur terra super aquas pendere, hoc est, inani pondere: tamen terram nostram fundavit, & firmavit in baptisinate. Non dixit, sustollit, aut exaltavit, aut in caelos fecit ascendere. Baptisma enim peccata dimittit, & quasi de carcere liberat: regna autem caelorum non potest donare. Si non enim aliquis per opera & fidem intraverit, non potest securus esse.

b ¶ *Qui facit luminaria magna: quoniam in saeculum misericordia eius.*] Secundum litteram de stellis dicit. Licet paruas eas conspiciamus, sed tamē magnæ sunt. Sicut enim nos si ascendamus in montem excelsum, & videamus in subiecta valle hominē, videtur nobis quasi paruum quiddam; ita & stellæ magnæ sunt: ex altitudine autem parvæ nobis videntur. Stella enim, quæ videtur in Britannia, ubique & ipsa apparet. Hoc autem dicit ad eos quibus dixit: *Vos estis lux mundi.*

Mat. 5. b.

c ¶ *Lunam & stellas in potestate noctis: quoniam in saeculum misericordia eius.*] Ecclesiā, vel doctores eius, sub nocte veteris legis posuit: scilicet, ut quod illa nuntiavit in littera: spiritualiter adimpleant & obseruent.

d ¶ *Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum, & eduxit Israel de medio eius, in manu forti & brachio extenso: quoniam in saeculum, &c.*] In virtute & potentia suæ verberato mundo, eduxit nos ab operibus eius.

e ¶ *Qui diuisit mare rubrum, &c.*] In multis enim gradibus scanditur per huius saeculi fluctus, ut ad eum possit, quem mente tuetur, accedere.

f ¶ *Et excussit Pharaonem, &c.*] Si Israel sumus: Deus pugnat pro nobis, & nos tacebimus, & prosternit diabolium cum satellitibus suis: ne nobis nocere valeant.

g ¶ *Qui transduxit, &c.*] Semper populus Dei per desertum huius mundi transducitur, quoadusque in terram re-promissionis inducatur. *Qui eduxit aquam de petra rupis: quoniam in saeculum misericordia eius.* A Christo domino, qui est stabilis petra, vel baptismum processit: vel poculum æternæ vitæ manavit.

h ¶ *Qui percussit reges magnos, quoniam, &c. Et occidit re- res fortes: Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan occidit: quoniam in saeculum misericordia eius.*] Omnia regna peccati à Christo percussa dicit. Qui percussit reges magnos. Primum percussit Pharaonem, qui intelligitur diabolus, & sic exercitum eius; sicut in superiori psalmo exposuimus.

i ¶ *Et dedit terram eorum hæreditatem: &c.*] Christiano vtrique.

k ¶ *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniam in saeculum misericordia eius.*] Ut nos visitaret aduentu suo. Non dixit, in sapientia; non dixit, in diuitiis; non dixit, in doctrina: sed in humilitate memor fuit nostri. Licet enim & istæ virtutes sint, tamen nisi aliquis habuerit humilitatem, non recipietur à Deo. *Superbis enim resistit Deus: humilibus autem dat gratiam.*

l ¶ *Et redemit nos de manu inimicorum nostrorum: quoniam in saeculum misericordia eius.*] Fundens in pretio nostro sanguinem suum.

m ¶ *Qui dat escam omni carni: quoniam in saeculum misericordia eius.*] Præbens se panē viuū, & vitam dantem huic mundo.

n ¶ *Confitemini Deo cæli: quoniam in saeculum misericordia eius.*] Laudem ei debitā reddite, qui vos à terrenis in æterna commutat.

o ¶ *Confitemini domino dominorum: quoniam in saeculum misericordia eius.*] Qui vos vel iudices, vel dominos mundi constituit Ipse dominus noster Iesus Christus: cui est cum æterno Patre & Spiritu sancto honor & gloria in saecula saeculorum, Amen.

p ¶ *Psalmus David propter Hieremiam.*] Iste psalmus ex voce prophetica prolatus, docet mentes hominum à peccatis capi: in exemplum illius terrenæ Hierusalem, quæ à gentibus abducta in captiuitatem deslebat. Dicant ergo animæ, quæ post multos errores conuertuntur ad dominum.

PSALMVS CXXXVI.

Super flumina Babylonis illic, &c.] Si non aliquis ægrotat, nescit quantum valet sanitas. Et iterum: claudus nescit, quantum, valet qui sanus est pedibus. Similiter & cæcus videntem. Hoc totum quare dictum est: Quoniam psalmus dicit: Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. Babylon confusio interpretatur. Ergo Babylon hic mundus. Peccator ergo qui cecidit de paradiso,

venit in vallem lacrymarum, hoc est, in Babylonem, in istū mundum. Magis autē propheta ex persona eius qui cecidit, dicit: Super flumina Babylonis. Flumen autem Babylonis, quando videris aliquem pulchrum ad horam, & ægrotans perdiderit pulchritudinē, & marcescat flos ipsius: hic sicut flumen transit, & aquæ succedentes sibi venientes & recedentes pereunt, & iterum aliæ oriuntur & ipsæ pereunt: ita & in hoc mundo quo ad momentum aut aliquod tempus, aut ditamur, aut fortes sumus, aut pulchri sumus, & post modicum transit sicut aqua, & perit. Ibi ergo sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. Licet quidem vitio nostro cecidimus de paradiso: tamen reminiscimur prioris felicitatis, & non obliuiscimur. Et ille qui de Hierosolymis descendit in Hiericho, quæ interpretatur luna, hoc est, quæ semper mutatur; hæc autem intelligitur præfens mundus; in latro- nes incidit, & Samaritanus tulit eum, & oleo & vino curat, miscens austeritatem cum misericordia.

r ¶ *In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.*] Salix talem naturam habet: Est quidem lignum infructuosum, & dicitur, quod si quis ex illa accipiat potionem, aut manducet, filios non facit. Ibi ergo suspendimus organa nostra. Organum autem hominis corpus est. Sicut enim organum ex multis fistulis compositum est, vna autem modulatione melos mittit: ita & organum nostrum habemus tactum: per ipsum, hoc est, per ora, melos, canticum & hymnum referimus Deo. Similiter & per auditum, & per odoratum, & per gustum, & per visum, & per has omnes virtutes quasi de vno organo hymnum & canticum referimus domino. Dicitur iterum salix radicē non habere. Sed si ramus abscinditur & plantatur secus aquam, statim virefcit. Ita autem & peccator, licet peccauerit, licet ceciderit: tamen si sit secus aquas, hoc est, si legit sanctas scripturas, & audit verbum diuinum à sancto viro, vixet eius anima, & in penitentiam conuertitur.

G

H

Luc. 10.

C

D

G

Cor. 8. b.

A

a ¶ *Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, &c.*] Demones qui deceperunt nos & captiuos duxerunt, nunc quasi deridentes nos & gloriantes dicunt nobis: Reddite nobis verbum de fide vestra: quemadmodum quando eratis in Hierusalem hymnum dicebatis Deo. Respondent qui peccauerunt, & decepti sunt, & dicunt.

b ¶ *Quomodo cantabimus, &c.*] In peccatis constituti, qui cecidimus de Hierusalem in Babylonem? Ergo non potest aliquis, si non sit sanctus, laudare dominum. Peccator enim non debet cantare domino, sed lugere peccata sua.

c ¶ *Si oblitus, &c.*] Ergo quia peccauit & cecidit, reminiscitur prioris conuersationis & Hierusalem: proponitque sibi quod nisi semper tui memor ero, & semper in mente habeam, obliuioni detur dextera mea, hoc est, opera mea. Non dixit sinistra, sed dextera. Sinistra enim semper in obliuione est. Vis ergo semper in memoria domini esse? Dexterae opera fac.

d ¶ *Adhæreat lingua, &c.*] Hoc est, non habeam neque opera, neque sermonem: si non iugiter memoria tui versetur in corde meo.

e ¶ *Memor esto domine filiorum Edom: in die Hierusalem.*] Edom interpretatur terrena & sanguinea. Quis ergo est nisi diabolus? Vide ergo quid dicat. Hoc ex persona Adam dicitur. Domine memento quemadmodum me decepit, & traxit me serpens diabolus, qui intelligitur Nabuchodonosor, & eiecit me de paradiso: Memento & retribue ei, & patiatu pœnam, quam ipse sua malitia mihi induxit: trahens me, adduxit in Babylonem, & in Assyrios.

f ¶ *Filia Babylonis misera.*] Filia Babylonis anima est, quæ semper in motione est, & in confusione, & non habens statum: sed est in vitiis & peccatis, quæ verè misera est.

g ¶ *Beatus qui, &c.*] Beatus est qui retribuet ei quod ipsa fecit. Verbi gratia. Eiecit me de paradiso: ego illam per abstinentiam reduco ibidem. Decepit me per fornicationem: ego per castitatem reduco illam in Hierusalem, & ex vitiis in virtutem. Ergo non vt inimicus facio, sed vt amicus.

h ¶ *Beatus qui, &c.*] Partuli dicuntur cogitationes. Ac si dicat: Vidi mulierem, concupiui eam: statim si non abscidero concupiscentiam illam & sicut pedem tenuero, & allifero ad petram donec parua est concupiscentia non potest postea abscindi quando creuerit. Beatus ergo est qui statim abscindit, & allidit ad petram. Petra autem est Christus.

PSALMVS CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo.] Qualia sunt vulnera, tale & emplastrum. Quemadmodum enim corpus habet diuersa vulnera, ita & anima habet suas pas-

siones & sua vulnera: & aduersus peccatum talem & pœnitentiam debemus agere. Si quis pro omnibus peccatis suis confitetur, iste in toto corde confitetur domino. Ac si dixisset. Fornicatus est aliquis, confitetur pro fornicatione. Sed quoniam est aut auarus, aut iracundus, aut detractor, aut blasphemus, & plurima vitia habet: iste non confitetur in toto corde. Si quis autem pro omnibus vitiis & passionibus animæ suæ agit pœnitentiam, iste potest dicere: *Confitebor tibi domine in toto corde meo.*

a ¶ *Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum. Et qui abduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. b Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? c Si oblitus fuero tui Hierusalem: obliuioni detur dextera mea. d Adhæreat lingua mea faucibus meis, si nō meminero tui. Si nō proposuero Hierusalem, in principio lætitiæ meæ. Memor esto domine filiorum Edom, in die Hierusalem Qui dicunt, exinanite, exinanite, vsque ad fundamentum in ea. f Filia Babylonis misera: g beat⁹ qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. h Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.*

i Psalmus ipsi Dauid.

PSALMVS CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo: k quoniã audisti omnia verba oris mei. l In conspectu angelorū psallā tibi: m adorabo ad templum sanctum tuum, & cōfitebor nomini tuo. n Super misericordia tua & veritate tua: quoniã magnificasti super omne nomen sanctum tuum. In quacūque die inuocauero te, exaudi me: o multiplicabis in anima mea virtutem. p Cōfiteantur tibi domine omnes reges terræ: q quia audierunt omnia verba oris tui. r Et cantet in viis domini: quoniã magna est gloria domini. Quoniã excelsus dominus, & humilia respicit: & alta à lōge cognoscit. Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: & super iram inimicorum meorū extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Dominus retribuet pro me: domine misericordia tua in sæculum, & opera manuum tuarum ne despicias.

f In finem psalmus Dauid.

PSALMVS CXXXVIII.

Domine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam Intellexisti cogitationes meas de longe. semitam meam & funiculum meum inuestigasti. Et omnes vias meas præuidisti: quia non est sermo in lingua mea. Ecce domine tu cognouisti omnia nouissima & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam. Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam. f Quo ibo à spiritu

runt in viis domini, sed nos cātamus in viis domini, hoc est, in Moyse, & in Esaia, & in Hieremia, & de viis istis venimus ad illam viam, quæ dicit: *Ego sum via.*

PSALMVS CXXXVIII.

Domine probasti, &c. Mirabilis facta est scientia tua ex me.] Manifestius hoc Symmach⁹ interpretatus est: Prætergreditur me scientia tua, id est, non possum tua scire secreta, & in profundū sapientiæ tuæ mēs mea nō potest introire.

t ¶ *Quo ibo, &c.*] Quomodo autem tuam possum comprehendere notitiā, cum in te sint omnia, nihilque sit quod te fugiat, & vbique sit spiritus tuus? Ex quo intelligimus Deum esse qui totus vbique sit.

a ¶ Si

C

E

F

D

Prou. 1. 1.

1. The

Ioan. 1. 4.

a ¶ *Si ascendero in caelum, tu ibi es: &c.*] Nulla altitudo te altior: nullum profundum te profundius: oriens & occidens in tua continentur manu.

E ¶ *Et dixi, ego tenebræ conculcabunt me, &c.*] In Hebræo sensus iste est. Et dixi forsitan tenebræ conculcabunt me: e contrario autem nox ipsa apud te lumen fuit: quia nihil celare te potest. Quod Symmachus melius interpretatus est, dicens: Et nox lux circum me sedet. Sed & sequentes versiculi hoc idem significant.

c ¶ *Quia tenebræ non obscurabuntur à te, & nox quasi dies illuminabitur: &c.*] Id est, tam clara sunt omnia, quæ à te putantur occulta, ut manifestiora sint luce.

d ¶ *Suscepisti me de ventre matris meæ.* Quinta editio ita transtulit. Constat me de ventre matris meæ.

e ¶ *Imperfectum meum viderunt oculi tui.*] Imperfectum hic pro in composito posuit, quod etiam elementa hominis antequam formentur in utero, cognoscat Deus.

f ¶ *Et in libro tuo omnes scribentur.*] Et quod nullus absque voluntate nascatur Dei: nec quicquam eius notitiam subterfugiat.

g ¶ *Dies formabuntur, & nemo in eis.*] Hunc locum Symmachus ita transtulit: dies, quibus formati sunt, ne vna quidè ex eis deest. Et est sensus: Omne tempus ætatis, cui iam ab exordio vitæ istius sunt curricula deputata, certo sine decurrit: nec vna dies aut plus aut minus est, quam tu cõditor esse voluisti. Secundum LXX. autem interpretes, & altiore intelligentiâ, sensus est. Tu omnes in die formas, tu cunctos vis esse filios Dei: sed nullus est in hominibus, qui non peccato obnoxius fiat, & per hoc filius noctis esse incipiat: nec quisquam eorum luce ipsius diei toto vitæ suæ tẽpore digna perficiat. Vnde & Apostolus ad eos qui filij noctis esse cessauerant, loquitur: *Nos autem fratres non sumus filij noctis, sed filij Dei.*

PSALMVS CXXXI.

Eripe me domine ab homine malo.] Non in tantum potest nos decipere diabolus, quarum per organum hominis: ab hoc deprecatur propheta liberari.

i ¶ *Qui cogitauerunt, &c.*] De hæreticis dicit.

k ¶ *Venenum aspidum sub labijs eorum.*] Quoniam videtur amicitia verba habere, sed plena sunt veneno mortifero.

l ¶ *Iuxta iter scandalum, &c.*] Hoc est, de scripturis pro-

ferentes testimonia, quæ quasi videbantur rationem aliquam habere, tentabant me decipere.

m ¶ *Dixi domino, &c.*] Si non es sanctus, non potes hunc versiculum dicere. Cui non regnat peccatum, hic dicit: *Pars mea dominus.*

spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam; Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero ad infernũ, ades. Si sumpsero pēnas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Et dixi, forsitan tenebræ cõculcabunt me, & nox illuminatio mea in delitiis meis. Quia tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Quia tu possedisti renes meos: suscepisti me de utero matris meæ. Confitebor tibi quoniã terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis. Nõ est occultatum os meũ à te, quod fecisti in occulto: & substantia mea in inferioribus terræ.

e Imperfectum meum viderunt oculi tui: & in libro tuo omnes scribentur: & dies formabuntur, & nemo in eis: Mihi autẽ nimis honorati sunt amici tui Deus: nimis cõfortatus est principatus eorum. Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur; exurrexi, & adhuc sum tecũ. Si occideris Deus peccatores; viri sanguinũ declinate à me. Quia dicitis in cogitatione accipiant in vanitate ciuitates suas. Nonne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebã? perfecto odio oderã illos; inimici facti sunt mihi. Proba me Deus, & scito cor meum; interroga me, & cognosce semitas meas. Et vide si via iniquitatis in me est; & deduc me in via æterna.

y ¶ In finem Psalmus David. PSALM. CXXXIX.

Eripe me domine ab homine malo; à viro iniquo eripe me. Qui cogitauerunt iniquitates in corde: tota die constituebant prælia. Acuerunt linguas suas sicut serpentes: venenũ aspidũ sub labijs eorum. Custodi me domine de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me. Qui cogitauerunt supplantare gressus meos: absconderunt superbi laqueũ mihi. Et funes extenderunt in laqueũ. Iuxta iter scandalum posuerunt mihi. Dixi Domino, Deus meus es tu: exaudi domine vocẽ deprecationis meæ. Domine domine virtus salutis meæ: obubrasti super caput meum in die belli. Nõ tradas me domine à desiderio meo peccatori: cogitauerunt cõtra me: ne derelinquas me, ne forte exalcentur. Caput circuitus eorum: labor laborum ipsorum operiet eos. Cadent super eos carbones, in ignem decies eos: in miseriis non subsistent. Vir linguosus non dirigitur in terra: virũ iniustũ mala capiẽt in interitu. Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & vindictã pauperum. Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo: & habitabunt recti cum vultu tuo.

¶ Psalmus David. PSALMVS CXL.

Domine clamauit ad te, exaudi me: intende voci meæ cum clamauero ad te. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspe-

n ¶ *Non tradas me domine à desiderio meo peccatori.*] Dicit scriptura, quod si quis viderit mulierem ad concupiscendum, iam mœchatus est eam in corde suo. Ergo dicit propheta: Ne de concupiscentia mea tradas me diabolo, sed bene mihi habet in opere iudicare, & non in cogitatione.

o ¶ *Caput circuitus eorũ, &c.*] Quomodo serpens quando viderit aliquem venientẽ ad percutiendum, circulum facit totius corporis sui, & in medio celat caput, vbi scit habere se vitã: ita & isti hæretici per sermonem philosophorũ, & Aristotelis, & ceterorũ videntur se abscondere, & quasi protegere & defendere. Sed ecclesiasticus vir quasi in virga, hoc est, in cruce soluit circulum, & inuenit caput latens, & ibi eum percutit, hoc est, testimonium profert de scripturis.

p ¶ *Habitabunt recti cum vultu tuo.*] Vultus Dei quid est nisi Christus? Qui non rapinam arbitratus est esse se equalẽ Deo.

PSALMVS CXL.

Domine clamauit ad te, exaudi me.] Moyses stabat cum populo, & Pharaeo sequebatur post tergum eius, & vindique angustia illi erat. In illo tẽpore lacrymatus est ad Deũ. Et continuo Deus ad eum: quid clamas ad me? Dum cum silentio orabat, auditus est. Scriptura autem non meminit quod locutus sit, sed tantum quod lacrymatus sit. Et sanguis martyrum semper clamat ad dominum, & exauditur. Et dominus locutus est ad Cain: Sanguis fratris tui clamat ad me. Et in Apocalypsi Ioannis, animæ iustorũ sub altari dicebant ad dominũ: *Vsque quo domine non nos defendis?* Simul autem cõsideremus, quia animæ iustorum, altaria sunt domini.

r ¶ *Intende voci meæ cum clamauero ad te.*] Hoc est, vide & considera domine quid peto: quoniam non peto corporali desiderio, aut aurum, aut tale aliquid huiusmodi: sed ut misericordiam tuam consequar. Propterea dicit, intende, hoc est, diligenter audi: quia nihil alienum peto.

s ¶ *Dirigatur oratio mea sicut incensum in, &c.*] Hoc est recta ad te perueniat, oratio mea, non habens aliquas sordes, aut vitia, aut cogitationes diaboli.

G

Psal. 15. b

Matth. 5. d

H Phil. 2. a

Gen. 4. b

Apoc. 6. c

1. Thef. 4. a

Prov. 11. a

Eccl. 1. a

C

E

F

D

A cas. Incensum autem orationes sanctorum sunt. Hoc autem cognoscimus de Apocalypsi, quando viginti quatuor seniores tenebant thuribula, & dicebant: *Hæ sunt orationes sanctorum.*

a ¶ *Elevatio manuum mearum, &c.*] Elevatio manuum, dominum demonstrat. Et in elevatione manuum creatorem videmus. Vide autem quia non dixit extensio manuum mearum. Extensio enim non est elevatio. Sed extendit aliquis & post tergum, & in latus, hoc est, in vitia: quemadmodum dicit dominus: *Et quando extenderitis ad me manus vestras, non exaudiam vos.* Sacrificium vespertinum, vndecima hora, id est, in euangelio, leuo manus meas. Et iterum Apostolus: *Leuate manus vestras ad orationes.* Et Moyses quando leuabat manus, vincebat Iesus: quando autem deponebat, vincebatur. Si intelligo scripturas secundum historiam, & secundum literam, Moyses deorsum habet manus. Si autem spiritualiter, elevat manus suas in altum.

b ¶ *Pone domine custodiam, &c.*] Mors & vita in manibus linguæ. Et iterum: *Amendico vobis, quoniam de omni otioso verbo, quod locuti fueritis, reddetis rationem in die iudicii.* Hoc ergo postulat propheta, ut omne quod loquitur, non sit otiosum, sed sanctum & dignum Deo.

c ¶ *Et ostium, &c.*] Ostium circumstantiæ quasi murum in circuitu totius domus postulat, ut in nullo vincatur. Dicit enim Hieremias: *Mors intrauit per fenestras vestras.* Fenestras autem habemus quinque, hoc est, visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum. Si ergo videro mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus sum eam in corde meo, & intrauit mors per fenestram meam, hoc est, per visum. Si tibia aut organum, aut calamus quasi dissolvat me, mors intrauit per auditum meum. Si autem aliquid molle tangam, & soluat corporis mollitie, mors intrauit per tactum meum, & cætera similiter. Ergo deprecatur propheta ostium circumstantiæ. hoc est, ut muniatur tota eius domus, ut non habeat aduersarius vnde ingrediatur, & dominetur hominibus. Dicitur enim in epistola sancti Petri: *Aduersarius noster diabolus sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* Diabolus non pugnat cito contra aliquem per grandia vitia, sed per parua, ut possit quomodocunque intrare, & dominari homini, & postea eum in maiora vitia impellat. Non per fornicationem, non per auaritiam: sed per minora vitia ingreditur.

d ¶ *Non declines &c.*] O infelicissimum humanum genus, qui peccata excusamus, dicentes: victus sum à natura, cum in potestate nostra sit & peccare, & domino adiuuante, non peccare. Semper excusamus nosmetipsos, & dicimus: Ego nolebam peccare: caro me vicit. Illa mulier venit ad me, ipsa misit, ipsa me tetigit, ipsa mihi illud dixit, ipsa me vocauit: & pro quo debueramus penitentiam agere, & dicere: Domine peccavi: excusamus, & iugimus peccata peccatis. *Æquale corpus habemus omnes, diuersos autem labores.* Non est personarum acceptor Deus. Vis ergo scire quod æquale habemus & nos & sancti corpus? Paulus apostolus dicit: *Video autem aliam legem repugnantem legi mentis meæ, & captiuatatem me in lege peccati.* Et iterum post hæc: *Propterea castigo corpus meum, & in seruitutem subijcio, ne alij predicans, ipse reprobus inueniar.* Et iterum: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Diuersos ergo labores habemus. Et quantum quis laborat, tantum & præmium accipiet.

e ¶ *Et cum hominibus operantibus iniquitatem.*] Ex communi subauditur: non declines cor meum cum hominibus operantibus iniquitatem.

f ¶ *Et non communicabo cum electis eorum.*] Sicut dominus habet electos sanctos, ita & diabolus habet electos suos. Intellige mihi principes hæreticorum, & non dubitabis de electis eorum.

Si nim dixisset, electos, & non cum subdistingtione eorum, exclusisset electos Dei. Communicabo dupliciter intelligitur: aut consentiam, aut secundus siam, hoc est, immundus. Scitis enim scripturam, duo immunda vocare. Dicit Apostolus: *Vt confundat vtrūque, hoc est, duos homines in vnum nouum hominem.* Duos, interiorum & exteriorum, hoc est, immundum faciam sanctum. Et iterum: *Noë in arca munda septena introduxit secum: immunda autem duo & duo.*

g ¶ *Corripiet me iustus in misericordia, &c.*] Quæ diligit dominus, corripit: castigat autem omnem filium quem recipit. Beatus est qui corripitur: non retribuet dominus bis in idipsū. Magna est ira Dei quando non nobis irascitur. Reseruat enim nos sicut vitulum in occisione. Ad Hierusalē enim dicit: *Multa sunt peccata tua, & multæ iniquitates, propterea non irascor tibi, hoc est, quando adultera eras tantum, zelabam te quasi diligens te: quando autem multos habuisti amatores, contempsi te, & non irascor tibi.* Quemadmodum vir zelat vxorem suam quando eam diligit: si autem non zelat, odit eam, & non consequitur illius sermones qui dicit: *Visitabo in virga iniquitates eorum.* Et iterum: *Et non visitabo filias eorum quando fornicatæ fuerint.* Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Pone hic magistrum aliquem, aut patrem, aut medicum. Si videtur medicus in corpore carnes putridas, & dicat quid ad me pertinet: scias quia crudelis est. Si autem præcidat & cauterium imponat, misericors est: quia sanat hominem. Similiter & magister si dimittit puerum, & non in eo exigit disciplinam, odit eum. Si autem exigat & medicus curet, quæ putatur esse asperitas, clementia est. Achab arguitur à domino de Naboth quando occidit eum, & accepit vineam eius, & effudit sanguinem iustum. Elias propheta missus est ad eum qui dixit: *Occidisti, & possedisti:* statim conscientia percussus submitit ceruicem & oculos, & hoc impius & rex & indutus purpura. Et postea dicit scriptura, quod audiens induit cilicium subtus purpuram. Et videns Deus dixit: *Quia veneritus est me Achab, non inducam mala in eum.* Vide ergo quantum valuit cilicium & ieiunium, & modica lacryma quantum sanguinem lauit. Ita ergo oportet vestiri cilicio, & ieiunare ut nemo videat. Corripiet, dupliciter intelligitur: aut arguet, aut docebit.

h ¶ *Oleum peccatoris, &c.*] Populus meus, qui vos beatificant, seducunt vos. Laus hæreticorum & oleum ipsorum, quo vngunt capita hominum, & repromittunt eis regna cælorum, impinguat eis caput. Omne autem pingue reprehendit scriptura, sicut dicit: *Et manducauit Iacob, & saturatus est, & calcitrauit: dilectus incrassatus est: impinguatus, dilatatus est.* Manna autem angelorum tenue est.

i ¶ *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.*] Hoc dicit. Ipsi quidem sapiebant: ego autem pro ipsius orabam ut conuertantur.

k ¶ *Absorpti sunt, &c.*] Sicut alibi dicit: *Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram. Petra autem erat Christus.* Paruuli autem sunt minores, & parua cogitationes antequam crescant. Et nunc ipsi hæretici licet per Aristotelem & Platonem videantur simplicitatem ecclesiæ contemnere: tamē quando venerint ad scripturas, statim absorbentur à petra, hoc est, à Christo, & conuertentur ad eum. Absorptio enim pro victoria dicitur: sicut Apostolus dicit: *Absorpta est mors in victoria.* *Vbi est mors victoria tua? Vbi inferne stimulus tuus?* Victoriam autem dicit ipsam absorptionem, quam victoriam habebat in absorbendo.

l ¶ *Audiunt verba &c.*] Ipse dominus dicit: *Quia ad me venerunt, victi sunt & delectati sunt meis verbis, & conuersi sunt ad me, & sunt in ecclesia mea.*

m ¶ *Sicut crassitudo terræ.*] Omnes crassū vicinū est terra. Et anima quæ peccat, terræ hæret. Dominus enim ex initio omnia

Hiere. 15. b

1. Timot. 2. b

Exod. 17. c

Prou. 18. d
Matth. 12. c

Hiere. 9. f

Matth. 5. d

1. Pet. 5. b

Aclor. 10. e

Rom. 7. d

1. Cor. 9. d

Rom. 7. d

C

Eph. 2. e

Gen. 7. d

Heb. 12. b

Naum. 1. 5

Hiere. 1. d
Eze. 16. c

Psal. 38. a
Osee 4. a

D
3. Reg. 21. a

Esa. 3. b

Dent. 32. b
& Hier. 5. g

Psal. 136. b
2. Cor. 10. a

1. Cor. 13. g

Esa. 6.

Psal. 5.

1. Reg. 3.

E

F

Psal. 1.

Hiere. 25.

Exod. 3.

Esa. 6.

Psal. 5.

1. Reg. 3.

E omnia tenuia fecit. Suo ergo vitio vnusquisque inraffatur, & deducitur in terrā. Demus exemplū: sicut vulnus in corpore tumens plenum est & crassum, & quando venerit medicus secat ipsum & sanat & tenue facit, & tunc redigitur in suam naturam quomodo & creatum est. Ideo dicit: Sicut crassitudo terrā erupta est super terram, & saluatur.

a ¶ *Dissipata sunt, &c.* In vigesimo primo psalmo dicit: Dissipata sunt vniuersa ossa mea. Si secundum literam intelligimus, non stat. Siquidem crucifixus est tantum. Quādo videris Arium, Eunomium extra ecclesiam: intellige dissipata esse ossa domini secus infernum. Ossa quæ fortia sunt, ipsi maiores sunt, qui videntur aliquid esse: Dissipata autem sunt secus infernum, quando per multiloquium ipsorum, & per philosophiam, & contentionem alij inducuntur in hæresim.

b ¶ *Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi.* Semper nobis laqueos tēdunt aut hæretici, aut demones. Vitia enim vicina sunt virtutibus. Laqueum mihi posuerunt in eleemosyna, si extendero manum meam vt videāt homines, & quasi bonū faciens, venero in vitium, & in peccatū. Si autem dederō tunicam fratri vt alter videat, laqueum mihi posuerunt. Semper ceruis tenduntur retia, & laquei eis ponuntur, vbi vestigia eorum deprehenderit venator. Ceruis autem accipitur in sancto: quia altus est, & cornua grandia habet, & interficit serpentes. Propterea dicit alibi: *Qui perfecit pedes meos tanquam cernuorum.* Talis enim dicitur esse virtutis, vt spiritu narium suarum protrahere serpentes de cauernis, & sic comedere valeat. Ipsi ergo serpentes ponunt nobis scandala, hoc est, demones in ipsis vestigijs nostris vbi gradimur: In virtutibus, in eleemosyna, vt coram hominibus faciamus propter vanam gloriā. In ieiunio, in oratione, in vestiendo cilicium, & ostendere hominibus. Qui enim vestitur cilicio, debet lugere sua peccata: non gloriari & ostendere hominibus.

c ¶ *Et à scandalis operantium iniquitatem.* Hoc est, vt non offendam.

d ¶ *Cadent in retiaculo eius peccatores.* Superius dixit, custodi me à laqueo quem statuerunt mihi, de multis: nunc autem de vno: *Cadent in retiaculo eius peccatores.* Quemadmodum dominus mittit rete, & comprehendit multitudinem piscium, & habet apostolos piscatores colligentes, & afferentes ad eum hos ipsos qui per eos credunt: ita & diabolus habet demones, qui ei subiecti sunt: qui & decipiunt homines & afferunt illi.

e ¶ *Singulariter sum, &c.* Dicit Hieremias: *Solus sedebā, amaritudine enim repletus eram.* Hoc est, in penitentia solus ego hos dolos caueo. Et Moyses dicit: *Transiens videbo hanc visionem magnam.* Si non transierit, hoc est, omnia vitia, non potest videre magnam visionem. Magna autem visio: quia rubus ardebat, & non incēdebat: Ardebant spinæ, hoc est, peccata. Hoc igne mundatur & Esaias: iste est enim carbo qui tetigit labia eius, qui erat super altare. Huius carbonis meminit & propheta David: *Sagitta potentis acuta, cum carbonibus desolatorijs.* Iste carbo desolator est, solitudinem facit, & peccatorem purgat.

f ¶ *Intellectus David cum esset, &c.* Prescribitur iste titulus secundum historiam quidem quando fugiebat David à facie Saul in deserto Engaddi in spelunca abscon-

sus. Et ingressus est ignorans Saul, quasi sua causa. Sed quoniam habet in præscriptione: Intellectus David, debemus spiritualiter intelligere psalmū. Accipitur quidem in domino verus David, & intelligitur Saul in diabolo. Spelunca autem in hoc mundo, & quod diabolus non immittit in hunc mundū aliquid boni: sed ster-

cus, & si quid putridū est. Spelunca autem intelligitur iste mundus: quia perfectum lumē non habet quantū ad comparisonem futuri, sed quasi lumen aliquod illuxit dominus veniens in hunc mundū. Propterea dicit Apostolus: *Qui est lumen gloria eius.* Ergo sicut David introiit in spelunca abscondens se à Saul: ita & dominus ingressus est in hunc mundum, & persecutionem passus est.

PSALMVS CXLII.

Voce mea ad dominum clamaui: voce mea ad dominum deprecatus sum. Effundo in conspectu eius orationem meam: & tribulationem meam ante ipsum pronuntio. In deficiendo ex me spiritū meum: & tu cognouisti semitas meas. In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me. Perijt fuga à me: & non est qui requirat animam meam. Clamaui ad te domine, & dixi tu es spes mea: portio mea in terra viuentium. Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis. Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me. Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi.

h ¶ *Tribulationem meam ante ipsum pronuntio: &c.* Neque tribulatio præsens, neque defectio spiritus impedit: sed iugiter spiritualis vocis oratione clamare non desinit.

i ¶ *Et tu cognouisti, &c.* Doctrinas quas doceo.

k ¶ *In via hac qua, &c.* Sapius ei à Iudæis absconditos tentationum laqueos in via præsentis vitæ, & in alijs declarauimus psalmis.

l ¶ *Considerabam à dextris.* Vt de sinistra ad dexteram adducerentur.

m ¶ *Et videbam, &c.* Deum carne contactum.

n ¶ *Perijt fuga à me.* Perijt fuga eius, cum delatus à Iudæis, sapius vltro iterum obtulit, nec est agnitus ab eis.

o ¶ *Et non est, &c.* Corpus accipiunt ad crucifigendum: animam autem non requirunt. id est, non attingunt.

p ¶ *Clamaui ad te domine.* De cruce.

q ¶ *Dixi, &c.* Cōmendans in manib. tuis spiritum meū.

r ¶ *Portio mea, &c.* In sanctis, qui in eam transferuntur, sicut & latroni ait: *Amē dico tibi: quia hodie mecum eris in paradiso.*

s ¶ *Intende, &c.* A patre se educi de inferni claustris postulat, vt resurrectio eius, paterni nominis honor sit. Quæ confessio à quibus sit confitenda ostendit, dicens.

t ¶ *Me expectant iusti.* Apostoli, vel reliqui sancti, quorum expectationi cum resurrexero, satisfacio.

u ¶ *Donec, &c.* Claritatē illā, quā habui priusquam mundus fieret apud te. Et nos humiliter deprecamur, ac petimus, vt suscepta voce clamoris nostri, eductos ex inferni carcere, illuc nos iubeas trāsferri de morte: vbi pendenti latroni præparasti locū lucidum, ac quietem: quia tibi est honor & gloria cum Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amē.

x ¶ *Psalmus David, &c.* Iste psalmus vocem continet illius, qui pro humana redemptione seipsum exinanauit, accipiens formam serui, vt nos erueret à seruitute.

PSALMVS CXLII.

Domine exaudi orationem meam. Humilia verba, & plena humilitatis & misericordiæ.

z ¶ *Auribus, &c.* Confidentis verba sunt. In veritate tua, hoc est, in Christo tuo. *Ego sum via, vita, & veritas.*

a ¶ *Exaudi me, &c.* Et in Christo tuo. Hoc est, non

C
E
Eph. 2.6
Gen. 7.4
Heb. 11.6
Nahum. 1.5
Hier. 3.3
Eze. 16.6
Psalm. 88.4
Osee 4.4
D
3. Reg. 21.4
Psalm. 17.6
Esa. 3.5
Dent. 32.6
Hic. 5.8
Hier. 15.4
Psalm. 36.6
Cor. 10.4
Exod. 3.4
Cor. 15.8
Esa. 6.6
Psalm. 59.6

G
Heb. 1.4
H
Luc. 24.5
Ioan. 17.4
Philip. 2.4
Ioan. 14.6

confido de me, sed ego veritatem & iustitiam tuam peto, ut ipsa mei misereatur.

a ¶ *Et non intres, &c.*] Ecce manifestissime demonstrat, quia misericordiam Dei prestatolatur, dicens: Et non intres in iudicium cum seruo tuo. Hic quasi aliquis iudicet inter Deum & prophetam, sicut & in quinquagesimo psalmo scriptum est: Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Et propterea intrat in iudicium Deus, ut iuste puniat. Tale quid fecit & Cyrus rex Persarum & Medorum regi Armeniorum, quando transgressus est amicitias eius. Vicit enim, & captiuum accepit, & proprios illius cognatos, & uxorem, & filios fecit iudicare inter illos, ut iuste aut misereatur, aut puniat.

b ¶ *Quia non, &c.*] Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: Deus viuientium, & non mortuorum. Ergo nec ipsi Patriarchae iustificabuntur in conspectu Dei. *Stellae enim non sunt mundae in conspectu eius.*

c ¶ *Quia persequutus, &c.*] Hoc interpretatione non indiget. Nulli dubium quin diabolus.

d ¶ *Humiliauit.*] &c. Hoc est, quod dicit. Ante alas habebam & volabam, nunc autem persecutus est inimicus animam meam, & apprehendit & ligauit mihi pedes & manus, quem admodum volatile ab homine comprehenditur, ut quasi videatur mortuum esse: quia non habet licentiam alarum suarum ut volat. Ita & me, inquit, inimicus ligauit conscientia peccatorum.

e ¶ *Collocauit, &c.*] Si sicut mortuos saeculi, adhuc necdum mortuus: quia in poenitentia stat. Si quis autem peccatis non agit poenitentiam, hic mortuus est saeculi, & non sicut mortuus, sed perfectè mortuus. Hoc ergo putauit inimicus: quia non ago poenitentiam pro peccatis, quae ipse mihi suggestit ut faciam.

f ¶ *Et anxius est super me spiritus meus.*] Tu dic prius peccata tua, & saluus eris. Et iterum: Si solum suspiraueris pro peccatis tuis, saluus eris.

g ¶ *In me turbatum est cor meum.*] Propter conscientiam meam, quia peccaui.

h ¶ *Memor fui dierum antiquorum.*] Dierum meorum priorum memor fui, quando habebam confidentiam: nunc autem mihi nox est.

i ¶ *Expandi manus meas ad te.*] Ligatus ab inimico, nihil aliud possum facere, nisi poenitentiam agere, & manus meas letare ad te.

k ¶ *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.*] Sicut terra sine aqua sitit, & quaerit imbrem: ita & anima mea desiderat, & sicut te Deum suum.

l ¶ *Velociter exaudi me domine, defecit spiritus meus.*] Anima mea defecit, & caro mea defecit: spiritus tantum remansit in me, & ipse defecit. Sed velociter exaudi me domine, & miserere mei.

m ¶ *Notam fac mihi viam, in qua ambulem.*] Christum tuum notum fac mihi, qui dixit: ego sum via.

n ¶ *Spiritus tuus bonus deducet me in, &c.*] Hic impiissimi Ariani proponunt nobis, & dicunt: Magister bone, quid faciam boni ut saluus sim? Qui dicit: *Quid me dicit bonum? Nemo est bonus nisi vnus Deus.* Ergo si filius non est bonus,

sed pater: maior est pater filio. Ergo secundum tuum sensum impissimè Ariane, quis maior, Filius an, Spiritus sanctus? Vtique dicitur filius. Hic ergo dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Ergo si spiritus bonus est, qui minor est, sicut tu dicit: multo magis filius bonus est, quem tu maiorem dicit. In Euangelio autem ita habet: *Et accedens vnus de scribis tentans eum ait: magister bone, & ait: Quid me dicit bonum, & non confiteris?* Sicut si aliquis tentans episcopum suum, quem contemnit, dicat illi: episcope; & ille respondeat: tibi non sum episcopus, recede a me. A tibi autem non legistis: *Bonus pastor ponit animam suam pro ouibus suis?* Quid autem melius filio, qui carnem induit propter nos, & passus est: & descendens de sua maiestate, nouem menses in utero Virginis in sanguine fuit, in cunabulis fuit; passus est per momenta crescere, & verberari, & collaphizari, & crucifigi? Quid hoc melius?

o ¶ Propter eos qui ignorant latinam linguam, licet multa de Euangelio dixerimus: tamen debemus & de psalterio quaedam dicere, ut aliis saturatis, alij ieiuni non redeant. Quoniam autem longus est psalmus, & si uoluerimus in singulis versiculis immorari, dies praeterit: debemus breuiter ad singula quaeque sensus magis quam uerba replicare.

PSALMVS CXLIII. **B**enedictus, &c.] Qui breuiter interpretatur, hoc consequitur, ut ipse laudem non habeat: & tamen quodcumque in interpretatione est, retineant illi qui audierunt: *Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad praelium, & digitos meos ad bellum.* Leuemus manus in sancta sine cogitationibus, & disceptationibus. Leuemus in omni loco. Et cum leuauerim manus nostras, orationes nostrae ad Deum, arma sunt contra diabolum. *Qui docet manus meas ad praelium, & digitos meos ad bellum.* Haec est lyra nostra, haec cithara. In hac cantamus domino.

¶ *Misericordia mea, &c.*] In tantis nominibus appellatur Deus. Quod beneficia, tot nomina.

¶ *Qui subdis, &c.*] Hoc potest ex persona Christi dici, hoc est, ex assumpto homine. Potest autem ex persona Apostolorum dici, quia dicitur: *Qui subdis populum meum sub me.* Dicit hoc & sanctus pater in monasterio, & gratias referens Deo dicit: *Benedictus Dominus Deus meus, qui subdis populum meum sub me.* Non enim mihi subiicitur, sed tibi subiicitur. Ideo mihi seruit, ut seruiat tibi.

¶ *Domine quid est homo quia innotuisti ei: aut filius, &c.*] Hoc ipsum & in octauo psalmo dicitur: *Quid est homo, quod memor es eius: aut filius hominis, quoniam uisitas eum?* Domine quid est homo quia innotuisti ei? De fragilitate corporis, & humana conditione loquitur. Et quid dicit? Si carnem aspicias, quid est homo? Si spiritum, grande quiddam est homo. Non despiciamus carnem, sed carnis opera contemnamus. Non despiciamus carnem, quae cum Christo regnat in caelo. *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Non caro & sanguis, sed carnis opera. *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt:* & quomodo in Christo regnant, & quomodo sedemus cum Christo in caelestibus? *Domine quid est homo, quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eum,* Gratias agit Deo, & quod dicit.

Job. 35. b

B

Fsal. 43. d
Ezec. 18. j.

Ioan. 14. a

Luc. 18. d

Matth. 23. b

Ioan. 10. b

1. Tim. 2. b

Ex. 29. a

Gen. 11. a

1. Cor. 15. f

Eccl. 1. a

F

Luc. 15. a

Mat. 17. c

Hier. 13. d

Ex. 29. a

Gen. 11. a

Esa. 55. a

dicat, hoc est: Quantum ad humanam conditionem, homo nihil est, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, dixit Ecclesiastes. Si omnia vanitas, ergo & cælum, ergo & angeli. Si cælum & angeli vanitas: homo quanta vanitas? Et si vanitas angeli, si cælum vanitas: Deus ergo quare vanitatem operatus est? Vanitas ad comparationem Dei: cæterum per se non vanitas. Domine quid est homo quia innotuisti ei? Grandis hominis felicitas, scire creatorem suum. Hoc à bestiis distamus, quia nos intelligimus creatorem nostrum: illæ non intelligunt. Sed & ipse status corporis suum quærit artificem. Cætera animalia terram respiciunt, & ubi venter, ibi & oculi, cæterum oculi nostri ad cælum erecti sunt, vt & si mēs fuerit obcæcata, tamen inuictis oculis cælum videamus.

a ¶ Homo vanitati, &c.] Verè dies nostri quasi umbra. Fui infantulus: fui puer: fui adolescentulus: fui iuuenis: fui vir, hoc est, fui ætatis perfectæ: fui mediæ. Dum nescio, senex sum. Senectuti mors subrepat. Muror quotidie, & nihil me esse non sentio. Ne vno quidem momento horæ stamus in statu nostro: sed semper aut crescimus, aut decrescimus. Ergo homo per momenta mutatur; & dum nescit, interit. Ego senex, recordor infantulus quid fuerim, quid fecerim, quomodo luserim, quomodo huc illucque discurrerim: nunc me video nimio pondere prægrauatum. Dies eius sicut umbra prætereunt. Vita nostra umbra esse videtur, & substantiam non habet. Quod autem substantiam non habet, cito perit. Quia ergo homo tam miserabilis est: quia sic est infirmus, quid inde precamur: quid rogamus: quid hic dicit propheta: quid est quod precatur?

b ¶ Domine inclina, &c.] Non poteris seruare istam hominis vilitatem, nisi ipse eam indueris, Domine inclina cælos tuos, & descende. Ouis tua erronea sanari non poterit, nisi tuis humeris reportetur.

c ¶ Tange, &c.] Amen amen dico vobis: si habueritis fidem vt granum sinapis, poteritis dicere monti huic, transi, & transferetur. Ibi de lunatico dicebatur: de illo monte, qui ab illis transferri nõ poterat. Scriptum est in Hieremia: Date domino Deo nostro gloriam, antequam offendant pedes vestri ad montes tenebrosos. Hoc totum quare diximus? Quoniam & nunc sequitur: Tange montes, & fumigabunt. Montes qui regnant: montes qui erecti sunt per superbiam: qui dicunt, mea sunt flumina, & ego feci ea. Tange montes, & fumigabunt. Non dixit inflammabuntur, sed fumigabunt. Habeant montes pœnæ indicium: non fulgoris, non splendoris.

d ¶ Fulgura corruscationes, &c.] Vide quid dicat. Non dixit, delebis eos, sed dissipabis eos. Legimus in Genesi: eo tempore quo fabricabant turrim, dixit Deus: Venite descendamus & confundamus linguas eorum, ne aliquando in se consensum habeant, sed dispergantur. Prodest illis.

e ¶ Emitte, &c.] Domine quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Emitte manum tuam de alto. Domine inclina cælos tuos, & descende. Hoc ad filium dicitur: Inclina cælos tuos, & descende. Et quomodo dixit: emitte manum tuam de alto? Si descendit, quomodo manum mittit de alto? Sed licet in terra sit, tamen de cælo mittit manum: non enim recedit de cælo.

f ¶ Eripe me & libera me de aquis, &c.] Quoniam descendisti, quoniam inclinasti cælos, & misisti manum tuam de alto, & humanam carnem dignatus es assumere, & multi

crediderunt in te: pro vna aqua plures aquæ esse cœperunt: Videas dispersas in toto orbe esse hæreses diuersas. Eripe me, & libera me de aquis multis, & præsta mihi fontem viuentem. Vnus est enim Deus, vna fides, vnum baptisma. Libera me de aquis multis. Illæ enim aquæ multæ non generant filios tuos, sed filios alienos. Vnde sequitur.

quia reputas eum. a Homo vanitati similis factus est? dies eius sicut umbra prætereunt. b Domine inclina cælos tuos, & descende: c tange montes, & fumigabunt. d Fulgura corruscationem, & dissipabis eos: emitte sagittas tua, & conturbabis eos. e Emitte manum tuam de alto: f eripe me & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum. h Quorum os loquutum est vanitatem, i & dextera eorum dextera iniquitatis. k Deus canticum nouum cantabo tibi: l in psalterio decachordo psallam tibi. m Quidas salutem regibus: qui redemisti David seruum tuum de gladio maligno. n Eripe me, & libera me de manu filiorum alienorum: o quorum os loquutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij sicut nouellæ plantationes, in iuuentute sua. p Filia eorum composita: circumornata, vt similitudo templi. Promptuaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ abundantes in egressibus suis: boues eorum crassi. Non est ruina maceræ: neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: q beatus populus cuius dominus Deus eius.

crediderunt in te: pro vna aqua plures aquæ esse cœperunt: Videas dispersas in toto orbe esse hæreses diuersas. Eripe me, & libera me de aquis multis, & præsta mihi fontem viuentem. Vnus est enim Deus, vna fides, vnum baptisma. Libera me de aquis multis. Illæ enim aquæ multæ non generant filios tuos, sed filios alienos. Vnde sequitur.

g ¶ Libera me, &c.] Non sunt enim tui filij, qui nascuntur in multis aquis: sed alieni filij sunt.

h ¶ Quorum os, &c.] Scientiam sibi repromittunt, & erigunt os contra creatorem suum. Posuerunt in cælo os suum. Quorum os loquutum est vanitatem. Scientia illorum, vanitatis scientia est.

i ¶ Et dextera, &c.] Vtrunque condemnatur, & os & manus, & scientia & opera. Quorum os loquutum est vanitatem, hoc est, ad scientiam. Et dextera eorum dextera iniquitatis. Dextera in opere. Dexteram se habere dicunt, sed toti sinistri sunt. Dextera iniquitatis est, & non est æquitatis. Vnde & tali sinistra dicitur: Stet diabolus à dextris eius. Qui talem habet dextram, & iniquitatis dextram, stat diabolus à dextris eius.

k ¶ Deus canticum nouum, &c.] Nouus homo, nouum canticum. Deus Canticum nouum cantabo tibi. Cantate domino canticum nouum. Quam pulchrè non dixit canto, sed cantabo. In futuro repromissit: in præsentem enim scit certamen esse, non canticum. Nunquam cantat exercitus, nisi quando vicerit. Ergo quoniam in præsentem pugno, non mihi vacat cantare. Cum vicerò, tunc cantabo.

l ¶ In psalterio decachordo, &c.] Tunc extendam vtrunque manum, & in talibus tibi chordis canam. Oratio mea, psalterium tuum est.

m ¶ Quidas, &c.] Quibus regibus? Cor regis in manu Dei, qui regnant in corpore suo, qui subiiciunt corpus suum, & seruituti redigunt: ne aliis prædicantes, ipsi reprobi inueniantur. Isti sunt reges, de quibus dicit Sapientia in Prouerbiis: Dat regnum regibus.

n ¶ Eripe me, & libera me, &c.] Versiculi qui supra dicti sunt, iterum repetuntur.

o ¶ Quorum os loquutum est vanitatem, &c.] De manu filiorum alienorum. Hæreticorum filij, videamus quales sint. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. De manu filiorum alienorum. Diligenter animaduertite quid dicitur de hæreticis.

p ¶ Filia eorum composita: circumornata, vt similitudo, &c.] Illi hoc dixerunt. Ego quid dico?

q ¶ Beatus populus, &c.] Singula igitur vestris orationibus breuiter differemus. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Plantatio eorum non est vetus, sed nouella est. Non est enim de veteri lege, non est de prophetis, non est de apostolis: sed de nouis magistris est. Filia eorum sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. In iuuentute sua: semper iuuenes sunt. Licet multæ sint hæreses veteres, tamen quotidie mutantur, & nouæ quotidie inueniuntur. Nouæ sunt ipsæ hæreses, licet veteres sint: tamen cum quotidie doctrinas suas innouant, nouæ sunt. Non enim sunt veterum magistrorum errore contenti, sed quotidie ipsi noua reperiunt: quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. De ecclesia quid dicitur: de timentibus dominum?

r ¶ Quorum os loquutum est vanitatem, &c.] De manu filiorum alienorum. Hæreticorum filij, videamus quales sint. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. De manu filiorum alienorum. Diligenter animaduertite quid dicitur de hæreticis.

s ¶ Filia eorum composita: circumornata, vt similitudo, &c.] Illi hoc dixerunt. Ego quid dico?

t ¶ Beatus populus, &c.] Singula igitur vestris orationibus breuiter differemus. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Plantatio eorum non est vetus, sed nouella est. Non est enim de veteri lege, non est de prophetis, non est de apostolis: sed de nouis magistris est. Filia eorum sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. In iuuentute sua: semper iuuenes sunt. Licet multæ sint hæreses veteres, tamen quotidie mutantur, & nouæ quotidie inueniuntur. Nouæ sunt ipsæ hæreses, licet veteres sint: tamen cum quotidie doctrinas suas innouant, nouæ sunt. Non enim sunt veterum magistrorum errore contenti, sed quotidie ipsi noua reperiunt: quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. De ecclesia quid dicitur: de timentibus dominum?

C E Eccl. 1. a

M. 19. b

Ioan. 10. b

D F

Luc. 15. a

Mat. 17. c

Hier. 13. d

Ex. 17. a

Gen. 11. a

Psa. 53. a

Cor. 15. f

G Eph. 4. a

Psal. 108. d

Psal. 95. a H

Prou. 21. a I. Cor. 9.

Eccl. 10. a

A
Psalm. 127. a

Beati omnes qui timēt dominū: qui ambulant in viis eius. Quid dicitur de illis: Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tue. Circa mensam Christi sunt illi filij: non longè sunt à mensa Christi. Ibi non dicitur filia, sed tantummodo filij. Cæterum hæretici habent & filias, habent & fragiliorem sexum, voluptates, delitias. *Filia eorum composita.* Sermo cõpositus est, & sensus sordidus.

In scripturis sanctis cogitationes semper filij dicuntur: verba, filia. Vide ergo quid dicit: Cogitationes eorum, hoc est, filij noui sunt. Verba vero eorū, hoc est, hæreticorum, quæ habent de sapientia seculari, cõposita sunt: habent enim verba composita, lautum sermonem. Filia eorum composita. Videntur quidem esse composita: sed quia filia sunt & non filij, vires non habent. Circumornata, vt similitudo templi. Pulchrè dixit, similitudo templi. Non habent veram ecclesiam, sed similitudinē ecclesiæ. *Cellaria eorū plena: eructantia ex hoc in illud.* Parati sunt ad contendendū. Si illos teneris in vno testimonio, ad aliud transeunt. Si in scripturis teneris, ad Aristotelem fugiunt. Si Aristotelem teneris, in Platonem transeunt. Cellaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud. Cellarium propriè dicitur, quod diuitias compositas habet. Hæretici cellaria habent. Habent etenim præparata verba quibus contendunt. Cæterum ecclesiastici simplices sunt: nihil habent præparatum. Aperiunt os & repletur à domino: secundū quod dicitur: *Aperi os tuū, & implebo illud.*

Psalm. 10. b

Matt. 10. b

Matt. 6. d

Et nolite cogitare quid respondeatis illis: dabit enim vobis pater vester in illa hora quid dicatis. Videtis quoniā nō habem⁹ cellaria præparata: sed diuitia nobis subditæ sunt. Dicit aliquis: Da testimoniū quo modo sãcti cellaria non habēt. *Respicite,* inquit, *aves cæli, quoniā non habēt cellaria neq; horrea, & pater vester cælestis pascit illas.* Aues isti specialiter monachi sunt: nō habēt cellaria, non habent apothecas: sed habēt apothecarum & cellariorum dominum, ipsum Christum. Non habent horrea, sed horreorum dominum. Non habent diuitias diaboli, sed habent paupertatē Christi. Diabolus quid dicit? *Hæc omnia mea sunt, si procidens adoraueris me, dabo tibi ea.*

B

Matt. 4. a
Ibid. 13. f.
& Luc. 12. c

Ioan. 10. f
& 14. d
& Cor. 8. b

Christus quid dicit ad suos? *Qui non vendiderit omnia sua quæ habet, & dederit pauperibus, nō potest esse meus discipulus.* Ille regna & diuitias pollicetur, vt occidat: hic paupertatē pollicetur vt saluet. Nihil grande facimus, si nostra relinquamus. Christus patrē reliquit, & regna cælorū propter nos. Nemo putet me blasphemare: quia dixi, patrem reliquit. Secundum dispensationem humanitatis loquor, secundum quod mittitur: secundum quod dicitur: *Pater qui me misit, maior me est.* Deus non mittitur, Deus non subiicitur seruituti: sed dispensatio mittitur. Si Deus vbique est, & omnia in Deo sunt, quo modo Deus ad aliquid mittitur, cum Deus sit omnia? Christus igitur pro nobis pauper factus est. Hoc totum quare diximus? Quia nunc lectum est: *Cellaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud.* Pulchrè dixit, eructantia: de saturitate nimia. Illi eructant de saturitate, & pereunt: nos de ieiunio, vt saluemur. *Oues eorum fetose.* Multos habēt filios. Multus enim numerus hæreticorum est. *Oues eorum fetose.*

Osee 9. c

Ioan. 2. e
Psalm. 44. c
Gen. 41. a

Vnde dicitur & in Osee propheta: *Domine da illis, quid dabis illis? Vluuā sterilem, & vbera avertentia.* Hoc de quibus dicitur? De hæreticorū magistris, qui sibi in numero discipulorum applaudunt. *Oues eorū fetose abundantes in egressibus suis.* Non dixit, in ingressibus suis, sed in egressibus. Non enim ingrediuntur in ecclesiam, sed egrediuntur de ecclesia, id est, ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum. *Abundantes in egressibus suis.* Quotidie egrediuntur de ecclesia: abundantes in egressibus suis. De ecclesia quid dicitur? *Omnis gloria eius filia regis ab intus. Boves eorum crassi.* Vidit & Pharaon in somnio boves crassos. Israëlitiçi populi tenues sunt, Ægyptij crassi. Videtis enim magistros hæreticorum nihil aliud facere, nisi studere diuitiis. Diuitiis student, & pauperem Christum contemnunt. *Boves eorum crassi.* Pulchrè dixit, boves crassi: *quorū Deus venter est, & gloria in confusione eorū. Non est ruina maceria, neq; transitus.* Nonne vobis videtur obscurū

Phil. 3. d

esse quod dicitur: *Nō est ruina maceria, neq; transitus, neq; clamor in plateis eorum.* Difficile hæreticos inuenies imperitos. Omnes enim magistri instructi sunt scientia seculari. Non habent rete apostolicum, sed catenulas dialecticas. Non est ruina maceria, neque transitus. Si quando sunt in disputationibus, quando tecum cœperint disputare, sic verba eorum breuia sunt, sic artificij sermone conclusa, vt euadere inde difficile sit. Cum enim te ligauerint syllogismis suis, & te clauerint, & quasi maceriem syllogismū tibi texuerint, & ædificauerint, non potes conuerti: non potes transire: teneris inclusus. *Non est ruina maceria, neq; transitus.*

a ¶ Laudatio ipsi Dauid.

PSALMVVS CXLIV.

Exaltabo te Deus meus rex: & benedicam nomini tuo in sæculū & in sæculum sæculi. Per singulos dies benedicā tibi: & laudabo nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi.

a Magnus

Cumq; ibi te tenuerint quasi quodam gyro inclusum, tunc non eris in angusta via, quæ ducit ad vitam: sed in lata, quæ ducit ad mortem. *Neque clamor in plateis eorum.* Clamor Iesu reuocat ad se, & dicit: *Qui sitit veniat & bibat.* Clamor Iesu in via angusta est: in plateis hæreticorum non est. *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt.* Multi nescientes, beatos tales putant. Cæterum nobis simplicitas Christiana est: nolumus eloquentiam Platoniam, sed volumus simplicitatem Apostolicam. Piscator iste rete tenet, lutatos habet pedes, & manus ex opere callosas habet. Beatus populus cuius est dominus Deus eius. Beatus est populus, qui pro omnibus diuitiis Christum habet. Illi habent filios, & filias, & cellaria, & oues fetosas, boves crassos & nitidos atque formosos. Cæterum nos non habemus multitudinem: sed scimus illud dictum in euangelio: *Vbicunque fuerint duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi in medio eorum sum.* Ne timeas grex paruule: quia complacuit Deo habitare in te. Ne dicant monachi: Ecce tantæ multitudines, ciuitates plenæ sunt, omnis orbis: nemo ergo saluatur, nisi qui in monasteriis est? Ecce tantæ multitudines: nos ergo soli saluamur? Quando ergo hæc cogitaueris, audi: *Ne timeas grex paruule, quia complacuit patri habitare in te.* Et nunc lectum est in euangelio: quod vna anima saluatur, vt duo millia porcorum pereant. Hoc totum quare dico? Quoniam pretiosior est vnus sancti anima, quam infinitæ multitudines peccatorum. De toto mundo duodecim elegit apostolos: de duodecim vnus recessit, remanserunt vndecim. Venit crux, decem fugerūt: remansit vnus Petrus: vnus cum vno. Et ipse vnus fugit, atque vtinam fugisset, & non negasset. Ergo dicamus, vniuersum genus humanum perit. Quoniam perierat, propterea dominus crucifixus ait: *Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum.* Eo tempore cõpletus est psalmus: *Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus.* Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Ille qui promiserat, dicens: Si me necesse est mori, aut ire in carcerem, non te nego: negauit. Hoc totū quare dico? Quia monachus non debet aspicere ad multitudinē peccatorum, sed ad conuersationem & paucitatem sanctorum. Vniuersa Iudæa ducebatur in captiuitatem. Venerat Nabuchodonosor, tanta hominum millia ducebantur captiua in Babylonem, solus Hieremias erat qui confitebatur Deum, & ipse mittebatur in lacum luti, & tamen pretiosior erat vnus illius anima quam omnis populi. Vultis scire quid faciat vnus homo? Iesus filius Naue cum vniuersa terra habitaretur, solus erat. Vtique erant infinitæ multitudines, & ille solus erat. Solus imperat soli & lunæ, & stat: homo iubet & cælum audit. Audit illum cælum: quia ipse audiebat dominum. Hieremias erat in captiuitate: erant autem & multæ multitudines. Et quid dicit? *Solus sedebam, quia amaritudine repletus sum.* Quo modo solus in ciuitate eras? Sed ideo solus: quia propositi mei socium non habebam.

Matt. 7. b

Ioan. 7. f

Matt. 18. c

Marc. 13. b

D

Esa. 63. d

Psalm. 11. a
Mar. 14. d

Hier. 19. d

Ios. 10. a

Hier. 19. d

PSALMVVS CXLIV.

Exaltabo te, &c.] Exaltat Deum: quia scit æqualem patri: regem, quia nouit iudicem mundi. c ¶ Per singulos, &c.] Et ob hoc maximè laudat: quia conformem sperat se fieri nomini illius, id est, Christo domino, in sæculo futuro.

a ¶ Magnus

Hier. 23. j

E a ¶ *Magnus dominus & laudabilis, &c.*] Quia sine fine magnus, sine fine laudabilis.
 b ¶ *Generatio.*] Quam fides protulit.
 c ¶ *Et progenies.*] Quam Christi passio procuravit.
 d ¶ *Laudabunt opera tua, & potentiam tuam, &c.*] Cum vel à te facta sunt, vel à te proteguntur.

e ¶ *Magnificentiam maiestatis tue, & sanctitatem, &c.*] Tu nos sanctos esse vis, dicens: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Hoc & nos ceteris loquimur.

f ¶ *Et mirabilia tua narrabunt.*] Quæ quotidie in ecclesia operaris.

g ¶ *Virtutem terribilium tuorum dicent, &c.*] Virtus est terribilis, cum in impios vlciscitur, vt in Pharaonem: magnitudo est, cum iusti eruntur, vt Israel.

h ¶ *Memoriam abundantie suauitatis tue eructabunt.*] Quia eos fouere dignaris.

i ¶ *Et iustitia tua, &c.*] Quia in impios vlcisceris.

k ¶ *Misericors & miserator dominus: patiens, &c.*] Et sanctus in omnibus operibus suis: quia quod factum est in eo, vita est.

l ¶ *Suavis dominus vniuersis, & miserationes, &c.*] Miseratione enim sua omne opus quod facit, & protegit.

m ¶ *Confiteantur tibi domine, &c.*] Vt per sanctos, qui te iugiter benedicunt; intelligaris omnium esse creator & conditor.

n ¶ *Gloriam regni tui dicent.*] Vt ab omnibus desideretur.

o ¶ *Et potentiam tuam, &c.*] Vt ab omnibus timeatur.

p ¶ *Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam, &c.*] Ne excusatio per ignorantiam adhibeatur.

q ¶ *Regnum tuum domine regnum omnium seculorum.*] Omnia enim secula regni tui dominatione voluntur.

r ¶ *Et dominatio tua, &c.*] Ecclesiastica generatione in progenie futuri seculi dilatata.

s ¶ *Fidelis dominus, &c.*] Cum omnia quæ per prophetas locutus est, adimpleuit.

t ¶ *Et sanctus, &c.*] Vt sicut ille sanctus est, ita & nos qui opera eius sumus, sancti efficiamur in eo.

v ¶ *Alleuat dominus omnes qui corruunt.*] Ne in æterna ruina mergantur.

x ¶ *Et erigit omnes elisos.*] Quos corporeæ voluptatis præcipitavit stimulus, si penitentiam agant.

y ¶ *Oculi omnium, &c.*] Sanctorum interior aspectus in illo futuro retributionis suscipitur tempore.

z ¶ *Aperis tu manum tuam, & imples omnes animal benedictione.*] Quod maledictiones & impropria mundi pro nomine tuo sustinuit.

a ¶ *Iustus dominus in omnibus, &c.*] Sicut iam superius dictum est.

b ¶ *Prope est dominus omnibus, &c.*] Ipse quid ait: *Ego sum Deus de prope, & non Deus de longe.*

c ¶ *Voluntatem timentium se faciet, & preces eorum exaudiet, &c.*

uos faciet eos.] Dum eos eruit vel ab instigatione diaboli, vel ab ardore peccati.

d ¶ *Custodit dominus diligentes se, & omnes, &c.*] Illos diligit, qui dilectionem eius mundanis dilectionibus prætulerunt. Illos vero disperdit, qui amori eius amorem sæculi præposuerunt.

e ¶ *Laudem domini loquetur os meum.*] Nunc, & in futuro retributionis tempore.

f ¶ *Et benedicat omnis caro nomini sancto eius in æternum, &c.*] Quod ait: Omnis caro, non ad insensibilia referendum est: sed ad omne corpus ecclesiæ, quod nos sumus: qui Deum laudare, benedicere, extollere, ac prædicare debemus: per quem viuimus, per quem alimur ac sumus. Cui est cum æterno patre & Spiritu sancto honor & gloria in secula seculorum, Amen.

g ¶ *Iste psalmus ex nomine duorum prophetarum præscriptus, ex vnius voce loquitur dicens:*

PSALMVS CXLV.

Lauda anima mea dominum.] Psalmus iste titulum habet Aggæi & Zachariæ. Sed hoc primum scire debemus, quod in Hebraico non habetur, sed in septuaginta interpretibus. Dicamus autem & de editione vulgata Aggæi & Zachariæ. Quia instauratio hic dicitur Hierusalem: *Regnavit dominus in secula, Deus tuus Sion in generatione & generationem:* quasi de instauracione Hierusalem dici putant, quæ facta est sub Aggæo & Zacharia. *Lauda anima mea dominum.* Non dixit, *lauda corpus:* sed *lauda anima;* non quod corpus damnauerit, sed carnis opera condemnauit. *Lauda anima mea dominum.* Anima ipsa se hortatur: *Quomodo si dicat Dauid: Laudam dominum: sic & ipsa anima dicit ad se: Laudam anima mea dominum: laudabo dominum in*

vita mea. Vide quid dicat: Ipsa se hortatur, & ipsa respondet. *Quid dicit? mihi, lauda anima mea dominum.* Ego ipsa respondeo.

i ¶ *Laudabo dominum, &c.*] Modo laudare non possum, peccatis premor.] Quotiescunque labia in laudes Dei aperio, toties illa conglutinat conscientia peccatorum. *Laudabo dominum in vita mea.* Pulchrè dixit, *laudabo: non, laudo.* Quando cum domino meo fuero, tunc laudabo dominum in vita mea. Nunc in morte sum, laudare non possum. *Laudabo dominum in vita mea.* Vita nostra Christus est. Dominum laudemus in vita.

k ¶ *Psallam Deo meo quamdiu fuero.*] Vide quid dicat: Quando iuste aliquid agimus, sumus: quando vero peccamus, esse desistimus. Multa sunt quæ dicantur: sed ad finem festinat oratio.

l ¶ *Nolite confidere, &c.*] Hoc generaliter ad omnes dicit, *Nolite confidere in principibus.* Non in imperatore, non in præfectis, non in iudicibus seculi. *Nolite confidere in principibus.* Qui sunt principes? Filij hominum. *Qui sunt filij hominum? Quibus non est salus.*

H

Leu. 19.4
& 20.6

Mat. 7.6

Ioan. 7.6

Mat. 18.6

Marc. 1.6

D

Esa. 6.6

Psal. 11.4

Mar. 14.6

Hier. 17.6

Io. 10.6

Hier. 17.6

Hier. 23.

a ¶ *Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam.*] Cum autem regressus fuerit in terram suam, quid fiet?

b ¶ *In illa die peribunt omnes, &c.*] Omnis principum confidentia periet, & peribunt omnes cogitationes eorum. *Nolite considerare in principibus.* Hodie fuit, cras non est. Hodie il-

lum præcedit exercitus, & sero in sepulcro iacet. Post tantam magnitudinē, tantam claritatē, nulla intercedunt tempora: in eodem momento Christi est operatio. In filiis hominum, in quibus non est salus. Qui sunt principes? *Filii hominum.* Si ipsi homines nihil sunt, quid sunt filij eorum? *Exibit spiritus Cuius? Hominis. Exibit spiritus.* Hic spiritum pro anima ponit. Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. *Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam.*

Non spiritus reuertetur in terram suam: non enim est spiritus de terra, sed egreditur spiritus, & homo reuertetur in terram suam. In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Nos ipsi qui nunc non sumus principes, quanta quotidie cogitamus & dicimus: die crastina illud faciam, destruā horrea mea; & rursum: die crastina ædificabo illa. Dicitur mihi: *Stulte, hac nocte rapietur anima tua: quæ autem præparasti, cuius erunt?* Hoc de illis dicit, qui confidunt in principibus. Cæterum de sancto quid dicitur?

c ¶ *Beatus cuius, &c.*] Hi in curribus, & hi in quis: nos autem in nomine domini inuocabimus. Illi plures habent adiutores: sed principes sunt, sed homines sunt, sed corruunt. Nos vnum habemus qui saluare potest.

d ¶ *Spes eius, &c.*] Videamus tres pueri quid dicant in fornace Babylonica, quando vocat eos Nabuchodonosor rex. Non necesse est nos de hoc verbo respondere tibi. Potest quidem nos Deus liberare de fornace ardenti. Sed si non liberauerit: scito rex, quia imaginem quam constituisti, non adoramus. Videte fidē. Credimus, inquit, quod liberare potest. Sed si fortē peccata nostra prohibuerint: tamen credim⁹ & in eum, qui non vult modo liberare. Non enim credimus in hac vita, sed in futura. Non propterea credimus in illum, ne hic ardeamus: sed ne per ista incendia ad alia transeamus. Incende igitur, præpara caminum: iste ardor, ista combustio nostra purgatio est. *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius.* Videte significantiam verborum. Adiutor eius, & non poterat ibi vllum signum facere propter incredulitatem eorū. Deus adiutor noster est. Volentes & laborantes liberat, & collaborat: dormientes, & tacentes, & nolētes non liberat: *Spes eius in domino Deo ipsius.* Egregiē dixit spes: Et si in præsentī non liberat, tamen spes de futuro est.

e ¶ *Qui fecit, &c.*] Iste Deus qui fecit cælum & terram.

f ¶ *Mare & omnia, &c.*] Ad comparationē cæli, & terræ, & maris nos homines secundum cōditionem carnis sic sumus quasi formicæ, & pulices. Qui ergo cælum fecit & terram, hominem non potest liberare quem fecit?

g ¶ *Qui custodit, &c.*] Si nos opprimit mendaciū, non contristemur. Custodit dominus veritatē in sæculum. Nescio quis cōtra nos mentitus est, & magis illi creditur mentienti, quā nobis verum dicentibus. Non debemus desperare. Custodit dominus veritatē in sæculum. Pulchrē dixit, custodit. Custodit illam, & habet in thesauro suo: reddet nobis quod seruauit. Qui custodit veritatē in sæculū, Christus est veritas. Veritatem loquamur, & veritas nobis seruat veritatem.

h ¶ *Facit iudicium, &c.*] Etiam si tardauerit, non desperes. Veniens veniet, & saluabit. Facit iudicium iniuriam patientibus. Hoc solum sit in nostra cōscientia: quia iustē patimur. Hoc habeamus in conscientia: quia nos propter peccata nostra patimur, & non facimus illud pro quo arguimur.

i ¶ *Dat escam, &c.*] Et secundum literam ædificat, & si simpliciter intelligatur, ædificat audientem. Respicite volatilia cæli: quia non serunt, neque metunt, & pater vester cælestis pascit illa. *Dat escam esurientibus.* Esurientibus dat, nō eructuantibus. Qui ergo non habet monachus, cōfidenter accipiat. Qui habet, & eructuans est, nō accipiat. Scis quia esuris

scis quia non habes: si esuriēris, & non habes: magis das beneficium, sic accipias quod tribuitur tibi. Si autem habes & non esuris non debes cibū esurientiū tollere, & accipere saturatus. Accipe quod in ventrem mittas, non quod in sacculum: accipe tunicā, quæ corpus tegat, nō quæ arcas impleat.

a *Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam:* **b** *in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* **c** *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius:* **d** *Spes eius in domino Deo ipsius,* **e** *qui fecit cælum & terram,* **f** *mare & omnia, quæ in eis sunt.* **g** *Qui custodit veritatem in sæculū:* **h** *facit iudicium iniuriā patiētibus,* **i** *dat escā esurientibus.* **k** *Dominus soluit cōpeditos:* **l** *dominus illuminat cæcos.* **m** *Domin⁹ erigit elisos:* **n** *dominus diligit iustos.* **o** *Domin⁹ custodit aduenas:* **p** *pupillū & viduā suscipiet,* **p** *& vias peccatorū disperdet.*

a Regna- caro eius sermo diuinus est, & doctrina cælestis. Quicumque panem istum acceperit, & saturatus fuerit, quid fiet? Quid?

k ¶ *Dominus, &c.*] Si animā nostrā iste panis refecerit, hoc est, sermo diuinus, & doctrina cælestis: statim pedes nostri, qui colligati fuerāt, soluuntur. *Dominus soluit cōpeditos.* Et Lazarus ligatus erat, & dixit: soluit eum. *Dominus soluit cōpeditos.* Et filia Abraham decē & octo annos incuruata fuerat & vincata: soluitur, & in cælum respicit. Videte quid ibi dicitur in euangelio: *Ecce, inquit, quædam erat mulier, quæ spiritum infirmitatis habebat decem & octo annis, & non poterat, inquit, eleuare cervicem.* Quoniam spiritum infirmitatis habebat, cervicem fursū leuare non poterat. *Dominus soluit cōpeditos.* Ipsi sunt compedes, quæ & opera: si quidem eadē peccata, quæ ceruices nostras excipiūt, & ligant pedes. Quicumq; cōpeditus est, currere non potest. Quicumque cōpeditus est, in stadio Christi currere non potest. Prægrauantur enim pedes cōpeditibus, & premuntur in terra, & configuntur in terra. *Dominus soluit cōpeditos.* Videte ordinē. *Dat escā esurientibus.* Primum esurimus, deinde accipimus cibū. Cū autē saturati fuerimus, soluūtur pedes nostri, qui cōpediti fuerant. Cum autē ambulare cœperint liberē, quid sequitur?

l ¶ *Dominus, &c.*] Videte quid dicat: Si de cæcis istis loqueretur, debuit dicere: Dominus illuminat cæcos. Sed non dixit hoc: sed secundum Hebraicam & Græcam veritatem quid dixit? Dominus sapientes facit cæcos. Si de istis oculis loqueretur carnis, debuit dicere: *Dominus illuminat cæcos.* Nūc vero dicitur, dominus sapientes facit cæcos. *Si cæci, inquit, essetis, peccatum non haberetis.* Cor nostrum obcæcatum est tenebris peccatorū. Insipientia & stultitia, tenebræ non oculorum, sed morum sunt. Cum ergo esurientes refecti fuerimus, & pedes nostri liberati: tunc incipient & oculi cordis nostri videre lumen, quod aliquando perdiderunt, & habere sapientiam. Si effectus fuerit sapiens, quid sequitur?

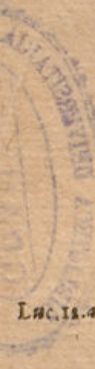
m ¶ *Dominus erigit elisos.*] Et si iacebas, securus esto, dominus porrigit manum.

n ¶ *Dominus, &c.*] Res duas video: diligit, & custodit. Qui diligit, quasi suum diligit. Qui autē custodit, eum custodit qui in periculo constitutus est. Dominus diligit iustos. Quicumque iustus est & perfectus, ab illo diligitur. Quicumq; autem peregrinus est, & venit ad seruitutem domini, ille seruatur.

o ¶ *Dominus, &c.*] Et secundum literam prodest, pupillum & viduam suscipiet. O martyr, qui teneris, vt pro me fundas sanguinem: noli de filiis esse sollicitus, noli de vxore: me habent pro te. Dicamus & secundum spiritum: Pupillum & viduam suscipiet. Pupillum suscipiet, qui patrem Deum perdidit per peccata. Et viduā suscipiet. Viduā, hoc est, eā animā, quæ Christū virum perdidit. Sed vide quid dicat, pupillū & viduam. Non dixit, custodiet: non dixit, saluabit; sed suscipiet: si reuertatur ad patrem, si redeat ad maritum.

p ¶ *Et viam, &c.*] Non dixit peccatores disperdet, sed secundum primum psalmum: & iter impiorum peribit. Si iustorum via Christus est, peccatorum via diabolus est. Et viam peccatorum disperdet. Omnium ergo peccatorum via diabolus est, illum perdit: cæterum nos saluabit, qui ambulabamus per eam, & ambulare desuimus.

a ¶ *Regna-*

Luc. 14.4

Psal. 19. b

Dan. 3. b

Matth. 13. g

C

Matth. 6. b

Ioan. 14. f

Luc. 13. d

D

Ioan. 9. g

F

Gen. 8. d

a ¶ *Regnabit, &c.*] Quando via peccatorum perierit, tunc regnabit dominus in sæcula. Non dixit in sæculum, sed in sæcula. Quamdiu via non perit, Christus non regnat in nobis. Quamdiu via peccatorum non perit, Christus non regnat in nobis. Quamdiu pedes nostri ambulat in via diaboli, Christus nõ regnat in nobis. Irascor sine causa fratri meo: in via diaboli ambulo, Christus nõ regnat in me. Detraho fratri meo: in via diaboli ambulo, Christus non regnat in me. In quocunq; peccato ambulauero, in via diaboli ambulo: Christus non regnat in me. Mens mea vana est, & in diuersa distrahitur. In vno loco sum, & mens mea per totum orbem vagatur. Angelos mundus capit, reges capit, exercitus capit, monachum vnũ non capit. Hoc totum quare dico? Propter eos qui in toto orbe vagantur, & in vno loco sedere non possunt.

b ¶ *Deus tuus, &c.*] Deus Sio. Frequenter diximus, Sion speculam aut ecclesiam interpretari, aut animam contemplantem Deum. Deus tuus Sion in generatione & generatione. In prima generatione, Iudæorum in secũda, ex gentibus. In omnibus scripturis & in omnibus psalmis generatio & generatio dicitur, vt duos populos significet. Dicere autem & aliter possumus: Regnavit dominus in sæcula, Deus tuus Sion: in generatione ista, & in generatione ventura. Regnet Christus in nobis, non regnet peccatum in corpore nostro. *Cor regis in manu Dei.* Simus reges, imperemus corpori nostro, & subijciamus illud & cor nostrum sit in manu Dei: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

c ¶ *Psalmus iste, vt celestis ciuitatis laudemus ædificatorem, nos admonet, dicens:*

PSALMVS CXLVI.

Laudate dominũ, quoniam bonus est psalmus.] Iste psalmus halleluia titulo prænotatur. Solent hi, qui Hebræam ignorant linguam, quando viderint in psalmorum titulo esse præpositum halleluia, quærere quid significet. Psalmus igitur iste non solum in titulo, sed & in exordio psalmi habet halleluia. Vbi autem dicitur: *Laudate Dominũ*: in Hebræo dicitur halleluia. Deus enim apud Hebræos decem habet nomina: dicitur Sabaoth צבאות: dicitur Saddai שדי: dicitur Eloim אלהים: dicitur El אלה: dicitur etiã Ia יהוה: dicitur Æheieh יהוה. Inter cætera autem nomina vnum est nomen, quod dicitur Ia, יהוה. Ia autem interpretatur inuisibilis. Vbi ergo dicitur laudate, in Hebræo dicitur hallelu הללה. Sic dicitur hęc halleluia: quomodo si diceretur hallelu Sabaoth, hallelu Saddai, hallelu Eloim: sic & nunc dicitur halleluia. Denique Theodotio, qui vnus est de interpretibus volens interpretationis ediscere veritatem, ait: *איהוה יהוה*. Hoc totum quare diximus? Vt sciamus in isto psalmo halleluia esse præpositum: laudate dominum. Hęc interpretatio est. Cũ egressi fuimus considerabitur in cordibus nostris. Cæterum sermo dilatabitur: *Laudate dominũ, quoniam bonum psalmus.* Nõ dixit bonus psalmus, sed absolutè bonum psalmus, hoc est, bona res est psallere. Psallere autem non voce, sed corde. Quanti bonam vocem habent, & quoniam peccatores sunt, male psallunt. Bene psallit qui cantat in corde, qui cantat Christo in conscientia.

d ¶ *Deo nostro, &c.*] Iocunda sit laudatio non voce, sed conscientia. Denique & Noë obtulit hostias, & odoratus est dominus odorem suauitatis. Multa sunt, quæ dicantur: sed nos breuiter debemus summa quæque perstringere, vt sensum magis indicemus quam verba lautiora.

e ¶ *Ædificans Hierusalem dominus, dispersiones Israel, &c.*] Quomodo ædificetur Hierusalem: quomodo congregetur, iam dictum est. Quoniam igitur de istis duobus versiculis disertum est, & super alienum fundamentum non debemus ædificare, ad reliqua transeamus. Videamus igitur

Hieron. Tom 7.

quomodo ædificetur Hierusalem. In reliquis enim propheticus sermo descripsit.

f ¶ *Qui sanat, &c.*] *Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit.*

g ¶ *Et alligans, &c.*] Tu cor tuum contere, & dominus colligit contritiones tuas. Samaritanus ille, qui descendebat de Hierusalem in Hiericho, quando vidit vulneratum iacentem in itinere, colligauit vulnera eius. Iste est de quo & nunc dicitur. Et alligans contritiones illorum. Hoc dicitur de his, qui agunt pœnitentiam. Cæterum de his qui non agunt pœnitentiam dicitur: Non est malagma imponere, neque oleum, neq;

alligaturas. **h** ¶ *Qui numerat multitudinem &c.*] Quæ consequentia iuxta literam, & alligat contritiones eorum: qui numerat multitudinem stellarum? Sed quando sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum: illos qui ante contriti fuerant, & postea

ante contriti fuerant, & postea

fanati, vertit in stellas. *Qui numerat multitudinem stellarum.* Multi enim fuerant, qui peccauerunt: multi sunt, qui curati sunt. Qui numerat multitudinem stellarum. Non numerat vulneratos, sed eos numerat, qui iam in stellas versi sunt. Non numerat Deus, nisi qui numero eius digni sunt.

i ¶ *Et omnibus, &c.*] Quia de Lucifero dicit, & de Orione, quem videmus in cœlo. Et hoc quidem potest intelligi: Mirabilis Deus, qui fecit cœlum & terram, & omnia, quæ in eis sunt. Cæterum sic intelligamus, vt nobis proficit quod quotidie fit. *Et omnibus eis nomina vocans.* Vultis scire, quomodo de contritis stelle fiant? Scriptũ est in Genesi: quia eduxerit Deus Abraham, & ostenderit ei stellas & dixerit ei: *Sic erit semen tuum. Et omnibus eis nomina vocans.* De Abrã vocat Abraham. Abram dicebatur in Chaldæa, & in cœlo vocatur Abraham. Eo tempore quando factus stella est, vocatur Abraham. Qui antea erat Saulus, postea vocatur in cœlo Paulus. Ioannes & Iacobus filij tonitruui. Tonitruum vtrique in cœlo est. Numerantur itaque stellæ: numerantur infiniti sancti, & Christus vnus non potest numerari.

k ¶ *Magnus dominus noster, & magna, &c.*] Magna virtus, Christus Dei virtus, & Dei sapientia. *Et sapientie eius non est numerus.*] Christus sapientia est. Et vna sapientia non potest numerari.

l ¶ *Suscipiens, &c.*] Quæ sunt istæ stellæ? Suscipiens mansuetos dominus. Mansueti vertuntur in stellas. *Iusti autem fulgebunt quasi stellæ cœli:* Daniel loquitur.

m ¶ *Humilians, &c.*] Videte differentiam rerum. Angeli in terrã corruunt: homines ad cœlos vadunt. Suscipiens mansuetos dominus. Mansuetudo ad cœlum vocat: superbia in terram detrahit. *Humilians autem peccatores vsque ad terrã.*

n ¶ *Præcinite, &c.*] Hoc impleuit David: qui nobis iustitiæ exemplum præbuerat, præbuit & pœnitentiæ. Docuit enim nos, quomodo debeamus agere pœnitentiam, ipse agens. Videte sanctum prophetam: quia non solum iustitia eius nobis profuit, sed & peccatum.

o ¶ *Psallite, &c.*] Nulla virtutum chorda rupta sit. Tota virtutum chorda concinat: Psallite Deo nostro in cithara. Cithara multas chordas habet: si vna rupta fuerit, sonus reddi non potest. Sic & sanctus vir, quamuis sanctus sit: si vna virtus defuerit, vocalem sonum reddere non potest.

p ¶ *Qui operit cœlum, &c.*] Cœlum hoc quod cernimus, nubibus operiri non potest. Sed aliud est cœlũ, & aliæ sunt nubes. *Et veritas tua vsque ad nubes.* Ergo veritas Dei vsque ad istas nubes, quæ vento flante cito dissoluuntur? Veritas Dei Christus est *Ego sum via, & vita & veritas:* ergo veritas Christi in his nubibus est, quæ non habent in se substantiæ veritatẽ? Fieri ergo potest, vt ibi sit veritas, vbi ventus dissipandi potestatem habet? *Mandabo, inquit, nubib. ne pluãt super eos imbrem,* hoc est, super populũ Iudæorum. Nubes pro-

Psal. 50. d

Luc. 10. f

Esa. 1. b

Gen. 15. b

Ibid. 17. a

Act. 9. b

Marc. 3. b

1. Cor. 1. d

Dan. 12. d

Psalm. 35. b

Ioan. 14. a

Esa. 5. b

A

phetæ sunt. Mandavit illis dominus ne pluerent super Israël imbrem. Ad nos prophetiæ sermo conuersus est. Nubes istæ, si sibi collisæ fuerint, tonitruum faciunt & fulgura: *Qui operit cælum nubibus.* Quare dixit: qui operit cælum nubibus, si nubes prophetæ sunt & apostoli? Quomodo autem apostolis & prophetis cælum tegitur? Cælum mysteria sunt diuina. Quoniam igitur mysteria quæcunque diuina sunt, cælum appellatur: quicumque dignus fuerit, istum nubes protegent. Si quis indignus est sacramenta accipere, non potest tegi à nubibus.

a ¶ *Qui parat, &c.* Indiget pluuia terra nostra, & nisi pluuia acceperit, id est, doctrinatum fontem, fructum non afferet. Terra cum humecta fuerit istiusmodi doctrinarum fonte, quid sequitur.

b ¶ *Qui producit, &c.* Si de solo fœno loqueretur: utique fœnum magis in conuallibus nascitur, quam in montuosis. Vbicunque enim pluuia amplior fuerit, ibi magis fœnum nascitur. De montibus defluunt aquæ in conuallibus, & magis herba nascitur.

c ¶ *Et dat, &c.* Scriptura ista, quam legimus, quam tractamus, quam habemus in manibus, montes sancti dicuntur in scripturis. Mons vocatur Abraham, mons vocatur Isaac, mons Hieremias, montes sancti prophetæ. Montes isti habent & frumenta, habent & fœnum. Si homo es, accipis ab ipsis frumentum: si pecus es, fœnum accipis. Homines & iumenta saluos facies domine. Secundum fidem tuam saluaris. *Qui producit in montibus fœnum, & dat iumentis escam ipsorum.* Si homo es, in scripturis sanctis accipis spiritualem intelligentiam: si iumentum es, secundum literam more Iudaico. Rem magnam video. Deus qui tantis præconiis collaudatus est, deducitur ad viliora, & dicitur:

d ¶ *Et pullis coruorum inuocantibus eum.* Si de auibus cæli diceret, magis aquilas nominasset, aut vultures. *Et pullis coruorum inuocantibus eum.* Nulla alia auis nuncupatur, nisi pullus coruorum, & non ipsi corui sed pulli coruorum. Nō saluatur coruus, sed pullus, qui de eo natus est. Nos pulli coruorum sumus. De parentibus enim idololatris nascimur. Legimus in Salomone: *quoniam oculus qui irridet patrem, & sermonem matris, effodiant eum corui de conuallibus.* Non dixit pulli coruorum, sed ipsi corui. Qui enim coruus est, saluari non potest. Coruus de arca dimittitur, & non reuertitur. In diluuium cum cæteris est: post diluuium in infelicitatem proicitur, hoc est, eo tempore quando tranquillitas est, non potest esse in arca Dei. Si quando diluuium est, coruus in medio est. Tranquillitas redit, & coruus fugit. Qui sunt isti corui? Qui sunt pulli coruorum? Ego puto coruos nigri coloris, semper persequuntur cadauera mortuorum, qui semper voce rauicissimarixas comparant, dæmones esse, & quicumque dæmonibus seruiert: iuxta coruos & ipsi colorem coruorum accipiunt. Igitur nostri parentes, sicut iam diximus, qui idolis seruiebant & dæmonibus, corui erant. Non enim inueniuntur nisi vbi illuuias, & spurcicia, & cadauera mortuorum fuerint. Nos vero qui de coruis nati sumus, non cadauera expectamus, sed rorem. Pulli enim coruorum dicuntur de rore viuere. Sic enim philosophi dicunt, quod de rore viuunt pulli coruorum. Vultis & aliud scire mysterium de coruis? Elias interpretatur Deus dominus. Elias, hoc est, dominus noster atque Saluator à Iudæis persecutionem patitur, & à coruis, id est, gentium populo pascitur. Et pullis coruorum inuocantibus eum. Si inuocas eum, pullus es: si taces, coruus es. *Et pullis coruorum inuocantibus eum.* Legimus in propheta: *Et omnis qui inuocauerit nomen domini, saluus erit.* Igitur si de coruis simpliciter accipimus: ergo & corui salui erunt? Responde Iudæe, responde qui Iudaicam literam tantum sequeris: dicis istos coruos vere coruos esse? Non interpretaris spiritualiter, sed carnaliter: dicis enim scriptum esse de coruis. Si ergo de pullis coruorum scriptum est, & hinc di-

Psal. 35. b

Prou. 30. c

Gen. 8. a

Iohel. 2. g

ctum est: & pullis coruorum inuocantibus eum. Et scriptum est: omnis qui inuocauerit nomen domini, saluus erit: ergo & pulli coruorum salui erunt in resurrectione. Nos ergo pulli coruorum inuocamus, atque saluamur. Denique & Paulus apostolus scripsit ad sanctorum ecclesiam, scripsit ad eos, qui inuocant nomen domini.

e ¶ *Non in, &c.* Breuitatem promissimus, & necessitate compulsi sumus latius disputare: mentiti sumus, sed mendacium vtilissimum est. Vtinam Herodes mentitus esset, & peierasset. Et nos igitur minora promissimus, & orantibus vobis maiora præbuimus. Hora compellit, ut taceam: magnitudo mysteriorum compellit ut loquar. Non in fortitudine equi voluntatem habebit. Audio equum hinnientem, & non possumus præterire. Scriptum est in psalterio: *Fallax equus ad salutem.* Et alio loco: *Equum & ascensorem deiecit in mare.* Præcipitur & Israël, ne equos nutriet. Denique Salomon quia quadrigas adducebat ex Ægypto, voluptate superatus est. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.* Equum & ascensorem deiecit in mare. *Equi insaniētes in feminas facti sunt mihi: vnusquisque in uxorem proximi sui hinniebat,* loquitur Hieremias: Ergo super tales equos Deus non habet voluntatem. Diximus de equo: equum & ascensorem deiecit in mare. Diximus, qui sunt equi: dicamus, qui sunt equites. Ego puto equos homines esse peccatores, & equites dæmones, qui equitant in eis. Si quando ergo viderimus aliquem fratrem persequentem, & inimicum esse: sciamus quia ille equus est. Cæterum equus diabolus est, qui sua lancea nos percutit. Ille currit, & ille percutit. Sed & ipse equus calcariibus ducitur, confoditur, & inuitus in sanit.

f ¶ *Nec in, &c.* Videte quid dicat. Non dixi in capite viri, non dixi in manibus viri: sed in tibijs, quæ deorsum sunt. *Nec in tibijs viri beneplacitum erit ei.* Tibiæ hinc sicut & fœmora, semper in libidine accipiuntur. Denique & in Ezechiel Deus videtur à lumbis vsque sursum, electreus: à lumbis vsque deorsum, igneus. Si quis sursum est, huic aureus est: si quis deorsum, huic gehenna præparata est. *Nec in tibijs viri beneplacitum est ei.* Dicamus secundum literam. Quoniam dixerat non in fortitudine equi voluntatem habebit, & quasi bellatorem virum descriperat: videtur mihi hinc vbi dixit, nō in tibijs, non vocare tibijs: sed περιχρημαδus. Videmus ergo quodcunque tibijs texerit, non placere Deo, sed illud quod sursum est. Non placet Deo in fortitudine, non placet, in tibijs viri, placet autem in timore suo. Virtus non placet, timor placet. Bellantem destruit rogantem eleuat, humiles exaltat, superbos deijcit.

g ¶ *Beneplacitum, &c.* Vnus timor plures timores projicit. Melius est vnum timere, ut plures non timeas: quam plures timere, ut vnum non timeas.

h ¶ *Et in, &c.* Sperant non in operibus suis, sed in misericordia iudicis. *Laudate dominum, quoniam bonum est psalmus:* quoniam qui sperant super misericordia eius, sola saluatione sanantur: cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

PSALMVVS CXLVII.

Lauda i Hierusalem, &c.] Modo audiuimus sanctum prophetam prædicantem propter præuaricationem legis populum Iudaicum esse desertum, & quomodo nunc dicitur: *Lauda Hierusalem dominum: lauda Deum tuum Sion.* Deinde quid sequitur:

k ¶ *Quoniam, &c.* Ergo de ista Hierusalem loquitur, de ista Sion: lauda Deum tuum Sion. Quare? Quoniam confortauit seras portarum tuarum. Non sunt portæ, & quomodo seræ saluæ sunt?

l ¶ *Benedixit, &c.* Quomodo benedixit, qui dixit: relinquetur vobis domus vestra deserta.

m ¶ *Qui, &c.* Vbi pax posita est, quæ bello subuersa est?

a ¶ Et

C

1. Cor. 1. d

Marc. 6. d

Psal. 35. d

Exod. 15. a

Deut. 17. d

3. Reg. 10. s

Hier. 5. c

Exod. 15. a

Psal. 86

Ioh. 10

F

D

Ezech. 11. g

Ioh. 12.

Ioh. 6

Sap. 16.

Ioh. 1. b

Psal. 75.

Enc. 13. s

E **a** ¶ *Et adipe, &c.*] Frumentum adipem habet? O Iudæe responde. Frumentum adipem habet? Si ergo frumentum adipem non habet, & compelleris necessitate spiritualiter intelligere, secundum istum versiculum & cetera intelligenda sunt. Lauda Hierusalem dominum. Hierusalem visio pacis.

Lauda Deum tuum Sion. Sion specula interpretatur. Videtis ergo quid dicat. Lauda Hierusalem dominum. Vbicunque visio pacis est, ubicunque contemplatio Dei: ibi laus Dei fit. Laudat ergo ecclesia dominum, quoniam cœperit in illū credere, & habere pacē, & cœperit videre pacem, hoc est, Hierusalē visionē pacis. Qui prius eras servus idolorū, factus es servus Dei. Lauda ergo Deum tuū. Quando verō cœperis iam habere scientiā, & esse specula, hoc est, Sion: lauda dominum, hoc est, tu lauda Hierusalem, tu lauda Sion: tu ecclesiastica, tu anima, tu ecclesia. Non laudent hæretici, non laudent synagogæ: sed tu lauda. Quare? *Quoniam confortavit seras portarum tuarum. Diligit dominus portas Sion: super omnia tabernacula Jacob.* Portas Sion diximus prophetas. Quoniam ergo portas Sion novimus prophetas dici: videamus quæ sint seræ portarum. Verè enim ecclesiæ portæ prophetæ sunt. Sine prophetis ecclesiam ingredi non possumus. Manichæus intrare voluit sine portis, & non intrauit. Marcion non recipit vetus testamentum, & sine portis veteris testamenti in euangelium intrare non potuit. Nos ergo recipimus portas prophetas, & per portas ingredimur. Sed videamus quæ sint seræ portarum. Multi latrones, multi fures cupiunt intrare per portas. *Omnes qui ante me venerunt, fures fuerunt & latrones.* O si & mihi concederet dominus, ut seras essem de portis Sion. Si quis hæreticorum per illas in euangelij dispositionem vellet intrare: ego stare in portis, & prohiberem illum. Quoniam confortavit seras portarum tuarum. Da mihi aliquem ecclesiasticum virum, scripturis cælestibus eruditum: si viderit venire Eunomium, venire Arium, velle tollere aliquid de prophetis contra nos: nonne stat quasi seras, nonne vincit quasi seras? Quoniam confortavit seras portarum tuarum. Pulchrè dixit, confortavit, ut quando videris virum ecclesiasticum disputantem: non putes illum esse qui disputat, sed qui confortat ecclesiasticum. *Et adipe frumenti satiat te.* Nisi, inquit, granum tritici ceciderit, ipsum solum saluum erit. Si autem ipsum ceciderit, multos saluos facit. Dominus noster granum tritici in terram cecidit, & non multiplicavit. Sed istud granum frumeti pinguisimum est, medullam habet, adipem habet. *Et adipe frumenti faciat te.* Felix est qui in frumento isto adipem intelligit. Legimus sanctas scripturas. Ego corpus Iesu, euangelium puto: sanctas scripturas, puto doctrinam eius. Et quando dicit: *qui non comederit carnem meam, & biberit sanguinem meum:* licet & in mysterio possit intelligi, tamen verius corpus Christi, & sanguis eius, sermo scripturarum est, doctrina diuina est. Si quando imus ad mysterium: qui fidelis est, intelligit: si in maculam ceciderit, periclitatur. Si quando audimus sermonem Dei, sermo Dei, & caro Christi, & sanguis eius in auribus nostris funditur, & nos aliud cogitamus, in quantum periculum incurrimus? Et adipe frumenti satiat te. *Pinguissimus sermo diuinus est.* Omnes habet in se defecitias, qui dicitur volueris, ex sermone diuino nascitur, sicut tradunt Iudæi: quoniam manna quando comedebant, secundum voluntatem vniuscuiusque sic sapiebat in ore. Ac si dixisset: Qui manna comedebat, si desiderabat mala, si pirum, si vnam, si panem, si carnes, secundum qualitatem & voluntatem comedentis, ita & sapor in manna erat. Sic & in carne CHRISTI, qui est sermo doctrinæ, hoc est, scripturarum sanctarum interpretatio, sicut voluntas, ita & cibum accipimus. Si sanctus es, inuenis refrigerium: si peccator es, inuenis tormentum. *Et adipe frumenti satiat te.* Non dimittit aliquas reliquias. *Benedixit filios tuos in te.* Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. *Qui posuit fines tuos pacem:* In alio psalmo legimus: *Et factus est in pace locus eius.* Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: non sicut mundus habet pacem. Si quidem mundi

S. Hieron. Tom. 7.

pax, nostrum bellum est. Meam pacem do vobis. Bellum habetote cum mundo, & meam pacem habebitis. *Qui posuit fines tuos pacem.* Qui ergo non est in pace cum fratre, iste non est in finibus Hierusalem. Dicat aliquis: Quid facio? Non vult mihi reconciliari frater: ergo extra fines sum Hierusalem?

Quantum, inquit, ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Tu habeto pacem, si alius irascitur. Ille bellum habet, & per bellum illius tibi pax nascitur. Vultis scire quomodo & bellum pax sit? Infelix Iudas veniebat ad proditionem, & dominus ei pacis osculum porrigit: ille osculo bellum creat.

b ¶ *Qui emittit, &c.*] Responde Iudæe: Si de frumento dicebat, & adipe frumenti satiat te: quomodo nunc dicit: *Qui emittit eloquium suum terræ?* In principio erat verbum. Hoc verbum in carne mittitur. *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Qui emittit eloquium suum terræ. Eo tempore completum est: Terra dedit fructum suum. *Qui emittit eloquium suum terræ.* De prædicatione loquitur euangelica, & de doctrina apostolorum. Denique sequitur:

c ¶ *Velociter, &c.*] In omni enim terra auditus est sermo eius, & in orbe terrarum, apostolica doctrina. Vnus homo pauper, & iam senex prædicauit ab Hierusalem vsque ad Illyricum, & velociter currit sermo eius. Quoniam ergo venerat de Hierusalem vsque ad Illyricum, & velociter cucurrit sermo eius: deinde sequitur, & dicit ipse sermo qui prædixerat, de Hierusalem vsque ad Illyricum: Volo autem ire & ad Hispanias. Hoc loquitur apostolus Paulus: Videte velocitatem sermonis: Non est contentus ad orientem, ad occidentem currere desiderat.

d ¶ *Qui dat niuem, &c.*] Videtis quanta sit difficultas, quam obscura sunt quæ dicuntur.

e ¶ *Ante faciem frigoris eius quis sustinebit?*] Cuius? Nihil dicitur. Deinde dicitur:

f ¶ *Emittit eloquium, &c.*] De illo de quo dixerat: *Emittit eloquium suum terræ.* Emittit verbum suum. Quis emittit? Deus pater. *Et verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* Diximus patrem, diximus filium: non possumus in duplo numero credere, nisi compleatur trinitas.

g ¶ *Flauit spiritus, &c.*] Videtis quoniam ubi pater & verbum Dei, statim & Spiritus sanctus est. Videamus ergo ab initio quod dicitur: *Et adipe frumenti satiat te: emittit eloquium suum terræ, velociter currit sermo eius.* Repente quid sequitur? *Qui dat niuem sicut lanam.* Sermo dñi, qui velociter currit, sic dicitur quasi nix, & ipsa nix est quasi lana. Videte misericordiā dñi. Cibus dñi, nobis in vestimentū vertitur. Dixerat Ioannes de dño Salvatore: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Et in alio loco Esaias: *Quasi ouis ad victimam ductus est.* De isto igitur agno, & de ista oue, lana ista est quasi nix. Dicit Esaias: *Si fuerint peccata vestra quasi coccinum, quasi niuem dealbabo. Asperges me dñe hyssopo & mudabor: lauabis me & super niuem dealbabor. Qui dat niuem sicut lanam.* Tolle domine sordes meas: tolle quodcumque vitij est. Niuem tuam & puritatem tuam tribue mentibus Christianis. Nisi tu nobis niuem dederis munditiarum tuarum, vestimentum tuum habere non possumus. Christus vestimentū nostrum est. Si volumus Christi habere vestimentū, mudi simus quasi nix. *Nebulam quasi cinerem spargit.* Male interpretatus est Latinus nebulam. Quod enim *nebulam* dicitur in Græco: in Hebraico habet *נבול*, id est, pruina. Denique ita sequitur. Pruina sicut cinerem spargit. Docet nos, & facit nobis vestimentum quasi niuem, & cum nos vestierit vestimento suo, tunc nobis tribuit alimenta. Pruina sicut cinerem spargit. Vide quid dicat: sicut cinerem. Vis esse mundus, age penitentiam. *Panem meum sicut cinerem manducaui, & potum meum cum sletu miscebam.* Nonne vides quomodo pruina suam sicut cinerem spargit? Grandis rerum mutatio. De cinere nix fit. De penitentia, mundus efficitur. *Mittit crystallū suū sicut butcellas.* Quo modo panes fragunt.

M iij

1. Cor. 1. d

Mar. 6. d

Psal. 31. d
Exod. 17. d
Deut. 17. d
3. Reg. 10. d

Hier. 5. c
Exod. 17. d

Ioan. 10. b

D

Exod. 17. d

Ioan. 12. c

Ioan. 6. f

Sap. 16. c

Ioan. 1. b
Psal. 75. a

Enc. 13. 5

G

Ioan. 1. b

Rom. 12. d

Psal. 119. b
Luc. 22. c

Ioan. 1. a

Ibid. 6.
Psal. 66. a

Rom. 15. c

H

Ioan. 1. d
Esa. 53. c
Esa. 1. c
Psal. 50. b

Psal. 107. d

A

tur, & buccellæ fiunt: sic & crystallus frangitur, & in buccellas vertitur. Crystallus naturam hanc habet, sicut aqua quando congelatur: quod nos glaciem dicimus. Inter crystallum ergo & aquam hoc interest, hoc est, inter aquam & glaciem: quoniam aqua latissimè funditur: cæterum crystallus quasi compingitur in se, & in vnam formam redigitur. Si quando aqua congelascit, crystallum efficit. Quoniam ergo nos in totum verbis carnes capere non possumus: franguntur, ut per partes illas capiamus. Res sunt obscuræ, & interpretationis difficultas non nobis concedit latius loqui. Ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Cuius? Alij dicunt crystalli, alij domini. Mihi autem videtur de Deo dici. Ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Quæ tormenta dicuntur in scripturis sanctis peccatori præparata: Nihil

Mat. 24. b

gehenna calidius est, & tamen ipsa frigida est. Gehenna ex igne est. Sed si quis à charitate refrixerit, mittitur in gehennæ ignem. Scriptum est: Quoniam in nouissimis diebus refrigescet charitas multorum. Quicumque ergo sic refrixerit, iste mittitur in ignem. Dominus nobis præstet, ne quando frigus ingrediatur corda nostra, non peccamus, nisi ante refrixerit charitas. Denique quid loquitur Apostolus? Spiritu feruentes. Et Deus noster ignis est. Si ergo Deus noster ignis est: propterea ignis est, ut frigus diaboli eiiciat. Aquilo ventus frigidissimus, nomine autem dexter vocatur. Pulchrè dixit, vocatur. Assumpsit enim sibi nomen, cum sinister sit. Si cuius ergo anima refrixerit, ut aquilo ventus frigidissimus est. Quando autem calor charitatis in corde nostro refrigerat? Si peccauerit, si refrixerit, si mortuus fuerit: diligenter attendite quæ dico: si refrixerit, si mortuus fuerit. Refrigerare autem, mortuorum est: calere, viuentium. Si quis ergo refrixerit, & mortuus fuerit, mittet Deus verbum suum, & liquefaciet eum. Dominus præstet, ut & nostrum frigus liquefiat, ut crystallum illud soluat, & molle fiat. Emittere verbum suum, & liquefaciet ea. Da mihi peccatorem, quem dominus non respicit, non habere calorem: sed totum esse frigidum & mortuum. Si ad sermonem Dei compunctus fuerit, & cœperit agere penitentiam, & durissimum cor illius emollitum fuerit, eo tempore completur: *Emitte verbum suum, & liquefaciet ea.* Emittere pater, verbum mittitur: vngit Spiritus sanctus. *Flauit spiritu eius, spiritu feruentes.* Frigus non expellitur, nisi calore Spiritus sancti. Vbi sunt Eunomiani, vbi Ariani, vbi Macedoniani, qui dicunt Spiritum sanctum non numerari cum patre & filio? Deus pater mittit: verbum mittitur, & tamen plena sanitas non est, nisi Spiritus sanctus flauerit. *Flauit spiritus eius, & fluent aquæ.* Aquæ, quæ ante duræ erant, molles fient. Qui ante iustitiam audire, vel dare non poterat, iste nunc discipulus est. Quoniam autem multa locuti sumus, & quæ sequuntur, manifesta sunt: oremus dominum, ut nostra duritia mollescat, & nostra peccata purgentur, ut efficiamur quasi nix, ut & frigus diaboli quodcumque est, in cordibus nostris expellatur, & caleamus Spiritu sancto. Est quippe & malus calor. *Omnes adulterantes quasi clibanus corda eorum:* sed ille calor, calore Spiritus sancti expellitur: cui sit gloria in sæcula sæculorum Amen.

O. 7. a

a ¶ Ille psalmus duo halleluia habet in titulo, & hoc multi putant, quoniam in titulo sint psalmi posita. Scire autem debemus, quoniam vnum halleluia de fine superioris psalmi est: aliud halleluia initium sequentis psalmi est. Et hanc regulam debemus accipere & scire: quoniam omnes psalmi, qui in principio habent halleluia, & in fine habeant. Multi autem putant, quoniam alterius psalmi principium sit. Non est ita, sed ille psalmus qui in principio habet halleluia, ipse & in fine habet. Hoc totum quare dixi? Ut sciatis quare in isto psalmo, duo halleluia præposita sunt.

iustitias & iudicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi: & iudicia sua non manifestauit eis.

a ¶ Halleluia Aggæi & Zachariæ.
PSALMVS CXLVIII.

Laudate dominum de cælis: laudate eum in excelsis. c Laudate eum omnes angeli eius: d laudate eum omnes virtutes eius. e Laudate eum sol & luna: f laudate eum omnes stellæ & lumen. g Laudate eum cæli cælorum: & aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen domini. h Qui ipse dixit, & facti sunt: ipse mandauit,

Laudate b dominum, &c.] Ad laudem Dei sola hominum natura non sufficit, iungantur & cæli. *Laudate dominum de cælis.* Non dixit: laudate cæli, sed vos laudate qui

estis in cælis, hoc est, qui habitatis in cælis, throni, dominationes, principatus, potestates, seraphim, cherubim, & omne nomen quod dominatur non solū in præsentis sæculo, sed in futuro. *Laudate dominum de cælis.* Qui estis in cælis, qui estis in excelsis, laudate eum in excelsis. Excelsi laudate excelsum. Non dixit: humilibus & deorsum positis, laudate: sed vos qui in sublimi estis.

c ¶ Laudate eum, &c.] Vides in quo gradu sunt angeli? Primum throni dicuntur. Throni, sedes. Non putemus cathedras esse, in quibus Deus sedeat: sed virtutes aliquas in cælestibus, in quibus Deus sedeat semper, quasi in quadriga sua. *Laudate eum omnes angeli eius.* Qui angelus est, laudat: qui dæmon est, laudare non potest.

d ¶ Laudate eum, &c.] Quia ad laudes Dei angelos prouocauimus, & homo cunctarum virtutum nomen scire non potest, generaliter dico: *Laudate eum omnes virtutes eius.* Hucusque de inuisibilibus: laudate eum qui estis inuisibiles. Inuisibilia humanus oculus non potest intueri. Nunc venit ad creaturas, quos oculis cernimus.

e ¶ Laudate eum, &c.] Videte gentiles, videte Manichæi: Sol laudat, non laudatur. *Laudate eum sol & luna.* Vos solem Deum dicitis: Ecce post quanta laudat. *Laudate dominum de cælis: laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* Deus vester in quinto gradu laudans ponitur. *Laudate eum sol & luna.* Non dixit: luna & sol, sed sol & luna: Quod maius in sole lumen est, prius laudat. Videte ordinem visibilium. Laudate eum sol: post solem, luna: post lunam, omnes stellæ. Non tantum lucifer: non tantum maiores stellæ, sed minores pariter laudent dominum. Dicat aliquis: Quomodo sol & luna & stellæ laudent Deum? In eo quod à suo officio & seruitio non recedunt. Seruitiū ipsorum, laus Dei est. Grandem honorem habes humana anima. Sol, & luna, & stellæ pro te currunt, pro te seruiunt. Angeli, throni, dominationes non habent solem necessarium, non lunam, non stellæ. Super solem enim & lunam sunt in cælestibus. Sol enim, & luna, & stellæ propter nos sunt, nobis seruiunt. Dicit & Apostolus, quod ipsa creatura congemiscit & parturit in liberatione seruorum Dei. Quando autem filij Dei assumpti fuerint, & ipsa creatura de hoc seruitio liberatur. Dicat aliquis: Quomodo sol seruit, & liberatur? Quomodo luna? Quomodo stellæ liberantur? Sol liberatur, ne Iudæos videat: nec gentiles, nec blasphemantes dominum suum. Videt parricidas, videt homicidas, & tamen seruit imperio eius qui iussit. Solem enim suum oriri facit super iustos & impios.

f ¶ Laudate eum, &c.] Dicat aliquis: Quod est lumen sine sole, sine stellis, sine luna? Dicere possumus inter noctem & diem, vel inter diem & noctem, quod absque sole lucet: licet multi putent ipsum splendorem solis esse. Dicit igitur: *Laudate eum omnes stellæ & lumen.* Ut quomodo de inuisibilibus dixerat, laudate eum omnes virtutes eius: sic & de visibilibus dicat, laudate eum omne quod lucet.

g ¶ Laudate eum, &c.] Plures cælos dicimus. Denique Apostolus vsque ad tertium cælum raptum se esse dicit. Videte igitur quantum fulgor est, ut cælum cæli sit. Et cætera quæ sequuntur, dixit de visibilibus.

h ¶ Quia ipse dixit, &c.] Dei iussisse, fecisse est: eius imperium fabrica est. Quia ipse dixit, & facta sunt, secundum illud quod in Genesi scriptum est: Et dixit Deus, & fecit Deus. Hoc est, dixit Deus pater: fecit filius. Dicat aliquis: Ergo maior est ille qui iubet, & minor est iste cui iubetur.

Genes. 1. a

tur.

Mat. 6. b
F

D

Rom. 8. d

Mat. 5. g

Rom. 5. d

2. Cor. 12. c

Gen. 1. a

tur. Dicunt hoc Ariani, dicunt hoc Eunomiani, & dicunt Macedoniani. Respondeo tibi secundum sensum tuum: O hæretice dicis: maior est pater qui iubeat, & minor est filius in eo quod iubeatur ab illo. Si hoc secundum sensum humanum accipis, responde mihi: quid est maius, iubere, an face-

re? Dico: fiat domus, & alius facit domum. Dicere nihil grande est, facere difficile. Maior ergo ille qui facit, quam qui præcipit. Sed & hoc impium est: Non enim filius maior est patre. Sicut enim hoc impiū est de filio contra patrem credere, sic & illud impium est de patre contra filium credere. Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Vna natura iubet & facit. Deus iubet, & Deus facit. Iubet pictor, vt pingat pictor: & pictor pingit, quod pingi præceperat.

a ¶ Statuit ea in sæculum, & in sæculum sæculi, &c.] Grandis est hominis honor, & grandis infelicitas. Sol tibi currit, elementa tibi seruiunt; & tu ignoras creatorem tuorum. Præceptum posuit & non præteribit. Præceptum soli posuit. Ecce per tantos annos præceptum Dei nunquam præterit. Intantum non præterit vt cursus eius ex humana obseruatione comprehensus sit. Præceptum posuit, & non præteribit. Lunæ præceptum posuit, vt per triginta dies crescat atque decreseat. Nunquid cursus suos aliquando mutat? In cælo præceptum Dei seruatur, & in terra non seruatur. Mari præceptum posuit vt litora sua non egrediatur. Venit Oceanus tumens fluctibus, & in se rediit, & præceptum Dei meminit. Totus mundus Deo seruit, & præceptum eius meminit, & homo solus non meminit. Ideo dicimus & in oratione dominica: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.* Sicut in cælo angeli tibi seruiunt, & creatura seruit: ita seruiat & homo. O infelix hominum genus. Descendit ad te Deus: quoniam tu ad cælum non vis ascendere. Non tibi sufficit quod non suscipis, sed occidis: crucifigis, blasphemias, flagellas. Non tibi sufficit quod occidis, sed nec penitentiam agis quod occideris. Dixit de inuisibilibus: dixit & de visibilibus, sed de visibilibus cælestibus: nunc etiam de terra. Videte ordinem laudantis. Primum laudant inuisibilia, deinde visibilia. Et ipsa visibilia diuiduntur in duo, in cælestia, & terrestria. Dixit de cælestibus, nunc dicit de terrestribus.

b ¶ Laudate, &c.] Quoniam laudauerunt angeli, laudauit cælum: laudet & terra. Videamus de terra qui prius laudent

c ¶ Dracones, & omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius: montes & omnes colles: ligna fructifera, & omnes cedri: bestia, & vniuersa pecora: serpentes, & volucres pennatæ.] Post tanta quid dicitur? Post dracones, post serpentes, post ignem, post grandinam, post bestias, & vniuersa pecora: ô homo, qui tibi gradis videris, de te dicitur, & non de simplici homine: sed de his hominibus, qui inter homines maiores sunt.

d ¶ Reges terræ & omnes populi: principes, &c.] Deinde quid sequitur?

e ¶ Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen &c.] Et cætera quæ sequuntur. O quanta in istis mysteria continentur. Laudauerunt cælestia, laudauerunt inuisibilia: nunc ad terrena descendit, & ad laudationem Dei primum dracones & abyssi concitantur. Vbi abundauit peccatū, super abundauit gratia. Qui primum draco eras, qui habebas venena serpentis. O tu qui primum abyssus eras, & tenebræ super abyssis ferebantur. Videte quid dicat. Vbi dracones vbi venena, vbi abyssus, vbi tenebræ? Ne desperes igitur. O tu qui draco eras: qui tenebrosus eras, & Deum laudare non audebas: age penitentiam, & statim conuerteris. Licet in Hebræo non habeat dracones, sed habet תנינים Thaninim, quod interpretatur, cete. Dicitur autem cete infinitæ esse magnitudinis. Denique ipse cete in abyssis esse dicitur.

Dicamus ergo primum secundum literam: Videte quid dicat: Laudate ea quæ in mari sunt, & laudate ea quæ extra mare sunt. Dracones & oēs abyssi. A parte totum synecdochicos. Deinde sequitur. Ignis: Videte concordantē discordiam aquæ & ignis: simul laudant Deum, Dracones & omnes abyssi. Vniuersa quæ nascuntur ex aqua, nascuntur ex igne, hoc est, ex humore & calore: nec ignis solus generare potest sine humore: nec humor sine igne. Nihil est tam contrarium, quam humor calori, & calor humori. Tamen voluntate Dei hæc quæ inter se diuersa sunt, in nostra natiuitate cōcordant. Grando, nix, glacies, & spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Multa sunt quæ dicantur, & in singulis immorari nō possum. Grando, nix, glacies, & spiritus procellarum. Omnia quæ videmus in mundo, nobis seruiunt, Serpentes, abyssi, ignis, grando, nix, spiritus procellarum videntur sine ratione esse, sed nobis seruiunt. Die hesternæ tempestas fuit, videbatur nobis esse contrarium: erat frigus, erat humor, erant pluuia. Hoc quod ad horam nobis videtur esse contrarium, pro nobis est: fructum enim nobis parit. Vide enim quod dicit: Illa & illa quæ faciunt verbum eius. Erubescet homo. Serpentes, abyssi, nix, pluuia, tempestas, verbum Dei faciunt, & tu non facis. Montes & omnes colles. Nec montes mutantur in colles, nec valles in montes: seruant naturam suam. Ligna fructifera & omnes cedri. Lignum vides quasi siccum amissis foliis: æstas cum venerit, tibi mittit germen, tibi fructus parturit. Lignum tibi fructum parit, & tu Deo fructus non paris. Et omnes cedri, imitare cedrum. Cedri nituntur ad alta: quasi ad cælum ire festinant. Et tu imitare ligna irrationabilia, Bestia & vniuersa pecora. Non mutant naturam suam. Omnia stant in ordine suo, absque solo homine, cui omnia subiecta sunt. Serpentes & volucres pennatæ. Neque ea quæ in cælo sunt, ad terram veniunt: sed ibi Deo seruiunt. Dicat aliquis, secundum historiam loqueris: non dicis Allegoricè. Si secundum historiam dicis: quare primum abyssi, & nix, & grando: deinde ligna fructifera, & cætera irrationabilia laudant Deum, & ad extremum, homo: Legamus Genesim, & secundum ordinem natiuitatis & creaturarum, ita videbimus cuncta laudare. Ibi enim scriptum est, primum eas animantes factas esse, quæ in aqua sunt: deinde ea facta quæ in terra sunt: deinde facta volatilia, & postea hominem vnum fecit. Igitur sicut primum factum est: sic laudat dominum. Sed alius sensus est: O homo, vniuersa ista quæ dixi, cuius causa facta sunt? Bestia, serpentes, ligna fructifera, volucres pennatæ: hæc vniuersa in eo laudant Deum: quia non mutant naturam suam. Reges terræ & omnes populi, principes & omnes iudices terræ. Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius. Omnis ætas, omnis sexus, omnisque potestas illum laudet: cui pater euacuatis potestatibus, dedit nomen excelsum, nec quisquam sibi quo vitur, reuocet, sed ei de quo & sequitur.

f ¶ Confessio eius super cælum & terram.] Quia iuxta Apostolum: omnia ei consentunt: non solum cælestia ac terrena, verum etiam & inferna.

g ¶ Et exaltauit cornu populi sui.] Ecclesiastici vti que.

h ¶ Hymnus omnibus sanctis eius, filiis Israel populo appropinquanti sibi.] His deputatur cælestis hymnus: qui in eo sancti effecti sunt, qui cum mente conspiciunt: qui eius fidei appropinquant, quos ab eo peruersitas iniqua non separat: qui nos dignetur tradere in regnum Deo patri, & conformes efficere claritati corporis sui, vt iam non ei locali & transitorio cātu, sed perpetuo & immobili cælestis stationis hymno, iugi modulatione canamus: quia ipsi est cum æterno Patre & Spiritu sancto & honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

PSALMV'S CXLIX.

Iste psalmus lectus est, qui habet in principio:

Cantate a domino, &c.] Quia & nonagesimus quintus psalmus, & nonagesimus septimus, eadem habent principia. Nonagesimus quintus psalmus hoc titulo prenotatur: Psalmus David, quando domus edificabatur post captiuitatem, id est, post penitentiam domus Christi edificatur. Quoniam igitur dixit primo: *Cantate domino canticum nouum*, & nouus populus cantat canticum nouum, & benedixit: nos ad reliqua curramus.

b] *Latetur Israel*, &c.] Ille latetur, qui sensu videt Deum. Israel enim hic interpretatur, sensu videns Deum.

c] *Et filij Sion*, &c.] Filij Ecclesie, filij noui populi, exultent in rege suo, in Christo, qui regnat in eis. Videtis quomodo leuiter summa quæque perstringimus.

d] *Laudent*, &c.] Vbiunque chorus est, ibi diuersæ voces in vnum canticum congeruntur. Quomodo enim diuersæ chordæ vnam vocem efficiunt cantici: sic & diuersæ voces, hoc est, cum simul fuerint congregatæ, chorum domini efficiunt. *Laudent nomen eius in choro*. Vbi dissensio est, vbi inuidia: ibi chorus non est.

e] *Laudent nomen eius in choro: in tympano*, &c.] Chorus iste canticum habet, & tympanum & psalterium habet. Crucifigamus corpora nostra Christo, & tali tympano canamus Deo. *In tympano & psalterio psallant ei*. Tympanum nõ habet carnem, sed pellem: Et nos quamdiu carni sumus, non sumus tympanum. Tympanum non est, nisi quod non habet carnes, nisi quod tenditur. Tympanum non potest esse contractum, sed extensum, Et nos peccata non contrahant, sed iustitia dilatat. Ad reliqua percurramus. *In tympano & psalterio psallant ei*. Quod in choro dicimus, hoc dicamus in psalterio. Psalterium propriè genus organi est musici, quod est quasi cithara. Similitudinem habet citharæ, sed non est cithara. Inter psalterium & citharam, hoc interest. Cithara deorsum percutitur: ceterum psalterium sursum percutitur, quod verbo vulgari dicitur polyphongum. Hoc est ergo psalterium. Hic ergo præcipitur nobis, vt in cantico nouo canamus Deo: non deorsum de cithara, sed desursum, hoc est, in psalterio.

f] *Quia beneplacitum est domino in populo suo, & exaltauit mansuetos*, &c.] *Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram*. Si ergo ibi dicitur: beati mites, hoc est, mansueti: quoniam possidebunt terram. Et hic dicitur: *exaltauit mansuetos in salutem*, & isti mansueti hæreditate possidebunt terram: ergo ista terra non est deorsum, sed desursum est. Quid enim dicit: *Exaltauit mansuetos in salutem*. Si enim mansueti istam terram possiderent, quæ deorsum est, non diceret, exaltauit.

g] *Exultabunt*, &c.] In qua gloria? Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo. In qua gloria? *Necdum enim erat spiritus datus: quia Iesus necdum erat glorificatus*, hoc est, non erat crucifixus. *Exultabunt sancti in gloria*. Hoc ergo dico: exultabunt sancti in cruce. *Mihi autem absit gloriari, nisi cruce domini nostri Iesu Christi*. Ecce voce Apostoli, prophetia completa est.

h] *Exultent sancti in gloria: latentur in cubilibus suis. Lauabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum*, &c.] Illud peccatoris est: illud penitentis est. Hoc vero quod dicitur: *latentur in cubilibus suis*, ad sanctos pertinet, ad iustos pertinet. Quis de nobis in cubili suo latetur? Quis non pugnat cum carne sua? Ego cum è lectulo meo vigilauro, non lator, sed pugno: non regnum cælorum suspiro, sed cum carne pugno. Incendium carnis rigo lacrymis,

& extinguo. Propterea dicitur: *Lauabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo*. Lectulus meus, qui ardēt libidine, extinguitur lacrymis. Felices isti, de quibus dicitur: *Letabuntur in cubilibus suis*.

i] *Exultationes Dei in*, &c.] Vtique qui clamat, non in gutture clamat, sed in labiis. Et quomodo dicit: *Exultationes Dei in gutture eorum*? Clamantes in cordibus nostris, *Abba pater*: Vox quæ clamat ad Deum: non est labiorum, sed cordis est. Denique dicit dominus ad Moysen: *Quid clamas ad me*? Certe Moyses nihil dixerat.

k] *Et gladij*, &c.] Istud, qui exultant in cubilibus suis: de sanctis dicitur, de perfectis viris dicitur: quid habent aliud? Et gladios ancipites in manibus suis. Gladij sanctorum ancipites sunt. Legimus in Apocal. Ioannis, quæ in Ecclesiis legitur & recipitur. Neque enim inter apocryphas scripturas ha-

betur, sed inter ecclesiasticas. Dicitur ergo ibi de domino Salvatore: *Et gladius*, inquit, *ex vtraque parte acutus egrediebatur de ore eius*. Vides ergo quod isti sancti gladios istos ancipites, quos habent in manibus, de ore domini susceperunt? Dominus ergo gladios de ore suo donat sanctis suis. Gladij ancipitem, hoc est, sermonem doctrinæ suæ. Gladium ancipitem, & secundum historiam, & secundum allegoriam, & secundum literam, & secundum spiritum. Gladius iste anceps, duo capita habet, & de præsentis sæculo loquitur, & de futuro. Et hic occidit aduersarios, & in cælo aperit regna cælorum. Gladios istos quare habent sancti.

l] *Ad faciendam*, &c.] O si & ego gladium istum ancipitem habere possem, vt vindictam facere possem in nationibus: gentes possem interficere: Arium possem: Eunomium possem: Manichæum possem: vniuersas hæreses possem. Et videte quid dicat: *Ad faciendam vindictam in nationibus*. Vt occidantur, & pereant? Non hoc dicit.

m] *Increpationes*, &c.] Increpant vt saluentur populi. Saluentur, qui inducti sunt a malis magistris. Non autem posunt populi liberari, nisi magistri obligati fuerint. Vnde sequitur.

n] *Ad alligandos reges*, &c.] Vis populum liberare? magistros liga. *Ad alligandos reges*. Non vocauit magistros, sed reges. Regnant enim in peccatis, & miseriis eorum. *Ad alligandos reges eorum in compedibus*: Bene dixit, in compedibus: ne magistri multum current, ne multos deciperent, sed colligentur, & stent.

o] *Et nobiles eorum*, &c.] Nobiles eorum videas inter hæreticos dicere: Iste vir doctus est ille signa facit, iste dæmones eiicit. Sancti domini: quia habent gladios ancipites, hoc est, duorum capitum, & de veteri, & de nouo testamento, ligant illos magistros, & præpediunt pedes ipsorum, ne possint currere. *Et nobiles eorum in manicis ferreis*. Ligant, non occidunt: non interficiunt, sed ligant. Vinciunt manus, & captiuos ducunt ad Ecclesiam vinculis ferreis. Catena ista nõ fiunt, nisi de testimoniis scripturarum, dum testimonium iungo testimonio. Si vis, vt non rumpantur istæ catenæ: non sunt simplices, sed hinc inde contextæ: Funiculus enim triplex non rumpitur. Hoc autem totum quare fit?

p] *Vt faciant in eis iudicium conscriptum*.] Quid est iudicium conscriptum? Vt qui primum negauerant Deum, reuertantur postea ad penitentiam. *Iudicium conscriptum*, vt captiuos suos soluant, vt quos ligauerant, & quos ab Ecclesia duxerant, in Ecclesia postea dissoluant. *Vt faciant in eis iudicium conscriptum*. Verbis simplicioribus loquor, hoc est, vt sic eos iudicent, quomodo in scripturis sanctis digestum est.

q] *Gloria*

Rom. 8. c
Exod. 1. d

Apos. 1. d

D

1. Cor. 1.

Ioan. 1.

Rom. 1.

Ecl. 4. d
Psalm. 13. d

D a ¶ *Gloria hæc est omnibus, &c.*] Vere non gloria est, ubi est aurum, ubi est argentum, ubi gemmæ, ubi vestimenta sunt serica. Quicumque habet istos gladios, quid habet aliud necessarium? Vide quid dicit: Gloria hæc est omnibus sanctis eius: Rogemus Deum, ut hanc habeamus gloriam, ut gladius de ore nostri Saluatoris egrediens, armet nostras manus. Qui hanc romphæam habet, sæculi gladium non timet. Rem vobis dico nouam: Frequenter gladius istius sæculi concidit illum gladium. Frequenter euenit, ut sæculi gladius donet nobis illum gladium. Si enim istum timuerimus, illum non accipiemus. Gratias igitur agamus ei, qui habet istum gladium, & benedicamus eum in sæcula sæculorum, Amen.

¶ *Iste psalmus tertij quinquagenarij continet sacramentum, id est, quod primus per baptismum & pœnitentiam ad innocentie nos regenerat bonum: secundus, post iudicium fructum innocentie comprehendit: tertius, expleta diuina ciuitatis ædificatione, & cõsummata omnium sanctorum spe, ad æternam gratulationem laudationemque nos exhortatur, Ait enim:*

PSALMVS CL.

F *Laudate b dominum, &c.*] Qui eos post celebratum iudicium, in æternitatis gloria collocabit.

c ¶ *Laudate eum, &c.*] Eo quod omni infirmitate sublata: firmamentum his æternæ virtutis inuenerit.

d ¶ *Laudate eum in virtutibus eius.*] Pro eo quod mortem immortalitate potentialiter consumens, incommutabilis vitæ eis tribuerit gloriam, quam *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.*

e ¶ *Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.*] Quia multifario honore distinctas cælestium corporum deputat mansiones, sicut dominus ait: *Apud patrem meum multe mansiones sunt.*

f ¶ *Laudate eum, &c.*] In quo bello occisi vicerunt: contentente domino satanam sub pedibus eorum.

g ¶ *Laudate eum, &c.*] Eo quod eis, vel decalogum legis implere præstiterit, vel post mortificatam carnem, quæ cithara accipitur, in se viuificauerit.

h ¶ *Laudate eum, &c.*] In tympano, quod mortificatum corpus sit immortalitate donatum. In choro, quod choris sit angelicis sociatum.

i ¶ *Laudate eum in chordis, &c.*] Quod per ciborum abstinentiam retortis visceribus, concupiscentiisque euctis carnalibus, digni inuenti sunt regno Dei, ad concitandas diuinas laudes.

k ¶ *Laudate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis bene, &c.*] Impletur hæc laus in cymbalis bene sonantibus exultantibusque, eo quod corruptione carnis sanguinisque depulsa, conformati ad imaginem creatoris, omni plenitudine spei completa, sicut sol resplendeant in regno Dei patris omnipotentis.

l ¶ *Omnis spiritus laudet dominum.*] In hoc ergo regno non caro, non sanguis, non corruptio, sed homo iam spiritualis totus effectus, Deum in spiritu (qui spiritus est) laudare non desinat. Qui nobis præstare dignetur, ut in hoc sæculo factores legis effecti: in huius vitæ agone probati, & fideles inuenti, spiritualibus ditati fructibus, his mereamur adiungi concentibus. Ipsi gloria & imperium cum æterno Patre, & Spiritu sancto, & in cuncta sæcula sæculorum, Amen.

faciant in eis iudicium conscriptum: a gloria hæc est omnibus sanctis eius.

¶ Halleluia.

PSALMVS CL.

Laudate b dominum in sanctis eius: c laudate eum in firmamento virtutis eius. d laudate eum in virtutibus eius: e laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. f laudate eum in sono tubæ: g laudate eum in psalterio & cithara. h laudate eum in tympano & choro: i laudate eum in chordis & organo. k laudate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis: l omnis spiritus laudet dominum.

Halleluia.

PSALMVS CXIX.

Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.

SECUNDA EXPOSITIO SUPER PSALMVM CENTESIMUM DECIMUM NONUM.

Veniamus ad psalmum, qui post centesimum decimum octauum psalmum lectus est. Centesimus decimus octauus psalmus (ut frequenter diximus) literatus est, hoc est, alphabetites est: Ab aleph enim incipit vsque ad extremam literam Hebræam, quæ Hebraice dicitur, Tau. Et singuli versus, à singulis literis incipiunt. Viginti duæ sunt literæ Hebraicæ, & octoni versus à singulis literis incipiunt. Verbi causa: ab A litera, quæ dicitur, aleph, octo versus incipiunt. Rursum cum illi finiti fuerint, à secunda litera, quæ dicitur beth, alij octo versus incipiunt. Et in tertio illis finitis, ab altera, quæ vocatur, gimel, alij octo versus incipiunt. Ergo centesimus decimus octauus psalmus

alphabetites est. Si volumus legere epistolam, non possumus legere, nisi prius sciamus literas. Sic igitur & nos non possumus scripturas cognoscere, nisi primum alphabetum nouerimus. Centesimus ergo decimus octauus psalmus alphabetites moralis est, & instruit vitam nostram. Et quia nunc non est temporis de vniuerso psalmo dicere, dicamus nunc de primo graduum psalmo, qui sic incipit:

PSALMVS CXIX.

Ad dominum cum tribularer clamaui, &c.] Propterea autem vocantur graduum psalmi, ut frequenter diximus: quoniam gradibus quibusdam ad maiora conscendimus. Nunc non est temporis de omnibus psalmis graduum disputare, & dicere: quomodo per singulos psalmos gradus fiant, ut ad summa veniamus. Interim dicamus nunc de primo gradu, relinquentes mysterium, quare decimus quintus gradus dicatur: eandem rem frequenter dicere, tedium est audientibus. Vnde & Apostolus quindecim dies se testatur fuisse apud Petrum in Hierosolyma, ut conferreret vtrūque testamentum, & septenarium, & octonarium. Multa sunt, quæ dicantur. *Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Quicumque adhuc in imo gradu est, respicit altissimum gradum decimum quintum. Quicumque in quintodecimo fuerit, iam iuxta templum est: & istud templum cuius nunc ruinas videmus, offendit dominum suum. Et quid dixit dominus? *Surgite, abeamus hinc.* Et quid dicit in alio loco? *Relinquetur vobis domus vestra deserta.* Dominus egresus est, & templum corruit. Hoc igitur templum in circuitu quindecim gradus habet. Signa aliqua videmus: numerate, & videbitis ita esse, ut dicimus. *Leuitæ igitur, & Sacerdotes, vnusquisque secundum ordinem stabat in gradibus.* Verbi causa: Qui pontifex erat, stabat in primo gradu, hoc est, in quintodecimo gradu sursum. In secundo vero gradu stabant sacerdotes; & in ipsis sacerdotibus erat diuersitas. In tertio rursus minores stabant. In quarto rursus stabant *Leuitæ*; & inter *Leuitas* erat multa diuersitas: quicumque erat extremus, ille in nouissimo gradu erat. Considerate quoniam terrenum hoc templum, cælestis templi figura est: *stella enim à stella differt in claritate: ita & resurrectio mortuorum.* Felix qui in quintodecimo gradu in cælesti Hierusalem, & in templo esse meruerit. Tamen quia illud grande est & illud puto esse Apostolorum, martyrumque sanctorum: nos oremus, ut saltem in ultimo gradu templi domini esse mereamur. In diuersis quidem stant gradibus: sed vnum psalmum in laudes domini canunt. Diuersa loca sunt: sed vna laus domini. Hoc quod diximus de cælesti Hierusalem, nunc interim in isto sæculo constituti, puto die-

G

H

Gal. 1. d

Ioh. 1. d
Luc. 13. g

2. Cor. 15. g

C

D

Rom. 8. a
Exod. 14. d

Apos. 1. d

D

1. Cor. 2. c

Ioh. 1. a

Rom. 16. i

Ecl. 1. d
Ps. 138. a

A bus omnibus exerceri. Alius nostrum in primo gradu est, nō desperet secundum : qui in secundo gradu est, non desperet tertium. Felices martyres, quorum multi de nouissimo gradu, in primum gradum ascendere meruerunt. Qui uiuit in isto sæculo, non potest statim de primo ad summū conscendere. Non debemus igitur cōtenti esse primo gradu, semper debem⁹ ad maiora conari. Nec qui in nouissimo est, desperet primum: nec qui in primo est, debet esse securus: potest enim cadere in vltimum. Ego puto illud esse quod significat etiam Iacob scala: qñ fugit Iacob Esau fratrem suum. *Et venit, inquit, in Bethel, & dormiuit ibi, & posuit lapidem ad caput suum.* Videte *domini* nostrum, fugiebant hominem crudelissimum: fugiebat fratrem, & auxiliū inuenit in lapide. Lapis ille Christus est: lapis hic his qui persecutionem patiuntur, auxiliū est. Cæterum Iudeis incredulis, *lapis offensionis, & petra scādali.* Et vidit, inquit, ibi Iacob scalā erectā de terra vsq; ad cælum, & in cælo, inquit, dominū *Et vidit, inquit, angelos ascendentes & descendentes.* Videte quid dicat: Vidit angelos conscendentes: Vidit Paulū conscendentem. Vidit angelos descendentes: Iudas proditor corruerat. Vidit angelos ascendentes: sanctos homines de terra ad cælum pergentes. Vidit angelos descendentes: diabolū & dæmones, cum exercitu suo de cælo præcipitatos. Grandis est difficultas de terris ad cælestia conscendere. Facilius ruimus, quàm conscēdimus: facile ruimus in ascendendo: grandis labor est, grandis sudor est. Si fuero in primo gradu, quantum mihi restat vsque ad cælum? Si fuero in secūdo, si in tertio, si in quarto, si in decimo, quid mihi prodest, nisi ad summū peruenero? Fac mihi istam scalam quindecim habere gradus, veni vsque ad quartumdecimū: nisi quintumdecimū tenuero, quid mihi prodest, quōd ad quartumdecimū veni? & si ad quintumdecimū venero & corruero, maior ascensus, maior ruina est. Simulque considera sacramentum: quia grandis labor est, & grādis sudor, de terris ad cælum cōscendere. Vultis scire, qui sunt isti gradus? Qui est primus gradus? Ego puto primum gradum esse ieiunium: adhuc enim iuxta terram est: recedimus de terra, conscendimus: tamen adhuc de terrenis, & corporalibus cogitamus. Dicat aliquis: quid mihi prodest ieiunium: ego quæro, vt anima mea pura sit apud dominum: quanti non ieiunant, & sancti sunt? Ego non hoc dico. Si Paulus Apostolus castigabat corpus suum, & seruituti subiiciebat, ne aliis prædicans, ipse reprobis inueniretur. Si dicit: *Video autem aliā legē resistētem legi mentis meæ, & ducentē me in captiuitatē.* Et postea dicit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Si ille insidias corporis timet, nos securi sumus: Si ille dicit: *Quando infirmor, tunc fortior sum:* infirmitas corporis, sanitas animæ est. Hoc totum quare dico? Quia abstinentia primus gradus est, & non statim putemus, quod si ieiunauerimus, conscendamus ad regna cælorum. Ieiunia nos non ducunt ad regna cælorum: sed sine ieiuniis non conscendimus ad regna cælorum. Sola non profunt, cum aliis profunt. Hoc totum quare dixi? Quia quasi fundamentum est, ascendētib; ad maiora. Secundus verò gradus est, sæculo renuntiare; nihil de sæculo quærere, terrena contemnere. Aliquis dicat: Et hoc facere secundus est? Ego dico secundum. Nihil est terrena dimittere: vitia animæ dimittere, grande est. Si enim ieiunauero, hoc est, si fuero in primo gradu: si dimiserō possessiones meas, hoc est, si fuero in secundo gradu, quid mihi prodest si rixosus sum, si iracundus sum, si detractor sum, si inuidus sum? Nihil grande est terrena dimittere: maiora sunt vitia, quæ dimittenda sunt, sed dicat aliquis, difficile est, grande est, durum est. Et ideo grande est: quia difficile est. Athleta non coronatur, nisi legitime certauerit. Nulli faciat desperationem: arduus ascensus est, difficilis est: desperatio nascitur. Noli desperare o homo: in quintodecimo gradu dominus supra est: intuetur te, dat auxiliū. Si in primo gradu es, & videtur tibi grande esse spatium inter primum & quintumdecimū, noli respicere gradum sed cælum aspice. Et vide quid dicat; non dixit: Vidi dominum stantem in quintodecimo gradu: nos enim ad stantem & erectum dominum peruenire non poteramus. Sed

Gen. 28. c

2. Pet. 2. b

1. Cor. 9. d

B

vide quid dicat: Vidi dominum innitentem super scalam. Vide quid dicat de eo, qui stabat: incuruauit se, & humiliavit se, vt nos possimus ascendere. Dñs incuruus est propter te, humiliavit se: securus ascende. Iste igitur, qui nūc in primo gradu est, non est in tribulatione: iam enim recessit de

C Gen. 28. e

E

a Domine libera animā meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. **b** Quid detur tibi, aut quid appona-

ri tribulatione: iā in primo gradu posuit pedem. Non enim dicit nunc tribulor, nunc clamor: sed quia in primo gradu est, refert quid passus sit. Et

quid dicit? *Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Antequam in primo gradu pedem ponerem, tribulabar: quia non poteram terrena dimittere. *Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Videtur iste versiculus nihil habere intrinsecus. Versiculus paruus est: sed tres sensus habet in se pariter conglutinatos. Quid enim dicit: Cum tribularer, ecce vnum: clamaui, & post clamorem quod & audiuit me. In vno versu prior tribulatio, clamatio, exauditio. Non dixit: Quando securus eram, quando lætus eram, clamaui: sed quando tribulabar, clamaui. Petitis, inquit, & non exaudimini: quia negligenter petitis. *Ad dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me,* quid me exaudiuit? Fecit me stare in primo gradu: verū ad comparisonem quinti decimi gradus, quid est esse in primo gradu? Dimisi terrena, necdum ad alta conscendi: ergo non debeo esse securus: in cæteris gradibus debeo auxiliū Dei postulare.

a Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.] Dicit hoc de omnibus hæresibus, dicit de Iudeis, dicit de Arianis, dicit de Manichæis, dicit de cæteris hæresibus. Quando dicit Arianus, pater maior, filius minor: quid dicemus nos? Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Quando dicit Manichæus, & similis Manichæorum, dominus non resurrexit in corporis veritate, & vt scias non fuisse verū corpus, clausus ingressus est ostiis: nos quid dicemus? *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.* Maiora vulnera sunt linguæ, quàm gladij. Gladius interficit corpus, animam non interficit. Lingua animam interficit: lingua mala res est, malum magnum: modicum quidem membrū, sed magna exulcerat. Quanta mala habeat lingua, legite epistolam sancti Iacobi. Lingua nihil medium habet: aut grande malum, aut grande bonum. Grande bonum, si Christum Deum confitetur. Grande malum, si Christum Deum negat. Ergo ne putet aliquis & dicat interim; opere nō peccauit: si peccauit, lingua peccauit. Quod est maius peccatum, quàm blasphemia in Deum? & tamen lingua peccat. Diabolus cur de cælo cecidit: quia furtum fecit? quia homicidium fecit? quia adulterium commisit? Et hæc quidem mala sunt: sed diabolus non propter hoc cecidit, sed propter linguam suam cecidit. Quid enim dixit? *In cælum ascendam, super sydera cæli ponam thronum meum, & ero similis altissimo.* Non ergo putent monachi se debere esse securos, & dicant interim: Grandia crimina non facimus in monasterio: non adulteror: non furtum facio: non homicidium facio: non patricidium facio, & cætera, quæ grandia vitia sunt. Grande scelus est, quando detraho fratri meo: lingua mea fratrem interficio. *Qui enim odit fratrem suum, homicida est.* Videte quid dicat Salomon: *In manu linguæ, mors & vita.* Videte quid dicat: *In manu linguæ.* Vides quantum malum sit lingua, & manum habet. Quid enim dicit: *In manu linguæ.* Grande vitium est detrahere fratribus, tacere non posse, circuire cellas, aliis detrahere. Ego peccator sum, iste peccator est: quid ad te? Te ipsum considera ne cadas. Quid in alterius ruina exultas? Nunquid si ego cecidero, tu stabis? Licet ruina mea sit: ruina fratris, timor tuus esse debet, non exultatio. Ille cecidit: lætaris, an tristis es? Responde mihi: Frater cecidit: aut lætus es aut tristis? Si lætus es, vt quid in alterius ruina lætus es? Si autem tristis es, quid circuis, quid aliis narras? tristitiam tuam Deus videat, & ipse frater sentiat, non fratrum aures audiant. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.

b Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam, &c.] Spiritus sanctus respondet prophætæ dicenti: Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa: quid

Ioan. 20. f

Iacob. 3.

Esa. 14. a

1. Ioan. 2. b

Prou. 18. d

Sap. 1. c

F

Zuc. 24. c
Esa. 47. l
Ab. 2. a

Esa. 6. b

quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Respondet ei & dicit, tu qui dicis: domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa: quid tibi vis dari? Et postquam datum tibi fuerit, quid tibi rursus apponi vis ad linguam dolosam? Videte quid dicat: Non dixit, contra linguam dolosam: sed ad linguam dolosam. Si dixisset contra linguam dolosam, videretur de aduersario dicere. Videte quid sit sacramentum prophetae: imo sancti in primo gradu constituti. Dico simplicius propter simpliciores. Quid dicit? Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.

Verbi causa, à labiis aduersarii mei, qui mihi detrahit. Sed dominus aliud respondet: Et quid dixit? Non dixit, quid detur tibi, aut quid apponatur tibi contra linguam dolosam, hoc est, non dixit quid desideras tibi fieri contra aduersarium tuum. Sed quid dixit? Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam. Non dixit contra linguam sed ad linguam. Videte quid dicat, ad linguam dolosam: ad tuam linguam, non aduersarii. Si enim aduersarius tibi detrahit, nihil tibi nocet, tu te interficis si alij detrahas. Verbi gratia, Si detrahat mihi frater, mihi quid nocuit? Si dicat me homicidam, si dicat me aduultum, si sceleratum, si mendacem, mihi quid nocuit? E duobus enim vnum est: aut verum dicit, aut mentitur. Si verum dicit, non mihi illud nocet quod ille dixit: sed quia verè ego feci. Si autem mentitur, mendacium ipsius non mihi nocet: sed interficit animam loquentis. Infelices sumus, miseri sumus. Quando aliquem habemus inimicum, dum putamus quod contra ipsum facimus, contra nos facimus. Detrahimus illi, huc illucque circueimus, omnibus dicimus de eo: putamus quod illi noceamus? Illi non nocemus, sed nostras interficimus animas quod mentimur. *Os enim quod mentitur, occidit animam.* Quid detur tibi, aut apponatur tibi ad linguam dolosam? Quasi bonus medicus, qui dicit: ad hanc infirmitatem, ad hoc vulnus, quid tibi vis imponi, quod tibi vis emplastrum imponi? Quomodo si dicat aliquis ad vulneratum aliquem: quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad vulnus quo doles? Interrogat dominus: non quod ignoret, sed quod iste, qui rogabat, seiat quomodo rogare debeat.

a Sagittae potentis acutae cum carbonibus desolatoriis. Sagittae potentis acutae. Nunc respondet ad dominum, quid petat. Quia dixerat dominus: quid detur tibi, aut quid apponatur tibi? Nunc iste dicit, quid petat: Domine hoc peto: sagittas potentis acutas, cum carbonibus desolatoriis. Videte quid dicat. Venenum linguae meae, & detractionem meam, nullas res potest foras proicere, nisi sagittae tuae, quae solitudinem faciunt linguae meae. Lingua mea tumet, venenum habet intrinsecus: nisi sagittis tuis compuncta fuerit, & percussa, venenum non ingreditur. Debemus exemplum dare: si quando in corpore vulnus est, & in ipso vulnere iam putridae carnes sunt, & cancer est, & fuerit pus intrinsecus: nisi apertum fuerit, non egreditur pus: Et si egressum fuerit pus: nisi cauteriatum fuerit, rursus renascitur pus. Vide igitur quid dicat: Quia tumet lingua mea, & pus habet, & venenum habet: primum sagittis tuis vulnera, ut pus possit exire: deinde carbones tuos & ignem pone, ut quicquid malum fuerit, excoquat, & desertum faciat. Vide igitur quid dicat: *Sagittae potentis acutae cum carbonibus desolatoriis.* Vtinam detur nobis iste carbo desolatorius, Vtinam & nos dicamus: *Nomen nostrum erat ardens in via, cum aperiret nobis IESVS scripturas?* Dicit & Esaias ad Babylonem: Habes carbonem ignis, sedebis super eos: hi erunt tibi in adiutorium. Et apostoli antequam acciperent Spiritum sanctum, habebant in lingua sua adhuc aliquos tumores humanos: propterea Spiritus sanctus descendit in specie ignis in linguas eorum, ut quicquid puris habebant, Spiritus sanctus decoqueret. Dicamus & aliud exemplum: Esaias cum vidiisset dominum sedentem super thronum excelsum & eleuatum, quid dicit? *Uae mihi misero, quia compunctus sum: quia labia immunda habeo, & in medio populi immunda labia habentis, ego* S. Hieron. Tom. 7.

sedeo. Vide, quid dicit? *Uae mihi misero: quia immunda labia habeo.* Et postea quid dicitur? Quoniam labia habebat immunda, propterea mittitur vnus de Seraphim, & tollit carbonem ignis de altari, & tangit labia ipsius & linguam, & purgat eam. Et quid dicit? *Ecce hoc tetigi labia tua, & mundavi linguam tuam.* Et statim quid dicit? *Quem mittam ad populum istum, & quis ibit?* O mysteria scripturarum, quamdiu habebat linguam dolosam & labia immunda: non ei dicitur, quem mittam, & quis ibit? mundantur labia ipsius, & statim mittitur ad loquendum. Ergo, qui labia immunda habet, non potest prophetare non potest mitti in obsequium Dei. Cum carbonibus desolatoriis. Vtinam praestetur nobis & ista solitudo, ut quodcumque malum est, tollat de lingua nostra, ut vbi spinae sunt, vbi vepres sunt, vbi verticæ sunt, mittatur ignis domini, & vniuersa exurat, & fiat solitudo Christi.

b Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Quando aegrotamus: quando febricitamus: quando suspicamur nos mori: quando iactamus brachia: quando timemus, quando commeatum petimus, istum vericulum non possumus dicere: *Iste sanus erat, non aegrotabat, & quid dicebat? Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Quamdiu enim sumus in tabernaculo corporis huius, peregrinamur à domino. *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Incolatus meus: Non dixit, habitatio mea, sed incolatus meus: in saeculo enim praesenti non habemus habitationem, sed peregrinationem. Vnde & Apostolus dicit: *Quasi aduenæ, & peregrini. Aduenæ ego sum, & peregrinus.* Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Quod dicit, hoc est: Infelix ego, quamdiu sum in isto corpore? Quis nostrum hoc potest dicere? Si octogenarij fuerimus, timemus mori: & si centenarij sumus, & aegrotamus, tamen commeatum, & spatium postulamus. Hoc totum quare facimus? Quia peccatorum nos conscientia remordet. Scimus enim: quia si recedamus de corpore, non imus ad Christum, sed ad gehennam. Apostolus quid dicit? *Cupio dissolui, & esse cum Christo.* Da mihi securitatem: quia post mortem futurus sum cum Christo, etiam nunc mori cupio. Ergo iste quia sanctus est, propterea dicit: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.*

c Habitauit cum habitantibus Cedar. Cedar in lingua nostra interpretatur, tenebrae. Vide ergo quid dicat: In quo loco sumus, in quali mundo sumus? Habitauit cum habitantibus Cedar. Diu fui in tenebris, diu vixi in tenebris, diu fui in corpore mortis huius. **d** Multum incola fuit anima mea. Vide sanctus quid dicat: Et si decem annos vixi, multum incola fuit anima mea. Quae enim beatitudo est, ad comparationem caelestium esse in terrenis? Multa sunt quae dicantur: sed iam ad finem festinat oratio. **e** Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, &c. Infelices nos, linguam nostram continere non possumus: non possumus non detrahere, si nos aliquis offenderit, quasi vultum ostendimus pacatum, ceterum cor habet venenum. Monachi dicimur, & licet non simus, quales esse debemus, tamen dicimur. Hora tertia oramus: hora sexta oramus: nona, lucernarium facimus: media nocte consurgimus: deinde gallicinio oramus. Vide te quibus horis semper ad obsequium Dei suscitamur. Vide te quid dicat: hora tertia, sexta, nona, lucernarium, medio noctis, gallicinio, mane primo. Hoc totum facimus, & non consideramus: quia si inimicitias habet anima nostra contra fratrem, sine causa oramus. In euangelio enim quid dicitur? *Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris ibi quod aliquid frater tuus habet aduersus te.* Videte quid dicat: Non dixit: si habes aliquid contra fratrem tuum, sed si aliquid frater tuus habet contra te. Rem quasi iniustam videtur nobis imponere: si enim dixisset, si habes aliquid contra

C
Gen. 18. e
E
Sap. 1. c
Ioan. 20. f
D
Iacob. 3.
Esa. 14. a
1. Ioan. 2. b
Prou. 18. d
Esa. 24. e
Esa. 47. b
Esa. 2. a
Esa. 6. b

G
H
2. Cor. 5. h
1. Pet. 2. b
Philip. 1. d
Mat. 5. c

A fratrem tuum, in nostra erat potestate quod habebamus. Nunc vero quid dicit? *Si recordatus fueris, quod aliquid habet frater tuus aduersus te.* Respondeo ei: Domine non est hoc in mea potestate, si frater meus habet aliquid contra me, ego nihil habeo contra eum. Si ille habet contra me, ad me quid pertinet? Et quare non vis suscipere munus meum, & dicis: si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus aliquid habet contra te: dimitte munus tuum, & vade prius reconciliare fratri tuo, & sic offeras munus tuum. Ecce ego nihil habeo: si ille habet, ad me quid pertinet? Respondet tibi dominus: Et quid dicit? Male serue, intelligo animum tuum: Nihil habes contra fratrem tuum? nihil habes? amas illum? Quare ergo saluari eum non vis? Si amas illum, vade roga eum, ne ille contra te habeat, vt saluari possit. Sed ostendis quia non diligis eum: quia saluari eum non vis; vade roga eum: mitte te ei ad pedes eius, diebus & noctibus deprecare dicito: munus meum dimisi ad altare, propter te victimas offerre non possum. Ille compungitur, & quid dicit? Si iste qui me rogat, non offert munus suum: ego qui rogatus sum, & non ignosco, quid facturum sum? propterea dicit & Apostolus, vt inimicis nostris māducare debemus & bibere. Et quid dicit? *Hæc enim, inquit, faciens, carbones ignis congregas super caput eius.* Dicat aliquis: hoc inimici faciunt? ideo bene faciunt aduersario, vt carbones ignis congregent super caput eius. Sed aliud dicitur: si tibi ille malè fecerit, & tu ei bene feceris, carbones ignis cōgregas super caput eius, hoc est, mundas vitia eius, & excoquis malitiam eius, vt ad pœnitentiam conuertatur. Videte ergo quid dicat hic sanctus propheta: *Cum his sui oderunt pacem, eram pacificus.* Nō dixit: qui volebant pacem, sed qui oderunt pacem. Illi oderant pacem, & ego amabam eos, qui oderunt pacem. Ideo dicit & Apostolus: Quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Rogemus fratrem: Si inimicus noster est, rogemus, & bis, & ter, & septies. *Domine, & si peccauerit frater meus, quotiens dimittam illi, septies?* Dico tibi: non septies, sed septuagies septies, hoc est, quadringenties nonagies. Si voluerimus computare de mane vsque ad vespeream, tanta peccata facere non possumus, quadringenta nonaginta. Tamen quid dicit dominus? Si septuagies septies peccauerit in die, & conuersus rogauerit te, dimitte ei. Sed dicis: non ex toto corde conuertitur, mentitur. Nos dimittamus Deo iudicium, rogat me, deprecatur: non dicit hoc vere, Deus nouit: Ego vocem audio: Christus cor intelligit: ego suscipio quod audio: suscipiat Christus quod nouit. Deinde vide mercedem tuam: mentitur ille, tu verum suscipis: illius interfectio est tua salus. Hoc totū quare locutus sum? Quoniam in monasteriis & maxime in cœnobis, solent esse ista vitia. Non erubescimus, non dolemus, dimisimus matres,

dimisimus patres, dimisimus fratres, dimisimus sorores, dimisimus vxores, dimisimus filios, dimisimus patrias nostras, dimisimus domos, dimisimus cellulas nostras, dimisimus cellas, in quib. nati sumus & nutriti, & dimisimus seruos, cū quib. nutriti sumus, venimus in monasterium: & propterea hæc dimisimus omnia, vt propter rem friuolā rixā cum fratribus faciamus in monasterio? Dimisimus possessionem, dimisimus patriam, dimisimus sæculum: & propter calamum, rixam facimus in monasterio? Si verbum amarum audiero, ferre non possum, æstuat in corde meo: scribitur in medullis meis diebus decem, aut quindecim, non potest tolli de corde meo: loquor fratri meo, qui mihi iniuriam fecerat, & pacem labiis promitto, & corde venenū teneo. Frequenter, & oculi, & vultus mentis iudicium sunt. Quando cor nostrum vulneratum est contra aliquem, non possumus eum aspiceret rectis oculis, vultus ipse, & oculi quasi speculum animæ nostræ sunt. Quid dicit scriptura. *Et non poterant loqui ei quicquam pacificum,* non poterat lingua mentiri, quod cor intus nō continebat. Hoc igitur dico & vobis ipsis, & mihi: neque enim ad hoc prædico, vt quasi me securum faciam: occasio istius versiculi compulit nos ita dicere. Grande malum est lingua. *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.* Non ab alterius lingua, sed à mea lingua libera. Nihil mihi nocet lingua alterius: mea lingua mihi inimica est. Domine libera animam meam: Me libera à lingua mea: lingua mea gladius est, interficit animam meam. Puto quod inimico meo noceam, & nescio quod me ipsum occido. Pugnant aduersarij quando loquor illis, & ego pacifica loquor. Illi habeant inimicalem animum, nos vero habeamus pacificalem animum: siquidem scriptum est, & in Paralipomenon: *Et egressi sunt, inquit, filij Israel ad pugnandum mente pacifica.* Aliquis vadit ad pugnam, & mentem pacificam habet: sed Christianorum arma, pax est: pax Christi, quæ exuperat omnem sensum. *Beati pacifici:* non solum qui pacem fiunt inter rixantes, sed qui in seipsis pacem faciunt? *Beati pacifici.* Si alij rixam faciunt, & ego medius intercedam, & faciam inter eos pacem, & ipse non habeam pacem in mente mea: quid mihi prodest, quod illi pacem fecerunt? *Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.* *Beati pacifici,* qui loquuntur his, qui oderant pacem, pacifica. *Beati pacifici.* Christus pax est: Si enim Salomon interpretatur, Christus: Salomon autem interpretatur, pacificus: ergo Christus Deus noster, pax est. Vadens ad cælum, nobis vexillum dimisit, dicens: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Seruemus quod Christus donauit, habeamus pacem. Seruemus pacem, & illa nos seruet in Christo Iesu: cui sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Rom. 12. d

Rom. 12. d
Mat. 18. c

B

Gen 37. a

I. Par. 12. b

Phil. 4. b

Mat. 5. a

D

Ioh. 14. b

Commentariorum in Psalterium, Finis.

DIVI HIERONYMI IN PSALMOS IUXTA
HEBRAICAM VERITATEM AD SOPRO-
NIVM PRÆFATIO.

CI O quosdam putare Psalterium in quinque libros esse diuisum, ut ubique apud Septuaginta interpretes scriptum est, *ἄνοι το γένοι το*, id est, fiat fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur: amen amen. Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, & maximè Apostolorum, qui semper in nouo testamento, psalmorum librum nominant, unum asserimus Psalmodum volumen. Psalmos omnes eorum testamur auctorum, qui ponuntur in titulis, Dauid scilicet, Asaph, & Idithun, filiorum Core, Eman, Exrahita, Moysi & Solomonis, & reliquorum quos Exdras primo volumine comprehendit. Si enim amen, pro quo Aquila transtulit *אמן* in fine tantummodo librorum poneretur, & non interdum, aut in exordio, aut in calce sermonis, siue sententiæ, nunquam Saluator in Euangelio loqueretur: Amen amen dico vobis; nec Pauli Epistola in medio illud opere continerent. Moyses quoque & Hieremias & cæteri in hunc modum multos haberent libros, qui in mediis voluminibus suis, Amen, frequenter interserunt. Sed & numerus viginti duorum librorum Hebræicorum, & mysterium eiusdem numeri commutabitur. Nam & titulus ipse Hebræicus, *sepher tehillim ספר תהילים*, quod interpretatur volumen hymnorum, apostolicæ auctoritati congruens, non plures libros, sed unum volumen ostendit. Quia igitur nunc cum Hebræo disputans, quædam pro domino Salvatore de psalmis testimonia protulisti, volensque te illudere, per sermones penè singulos asseribat non ita haberi in Hebræo, ut tu de Septuaginta interpretibus opponebas, studiosissimè postulasti, ut post Aquilam & Symmachum & Theodotionem, nouam editionem Latino sermone transferrem. Aiebas enim te magis interpretum varietate turbari, & amorem tuum quo laboris, vel translatione vel iudicio meo esse contentum. Vnde impulsus à te, cui & quæ possum debeo, & quæ non possum, rursus me obrectatorum latratibus tradidi, maluique te vires potius meas, quam voluntatem in amicitia requirere. Certè confidenter dicam, & multos huius operis testes citabo, me nihil duntaxat sententiæ de Hebræica veritate mutasse. Sicubi ergo editio mea à veteribus discreparet, interroga quemlibet Hebræorum, & liquido peruidebis, me ab æmulis frustra lacerari, qui malunt cõtemnere videri præclara, quam discere. Peruersissimi homines. Nam cum semper nouas expetant voluptates, & gula eorum vicina maria non sufficiant: cur in solo studio scripturarum, veteri sapore contenti sunt? Nec hoc dico, quo prædecessores meos mordeam, aut quicquam his arbitrer detrahendum, quorum translationem diligentissimè emendatam, olim meæ linguæ hominibus dederim: sed quod aliud sit in Ecclesiis Christo credentium psalmos legere, aliud Iudæis singula verba calūniantibus, respondere. Quod opusculum meum, si in Græcum (ut polliceris) transtuleris, & imperitiæ meæ doctissimos quosque viros testes facere volueris, dicam tibi illud Horatianum: In syluam ne ligna feras. Nisi quod hoc habebis solamen, si in labore communi intelligam mihi & laudem, & vituperationem tecum esse communem. Vale.

PSALMVS I.

BEatus vir qui non abiit in consilio impiorū, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra derisorum non sedit. Sed in lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et erit tanquam lignum transplantatum iuxta riuulos aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet, & omne quod faciet prosperabitur. Non sic impij, sed tanquam puluis quē proiicit ventus. Propterea nō resurgent impij in iudicio, neque peccatores in congregatione iustorum. Quoniam nouit dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.

PSALMVS II.

QVare turbabūtur gentes, & tribus meditantur inania? Consurgent reges terræ, & & principes tractabunt pariter aduersum dñm, & aduersum Christum eius. Dirumpamus vincula eorū, & proiciamus à nobis laqueos eorum. Habitatator cæli ridebit, dñs subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Ego autem ordinaui regem meum super Sion montem sanctum meum. Annuntiabo Dei præceptum, dñs dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Pasces eos in virga ferrea, ut vas figuli conteres eos. Nunc ergo reges intelligite, erudi-

mini iudices terræ. Seruite dño in timore, & exultate in tremore. Adorate purè ne fortè irascatur, & pereatis de via. Cum exarserit post paululum furor eius, beati omnes qui sperant in eum.

¶ Psalmus Dauid cum fugeret à facie Absalon filij sui.
PSALMVS III.

Domine quare multiplicati sunt hostes mei, multiconsurgunt aduersum me. Multi dicunt animæ meæ, non est salus huic in Deo. Sēper. Tu autē dñe clypeus circa me, gloria mea & exultans caput meū. Voce mea ad dñm clamabo, & exaudiet me de mōte sancto suo. Semper. Ego dormiui & soporatus sum, & vigilauit, quia dñs sustentauit me. Non timebo millia populi, qui circumdederunt me. Surge domine, saluū me fac Deus meus, quia percussisti omnium inimicorū meorū maxillam, dentes impiorum confregisti. Domini est salus, super populum tuum benedictio tua. Semper.

¶ Victori canticis psalmus Dauid.
PSALMVS IV.

Inuocantē me exaudisti me De⁹ iustitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi: miserere mei, & exaudi orationē meam. Filij viri vsquequo inclyti mei, ignominiosè diligitis vanitatē querētes mēdaciū. Semper. Et cognoscite quoniā mirabilē reddidit dominus sanctū suū, dominus exaudiet cum clamauero ad eum. Irascimini & nolite peccare, loquimini in cordibus vestris super cubilia vestra, &

A tacere. Sēper. Sacrificate sacrificia iustitię, & fidete in domino. Multi dicūt quis ostēdit nobis bonū, leua super nos lucē vultus tui domine. Dedisti lætitiā in corde meo, in tempore frumētum eorum & vinum eorum multiplicata sunt. In pace simul requiescam & dormiam, quia tu domine specialiter securum habitare fecisti me.

¶ *Victori pro hereditatibus psalmus David.* Psalmus v.
Verba mea audi domine, intellige murmur meum. Aduerte ad vocem clamoris mei rex meus & Deus meus, quia te deprecor. Domine mane audies vocem meā, mane præparabor ad te & contemplabor. Quoniam non Deus volens iniquitatem tu, nec habitabit iuxta te malignus. Non stabunt iniqui in conspectu oculorum tuorum, odisti omnes operantes iniquitatem. Perdes loquētes mendacium, virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus. Ego autem in multitudine misericordię tuę introibo in domum tuā, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Domine deduc me in iustitia tua propter insidiatores meos, dirige ante faciem meā viam tuam. Non est enim in ore eorum rectum, interiora eorum insidia: sepulchrum patēs guttur eorum, linguam suā leuificant. Condemna eos Deus, decidant à consiliis suis: iuxta multitudinem scelerum eorum expelle eos: quoniam prouocauerunt te. Et lætentur omnes qui sperant in te, in perpetuum laudabunt: proteges eos, & lætabuntur in te qui diligunt nomen tuum. Quoniam tu benedices iusto, domine vt scuto placabilitatis coronabis eum.

¶ *Victori in canticis super octaua psalmus David.*

Psalmus vi.

B **D**omine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Miserere mei domine quoniam infirmus sum ego: sana me domine, quoniā conturbata sunt ossa mea. Et anima mea conturbata est valde, & tu domine vsquequo. Reuere domine erue animam me, salua me propter misericordiā tuā. Quoniā non est in morte recordatio tui, in inferno quis confitebitur tibi. Laboravi in gemitu meo, natate faciam tota nocte lectū meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Caligauit præ amaritudine oculus meus, cōsūptus sū ab vniuersis hostibus meis. Recedite à me omnes qui operamini iniquitatē, quia audiuit dominus vocē fletus mei. Audiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem meā suscepit. Cōfundantur & conturbētur vehementer omnes inimici mei, reuertantur & confundantur subito.

¶ *Psalmus David, quem cecinit domino super verbis Chus filij Iemini.*

Psalmus vii.

Domine Deus meus in te speraui, salua me ab omnibus persequentibus me, & libera me. Ne forte capiat vt leo animam meā: laceret, & non sit qui erat. Domine Deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis. Si reddidi retribuētibus mihi malū, & dimisi hostes meos vacuos. Persequatur inimicus animā meam, & apprehendat & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem collocet. Sēper. Surge domine in furore tuo, eleuare indignans super hostes meos, & confurge ad me iudicio quod mandasti. Et cōgregatio tribuū circundet te, & pro hac in altum reuertere. Dominus iudicabit populos, iudica me do-

C mine secundum iustitiam meam, & secundum simplicitatem meā quæ est in me. Consummetur malū iniquorum: & cōfirmetur iustus, probator cordis & renū Deus iustus. Clypeus meus in Deo, qui saluat rectos corde. Deus iudex iustus & fortis, cōminans tota die. Non conuertenti gladium suum acuet, arcum suum tetendit & parauit illum. Et in ipso præparauit vasa mortis, sagittas suas ad cōburendū operatus est. Ecce parturit iniquitatem, cōcepto dolore peperit mendacium. Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in interitum quē operatus est. Reuertetur dolor suus in caput eius, & super verticem eius iniquitas sua descendet. Confitebor domino secundum iustitiam eius, & cantabo nomini domini altissimi:

¶ *Victori pro torcularibus psalmus David.* Psalmus viii.

Domine dominator noster, quā grande est nomen tuum in vniuersa terra: qui posuisti gloriam tuam super caelos. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, propter aduersarios tuos, vt quiescat inimicus & ultor. Videbo enim caelos tuos opera digitorum tuorum, lunā & stellas quæ fundasti. Quid est homo quoniam recordaris eius, vel filius hominis quoniā visitas eum? Minues eum paulominus à Deo, gloria & decore coronabis eū. Dabis ei potestatem super opera manuum tuarum, cūcta posuisti sub pedibus eius. Oues & armenta omnia, insuper & animalia agri. Aues cæli & pisces maris, qui transeunt semitas ponti. Domine dominator noster, quā grande est nomen tuum in vniuersa terra.

¶ *Victori super morte filij canticum David.*

Psalmus ix.

D **C**onfitebor domino in toto corde meo: narra-
 bo omnia mirabilia tua. Lætabor & gaudebo in te, canam nomini tuo altissime. Cum ceciderint inimici mei retrorsū, & corruerint & perierint à facie tua. Fecisti enim iudicium meum & causam meā, sedisti super solium iudex iustitię. Increpasti gentes, periit impius, nomen eorum delesti in sēpitemum & iugiter. Inimici completæ sunt solitudines in finē, & ciuitates subuertisti: periit memoria eorum cum ipsis. Dominus autem in sēpitemum sedebit, stabiliuit ad iudicandum solitū suū. Et ipse iudicabit orbē in iustitia, iudicabit populos in æquitatibus. Et erit dominus eleuatio oppresso, eleuatio opportuna in angustia. Et confident in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te domine. Cantate domino habitatori Sion, annuntiate in populis cogitationes eius. Quoniam quærens sanguinem eorum recordatus est, non est oblitus clamoris pauperū. Miserere mei domine vide afflictionē meā ex inimicis meis, qui exaltas me de portis mortis. Vt narrem laudes tuas in portis filię Siō, exultabo in salutari tuo. Demersæ sunt gentes in interitu quē fecerūt, in reti quod absconderunt, captus est pes eorum. Agnitus est dominus iudiciū faciens, in opere manū suarum corruit impius, meditatione semper. Conuertantur impij in infernū, omnes gētes quæ obliuiscuntur Deum. Quoniam non in æternum obliuioni erit pauper: expectatio pauperū nō peribit in perpetuum. Surge domine, nō confortetur homo: iudicentur gentes ante faciem tuam. Pone domine terrorem eis: sciant gentes, homines esse se semper.

Psalmus x.

QVare dñe stas à longe, despicias in tēporibus angustia. In superbia impij ardet pauper. capiatur in scelerib. quæ cogitauerūt. Quia laudauit impius desideriu animæ suæ, & auarus applaudēs sibi blasphemauit dominum. Impius secundū altitudinem furoris sui non requiret: nec Deus in omnibus cogitationib. eius. Parturiunt viæ eius in omni tempore: longe sunt iudicia tua à facie eius, oēs inimicos suos despicit. Loquitur in corde suo, non mouebor: in generatione & generatione ero sine malo. Maledictione os eius plentū est, & dolis & auaritia: sub lingua eius dolor & iniquitas. Sedet insidians iuxta vestibula in absconditis vt interficiat innocentē: oculi eius robustos circumspiciūt. Insidiatur in abscondito quasi leo in cubili, insidiatur vt rapiat pauperem: rapiet pauperē cum attraxerit eum ad rete suum. Et contractum subiiciet, & irruet virib. suis valenter. Dixit in corde suo, oblitus est Deus: abscondit faciem suam, nō respicies in perpetuum. Surge domine Deus leua manum tuam, noli obliuisci pauperum. Quare blasphemat impius Deū, dicens in corde suo quod non requirat. Vides quia tu laborem & furorem respicias, vt detur in manu tua: tibi relinquūtur fortes tui, pupillo tu es factus adiutor. Cōtere brachium impij & maligni: quæres impietate eius, & non inuenies. Dominus rex sæculi & æternitatis, perierunt gentes de terra illius. Desiderium pauperum audisti domine: præparasti vt cor eorum audiat auris tua. Vt iudices pupillum & oppressum, & nequaquam vltra superbiat homo de terra.

¶ *Victori David.*

Psalmus xi.

IN dño speraui, quomodo dicitis animæ meæ, transtula in montē vt auis. Quia ecce impij tenderūt arcum: posuerūt sagittam suā super neruum, vt sagittent in abscondito rectos corde. Quia leges dissipatæ sunt, iustus quid operat⁹ est. Dominus in tēplo sancto suo, dominus in cælo thronus eius: oculi eius vident, palpebræ eius probāt filios hominum. Dominus iustum probat: impiū autē & diligentem iniquitate, odit anima eius. Pluet super peccatores laqueos ignis & sulphur, & spiritus tēpestatum pars calicis eorum. Quoniā iustus dominus iustitias dilexit: rectum videbunt facies eorū.

¶ *Victori pro octauo psalmus David.*

Psalmus xii.

SAlua domine quoniā defecit sanctus: quoniā Simminuti sunt fideles à filiis hominū. Frustra loquūtur vnusquisq; proximo suo, labiū subdolū in corde & corde loquētur. Disperdat dñs omnia labia dolosa, linguā magniloquam. Qui dixerunt linguam nostrā roboremus, labia nostra nobiscū sunt. quis noster dominus est? Propter vastitatem inopum à gemitu pauperum, nunc cōsurgā dicit dominus: ponā in salutari auxiliū eorum. Eloquia domini eloquia mūda: argentum igne probatum separatū à terra, colatū septuplum. Tu domine custodies ea, seruabis nos à generatione hac in æternum. In circuitu impij ambulabunt, cum exaltati fuerint vilissimi filiorum hominum.

¶ *Victori psalmus David.* Psalmus xiii.

VSquequo dñe obliuisceris mei penitus: vsquequo abscondis faciē tuā à me. Vsquequo ponā consilia in animam meam, dolorem in cor-

S. Hieron. Tom. 7.

de meo per diem, vsquequo exaltabitur inimicus meus super me. Conuertere exaudi me domine Deus meus: illumina oculos meos ne vnquam obdormiā in morte. Ne quando dicat inimicus meus præualui aduersus eum: hostes mei exultabunt si motus fuero. Ego autem in misericordia tua confido, exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo domino, qui reddidit mihi.

¶ *Victori David.* Psalmus xiv.

DIxit stult⁹ in corde suo, nō est Deus: corrupti sunt, abominabiles facti sunt, studiosē nō est qui faciat bonū. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligēs, aut requirēs Deum. Oēs recesserunt: simul conglutinati sunt, non est qui faciat bonum, nō est vsque ad vnum. Nonne cognoscēt oēs qui operantur iniquitate: qui deuorant populum meum vt cibū panis, dominum non inuocauerunt. Ibi timebūt formidine: quoniam Deus in generatione iusta est. Confilium pauperum confudistis: quoniam dominus spes eius est. Quis dabit de Sion salutare Israel, quando reduxerit dominus captiuitatem populi sui: exultabit Iacob, lætabitur Israel.

¶ *Psalmus David.* Psalmus xv.

Domine quis peregrinabitur in tentorio tuo, & quis habitabit in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiā, loquiturque veritatem in corde suo. Qui non est facilis in lingua sua, nec fecit amico suo malū: & opprobrium non sustinuit super vicino suo. Despicitur in oculis eius improbus, timentes autem dominū glorificabit: iurat vt se affligat, & non mutat. Pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera aduersum innoxium non accepit: qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

¶ *Humilis & simplicis David.*

Psalmus xvi.

Custodi me Deus, quoniam speraui in te. Dixi Deo, dominus meus es tu: bene mihi non est sine te. Sanctis qui in terra sunt, & magnificis omnis voluntas mea in eis. Multiplicabūtur idola eorum, post tergum sequentium: non libabo libamina eorum de sanguine, neque assumā nomina eorum in labiis meis. Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu possessor sortis meæ. Lineæ ceciderūt mihi in pulcherrimis, & hæreditas speciosissima mea est. Benedicā dominū qui dedit mihi cōfiliū: in super & noctibus erudierūt me renes mei. Proposui dominū in conspectu meo semper: quia à dextris meis est ne commouear. Propterea lætatum est cor meum, & exultauit gloria mea: & caro mea habitauit confidenter. Non enim derelinques animā meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Ostendis mihi semitam vitæ, plenitudinem lætitarum ante vultum tuum: decores in dextera tua æternos.

¶ *Oratio David.*

Psalmus xvii.

AVdi Deus iustū, intēde deprecationē meā: aurib. percipe orationē meā, absque labiis mendacij. De vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videāt æquitates. Probasti cor meum, visitasti nocte: cōstasti me, & nō inuenisti cogitationes meas trāsire os meū. In opere hominum propter verbum labiorū tuorum, ego obseruaui vias

latronis. Sustenta gressus meos in callib. tuis, & nō labētur vestigia mea. Ego inuocaui te, quia exaudies me Deus: inclina aurem tuam mihi, audi eloquium meum. Mirabilem fac misericordiam tuā saluator sperantiū, à resistētib. dexteræ tuæ. Custodi me quasi pupillam intus in oculo, in umbra alarū tuarū protege me. A facie impiorū vastantiū me, inimici mei animā meam circumdederunt. Adipe suo concluserunt, & ore locuti sunt superbe. Incedentes aduersum me, nūc circumdederūt me: oculos suos posuerūt declinare in terrā. Similitudo eius quasi leonis desiderantis prædam, & quasi catuli leonis sedētis in absconditis. Surge domine præueni faciē eius, incurua eum: salua animā meā ab impio, qui est gladius tuus. A viris manus tuæ domine, qui mortui sunt in profundo: quorū pars in vita, & quorū de absconditis tuis replesti ventrē: qui saturabūtur filiis, & dimittēt reliquias suas paruulis eorū. Ego in iustitiā videbo faciem tuam, implebor cum euigilaero similitudine tua.

¶ Victori seruo domini David, qui locutus est domino verba cantici huius, in die qua liberauit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul.

Psalmus XVIII.

ET dixit, diligam te domine fortitudo mea. Domine petra mea, & robur meū, & saluator meus: Deus meus fortis meus, & sperabo in eo: scutū meū, & cornu salutis meæ, susceptor meus. Laudatū inuocabo dñm, & ab inimicis meis saluus ero. Circumdederūt me funes mortis, & torrentes diaboli terruerūt me, Funes inferni circūdederūt me, præuenerūt me laquei mortis. In tribulatione mea inuocabo dñm, & ad Deum meū clamabo: exaudiet de templo sancto suo vocem meam, & clamor meus ante faciē eius veniet in aures eius. Cōmota est & cōtremuit terra: & fundamēta montiū concussa sunt, & cōqualata sunt, quoniā iratus est eis. Ascēdit fumus de furore eius, & ignis ex ore eius deuorans: carbones incensi sunt ab eo. Inclinauit cælos & descēdit, & caligo sub pedib. eius. Et ascēdit super Cherab & volauit, & volauit super pēnas venti. Posuit tenebras latibulum suum: in circuitu tabernaculū eius, tenebrosa aqua in nubib. ætheris. Præ fulgore in conspectu eius nubes trāsierūt, grando & carbones ignis. Et intonuit in cælo dominus, & altissimus dedit vocem suam: grādinem & carbones ignis. Et emisit sagittas suas & dissipauit eos, & fulgura multiplicauit & cōturbauit illos.

Et apparuerunt effusiones aquarum, & reuelata sunt fundamēta orbis ab increpatione tua dñe. ab inspiratione spiritus furoris tui. Mittet de alto & accipiet me, & trahet me de aquis multis. Liberabit me de inimicis meis potētissimis, & de his qui ode runt me: quoniā robustiores me erant. Præueniēt me in die afflictionis meæ, & factus est dominus firmamentū meū. Et educet me in latitudinem, liberabit me quia placui ei. Retribuet mihi dominus secundum iustitiā, & secundū munditiā manuum mearum reddet mihi. Quia custodiui vias domini, & nō egi impiē à Deo meo. Omnia. n. iudicia eius in cōspectu meo, & præcepta eius nō amoui à me. Et fui immaculatus cū eo, & custodiui me ab iniquitate mea. Et restituit mihi dominus secundū iustitiā meā, & secundū munditiā manuum mearum in conspectu oculorum eius. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocenter ages. Et

cū electo electus eris, & cū peruerso peruerteris. Quia tu populū pauperē saluabis, & oculos excelsos humiliabis. Quia tu illuminas lucernā meam: dñe Deus meus illumina tenebras meas. In te enim currā accinctus, & in Deo meo transfiliā murum. Deus immaculata via eius, eloquium domini igne examinatum: scutum est omnium sperantiū in se. Quis est Deus præter dñm, & quis fortis præter Deū nostrum? Deus qui accingit me fortitudine, & posuit immaculatā viā meā. Cœquans pedes meos ceruis, & super excelsa statuens me. Docens manus meas ad præliū, & cōponens quasi arcū æreū brachia mea. Dediti mihi clypeū salutis tuæ, & dextera tua confortauit me, & māfuetudo tua multiplicauit me. Dilatabis gressus meos subtus me, & nō deficient tali mei. Persequar inimicos meos & apprehendā eos, & non reuertar donec consumam eos. Cædā eos & nō poterunt surgere, cadent sub pedib. meis. Accinxisti me fortitudine ad præliū, incuruabis resistentes mihi subtus me. Inimicorū meorum dediti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti. Clamabunt, & nō erit qui saluet: ad dominum, & nō exaudiet eos. Delebo eos vt puluere ante faciē venti, vt lutum platearum proiciā eos. Saluabis me à contradictionib. populi, pones me in caput gentiū: populus quem ignorauit, seruiet mihi. Auditione auris obediet mihi, filij alieni meriuntur mihi. Filij alieni defluent, & contrahentur in angustiis suis. Viuit dominus & benedictus Deus meus, & exaltabitur Deus salutis meæ. Deus qui das vindictas mihi, & congregas populos sub me. Qui seruas me ab inimicis meis, & à resistētibus mihi eleuas me: à viro iniquo libera me. Propterea confitebor tibi in gentibus domine, & nomini tuo cantabo Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam Christo suo, David & femini eius vsque in æternum.

¶ Victori psalmus David.

Psalmus XIX.

COeli enarrant gloriā Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamētū. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiā. Non est sermo, & nō sunt verba, quib. non audiat vox eorum. In omnē terrā exiuit sonus eorum, & in finibus orbis verba eorum: soli posuit tabernaculū in eis. Et ipse quasi spūs procedēs de thalamo suo, exultauit vt fortis ad currendā viam. A summitate cæli egressus eius, & cursus eius vsq; ad summitatem illius: nec est qui se abscondat à calore eius, Lex domini immaculata cōuertens animas: testimonium domini fidele, sapientiā præstās paruulis. Præcepta dñi recta lætificātia cor: mādatū domini lucidum illuminans oculos. Timor domini mundus perseuerans in sæcula: iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa. Desiderabilia super aurum & lapidē pretiosum multū, & dulciora super mel & fauū redundantē. Vnde seruus tuus docebit ea: in custodiēdis eis retributio multa. Errores quis intelligit, ab occultis munda me. A superbis quoque libera seruum tuum, si non fuerint dominati mei, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo. Sint placētes sermones oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo: domine fortitudo mea, & redemptor meus.

¶ Victori psalmus David.

Psalmus. XX.

EXaudiat de dñs in die tribulationis: protegat te nomen Dei Iacob. Mittat tibi auxilium de sancto:

E sãcto: & de Siõ roboret te. Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustũ tuũ pingue fiat semper. Det tibi secundum cor tuum, & omnem voluntatẽ tuã impleat. Laudabimus in salutari tuo, & in nomine Dei nostri ducem⁹ choros: impleat dominus omnes petitiones tuas. Nũc scio quoniã saluabit dominus Christũ suum: exaudiet eum de cælo sãcto suo, in fortitudine salutis dexterę eius. Hi in curribus, & hi in equis: nos autẽ nominis dñi Dei nostri recordabimur. Ipsi incuruati sũt & ceciderũt: nos autẽ surreximus & erecti sumus. Domine salua rex: exaudies nos in die qua inuocauerimus te.

¶ *Victori psalmus David. Psalmus xxxi.*

Domine in fortitudine tua lætabitur rex, & in salutari tuo exultabit vehemẽter. Desideriũ cordis eius dedisti ei, & voluntate labiorũ eius nõ fraudasti eum semper. Quoniam præuenisti eũ in benedictionib⁹ bonitatis: pones in capite eius coronam de obrizo. Vitam petiuit à te & dedisti ei: longitudinẽ dierũ in sæculum & in æternum. Magna gloria eius in salutari tuo: gloriam & decorẽ pones super eum. Pones enim eũ in benedictionẽ sempiternã, & hilarabis eum lætitia apud vultum tuũ. Quia rex confidet in domino, & in misericordia excelsi nõ decipietur. Inueniet manus tua omnes inimicos tuos: dextera tua inueniet odiẽtes te. Pones eos vt clibanum ignis in tẽpore vultus tui: dñs in furore suo præcipitabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructũ eorũ de terra perdes, & semẽ eorum de filijs hominum. Quoniã inclinauerunt super te malũ, cogitauerunt scelus quod non potuerunt. Quoniã pones eos humerum, funes tuos firmabis contra facies eorũ. Exaltare dñe in fortitudine tua, cãtabimus & psallem⁹ fortitudines tuas.

¶ *Victori pro ceruo matutino, canticũ David. Psalmus xxxi.*

Deus meus Deus meus quare dereliquisti me: lōgẽ à salute mea verba rugit⁹ mei. Deus me⁹ clamabo per diẽ, & nõ exaudies: & nocte, nec est filitũ mihi. Et tu sãcte: habitator laus Israël. In te cõfisi sunt patres nostri: cõfisi sunt, & saluasti eos. Ad te clamauerũt & salui facti sũt: in te cõfisi sunt & non sunt cõfusi. Ego autẽ sum vermis & non homo: opprobriũ hominũ & despectio plebis. Omnes videntes me subsannant me: dimittunt labiũ, mouẽt caput. Confugit ad dominũ, saluet eũ: liberet eũ, quoniã vult eũ. Tu autẽ propugnator meus ex vtero: fiducia mea ab vberibus matris meę. In te proiectus sũ ex vulua: de vẽtre matris meę De⁹ meus es tu. Ne lōge fias à me, quoniam tribulatio proxima est: quoniã nõ est adiutor. Circũdederũt me vituli multi: tauri pingues valluerũt me. Aperuerũt super me os suũ quasi leo rapiens & rugiẽs. Sicut aqua effusus sũ, & separata sunt omnia ossa mea: factũ est cor meũ sicut cera liquefacta in medio ventris mei. Aruit velut testa fortitudo mea, & lingua mea adhæsit palato meo, & in puluerẽ mortis detraxisti me. Circũdederũt me venatores, cõfilium pessimorũ vallauit me: fixerũt manus meas & pedes meos. Numeravi omnia ossa mea: quã ipsi respiciẽtes viderunt in me. Diuiserunt vestimẽta mea sibi: & super vestimẽtũ meũ miserunt sortẽ. Tu autẽ domine ne longẽ facias: fortitudo mea in auxiliũ meũ festina. Erue à gladio animam meam: de manu canis solitariã meã. Salua me ex ore leonis, & de cornibus vnicorniũ exaudi me. Narrabo nomẽ tuum fratribus meis: in medio Ecclesię lau-

dabo te. Qui timetis dñm laudate eũ: omne semen Iacob glorificate eã, & metuite eũ vniuersum semẽ Israel. Quoniã nõ despexit neq; contẽpsit modestiã pauperis, & nõ abscondit faciẽ suã ab eo: & cum clamaret ad eũ, exaudiuit. Apud te laus mea in ecclesia multa: vota mea reddã in cõspectu timẽtium eũ. Comedẽt mites & saturabũtur, laudabunt dñm quærẽtes eum: viuet cor vestrũ in sãpiternũ. Recordabũtur & cõuertẽtur ad dominum oēs fines terræ, & adorabunt corã eo vniuersæ cognationes gentium. Quia domini est regnum, & dominabitur gẽtibus. Comederũt & adorauerunt oēs pingues terræ ante faciẽ eius: curuabũt genu vniuersi qui descendunt in puluerẽ, & anima eius nõ viuet. Semẽ seruiet ei, narrabitur dño in generatione. Venient & annũtiabunt iustitiã eius: populo qui nascetur quem fecit.

Psalmus xxxiii.

Domin⁹ pascit me, nihil mihi deerit. In pascuis herbarũ acclinauit me: super aquas refectiois enutriuit me. Animã meã refecit: duxit me per semitas iustitię propter nomẽ suũ. Sed & si ambulauero in valle vmbre mortis, nõ timebo malũ, quoniã tu mecũ es: virga tua & baculus tu⁹, ipsa cõsolabuntur me. Pones corã me mensam ex aduerso hostiũ meorũ: impinguaisti in oleo caput meum, & calix me⁹ inebriãs. Sed & benignitas & misericordia subsequetur me, omnibus diebus vitę meę: & habitabo in domo domini, in lōgitudine dierum.

Psalmus xxxiv.

Domini est terra & plenitudo ei⁹: orbis & habitatores. Quia ipse super maria fũdauit eũ, & super flumina stabiliuit illum. Quis ascẽdet in mortẽ domini: & quis stabit in loco sãcto eius. Innocẽs manibus & mundo corde: qui nõ exaltauit frustra animã suam, & nõ iurauit dolosẽ. Accipiet benedictionẽ à domino salutari suo. Hęc est generatiõ quærẽtium eũ, quærẽtium faciẽ tuã Iacob semper. Leuate portę capita vestra: & erigimini ianuę sãpiternę, & ingredietur rex glorię. Quis est iste rex glorię, dñs fortis & potens: dominus potẽs in prelio. Leuate portę capita vestra: & erigimini ianuę sãpiternę, & ingredietur rex glorię. Quis est iste rex glorię, dominus exercituum: ipse est rex glorię semper.

PSALMVS XXXV.

Ad te domine animã meã leuabo. Deus meus in te cõfusus sum, nõ cõfundar: ne lætẽtur inimici mihi. Sed vniuersi qui sperãt in te nõ cõfundẽtur: cõfundãtur, qui iniqua gerũt frustra. vias tuas dñe ostende mihi, & semitas tuas doce me. Deduc me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus saluator me⁹, te expectaui tota die. Recordare miserationũ tuarum domine, & misericordiarũ tuarum quia à sempiterno sunt. Peccatorum adolescentiã meã, & scelerũ meorum ne memineris: secundum misericordiã tuã recordare mei tu, propter bonitatẽ tuã dñe. Bonus & rectus dominus: propterea docebit peccatores in via. Deducet mãsuetos in iudicio, & docebit modestos viã suã. Omnes semitę dñi misericordia & veritas: his qui custodiunt pactũ eius, & testificationes eius. Propter nomẽ tuũ domine propitiare iniquitati meę, quoniã grãdis est. Quis est iste vir timẽs dominũ: quem docebit in via quẽ elegit. Anima ei⁹ in bono cõmorabitur, & semẽ eius hæreditabit terrã. Secretum dñi timẽtibus eũ, & pactum suũ ostendet eis.

N ij

A per ad dñm: quia ipse educet de reti pedes meos. Respice in me & miserere mei: quoniam solus & pauper sum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt: de angustiis meis educ me. Vide humilitatem meam & laborem meum, & porta omnia peccata mea. Vide inimicos meos, quia multiplicati sunt: & odio iniquo oderunt me. Custodi animam meam & libera me: non confundar quoniam speravi in te. Simplicitas & aequitas seruabunt me: quia expectavi te. Redime Deus Israel, ex omnibus angustiis suis.

David. Psalmus xxvi.

Iudica me Deus, quoniam ego in simplicitate mea ambulavi: & in domino confidens non deficiam. Proba me domine & tenta me: ut renes meos & cor meum. Quia misericordia tua in conspectu oculorum meorum est, & ambulabo in veritate tua. Non sedi cum viris vanitatis, & cum superbis non ingrediar. Odiui ecclesiam pessimorum, & cum iniquis non sedebo. Laudabo in innocentia manus meas, & circumibo altare tuum domine. Ut audiam vocem laudis, & enarrem omnia mirabilia tua. Domine dilexi habitaculum domus tuae, & locum tabernaculi gloriae tuae. Ne auferas cum peccatoribus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam. In quorum manibus scelus est, & dextera eorum repleta est muneribus. Ego autem in simplicitate mea gradiar, redime me & miserere mei. Pes meus stetit in recto: in ecclesiis benedicam domino.

David. Psalmus xxvii.

Dominus lux mea, & salutare meum, quem timebo: dominus fortitudo vitae meae quem formidabo. Dum appropinquarent mihi maligni ut comederent carnem meam: hostes mei inimici mei, ipsi impegerunt & ceciderunt. Si steterint aduersus me castra, non timebit cor meum: si surrexerit contra me bellum, in hoc ego confidam. Vnum petiui a domino hoc requiram, ut habitem in domo domini omnibus diebus vitae meae: ut videam pulchritudinem domini, & attendam templum eius. Abscondit enim me in umbra sua in die pessima, abscondet me in secreto tabernaculi sui, in petra exaltabit me. Nunc quoque exaltauit caput meum super inimicos meos qui sunt in circuitu meo, & immolabo in tabernaculo eius hostias iubilii: cantabo & psallam domino. Audi domine vocem meam inuocantis, miserere mei, & exaudi me. Tibi dixit cor meum, quae fuit vultus meus: faciem tuam domine requiram. Ne abscondas faciem tuam a me, ne declines in furore tuo a seruo tuo, auxilium meum fuisti: ne derelinquas me, & ne dimittas me Deus saluator meus. Pater enim meus & mater mea dereliquerunt me: dominus autem collegit me. Ostende mihi domine viam tuam, & deduc me in semitam rectam propter insidiatores meos. Ne tradas me animam tribulationi meae: quoniam surrexerunt contra me testes falsi & apertum mendacium. Ego autem credo quod videam bona domini in terra viuentium. Expecta dominum, confortare, & roboretur cor tuum & sustine dominum.

David. Psalmus xxviii.

Ad te domine clamabo fortis meus, ne obsurdescas mihi: ne forte tacente te mihi comparer his qui descenderunt in lacum. Audi vocem deprecationis meae cum clamauero ad te, cum leuauero manus meas ad oraculum sanctum tuum. Ne tradas me cum impiis & cum operantibus iniquitatem, qui loquuntur pacem cum amicis suis: & est malum in corde eorum. Da eis secundum opus suum, & secundum malum ad inuentionem suarum, iuxta opus manuum suarum da eis: redde retributionem suam illis. Quoniam non intelligunt opera domini, & opus manuum eius: destrues eos & non aedificabis:

benedictus dominus quoniam audiuit vocem deprecationis meae. Dominus fortitudo mea & scutum meum, in ipso confisus est cor meum, & habui adiutorium: gauisus est cor meum, & in cantico meo confitebor illi. Dominus fortitudo mea: & robur salutarium Christi sui est. Salua populum tuum & benedic hereditati tuae: & pasce eos & subleua eos usque in sempiternum.

David. Psalmus xxxix.

Afferte domino filios arietum: afferte domino gloriam & imperium. Afferte domino gloriam nomini eius: adorare dominum in decore sancto. Vox domini super aquas, de gloria intonuit: dominus super aquas multas. Vox domini in fortitudine: vox domini in decore. Vox domini confringentis cedros: & confringet dominus cedros libani. Et disperget eas quasi vitulus libanus, & fation quasi filius rhinocerotis. Vox domini diuidens flammam ignis. Vox domini parturire faciens desertum: parturire faciet dominus desertum Cades. Vox domini obstetricans cervis, & reuelans saltus, & in templo eius omnis loquetur gloriam. Dominus diluuium inhabitat: & sedebit dominus rex in aeternum. Dominus fortitudinem populo suo dabit: dominus benedicet populo suo in pace.

Psalmus cantici ad dedicationem domus David.

Psalmus xxx.

Exaltabo te domine quoniam saluasti me: & non dilatasti inimicos meos super me. Domine deus meus, clamaui ad te & sanasti me. Domine eduxisti ex inferno animam meam: uiuificasti me, ne descenderem in lacum. Cantate domino sancti eius: & confitemini memoriae sanctitatis eius. Quoniam ad momentum est ira eius, & vita in repropitiatione eius: ad vesperum commorobitur fletus, & in matutino laus. Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebo in sempiternum. Domine in voluntate tua posuisti monti meo fortitudinem: abscondisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus. Ad dominum clamabo, & dominum deprecabor. Quae est utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem: nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam? Audi domine & miserere mei: domine esto adiutor. Conuertisti placitum meum in chorum mihi, soluisti saccum meum, & accinxisti me laetitia. Ut laudet te gloria & non taceat, domine Deus meus in sempiternum confitebor tibi.

Victori psalmus David. Psalmus xxxi.

In te domine speravi, non confundar in aeternum: in iustitia tua salua me. Inclina ad me aurem tuam velociter, libera me: esto mihi in lapidem fortissimum, & in domum munitam ut salues me. Quia petra mea & munitio mea tu es: & propter nomen tuum dux meus eris & enutries me. Educes me de rete quod absconderunt mihi: quia tu fortitudo mea es. In manu tua commendabo spiritum meum: redemisti me domine Deus veritatis. Odisti custodientes vanitates frustra: ego autem in domino confisus sum. Exultabo & laetabor in misericordia tua, quia vidisti afflictionem meam: cognouisti tribulationes animae meae. Et non conclusisti me in manu inimici: statuisti in latitudine pedes meos. Miserere mei domine quoniam tribulor, caligauit in furore oculus meus: anima mea & veter meus. Quia consuptae sunt in moerore vitae meae, & anni mei in gemitu, infirmata est in iniquitate virtus mea: & ossa mea contabuerunt. Apud omnes hostes meos factus sum opprobrium, & vicinis meis nimis, & timor notis meis. Quia videbant me in plateis, fugiebant a me. Oblivioni traditus sum quasi mortuus a corde: factus sum quasi

E vas perditū. Audiui. n. opprobriū multorū, cōgregatione in circuitu, dū inirent cōsiliū aduersū me: & vt auferrēt animā meā cogitauerūt. Ego autē in te speraui dñe: dixi De⁹ meus es tu. In manu tua tēpora mea: libera me de manu inimicorū meorū. & persequētū me. Ostēde faciē tuā super seruū tuū: salua me in misericordia tua. Dñe ne cōfundar, quoniā inuocaui te: confundātur impij, taceant in inferno. Muta fiant labia mē dacij: quæ loquūtur cōtra iustū dura, in superbia & despectione. Quā multa est bonitas tua quā abscondisti timētib. te, operatus es sperantib in te: in conspectu filiorū hominū. Abscondes eos in protectione vultus tui, à duritia viri: abscondes eos in vmbra, à contradictione linguarū. Benedictus dñs: quoniā mirabilem fecit misericordiam suam mihi, in ciuitate munita. Ego autē dixi in stupore meo: proiectus sum de conspectu oculorū tuorū. Ergone audisti vocē deprecationis meæ: cum clamarem ad te. Diligite dominū oēs sancti eius, fideles seruat dominus: & retribuet his qui satis operātur superbiā. Cōfortamini & roboretur cor vestrū: oēs qui expectatis dominū.

¶ David. eruditio. Psalmus xxxii.

Beatu cui dimissa est iniquitas, & absconditum est peccatū. Beatus homo cui nō imputauit dñs iniquitatē: nec est in spiritu eius dolus. Quia tacui attrita sūt ossa mea: in rugitu meo tota die. Die. n. & nocte grauatur super me manus tua: versatus sū in miseria mea, cū exardesceret æstas iugiter. Peccatū meū notū faciā tibi: & iniquitatē meā nō abscondi, Dixi, cōfitebor scelus meū dño: & tu misisti iniquitatē peccati mei. Pro hac orabit omnis misericors ad te: tēpus inueniēs, vt cū inundauerint aquæ multæ, ad illū nō accedant. Tu es protectio mea, ab hoste custodies me, laus mea saluās: circūdabis me sēper. Docebo te, & mōstrabo tibi viam per quā ambules: cogitabo de te oculo meo. Nolite fieri sicut equ⁹ & mul⁹ quib. nō est intelligētia: in camo & freno maxillas eorū cōstringe, qui nō accedūt ad te. Multi dolores impij cōfidentē autē in dño misericordia circūdabit. Lætamini in domino & exultate iusti: & laudate eū oēs recti corde.

Psalmus xxxiii.

Laudate iusti dñm: rectos decet laudatio. Cōfitemini dño in cithara: in psalterio decachordo cantate ei. Cātate ei canticū nouū: diligēter psallite in iubilo. Quoniā rectū est verbum dñi: & omne opus eius in fide. Diligit iustitiā & iudiciū: misericordia dñi plena est terra. Verbo dñi cæli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis ornatus eorū. Congregans quasi in vtre aquas maris: ponens in thesauris abyssos. Timeat dñm omnis terra ipsum formident vniuersi habitatores orbis. Quia ipse dixit & factus est: ipso præcipiente stetit. Dñs dissoluit consiliū gentium: irritas facit cogitationes populorū. Consiliū dñi in æternū stabit: cogitationes cordis eius in generatione & generatione. Beata gēs cuius dñs De⁹ eius: populus quē elegit in hæreditatē sibi. De cælo respexit dñs: vidit oēs filios Adā. De firmissimo folio suo perspexit ad vniuersos habitatores terræ. Fingēs pariter cor eorū: intelligens omnia opera eorum. Non saluatur rex in multitudine exercitus: nec fortis liberabitur in multitudine virtutis. Fallax equus ad salutē: & in multitudine virtutis suæ non saluabit. Ecce oculus dñi super timentes eū: ad expectantes mi-

S. Hieron. Tom. 7.

sericordiā eius. Vt eruat de morte animas eorū, & viuificet eos in fame. Anima nostra expectauit dñm: auxiliū nostrum & clypeus noster est. In ipso. n. lætabitur cor nostrū, quia in nomine sancto eius sperauimus. Fiat misericordia tua dñe super nos, sicut expectauimus in te. Dauid qñ commutauit os suū corā Abimelech, & eiecit eū, & abiit.

Psalmus xxxiv.

Benedicam dñm in omni tempore: semper laus eius in ore meo. In dño laudabitur anima mea: audient mites & lætentur. Magnificate dñm mecum, & exaltemus nomen eius pariter. Quæsiui dñm, & exaudiuit me: & de omnib. angustiis meis liberauit me. Aspiciate ad eum & cōfluite, & vultus vestri non confundentur. Hic pauper clamauit, & dñs exaudiuit: & de omnib. tribulationib. eius saluauit eum. Circundat angelus dñi in gyro timentes eum, & eruet eos. Gustate & videte, quoniā bonus dñs: beatus vir qui sperat in eo. Timeate dñm sancti eius: quoniā non est inopia timentib. eum. Leones indiguerunt & esurierunt: quærētib. autē dñm, non deerit omne bonum. Venite filij audite me, timorē dñi docebo vos. Quis est vir qui velit vitā, diligens dies videre bonos. Custodi linguam tuam à malo: & labia tua ne loquantur dolum. Recede à malo, & fac bonum: quære pacem, & persequere eū. Oculi dñi ad iustos, & aures eius ad clamores eorum. Vultus dñi super facientes mala: vt perdat de terra memoriā eorum. Clamauerunt & dñs exaudiuit, & ex omnib. tribulationib. eorum liberauit eos. Iuxta est dominus cōtritis corde, & contractos spiritu saluabit. Multæ tribulationes iusti, & ex omnib. illis liberauit eum dominus. Custodit omnia ossa eius: vnum ex eis non cōfringetur. Interficiet impium malitia, & odientes iustū culpabuntur. Redimet dominus animas seruatorū suorum, & non peccabunt omnes sperātes in eo.

David. Psalmus xxxv.

Iudica dñe aduersarios meos: pugna cōtra impugnātes me. Apprehēde scutū & hastā, & cōsurge in auxiliū meum. Euagina gladiū, & præoccupa ex aduerso persequentē me: dic animæ meæ, salus tua ego sum. Cōfundātur & reuereantur, qui quærunt animā meā. Conuertantur retrorsum & cōfundātur, qui cogitant malum mihi. Fiant sicut puluis ante faciē venti, & angelus dñi impellat. Sic via eorū tenebræ & lubricum, & angelus dñi persequatur eos. Quia frustra absconderunt mihi insidias retis sui: sine causa foderunt animæ meæ. Veniat ei calamitas quā ignorat, & rete suū quod abscondit cōprehendat eum, & cadat in laqueū. Anima autem mea exultabit in dño, & lætabitur in salute sua. Omnia ossa mea dicent, dñe quis similis tui. e. ipiens in opē à validiore, & pauperē & mediū à violēto. Surgētes testes iniqui: quæ nesciebāt interrogabāt me. Reddebāt mihi mala pro bono: sterilitatem animæ meæ. Ego autē cum infirmarer ab eis induebar cilicio: humiliabā in ieiunio animā meā, & oratio mea in sinum meū reuertetur. Quasi ad amicū, quasi ad fratrem meū sic ambulabā: quasi lugēs mater tristis incuruabar. Et in infirmitate mea lætabātur & cōgregabātur: collecti sunt aduersum me percutiētes, & nesciebā: scindētes & nō tacētes. In simulatione verborū fictorū, fredebāt cōtra me dentib. suis. Domine quanta aspicias, cōuerte animā meā à calamitatib. suis: à leo-

N iij

nibus solitariā meam. Confitebor tibi in ecclesia grandi: in populo forti laudabo te. Nō latētur super me inimici mei mēdaces: odientes me frustra conuiuentes oculo. Non. n. pacem loquuntur, sed in rapina terrā verba fraudulēta cōcinnant. Et dilatauerūt super me os suū, dixerunt vah vah: vidit oculus noster. Vidisti dñe ne taceas: dñe ne elongeris à me. Cōsurge & vigila in iudiciū meū: Deus meus & dñs meus in causā meā. Iudica me secundum iustitiā tuam dñe Deus meus: & ne insultent mihi. Nec dicant in corde suo, vah animā nostrā: nec dicant, absorbuimus eum. Cōfundantur & reuereantur pariter qui lætantur in afflictione mea, induantur confusione & verecundia, qui magnificentur super me. Laudent & lætentur qui volunt iustitiā meam: & dicant semper magnificetur dñs, qui vult pacem serui sui. Et lingua mea meditabitur iustitiā tuam: tota die laudem tuam.

¶ *Pro victoria seruo domini David. Psalmus xxxvi.*

Dixit scelus impij in medio cordis ei: nō esse timorem Dei ante oculos eius. Quia dolose egit aduersus eū in oculis suis: vt inueniret iniquitatē eius ad odiēdū. Verba oris eius iniquitas & dolus: cessauit cogitare benefacere. Iniquitatē cogitat in cubili suo, stabit in via nō bona: malū non abiiciet. Dñe in cælo misericordia tua: fides tua vsq; ad nubes. Iustitia tua quasi mōtes dñe, iudicia tua abyssus multa: hominē & iumentum saluos facies dñe. Quam pretiosa est misericordia tua dñe, & filij Adam in vmbra alarū tuarū sperabūt. Inebriabūtur de pinguedine domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Quoniā tecum est fons vitæ: in lumine tuo videbimus lumen. Attrahe misericordiam tuā scientib; te, & iustitiā tuā rectis corde. Non veniat mihi pes superbiæ: & manus impiorū ne me cōmoueat. Ibi ceciderunt operantes iniquitatē: expulsi sunt, & nō potuerunt surgere.

David. Psalmus xxxvii.

Noli cōtendere cum malignis: neque æmuleris faciētes iniquitatē. Quoniā sicut herba velociter cōterētur, & sicut olus viride marcescēt. Spera in dño, & fac bonū: peregrinare in terra, & pascere fide: & delectare in dño, & dabit tibi petitiones cordis tui. Volue super dñm viā tuā, & cōfide in eo, & ipse faciet. Et educet sicut lumen iustitiā tuā, & iudiciū tuū sicut meridiem. Tace dño, expecta eum, noli cōtendere aduersus eum qui proficit in via sua: aduersū virū qui facit quæ cogitat. Dimitte iram, & derelinque furorem: noli cōtendere vt malefacias. Quoniā qui malefaciūt, interibunt: expectātes autē dñm ipsi hæreditabunt terrā. Adhuc. n. modicū & nō erit impius: & cogitabis de loco ei, & nō subsistet. Mites autē hæreditabunt terrā, & delectabūtur in multitudine pacis. Cogitat impius de iusto, & frendet aduersum eum detib; suis. Dñs deridebit eum: videns quod veniat dies eius. Gladium euaginauerunt impij: intenderunt arcum suum, vt percutiant egenū & pauperē, & interficiāt rectos in via. Gladius eorū ingrediat in cor eorū, & arcus eorum cōfringantur. Melius est parum iusto: quā diuitiæ peccatorū multæ. Quoniā brachia impiorum confringentur: subleuat autē iustos dñs. Nouit dñs dies immaculatorū, & hæreditas eorū æterna erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis satura-

buntur. Quia impij peribunt, & inimici dñi gloriantes vt monocerotes: cōsumuntur, sicut fumus cōsumuntur. Fœnus accipit impius, & non reddit: iustus autē & donat & tribuit. Quia qui benedicti fuerint ab eo, hæreditabūt terrā: & qui maledicti, interibunt. A dño gressus viri firmātur, & viā eius volet. Cum ceciderit nō allidetur: quia dñs sustentat manum eius. Puer fui, siquidē senui, & non vidi iustum derelictū: neque semen eius quærēs panē. Tota die donat, & cōmodat: & semen eius in benedictione. Recede à malo, & fac bonū, & inhabita in sempiterno. Quia dñs diligit iudiciū, & non derelinquet sanctos suos: in æternū custoditi sunt, & semen impiorū peribit. Iusti hæreditabunt terram; & inhabitabunt in sæculū super eam. Os iusti meditabitur sapientiā, & lingua eius loquetur iudiciū. Lex Dei eius in corde eius: non deficient gressus eius. Considerat impius iustum, & quærīt vt occidat eum. Dominus non derelinquet eum in manu eius, & nō condēnabit eum cum iudicatur. Expecta dñm, & custodi viā eius, & exaltabit te vt possideas terram: cum interibūt impij videbis. Vidi impium robustū, & firmissimū sicut indigenā virentē: Et transiui, & ecce nō erat: & quæsiui eū, & non est inuentus. Custodi simplicitatē, & vide rectum: quia erit ad extremū viro pax. Præuaricatores autē delebūtur pariter, & nouissimū impiorū peribit. Salus autem iustorum à dño: fortitudo eorum in tempore tribulationis. Et auxiliabitur eis dominus, & liberabit eos: eruet eos ab impiis, & saluabit eos: quia sperauerunt in eo.

¶ *Canticum David in commemoratione. Psalmus xxxviii.*

Domine ne ira tua arguas me: neq; ī furore tuo corripas me. Quoniā sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & tetigit me manus tuas. Non est sanitas in carne mea à facie indignationis tuæ: nō est pax ossib; meis à facie peccati mei. Quoniam iniquitates meæ trāsierūt caput meū: quasi onus graue aggravatæ sūt super me. Cōputruerūt, & tabuerūt cicatrices meæ, à facie insipiētiae meæ. Afflictus sum & incuruatus sum nimis: tota die mœrens ambulauī. Quoniā lūbi mei repleti sunt ignominia, & nō est sanitas in carne mea. Euigilaui, & afflictus sum nimis: rugiebā à gemitu cordis mei. Dñe in conspectu tuo omne desiderium meum: & gemitus meus à te nō est absconditus. Cor meum fluctuabat, dereliquit me fortitudo mea: & lux oculorū meorū etiā ipsa nō est mecū. Chari mei, & amici mei quasi cōtra leprā meā steterūt, & vicini mei longē steterūt. Et iruebāt quærentes animā meā: & inuestigātes mala mihi loquebantur insidias, & dolos tota die meditabantur. Ego autē quasi surdus non audiebā, & quasi mutus non aperiēs os suū. Et erā quasi homo non audiens: nec habens in ore suo redargutiones. Te. n. dñe expectabam, tu exaudies dñe Deus meus. Quia dixi ne forte insultent mihi, & cū vacillauerint pedes mei super me magnificentur. Quia ego ad plagas paratus sū, & dolor meus cōtra me est sēper. Quia iniquitatē meā annuntio: sollicitus ero pro peccato meo. Inimici autē mei viuētes confortati sunt, & multiplicati sunt odiētes me mendaciter. Et qui reddūt malū pro bono, aduersabātur mihi: quia sequebar bonū. Ne derelinquas me domine: Deus meus ne elongeris à me. Festina in auxilium meum, domine salutis meæ.

¶ *Pro*

E

¶ Pro victoria Idithun.

David.

Psalmus xxxix.

Dixi custodiā vias meas ne peccem in lingua mea; custodiā os meū silētio, donec est impi⁹ contra me. Obmutui silētio, tacui de bono, & dolor meus cōturbarus est. Incaluit cor meū in medio mei, in meditatione mea incēsus sum igni: locutus sū in lingua mea. Ostēde mihi dñe finē meū, & mensurā dierū meorū, quæ sit, vt sciā quid mihi desit. Ecce breues posuisti dies meos, & vita mea quasi nō sit in cōspectu tuo: omnia. n. vanitas omnis homo stans semper. Tantū in imagine ambulat homo, tantum frustra cōturbatur: cōgregat & ignorat cui dimittat ea. Nunc ergo quid expecto dñe? præstolatio mea tu es. Ab omnib. iniquitatibus meis liberā me: opprobriū stulto ne ponas me. Obmutui, non aperiā os meum: quia tu fecisti. Tolle à me plagas tuas: à contentione manus tuæ ego consumptus sum. Increpationib. pro iniquitate corripuisti virum, & posuisti quasi tineam desiderabilia eius: veruntamen vanitas omnis homo semper. Audi orationem meā domine, & clamorem meum exaudi: ad lacrymam meam ne obfurdescas, quia advena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei. Parce mihi vt rideam antequam vadam, & non subsistā.

¶ Pro victoria psalmus David.

Psalmus xl.

Expectans expectaui dñm: & inclinatus est ad me, & audiuit clamorē meū. Et eduxit me de lacu sonitus, de luto cœni: & statuit super petrā pedes meos, stabiliuit gressus meos. Et dedit in ore meo canticū nouū, laudē Deo nostro. Videbunt multi & timebunt, & sperabunt in dño. Beatus vir qui posuit dñm confidentiā suam, & nō est auersus ad superbias pōpasq; mendacij. Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua, & cogitationes tuas pro nobis, non inuenio ordinem coram te: si narrare voluero & numerare, plura sunt quam vt narrari queant. Victimam & oblationem non voluisti, aures fodisti mihi: holocaustū & pro peccato non petisti. Tunc dixi, ecce ego venio: in volumine libri scriptum est de me. Vt facerem placitū tibi Deus meus volui, & legem meam in medio ventris mei. Annuntiaui iustitiam in ecclesia multa, ecce labia mea nō prohibebo: domine tu nosti. Iustitiam tuam non abscondi in medio cordis mei, fidem tuam & salutare tuum dixi: non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam in ecclesia multa. Tu domine non prohibebis misericordias tuas à me: misericordia tua & veritas tua iugiter feruabunt me. Circundederunt enim me mala, quorum non est numerus, cōprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui videre: plures factæ sunt, quā capilli capitis mei, & cor meū dereliquit me. Placeat tibi domine vt liberēs me: domine ad adiuuandum me festina. Confundantur & reuerantur simul quærentes animam meā vt auferant eam: conuertantur retrorsum & confundantur, qui volunt mala mihi. Pereant post cōfusionem suam, qui dicunt mihi vah vah. Gaudeant & lætentur in te omnes qui quærent te: dicant iugiter magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum. Ego autem sum egenus & pauper: dominus sollicitus erit pro me: auxilium meum & salutare meum tu es, Deus meus ne moreris.

S. Hieron. Tom. 7.

¶ Pro victoria psalmus David.

Psalmus xli.

Beatus qui cogitat de paupere: in die mala liberabit eum dominus. Dominus custodiet eum, & viuificabit eum: & beatus erit in terra, & non tradet eum animæ inimicorum suorū. Dominus confortabit eum in lecto infirmitatis: totum stratum eius vertisti in ægrotatione sua. Ego dixi, domine miserere mei: sana animam meam, quoniam peccaui tibi. Inimici mei loquentur malum mihi: quando morietur & peribit nomen eius. Et si venerit vt visitet, vana loquetur cor eius: cōgregabit iniquitatem sibi, egrediens foras detrahet. Simul aduersum me murmurabant omnes odientes me: contra me cogitabant malum mihi. Verbum diaboli infundebant sibi: qui dormiuit non addet vt resurgat. Sed & homo pacificus meus: in quo habui fiduciam: qui manducabat panem meum, leuauit contra me plantam. Et tu domine miserere mei & eleua me, & reddam eis. In hoc cognoui quod velis me: quia non insultabit inimicus meus mihi. Ego autem in simplicitate mea adiutus sum à te, & statues me ante faciē tuā in perpetuum. Benedictus dominus Deus Israel à sæculo, & vsque in sæculum, Amen amen.

¶ Victori intellectus filius Core.

Psalmus xlii.

Sicut areola præparata ad irrigationes aquarū: Sic anima mea præparata ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deū fortē viuum, quā veniā, & apparebo ante faciē Dei. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes per diē & noctem: cum diceretur mihi tota die, vbi est Deus tuus. Horū recordatus sum, & effudi in me animā meā: quia veniā ad vmbraclū, tacebo vsque ad domum Dei in voce laudis & cōfessionis, multitudinis festa celebrantis. Quare incuruaris anima mea, & cōturbas me: expecta Deū quia adhuc cōfitebor ei, salutarib. vultus eius. Deus meus in me ipso anima mea incuruatur: propterea recordabor tui de terra Iordanis, & Chermonim de monte minimo. Abyssus abyssū vocat, in voce cataractarum tuarum: oēs gurgites tui & fluctus tui super me transferunt. Per diē mandauit dominus misericordiā suam, & nocte canticū eius mecum: oratio Deo vitæ meæ. Dicā Deo petra mea, quare oblit⁹ es mei: quare tristis incedo affligente inimico? Dum me interficerēt in ossib. meis, exprobrauerūt mihi hostes mei: dicētes tota die vbi est Deus tuus? Quare incuruaris anima mea, & conturbas me: expecta dominum, quoniam adhuc confitebor ei: salutibus vultus mei & Deo meo.

Psalmus xliiii.

Iudica me Deus & discerne causam meam de gente non sancta: à viro iniquo & doloso salua me. Tu enim Deus fortitudo mea, quare proiecisti me: quare tristis incedo affligēte inimico? Mitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa ducent me, & introducent me ad montē sanctum tuū, & in tabernaculum tuum. Et introibo ad altare Dei, ad Deum lætitiæ & exultationis meæ, & confitebor tibi in cithara Deus, Deus meus. Quare incuruaris anima mea, & quare conturbas me: expecta dominum, quoniam adhuc confitebor ei: salutibus vultus mei & Deo meo.

N iiij

C

G

D

H

¶ Pro victoria filiis Core eruditio. Psalmus XLIV.

Deus aurib. nostris audiuimus: patres nostri narrauerunt nobis opus quod operatus es in dieb. eorū, in dieb. antiquis. Tu manu tua gentes delesti & plātaſti eos: afflixisti populos, & emisisti eos. Non. n. in gladio suo possederunt terram, neque brachium eorū salutabit eos: sed dextera tua est brachium tuū & lux vultus tui, quia cōplacuiſti eis. Tu es ipse rex, Deus meus: præcipe pro salutib. Iacob. In te hostes nostros vētilabimus: in nomine tuo cōculcābim⁹ aduersarios nostros. Nō. n. in arcu meo confidā: neque gladius meus saluabit me. Quia saluasti nos de hostib. nostris, & eos qui oderunt nos confundisti. In dño gaudebimus tota die, & nomini tuo in æternū cōfitebimur, semper. Verum tu proiecisti, & confundisti nos: & nō egredieris in exercitib. nostris. Vertisti terga nostra hosti: & qui oderunt nos, diripuerunt sibi. Dediti nos quasi gregem ad vorandū, & in gentib. dispersisti nos. Vendidisti populum tuū sine pretio: nec grādis fuit cōmutatio eorum. Posuisti nos opprobriū vicinis nostris: subannationem & irrisum his qui erant in circuitu nostro. Posuisti nos similitudinē in gentibus, cōmotionem capitis in tribubus. Tota die confusio mea cōtra me, & ignominia faciei meæ cooperuit me. A voce exprobrantis & blasphemantis: a facie inimici & vltoris. Omnia hæc venerunt super nos, & obliuiscimur nos: nec mentiti sumus in pacto tuo. Non est conuersum retro cor nostrū: nec declinauerunt gressus nostri à semita tua. Quoniam deiecisti nos in loco draconū, & operuisti nos vmbra mortis. Si obliuiscimur nominis Dei nostri, & si expādimus manus nostras ad Deum alienū. Nunquid non Deus inuestigabit istud? ipse enim nouit cogitationes cordis. Quoniam propter te mortificati sumus tota die: reputati sumus vt grex occisionis. Cōsurge quare dormitas domine. euigila quare proiicis nos in sēpiternum. Quare faciem tuam abscondis: obliuisceris afflictiones & angustias nostras. Quoniā incuruata est in puluere anima nostra: adhæsit terræ vēter noster. Surge auxiliare nobis, & redime nos propter misericordiam tuam.

¶ Victori proliis filiorum Core, eruditionis canticum amantiſſimi. Psalmus. XLV.

Erustauit cor meū verbū bonum; dico ego opera mea regi: lingua mea stilus scribæ velocis. Decore pulchrior es filiis hominū, effusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit tibi Deus in æternū. Accingere gladio tuo super femur fortissime: gloria tua & decore tuo. Et decore tuo prospere ascēde, propter verbū veritatis & mansuetudinē iustitię, & docebit te terribilia dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadēt: in corda inimicorū regis. Thronus tuus Deus in sæculū, & in æternū: sceptrum æquitatis, sceptrū regni tui. Dilexisti iustitiā, & odisti iniquitatē: propterea vnxit te Deus, Deus tu⁹ oleo exultationis præ participib. tuis. Myrrha & lacte & casia in cūctis vestimentis tuis, de domib. eburneis quibus lætificauerunt te. Filia regū in honore tuo. stetit cōiunx in dextera tua, in diademate aureo. Audi filia & vide, & inclina aurē tuā, & obliuiscere populi tui & domus patris tui. Et cōcupiscet rex decorē tuū: quia ipse est dominus Deus tuus, & adora eū. Et filia fortis in

muneribus: faciē tuā deprecabūtur diuites populi. Omnis gloria filia regis intrinsec⁹: fasciis aureis vestita est. In scutulatis ducetur ad regē, virgines sequētur eam amica eius: ducentur illuc. Ducetur in lætitiis & exultatione: ingrediētur thalamū regis. Pro patrib. tuis erunt filij tui: pones eos principes in vniuersa terra. Recordabor nominis tui in omni generatione & generatione: propterea populi confitebuntur tibi in sæculū & in æternum.

¶ Victori filiorum Core pro iuuentutibus canticum.

Psalmus XLVI.

De⁹ nostra spes & fortitudo: auxiliū in tribulationib. inuentus es validū. Ideo non timebimus cum fuerit trāslata terra, & cōcussi montes in corde maris. Sonantib. & intumescētib. gurgitibus eius, & agitatib. mōtib. in potentia eius sēper. Fluminis diuisiones lætificāt ciuitatē Dei: sanctum tabernaculū altissimi. Deus in medio eius nō cōmouebitur: auxiliabitur ei De⁹ in ipso ortu matutino. Cōturbatæ sunt gētes, cōcussa sunt regna: dedit vocem suā, prostrata est terra. Dñs exercituum nobiscū: protector noster Deus Iacob semper. Venite & videte opera domini: quātas posuerit solitudines in terra. Compescuit bella vsque ad extremum terræ, arcum confringet & cōcidet hastam: plaustra comburet igni. Cessate & cognoscite quoniam ego Deus: exaltabor in gentibus, exaltabor in terra. Dominus exercituum nobiscum: fortitudo nostra Deus Iacob semper.

¶ Victori filiorum Core. Psalmus XLVII.

Omnes populi plaudite manibus: iubilate in eo in voce laudis. Quoniā dñs altissimus terribilis: rex magnus super oēm terram. Congregauit populos subter nos, & trib. sub pedibus nostris. Elegit nobis hæreditatem nostrā: gloriā Iacob quā dilexit semper. Ascendit Deus in iubilo: dominus in voce buccinæ. Canite Deo canite regi nostro canite. Quia rex vniuersæ terræ Deus: canite eruditē. Regnauit Deus super gentes: Deus sedet super thronum sanctū suum. Principes populorum congregati sunt populus Dei Abraham: quoniam dij scuta terræ vehementer eleuati sunt.

¶ Canticum psalmi filiorum Core.

Psalmus XLVIII.

Magnus dominus & laudabilis nimis: in ciuitate Dei nostri, in mōte sancto eius. Specioso germine gaudio vniuersæ terræ, monte Siō læteribus aquilonis ciuitatulæ regis magni Deus in domibus eius: agnitus est in auxiliando. Quia ecce reges congregati sunt: venerunt simul. Ipsi videntes sic obstupuerunt: conturbati sunt, admirati sunt. Horror possedit eos ibi: dolor quasi parturiētis. In vento vredinis: cōfringes naues Tharsis. Sicut audiui⁹, ita vidim⁹ in ciuitate Dei exercituum, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eā vsq; in æternum semper. Estimauimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui. Secundum nomē tuum Deus, sic laus tua vsque ad extremum terræ: iustitia repleta est dextera tua. Lætetur mons Siō, exultent filia Iudæ: propter iudicia tua. Circundate Sion & circuite eam, numerate turres eius. Ponite cor vestrum in mœnibus eius: separate palatia eius, vt enarretis in generatione nouissima. Quia ipse est Deus Deus noster in sæculum, & in perpetuum: ipse erit dux noster in morte.

¶ Victo-

E

¶ *Victori filiorum Core Psalmus.*

Psalmus XLIX.

Avdite hæc oēs populi: aurib. percipite vniuersi habitatores occidentis. Tā filij Adā, quā filij singulorū: simul diues & pauper. Os meū loquetur sapiētias, & meditatio cordis mei prudētias. Inclino ad parabolā aurē meā: aperiā in cithara ænigma meum. Quare timebo in dieb. mali: iniquitas calcanei mei circūdabit me. Qui fiduciā habent in fortitudine sua, & in multitudine diuitiarū suarū superbiūt. Fratrem redimens nō redimet vir: nec dabit Deo propitiationē pro eo. Neq; pretiū redemptionis animę eorū: sed quiescit in sæcula. Et viuet vltra in sēpiternū, & non videbit interitū. Cū viderit sapiētes morientes: simul insipiens & indoct⁹ peribunt, & derelinquent alienis diuitias suas. Interiora sua domus suas in sæculo, tabernacula sua in generatione & generatione: vocauerunt nominibus suis terras suas. Et homo in honore non cōmorabitur: & similitus est iumentis, & exæquatus est. Hæc est via insipientiæ eorū, & post eos iuxta os eorū current sēper. Quasi grex in inferno positi sunt: mors pascet eos, & subiiciēt eos recti in matutino, & figura eorū conteretur in inferno post habitaculum suū. Veruntamē Deus redimet animam meā de manu inferni: cum assumpserit me sēper. Noli timere cum ditatus fuerit vir: cum multiplicata fuerit gloria dom⁹ eius. Neq; enim moriēs tollit omnia: nec descendet post eum gloria eius. Quia animæ suæ in vita sua benedicet: laudabunt te cum benefeceris tibi. Intrabit vsque ad generationem patrum suorum: vsque ad finem non videbunt lucem. Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis, & silebitur.

F

¶ *Psalmus Asaph.* Psalmus L.

Fortis De⁹ domin⁹ locutus est, & vocauit terrā: ab ortu solis vsq; ad occasum eius. De Sion perfecto decore Deus apparuit. Veniet De⁹ noster, & non tacebit: ignis corā eo vorabit, & in circuitu eius tēpestas valida. Vocabit cælum de sursum, & terrā vt iudicet populum suum. Cōgregate mihi sanctos meos: qui feriunt pactū meum in sacrificio. Et annūtiabunt cœli iustitiam eius: quia Deus iudex est sēper. Audi popule meus & loquar, Israël & testificabor in te: Deus Deus tuus ego sum. Nō propter victimas tuas arguā te, & holocaustomata tua coram me sunt semper. Non accipiā de domo tua vitulum: neq; de gregibus tuis hircos. Mea sūt enim omnia animalia syluarū: pecudes in montibus millium. Scio omnes aues montiū, & vniuersitas agri mecum est. Si esuriero, non dicā tibi: meus est. n. orbis & plenitudo eius. Nunquid comedam carnem taurorum: aut sanguinē hircorum bibam? Immola Deo laudē, & redde altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis: liberabo te, & glorificabis me. Impio autē dixit Deus: quid tibi est cum enarratione præceptorū meorum, vt assumas pactum meum in ore tuo? Qui odisti disciplinam, & proiecisti verba mea post te. Si videbas furem, cōsentiebas ei: & cum adulteris erat pars tua. Os tuū dimisisti ad malitiā, & lingua tua non concinnauit dolum. Sedēs aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filiū matris tuæ fabricabaris opprobriū. Hęc fecisti, & tacui: existimasti me futurum similem tui: arguam te, & proponā te ante oculos tuos. Intellegite hoc qui obliuiscimini Deū: ne forte ca-

S. Hieron. Tom. 7.

piam, & non sit qui liberet. Quid immolat confessionem, glorificat me: & qui ordinat viam, ostendam ei salutare Dei.

¶ *Victori canticum David: quando venit ad eum Nathan propheta, quando ingressus est ad Bethsabee.*

Psalmus LI.

Miserere mei Deus, secundum misericordiam tuā: iuxta multitudinem miserationum tuarum dele iniquitates meas. Multū laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniā iniquitates meas ego cognoui, & peccatum meū contra me est sēper. Tibi soli peccaui & malum corā te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaberis. Ecce in iniquitate cōceptus sū, & in peccato peperit me mater mea. Ecce. n. veritatē diligis, absconditum & arcanum sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Asperges me hyssopo & mūdabor: lauabis me & super niuē dealbabor. Auditum mihi facies gaudium & lætitiā, & exultēt ossa quæ confregisti. Absconde faciē tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Cor mundū crea mihi Deus, & spiritum stabilē renoua in visceribus meis. Ne proicias me à facie tua, & spiritum sanctū tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiā Iesu tui, & spiritu potētī cōfirma me. Docebo iniquos vias tuas, & peccatores ad te cōuertētur. Libera me de sāguinib. Deus, Deus salutis meæ: laudabit lingua mea iustitiā tuam. Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuā. Non enim vis vt victimam feriam: nec holocaustum tibi placet. Sacrificium Dei spiritus contribulatus: cor cōtritum & humiliatum, Deus, nō despicias. Benignē fac in voluntate tua Sion, & ædificētur muri Hierusalē. Tūc suscipies sacrificiū iustitiæ, oblationes & holocausta: tunc imponent super altare tuū vitulos.

H

¶ *Victori eruditio David, cum venit Doeg Idumæus & annuntiauit Saul, & dixit ei: venit David in domum Achimelech.*

Psalmus LII.

Quid gloriaris in malitia potens: misericordia Dei tota die, Insidias cogitauit lingua tua: quasi nouacula acuta faciens dolū. Dilexisti malū magis quā bonum: mēdaciū magis quā loqui iustitiā semper. Dilexisti omnia verba ad deuorandum linguā dolosam. Sed Deus destruet te, in sēpiternū terrebit te: & euellet de tabernaculo, & eradicabit te de terra viuentiū sēper. Videbunt iusti & timebunt, & super eū ridebunt. Ecce vir qui non posuit Deum fortitudinem suā: sed sperauit in multitudine diuitiarū suarum: confortatus est in insidiis suis. Ego autē sicut oliua virēs in domo Dei: speravi in misericordia Dei in sæculum sempiternum. Confitebor tibi in sæculum, quoniā fecisti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonum in conspectu sanctorum tuorum.

¶ *Victori per chorū eruditio David.*

Psalmus LIII.

Dixit stultus in corde suo, nō est Deus: corrupti sunt & abominabiles facti sunt iniquitate, nō est qui faciat bonum. Deus de cœlo prospexit super filios hominū, vt videret si esset intelligens requirens Deum. Omnes auersi sunt, pariter adhæserunt: nō est qui faciat bonū, non est vsq; ad vnum. Nunquid non cognouerūt qui operātur iniquitatē, qui comedunt populum meum vt cibum panis: Deum non inuocauerunt. Ibi timuerunt timore

N v

A ubi non est timor: quoniam Deus disperfit ossa circumdantiū te: confunderis quia Deus proiecit eos. Quis dabit ex Sion salutare Israël: cum redxerit Deus captiuitatem populi sui exultabit Jacob, lætabitur Israël.

¶ Victori in psalmis eruditio David: quando venerunt Ziphæi & dixerunt Saul: nōne David absconditū est apud nos?

Psalmus LIIII.

Deus in nomine tuo salua me, & in fortitudine tua vlciscere me. Deus exaudi orationē meā: auribus percipe verba oris mei. Quia alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animā meā: & non proposuerunt Deum in conspectu suo sēper. Ecce Deus auxiliabitur mihi: dominus sustētans animā meam. Redde malum insidiatoribus meis: in veritate tua disperde eos. Volūtariē sacrificabo tibi: cōfitebor nomini tuo domine, quoniā bonum est. Quoniam ex omni tribulatione liberauit me, & inimicos meos vidit oculus meus.

¶ Victori in psalmis eruditio David.

Psalmus LV.

Exaudi Deus orationē meā, & ne despicias deprecationem meā. Attende mihi & exaudi me: humiliatus sū in meditatione mea & cōturbatus. A voce inimici, à facie persequentis impij: quoniā proiecerunt super me iniquitatē, & in furore aduersabātur mihi. Cor meū doluit in vitalib. meis: & terrores mortis ceciderūt super me. Timor & tremor venit super me, & operuit me caligo. Et dixi, quis dabit mihi pennas colūbæ, vt volem & requiescam. Vt procul abeam, & commorer in deserto semper. Festinabo vt saluer à spiritu tempestatis & turbinis. Præcipita domine, diuide linguas eorum: quoniā vidi iniquitatem & cōtradictionem in ciuitate. Die & nocte circūeuntes muros eius: scelus & dolor in medio eius. Insidiæ in vitalibus eius, & non recedit de plateis eius dānum & fraudulētia. Non enim inimicus exprobrauit mihi vt sustineā: neq; is qui oderat, super me magnificatus est, vt abscondar ab eo. Sed tu homo inanimis meus, dux meus, & notus meus. Qui simul habuim⁹ dulce secretū, in domo Dei ambulauimus in terrore. Veniat mors super eos, descendant in infernū viuentes: quia nequitia in cōgregatione eorū, & in medio eorū. Ego ad dominum clamabo, & dominus saluabit me. Vespere & mane & meridie loquar & resonabo, & exaudiet vocem meā. Redimet in pace animā meā, ab appropinquantibus mihi: multi enim fuerunt aduersū me. Exaudiet Deus & humiliabit eos, qui iudex est ab initio semper: non enim mutantur, neque timent Deum. Extendit manum suā ad pacifica: contaminabit pactum suum. Nitiidius butyro os eius: pugnat autē cor illius, molliores sermones eius oleo, cum sint læcæ. Proiice super dominum charitatem tuā, & ipse enutriet te: nō dabit in æternum fluctuationem iusto. Tu autem Deus deduces eos in puteum interitus: viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem fiduciam habeo tui.

¶ Victori pro columba muta, eo quod procul abierit David humilis & simplex, quando tenuerunt eum allophylū in Geth.

Psalmus LVI.

Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo: tota die pugnans tribulauit me. Conculcauerūt me insidiatores mei tota die: multi, n-

G qui pugnāt contra me altissime. Quacūq; die ter-ritus fuero, ego in te confidā. In Deo laudabo verbū eius, in Deo speraui: nō timebo, quid faciat caro mihi. Tota die sermonibus me affligebant: cōtra me omnes cogitationes eorum in malum. Cōgregabūtur abscondite, plantas meas obseruabūt: expectātes animam meam. Quia nullus est saluus in eis: in furore populos detrahet De⁹. Secretiora mea numerasti, pone lacrymā meam in conspectu tuo: sed non in narratione tua. Tunc conuertētur inimici mei retrorsum, in quacūq; die inuocauero: hoc scio quia De⁹ meus es. In Deo laudabo verbum: in domino prædicabo sermonē. In Deo speraui: nō timebo, quid faciat homo mihi. In me sū Deus vota tua: reddā gratiarum actiones tibi. Quia eripuisti animā meam de morte, & pedes meos de lapsu: vt ambulem coram Deo, in lumine viuētū.

¶ Victori vt non disperdas David humilem & simplicem, quando fugit à facie Saul in speluncam.

Psalmus LVII.

Miserere mei Deus, miserere mei: quoniā in te speraui anima mea, in vmbra alarum tuarū sperabo: donec transeant insidiæ. Inuocabo Deum altissimum: Deū vltorē meum. Mittet de cælo & saluabit me, exprobrabit conculcātibus me sēper: mittet Deus misericordiam suam & veritatem suā. Anima mea in medio leonū dormiuit ferociētū: filij hominū dētes eorum lanceæ & sagittæ, & lingua eorū gladius acutus. Exaltare super cælos De⁹: in omnia terra gloria tua. Rete parauerūt gressib⁹ meis, ad incuruandā animā meam: foderunt ante me foucā, ceciderunt in medium eius semper. Paratum cor meum Deus, paratū cor meum: cantabo & psallā. Surge gloria mea, surge psalteriū & cithara: surgā mane. Confitebor tibi in populis domine: cantabo tibi in gētibus. Quia magna vsq; ad nubes veritas tua. Exaltare super cælos Deus: in omni terra gloria tua.

¶ Victori vt non disperdas David humilem ac simplicem.

Psalmus LVIII.

Si vere vtique iustitiam loquimini: recta iudicatis filij hominum. Etenim in corde iniquitates operamini in terra: iniquitates man⁹ vestræ appēdunt. Alienati sūt peccatores à vulua: errauerūt ab vtero loquentes mendacium. Furor eorū sicut furor serpentis: sicut reguli furdi obturantis aurē suam. Vt non audiat vocem murmurantiū: nec incantatoris incātationes callidas. Deus excute dentes eorum ex ore eorum: molares leonum cōfringe domine. Dissoluantur quasi aquæ quæ defluunt: intēdit arcum suum donec conterantur. Quasi vermis tabefactus pertrāseant: quasi abortiuum mulieris quod non vidit solem. Antequā crescant spinæ vestræ in thamnū: quasi viuentes, quasi in ira tempestas rapiet eos. Lætabitur iustus cum viderit vltionem: pedes suos lauabit in sanguine impij. Et dicit homo, vere est fructus iusto: vere est Deus iudicans in terra.

¶ Victori vt non disperdas David humilem & simplicem, quando misit Saul, & custodierunt domum vt occiderent eum.

Psalmus LIX.

Erue me de inimicis meis Deus meus, & à resistentibus mihi protege me. Libera me ab operariis iniquitatis, & à viris sanguinum salua me.

qui

Quia ecce insidiati sunt animæ meæ, cōgregantur aduersus me fortissimi: absq; iniquitate mea, & absque peccato meo domine: Nō egi iniquè, & illi currūt & præparātur: surge ex aduerso pro me & respice. Et tu domine Deus exercituū De^o Israēl, euigila vt visites omnes gētes: nō miserearis vniuersis qui operātur iniquitatem semper. Reuertantur ad vesperam & latrent vt canes, & circūmeant ciuitatē. Ecce loquūtur in ore suo, gladij in labiis eorū: quasi nemo audiat. Tu autē domine deridebis eos: subsannabis omnes gentes. Fortitudinē meam ad te seruabo: quoniā tu De^o eleuator meus. Dei mei misericordia præueniet me: De^o ostēdit mihi insidiatores meos. Ne occidas eos, ne forte obliuiscātur populi mei: disperge eos in fortitudine tua & destrue eos: protector noster domine. In peccato oris sui in sermone labiorū suorū, & capiantur in superbia sua: maledictionē & mendaciū narrantes. Consume in furore, consume vt non subsistant: & sciēt quoniā Deus dominator Iacob, in finib. terræ sēper. Conuertentur ad vesperā, & latrent vt canes, & circūmeant ciuitatē. Ipsi vagabūtur vt comedant, & cum saturati non fuerint, murmurbunt. Ego autē cantabo imperium tuum, & laudabo manē misericordiam tuam: quoniam factus es fortitudo mea, & refugiū in die tribulationis meæ. Virtutem meam tibi cantabo: quoniam Deus adiutor meus, Deus misericordia mea.

¶ Victori pro liliis testimonium humilis & simplicis Dauid, ad docendum: quando pugnavit aduersus Syriam & Mesopotamiam, & aduersus Syriam Soba: & reuersus est Ioab, & percussit Edom in valle salinarum duodecim millia.

Psalmus LX.

Deus proiecisti nos, scidisti nos: iratus es, cōuertisti nos. Cōmouisti terram & diripuisti eam: sana contritiones eius quoniam mota est. Ostēdisti populo tuo duritiā: potasti nos vino consopiente. Dedisti metuentibus te signū vt fugerent: à facie arcus sēper. Vt liberentur amici tui: salua dextera tua, & exaudi me. De^o locutus est in sãctuario suo: lætabor, diuidā Sicimam, & vallem Soccot dime-tiar. Meus est Galaad, & meus est Manasse, & Ephraim fortitudo capitis mei: Iuda legifer meus. Moab olla lauacri mei, super Idumæam incedam calciamento meo: mihi Palæstina fœderata est. Quis deducet me ad ciuitatem munitam: quis deducet vsq; ad Idumæam? Nonne tu Deus qui proiecisti nos, & non egredieris Deus in exercitibus nostris. Da nobis auxilium de tribulatione: vana est enim salus ab homine. In Deo faciemus virtutem, & ipse conculcabit tribulantes nos.

¶ Victori in psalmis Dauid.

Psalmus LXI.

Exaudi Deus laudationē meam: intende orationi meæ. Denouissimo terræ ad te clamabo, cū triste fuerit cor meū: cum fortis eleuabitur aduersū me, tu eris ductor meus. Fuisti spes mea: turris munitissima à facie inimici. Habitabo in tabernaculo tuo iugiter: sperabo in protectione alarū tuarū semper. Tu enim Deus exaudisti orationē meā: dedisti hæreditatē timentibus nomen tuum. Dies super dies regis adicies annos ei^o donec est generatio & generatio. Sedebit sēper ante faciē Dei: misericordia & veritas seruabunt eū. Sic canā nomen tuo iugiter: reddens vota mea per singulos dies.

¶ Victori pro Idithun canticum Dauid.

Psalmus LXII.

Atamen apud Deum silebit anima mea: ex eo salus mea. Attamen ipse est scutū meum & salus mea: fortitudo mea non cōmouebor amplius. Vtquequo insidiāmini contra virū interficitis omnes, quasi mur^o inclinatus, & maceria corruēs. Partē enim eius cogitauerunt expellere, placuerūt sibi in mēdacio: ore suo singuli benedicūt, & corde suo maledicunt sēper. Veruntamen Deo retice anima mea: ab ipso. n. præstolatio mea. Sed ipse est fortitudo mea & salus mea: susceptor meus nō timebo. In Deo salutare meum & gloria mea: robur fortitudinis meæ & sal^o mea in Deo. Sperate in eo omni tēpore, populi effundite corā eo cor vestrū: Deus spes nostra est sēper. Veruntamen vanitas filij Adā mēdaciū filij viri in stateris dolosis: fraudulentē agunt simul. Nolite confidere in calūnia & in rapina, ne frustremini: diuitiē si affluerūt, ne apponatis cor. Vnū locut^o est Deus, duo hæc audiui: quia imperiū Dei est. Et tibi domine misericordia: quia tu reddes vnicuiq; secundum opus suum.

¶ Psalmus Dauid, cum esset in deserto Iudææ.

Psalmus LXIII.

Deus fortitudo mea tu es, de luce cōsurgam ad te: sitiuit te anima mea, desiderauit te caro mea: in terra inuia & cōsistente, ac sine aqua. Sic in sãcto apparui tibi, vt videā fortitudinē tuā & gloriam tuā. Melior est enim misericordia tua quā vitæ labia mea laudabunt te. Sic benedicam tibi in vita mea: in nomine tuo leuabo man^o meas. Quasi adipe & pinguedine implebitur anima mea, & labiis laudantibus canet os meū. Recordās tui in cubili meo: per singulas vigilias meditabor tibi. Quia fuisti auxiliū meū, & in vmbra alarum tuarum laudabo. Adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua. Ipsi vero interficere quærunt animā meā: ingrediātur in extrema terrē. Cōgregētur in manus gladij: pars vulpium erunt. Rex autē lætabitur in Deo, laudabitur omnis qui iurat in eo: quia obstruetur os loquentium mendacium.

¶ Victori psalmus Dauid.

Psalmus LXIV.

Vdi Deus vocem meā loquentis: à timore inimici serua vitā meam. Absconde me à consilio malignorū: à tumultu operātium iniquitatem. Quia exacuerūt quasi gladium linguam suā: tetenderunt sagittam suā verbum amarissimum. Vt sagittarent in absconditis simplicē: subito sagittabūt eum & nō timebunt. Confortauerunt sibi sermonē pessimum, narrauerāt vt absconderēt laqueos: dixerūt quis videbit eos? Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutātes scrutinio, & cogitatione singulorum, & corde profundo. Sagittabit ergo eos Deus iaculo repentino: inferentur plagæ eorū. Et corruent in semetipsos linguis suis: fugient omnes qui viderint eos. Et timebunt omnes homines & annuntiabunt opus Dei, & opera eius intelligent. Lætabitur iustus in domino, & sperabit in eo: & exultabunt omnes recti corde.

¶ Victori psalmus Dauid cantici.

Psalmus LXV.

Tibi silētium laus Deus in Sion, & tibi reddetur votum. Exaudi orationem: donec ad te omnis caro veniat. Verba iniquitatum præualuerunt aduersus me: sceleribus nostris tu propitiaberis.

Beatus quē elegeris & susceperis: habitabit enim in atriis tuis, replebimur in bonis dom' tuæ: sanctificatione tēpli tui. Terribilis in iustitia exaudi nos Deus saluator noster: confidentia omniū finium terræ, & maris lōginqui. Præparās montes in virtute sua: accinctus fortitudine. Cōpescēs sonitum maris, fremitū fluctuum eius, & multitudinem gētū. Et timebūt qui habitāt in extremis à signis tuis: egressus matutini & vesperi laudātes facies. Visitasti terram & irriga eā, vbertate dita eā, riuus Dei plenus aqua: præparabis frumētum eorū, quia sic fundasti eā. Sulcos eius inebria, multiplica fruges ei: pluuiis irriga eā, & germiui eius benedic. Voluetur annus in bonitate tua, & vestigia tua rorabūt pinguedine. Pinguescēt pascuæ deserti, & exultatione collēs accingentur. Vestiētur agnis greges: & valles plenæ frumento, coæquabuntur & canent.

¶ *Victori canticum psalmi.*

Psalmus LXXI.

Iubilate Deo omnis terra. Cātate gloriam nomini eius: date gloriam laudi eius. Dicit Deo, quā terrible opus tuū: in multitudine fortitudinis tuę mētiētur tibi inimici tui: Omnis terra adoret te & canat tibi: canat nomini tuo sēper. Venite & videte opera Dei, terribilia consilia super filiis hominū. Conuertit mare in aridā, in flumine pertransibunt pede: ibi lætabimur in eo. Qui dominatur in fortitudine sua sæculo, oculi eius gētes aspiciūt: qui increduli sūt, nō exaltētur in semetipsis sēper. Benedicite populi Deo nostro, & auditam facite vocem laudis eius. Qui posuit animā nostram ad vitam, & nō dedit in commotionē pedes nostros. Probasti enim nos Deus: igne nos cōflasti sicut cōflatur argētum. Introduxisti nos in obsidionē: posuisti stridorē in dorso nostro. Posuisti homines super capita nostra: trāsuiimus per ignē & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Ingrediar domum tuam in holocaustis: reddā tibi vota mea. Quæ promiserūt labia mea, & locutū est os meum in tribulatione mea. Holocauista medullata offerā tibi cum incenso arietū: faciam boues cum hircis sēper. Venite, audite & narrabo omnes qui timetis Deū: quanta fecerit animæ meæ. Ipsū ore meo inuocaui, & exaltavi in lingua mea. Iniquitatē sivi in corde meo, nō exaudiet dominus. Ideo exaudiuit Deus: & attendit vocē deprecationis meæ. Benedictus Deus, qui non abstulit orationem meam, & misericordiam suam à me.

¶ *Victori in psalmis canticum carminis.*

Psalmus LXXII.

Deus misereatur nostri, & benedicat nos: illustret faciē suā super nos sēper. Ut nota fiat in terra via tua: in vniuersis gentibus salus tua. Cōfiteātur tibi populi Deus: cōfiteātur tibi populi omnes. Lætētur & laudēt gētes quoniam iudicas populos in æquitate, & gētium quæ in terra sunt ductor es sempiternus. Cōfiteantur tibi populi Deus: cōfiteantur tibi populi omnes. Terra dedit germē suū: benedicat nobis Deus, Deus noster. Benedicat nobis Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

¶ *Victori David psalmus cantici.*

Psalmus LXXIII.

Exurgat Deus, & dissipētur inimici eius: & fugiant qui oderunt eū à facie eius. Sicut deficit fum' deficiāt, sicut tabescit cera à facie ignis: sic per-

eant impij à facie Dei. Iusti autem lætētur & exultent in conspectu Dei, & gaudeāt in lætitia. Cātate Deo, canite nomini eius: præparate viam ascēdēti per deserta, in domino nomē eius, & exultate corā eo. Patre pupillorum, & defensore viduarū: De' in habitaculo sãcto suo. Deus in habitare facit solitarios in domo, educet vinc̄tos in fortitudine: increduli autē habitauerunt in siccitatibus. De' cū egredereris ante populū tuū, & ambulares per desertū semper. Terra commota est, & cœli distillauerunt à facie tua Deus, hoc est in Sinai: à facie Dei Israël. Pluiiā volūtariam eleuasti Deus: hæreditatē tuam & laborantē tu confortasti. Animalia tua habitauerunt in ea: præparasti in bonitate tua pauperi Deus. Domine dabis sermonē, annuncia tricibus fortitudinis plurimę. Reges exercitū fœderabūtur: fœderabūtur, & pulchritudo domus diuidet spolia. Si dormieritis inter medios terminos pēnæ colūbæ deargētata, & posteriora eius in virore auri. Cū diuideret robustissim' reges in ea, niue dealbata est in Selmō. Mons Dei, mons pinguis: mons excelsus, mōs pinguis. Quare contenditis montes excelsi aduersus montem, quē dilexit Deus vt habitaret in eo, siquidē dominus habitabit sēper. Curus Dei innumerabilis millia abundantiū: dominus in eis in Sinai in sancto. Ascēdisti in excelsū, captiuā duxisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus: in super & non credentes in habitare dominū Deū. Benedictus domin' per singulos dies, portabit nos Deus salutis nostræ sēper. Deus noster Deus salutis, & domini Dei: mortis egressus. Verū tamē Deus confringet capita inimicorū suorum, verticē crinis: perambulātium in delictis suis. Dixit dominus, de Basan conuertā: conuertā de profundis maris. Vt calcet pes tuus in sāguine, lingua canum tuorū: ex inimicis à temetipso. Viderūt itinera tua Deus: itinera Dei mei, regis mei in sãcto. Præcesserūt cātatores eos, qui post tergum psallebāt in medio puellarū tympanistiarum. In ecclesiis benedicite Deo: domino de fōtibus Israël. Ibi Benjamin paruul' cōtinēs eos, principes Iuda in purpura sua: principes Zabulō, principes Neptali. Præcepit De' tu' de fortitudine tua, cōforta De' hoc quod operat' es in nobis. De tēplo tuo, quod est in Hierusalē: tibi offerent reges munera. Increpa bestiam calami cōgregatio fortium, in vitulis populorū calcitrātium cōtra rotas argenteas: disperge populos qui bella volunt. Offerātur velociter ex Ægypto: Æthiopia festinet dare man' Deo. Regna terræ cātate Deo: canite domino sēper. Qui ascendit super cœlum cœli à principio: ecce dabit voci suæ vocē fortitudinis. Date gloriā Deo: super Israël magnificentia eius, & fortitudo eius in cœlis. Terribilis Deus de sanctuario suo: Deus Israël ipse dabit fortitudinem, & robur populo benedictus Deus.

¶ *Victori pro liliis David.*

Psalmus LXXIX.

Salua me Deus: quoniā venerunt aquæ vsque ad animā meam. Infixus sum in limo profundi, & nō possum cōsistere: veni in profundum aquarum: & flumē operuit me. Laboravi clamās, exasperatū est guttur meum: defecerunt oculi mei, expectātes Deū meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderūt me gratis cōfortati sūt qui persequebātur me inimici mei iniuste: quæ nō rapueram, tunc reddebam. Deus tu scis stultitiam meā, & pec-

E & peccata mea à te nō sunt abscondita. Non confundatur in me qui expectat te domine Deo exercituum: nō confundatur in me qui quærunt te Deus Israël. quia propter te portavi opprobrium: operuit confusio faciē meā. Alienus factus sū fratribus meis, & peregrin^o filiis matris meæ. Quia zelus dom^o tuæ comedit me, & opprobrium exprobratum tibi cecidit super me. Et fleui in ieiunio animā meam, & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimentū meū sacco, & factus sum eis in parabolā. Contra me loquebatur qui sedebat in porta. & cantabant bibētes vinum. Mea autē oratio ad te domine, tēpus recōciliationis est De^o in multitudine misericordiae tuę, exaudi me in veritate salutis tuę. Erue me de luto vt nō infigar: libera me ab his qui oderūt me, & de profundis aquis. Ne operiat me fluui^o aquę, & ne absorbeat me profundū: & nō coronet super me puteus os suū. Exaudi me dñe, quoniam bona est misericordia tua: secūdu^m multitudinē miserationū tuarū respice ad me. Et ne abscondas faciē tuā à seruo tuo: quoniam tribulor cito exaudi me. Accede ad animā meā, redime eā: propter inimicos meos libera me. Tu scis opprobrium meū, & confusionem meā, & ignominiam meam: coram te sunt oēs hostes mei. Opprobrium contritum est cor meum, & desperat^o sum: & expectaui qui cōtristaretur, & nō fuit: & qui consolaretur, & non inueni. Et dederunt in escā meā fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Sit mēsa eorum corā eis in laqueū, & in retributiones ad corruēdum. Cōtenebrētur oculi eorum ne videāt, & dorsum eorum sēper incurua. Effunde super eos indignationem tuā, & ira furoris tui cōprehendat eos. Fiat commoratio eorum deserta: in tabernaculis eorū nō sit qui habitet. Quoniā quem tu percussisti, persecuti sūt: & vt affligerēt vulneratos tuos narrabant. Da iniquitatem super iniquitatem eorum, & non veniāt in iustitia tua. Deleātur de libro viventium & cum iustis non scribātur. Ego autem pauper & dolēs: salus tua. De^o suscepit me. Laudabo nomē Dei in cāntico, & magnificabo eū in confessione. Et placebit domino super vitulum nouellum, cornua efferētē & vngulas. Vidētes māsueti lætabuntur: qui quæritis Deum viuet anima vestra. Quoniā exaudiuit pauperes dñs, & victos suos nō despexit. Laudēt eum cæli & terra: mare & omnia quę mouētur in eis. Quia Deus saluabit Sion, & ædificabit ciuitates. Iuda: & habitabunt ibi, & possidebunt eam. Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

¶ *Victori David ad recordandum.*

Psalms LXX.

DEus vt liberares me: domine vt auxiliaris mihi festina. Confundatur & erubescant, qui quærunt animā meā: conuertatur retrorsum & erubescant, qui volunt mihi malum. Reuertatur ad vestigium confusiois suę: qui dicunt vah vah. Gaudeāt & lætentur in te omnes qui quærunt te: & dicāt semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuū. Ego autē egen^o & pauper, Deus festina pro me: auxilium meum & saluator meus tu, domine ne moreris.

Psalms LXXI.

IN te domine speraui, non confundar in æternū. In iustitia tua erue me, & libera me: inclina ad me aurem tuā, & salua me. Esto mihi robustū habitaculū vt ingrediar iugiter, præcepisti vt saluares me:

quia petra mea & fortitudo mea es tu. De^o me^o salua me de manu impij: de manu iniqui & nocentis. Quia tu es expectatio mea: dñe De^o fiducia mea ab adolescētia mea. A te sustentatus sū ex vtero, devētre matris meæ tu es protector me^o: in te laus mea sēper. Quasi portentū factus sum multis, & tu spes mea fortissima. Impleatur os meū laude tua: tota die magnitudine tua. Ne proicias me in tēpore senectutis: cum defecerit fortitudo mea, ne derelinquas me. Quia dixerūt inimici mei mihi: & qui obseruabāt animā meā, inierūt cōsiliū pariter. Dicētes Deus dereliquit eū: persequimini & cōprehendite eū, quia nō est qui eruat. Deus ne elongeris à me Deus meus in auxiliū meū festina. Confundatur & consumantur aduersarij animæ meæ: operiantur opprobrium & confusione, qui quærūt malū mihi. Ego autē iugiter expectabo, & adiiciā super oēs laudationes tuas. Os meū narrabit iustitiā tuā, tota die salutare tuū: quia nō cognoui literaturas. Ingrediar in fortitudine dñi Dei: recordabor iustitiæ tuæ solius. De^o docuisti me ab adolescētia mea, & vsq; nūc annūtiabo mirabilia tua. Et insuper vsq; in senectutē & canos Deus ne derelinquas me. donec annūtiē brachium tuum generationi: cunctisq; qui vēturi sunt fortitudines tuas. Et iustitiā tuā Deus vsq; in excelsum, quāta fecisti magna: Deus quis similis tibi? Qui ostēdisti mihi tribulationes plurimas & malas, conuersus viuificabis nos, & de abyssis terræ rursus educes nos. Multiplicabis magnitudinē meā, & cōuersus cōsolaberis me. Ego autē cōfitebor tibi in vasis psalterij veritas tē tuā, Deus meus cātabo tibi in cithara: sacte Israël. Laudabunt labia mea cum cātauero tibi, & anima mea quā redemisti. Insuper & lingua mea tota die meditabitur iustitiā tuam: quia confusi sunt, & dehonestati quærētes malum mihi.

SALOMONI. LXXII.

DEus iudicium tuum regi da, & iustitiā tuam filio regis. Iudicabit populū tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. Assument mōtes pacem populo, & colles iustitiā. Iudicabit pauperes populi, & saluabit filios pauperis: & cōfriget calumniatorē. Et timebūt te quādiu erit sol, & vltra lunā in generatione generationum. Descēdet vt pluuia super vellus, vt stillæ irrorantes terrā. Germinabit in dieb. eius iustus, & multitudo pacis donec non sit luna. Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsq; ad terminos terræ. Ante eū procident Æthiopes. & inimici eius puluerem lingēt. Reges Tharsis & insulæ munera offerēt: reges Arabia & Saba tributū cōferēt. Et adorabunt eū omnes reges: vniuersæ nationes seruiēt ei. Quia eruet pauperem à potente, & inopē cui nō est adiutor. Parcet inodi & pauperi, & animas pauperū saluabit. Ab vsura & iniquitate redimet animas eorum, & pretiosus erit sãguis eorū corā oculis eius. Et viuet & dabitur ei de auro Saba, & orabūt de eo iugiter: tota die benedicēt ei. Erit memorabile triticū in terra: in capite mōtiū eleuabitur sicut libani fructus eius, & florebut de ciuitate sicut fœnum terræ. Erit nomē eius in æternū vltra solē, perseverabit nomen eius, & benedicentur in eo: omnes gētes beatificabunt eū. Benedictus dominus Deus, Deus Israël. qui facit mirabilia solus. Et benedictū nomen gloriæ eius in sempiternum, & implebitur gloria eius vniuersa terra: Amen & Amen.

¶ Completæ sunt orationes David filij Iesse. Canticum Asaph.
 Psalmus LXXIII.

Attamē bon⁹ est Israēl, Deus his qui mūdo sūt corde. Mei autē pene vacillauerūt pedes: pene effusi sūt gressus mei. Quia æmulatus sū cōtra iniquos: pacē impiorū vidēs. Quod nō recogitauerūt de morte sua: & firma sint vestibula eorū. In labore hominū nō sunt, & cū hominib. nō flagellabūtur. Ideo nutriti sūt ad superbiā: circūdederūt iniquitatē sibi, processerūt a pīguedine oculi eorū trāsierūt cogitationes cordis. Irriserūt, & locuti sunt in malitia calumniā: de excelso loquētes. Posuerunt in cælū os suū, & lingua eorū deābulauit in terra. Propterea cōuertetur popul⁹ eius huc, & quis plenus inuenietur in eis? Et dixerūt quomodo nouit Deus, & si est sciētia in excelso. Ecce isti impij, & abūdātes in sæculo multiplicauerūt diuitias. Ergo ne frustra mādaui cor meum, & laui in innocētia man⁹ meas. Et fui flagellatus tota die, & increpatio mea in matutinis. Dixi, si narrauero sic: ecce generatiōē filiorū tuorū reliqui. Et cogitauī vt intelligerē istud: labor est in oculis meis. Donec veniā ad sãctuaria Dei: & intelligā in nouissimo eorū. Verūtāmē in lubrico posuisti eos: deiecisti eos ad interitū. Quomodo vastati sūt subito, defecerūt, cōsūpti sūt quasi nō sint. Quasi sōnium euigilantis: dñe in ciuitate tua imaginē eorum ad nihilum rediges. Quia cōtractū est cor meū, & lūbi mei velut ignis fumigās. Et ego inspiēs & nescius: quasi iumētū factus sum apud te. Et erā semper tecum, & tenebras manum dexterā meā. In consilium tuum deduces me, & postea in gloria suscipies me. Quid mihi est in cælo, & tecū nolui in terra. Cōsumpta est caro mea & cor meū: robur cordis mei & pars mea De⁹ in æternum. Quia ecce qui elongāt se à te, peribūt: perdidisti omnē fornicantē à te. Mihi autē appropinquare Deo bonū est: posui in domino Deo spē meam, vt narrem omnes annuntiationes tuas.

¶ Eruditio Asaph. Psalmus LXXIV.

VT quid Deus repulisti in finē: fumabit furor tu⁹ in gregē pascuæ tuę. Recordare cōgregationis tuę, quā possedisti ab initio, & redemisti virgā hereditatis tuę: mōtē Siō in quo habitasti. Sublimitas pedum tuorum dissipata est vsq; ad finē: omnia mala egit inimicus in sanctuario. Fremuerunt hostes tui in medio pacti tui: posuerunt signa sua in tropheū. Manifesta in introitu desuper: in saltu lignorum secures. Et nūc sculpturas eius pariter bipēne & dolatoriis deraferunt. Miserunt ignē in sãctuariū tuum: in terra cōtaminauerunt tabernaculum nominis tui. Dixerunt in cordib. suis posteri eorū simul: incēderūt oēs solēnitates Dei in terra. Signa nostra nō vidimus, nō est vltra propheta: & nō est nobiscū qui sciat vsquequo. Vsquequo De⁹ exprobrabit aduersarius: blasphemabit inimicus nomē tuū in finē: Quare cōuertis manū tuā & dexterā tuā: de medio sinu tuo cōsumēs? Deus autē rex me⁹ ab initio: operatur salutes in medio terræ. Tu dissipasti in fortitudine tua mare: cōtriuisti capita draconū in aquis. Tu cōfregisti capita leuiathan: dedisti eum in escā populo Æthiopum. Tu dirupisti fontē & torrentē, tu exiccasti flumina fortia. Tuus est dies, & tua est nox, tu ordinasti luminaria & solē. Tu statuisti omnes terminos terræ: æstatē & hyemem tu psalmasti: Memēto huius, inimicus exprobrauit domino, & populus inspiēs blas-

phemauit nomē tuum. Ne tradas bestiis animam eruditā lege tua: vitæ pauperum tuorum ne obliuiscaris in perpetuū. Respice ad pactū: quia repleta sunt tenebris terræ, habitationes iniquæ subruata. Ne reuertatur cōfractus & confusus: egenus & pauper laudabunt nomē tuum. Surge Deus, iudica causam tuā: memēto opprobrij tui ab insipiente tota die. Ne obliuiscaris voces hostium tuorū: sonitus aduersariorum tuorum ascendit iugiter.

¶ Victori vt non disperdas, psalmus Asaph cantici.

Psalmus LXXV.

Confitebimur tibi De⁹, cōfitebimur: & iuxta nomē tuū narrabūt mirabilia tua. Cum accepero tēpus, ego recta iudicabo. Dissoluetur terra cū omnib. habitatoribus suis: ego appendi columnas eius sēper. Dixi iniquē agētib., nolite inique agere, & impiis, nolite exaltare cornu. Nolite extollere in excelsū cornu estrū: loquētes in ceruice veteri. Quia neq; ab oriente, neque ab occidente: neque à solitudine mōtium. Sed Deus iudex: hūc humiliabit, & hunc exaltabit. Quia calix in manu dñi est vino meraco vsq; ad plenum mixt⁹, & propinabit ex eo: verūtāmē feces eius epotabunt bibētes omnes impij terræ. Ego autē annuntiabo in sempiternū: cantabo Deo Iacob. Et omnia cornua impiorum confringam, & exaltabūtur cornua iusti.

¶ Victori in carminibus psalmus Asaph canticum.

Psalmus LXXVI.

Cognoscitur in Iudæa De⁹: in Israēl magnū nomē ei⁹. Et erit in Salē tabernaculū eius, & habitatio ei⁹ in Siō. Ibi cōfringet volatilia arcus: scutū, & gladium, & bellū sēper. Lumē tu es magnifice à mōtib. captiuitatis. Spoliati sunt superbi corde: dormitauerunt sōnū suū, & nō inuenerūt oēs viri exercit⁹ man⁹ suas. ab increpatione tua De⁹ Iacob: cōsopit⁹ est currus & equus. Tu terribilis es, & quis stabit aduersū te ex tunc ira tua. De cælo annūtiabis iudiciū: terra timēs tacebit. Cum surrexerit ad iudicādū Deus, vt saluos faciat oēs mites terræ sēper. Quia ira hominis cōfitebitur tibi: reliquiis iræ accingeris. Vouete & reddite dño Deo vestro: omnes qui in circuitu eius sūt, offerēt dona terribili. Auferet spiritum ducum: terribili regibus terræ.

¶ Victori pro Idithun psalmus Asaph. Psalmus LXXVII.

Voce mea ad do. minū exclamaui: voce mea ad dominum, & exaudiuit me. In die tribulationis meæ Deum exquisiui, manus mea nocte extenditur & non quiescit: noluit consolari anima mea. Recordans Dei conturbabar: loquebar in memetipso, & deficiebat spiritus meus semper. Prohibebam suspectum oculorum meorum: stupebam, & non loquebar. Recogitabam dies antiquos: annos sæculorum. Recordabor psalmorum meorū: in nocte cum corde meo loquebar, & scopebam spiritum meū. Ergo ne in æternū proiciet domin⁹ & nō propitiabitur vltra. Ergo ne cōplebit vsq; in finē misericordiā suā: consummabitur verbum de generatione in generationē. Nunquid oblitus est misereri Deus: aut complebit in furore misericordiam suam semper. Et dixi, imbecillitas mea est: hæc cōmutatio dexteræ excelsi. Recordabor cogitationum domini: reminiscēs antiqua mirabilia tua. Et meditabor in omni opere tuo, & adinventiones tuas loquar. Deus in sancto via tua: quis De⁹ magnus vt Deus. Tu es Deus faciens mirabilia: ostendens in populis potentiam tuā. Redemisti in brachio populū tuū: filios Iacob & Ioseph semper.

Viden-

Vidētes te aquę De^o, vidētes te aquę parturierūt: & cōmotę sūt abyssi. Excusserūt aquas nubila, vocem dederunt nubes, & sagittę tuę discurrebant. Vox tonitruī tui in rota, apparuerunt fulgura tua orbi: concussa est & commota est terra. In mari via tua: & semitę tuę in aquis multis, & vestigia tua non sunt agnita. Deduxisti quasi gregem populum tuum: in manu Moyfi & Aaron.

¶ *Eruditio Asaph.* Psalmus LXXVIII.

A Vsculta populus meus legem meā: inclinate aurem vestrā ad verba oris mei. Aperiā in parabola os meū: loquar enigmata antiqua. Quę audiimus & cognouim^{us}, & patres nostri narrauerūt nobis. Non sunt abscondita ā filiis eorū, ā generatione sequēti. Narrantes laudes domini, & potētia ei^{us}: & mirabilia eius quę fecit. Statuit cōtestationē in Iacob, & legē posuit in Israël: quę mandauit patrib. nostris, vt docerēt filios suos. Vt cognosceret generatio subsequēs filij nascituri: surgēt & narrabunt filiis suis. Vt ponant in Deo spem suam: & nō obliuiscantur cogitationum Dei, & mandata eius custodiant. Et non sint sicut patres eorū generatio declinās, & prouocās: generatio quę non pręparauit cor suum, & nō credidit Deo spiritus eius. Filij Ephraim intendentes & mittentes arcū: terga verterunt in die belli. Non custodierūt pactū Dei sui, & in lege eius noluerūt ingredi. Et oblitī sunt cōmutationum eius, & mirabiliū eius quę ostendit eis. Coram patribus eorū facit mirabilia: in terra Ægypti, in regione Taneos. Diuisit mare, & trāsduxit eos: & stare fecit aquas quasi acruum. Et duxit eos in nube per diē, & tota nocte in lumine ignis. Scidit petrā in deserto, & potū dedit quasi de abyssis magnis. Et eduxit riuos de petra, & elicuit quasi flumina aquas. Et addiderunt vltra peccare ei, vt prouocarēt excelsū in inuio. Et tentauerūt Deū in cordibus suis: petētes cibū animę suę. Et loquētes contra Deū dicebant: nunquid poterit Deus ponere mē sam in solitudine? Ecce percussit petrā, & fluxerunt aquę, & torrētes inundauerunt: nūquid & panem poterit dare, aut pręparare carnē populo suo: Ideo audiuit domin^{us}, & nō distulit: & ignis accēsus est in Iacob, & furor ascendit in Israël. Quia nō crediderūt in Deo: nec habuerunt fiduciā in saluari eius. Et pręcepit nubibus desuper, & portas cęli aperuit. Et pluit super eos manna vt comederent, & triticū cęli dedit eis. Panē fortiū comedit vir: cibaria misit eis in saturitatem. Abstulit Eurum de cęlo, & induxit in fortitudine sua Aphricū. Et pluit super eos quasi puluērē carnes, & quasi arenā maris volatilia pēnata. Et ceciderūt in medio castrorū eorū: in circuitu tabernaculorū eorū. Et comederūt, & saturati sūt nimis: & desiderū eorum attulit eis. Nō indiguerūt de cupiditate sua: cū adhuc cibus esset in ore eorū. Furor ergo Dei ascēdit super eos: & occidit pingues eorū, & electos Israël incuruauit. In omnib. his peccauerūt vltra, & non crediderūt in mirabilib. eius. Et cōsūpsit in vanitate dies eorū, & annos eorū velociter. Si occidebat eos: tūc requirebāt eū: & cōuertebātur, & diluculo cōsurgebāt ad Deū. Et recordabātur quia De^o fortitudo eorū, & De^o excelsus redēptor eorū est. Et lactauerunt eū in ore suo, & in lingua sua mentiti sunt ei. Cor autē eorum non erat firmum cum eo: nec permāserunt in pacto ei^{us}. Ipse vero misericors propitiabitur iniquitati, & nō disperdet: mul-

tumque auertit iram suam, & nō suscitauit totum furorē suū. Sed recordatus est quia caro essent: spiritus vadēs, & nō reuertens. Quotiēs prouocauerunt eum in deserto: afflixerūt eū in solitudine. Et cōuersi sunt, & tētauerunt Deum: & sanctum Israël cōcitauerunt. Nō sunt recordati manus eius: diei qua redemit eos ā tribulatiōe. Qui fecit in Ægypto signa sua, & ostenta sua in regione Taneos. Qui cōuertit in sāguinē fluuios eorū, & riuos eorū ne biberēt. Qui immisit in eis omne gen^{us} muscarū vt comederēt eos, & ranas vt disperderēt eos. Qui dedit bruchō germen eorū, & laborē eorum locustę. Qui occidit in grādine vineas eorum, & sycamoros eorum in frigore. Qui tradidit grādini pacscuā eorum, & iumēta eorum volucris. Qui misit in eos irā furoris sui: indignationē, & cōminationē, & angustia: immisionē angelorum malorum. Muniuit semitam furori suo, non pepercit ā morte animę eorum: & animātia eorum pesti tradidit. Et percussit omne primogenitum in Ægypto: principium partus in tabernaculis Chā. Et tulit velut oues populum suum, & minauit eos sicut gregē in deserto. Et eduxit eos cum fiducia & absque timore: inimicos autem eorum operuit mare. Et adduxit eos ad terminum sanctificatum suum: montē istum quē possedit dextera eius. Et eiecit ā facie eorū gētes: & possidere eos fecit in funiculo hęreditatē, & collocavit in tabernaculis eorum trib^{us} Israël. Et tētauerunt, & prouocauerunt Deū excelsum: & testimonia eius nō custodierūt. Et auersi sunt & pręuaricati sunt vt patres eorum: incuruati sunt quasi arcus inutilis. Et prouocauerūt eum in excelsis suis, & in sculptilibus suis ad æmulādum cōcitauerunt. Audiuit Deus, & nō distulit: & proiecit vehemēter Israël. Et reliquit tabernaculum Silo: tētorium quod collocavit inter homines. Tradidit in captiuitatē gloriā suā, & decorem suum in manu hostis. Et cōclusit in gladio populū suum, & in hęreditatē suā nō distulit. Iuuenes ei^{us} deuorauit ignis, & virgines eius nemo luxit. Sacerdotes eius gladio ceciderunt, & viduę eius non sunt fletę. Et euigilauit quasi dormiēs dominus: quasi fortis post crapulam vini. Et percussit hostes suos retrorsū: opprobriū sēpiternum dedit eis. Et proiecit tabernaculū Ioseph, & tribum Ephraim nō elegit. Sed elegit tribum Iuda: mōtē Siō quem dilexit. Et ædificauit in similitudine monocerotis sāctuarium suum: quasi terrā fundauit illud in scæculum. Et elegit David seruum suum, & tulit eum de gregib. ouium. Sequentē fętas adduxit eum, vt pasceret Iacob populum eius, & Israël hęreditatē suam. Qui pauit eos in simplicitate cordis sui, & in prudentia manuum suarum dux eorū fuit.

¶ *Canticum Asaph.* Psalmus LXXIX.

D Eus venerunt gentes in hęreditatem tuā, poluerūt tēplum sanctum tuum: posuerunt Hierusalem in acruis lapidum. Dederunt cadavera seruatorum tuorum escam volatilibus cęli, carnes sāctorum tuorum bestiis terrę. Effuderunt sanguinem eorum quasi aquam in circuitu Hierusalē, & nō erat qui sepeliret. Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subfannatio & derisio his qui in circuitu nostro sūt. Vsq̄quo domine irasceris in finē: ardebit quasi ignis zelus tuus. Effunde furorē tuum super gentes quę non cognouerunt te & super regna quę nomen tuum nō inuocauerunt,

Quia comederunt Iacob, & decorē eius desolauerunt. Ne recorderis iniquitatū nostrarū veterū, cito occupent nos misericordię tuę: quia attenuati sumus nimis. Auxiliare nobis Deus Iesus noster propter gloriā nominis tui, & libera nos: & propitiare peccatis nostris propter nomen tuū. Quare dicunt gentes, vbi est Deus eorū: nota fiat in gentib. ante oculos nostros, vltio sanguinū seruorum tuorum qui effusus est. Ingrediat̄ coram te gemitus victorū in magnitudine brachij tui: relinque filios interitus. Et redde vicinis nostris septuplū in sinu eorū: opprobriū suum quod exprobrauerunt tibi domine. Nos enim populus tuus, & grex pascuę tuę confitebimur tibi in sempiternum: in generatione & generatione narrabimus laudes tuas.

¶ *Victori pro liliis testimonium Asaph Canticum.*

Psalmus LXXX.

Qui pascis Israël ausculta, qui ducis quasi gregē Ioseph: qui sedes super Cherubim ostendere. Ante Ephraim & Benjamin & Manasse suscita fortitudinē tuā, & veni vt saluos facias nos. Deus cōuer te nos, & ostēde faciē tuam, & salui erimus. Domine Deus exercitū: vsquequo sumabis ad orationē populi tui? Cibasti nos pane flebili, & potasti nos in lacrymis tripliciter. Posuisti nos contētionē vicinis nostris, & inimici nostri subsānauerunt nos. Deus exercituum conuerte nos, & ostēde faciem tuam & salui erimus. Vineam de Ægypto tulisti: eiecisti gentes & plantasti eam. Preparasti ante faciē eius, & repleuit terram. Operti sunt mōtes vmbra eius, & ramis illius cedri Dei. Expādit comas suas vsq; ad mare, & vsq; ad flūmen germina sua. Quare dissipasti maceriā eius, & vindemiauerunt eam omnes qui transeunt per viā. Vastauit eam aper de sylua, & omnes bestię agri depastę sunt eā. Deus exercitū reuertere obsecro, respice de coelo: & vide, & visita vineam hanc. Et radicē quam plātauit dextera tua, & filium quem confirmasti tibi. Succensam igni & deramaram: ab increpatione faciē tuę pereāt. Fiat manus tuā super virum dextrę tuę, & super filium hominis quem confirmasti tibi. Et nō recedimus a te: viuificabis nos & nomine tuo vocabimus. Domine Deus exercituum cōuerte nos: ostende faciem tuam, & salui erimus.

¶ *Victori pro torcularibus Asaph.*

Psalmus LXXXI.

Laudate Deum fortitudinē nostram: iubilate Deo Iacob. Assumite carmē, & date tympanū: citharā decor acū psalterio. Clangite in neomenia buccina, & in medio mēse die solennitatis nostrę. Quia legitimū Israël est, & iudicium Deo Iacob. Testimoniū in Ioseph posuit eum cū egredieretur de terra Ægypti: labiū quod nesciebā audiui. Amoui ab onere humerū eius: manus eius a cophino recesserunt. In tribulatione inuocasti, & erui te, & exaudiui te in abscondito tonitru: probaui te super aquā contradictionis sēper. Audi populus meus, & cōtestabor te: Israël si audieris me. Nō sit in te Deus alienus, & non adores Deū peregrinū. Ego sū dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti: dilata os tuum & implebo illud. Et nō audiuit populus meus vocem meā: & Israël nō credidit mihi. Et dimisi eū in prauitate cordis sui: ambulabunt in consiliis suis. Vtinā populus meus audisset me: Israël in viis meis ambulasset. Quasi nihil inimicos eius humiliasset, & super hostes eo-

rum vertissem manum meam. Qui oderunt dominum, negabunt eum: & erit tempus eorum in sæculum. Et cibauit eos de adipe frumenti, & de petra mellis saturauit eos.

¶ *Psalmus Asaph.* Psalmus LXXXII.

Deus stetit in cœtu Dei: in medio deos diiudicat. Vsquequo iudicatis iniquitatē, & facies impiorum suscipitis semper. Iudicate pauperi & pupillo, egeno & inopi iuste facite. Saluate inopē & pauperem: de manu impiorum liberate. Non cognoscunt nec intelligunt, in tenebris ambulāt: mouebuntur omnia fundamenta terrę. Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes vos. Ergo quasi Adā moriemini, & quasi vnus de principibus cadetis. Surge domine, iudica terram: quoniam tu hæreditabis omnes gentes.

¶ *Canticum Psalmus Asaph.*

Psalmus LXXXIII.

Deus ne taceas: ne fileas, & non quiescas Deus. Quia ecce inimici tui tumultuati sūt, & qui oderunt te eleuauerunt caput. Contra populū tuū nequiter tractauerunt, & inierunt cōsiliū aduersus arcanum tuū. Dixerunt venite: & conteramus eos de gēte, & non sit memoria nominis Israël vltra. Quoniā tractauerunt corde pariter: cōtra te fœdē pepigerunt. Tabernacula Idumę & Hismaelitarū: Moab & Agareni. Gebal & Ammō & Amalec: Palæstina cum habitatoribus Tyri. Sed & Assur venit cum eis: facti sunt brachium filiorum Lot semper. Fac illic sicut Madiā, & Sifarę, sicut Iabin in torrente Cifon. Cōtriti sunt in Endor: fuerunt quasi sterquilinum terrę. Pone duces eorum sicut Oreb & Zeb: & Zeebe, & Salmana omnes principes eorū. Qui dixerunt, possideam⁹ nobis pulchritudinē Dei Deus meus pone eos vt rotā: quasi stipulam ante faciem venti. Quomodo ignis comburit syluā, & sicut flāma deuorat montes. Sic persequere eos in tempestate tua, & in turbine tuo cōturba eos. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomē tuū domine. Confundātur & conturbentur vsque in sæculum: erubescāt, & pereant. Et sciant quia nomē tuum est dominus solus tu: excelsus super omnem terram.

¶ *Victori pro torcularibus, filiorum Core psalmus.*

Psalmus LXXXIV.

Quā dilecta tabernacula tua domine exercitū. Desiderat & deficit anima mea in atria domini: cor meū & caro mea laudabunt Deum viuētē. Siquidē passer inuenit domum, & auis nidum sibi vt ponat pullos suos: altaria tua domine exercituum, rex me⁹ & Deus meus. Beati qui habitāt in domo tua: adhuc laudabūt te sēper. Beatus homo cuius fortitudo in te est: semitę in corde ei⁹. Trāseūtes in valle fluctus, fontē ponent eā: benedictione quoq; amicietur doctor. Ibunt de fortitudine in fortitudinē: parebunt apud Deum in Sion. Domine Deus exercituum exaudi orationem meā: ausculta Deus Iacob sēper. Clypeus noster vide Deus, & attende faciē Christi tui. Quoniā melior est dies in atris tuis super millia: elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quā habitarē in tabernaculis impietatis. Quia sol, & scutum dominus Deus, gratiam & gloriam dabit dominus: nec prohibebit bonum ab his qui ambulant in perfectione. Domine exercituum: beatus homo qui confidit in te.

¶ *Victori*

¶ *Victori filiorum Core, Psalmus.*

Psalmus lxxxv.

Placatus es domine terræ tuæ: reduxisti captiuitatem Iacob. Dimisisti iniquitatem populo tuo operuisti oēs iniquitates eorū semper. Continuisti omnem indignationem tuam: conuersus es ab ira furoris tui. Conuerte nos Deus Iesus noster, & solue iram tuā aduersum nos. Noli in æternū irasci nobis: extendēs irā tuam in generationē & generationē. Nōne tu reuertens viuificabis nos, & populus tuus latabitur in te. Ostende nobis domine misericordiam tuā, & salutare tuū da nobis. Audiā quid loquatur dominus Deus: loquetur enim pacē ad populū suū, & ad sanctos suos, vt nō cōuertantur ad stultitiā. Veruntamē prope est his qui timēt eum salutare eius, vt habitet gloria in terra nostra. Misericordia & veritas occurrerūt: iustitia & pax deosculatæ sūt. Veritas de terra orta est, & iustitia de caelo prospexit. Sed & dominus dabit bonū, & terra nostra dabit germen suū. Iustitia ante eū ibit, & ponet in via gressus suos.

¶ *Oratio David.*

Psalmus lxxxvi.

Inclina domine aurē tuā, exaudi me: quia egenus & pauper sum ego. Custodi animā meam, quia sanctus sum: salua seruū tuū tu Deus meus, quoniam cōfidit in te. Misere mei domine: quoniam ad te clamabo tota die. Latifica animā serui tui: quia ad te domine animā meam leuo. Tu enim es domine bonus: & propitiabilis, & multus misericordia omnib. qui inuocāt te. Exaudi domine orationē meam, & ausculta vocē deprecationū mearū. In die tribulationis meæ inuocabo te, quia exaudies me. Non est similis tui in diis domine, & non est iuxta opera tua. Oēs gentes quas fecisti, veniēt & adorabunt corā te domine, & glorificabūt nomen tuū. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu Deus solus. Doceme domine viam tuā, vt ambulē in veritate tua: vnicum fac cor meū, vt timeat nomen tuū. Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomē tuū in sempiternum. Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam de inferno extremo. Deus superbi surrexerūt aduersum me, & cæcus robustorū quæsierunt animam meam: & nō proposuerūt te in cōspectu suo. Tu autem domine Deus misericors & clemens: patiens, & multa misericordiæ & verus. Respice ad me & misere mei: da fortitudinem tuam seruo tuo, & salua filiū ancillæ tuæ. Fac mecum signum in bonitate, & videant qui oderunt me, & confundantur: quia tu domine auxiliatus es mihi, & consolatus es me.

¶ *Filiorum Core psalmus cantici.*

Psalmus lxxxvii.

Fundamēta eius in mōtib. sãctuarij. Diligit dominus portas Siō: super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt in te ciuitas Dei semper. Commemorabor superbiæ & Babylonis scientiū me, ecce Palæsthina & Tyrus cū Æthiopia: iste natus est ibi. Ad Siō autē dicetur vir: & vir natus est in ea, & ipse fūdauit eā excelsus Dominus numerauit scribēs populos: ipse natus est in ea sēper. Et cantabunt quasi in choris: omnes fortes mei in te.

S. Hieron. Tom. 7.

¶ *Canticum carminis filiorum Core victori per Chorum ad præcinendum, eruditionis Eman Ezraite.*

Psalmus lxxxviii.

Domine Deus salutis meæ: per diē clamaui, & nocte coram te. Ingrediatur ante te oratio mea: inclina aurē tuā ad laudationē meā. Quia repleta est malis anima mea, & vita mea ad infernū descēdit. Reputatus sum cum descēditibus in lacū: factus sum quasi homo inualidus. Inter mortuos liber, sicut interfecti & dormiētes in sepulcro, quorū non recordaris amplius: & qui à manu tua abscissi sūt. Posuisti me in lacu nouissimo: in tenebris & in profundis Super me cōfirmatus est furor tuus, & cūctis fluctibus tuis afflixisti me sēper. Lōge fecisti notos meos à me, posuisti me abominationē eis: clausum, & non prodeuntem. Oculus me⁹ infirmatus est ab afflictione, inuocaui te dñe tota die: expandi ad te palmas meas. Nūquid mortuis facies mirabilia: aut gigātes resurgēt, & confitebuntur tibi sēper? Nūquid narrabitur in sepulcro misericordia tua, & veritas tua in perditione? Nūquid cognoscētur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra quæ obliuioni tradita est? Ego autē ad te dñe clamaui, & mane oratio mea præueniet te. Quare domine abiicis animam meam: abscondis faciē tuam à me. Pauper ego & ærumnosus, ab adolescentia mea portauī furorem tuum, & cōturbatus sum. Super me transferūt iræ tuæ: terrores tui oppresserūt me. Circū dederunt me quasi aquæ tota die: vallauerūt me pariter. Lōge fecisti à me amicum & sodalem: notos meos abstulisti.

¶ *Intellectus Ehan Ezraite.*

Psalmus lxxxix.

Misericordias domini in æternū cātabo: in generatione & generationē annūtiabo veritatē tuā in ore meo. Quia dixisti, sempiterna misericordia ædificabitur: ccelos fundabis, & veritas tua in eis. Percussi foedus cum electo meo: iuravi David seruo meo. Usq; in æternū stabiliā semen tuū, & ædificabo in generatione & generatione thronū tuū sēper. Cōfitebūtur cæli mirabilia tua domine, & veritatē tuā in ecclesia sanctorū. Quis enim in nubib⁹ æquabitur domino, assimilabitur domino de filiis Dei. Deus inclytus in arcano sãctorū nimio, & terribilis in cūctis qui circa eum sunt Domine Deus exercituū, quis similis tui fortissime domine? & veritas tua in circuitu tuo. Tu dominaris superbiæ maris, & elationes gurgitū ei⁹ tu cōprimis. Tu cōfregisti quasi vulneratū superbū: in brachio forti tuo dispersisti inimicos tuos. Tui sunt cæli, & tua est terra: orbē & plenitudinē eius tu fūdasti. Aquilonē & dextrū tu creasti. Thabor & Hermon nomē tuum laudabunt. Tuū brachium cum fortitudine: roboretur manus tua, & exaltetur dextera tua. Iustitia & iudiciū firmamētū throni tui: misericordia & veritas præcedēt faciē tuam. Beatus populus qui nouit iubilū: domine in lumine vultus tui ambulabūt. In nomine tuo exultabūt tota die, & in iustitia tua exultabūt. Quia gloria fortitudinis eorū tu es, & in voluntate tua eleuabis cornu nostrū. Quia à domino est protectio nostra, & à sãcto Israël rege nostro. Tūc locut⁹ es per visionē sãctis tuis: & dixisti posui adiutoriū super robustū, & exaltaui electū de populo. Inueni David seruū meū: oleo sancto meo unxi eum. Cū quo manus mea firma erit, & brachiū

A meū roborabit eum. Non decipiet inimicus eum, & filius iniquitatis non affliget eum. Sed concidā ante faciē eius hostes illius: & qui eū oderūt, percutiam. Veritas autē mea & misericordia mea erit cū eo, & in nomine meo exaltabitur cornu eius. Et ponā in mari manū eius: & in fluminib. dexterā eius. Ipse inuocabit me, pater meus es tu: Deus me⁹, & fortitudo salutis meæ. Ego autē primogenitū ponā eū, excelsum regib. terræ. In æternum custodiā ei misericordiam meā, & pactum meū fidele erit ei. Et ponā perpetuū semen eius, & thronū eius sicut dies cæli. Si autē dereliquerint filij eius legē meā, & in iudiciis meis nō ambulauerint. Si cæremonias meas prophanauerint, & præcepta mea nō custodierint. Visitabo in virga scelera eorum, & in plagis iniquitates eorū. Misericordiam autē meam non auferam ab eo: nec mētiar in veritate mea. Non violabo pactū meū, & quod egresum est de labiis meis, nō mutabo. Semel iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar. Semen eius in sempiternū erit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo. Sicut luna stabilietur in sēpiternū, & testis in cælo fidelis sēper. Tu autē repulisti & proiecisti: irat⁹ es aduersus Christū tuū. Attenuasti pactū serui tui: prophanasti in terra diadema eius. Dissipasti oēs macerias eius: posuisti mutationes eius pauporē. Diripuerunt eum oēs qui transeunt per viā, factus est opprobriū vicinis suis. Eleuasti dexterā hostiū eius: lætificasti oēs inimicos illius. Auertisti robur gladij eius, & non subleuasti eum in prælio. Quiescere fecisti munditiā eius, & thronū illius in terra detraxisti. Abbreuiasti dies adolescentiæ eius: operuisti eū ignominia sēper. Vsquequo domine abscoederis in finē: succēditur quasi ignis indignatio tua. Memento mei de profundo: alioquin quare frustra creasti filios hominū. Quis est vir qui viuat, & non videat mortē: saluans animā suam de manu inferi sēper. Vbi sunt misericordiae tuæ antiquæ, domine, quas iurasti Dauid in veritate tua. Recordare domine opprobrij seruorū tuorum: quia portauit in sinu meo omnes iniquitates populorū. Quas exprobrauerūt inimici tui domine: quibus exprobrauerūt vestigia Christi tui. Benedictus dominus in sempiternum: Amen amen.

Oratio Moysi vni Dauid.

Psalmus xc.

Domine habitaculū tu factus es nobis, in generatione & generatione. Antequā montes naterētur & parturiretur terra, & orbis: à sæculo & vsq; in sæculū tu es Deus. Conuertēs hominem vsq; ad contritionē, & dicēs reuertimini filij Adā. Quia mille anni in oculis tuis sicut dies hesternæ quæ pertransiit, & vigilia nocturna. Percutiēte te eos vt somniū erūt: mane quasi herba pertrāsians. Manē floruit & abiit: ad vesperū cōteretur atque siccabitur. Consūpti enim sumus in furore tuo, & in indignatione tua cōturbati sumus. Posuisti iniquitates nostras corā te: negligētias nostras in luce vultus tui. Oēs enim dies nostri transierunt in furore tuo: cōsumpsimus annos nostros quasi sermonē loquens. Dies annorū nostrorū in ipsis septuaginta annis: si autē multū, octoginta anni, & quod amplius, labor & dolor: quoniam transibimus cito & auolauimus. Quis nouit fortitudinem iræ tuæ, & secundum timorē tuum dignationē tuam? Vt numerētur dies nostri sic ostende, & ve-

niemus corde sapienti. Reuertere domine vsquequo, & exorabilis esto super seruos tuos. Imple nos matutina misericordia tua, & laudabimus & lætabimur in cūctis dieb. nostris. Lætifica nos pro diebus quib. afflixisti nos, & annis in quibus vidimus mala. Appareat apud seruos tuos opus tuum, & gloria tua super filios eorū. Et decordni Dei nostri super nos, & opus manū nostrarū fac stabile super nos: & opus manuum nostrarum confirma.

Psalmus xc i.

Qui habitat in abscondito excelsi: in vmbraulo domini cōmorabitur. Dicēs domino, spes mea, & fortitudo mea: Deus meus confidā in eo. Quia ipse liberabit te de laqueo venantiū: de morte insidiarū. In scapulis suis obūbrabit tibi, & sub alis eius sperabis: scutū & protectio veritas eius. Non timebis à timore nocturno: à sagitta volāte per diē. A peste in tenebris ambulāte: à morfu insipientis meridie. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis videbis, & vltionem impiorum cernes. Tu enim es domine spes mea: excelsum posuisti habitaculum tuum. Non accedet ad te malum, & lepra non appropinquabit tabernaculo tuo. Quia angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te: ne fortē offendat ad lapidem pes tuus. Super aspidem & basiliscum calcabis: conculcabis leonem & draconem. Quoniam mihi adhæsit, & liberabo eum: exaltabo eū, quoniam cognouit nomen meum. Inuocabit me, & exaudiam eum, cum ipso ero in tribulatione: eruā eum, & glorificabo eum. Longitudine dierum implebo eum, & ostendam illi salutare meum.

Psalmus cantici in die sabbathi.

Psalmus xcii.

Bonū est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. Ad annuntiandum mane misericordiā tuā, & fidem tuam in nocte. In decachordo & in psalterio, in cantico & cithara. Quoniam lætificasti me domine in opere tuo: in facturis manū tuarū laudabo. Quā magnificata sunt opera tua domine: satis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscet, & stultus nō intelliget istud. Germinauerūt impij quasi fœnū, & floruerūt omnes qui operantur iniquitatē, vt conterantur vsque in sempiternū. Tu autē excelsus in æternū Domine. Ecce enim inimici tui Domine, ecce inimici tui peribunt, & dissipabuntur omnes qui operantur iniquitatem. Et exaltabitur quasi monocerotis cornu meū, & senectus mea in oleo vberi. Et respiciet oculus meus eos qui insidiātur mihi, de his qui consurgunt aduersum me malignantibus audiet auris mea. Iustus vt palma florebit, vt cedr⁹ in libano multiplicabitur. Trāsplātati in domo Domini: in atrijs Dei nostri germinabunt. Adhuc fructificabunt in senectute: pingues & frōdentes erunt. Annūciantes quia re-ctus Dñs: fortitudo mea, & nō est iniquitas in eo.

Psalmus xciii.

Dominus regnauit gloria, indutus est: indutus est Dominus fortitudine, & accinctus est: insuper appendit orbē qui non cōmouebitur. Firmum solū tuum ex tunc, ab æterno tu es. Leua-uerunt flumina Domine, leuaerunt flumina vo-

E ces suas: leuauerunt flumina gurgites suos. A voce aquarum multarum grandes fluctus maris: grandis in excelso dominus. Testimonia tua fidelia facta sunt nimis, domum tuam decet sanctitas: domine in longitudine dierum.

Psalms xciiv.

Deus vltionū domine: Deus vltionū ostēdere. Eleuare qui iudicas terrā: redde vicissitudinē superbis. Vsq̄quo impij domine: vsq̄quo impij exultabūt. Fluēt loquētes antiquū: garirēt oēs qui operātur iniquitatē. Populū tuū domine conterent, & hāreditatē tuam affligent. Viduam & aduenam interficiēt, & pupillos occident. Et dixerūt non videbit Dominus, & non intelliget Deus Jacob. Intelligite stulti in populo, & insipientes aliquādo discite. Qui plātauit aurē nō audiet: aut qui finxit oculū non videbit: Qui erudit gētes non arguet, qui docet hominē scientiā. Dominus nouit cogitationes hominū: quia vanæ sunt. Beatus vir quē tu erudieris domine, & de lege tua docueris eū. Vt quiescat à diebus afflictionis: donec fodiat impio interitus. Non enim derelinquet dominus populū suum, & hāreditatem suam nō deseret. Quoniā ad iustitiam reuertetur iudiciū, & sequentur illud oēs recti corde. Quis stabit pro me aduersū malos: qui stabit pro me aduersū operarios iniquitatis. Nisi quia dominus auxiliator meus: paulomin⁹ habitasset in inferno anima mea. Si dicebam, motus est pes meus: misericordia tuā dñe sustērabat me. In multitudine cogitationum mearū, quæ sūt in me intrinsec⁹: cōsolationes tuæ delectabunt animā meā. Nunquid particeps erit tui thronus insidiarū fingens laborē in præcepto. Copulabuntur aduersum animā iusti, & sanguinē innocentem condēnabunt. Erit autē mihi dominus in refugiū, & Deus meus quasi petra spei meę. Et restituet super eos iniquitatē suā, & in malitia sua perdet eos: perdet eos dominus Deus noster.

Psalms xcvi.

Venite, laudemus dominū: iubilemus petræ Jesu nostro. Præoccupemus vultum eius in actione gratiarum: in canticis iubilemus ei. Quoniā fortis & magnus dominus, & rex magnus super omnes deos. In cuius manu fundamēta terræ, & excelsa mōtium ipsius sunt. Cuius est mare: ipse enim fecit illud, & siccam manus eius plasmauerunt. Venite adoremus & curemur: flectamus genua ante faciē domini factoris nostri. Quia ipse est Deus noster, & nos populus pascuæ eius, & grex manus eius: hodie si vocē eius audieritis. Nolite indurare corda vestra, sicut in cōtradictione: sicut in die tentationis in deserto. Vbi tentauerūt me patres vestri: probauerūt me, & viderunt opus meum. Quadraginta annis displicuit mihi generatio illa: & dixi populus errans corde est, & non cognoscens vias meas. Quibus iuravi in furore meo, vt non introirent in requiem meam.

Psalms xcvi.

Cantate domino canticum nouū: cantate domino omnis terra. Canite domino, benedicite nomini eius: annuntiate de die in diē salutare eius. Narrate in gentibus gloriam eius: in vniuersis populis mirabilia eius. Quia magnus dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super oēs Deos.

S. Hieron. Tom. 7.

Omnes enim dij populorum sculptilia: dominus autem cœlos fecit. Gloria, & decor ante vultum eius: fortitudo & exultatio in sanctuario eius. Afferte domino familiæ populorū: afferte domino gloriam & fortitudinē. Afferte domino gloriam nomini ei⁹: leuate munera & introite in atria eius. Adorate dominū in decore sãctuarij: paueat à facie eius omnis terra. Dicite in gentibus, dominus regnauit: siquidem appendit orbem immobilem: iudicabit populos in æquitate. Latamini cœli & exultet terra: tonet mare & plenitudo eius. Gaudet ager & omnia quæ in eo sunt: tunc laudabūt vniuersa ligna saltus. Ante faciē domini quoniā venit, quoniam venit iudicare terram: iudicabit orbem in iusto, & populos in fide sua.

Psalms xcvi.

Dominus regnauit, exultet terra: lætabuntur in insulæ multæ. Nubes & caligo in circuitu eius: iustitia & iudicium firmamētum solij eius. Ignis ante faciē eius ibit, & exuret per circuitum hostes eius. Apparuerunt fulgura eius orbi: vidit, & cōtremuit terra. Montes sicut cera tabefacti sūt à facie dominatoris omnis terræ. Annuntiauerūt cœli iustitiam eius, & viderūt omnes populi gloriam eius. Confundātur vniuersi qui seruiūt sculptili, qui gloriantur in idolis: adorate eum omnes dij. Audiuit & lætata est Sion: & exultauerūt filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine. Tu enim dominus excelsus super omnem terram: vehementer eleuatus es super omnes deos. Qui diligitis dominum: odite malum, custodit animas sanctorum suorum, de manu impiorum eruet eos. Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia. Lætamini iusti in domino, & confitemini memoriæ sanctæ eius.

Psalms xcvi.

Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit: saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Notū fecit dominus salutare suum: in cōspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Recordatus est misericordiæ suæ & veritatis suæ domui Israël: viderunt omnes fines terræ, salutare Dei nostri. Iubilare Deo omnis terra: vociferamini, & laudate, & canite. Canite domino in cithara: in cithara & voce carminis. In tubis & clāgore buccinæ: iubilate corā rege domino. Tonet mare & plenitudo eius: orbis & habitatores eius, Flumina plaudēt manu: simul montes laudabunt, Ante dominum, quia venit iudicare terram: iudicabit orbem in iustitia, & populos in æquitatib.

Psalms xcix.

Dominus regnauit, commoueantur populi: lessor Cherubim cōcutiatur terra. Domin⁹ in Siō magnus, & excelsus est super oēs populos: Confiteantur nomini tuo magno, & terribili sanctoque. Imperiū regis iudicium diligit, tu fundasti æquitates: iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. Exaltate dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius: quia sanctus est. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel in his qui inuocant nomē eius: inuocabant dominū, & ipse exaudiuit eos. In colūna nubis loquebatur ad eos: custodierunt testimonia eius, & præceptū quod dedit eis. Domine Deus noster tu exaudisti eos: domine propitius fuisti eis, & vltor super cō-

O ij

A

mutationibus eorum. Exaltate dominum Deum nostrum, & adorare in monte sancto eius: quia sanctus dominus Deus noster.

Psalmus in confessione.

Psalmus c.

Iubilare Deo omnis terra. Seruite domino in laetitia: ingredimini coram eo in laude. Scitote quoniam dominus ipse est Deus, ipse fecit nos & ipsius sumus: popul^{us} eius & grex pascuæ eius. Ingreddimini portas eius in gratiarum actione, atria eius in laude: confitemini ei, benedicite nomini eius. Quia bonus dominus, in sempiternum misericordia eius, & usque ad generationem & generationem fides eius.

DAVID. Psalmus c.

Misericordiam & iudicium cantabo: tibi domine psallam. Erudiar in via perfecta quando venies ad me: ambulabo in simplicitate cordis mei in medio domus meæ. Non ponam coram oculis meis verbum Belial, facientem declinationes odiui: nec adhæsit mihi. Cor prauum recedet à me: malum nesciam. Loquentem in abscondito contra proximum suum, hunc interficiam, superbum oculis & altum corde: cum hoc esse non potero. Oculi mei ad fideles terræ: ut habitent mecum, ambulans in via simpliciter, hic ministrabit mihi. Non habitabit in medio domus meæ faciens dolum: loquens mendacium, non placebit in conspectu oculorum meorum. Mane perdam omnes impios terræ, ut interficiam de ciuitate domini vniuersos qui operantur iniquitatem. Oratio pauperis cum anxius fuerit, & coram domino effuderit eloquium suum.

B

Psalmus cii.

Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Non abscondas faciem tuam à me, in die tribulationis meæ inclina ad me aurem tuam: in quacunque die inuocauero te velociter exaudi me. Quoniam consumpti sunt sicut fumus dies mei, & ossa mea quasi frixa contabuerunt. Percussus est quasi fœnum & arefactum est cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum. A voce gemitus mei, adhæsit os meum carni meæ. Assimilatus sum pelicano deserti: factus sum quasi bubo solitudinum. Vigilavi & fui, sicut auis solitaria super tectum. Totam die exprobrabant mihi inimici mei: exultantes per me iurabant. Quia cinerem sicut panem comedi, & potum meum cum fletu miscui. A facie indignationis tuæ & iræ tuæ: quia eleuasti me allisisti me. Dies mei quasi umbra inclinati sunt, & ego quasi fœnum arui. Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generatione. Tu suscitans misereberis Sion: quia tempus est ut miseraris eius, quoniam venit tempus. Quoniam placitos fecerunt serui tui lapides eius, & puluerem eius miserabilem. Et timebunt gentes nomen domini, & vniuersi reges terræ gloriam tuam. Quia edificauit dominus Sion: apparuit in gloria sua. Respexit ad orationem vacui, & non despexit orationem eorum. Scribatur hoc in generatione nouissima, & populus qui creabitur laudabit dominum. Quoniam prospexit de excelso sanctuario suo: dominus de caelo terram contemplantus est. Ut audiret gemitum vinceti, ut solueret filios mortis. Ut narretur in Sion nomen domini, & laudatio eius in Hierusalém. Cum congregati fuerint populi simul, & regna ut seruiant domino. Afflixit in via fortitudinem meam: abbrevia-

uit dies meos. Dicam Deus meus ne rapias me in medio dierum meorum: in generatione generationum anni tui. A principio terram fundasti, & opus manuum tuarum caeli. Ipsi peribunt, tu autem stabis, & omnes quasi vestimentum atterentur: quasi pallium mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem ipse es, & anni tui non deficient. Filij seruorum tuorum habitabunt, & semen eorum ante faciem tuam perseverabit.

DAVID Psalmus ciii.

Benedic anima mea domino, & omnia viscera mea nomini sancto eius. Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnium retributionum eius. Qui propitiatur cunctis iniquitatibus tuis, & sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de corruptione vitam tuam, & coronat te in misericordia, & miserationibus. Qui replet bonis ornamentum tuum: in nouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Facies iustitias dominus, & iudicia cunctis qui calumnias sustinent. Notas fecit vias suas Moysi: filiis Israel cogitationes suas. Misericors & clemens dominus: patiens & multæ miserationis. Non in sempiternum iudicabit: neque in æternum irascetur. Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Quantum enim excelsius est caelum terra: tantum confirmata est misericordia eius super timentes eum. Quantum longe est oriens ab occidente: tantum longe fecit à nobis scelera nostra. Sicut miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se. Ipse enim nouit plasmationem nostram: recordatus est quia puluis sumus. Homo quasi herba dies eius: sicut flos agri sic floreat. Quia spiritus pertransiet eum, & non subsistet: & non cognoscat eum ultra locus eius. Misericordia autem domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum: & iustitia eius in filios filiorum. His qui custodiunt pactum eius, & recordantur preceptorum eius ad facienda ea. Dominus in caelo stabilivit thronum suum, & regnum illius omnium dominatur. Benedicite domino Angeli eius, fortes robore, facientes verbum eius: obedientes voci sermonis eius. Benedicite domino omnes exercitus eius, ministri eius qui facitis placitum illius. Benedicite domino vniuersa opera eius in omnibus locis potestatis eius: benedic anima mea domino.

Psalmus ciiii.

Benedic anima mea domino, domine Deus meus magnificatus es nimis: gloria & decore indutus es. Amictus luce quasi vestimento: extendens caelos ut pellis. Qui tegis aquis coenacula eius: qui ponis nubes cutrum tuum: qui ambulas super pennas venti. Qui facies angelos tuos spiritus: ministros tuos ignem vrentem. Qui fundasti terram super basem suam non commouebitur in saeculum & in saeculum. Abyssus quasi vestimento operuisti eam: super montes stabunt aquae. Ab increpatione tua fugient à voce tonitruus tui formidabunt, Ascendunt montes & descendunt capi, ad locum quem fundasti eis. Terminum posuisti quem non pertransibunt: nec reuertetur ut operiant terram. Qui emittis fontes in conualibus, ut inter medios montes fluant. Ut bibant omnia animalia regionum, & reficiat onager sitim suam. Super ea volucres caeli morabuntur: de medio nemorum dabunt vocem. Qui irrigas montes de canaliculis tuis: de fructu operum tuorum implebitur terra. Germinans herbam iumentis, & fœnum seruituti hominum,

C

E

F

D

num,

E num, vt educat panē de terra. Et vinū lätificat cor hominis ad exhilarandā faciē in oleo: panis autē cor hominis roborat. Saturabūtur ligna domini: cedri libani quas plantauit. Ibi aues nidificabunt, miluo abies domus eius. Mōtes excelsi ceruis: petra refugiū herinaciis. Fecit lunā per tempora: sol cognouit occubitū suū. Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa mouebūtur oēs bestiaē syluā. Leones rugiētes ad prædā, & quærētes à Deo escā sibi. Oriēte sole recedent, & in spelūcis suis cubabūt. Egredietur homo ad opus suū, & ad seruitutē suā vsq; ad vesperū. Quā multa sunt opera tua domine, omnia in sapiētia fecisti: impleta est terra possessione tua. Hoc mare magnū & latū manib., ibi reptilia innumerabilia: animalia parua cum grandib. Ibi naues pertranseunt: leuiathā istū psalmaisti vt illuderet ei. Omnia in te sperāt, vt des cibū eis in tempore suo. Dāte te illis colligēt: aperiente te manū tuā replebūtur bono. Abscondes vultū tuū & turbabuntur, auferes spiritū eorū & deficient, & in puluerē suū reuertentur. Emitteres spiritum tuum & creabuntur, & instaurabis faciē terræ. Sit gloria domini in sempiternū: lætabitur dominus in operibus suis. Qui respicit terrā & tremet, tangit montes & fumabunt. Cantabo domino in vita mea: psallā Deo meo quādiu sum. Placeat ei eloquium meum: ego autem lætabor in domino. Deficiant peccatores de terra, & impij vltra non sint: benedic anima mea domino, Halleluia.

Psalmus c v.

Confitemini domino inuocate nomen eius: notas facite populis cogitationes eius, Cantate ei, & psallite ei: loquimini in vniuersis mirabilib. eius. Exultate in nomine sãcto eius: lætetur cor quærentiū dominū. Quærite dominū & virtutē eius: quærite faciem eius iugiter. Recordamini mirabiliū eius quæ fecit: signorū & iudiciorū oris eius. Semē Abrahā serui eius: filij Iacob electi eius. Ipse dñs Deus noster: in vniuersa terra iudicia ei. Recordatus est in æternū pacti sui: verbi quod præcepit in mille generationes. Quod pepigit cū Abrahā, & iuramēti sui Isaac. Et firmavit illud cū Iacob in lege: cū Israël in pactū sēpiternū. Dicēs tibi dabo terrā Chanaā: funiculū hæreditatis vestræ. Cū esēt viri pauci, modici & aduenæ in ea. Et transferūt de gēte in gentē, & de regno ad populū alterum. Non dimisit hominē vt noceret eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & prophetas meos nolite affligere. Et vocauit famē super terrā: omnē virgam panis cōtriuuit. Misit ante faciē eorū virum: in seruū venundatus est Ioseph. Affixerunt in cōpede pedes eius: in ferrū venit anima eius. Usque ad tēpus donec veniret sermo eius: eloquium domini probauit eum. Misit rex & soluit eū: princeps populorū & dimisit illum. Posuit eum dominū domus suæ, & principē in omni possessione sua. Vt erudiret principes eius secundum voluntatē suā, & senes eius sapiētiam doceret. Et ingressus est Israël Ægyptū, & Iacob aduena fuit in terra Chā. Et crescere fecit populū suū nimis, & roborauit eū super hostes eius. Conuertit cor eorū vt odio haberēt populū eius, vt dolose agerēt cōtra seruos illi. Misit Moysē seruum suū: Aaron quē elegit sibi. Posuit in eis verba signorū suorū, & portētorum

S. Hieron. Tom. 7.

G in terra Chā. Misit tenebras & cōtenebrauit, & non fuerunt increduli verbis eius. Cōmutauit aquas eorum in sanguinē, & occidit pisces eorū. Ebulliuit terra eorum rana: in cubilib. regum eorum. Dixit & venit musca omnimoda: scinifes in vniuersis terminis eorum. Dedit pluuias eorum gradinē: ignē flāmantem in terra eorum. Et percussit vineā eorum, & ficum eorum: & cōfregit lignum finium eorum: Dixit, & venit locusta, & bruchus cuius nō erat numerus. Et comedit omne fœnum terræ eorū & deuorauit fructū terræ eorū. Et percussit omne primogenitū in terra eorum: primitias vniuersi partus eorum. Et eduxit eos cum argēto & auro, & nō erat in tribubus eorū infirm. Latata est Ægyptus cum egrederētur: quoniā irruerat terror eorū super eos. Expādit nubē in tētoriū, & ignē vt luceret nocte. Petierūt & adduxit ortigometrā, & pane cœli saturauit eos. Aperuit petrā & fluxerunt aquæ: cōcurrerunt in aridis flumina. Quia recordatus est verbi sancti sui: cum Abrahā seruo suo. Et eduxit populum suum in lætitia: laudātes electos suos. Et dedit eis terras gentiū, & laborē tribuum possederunt. Vt custodirēt ceremonias eius, & leges eius seruarēt, Halleluia.

¶ Halleluia. Psalmus cvi.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniā in æternum misericordia eius. Quis loquetur fortitudines domini: auditas faciet omnes laudes eius. Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiā in omni tēpore. Recordare mei domine in repropitiatione populi tui: visita me in saluari tuo. Vt videā bona electorum tuorū, & læter in lætitia gētis tuæ: & exultem cum hæreditate tua. Peccaui cum patribus nostris: iniquē fecimus, impiē egimus. Patres nostri in Ægypto nō intellexerūt mirabilia tua, non sunt recordati multitudinis misericordiæ tuæ: & iracundiā pro-uocauerūt super mari in mari rubro. Saluauit autē eos propter nomē suum, vt ostenderet fortitudinē suā. Et cōminatus est mari rubro, & aruit: & transduxit eos per abyssos quasi in deserto. Et saluauit eos de manu odiētis, & redemit eos de manu inimici. Et operuit aqua hostes eorū: vnus de ipsis nō superfuit. Et crediderūt verbis eius: cecineruntq; laudē eius. Cito oblitī sunt operū illius: nec expectauerunt voluntatē eius. Et desiderauerunt desiderium in deserto, & tentauerunt Deum in solitudine. Et dedit eis petitionē ipsorū, & misit tenuitatē in animā eorum. Et zelati sunt Moysen in castris: Aaron sanctū domini. Aperta est terra, & deuorauit Dathā, & operuit synagogā Abyrā. Et succēsus est ignis in synagoga eorū: flāma excussit impios. Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt cōstatile. Et mutauerunt gloriā suam, in similitudine bouis comedentis fœnū. Obliti sunt Dei saluatoris sui: qui fecit magnalia in Ægypto. Mirabilia in terra Cham: terribilia super mare rubrū. Dixit ergo vt contereret eos: nisi Moyses electus eius stetit medijs contra faciē illius, vt cōuerteret indignationē eius, vt non interficeret. Et despexerūt terrā desiderabilem: nec crediderunt sermoni eius. Et murmurauerunt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem domini. Et eleuauit manum suā super eos, vt deiceret eos in deserto. Et vt deiceret semen eorū in gentib., & disperge-

O iij

A ret eos in terris. Et consecrati sunt Beelphegor, & comederunt victimas mortuorum. Et concitauerunt eum in studiis suis, & percussit eos plaga. Stetit autem Phinees, & diiudicauit: & est retēta percussio. Et reputatum est ei in iustitiam: in generatione & generatione vsque in æternum. Et prouocauerunt eum super aquam contradictionis, & afflic^o est Moyses propter eos. Quia prouocauerunt spiritum eius, & præcipit labiis suis. Non exterminauerunt populos: quos dixit dominus eis. Et cōmixti sunt gentib. & didicerunt opera eorū. Et seruiuerunt sculptilib. eorum, & factum est eis in scandalū. Et immolauerūt filios suos, & filias suas dæmonib. Et effuderūt sanguinē innocentē: sanguinem filiorum suorum & filiarū suarū, quos immolauerunt sculptilib. Chanaā: & polluta est terra sanguinib. Et coinquinati sunt in operib. suis, & fornicati sunt in studiis suis. Iratus est itaq; furor domini in populum suū, & abominatus est hæreditatē suā. Et dedit eos in manu gentiū, & dominati sūt eorū qui oderūt eos. Et afflixerūt eos inimici sui, & humiliati sunt sub manu eorū. Multis vicib. liberauit eos: ipsi verò prouocabant in cōsiliis suis, & humiliati sunt propter iniquitates suas. Et vidit tribulationē eorū: cū audiret eos rogātes. Et recordatus est pacti sui cum eis, & pœnituit eū secundū multitudinē misericordiæ suæ. Et dedit eos miserabiles: corā omnib. qui cœperāt eos. Salua nos dñe Deus noster, & cōgrega nos de gētib. vt cōfiteamur nomini sãcto tuo, & canam^o in laude tua. Benedic^o dñs Deus Israël ab æterno, & vsq; in æternū: & dicet omnis populus, amen, Halleluia.

Psalmus cvii.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia eius. Dicāt qui redēpti sūt à domino: quos redemit de manu hostis. Et de terris congregauit eos, ab oriente & occidente: ab aquilone & mari. Errauerunt in solitudine, in deserta via: ciuitatem quæ habitaretur nō repperunt. Esurientes & sitientes: anima eorū in ipsis deficiebat. Et clamauerunt ad dominum in tribulatione sua: de afflictione eorum eripuit eos. Et duxit illos per viā rectam, vt venirent in ciuitatē habitabilē. Cōfiteatur domino misericordias eius, & mirabilia eius in filios hominū. Quia saturauit animā vacuā, & animā esurientem impleuit bonis. Habitantes in tenebris & vmbra mortis: alligatos inopia & ferro. Quia prouocauerunt sermones Dei, & consiliū excelsi blasphemauerunt. Et humiliavit in labore cor eorum: ceciderunt, & non erat qui adiuuaret. Et clamauerūt ad dominū in tribulatione sua, & de angustiis eorum saluauit eos. Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorū dirupit. Cōfiteantur domino misericordias eius, & mirabilia eius in filios hominū. Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos cōfregit. Stultos propter viā sceleris eorū, & propter iniquitates afflictos. Omnē cibū abominata est anima eorū, & accesserūt ad portas mortis. Et clamauerunt ad dominum in tribulatione sua: de angustiis eorum saluauit eos. Misit verbum suum, & sanauit eos: & saluauit de interitu eorū. Cōfiteantur domino misericordias eius, & mirabilia eius in filios hominū. Et immolent hostias gratiarum, & narrent opera eius in laude. Qui descēdunt mare

D in nauib.: faciētes op^o in aquis multis. Ipsi viderūt opera domini, & mirabilia eius in profūdo. Dixit, & surrexit vētus tempestatis: & eleuauit gurgites eius. Ascendunt in cœlū, & descēdunt in abyssos: anima eorū in afflictione consumitur. Obstupuerūt & intremuerūt quasi ebrius: & vniuersa sapiētia eorū absorpta est. Clamabunt autē ad dominū in tribulatione sua, & de angustia eorū educet eos. Statuet turbinē in trāquillitatē, & silebūt fluctus eius. Lætabūtur quoniā quieuerūt, & deducet eos ad portū quē voluerūt. Cōfiteatur domino misericordias eius, & mirabilia eius in filios hominū. Et exaltent eum in ecclesia populi, & in cathedra seniorū laudent eum. Ponet flumina in desertum, & fōtes aquarum in sitim. Terrā fructiferā in saluginē: præ malitia habitatorū eius. Ponet desertū in paludes aquarū, & terrā inuiā in fōtes aquarū. Et collocauit ibi esurientes, & formabunt vrbe[m] habitandū. Et ferent agros, & plantabunt vineas: & faciēt fruges germina. Et benedicet eis & multiplicabuntur nimis, & pecora eorū non minuet. Imminuta sunt autē & afflictā, propter angustia[m] mali & doloris. Et effūdet despectiōnē super principes, & errare eos faciet in solitudine de via. Et subleuabit pauperē de inopia, & ponet quasi gregem familias: videbūt recti, & lætabuntur: & omnis iniquitas contrahet os suum. Quis sapiens, & custodiet hæc: & intelligit misericordias domini.

¶ Canticum Psalmus David. Psalmus cviii.

Paratum cor meū Deus: cantabo & psallā sed & gloria mea. Consurge psalteriū & cithara, consurgā mane. Cōfitebor tibi in populis domine & cātabo te in nationib. Quoniā magna super cœlos misericordia tua, & vsque ad æthera veritas tua. Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terrā gloria tua. Vt liberētur dilecti tui: salua dextera tua, & exaudi me. Deus locut^o est in sanctuario suo, gaudebo, diuidā Sichē, & vallē Soccoth dimetiar. Meus est Galaad, & meus est Manasse, & Ephraim hæreditas capitis mei: Iuda dux meus. Moab lebes peluis meæ, super Idumæam proiciā calciamentum meum: cum Philistiim fœderabor. Quis deducet me in ciuitatem munitam: quis deducet me vsque in Idumæam? Nonne tu Deus qui proieceras nos, & non exieras Deus in exercitib. nostris? Da nobis auxilium in tribulatione: vana est enim salus ab homine. In Deo erimus fortes, & ipse conculcabit hostes nostros.

¶ Victori Psalmus David.

Psalmus cix.

Deus laudabilis mihi, ne taceas. Quia os impij, & dolosi contra me apertū est: locuti sūt de me lingua mēdaci. Verbis odij circumdederūt me, & expugnauerūt me frustra. Pro eo quod eos diligebā, aduersabantur mihi: ego autē orabā. Et posuerunt cōtra me malū pro bono, & odiū pro dilectione mea. Cōstitue super eum impiū, & statā stet à dextris eius. Cum fuerit iudicatus, exeat cōdemnatus: & oratio eius sit in peccatum. Fiāt dies eius parui: episcopatum eius accipiat alter. Sint filij eius pupilli, & vxor eius vidua. Instabiles vagētur filij eius, & mēdicēt: & quærat in parietinis suis. Scrutetur exactor vniuersa quæ habet, & diripiant alieni labores eius. Non sit qui eius mereatur: nec qui clemens sit in pupillos eius. Fiat

nouissimu[m]

A nouissimum eius interitus: in generatione altera deleatur nomen eius. Redeat in memoriam iniquitas patrum eius apud Deū, & iniquitas matris eius non deleatur. Sint contra dominū semper: & intereat de terra memoria eorū. Eo quod non est recordatus facere misericordiam: & persecutus est virū inopē, & pauperē: & cōpunctum corde ut interficeret. Et dilexit maledictionē, quæ veniet ei: & noluit benedictionem, quæ elongabitur ab eo. Et indutus est maledictione quasi vestimento suo, & ingreditur quasi aqua in viscera eius: & quasi oleū in ossa eius. Sit ei quasi pallium quo circumdatur, & quasi cingulum quo semper accingitur. Hæc est retributio his qui aduersantur mihi à domino, & qui loquuntur malum contra animam meam. Tu autem domine Deus fac mecum propter nomen tuum: quoniam bona est misericordia tua, libera me. Quoniā egenus, & pauper sum: & cor meum vulneratum est intrinsecus. Quasi umbra cum inclinatur abductus sum, & excussus quasi locusta. Genua mea vacillauerunt à ieiunio, & caro mea immutata est absque oleo. Et ego factus sum opprobrium eis: videntes me mouerūt caput suum. Aduua me domine Deus meus: salua me secundū misericordiam tuam. Et sciāt quoniam manus tua hæc: tu domine fecisti eam. Maledicent illi, & tu benedices: restiterunt, & cōfundentur: seruus autem tuus lætabitur. Induantur aduersarij mei cōfusione, & operiantur quasi vestimento confusione sua. Confitebor domino vehementer in ore meo, & in medio populorum laudabo eum. Quoniam stabit à dextris pauperis, ut saluet à iudicibus animam eius.

Psalmus David.

Psalmus c x.

Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorum. Virgam fortitudinis tuæ emittet dominus ex Sion: dominare in medio inimicorū tuorum. Populi tui spontanei erunt in die fortitudinis tuæ: in mōtibus sãctis quasi de vulua orietur tibi ros adolescentiæ tuæ. Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Dominus à dextera tua, percussit in die furoris sui reges. Iudicabit in gentibus, impleuit valles: percussit caput in terra multa. De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

Halleluia. Psalmus cxi.

Confitebor domino in toto corde: in consilio iustorum & congregatione. Magna opera domini: exquirenda in cunctis voluntatibus suis. Gloria, & decor opus eius: & iustitia eius perseuerans semper. Memoriam fecit mirabilium suorū: clemens & misericors dominus. Escam dedit timentib. se: memor erit in sempiternum pacti sui. Fortitudinem operum suorū annuntiabit populo suo, ut det eis hæreditatem gentium. Opus manuum eius veritas, & iudiciū: fidelia omnia præcepta eius. Firmata in sempiternum iugiter: facta in veritate & æquitate. Redemptionem misit populo suo, mandauit in æternum pactum suū: sanctū & terribile nomen eius. Principium sapientiæ timor domini, doctrina bona cunctis qui faciunt eam: laus eius perseuerat iugiter.

S. Hieron. Tom. 7.

Halleluia.

Psalmus cxii.

Beatus vir qui timet dominum: in mandatis eius volet nimis. Potens in terra erit semen eius: generatio iustorum benedicetur. Substantia, & diuitiæ in domo eius: & iustitia eius perseueras semper. Ortū est in tenebris lumen iustis: clemens & miserator & iustus. Bonus vir clemens & scenerans: dispensabit verba sua in iudicio. Quia in æternum non commouebitur: memoria sempiterna erit iustus. Ab auditu malo non timebit: paratum cor eius confidens in domino. Firmum cor eius non timebit: donec aspiciat in hostibus suis. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius permanet in æternum: cornu eius exaltabitur in gloria. Impius videbit, & irascetur, dentibus suis frendet, & tabesceat: desiderium impiorum peribit.

Halleluia.

Psalmus cxiii.

Laudate serui dominum: laudate nomen domini. Sit nomen domini benedictum: a modo & vsque in æternū. Ab ortu solis vsque ad occasum eius: laudabile nomen domini. Excelsus super omnes gentes dominus: supra cælum gloria eius. Quis ut dominus Deus noster: qui in excelsis habitans. Humilia respicit: in cælo & in terra. Suscitās de terra inopem, & de stercore eleuat pauperem. Ut eum sedere faciat cum principibus: cum principibus populi sui. Qui collocat sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

Halleluia.

Psalmus cxiv.

Cum egrederetur Israël de Ægypto: domus Jacob de populo barbaro. Factus est Iudas in sanctificatione eius: Israël potestas eius. Mare vidit & fugit: Iordanis conuersus est retrorsum. Montes subsilierunt quasi arietes: colles quasi filij gregis. Quid tibi est mare quia fugisti: Iordanis quia conuersus es retrorsum. Montes subsultastis quasi arietes: colles quasi filij gregis. A facie domini contremiscit terra: à facie Dei Jacob. Qui conuertit petram in plaudes aquarum: silicem in fontes aquarum. Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam: propter misericordiam tuam, & veritatem tuam. Ne dicant gentes: ubi est Deus eorum? Deus autem noster in cælo: vniuersa quæ voluit fecit. Idola gentium argentū, & aurum: opus manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbūt. Aures habent, & non audient: nasum habent, & nō odorabunt. Manus habent, & non palpabunt; pedes habent, & non ambulabunt: nec sonabunt in gutture suo: Similes illis fiāt qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Israël confidit in domino: auxiliator & protector eorū est. Domus Aarō confidit in domino: auxiliator & protector eorū est. Timentes dominum confidunt in domino: auxiliator & protector eorum est. Dominus recordatus est nostri, benedicet, benedicet domui Israel: benedicet domui Aarō. Benedicet timētibus dominum: paruis & magnis. Addat dominus super vos: super vos & super filios vestros. Benedicti vos à domino: qui fecit cælum & terram. Cælum cælorum domino: terram autē dedit filiis hominum. Non mortui laudabunt dominum: nec omnes qui descendunt in silentium. Sed nos benedicemus domino: a modo & vsque in æternum.

○ iij

Halleluia. Psalmus cxv.

Dilexi quoniam exaudivit dominus vocem deprecationis meae. Inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo. Circumdederunt me funes mortis, & munitiones inferni inuenerunt me: angustiam & dolorem reperi. Et nomen domini inuocaui: obsecro domine libera animam meam. Clemens dominus, & iustus: & Deus noster misericors. Custodit paruulos dominus: attenuatus sum, & saluauit me. Reuertere anima mea in requiem tuam: quia dominus reddet tibi. Quia eruet animam meam de morte: oculos meos a lacrymis, pedes meos ab offensa. Deambulabo coram domino, in terris uiuentium. Credidi propter quod locutus sum: ego afflictus sum nimis. Ego dixi in stupore meo: omnis homo mendacium. Quid reddam domino, pro omnibus quae retribuit mihi, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam, coram omni populo eius. Gloriosa in conspectu domini, mors sanctorum eius. Obsecro domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, filius ancillae tuae: dissoluisti vincula mea. Tibi immolabo hostiam laudis, & in nomine domini inuocabo. Vota mea domino reddam, in conspectu omnis populi eius. In atrijs domus domini, in medio tui Hierusalem, Halleluia. Psalmus cxvi.

Laudate dominum omnes gentes: collaudate eum uniuersi populi. Quia confortata est super nos misericordia eius, & veritas domini in aeternum, Halleluia.

Psalmus cxvii.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in aeternum misericordia eius. Dicat nunc Israel: quoniam in aeternum misericordia eius. Dicat nunc domus Aaron: quoniam in aeternum misericordia eius. Dicant nunc qui timet dominum: quoniam in aeternum misericordia eius. Cum tribularer inuocaui dominum, & exaudivit me in latitudine domus. Dominus meus es: non timebo, quid faciat mihi homo. Dominus mihi auxiliator, & ego despiciam odientes me. Melius est sperare in domino, quam sperare in homine. Melius est sperare in domino, quam sperare in principibus. Omnes gentes circumdederunt me, & in nomine domini: quia ultus sum eas. Circumdederunt me, & obsederunt me: sed in nomine domini, quia ultus sum eas. Circumdederunt me quasi apes: extinctae sunt quasi ignis spinarum in nomine domini, quia ultus sum eas. Impulsus pellebar ut caderem, & dominus sustentauit me fortitudo mea, & laudatio mea dominus: & factus est mihi in salutem. Vox laudis, & salutis in tabernaculis iustorum: dextera domini fecit fortitudinem. Dextera domini excelsa, dextera domini fecit fortitudinem. Non moriar: sed uiuam, & narrabo opera domini. Corripuens arguit me dominus, & morti non tradidit me. Aperite mihi portas iustitiae: ingressus eas confitebor domino. Haec porta domini: iusti intrabunt in eam. Confitebor tibi quoniam exaudivisti me, & factus es mihi in salutem. Lapidem quem reprobauerunt aedificantes: factus est in caput anguli. A domino factum est istud, & hoc est mirabile in oculis nostris. Haec est dies quam fecit dominus: exultemus, & laetemur in ea. Obsecro domine, salua obsecro: obsecro domine, prosperare obsecro. Benedictus qui venit in nomine

domini: benediximus vobis de domo domini. Deus dominus, & apparuit nobis: frequentate solennitatem in frondosis, usque ad cornua altaris. Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te. Confitebor domino quoniam bonus: quoniam in aeternum misericordia eius.

Psalmus cxviii.

Beati immaculati in via: qui ambulant in lege domini. Beati qui custodiunt testimonia eius: in toto corde requirunt eum. Nec enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt. Tu mandasti praecipua tua custodiri nimis. Utinam dirigantur vias meae ad custodienda praecipua tua. Tunc non confundar: cum respexero ad omnia mandata tua. Confitebor tibi in directione cordis: cum didicero iudicia iustitiae tuae. Praecipua tua custodiam: ne derelinquas me nimis. In quo corrigi iuuenis semitam suam cum custodierit verba tua. In toto corde meo exquisiti te: ne errare me facias a mandatis tuis. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccet tibi. Benedictus tu domine, doce me praecipua tua. In labijs meis narraui omnes iustitias oris tui. In via testimoniorum tuorum delectatus sum: quasi in omnibus diuitijs. In praecipuis tuis meditabor, & contemplantur semitas tuas. In iustitijs tuis delectabor: non obliuiscar verba tua. Retribue seruo tuo: viam, & custodiam verba tua. Reuela oculos meos, & videbo mirabilia de lege tua. Aduena ego sum in terra: ne abscondas a me mandata tua. Desiderauit anima mea desiderare, iudicia tua in omni tempore. Increpasti superbos: maledicti qui recedunt a mandatis tuis. Aufer a me opprobrium, & contemptum: quoniam testimonia tua custodiui. Etenim federunt principes, aduersum me loquebantur: seruus autem tuus meditabatur praecipua tua. Sed & testimonia tua voluntas mea quasi viri amicissimi mei. Adhaesit pulueri anima mea: uiuifica me iuxta verbum tuum. Vias meas exposui, & exaudivisti me: doce me iustitiam tuam. Viam praceptorum tuorum fac me intelligere, & loquar in mirabilibus tuis. Distillauit anima mea praestultitia: serua me iuxta eloquium tuum. Viam mendacij aufer a me, & legem tuam dona mihi. Viam fidei elegi: iudicia tua proponebam. Adhaesi testimonijs tuis: domine ne confundas me. Viam mandatorum tuorum curram: quoniam dilatasti cor meum. Ostende mihi domine viam praceptorum tuorum, & custodiam eam per vestigium. Doce me, & obseruabo legem tuam: & custodiam eam in toto corde. Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui. Inclina cor meum ad testimonia tua, & non ad auaritiam. Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua uiuifica me. Suscita seruo tuo eloquium tuum in timorem tuum. Auerte opprobrium meum quod reuertens sum: quia iudicia tua bona. Ecce desideravi praecipua tua, in iustitia tua uiuifica me. Et veniant mihi misericordiae tuae domine, & salus tua iuxta eloquium tuum. Et respondebo exprobrantibus mihi sermone: quia speravi in sermone tuo. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usque nimis: quoniam iudicia tua expectaui. Et custodiam legem tuam iugiter: in saeculorum, & ultra. Et ambulabo in spatio: quia praecipua tua quaesivi. Et loquar in testimonijs tuis coram regibus, & non confundar. Et dele-

Abor

labor in mādatis tuis, quæ dilexi. Et leuabo manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & loquar in præceptis tuis. Memento sermonis seruo tuo: quæ me sperare fecisti. Hæc est consolatio mea in afflictione mea: quia eloquiū tuum viuificauit me. Superbi deridebant me nimis: à lege tua non declinaui. Recordatus sum iudiciorum tuorū à sæculo domine, & cōsolatus sum. Horror obtinuit me ab impiis, qui dereliquerunt legem tuam. Carmina erāt mihi præcepta tua, in domo peregrinationis meæ. Recordatus sum in nocte nominis tui domine, & custodiui legē tuā. Hoc factū est mihi: quia præcepta tua custodiui. Pars mea domine: dixi vt custodiā verbū tuū. Deprecatus sum vultum tuū in toto corde: miserere mei secundum eloquium tuū. Recogitavi vias meas, & conuertī pedes meos ad testimonia tua. Festinaui, & non neglexi custodire mandata tua. Funes impiorum implicauerūt me: legem tuā non sum oblitus. Medio noctis surgam ad cōsuetudinem tibi, super iudicia iustitiæ tuæ. Particeps sum ego omnium timentium te: custodientium præcepta tua. Misericordia tua domine cōpleta est terra, præcepta tua doce me. Benefecisti seruo tuo: domine secundū verbum tuum. Bonū sermonē, & scientiā doce me: quia mādatis tuis credidi. Antequam audire, ego ignoravi: nūc autem eloquiū tuū custodiui. Bonus es tu, & beneficus: doce me præcepta tua. Applicabāt mihi mēdaciū superbi: ego autem in toto corde seruabā præcepta tua. Incrassatum est velut adeps cor eorum, & ego in lege tua delectabar. Bonum mihi quia afflictus sum, vt discerē præcepta tua. Melior est mihi lex oris tui: super millia auri, & argenti. Manus tuæ fecerunt me, & firmauerunt me: doce me, & discam mandata tua. Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: quia sermonem tuum expectaui. Scio domine quia iustum iudicium tuum, & verē afflixisti me. Sit obsecro misericordia tua in cōsolatione mea: sicut locutus es seruo tuo. Veniant mihi misericordiæ tuæ, & viam: quia lex tua delectatio mea. Confundantur superbi, quoniā iniquē contriuerunt me: ego autem loquar in præceptis tuis. Reuertantur ad me qui timent te, & qui sciunt testimonium tuū. Fiat cor meum perfectū in præceptis tuis, vt nō confundar. Defecit in salutare tuum anima mea: in verbum tuum expectaui. Consumpti sunt oculi mei in verbum tuum: dicentes, quando consolaberis me. Et cum essem quasi vter in pruina: præcepta tua nō sum oblitus. Quot sunt dies serui tui: quādo facies in persequentibus me iudicium. Foderunt mihi superbi foueas, quæ non erant iuxta legem tuam. Omnia mandata tua vera: falsō persequuti sunt me, auxiliare mihi. Paulominus consumpserunt me in terra: ego autē nō dimisi præcepta tua. Secundū misericordiā tuam viuifica me, & custodiā testimoniū oris tui. In æternum, domine, verbū tuum perstat in cælo. In generatione, & generatione fides tua: fūdasti terrā, & stat. Iudicio tuo stat vsq; hodie: quia omnia seruiūt tibi. Nisi quod lex tua delectatio mea: fortē perissem in pressura mea. In sempiternū non obliuiscar præceptorū tuorū: quia per ipsa viuificasti me. Tuus ego sum, salua me: quoniā præcepta tua quæsiui. Me expectauerūt impij, vt perderent me: testimoniū tuū considerabo. Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuū nimis.

Quam dilexi legē tuam: tota die meditatio mea. Super inimicos meos instruis me mandato tuo: quia in sempiternū hoc est mihi. Super omnes qui docebant me eruditus sum: quia testimonia tua meditatio mea. Super senes intellexi: quia præcepta tua seruauī. Ab omni semita mala prohibui pedes meos, vt custodirē verba tua. A iudicijs tuis non recessi: quia tu illuminasti me. Quā dulce gutturi meo eloquiū tuū, super mel ori meo. Præcepta tua cōsiderabā: propterea odi omnē semitam mēdacij. Lucerna pedi meo verbum tuū, & lux semitæ meæ. Iuravi, & perseuerabo: vt custodiā iustitiæ tuæ. Afflictus sum vsque nimis: domine viuifica me iuxta verbū tuū. Voluntaria oris mei cōplaceant tibi domine, & secundum iudicia tua doce me. Anima mea in manu mea sēper, & legis tuæ non sum oblitus. Posuerunt impij laqueum mihi, & à præceptis tuis non aberravi. Hereditas mea testimonia tua in sempiternū: quia gaudiū cordis mei sunt. Inclinaui cor meum vt facerem iustitias tuas propter æternam retributionem. Tumultuosos odiui, & legem tuam dilexi. Protectio mea & scutum meum tu es: verbum tuum expectaui. Recedite à me maligni, & custodiā mandata Dei mei. Confirma me secundū verbum tuum, & viua: & noli me confundere ab expectatione mea. Auxiliare mihi, & saluus ero: & delectabor in præceptis tuis iugiter. Abiecasti omnes qui auersantur præcepta tua: quia mendax cogitatio eorū. Quasi scoriam cōputasti omnes impios terræ: propterea dilexi testimonia tua. Horripilauit à timore tuo caro mea, & iudicia tua timui. Feci iudicium & iustitiā: ne derelinquas me his qui calūniantur me. Sponde pro seruo tuo in bonū: ne calūnientur me superbi. Oculi mei defecerunt in salutare tuū, & in eloquium iustitiæ tuæ. Fac cum seruo tuo iuxta misericordiā tuam, & præcepta tua doce me. Seruus tuus sum ego, instrue me: & cognoscā testimonia tua. Tēpus est vt facias domine: prauaricati sunt legē tuam. Propterea dilexi mandata tua super aurū & topazium. Propterea in vniuersa præcepta tua direxi: omnē semitā mendacij odio habui. Mirabilia testimonia tua: idcirco custodiuit ea anima mea. Ostium sermonū tuorum lucidum, docens paruulos. Os meū aperui & respiraui: quia mandata tua desiderabā. Respice ad me, & miserere mei: iuxta iudiciū diligentium nomen tuum. Gressus meos firma in sermone tuo, & non des potestatem in me vniuersæ iniquitati. Redime me à calumnia hominū, & custodiā præcepta tua. Vultum tuum ostende seruo tuo, & doce me præcepta tua. Riuus aquarū fluebant de oculis meis: quia non custodierunt legē tuā. Iustus es domine, & rectū iudiciū tuū. Præcepisti iustitiā testimoniū tui, & veritatē tuā nimis. Consūpsit me zelus meus: quia oblitī sunt verborū tuorū hostes mei. Probatu sermo tuus nimis, & seruus tuus dilexit illum. Paruulus ego sum, & contemptibilis: sed præcepta tua non oblitus. Iustitia tua, iustitia sempiterna, & lex tua veritas. Tribulatio, & angustia inuenierunt me: mandata tua voluntas mea. Iusta testimonia tua sēper: doce me, & viam. Clamaui in toto corde, exaudi me domine: præcepta tua

E custodiam. Inuocaui te, saluum me fac, & custodia testimonia tua. Surgebam adhuc in tenebris, & clamabam: verbum tuum expectans. Præueniebāt oculi mei vigilias, vt meditarer in sermonibus tuis. Vocē meā exaudi iuxta misericordiam tuā: domine secundū iudicium tuum viuifica me. Appropinquauerunt persecutores mei sceleri, & a lege tua procul facti sūt. Prope es tu domine, & omnia mādata tua veritas. A principio noui de testimoniis tuis: quod in æternum fundaueris ea. Vide afflictionē meā, & eripe me: quia legis tuæ nō sum oblitus. Iudica causam meā, & redime me: in sermone tuo viuifica me. Lōge ab impiis salus: quia præcepta tua non quaesierunt. Misericordiae tuæ multæ domine: iuxta iudicia tua viuifica me. Multi qui persequuntur me, & affligunt me: à testimoniis tuis non declinaui. Vidi præuaricatores tuos, & mærebā: quia verbū tuū non custodierunt. Vide quoniā præcepta tua dilexi: domine iuxta misericordiam tuā viuifica me. Caput verborum tuorum veritas, & in sempiternū omne iudicium iustitiæ tuæ. Principes persecuti sunt me sine causa: verba autem tua timuit cor meum. Gaudens ego sum in eloquio tuo: sicut qui inuenit spolia multa. Mendacium odio habui, & detestatus sum: legem tuā dilexi. Septies in die laudauī te: super iudiciis iustitiæ tuæ. Pax multa diligentibus legem tuā, & non est illis scandalum. Expectaui salutare tuū domine, & mandata tua feci. Custodiuit anima mea testimonia tua & dilexit ea nimis. Custodiui præcepta tua, & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Ingrediatur laus mea corā te domine, secundum verbum tuum doce me. Veniat deprecatio mea ante vultum tuum: secundum eloquium tuum libera me. Fundant labia mea hymnū: docebis enim me præcepta tua. Loquetur lingua mea sermonem tuū: quia omnia mandata tua iusta. Sit manus tua auxiliatrix mea: quia præcepta tua elegi. Desideraui salutare tuum domine, & lex tua volūtas mea. Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua auxiliabuntur mihi. Erraui quasi ovis perdita, quære seruum: quia mandatorum tuorum non sum oblitus.

¶ *Canticum graduum. Psalmus cxxix.*

Ad dominum in tribulatione mea clamaui, & exaudiuit me. Domine libera animā meā à labio mendacii, à lingua dolosa. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Saggittæ potētis acutæ, cum carbonibus iuniperorū. Heu mihi quia peregrinatio mea prolongata est: habitauī cum tabernaculis Cedar. Multum peregrina est anima mea, cum odientibus pacem. Ego pacifica loquebar, & illi bellantia.

¶ *Canticum graduum. Psalmus cxx.*

Leuauī oculos meos in montes: vnde veniet auxiliū mihi. Auxilium meum à dño, factore cæli & terræ. Non det in commotionem pedē tuum: nec dormitet qui custodit te. Ecce nō dormitabit: neque dormiet, qui custodit Israel. Dominus custodit te: dominus protectio tua super manum dexteram tuā. Per diem sol nō percutiet te, neque luna per noctem. Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam. Dominus custodiat exitum tuum & introitum tuum: a modo & vsque in æternum.

¶ *Canticum graduum David. Psalmus cxxxi.*

Lætatus sum eo quod dixerit mihi: in domū domini ibimus. Stantes erant pedes nostri, in portis tuis Hierusalem. Hierusalem quæ ædificatur, vt ciuitas cuius participatio eius simul. Quia ibi ascenderunt tribus, tribus domini testimoniū Israel: ad confitendum nomini domini. Quia ibi sederūt sedes in iudicio: sedes domui David. Rogate pacem Hierusalem: sit benè his qui diligunt te. Sit pax in muris tuis: abundantia in domibus tuis. Propter fratres meos, & amicos meos: loquar pacem tibi propter domum domini Dei nostri: quæram bona tibi.

¶ *Canticum graduum David. Psalmus cxxxii.*

Ad te leuauī oculos meos, qui habitas in cælis. Ecce sicut oculi seruorum ad manū domino- rum suorū: sicut oculi ancillæ ad manum dominæ suæ, sic oculi nostri ad dominum Deum nostrū, donec misereatur nostri. Miserere nostri domine, miserere nostri: quia multū repleti sumus despectione. Multum repleta est anima nostra opprobrio abundantiu, & despectione superbiorum.

¶ *Canticum graduum David. Psalmus cxxxiii.*

Nisi dominus fuisset in nobis: dicat nunc Israel. Nisi dominus fuisset in nobis: cum exurgerent super nos homines. Forsitan viuos absorbuissent nos: cum irasceretur furor eorū super nos. Forsitan aquæ circundedissent nos: torrens transisset super animam nostram. Forsitan transissent super animam nostrā, aquæ superbiæ. Benedictus dominus: qui non dedit nos in prædam detribus eorū. Anima nostra quasi auis crepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Auxilium nostrum in nomine domini: qui fecit cælum & terram.

¶ *Canticum graduum. Psalmus cxxxiv.*

Qui confidunt in domino: quasi mons Sio, immobilis in æternū habitabilis. Hierusalē mōtes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui: a modo & vsq; in æternū. Quia non requiescet virga impietatis super sortem iustorū, vt nō mittāt iusti in iniquitatē manus suas. Benefac domine bonis, & rectis corde. Qui autem declinant ad prauitates suas, deducet eos dominus cum his qui operantur iniquitatem: pax super Israel.

¶ *Canticum graduum. Psalmus cxxxv.*

Cvm conuerteret dominus captiuitatē Sion facti sumus quasi somniantes. Tūc implebitur risu os nostrum, & lingua nostra laude: tūc dicent in gentib;: magnificauit dominus facere cum istis. Magnificauit dominus facere nobiscū: facti sumus sicut lætātes. Cōuerte domine captiuitatē nostrā: sicut riuus in austro. Qui semināt in lacrymis, in exultatione metent. Qui ambulans ibat & flebat, portans ad seminandum sementem: veniēs veniet in exultatione, portans manipulos suos.

¶ *Canticum graduum Salomoni. Psalmus cxxvi.*

Nisi dominus ædificauerit domum, in vanū laborauerunt qui ædificāt eā: nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Frustra est vobis de mane consurgere: postquam sederitis, qui manducatis panem dolorum: sic dabit diligentibus se somnum. Ecce hæreditas domini filij: merces fructus ventris. Sicut sagittæ in manu potentis: ita filij iuuentutis. Beatus vir

qui

E qui impleuit pharetram suam ex ipsis: non confundentur, cum loquentur inimicis suis in porta.

¶ *Canticum graduum.* Psalmus cxxvii.

Beatissimus omnis qui timet dominum: qui ambulat in viis eius. Laborem manuum tuarum comedes: beatus tu, & bene tibi erit. Vxor tua sicut vitis fructifera in penetralibus domus tue: filij tui sicut germina oliuarum, in circuitu mensae tuae. Ecce sic benedicetur viro: qui timet dominum. Benedicat tibi dominus ex Sion: & videas bona Hierusalem, omnibus diebus vitae tuae. Et videas filios filiorum tuorum: pacem super Israel.

¶ *Canticum graduum.* Psalmus cxxviii.

Sapienter expugnauerunt me ab adolescentia mea: dicat nunc Israel. Sapienter expugnauerunt me ab adolescentia mea: sed non potuerunt mihi. Supra ceruicem meam arabant arantes: prolongauerunt sulcum suum. Dominus iustus concidet laqueos impiorum. Confundantur & reuertantur retrorsum, omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut foenum tectorum, quod statim ut viruerit, arefcet. De quo non implebit manum suam messor, & sinum suum manipulos faciens. De quo non dixerunt transeuntes, benedictio domini super vos: benediximus vobis in nomine domini.

¶ *Canticum graduum.* Psalmus cxxxix.

De profundis clamaui ad te domine. Domine exaudi vocem meam: fiant aures tuae intendentes, ad vocem deprecationis meae. Si iniquitates obseruabis domine: domine quis sustinebit? Quia tecum est propitiatio: cum terribilis sis. Sustinui dominum, sustinuit anima mea: & verbum eius expectaui. Anima mea ad dominum: a vigilia matutina usque ad vigiliam matutinam. Expectet Israel dominum, quia apud dominum misericordia, & multa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

¶ *Canticum graduum David.* Psalmus cxxx.

Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei: & non ambulavi in magnis, & in mirabilibus super me. Si non proposui, & silere feci animam meam, sicut ablactatus ad matrem suam: ita ablactatus ad me anima mea. Expecta Israel dominum: a modo & usque in aeternum.

¶ *Canticum graduum.*

Psalmus cxxxi.

Memento domine David, & omnis afflictionis eius. Qui iurauit domino, votum vouit Deo Iacob. Si intrauero in tabernaculum domus meae: si ascendero super lectum straminis mei. Si dederero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Donec inueniam locum domino: tabernaculum Deo Iacob. Ecce audiuius illum in Ephrata: inuenimus illum in regione saltus. Intremus in tabernacula eius: adoremus scabellum pedum eius. Surge domine in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuae. Sacerdotes tui induant iustitiam, & sancti tui laudent. Propter David seruum tuum, ne auertas faciem Christi tui. Iurauit dominus David veritatem, non auerteretur ab ea: de fructu ventris tui, ponam super sedem tuam. Si custodierint filij tui pactum meum, & testificationem meam quam docuero eos: & filij eorum usque in aeternum, sedebunt super thronum tuum. Quoniam elegit dominus Sion: desiderauit eam in ha-

bitaculum sibi. Haec est requies mea in seipiternum: hic habitabo, quia desiderauit eam. Venationem eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo pane. Sacerdotes eius induam salutare, & sancti eius laude laudabunt. Ibi oriri faciam cornu David: parauit lucernam Christo meo. Inimicos eius induam confusione: super ipsum autem florebit diadema eius.

¶ *Canticum graduum David.*

Psalmus cxxxii.

Ecce quam bonum & quam decorum, habitare fratres in unum. Sicut unguentum optimum in capite, quod descendit in barbam Aaron: quod descendit super ora vestimentorum eius. Sicut ros Hermon, qui descendit super montana Sion, quoniam ibi mandauit dominus benedictionem, vitam usque in aeternum.

¶ *Canticum graduum.*

Psalmus cxxxiii.

Ecce benedicite domino, omnes serui domini: qui statis in domo domini in noctibus. Leuate manus vestras ad sanctum, & benedicite dominum. Benedicat te dominus ex Sion, factor caeli & terrae.

¶ *Halleluia.*

Psalmus cxxxiv.

Laudate nomen domini: laudate serui domini. Qui statis in domo domini: in atrijs domus Dei nostri. Laudate dominum, quoniam bonus dominus: cantate nomini eius, quoniam decus. Quoniam Iacob elegit sibi dominus: Israel in peculi suum. Quia ego scio quod magnus dominus, & dominus noster praeter omnibus diis. Omnia quae voluit dominus fecit in caelo, & in terra: in mari, & in omnibus abyssis. Leuans nubes de summitatibus terrae, fulgura in pluuia fecit: educens ventos de thesauris suis. Qui percussit primitiuam Aegypti: ab homine usque ad pecus. Emisit signa & portenta in medio tui Aegypti: in Pharaone, & in cunctos seruos suos. Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes. Seon regem Amorrhaeorum: & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan. Et dedit terram coram hereditate: hereditatem Israel populo suo. Domine nomen tuum in aeternum: domine memoriale tuum in generatione, & generatione. Quia iudicabit dominus populum suum, & in seruos suos erit placabilis. Idola gentium argentum & aurum: opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: sed nec est spiritus in ore ipsorum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Domus Israel benedicite domino: domus Aaron benedicite domino. Domus Levi benedicite domino: timentes dominum benedicite domino. Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem, Halleluia.

Psalmus cxxxv.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in aeternum misericordia eius. Confitemini Deo deorum: quoniam in aeternum misericordia eius: Confitemini domino dominorum: quoniam in aeternum misericordia eius. Qui fecit mirabilia magna solus: quoniam in aeternum misericordia eius. Qui fecit caelos in sapientia: quoniam in aeternum misericordia eius. Qui firmavit

A terram super aquas: quoniã in æternũ misericordia eius. Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternũ misericordia eius. Solẽ in potestate diei: quoniam in æternũ misericordia eius. Lunam & stellas in potestatem noctis: quoniã in æternũ misericordia eius. Qui percussit Ægyptũ cum primitiuis eius: quoniã in æternũ misericordia eius. Et eduxit Israel de medio eorum: quoniam in æternũ misericordia eius. In manu valida & brachio extento: quoniam in æternũ misericordia eius. Qui diuisit mare rubrum in diuisiones: quoniam in æternũ misericordia eius. Et eduxit Israel in medio: quoniam in æternũ misericordia eius. Et conuoluit Pharaon & exercitus eius in mari rubro: quoniam in æternũ misericordia eius. Qui duxit populum suum per desertum: quoniam in æternũ misericordia eius. Qui percussit reges magnos: quoniã in æternũ misericordia eius. Et occidit reges magnificos: quoniã in æternũ misericordia eius. Sion regem Amorrhæorum: quoniã in æternũ misericordia eius. Et Og regem Basan: quoniam in æternũ misericordia eius. Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam in æternũ misericordia eius. Hæreditatẽ Israel seruo suo: quoniam in æternũ misericordia eius. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniã in æternũ misericordia eius & redemit nos de hostibus nostris: quoniam in æternũ misericordia eius. Qui dat panem omni carni: quoniam in æternũ misericordia eius. Confitemini Deo cæli: quoniam in æternũ misericordia eius.

Psalms cxxxvi.

B **S**uper flumina Babylonis ibi sedimus, & fleuimus: cum recordaremur Sion. Super salices in medio eius: suspēdimus citharas nostras. Quoniã ibi interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos verba carminis, & qui affligebant nos læti: canite nobis de canticis Sion. Quomodo cantabimus canticum domini, in terra aliena? Si oblitus fuero tui Hierusalẽ, in obliuione sit dextera mea. Adhæreat lingua mea gutturi meo, si non recordatus fuero tui: si non proposuero Hierusalem, in principio lætitia meæ. Memento domine filiorũ Edom in die Hierusalem, dicētium; euacuate: vsque ad fundamentum eius. Filia Babylonis vastata: beatus qui retribuet tibi, vicissitudinem tuam quam tu retribuisti nobis. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

DAVID Psalms cxxxvii.

Confitebor tibi domine in toto corde meo: in conspectu deorũ cātabo tibi. Adorabo in templo sancto tuo, & cōfitebor nomini tuo super misericordia tua, & veritate tua: quia magnificasti super omne nomẽ eloquiũ tuũ. In die inuocabo, & exaudies me: dilatabis animæ meæ fortitudinem. Confiteatur tibi dñe oēs reges terræ: quoniã audierunt eloquia oris tui. Et cātent in viis domini: quoniã magna gloria domini. Quoniam excelsus dominus, & humilia respicit: & excelsa de longẽ cognoscit. Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me: super furorem inimicorũ meorum mittes manum tuam, & saluabit me dextera tua. Dominus operabitur pro me, domine misericordia tua in æternũ: opera manuum tuarum ne dimittas.

¶ Victori psalmus David.

Psalms cxxxix.

Domine inuestigasti me, & cognouisti. Tu cognouisti felsionẽ meã, & resurrectionem meã: intellexisti malum meum de lōge. Semitam meã & accubationẽ meam euentilasti: & omnes vias meas intellexisti. Quia non est eloquium in lingua mea: ecce domine nosti omnia. Retrorsũ, & ante formasti me: & posuisti super me manum tuã. Super me est scientia, & excelsior est, non potero ad eã. Quo ibi à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiã? Si ascendero in cælum, ibi es tu: si iacuerò in inferno, ades. Si sũpsero pennas diluculo: habitauero in nouissimo maris. Etiam ibi manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Si dixero, fortẽ tenebræ operient me: nox quoque lux erit circa me. Nec tenebræ habent tenebras apud te, & nox quasi dies lucet: similes sunt tenebræ & lux. Quia tu possedisti renes meos: orsusque es me in vtero matris meæ. Cōfitebor tibi, quoniã terribiliter magnificasti me: mirabilia opera tua, & anima mea nouit nimis. Nō sũt operta ossa mea à te, quib. factus sum in abscondito: imaginatus sum in nouissimis terræ: Informẽ adhuc me viderunt oculi tui, & in libro tuo oēs scribentur: dies formati sũt, & nō est vna in eis. Mihi autẽ quã honorabiles facti sũt amici tui Deus, quã fortes pauperes eorũ. Dinumerabo eos, & arena plures erunt: euigilaui, & adhuc sũ tecũ. Si occideris Deus impiũ: viri sanguinũ declinate à me. Qui contradicet tibi sceleratẽ: eleuati sunt frustra aduersarij tui. Nonne odiẽtes te domine odiui, & cōtra aduersarios tuos distabui. Profecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi. Scrutare me Deus, & cognosce cor meũ: proba me, & scito cogitationes meas. Et vide si via doli in me est, & deduc me in via æterna.

¶ Victori canticum David. Psalms cxli.

Erue me domine ab homine malo: à viris iniquis salua me. Qui cogitauerunt malitias in corde. tota die versati sunt in præliis. Exacuerunt linguam suam quasi serpens: venenum aspidis sub labiis eorum semper. Custodi me domine de manu impij, à viro iniquitatũ serua me: qui cogitauerunt supplātare gressus meos. Absconderunt superbi laqueum mihi, & funibus extenderunt rete iuxta semitam: offendiculum posuerunt mihi semper. Dixi domino Deus meus es tu: audi domine vocẽ deprecationis meæ. Domine Deus fortitudo salutis meæ: protexisti caput meum in die belli. Ne des domine desideria impij: scelera eius ne effundantur, & eleuetur semper. Amaritudo cōuiuariũ meorum: labor labiorũ eorũ operiet eos. Cadent super eos carbones ignis: deiciet eos in foueas, vt non consurgat. Vir linguosus non dirigetur in terra, virum iniquũ mala capiẽt in interitũ. Scio quod faciet dominus causam inopis, iudicia pauperum. Attamen iusti confitebuntur nomini tuo: habitabunt recti cum vultu tuo.

¶ Psalms David. Psalms cxli.

Domine clamaui ad te, festina, mihi: exaudi vocem meã clamantis ad te. Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo: eleuatio manuum mearũ sacrificiũ vespertinum. Pone domine custodiam ori meo: serua paupertatem labiorum meorum. Ne declines cor meum in verbum malum,

E malum, voluere cogitationes impias cum viris operantibus, iniquitate: neque comedere in delitiis eorum. Corripiat me iustus in misericordia, & arguat me, oleum amaritudinis non impinguet caput meum: quia adhuc oratio mea pro malitiis eorum. Sublati sunt iuxta petram iudices eorum, & audiet verba mea: quoniam decora sunt. Sicut agricola cum incidit terram: sic dissipata sunt ossa nostra in ore inferni. Quia ad te domine Deus oculi mei: in te speravi, ne euacues animam meam. Custodi me de manibus laquei, quem posuerunt mihi: de offendiculis operantium iniquitatem. Incident in rete eius impij: simul autem ego transibo.

¶ *Eruditio David, cum esset in spelunca, oratio.*

Psalmus cxlii.

Voce mea ad dominum clamaui: voce mea ad dominum deprecatus sum. Effundam in conspectu eius eloquium meum: tribulationem meam coram illo annuntiabo. Cum anxius in me fuerit spiritus meus: tu enim nosti semitam meam in via hac qua ambulabo, absconderunt laqueum mihi. Respice ad dexteram, & vide quia non sit qui agnoscat me: perit fuga a me, & non qui quaerat animam meam. Clamaui ad te domine, dixi tu es spes mea: pars mea in terra viventium. Ausculta deprecationem meam, quoniam infirmatus sum nimis: libera me a persecutoribus meis, quoniam confortati sunt super me. Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo: in me coronabuntur iusti, cum retribueris mihi.

¶ *Psalmus David.*

Psalmus cxliii.

Domine exaudi orationem meam ausculta deprecationem meam: in veritate tua exaudi me in iustitia tua. Et non venias ad iudicandum cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Persecutus est enim inimicus animam meam, confregit in terra vitam meam: posuit me in tenebris quasi mortuos antiquos. Et anxius fuit in me spiritus meus: in medio mei sollicitum fuit cor meum. Recordabar dierum antiquorum, meditabar omnia opera tua: facta manuum tuarum loquebar. Expandi manus meas ad te: anima mea quasi terra sitiens ad te semper. Cito exaudi me domine, defecit spiritus meus: ne abscondas faciem tuam a me, & comparabor descendentibus in lacum. Fac me audire mane misericordiam tuam, quoniam in te confido: notam fac mihi viam in qua ambulem, quoniam ad te leuaui animam meam. Libera me de inimicis meis domine: a te protectus sum. Doce me ut faciam voluntatem tuam, quia tu Deus meus: spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Propter nomen tuum domine uiuificabis me: in iustitia tua educes de angustia animam meam. Et in misericordia tua dissipabis inimicos meos, & perdes omnes ligantes animam meam: ego enim sum seruus tuus.

DAVID. Psalmus cxliii.

Benedictus dominus fortis meus, qui docet manum meam ad praehium: digitos meos ad bellum. Misericordia mea, & fortitudo mea, auxiliator meus, & saluator meus: scutum meum, & in ipso speravi: qui subiecit populos mihi. Domine quid est homo, quia agnoscis eum: filius hominis quia computas eum. Homo vanitati assimilatus est: dies eius

quasi umbra pertransiens. Domine inclina caelos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt. Mica fulmine, & dissipata eos: mitte sagittam tuam, & interfice illos. Extende manum tuam de excelso: libera me, & erue me de aquis multis: de manu filiorum alienorum. Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera mendacium. Deus canticum nouum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi. Qui dat salutem regibus, qui eruit David seruum suum de gladio pessimo. Libera me, & erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum dextera mendacium. Ut sint filij nostri quasi plantatio crescens in adolescentia sua: filiae nostrae quasi anguli, ornati ad similitudinem templi. Propterea nostra plena, & superfluentia ex hoc in illud: pecora nostra in millibus, & innumerabilia in computis nostris. Tauri nostri pingues, non est interruptio, & non est egressus: & non est ululatus in plateis nostris. Beatus populus cuius talia sunt: beatus populus cuius dominus Deus suus.

¶ *Laudatio David.*

Psalmus cxliii.

Exaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in aeternum & ultra. In omni die benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in sempiternum iugiter. Magnus dominus, & laudabilis nimis: & magnificentiae eius non est inuentio. Generatio ad generationem laudabit opera tua, & fortitudines tuas annuntiabunt. Decorum gloriae magnitudinis tuae, & verba mirabilium tuorum loquar. Et fortitudinem horribilium tuorum loquetur, & magnitudines tuas narrabunt. Memoriam multae bonitatis tuae loquetur, & iustitias tuas laudabunt. Clemens, & misericors dominus: patiens, & multae miserationis. Bonus dominus omnibus, & misericordiae eius in uniuersa opera eius. Confiteantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi. Gloriae regni tui dicent, & fortitudines tuas loquentur. Ut ostendant filiis hominum fortitudines eius, & gloriam decoris regni eius. Regnum tuum regnum omnium saeculorum, & potestas tua in omni generatione, & generatione. Sustentat dominus omnes corruentes, & erigit omnes iacentes. Oculi omnium in te sperant: & tu das eis escam suam in tempore suo. Aperis manus tuas, & imple omne animal refectione. Iustus dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Iuxta est dominus omnibus qui inuocant illum: omnibus qui inuocant illum in veritate. Placitum timentium se faciet, & clamorem eorum exaudiet, & saluabit eos. Custodit dominus omnes diligentes se, & uniuersos impios conteret, Laudem domini loquetur os meum, & benedicet omnis caro nomini sancto eius in aeternum, & iugiter.

Halleluia.

Psalmus cxliii.

Lauda anima mea dominum. Laudabo dominum in vita mea: cantabo Deo meo quoadiu sum. Nolite confidere in principibus: in filio hominis cui non est salus. Egredietur spiritus eius, & reuertetur in humum suam: in die illa peribunt cogitationes eius. Beatus cuius Deus Iacob auxiliator eius: spes eius in domino Deo suo. Qui fecit caelos, & terram: mare, & omnia quae in eis sunt: qui custodit veritatem in sempiternum. Qui facit iudicium

Calumniam sustinentibus, & dat panem esurientibus: dominus soluit vinctos. Dominus illuminat cæcos, dominus erigit allisos: dominus diligit iustos. Dominus custodit aduenas, pupillum & viduam suscipiet: & viam impiorum conteret. Regnabit dominus in æternum, Deus tuus Sion: in generationem & generationem, Halleluia.

Psalms cXLVII.

Laudate dominum quoniam bonū est canticum Dei nostri: quoniam decorum est pulchra laudatio. *Ædificabit Hierusalē dominus eictos Israel congregabit. Qui sanat contritos corde, & alligat plagas eorum. Qui numerat multitudinē stellarum, & omnes nomine suo vocat. Magnus dominus noster, & multus fortitudine: & prudentiæ eius non est numerus. Suscipiens mansuetos dominus: humiliās impios vsque ad terrā. Canite domino in confessione: canite Deo nostro in cithara. Qui operit cælos nubibus, & præbet terræ pluuiā, & oriri facit in montib, germen. Qui dat iumentis panē suum: filiis corui clamantibus. Non est in fortitudine equi voluntas eius: neque in tibiis viri placetur ei. Placetur domino in his qui timent eum, & expectant misericordiam eius. Lauda Hierusalem dominum: cane Deum tuum Sion. Quia confortauit veteres portarum tuarum: benedixit filiis tuis in medio tui. Qui posuit terminum tuum pacem: adipe frumenti saturauit te. Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit verbum eius. Qui dat niuem quasi lanam: pruinæ quasi cinerem spargit. Proiicit glaciem suam quasi buccellas: ante faciem frigoris eius quis stabit? Mittet verbum suum, & soluet illa: spirabit spiritu suo, & fluent aquæ. Qui annuntiat verbum suum Iacob: præcepta sua, & iudicia sua Israel. Non fecit similiter omni genti, & iudicia eius non cognoscent, Halleluia.*

Halleluia.

Psalms cXLVIII.

Laudate dominum de cælis: laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes exercitus eius, Laudate eum sol,

luna: laudate eum omnes stellæ luminis. Laudate eum cæli cælorum, & aquæ quæ super cælos sunt. Laudent nomen domini: quoniam ipse mandauit & creata sunt. Statuit ea in sæculum, & in æternū: præceptum dedit, & non præteribit. Laudate dominum de terra: dracones & omnes abyssi. Ignis, & grando; nix, & glacies: ventus, turbo, quæ facitis sermonem eius. Montes & omnes colles: lignum frugiferum & vniuersæ cedri. Bestiæ, & omnia iumenta: reptilia, & aues volantes. Reges terræ & omnes populi: principes & vniuersi iudices terræ. Iuuenes, & virgines: senes cum pueris. Laudent nomen domini, quoniam sublime nomen eius solius: gloria eius in cælo & in terra. Et exaltauit cornu populi sui: laus omnibus sanctis eius, filiis Israel populo appropinquanti sibi, Halleluia.

Halleluia.

Psalms cXLIX.

Cantate domino canticum nouum: laus eius in congregatione sanctorum. *Lætetur Israel in factore suo: filij Sion exultent in rege suo. Laudent nomen eius in choro: in tympano, & cithara cantent ei. Quia complacet sibi dominus in populo suo: exaltabit mansuetos in Iesu. Exultabunt sancti in gloria: laudabunt in cubilibus suis. Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in gentibus: increpationes in populis. Vt alligent reges eorum catenis, & inclytos eorum in compedibus ferreis. Vt faciant in eis iudicium conscriptum: decor est omnium sanctorum eius, Halleluia.*

Halleluia.

Psalms cL.

Laudate dominū in sancto eius: laudate eum in fortitudine potentiæ eius. Laudate eum in fortitudinibus eius: laudate eum iuxta multitudinem magnificentiæ suæ. Laudate eum in clangore buccinæ: laudate eum in psalterio & cithara. Laudate eum in tympano & choro: laudate eum in chordis & organo. Laudate eum in cymbalis sonantibus: laudate eum in cymbalis tinnientibus. Omne quod spirat, laudet dominū, halleluia,

FINIS.

